T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ TOPLUMSAL ETKİSİ BAĞLAMINDA SOSYAL UYUM: SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRK TOPLUMUNA UYUMU KONUSUNDA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE GÖÇ İLETİŞİMİ

DOKTORA TEZİ

Ersin DANIŞ

KOCAELİ 2025

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ TOPLUMSAL ETKİSİ BAĞLAMINDA SOSYAL UYUM: SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRK TOPLUMUNA UYUMU KONUSUNDA ÇÖZÜM ARAYIŞLARI VE GÖÇ İLETİŞİMİ

DOKTORA TEZİ

Ersin DANIŞ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 14.02.2025-07

Danışman: Prof. Dr. Nigâr PÖSTEKİ

KOCAELİ 2025

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **I**
ÖZET ..... **IV**
ABSTRACT ..... **V**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VI**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **VII**
EKLER LİSTESİ ..... **VII**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İLETİŞİM VE TOPLUM EKSENİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA ETKİ, KÜLTÜR VE KAMUSAL YAYINCILIK TARTIŞMALARI **27**

1.1. KİTLE İLETİŞİMİ VE TOPLUM: KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUM OLUŞTURMADAKİ ROLÜ **31**
1.1.1. Kitle İletişimi ve Kültürel İşlevleri **38**

1.2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE ETKİ: ORTAK GELECEK ALGISININ SAĞLANABİLME İHTİMALİ **45**
1.2.1. Etki Paradigmaları **55**

1.3. OLUMSUZ ETKİDEN DÖNÜŞ: SOSYAL UYUM İÇİN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINA YÖNELİK BAKIŞIN KONUMLANDIRILMASI **70**
1.3.1. Olumlu Etkilere Bakış **84**

1.4. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI: SOSYAL UYUMDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ KULLANIM YÖNTEMİ **91**
1.4.1. Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı **111**

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ VE ENTEGRASYON KAVRAMLARI EKSENİNDE AVRUPA VE TÜRKİYE'DEKİ UYUM POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI..... 124

2.1. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ: TANIMLAR, TÜRLER VE KURAMLAR..... 128

2.2. GÖÇ YÖNETİŞİMİ AÇISINDAN GÖÇMENİN TANIMLANMA ÇABASI: ULUSLARARASI ALANDA GÖÇMEN STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ 152

2.2.1.Türkiye'nin Göçmen Statülerinin Belirlenme Sürecinde Cenevre Sözleşmesi'ne Dâhil Oluşu ve Doğu Şerhi Ekseninde Mülteci-Sığınmacı Ayrımı..... 158

2.2.2. Türkiye'nin Göç Politikası Ekseninde Suriye Göçü ve YUKK 164

2.2.3. Avrupa'nın Suriye Göçü Politikası: Ortak Eylem Planı..... 172

2.2.4. Demografik Açıdan Türkiye'deki Yabancılar ve Suriyeliler 175

2.3. KAVRAMSAL AÇIDAN GENEL BAKIŞ: HARMONİZASYON, ENTEGRASYON, UYUM VE ASİMİLASYON 180

2.3.1. Türkiye'nin Entegrasyon Yaklaşımı: Uyum ve Harmonizasyon Kavramları Ekseninde Yürütülen Politika ve Uygulamalar 202

2.3.2. Küresel Bir Entegrasyon Yaklaşımı Olarak Avrupa: Çokkültürlülük Kavramı Ekseninde Yürütülen Politika ve Uygulamalar 213

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GÖÇ YÖNETİŞİMİ VE GÖÇ İLETİŞİMİ: GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMUNDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ VE ÖNERİLER 218

3.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ..... 218

3.1.1. Araştırmada Referans Alınan Temaların Belirlenmesi 227

3.2. GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN UYGULANAN UYUM FAALİYETLERİ VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ YERİ 232

3.3. YEREL VE KÜRESEL ÇAPTA UYUM FAALİYETLERİNE YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ..... 246

3.3.1. Yereldeki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Bulgular..... 246

3.3.2. Küresel Çapta Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Bulgular..... 271

3.3.3. Yereldeki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Gösterge ve Analizler..... 289

3.3.3.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler 289
3.3.3.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler 299
3.3.4. Küresel Ölçekteki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Gösterge ve Analizler 309
3.3.4.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler 309
3.3.4.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler 314
3.3.5. Yerel ve Küresel Çapta Uyum Faaliyetlerinde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Biçimine Yönelik Genel Değerlendirme 317

3.4. YEREL VE KÜRESEL ÇAPTA UYUM FAALİYETLERİNE YÖNELİK KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ 321
3.4.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Karşılaştırmalı Analiz 321
3.4.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Karşılaştırmalı Analiz 325

SONUÇ VE ÖNERİLER 329
KAYNAKÇA 356
EKLER 380
ÖZGEÇMİŞ 425

ÖZET

İnsanlık tarihi, farklı sebeplerle gerçekleşen birçok göç hareketine tanıklık etmiştir. Her göç, beraberinde yeni bir topluma adaptasyon sürecini de getirmektedir. Göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki bu sosyalleşme süreci; ekonomik, siyasi ve kültürel dinamiklerin yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Ancak modern çağda, bu süreçler daha karmaşık bir hale gelmiştir. Özellikle düzensiz ve kitlesel göç hareketlerinin artması, bu sürecin daha sistemli bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, göç ve entegrasyon günümüzde bir yönetişim meselesi olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, göçmen entegrasyonunu yönetişimsel açıdan ele alarak, kitle iletişim araçlarının göçmenlerin sosyal uyum sürecine etkisini incelemektedir. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi, çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Çalışma kapsamında ise bu etkinin, göçmen toplulukların ev sahibi topluma entegrasyonunda nasıl bir rol oynadığı ve nasıl işlevselleştirilmesi gerektiğine odaklanılmaktadır. Araştırmada, göçmenlerin toplumsal uyum sürecinde medya içeriklerinin oynadığı rol, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular, küresel bir örnekle karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda çalışmada iki araştırma yöntemi benimsenmiştir.

Elde edilen bulgular, kitle iletişimi ve göçmen entegrasyonunu destekleyen kuramsal çerçevede değerlendirilmiş ve mevcut uygulamalara yönelik geliştirilebilir öneriler sunulmuştur. Kuramsal yaklaşımlar, örnekler, bulgular ve öneriler doğrultusunda şekillenen bu çalışma, "göç iletişimi" kavramının ortaya konmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kitle İletişim Araçları, Sosyal Uyum, Suriyeli Göçmenler, Göç İletişimi.

ABSTRACT

Human history has witnessed many migration movements that occurred for different reasons. Each migration brings with it a process of adaptation to a new society. This socialization process between migrants and the host society leads to the reshaping of economic, political and cultural dynamics. However, in the modern age, these processes have become more complex. Especially the increase in irregular and mass migration movements necessitates that this process be addressed in a more systematic way. In this context, migration and integration should be evaluated as a governance issue today.

This study examines the impact of mass media on the social adaptation process of migrants by addressing migrant integration from a governance perspective. The impact of mass media on society has been revealed by various studies. The study focuses on how this impact plays a role in the integration of migrant communities into the host society and how it should be functionalized. In the study, the role played by media content in the social adaptation process of migrants was examined with content analysis, a qualitative research method. The findings obtained were analyzed by comparing them with a global sample. In this context, two research methods were adopted in the study.

The findings obtained were evaluated within the theoretical framework supporting mass communication and immigrant integration, and suggestions that can be improved for current practices were presented. This study, shaped in line with theoretical approaches, examples, findings and suggestions, contributes to the emergence of the concept of "immigration communication".

Keywords: Migration, Mass Media, Social Cohesion, Syrian Immigrants, Immigration Communication.

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	**:**	Anadolu Ajansı
AB	**:**	Avrupa Birliği
AKAR	**:**	Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi
AİHM	**:**	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	**:**	Birleşmiş Milletler
BMMYK	**:**	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
EGM	**:**	Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar, Hudut ve İltica Dairesi
YHİDB		Başkanlığı
GİB	**:**	Göç İdaresi Başkanlığı
GİGM	**:**	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	**:**	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
KMM	**:**	Kamuoyu Medya Merkezi
OHCHR	**:**	Office of the High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)
ORSAM	**:**	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SGDD	**:**	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SSCB	**:**	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK	**:**	Türk Dil Kurumu
TRT	**:**	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNESCO	**:**	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR	**:**	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNIC	**:**	Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi
YUKK	**:**	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
İHH	**:**	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İnsamer	**:**	İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sistem Entegrasyonu ve Sosyal Entegrasyonun Temel Boyutları 189
Şekil 2: Harmut Esser'in Temel Asimilasyon Modeli 192
Şekil 3: Heckmann'ın Entegrasyon Modeli 193
Şekil 4: Dünya Entegrasyon Performans Göstergesi Sıralaması 199
Şekil 5: Araştırmanın Yol Haritası 226
Şekil 6: Yerel ve Küresel Ölçekte Ele Alınan Faaliyetlerin İçerik Bakımından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular Tablosu 288
Şekil 7: Muyu Projesi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu 318
Şekil 8: Kırlangıç Dergisi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu 319
Şekil 9: Ahlan Simsim Projesi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu 320
Şekil 10: Muyu ve Ahlan Simsim Projelerinin Entegrasyon Referansları Çerçevesinde Karşılaştırması 323
Şekil 11: Muyu ve Ahlan Simsim Projelerinin Kitle İletişim Referansları Çerçevesinde Karşılaştırması 326

EKLER

EK 1: Türkiye-AB Ortak Ulusal Eylem Planı 380
EK 2: Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 385

GİRİŞ

İletişim, insanla başlayan ve insanla devam eden bir edimdir. İnsanlık tarihinin başından bu yana da hep önemli olmuştur. İnsanın doğayla mücadelesinde, onu anlamlandırma, tanıma ve aynı dili konuşabilme çabasının temelinde iletişim yatmaktadır. Bu süreçte insanlar, tuhaf şekilde çıkardıkları sesleri sözcüklere, çizgileri yazılara ve beden hareketlerini jestlere dönüştürerek iletişim ile ilgili sistemli yapılar kurmayı başarmıştır. İnsanlar dağınık topluluklardan düzenli sistematik yapılara geçerken iletişimlerini de belirli bir düzene koymuştur. Bu sayede birbirleriyle anlaşabilme, bağlantı kurabilme, kayıt tutabilme ve yaptıklarını sonraki kuşaklara aktarabilme imkânına ulaşmışlardır. Yazı, resim, kâğıt, matbaa, gazete, telefon, telgraf, radyo, sinema, televizyon, bilgisayar vb. iletişim araçlarının her biri, geliştikleri çağlarda insanlık için önemli katkılar sağlamış ve daha ileri seviyelere ulaşmasına olanak tanımıştır. Hatta kimi iletişim araçları insanlığın çağ atlamasına bile yol açmıştır.

İletişimin sözcük olarak ilk kez ne zaman kullanıldığı belli olmasa da kökeninde Latinceden geldiği bilinmektedir (Güngör, 2018: 45). Paylaşım ve bir aradalık anlamına gelen ‘’common’’ sözcüğünden türetilen iletişim, özünde toplumsal paylaşımla yakın ilişkilidir (Rosengren, 2000: 3). Toplumsal bir bütün olmak, paylaşımcı insan topluluğu oluşturabilmek ve örgütsel bir toplum yapısı kurabilmek için iletişim temel öncüldür.[1] Farklı zamanlarda çeşitli kullanımları oluşsa da her şeyden önce dilin ve sözün kullanıldığı sistemli bir yapıdır. Bu sebeple insana dair tüm olgusal hareketlilikte etkili bir rol üstlenmiştir.

Sanayi Devrimi ile 19. yüzyılın ilk yarılarından itibaren kentleşmenin giderek artması ve kalabalıkların çoğalması kitlesel bir iletişimin gerekliliğine ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. 20. Yüzyıl ile birlikte de çağın teknolojik imkânları sayesinde radyo, sinema ve televizyon gibi kitle iletişim araçları ortaya çıkmıştır

[1] Buradan hareketle göçmenlerin uyumu konusunda yapılacak herhangi bir çalışmada kitle iletişim araçlarının sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Çünkü (burada da belirtildiği üzere) uyumun temeli toplumsal bir bütün ve paylaşımcı insan topluluğu oluşturabilmeyi ve örgütsel bir toplum yapısı kurabilmeyi içermektedir. Araştırmacıların da dediğine göre aynı etkenlerin kitle iletişiminin de temelini oluşturması sebebiyle Kitle İletişim Araçlarının uyum çalışmalarında etkin olması gerektiği düşünülmektedir.

(Yüksel, 2007: 9). Bu araçlar zamandan tasarruf edilmesini sağlamış, kapsanılan yerleri genişleterek enformasyonu taşınabilir ve saklanabilir hale getirmiştir (Tokgöz, 2003: 100). 20. yüzyılın başlarında kitle iletişim araçlarının gelişimi ile işlevlerine yönelik yapılan bilimsel çalışmalar da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı ile kitlelerin yönlendirilme ihtiyacı, kitle iletişim araçlarının propaganda aracı olarak kullanılmasına neden olmuştur. Propaganda aracı olarak görülen kitle iletişim araçları hakkında yapılan çalışmalar da en fazla bu dönemde gelişim göstermiştir. İletişim biliminin temelini oluşturan bu çalışmalar özünde iki sorun veya amaca odaklanmıştır. Bunlardan ilki iletişimin kavramsal ve kuramsal çerçevesinin oluşturulması üzerine yoğunlaşmıştır. Harold Lasswell bu alanda ilk kez tanımlayıcı çalışmalara imza atanların başında gelmiştir. Lasswell iletişimi kitle veya bireysel iletişim olarak ayırmadan sınıflandırmıştır. Ona göre iletişim, çizgisel ilerleyen bir süreçtir. Bu görüş çerçevesinde meşhur modeli ortaya çıkmıştır: 'Kim, Ne, Hangi kanaldan, Kime, Hangi etkiyle söyler'' (Laughey, 2007: 9). Daha sonra geliştirilen çalışmaların büyük çoğunluğunun Lasswell'in iletişim modeline göre ilerlediği görülmüştür.

Lasswell'in bu modelini Suriyelilerin uyum sürecine göre aynı şekilde uygulamak mümkün olabilir. Bu kapsamda yapılacak uyum çalışmasında sorumlu olan kurumun Suriyeli göçmenlere yönelik topluma uymasına yönelik söylemler üreterek eğitilebilmesinin ve bu doğrultuda uyumun sağlanabilmesinin mümkün olabileceği söylenebilmektedir. Modelin konumuz açısından tablolaştırılmış hali şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

KİM	**NE**	**HANGİ KANALDAN**	**KİME**	**HANGİ ETKİYLE**
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	Toplumsal bir bütün olmaya, paylaşımcı ve örgütsel bir toplum oluşturmaya yönelik söylemler	Kitle İletişim Araçları	Suriyeli Göçmenler ve Türk Vatandaşları	Göçmenlerin eğitilmesi ve Toplumda oluşan önyargının kırılması

Lasswell iletişimi doğrusal işleyen bir süreç olarak gördüğü için düz bir çizgide yorumlamıştır. Braddock'a göre ise iletişimde bulunulan koşulların da etkisi

bulunmaktadır. Bu sebeple Lasswell'in modelini eleştirerek bu modele ''hangi koşullar altında ve hangi amaçla'' etkenlerini eklemiştir (McQuail; Windahl, 2005: 18).

Hangi Koşullarda	**Hangi Amaçla**
Sistematik anlamda geliştirilecek strateji ve politikalar çerçevesinde	Sosyal Uyum

Lasswell ve Braddock'un iletişim modelinin uyum sürecinin taraflarının belirlenmesini ve yapılması gerekenlerin sınıflandırılmasını sağladığı görülebilmektedir. O zaman Suriyelilere ve Türk vatandaşlarına yönelik yapılacak bir iletişim modelinde doğrusal ve sürekliliği olan bir iletişimin kurulması gerektiği söylenebilmektedir.

Devam eden süreçte ise iletişimi teknik olarak ele alan Shannon ve Weaver'ın enformasyon modelini ortaya çıkarmasının ardından iletişimi yine doğrusal bir süreç ama aynı zamanda sürekliliği olan bir etkileşim olarak gören Westley ve Maclean kitle iletişim modelini ortaya çıkarmıştır. Onlar ise iletişime geri dönüşümü katmışlardır. Son olarak da iletişimi çizgisel, ancak sürekliliği olan ve dairesel bir süreç olarak ele alan Gerbner, Kültürel Göstergeler modelini ortaya atmıştır (Güngör, 2018: 84). Kitle iletişimine dayalı ilk çalışmalarda hâkim görüş davranışçılık üzerine odaklandığı için kitle iletişim araçlarının gücünün sınırsız olduğu düşünülmüştür.

Kitle iletişim araçları ile ilgili yapılan çalışmaların ikinci kısmında ise iletişimin ve kitle iletişim araçlarının etkisinin ölçüldüğü görülmüştür. 1920'li ve 30'lu yıllarda yapılan araştırmalar kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkisinin güçlü olduğu savını ortaya koyarken, bu alanda yapılan ilk çalışmalarda ise propaganda konusuna odaklanılmıştır. Lasswell'in 1922'de kaleme aldığı kamuoyu kitabında ilk kez kapıyı aralamasının ardından, Walter Lippmann'ın da aynı yıl kaleme aldığı kamuoyu kitabıyla dikkatlerin kitle iletişim araçlarına yöneldiği görülmüştür. Bu iki çalışmayla birlikte öncelikle siyasal çevreler, tümüyle de pragmatik nedenlerle kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde ne oranda etkili oldukları sorusuna yanıt aramıştır (Güngör, 2018: 125). Çünkü toplumdaki güçlü yapıların göstergeleri olan bu kişilerin

yanı başlarında böyle büyük güçte etkiye sahip araçların olması ve toplum üzerinde etki uyandıracak mesajların üretilebilmesi imkânını doğurmuştur.

Kitle iletişim araçlarının etkileri dönemsel açıdan farklılık göstererek incelenmiştir. 1910-1940'lı yıllar arasında etkisinin güçlü olduğuna dair *sihirli mermi kuramı* gibi çalışmalar ortaya atılırken, 1940'tan sonra ABD'deki başkanlık seçiminde kitle iletişim araçlarının oy verme davranışı üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmalarda sınırlı etkisi olduğu belirtilmiştir. 1960'lı yıllardan sonra ise güçlü etkilere dönüş dönemine yeniden geçiş yaşandığı saptanmıştır. Diğer yandan 1940'lı yıllar aynı zamanda küreselleşmenin yaşanmaya başladığı yıllardır. Bu dönemde uluslararası örgütlenmeler başlamış ve toplumsal değişmeler kitle iletişim araçları üzerinden yapılan araştırmalara kaynak olma niteliği barındırmıştır. ABD seçimleri buna örnek olarak gösterilebilecek bir araştırmayken, öte yandan propaganda amacıyla yapılan radyo yayınları 1950'li yıllarda uluslararası radyo savaşlarının başlamasına sebep olmuştur (Öztürk, 2017: 161).

20. yüzyıl elektronik ortamda mesaj iletiminin altın çağı olarak nitelendirilirken, toplumsal hayattaki etkinliğinin de giderek artmasını sağlamıştır. Görsel ve işitsel araçların yaygınlaşması teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamı daha fazla etkisi altına almaya başlamıştır. Kitle iletişim araçlarının bu denli hızla gelişmesi, beraberinde enformasyonun daha fazla insana ulaşmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda bilgi de pazarlanabilir bir yapıya büründürülmüş, kitle iletişim araçlarının propaganda aracı olarak kullanılmasının kapıları açılmıştır. Siyasal egemenliği elde etmek isteyenler için kitle iletişim araçları bir propaganda aracına dönüştürülmüştür (Kışlalı, 2003: 10). Bunun en önemli örneği ise Nazi Almanya'sıdır.

Hitler'in Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başa gelmesiyle birlikte iktidarını pekiştirmek adına kullandığı en önemli propaganda aracı radyo olmuştur. Hitler'in yanı sıra Roosevelt ve Stalin gibi dönemin liderleri tarafından da radyo, etkili bir şekilde propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Propaganda aracılığıyla halkı diledikleri şekilde etkilemek isteyen siyasi aktörler, bu etkiyi arttırmak için kitle iletişim araçlarını her zaman için planın önemli bir parçası olarak konumlandırmışlardır (Öztürk, 2017: 167). Hatta öyle ki, propagandanın etkisini

arttırmak adına düşük ücretli radyo üretimi bile gerçekleştirilmiştir. Kasım'ın (2011: 67) aktardığına göre; ''Hitler'in başbakan seçilmesi ve NSDAP'nin 30.01.1933'te hükümeti devirmesi radyo için de kökten değişiklik anlamına gelir. Bütün radyo şirketlerinin hakları Goebbels'in başında bulunduğu Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'na geçer. Goebbels'in amacı kökten bir şekilde tüm halkı radyo aracılığı ile nasyonal sosyalizm adına etkilemektir. Geliri düşük ailelerin radyoları olmadığı için kitleye daha rahat ulaşmak amacıyla ucuz radyo üretimine başlanır. Bu kategoride ilk üretilen 301 adlı model sadece 76 Reichsmark'a[2] satılır.''

Soğuk Savaş Döneminde de kitle iletişim araçları her iki blok için propaganda aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir. ABD komünizmin önüne geçmek için ürettiği propagandaları radyolar üzerinden sürdürürken, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği de (SSCB) 1930'lu yıllarda başladığı radyo üzerinden propaganda yürütme faaliyetlerini bu dönemde de sürdürmeye devam etmiştir. 1941 yılına gelindiğinde Moskova Radyosu 21 ülkeye günlük 51 saat yayın yapan bir düzeye gelmiştir (Alizade, 1991: 122). Soğuk Savaş döneminde de Azerbaycan üzerinden yaptığı yayınlarla propaganda faaliyetlerini sürdürmüştür (akt. Enserov, 2010: 182).

Gücü ele almak isteyen egemenlerin vazgeçilmezi haline gelen kitle iletişim araçları ortaya çıktıkları tarihten bu yana elde tutulmaya çalışılmıştır. Çünkü enformasyonun iletilmesini güdümleyebilmenin yolu kitle iletişim araçlarının doğru kullanımıyla mümkündür. Bu durum karşısında kitle iletişim araçları için her ne şart ve durumda olursa olsun, sürecin bir parçası olmak kaçınılmazdır. Kitle iletişim araçları her dönemde toplumun yönlendirilmesi açısından önemli bir haldeyken, onu anlamlandırma ve çözümlemeye dayalı birçok çalışmalar da beraberinde üretilmiştir. Propaganda faaliyetlerine dayalı yapılan çalışmalar bunların ilk aşamasını

[2] İlgili yıllarda 1 doların ($) değeri 2.5 Reichsmark'a (RM) eşittir (https://marcuse.faculty.history.ucsb.edu/projects/currency.htm. Erişim: 05.01.2023). Bu değerler göz önüne alındığında 76 RM'a satılan 301 model radyoların fiyatının o günkü dolar kurundan hareketle 30 dolar civarında satın alınması mümkündür. Aynı zamanda, belirtilen yıllarda Almanya'da haftalık çalışma ücretlerinin 125-150 Reichsmark (https://archive.org/details/wagesingermany180000unse/page/235/mode/2up. Erişim: 05.01.2023) aralığında olduğunu göz önüne alırsak, bir işçinin 3-4 günlük çalışma ücreti karşılığında 301 model radyolardan satın alabilme imkânı mevcuttur.

oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerine de birçok çalışma yapılarak nasıl bir role sahip olduğu da çoğu araştırmacı tarafından irdelenmiştir.

Lasswell, kitle iletişim araçlarının işlevleri üzerine yapılan çalışmalarda yine ilk araştırmacılardan olma özelliğine sahiptir. 1922 yılında kaleme aldığı Kamuoyu kitabında Lasswell aynı zamanda kitle iletişim araçlarının işlevlerinin de nasıl olması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre kitle iletişim araçlarının işlevleri, çevrenin gözetimini yapmak, çevreye karşılık vermede toplumun parçaları arasında ortak ilişkiyi kurmak ve bir kuşaktan diğerine sosyal mirası nakletmektir (Erdoğan, 2005: 310). Lasswell'in kitle iletişim araçlarının temelindeki üç işlevini sınıflandırmasının ardından Wright, bu sınıflandırmayı yetersiz görerek eğlence işlevini eklemiştir. Daha sonra da Boulding, insanın çevresindeki üretim ilişkilerini bilmesi gerektiğini savunarak mal ve hizmetlerin tanıtımı işlevini beşinci işlev olarak eklemiştir (Varol, 1991: 14). Tüm bu işlevlere göre kitle iletişim araçlarının hangi zamanda hangi işlevi yerine getireceği konusu ise dönemsel olarak değişiklik göstermektedir. İçinde bulunulan toplumun siyasal, toplumsal ve ekonomik durumu işlevlerin ağırlık verilme biçimiyle paralellik göstermektedir. Fakat, her durumda kitle iletişim araçlarının işlevlerini beş grupta incelemek mümkündür: *Haber ve bilgi vermek, Eğitmek, Eğlendirmek, İnandırmak ve Harekete geçirmek ve Mal ve hizmetlerin tanıtımı.*[3]

1984 yılında ise UNESCO tarafından yayınlanan raporda kitle iletişim araçlarının işlevleri sınıflandırılmıştır. UNESCO'nun raporu birçok kitle iletişim araştırmacısı tarafından genel çerçevede kabul görmüştür (Türkoğlu, 2004: 127). UNESCO'ya göre kitle iletişim araçlarının ilk işlevi ***''Bilgi Verme''dir (Enformasyon).*** Bilgi verme işlevi hem bireysel hem toplumsal hem de uluslararası düzeyde sınıflandırılarak bilgilere dair görüşlerin toplanıp uygun biçimde tartışma ortamına sunulmasını içermiştir. Kişilerin toplumsal kimlik oluşumunda kitle iletişim araçları önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle UNESCO'nun bir diğer kitle iletişim

[3]Kitle İletişim Araçlarının bu işlevleri baz alındığında toplumsal uyum konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Özellikle göçmenlerin eğitiminin fiziksel ortamda gerçekleştirilebilmesinin güçlükleri göz önüne alındığında Kitle İletişim Araçlarının eğitim işlevi açısından toplumsal uyuma katkısının önemli olabileceği düşünülmektedir.

araçları işlev sınıflandırması ***''Toplumsallaştırma''*** olmuştur. UNESCO'ya göre, toplumsal yaşama katılım sağlanması için kitle iletişim araçlarının ortak duygu ve düşünceleri içeren mesaj oluşumuna katkı sağlaması gerekmektedir. Toplumsal yapının bütünlüğünü korumak toplum olabilmenin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle bireylerin şahsi isteklerinin yanı sıra toplumsal anlamda ortak düşünce ve isteklere sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda UNESCO'nun bir diğer kitle iletişim araçlarına dair işlevi ***''Güdüleme''***dir. ***(Motivasyon)*** Rapora göre, kitle iletişim araçlarının toplumsallaşmaya olanak verecek ortak duygu ve düşüncelerin oluşumuna katkı sağlaması gerekmektedir.

Bir diğer işlev ise ***''Tartışma''***dır. Rapora göre, halkı ilgilendiren birçok hususta gerekli bilginin verilerek halkın konuyla ilgili aydınlanmasının sağlanması gerekmektedir. ***''Eğitim''*** işlevinde ise beceri ve kişisel gelişimi arttırabilecek içeriklerin oluşturulması gerekliliği belirtilirken, bireysel olarak yaratım gücünü desteklemek adına, kültürel ve sanatsal çalışmalara yer verilmesini öngören ***''Kültürel Gelişme''*** işlevi de raporda öne çıkan sınıflandırmalardan biri olmuştur. Raporda, entelektüel gelişimi arttırmak adına drama, dans, edebiyat ve sporla ilgili olayları aktarmayı içeren ***''Eğlence''*** işlevi de belirtilirken, bireysel ve toplumsal düzeyde görüş açıları ve istekleri anlamaya yönelik çeşitli mesajları iletmeye yönelik ise ***''Katılım''*** işlevinden bahsedilmiştir.

Mutlu'ya (1992: 42) göre de kitle iletişimin izler kitlesi görece geniştir. O, izler kitleyi toplumun çeşitli kümelerinden oluşan, değişik ve farklı niteliklere sahip ayrı türden topluluk olarak tanımlamıştır. Bu nedenle izler kitle kimliksizdir, yani mesajı alan ve veren tarafların birbirini şahsi olarak tanımadıklarını belirtmiştir. Böyle bir ortamda kitle iletişiminin kamusal olması gerektiğini savunmaktadır. Kitle iletişim araçları da kaynaktan uzakta bulunan, ayrı konumlardaki birçok insanla aynı anda ilişki kurabilen araçlardır. Bu nedenle kitle iletişim araçları üzerinden yürütülen iletişimde karmaşık biçimsel kurumları içeren bir süreç yürütmek gerekmektedir. Çünkü iletişim bu araçlarda tek yönlü olarak ilerler ve izler kitlenin anında yanıt verme olasılığı dışlanmaktadır. Bu da gönderici ile alıcı arasında keskin bir kutuplaşmaya yol açmaktadır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyanın bilgi çağına geçiş yapmasıyla birlikte ABD, Japonya ve Batı Avrupa ülkelerinin bilgi işleme teknolojilerindeki üretimi bilginin ve bilgi işleme teknolojilerinin sanayi merkezli gelişiminden eğitim, sağlık ve iletişim gibi alanlara sıçramasına neden olmuştur (Aktan ve Tunç 1998: 118-134). Artık hipermetinler ile birbirine bağlanan bilginin yüksek hızlı veri ağlarında durmaksızın hareket halinde olduğu ve sayısız talebe cevap verdiği bir yapıya geçiş yapılmıştır. Bu sayede dünya üzerindeki tüm ülkelerde kısa zamanda ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel alanda entegrasyonu beraberinde getiren bir olgunun ortaya çıktığı düşünülmüştür. McLuhan'ın deyişiyle dünya küresel bir köye dönüşmüştür.

Kitle iletişim araçlarının gelişimine yönelik ortaya çıkan yeni oluşumlar zamansal ve mekânsal bağımlılıkları ortadan kaldırırken izler kitleyi de bireysel olarak değerlendirme imkânını doğurmuştur. Fakat kültürel, ekonomik, eğitim, siyasi, eğlence, haber ve gündem gibi birçok kamusal görevi yerine getirerek toplumda bir güç unsuru oluşturması da devam etmiştir. Toplum üzerindeki etkisi kitle iletişim araçlarını dördüncü güç olarak kabul görmeye sürüklemiştir. En az yasama, yürütme, yargı gibi halkı ilgilendiren ve kamuoyu oluşturan bir güç unsuru niteliği taşımaktadır. Gazete, radyo, televizyon ve sinema gibi kitle iletişim araçları ile kurulan bu yapı, internet (e-posta vd.), telgraf, telefon, faks gibi haberleşme araçları ile de devam etmiştir. Günümüzde birçok kuramcıya göre 1950 ve 1960'lardaki kitle iletişim araçları neyi ifade ettiyse, bugün internet ile ortaya çıkan yeni medya kavramı da aynı anlamsal öneme sahiptir (Balle&Eymery, 1991: 14).

Yeni medya kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte bu alanda üretilen kuramsal çalışmalar da çok boyutlu olmakla beraber, temel anlamda üç ana başlık altında toplanmıştır. İlki, yeni medya kavramını ekonomi-politik açıdan irdeleyen Garnham, Golding ve Murdock gibi kuramcılar tarafından ortaya atılmıştır. Onların yaklaşımlarına göre, yeni medya tüketim pratiklerinin ekonomisine odaklanılması gerekmektedir. İkincisi ise, yeni medyayı toplumsal-kültürel pratikler bağlamında irdeleyen Robins ve Webster gibi kuramcıların ortaya attığı görüşlerden oluşmaktadır. Onlara göre yeni medya, yeniden şekillenen toplumsal, kültürel ve siyasal gerçekliğe işaret etmektedir. Üçüncüsü de yeni medyayı liberal-çoğulcu yaklaşım içerisinde

değerlendiren ve demokrasinin işlerliği açısından ele alan görüşler olmuştur. Bu yaklaşımda yeni medya yalnızca belli bir azınlığı değil, geniş kitlelerin bilgi ve enformasyona dilediği zaman ve ölçüde ulaşabilmesine olanak tanıdığı inancından beslenmiştir (Aydın, 2011: 107-108).

Yeni medya kavramı başta enformasyon toplumu, küreselleşme, postmodernizm ve yeni ekonomi gibi birçok güncel kuramla ilişkilendirilirken bu medyalaşmanın yarattığı düzen ise tıpkı geleneksel kitle iletişim araçları gibi coğrafi ve toplumsal sınırlılıkları ortadan kaldıran bir olgu ortaya çıkarmıştır. İnsanları zaman ve mekândan bağımsız hale getiren bu yapı daha önce hiç olmadığı kadar hızlı teknolojik gelişmeleri, bilgisayarlar, uydu yayıncılığı ve diğer teknolojik keşiflere işaret ederek yükselmiştir (Rosenau, 1990: 17). Günümüzde siber dünyaya açılan bu kapı toplumsallaşma bakımından da değişime yol açmıştır. Devletlere özgü toplumsal değerlerin yerini daha küçük elektronik topluluklara ait değerler alarak ‘’sanal cemaatler’’ ortaya çıkmaya başlamıştır (Rheingold, 1994: 5).

Postmodern kabileler olarak görülen sanal cemaatler ile kamusal alanın yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Yeni medyanın toplum üzerindeki etkisini vurgulayan kamusal alanın yeniden tanımlanmasına dayalı çalışmalarda da iki perspektif ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki, yeni medyanın özgürleştirici etkilerini ortaya çıkararak demokratikleşmeye katkı sağladığını iddia eden ‘’ilerlemeci’’ yaklaşım olurken, ikincisi ise teknoloji ve yeni medyanın tek başlarına değişim ajanı olmayacaklarını, aksine kurulu düzenleri pekiştireceklerini ileri süren yaklaşımlar olmuştur (Bozkurt, 2000: 72). İki yaklaşım çerçevesinde birçok sav ortaya atılırken genel görüşe göre yeni medya düzeni, enformasyona özgürce ulaşabilen vatandaşların yönetimde geniş çapta etki uyandırdıklarından ziyade, seçkinci bir grubun, toplumu iradesizleştirmek için kullandığı araçlardan biri olma tehlikesi taşıdığı üzerinedir. Williams’a göre (1985: 158); bu noktada toplumsal iktidar bakımından gücü elinde bulunduranların ne yapmak istedikleri şekillendirici olmaktadır.

Teknolojik yenilenmelerde, küresel çapta etki uyandıran bir başka boyut ise sosyal medya olmuştur. Toplumsal açıdan çok yönlü değişimlere yol açan sosyal medya, gündelik yaşamda iletişim kurma, gündem ve kamuoyu oluşturma, bilgi

edinme, sosyalleşme, eğlenme, vb. gibi birçok açıdan farklı amaçlar çerçevesinde kullanılmıştır. Hayatı esir alan boyuta sahip olan Facebook, Twitter, Instagram, Messenger, WhatsApp, Snapchat, Skype, Tumblr, YouTube, Wikipedia, TickTock vs. gibi uygulamalar olmadan gündelik pratiklerin tanımlaması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bunda sanal evreni taşınabilir kılan mobil cihazların önemi büyüktür. Mobilleşme ile birlikle insanlar açısından görünür olma arzusu izler kitle konumunun değişmesine yol açmıştır. Söz konusu sanal platformlar sayesinde bireyler birer içerik üreticisine dönüşmüş, bundan dolayı da anonim kimlikler bilinirliğe evirilmiştir. Sosyal medyanın hayatımıza dahil oluşuyla birlikte, sosyalleşme olgusu tartışılmaya başlanmış, özel alan ile kamusal alan arasındaki sınırlar belirsizleşmiş, sınıfsal farklılıklar ortadan kalkarak her konuda bireyler arası etkileşim mümkün hale gelmeye başlamıştır (Dolgun, 2018: 15).

Günümüzde gazete, radyo, televizyon ve sinemanın yanı sıra bilgisayar, akıllı telefon ve tabletler aracılığıyla sağlanan kitle iletişimi, sadece haber ve eğlence programları yoluyla insanları beslemekle sınırlı kalmaz, yanı sıra insanlara bir yaşam tarzı da kazandırmaktadır. Bu bağlamda artık, kitle iletişim araçları çok geniş bir çerçeve içinde incelenmesi gereken toplumsal araçlar olarak kabul edilmektedir. Geniş halk kitlelerini ideolojik anlamda etkilemede büyük öneme sahip olan bu araçların bilinç oluşumunda da etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir (Büyükbaykal, 2012: 73). Özellikle, siyasal tutum oluşturmada her dönem başvurulan araçlar olmuşlardır.

Ortaya çıkışından itibaren gelişen olgular ve üretilen çalışmalara istinaden kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde etki gücü olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşam üzerine etkilerini Usluata (1991: 85), şu şekilde sıralamıştır: Toplumsal değişiklik yaratıp, bunların yayılmasını sağlayabilirler. Kamuyu ilgilendiren konuların önemlerini vurgulayabilirler. Niteliksiz müzik, oyun ve ortaya çıkardıkları kişiliklerle popüler kültür yaratabilirler. Usluata'nın da kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkilerini sıralaması dahilinde çağdaş insanın yaşam deneyimlerinin ufkunu daraltmadığı, Oskay'ın da dediğine göre (1993: 15); bunun aksine kendini ifade etme olanaklarını artırdığı belirtilmektedir.

Kitle iletişim araçları sayesinde uluslararası iş birliği ve kültürel alışveriş gerçekleşebilmektedir. Toplumlar arası etkileşim bu sayede daha fazla artmaktadır. Kültürel sürekliliği sağlayan bu araçlar toplumu değişikliğe de hazırlayabilme yetisine sahiptir. Özellikle çağdaş toplumların en etkin ve yaygın kültür üretme aracı olan televizyon, içinde yaşadığımız çağa damga vuran araçların başında gelmektedir. Enformasyon dağıtımı için önemi gün geçtikçe daha da artan televizyonun sosyal değişimi gerçekleştirici ve ideolojik değerleri oluşturan hareketlere etkisi kaçınılmazdır (Fiske, 1995: 45).

Günümüzde kitle iletişim araçlarının gücüne ve bu araçlarla yürütülen faaliyetlerin etkinliğine inanmamak imkânsız hale gelmiştir. Ayrıca, birbirini tamamlayan niteliklerle gelişim göstermektedirler. Örneğin, siyasal bir propaganda çalışmasında, ürün ve hizmetlerin tanıtımında, etkinliklerin kamuoyuna iletilmesinde vs. yani toplumu değişik biçimlerde etkileyen herhangi bir olayın aktarılmasında daima kitle iletişim araçları büyük öneme sahip olmuştur. Bu noktada önemli olan ise, kitle iletişim araçlarının toplum yararı gözetilerek etkin bir biçimde doğruluk ve tarafsızlık ilkeleri benimsenerek kullanılması olmuştur.

Göç olgusu da tıpkı iletişim gibi insanlığın başlangıcından bu yana var olmuş önemli bir yere sahiptir. Çünkü insanlık var olduğu günden bu yana sürekli hareket halinde bir yerden başka bir yere göç etmiştir. Yaklaşık yedi milyon yıl önce bilinen insanlık tarihinin başlangıç noktası olan Afrika'da (Diamond, 2004: 31) ortaya çıkan ilk insanlar gelişim ve evrimini tamamladıktan sonra Asya ve Avrupa'ya ilk göç hareketini gerçekleştirmişlerdir (King, 2012: 4). Kimi zaman tekil, kimi zaman da büyük çapta hareketler halinde gerçekleştirilen göç hareketlerinin temelinde yatan sebeplerin başında ise, insanın rahat, güvenli ve refah bir hayat sürme arzusu gelmiştir (Aksoy, 2012: 292-293).

Göç olgusundan bahsederken, göç edilen konumda kalınması ya da bir süre sonra geri dönülmesi gibi bir durum söz konusu değildir (Lee, 1966: 49). Keyfi veya zorunlu olarak herhangi bir sebebe dayalı süreli veya süresiz bir şekilde yer değiştirme hareketine başvurulması göç kavramından söz etmek için yeterlidir. Bu sebepler arasında iklim şartları, doğal kaynaklar, siyasi nedenler, baskı veya zulümden

kurtulma arzusu, daha iyi yaşam şartları ve benzeri durumlar gösterilebilmektedir (Ağır ve Sezik, 2015: 97). Fakat hangi koşul ve zamanlarda gerçekleştiğine bağlı olarak farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Tarihten yola çıkılarak görülmektedir ki; insanlar tarih boyunca birçok sebepten yaşadıkları bölge sınırları içerisinde veya bölgeler arasında yer değiştirme hareketi sergilemişlerdir (Saraçlı, 2011: 7). Bu süreç boyunca da meydana gelen olaylar insanları, toplumları ve ülkeleri etkileyerek günümüz dünyasının şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Çünkü göç insana ve topluma dair ne varsa etkileyen bir güce sahiptir (Ekici ve Tuncel, 2015: 11). Aynı zamanda sadece göç edeni etkileyen bir süreç değildir. Göçe maruz kalanları da etkileyerek, her iki tarafta da sosyal, ekonomik ve politik birçok gelişme yaşanmasına neden olmuştur (Koser, 2016: 4-5).

Tarih boyunca uluslararası çapta insanlığı etkileyen göç hareketlerine bakıldığında; ilk olarak 17. yüzyılda sömürgeci nüfusun Avrupa'ya yayılması gösterilebilmektedir. İkinci göç dalgası olarak da 17. ve 18. yüzyıllar arasında yaşanan kıtalar arası köle taşımacılığı karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü göç dalgası olarak, 19. yüzyıl başlarında dağılan İmparatorluk sisteminin yarattığı yer değiştirme hareketi gösterilirken, dördüncü dalga olarak İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgeci nüfusun anavatanına dönüşü gösterilebilmektedir. Son olarak ise, 1950'lerden sonra yaşanan büyük çapta işçi göçleri bugün halen etkisi devam eden göç hareketleri olarak bilinmektedir (Durugönül, 1997: 96).

İnsanlığın varlığından bu yana sürekli olarak devam eden göç hareketleri, akademik olarak ele alındığından bu yana da çok boyutlu disiplinler arası bir kavram olarak irdelenmiştir. Sosyolojiden, siyasete, antropolojiden, psikoloji ve iletişime kadar birçok disiplin tarafından araştırma konusu olarak incelenmiştir (Mutluer, 2003: 9). Her disiplin de kendi bilimsel argümanları çerçevesinde göç olgusunu farklı şekillerde tanımlamış, sebep ve sonuçlarını çok disiplinli olarak belirtmiştir (Castles ve Miller, 1998: 19-20). Fakat en genel ve yalın haliyle tanımlandığında; Türk Dil Kurumuna göre (2022), *"Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, hicret, muhaceret"* olarak tanımlanan göç, Uluslararası Göç

Örgütü'ne (IOM) göre ise, *"Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir"* (IOM, 2009: 22) şeklinde belirtilmiştir.

Her iki tanımda görüldüğü üzere göç mekânsal açıdan değişikliği, bir yaşam alanından başka bir yaşam alanına geçici veya sürekli olarak yapılan hareketlerin tamamını kapsamaktadır (Skeldon, 2017: 2). Temelinde insan hareketliliğinin kastedildiği göç olgusu bireysel ve toplumsal açıdan sürekli etkileşimi ve değişimi beraberinde getirmiştir (Isayev, 2017: 9-10). Bu gelişmeler ise Küreselleşme ile yeni bir boyut kazanmıştır. Marshall'ın da dediğine göre (2006: 12), artık göçler bir veya birkaç ülkeyi değil tüm dünyayı aynı anda etkilemeye başlamıştır. Küreselleşme ile ortadan kalkan coğrafi sınırlılıklar, sermayenin sürekli ve akışkan oluşu, üretim ve tüketimin geniş çapta boyutlar kazanması dünyanın küçülmesine ve mesafelerin ortadan kalkmasına neden olmuştur (Larsson, 2001: 9). Beraberinde gelişen teknolojik yenilikler ile ulaşımın çeşitlilik ve hız kazanması da göç hareketinin artmasına neden olmuştur.

Göç olgusu isteğe bağlı ya da zorunlu olarak gerçekleştirilen göç hareketleri olarak iki sebebe dayalı incelenmektedir. Her iki koşulda ise değişmez düşünce bireylerin içerisinde bulundukları şartları iyileştirme isteği üzerine kurgulanmıştır (Bali, 2011: 24). İsteğe bağlı göçlerin sebepleri daha iyi yaşam koşulları, eğitim, iş imkânları vb. gibi başlıklardan oluşmaktadır. Zorunlu göçler ise savaş, iç çatışmalar, doğal afetler, etnik/kültürel ve mezhebe dayalı çatışmalar, baskı ve zulümden kaçış gibi başlıklardan oluşan sebeplere dayanmaktadır. Belirtilen sebepler dâhilinde de birçok kuram ortaya atılmıştır.

Neoklasik ekonominin makro kuramına göre; Uluslararası göç hareketlerinin, emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmakta olduğu savunulmaktadır. Emek gücü fazlalığına sahip olan ülkeler düşük ücret piyasasını uygularken, sermayeye kıyasla sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkeler ise yüksek ücret düzeyine sahiptir. Bu gelir uçurumu yerlileri yüksek ücretli ülkeleri arzularcasına orada olmaya sürüklemektedir (Massey. 1994: 9). Mikro kurama göre

ise; bireyler rasyonel düşünerek maliyet-kâr hesabına göre yüksek kazanç elde edebileceği yerlere göç etmektedirler (Borjas. 1989: 457). Yeni ekonomi kuramlarında da göç kararı tek tek bireyler tarafından değil, hane halkını hatta topluluğun tümünü ilgilendirecek şekilde alınmaktadır. Haneden birkaç kişinin göç ettiği yerden göndereceği para, ülkede bulunan diğer fertlerin gelir durumunu arttırmaya odaklanmaktadır. Önemli olan gelirin kaynağıdır. Yoksulluktan kurtarmasa bile farklı gelir kaynaklarının kazanılması göçün sebebi olarak kendini göstermektedir (Oded., David., Bloom. 1985: 173).

Bir diğer kuram olan İkiye bölünmüş emek piyasası kuramında ise; göçün modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden ileri geldiği savunulmaktadır. Piore'ye göre, göç hareketleri gönderen ülkenin işsizlik ve düşük gelir etkisinden değil, kabul eden ülkelerin düşük ücretli işgücü gereksiniminden ileri gelmektedir. Kurama göre, bir diğer belirteç de çalışma güdüsüdür. İnsanlar sadece gelir için değil, toplumsal itibarı arttırmak için de çalışmaktadır. Buna işçiler de dahildir. Göçe neden olan faktörlerde toplumsal itibarı arttırmak da düşünülmelidir (Piore, 1979: 11). Dünya sistemleri kuramına göre ise, Merkezdeki kapitalist ağlar kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca çevredekiler göç etmeye başlamaktadır. Kuramda göç kavramı, kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal sonucu olarak yorumlanmaktadır. Çevre bölgelerdeki hammadde ve emek dünya pazarlarının denetimine girdikçe göç akımları oluşmakta, bunların önemli kısmı dış ülkelere doğru yönelmektedir (Sassen, 1989: 211). Son olarak ilişkiler ağı kuramında ise, göçün zaman ve mekân açısından etki ve sürdürülebilirliğinin arttırılması aydınlatılmaya çalışılmıştır. Göçmenler geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerdeki eski göçmenler arasında ortak köken, soydaşlık bağlarıyla bağlantı kurarak göçü özendirebilmekte ve masrafları azaltabilmektedir. Kurama göre, sosyal ağlar göç etme isteğini yaygınlaştırmakta ve ücret farklılığının önemini yitirmesine etki etmektedir (Massey. 1990: 3).

Belirtilen kuramlar dahilinde göçün hayatta kalma çabasının yanı sıra daha iyiye ulaşmaya dayalı bir çizgide ilerlediği görülebilmektedir. Abadan'ın da (2002: 25) geniş yer verdiği göç kuramlarına göre, göç konusunda hangi kuram ya da kuramlar

uygulamaya konulursa konulsun, en önemli görev bu uygulamaları bilimsel yöntemlerle irdeleyip değerlendirmektir. Göç çeşitleri de göçün sebeplerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar ise *düzenli-düzensiz göç, zorunlu-gönüllü göç, iç-dış göç ve geçici-daimî göç* şeklinde sınıflandırılmıştır.

Düzenli göç, herhangi bir kişinin yaşadığı ülkenin dışında bir ülkeye yasal prosedürleri yerine getirerek geçiş yapmasıdır. Düzenli göçlerin tüm çerçeveleri yasalarla belirlendiği için bir planlama ve kotaya sahiptir. Bu nedenle de hedef ülke açısından bir risk taşımamasını sağlamaktadır. Düzensiz göç ise, yasadışı koşullarda yaşanılan ülkeden başka bir ülkeye geçiş yapılması işlemidir. Yasadışı göçler bireysel veya kitlesel olmakla beraber giriş yapılan ülke açısından da birçok soruna sebep olmaktadır. Bir ülkeye yasadışı yollardan yapılan geçişler nedeniyle çalışma izni olmadan veya herhangi bir sosyal hak talebi bulunmadan yaşanmasını gerektirmekte hem göç eden hem de göç alan taraf açısından sorunlu bir yapının doğması anlamına gelmektedir (GİGM, 2019).

Kişi veya kitlelerin iradeleri dışında göç etme eylemini gerçekleştirme biçimi ise zorunlu göç olarak sınıflandırılmıştır (Yıldız, 2018: 9). Zorunlu olarak gerçekleştirilen göç kimi zaman kişinin kendi kararıyla yaşanmak zorunda kalırken, kimi zaman da devlet tarafından göçe zorlanılmıştır. Bu göç tipinde seçime dayalı bir durum söz konusu olmamaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2004: 236). Bunun en belirgin örnekleri ise siyasi istikrarsızlık yaşanan ülkelerdeki göçe zorlayan durumlar gösterilebilmektedir. Bunun yanı sıra savaş ve terör olayları, güvenlik sorunları ve ölüm korkusu gibi sebepler de insanları yeni yerlere göç etmeye zorlayan sebepler olarak gösterilebilmektedir (Martin, 2012: 53-54). Gönüllü olarak gerçekleştirilen göç eylemi ise, herhangi bir baskı ya da zorlamanın söz konusu olmadığı göç tipidir. Kişiler eğitim, sağlık, daha iyi yaşam veya iş koşulları nedeniyle yaşadıkları ülkeleri süreli veya süresiz terk edebilmektedirler. Gönüllü göçte en önemli sebep ekonomidir. Kişiler daha yüksek kazançlar elde etme niyetiyle göç etme eylemi gerçekleştirmektedirler (Piguet, 2018: 18). Zorunlu göçün aksine istem dışı sebeplerin yerine, bireysel arzu ve arayışları karşılama amacı güdülmektedir (Baklacıoğlu, 2010: 135).

Bir başka göç tipi olan iç göç ise, ülke sınırları içerisinde gerçekleşen yer değişiklikleridir. İç göçler kırsal veya kentsel alanlar içerisinde gerçekleşebileceği gibi farklı mekânsal alanlar arasında da gerçekleşebilmektedir (Emini, 2018: 13). İç göçler nüfus artışına dayalı olarak yerelde bulunan iş ve yaşam koşullarının yetersiz kalması, tarımsallaşmadaki gerilemeler, elverişsiz iklim koşulları, terör olaylarındaki artış ve devlet yatırımlarının yetersizliği gibi sebeplere dayalı olarak gerçekleşmektedir. Sanayileşme ile daha da artan iç göçler 1950'li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşmiştir (Marshall, 1999: 314-315). Hangi koşulda olursa olsun yaşanılan devlet sınırlarından başka bir ülkenin sınırları içerisine yapılan göç eylemi de dış göç olarak adlandırılmaktadır. Bu göç tipi genellikle az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Özellikle beyin göçü, işçi göçü, mübadeleye dayalı göçler ve daha iyi yaşam arzusuyla yapılan göçler dış göç tipini açıklayan sebepler arasında sınıflandırılmıştır (Koçak ve Terzi, 2012: 173-175). Bu göç tipinde iç göçlerden farklı olarak gidilen yerlerde dışlanma, ırkçılık, dini veya etnik sorunlar gibi birçok farklı problem ile karşılaşılmaktadır (Tezcan, 2000: 3).

Diğer göç tipi olan geçici göçler de yine kişi veya kitlelerin çeşitli sebeplerle belirli bir süre nezdinde ülke içinde veya dışında gerçekleştirdikleri göç hareketidir (Mutluer, 2003: 10). Bu göç tipini en belirgin açıklayan örnek ise, mevsimlik çalışma için yılın belirli aylarında göç edilen yerin iş koşullarına göre sürenin belirlendiği göçlerdir. Türkiye'de çok sık rastlanılan bu göç tipi, genellikle çay veya fındık hasadı dönemlerinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Karadeniz Bölgesine olmak kaydıyla gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra eğitim amaçlı gerçekleştirilen veya yazın köylerden yaylalara doğru yapılan göçler de bu göç tipi içerisinde değerlendirilmektedir. Daimî göçler ise, kişi veya kitlelerin geri dönmemek üzere ülke içerisinde veya dışarısında gerçekleştirdikleri göç tipidir. Daimî göçler belirli bir süreye dayalı olarak gerçekleşmediği için göç edilen yer ile terk edilen yer arasında önemli sosyolojik sonuçlar doğurabilmektedir (Sayın, vd., 2016: 2-3).

Göç olgusuna yönelik ilk uluslararası çalışmalar incelendiğinde İkinci Dünya Savaşı'nın kırılma noktası olduğu görülmüştür. Savaş sırasında Avrupa'da sığınmacı, sürgün edilmiş ve nakledilmiş insanların sayısının 60 milyonu bulması (Oltmer, 2015:

1), sonrasında ise buna 25 milyon insanın daha eklenmesiyle birlikte durum giderek içinden çıkılamaz bir hale gelmiştir (İnsamer, 2016: 1). Savaşla birlikte ortaya çıkan kitlesel yer değiştirmelere karşı Avrupa'nın önlem alması kaçınılmaz bir ihtiyaç halini almıştır. Bu nedenle 1944'te İttifak Devletleri Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'ni kurarak savaşta sürgüne zorlanan milyonlarca insana yardım etmenin ve ülkelerine geri göndermenin yollarını aramıştır (UNHCR, 2005). Birleşmiş milletlerin çalışmaları mülteci akınının durdurulmasına engel olamazken, o dönemde çoğunluğu Doğu Avrupa olmak üzere 30 ülkeden Batı Avrupa ve Amerika'ya kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. Giderek daha da artan mülteci sorunu için BM (Birleşmiş Milletler) Uluslararası Mülteci Örgütü'nü (IRO) kurmuştur (OHCHR, 2007). BM'nin bu ilk girişimleri fayda görmeyince son olarak 1951 yılında faaliyetlerine başlayan Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK), kuruluşunun hemen ardından mültecilerin hukuki statüsüne dair 1951 Cenevre sözleşmesi hazırlanmış ve imzaya sunulmuştur (Ekşi, 2019: 345). Bu sözleşme mültecilere uygulanacak usullerin standartlarını oluşturmada dönüm noktası olma özelliğini taşımıştır. BM'de üye olan 149 ülkenin taraf olduğu sözleşmede mülteciler *''ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs''* olarak tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951: 1.md.).

Bu sözleşme ile giderek artan göç hareketlerinin kontrol altına alınması ve göç edenlerin belirli standartlara dayandırılarak değerlendirilmesi mümkün hale gelmeye başlamıştır. Nitekim sözleşme göç edenlere hukuki statülerin yanı sıra gelir getirici işler, sosyal durum, idari önlemler, uygulamaya yönelik geçici hükümler ve nihai hükümler gibi konularda uygulanacak usullerin asgari standartlarını da ortaya koymuştur. Fakat sözleşmenin ilgili maddesindeki mültecilik tanımı ve mültecilere verilecek hakların 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda tanınacağı bildirilmiştir. Buna göre, ''1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar''

veya ‘’1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da ya da başka bir yerde meydana gelen olaylar’’ anlamında anlaşılacağı ve taraf olan devletin bu sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacağı belirtilmiştir.

1960 yılına gelindiğinde Afrika’da bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkmaya başlaması ile birçok Afrika ülkesi BM üyesi sıfatı kazanmış ve o dönemde yaşanan dekolonizasyon sürecinin yarattığı kitlesel göç hareketlerine karşı müdahalede bulunmaya başlamıştır. Yaşanan mülteci olayları karşısında Afrika ülkeleri BMMYK’ya baskı yaparak kendi ülkelerinde yaşanan sorunlar için ofisi göreve davet etmiştir. Ofis, Afrika’da kendi ülkesinden kaçanları bu dönemde mülteci olarak tanımlamaktan kaçınırken, dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan mülteci sorunlarına müdahale edebilme tartışmalarının da fitilini ateşlemiştir (Tatlıcıoğlu, 2019: 51).

Afrika ile Birleşmiş Milletler arasında yaşanan mülteci krizinin yanı sıra SSCB’nin 1956’da Macaristan’ı işgal etmesiyle birlikte 200 bin civarında Macar Avusturya ve Yugoslavya’ya sığınmıştır. Ayrıca 1949’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla 700 bin Çinli İngiliz himayesindeki Hong-Kong’a sığınmıştır. BMMYK, bu süreçte devamlı olarak göreve çağrılarak yeni bir düzenlemenin yapılması gerektiği ile ilgili müdahalelere maruz kalmıştır (Bekes, 2000). Soğuk savaş döneminde ise Batı Avrupa’ya yapılan göçlerin beraberinde Amerika Birleşik Devletleri’nin de göçe maruz kalma oranı artmaya başlamıştır (Betts, Loescher, Milner. 2012: 42). Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sanayileşmede ciddi ataklar gerçekleştiren Batı Avrupa ülkeleri için yeni iş gücüne ihtiyaç vardır. 1800’lerden 1960 yılına kadar olan dönemde yaşanan kıtalararası göç hareketlerinin yüzde 80’inin Avrupa’ya yapılması ve göç edenlerin ekonomik durumundaki iyileşme, göçmen hareketliliğinin Avrupa’ya taşınmasında önemli bir etken olmuştur. Üstelik Avrupa’nın kalkınmasında göçmen işçilerin önemi tartışılmazdır. Habermas’ın da dediği gibi (2019: 40); *‘’Öyle ya da böyle, bu göç akınlarıyla sonuçta Avrupa büyük çıkarlar elde etmiştir’’.*

Tüm bu değişen çıkarlar nezdinde Batı Avrupa ve ABD için 1951 yılındaki Cenevre Sözleşmesi’nde beyan edilen ‘’1951’den önce gerçekleşen olaylar’’ ve ‘’Avrupa’da cereyan eden olaylar’’ dahilinde mülteci kabul edilmesi gibi bir durumun

geçerliliği ortadan kalkmıştır. 1967 yılında New York'ta BM Genel Kurulu toplanarak ek protokol gerçekleştirmiştir (BM Enformasyon Merkezi, 2000: 1). Protokolde 1951 yılında imzalanan sözleşmeden bu yana yeni mülteci ortamlarının ortaya çıkması nedeniyle söz konusu mültecilerin, sözleşmenin kapsamına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmaları konuları üzerine anlaşılmıştır. Artık sadece 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde sığınma hakkı tanınmayacak, tüm dünyadaki sığınma taleplerine karşı koruma sağlanacaktır.

Uluslararası alanda göç olgusuna ve göçmen meselesine yönelik yapılan çalışmalar göçmenlerin statü kazanımıyla birlikte şekillenmeye başlarken 1967 yılı itibariyle, coğrafi sınırlılık olmadan ülkeye bir şekilde giriş yapmış olan herkes mülteci statüsünde değerlendirilmeye başlanmıştır. Tüm bu süreçte Türkiye sürecin birincil tanığı olurken, belirlediği ek maddelerle uyarladığı politikaları uygulamıştır.

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'ye gelen göçmenlerin durumuna bakıldığında farklı kaynaklara göre çeşitli zaman aralıklarını içeren dönemlere ayrıldığı görülmüştür. Ertan (2017: 14); Türkiye tarihindeki göçleri Birinci Dünya Savaşı'nda başlayan süreç, Körfez harekâtı ve Irak'a ABD Müdahalesiyle yaşanan kitlesel göçler[4] ve Suriye Kriziyle başlayan göçler olarak üç döneme ayırırken, Buz da (2008: 4); iç politika ve dinamikler çerçevesinde dönemsel ayrımlar yapmıştır. Buz'a göre ilk dönem; Savaş sonrası Misak-ı Milli sınırları dışında kalan Türklerin Anadolu'ya geldiği milli inşa dönemidir. İkinci dönem de İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'lere kadar olan daha çok Balkanlardan yapılan göçler dönemidir. Üçüncü dönem ise; Soğuk Savaş sonrasından başlayıp günümüze kadar devam eden Ortadoğulu göçlerinin ağırlıklı olduğu dönemdir.

[4] Cumhuriyet tarihinde yaşanan önemli göç hareketlerinden biri de 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelen Türk azınlıkların göçü olmuştur. 1985-1989 yılları arasında Bulgaristan'ın, oradaki Türk azınlıklara karşı gerçekleştirdiği baskı ve asimilasyon politikaları sonucunda Türkiye, Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığı vizesiz kabul etme kararı almıştır. 1989-1990 tarihleri arasında 345.960 Bulgaristan Türkü Türkiye'ye göç etmiştir. Uluslararası alanda büyük tepkilere yol açan bu göç hareketi Türkiye'nin göç politikalarında önemli bir yer edinmiştir. Türkiye bu göç hareketiyle birlikte yakın tarihteki göç politikalarını yeniden şekillendirmiş ve iskân kanunları çıkarmıştır. Birçok araştırmacıya göre ise bu göç hareketi Türkiye için uzun vadede olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bkz: NUREDDİN, A. (2011). Balkanlar'dan Türkiye'ye Göç ve Etkileri, Ankara: Çağla Yayıncılık.

Genel olarak birbirine yakın tarihsel dinamiklere göre ayrılan bu dönemlerdeki göç hareketliliğine bakıldığında; 1923'ten 1949'a kadar 863 bin 40 göçmen Türkiye'ye sığınmıştır (Kalaycı, 2014: 55). 1950'den 1980 yılına kadar da 475 bin 20 göçmen Türkiye'ye gelmiştir (Geray, 2010: 11). 1980'den Cumhuriyetin göç dinamiklerinde önemli kırılmaların yaşandığı 2010 tarihine kadar ise, Türkiye 321 bin 806 göçmene ev sahipliği yapmıştır (EGM YHİDB, 2010). Farklı kaynaklara göre rakamlar değişkenlik gösterse de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre; 1923-2010 tarihleri aralığında 1 milyon 650 bin 866 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Bu döneme kadar gelen göçmenlerin çoğu Afganistan, Ahıska ve Irak, Bulgaristan, Doğu Türkistan, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya'dan gelenlerden oluşmuştur (Yusuf, 2006: 112).

Türkiye farklı zamanlarda ortaya çıkan göç kriziyle başa çıkmak adına uluslararası arenada gösterdiği politik yöneliminin yanı sıra iç politikada da çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. Cumhuriyet tarihinde göçmenlerle ilgili ilk yasal ve ciddi düzenleme de İskân Kanunu'dur: 1934 yılında Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanların yerleşmesi ve yasal prosedürlerinin oluşturulması için çıkarılan kanun çerçevesinde ülkeye gelen sığınmacılar göçmen olarak kabul edilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde Türk vatandaşlarının ve yabancıların ülkeye giriş-çıkışlarını kontrol edebilmek adına Pasaport Kanunu çıkarılmış ve ülkeye giriş-çıkışlarda belge gösterimi zorunlu tutulmaya başlamıştır.

1980'lerden sonra Dünya'daki göç dalgalanmalarından da nasibini alan Türkiye, özellikle Doğu sınırlarında kritik güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple 1994 yılında İskân kanununa yeni yönetmelikler getirme kararı almıştır. Bu tarihe kadar ilticaya dayalı sığınma politikaları olmayan Türkiye'nin göç politikaları da kurumsallaşmaya başlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 40). Yönetmeliğe göre Türkiye, coğrafi sınırlama konusundaki hassasiyetini bir kenara bırakarak 1967'deki mülteci tanımına uyan sığınmacıları da üçüncü bir ülkeye nakletmek üzere kabul edeceğini beyan etmiştir (İltica ve Göç, 2015: 14). 2005 yılına gelindiğinde Bakanlar Kurulunca ''Sığınma ve Göç alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Eylem Planı'' hazırlanmış, göç ve iltica alanında bir birimin oluşturulması

kararlaştırılmıştır. Bu plan dâhilinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde iltica, göç ve sınır yönetimi ve yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu kurulmuştur (ORSAM, 2012: 21). 2010 yılına gelindiğinde ise Türkiye'nin göç tarihinde yeni bir döneme geçiş yapılmıştır. Suriye'de başlayan iç karışıklıklar Türkiye sınırında yeni insan dalgalanmalarını başlatırken, yoğun kitlesel akınlar gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin göçmenleri kabulü bugün Avrupa ile ilişkilerinden iç politikadaki düzenlemelerine kadar bir dizi yenilik yapılmasına neden olmuştur.

Uluslararası alanda göçmenlerin statülerine yönelik ''Cenevre Sözleşmesi'' gibi çalışmalar geliştirilirken de Türkiye sürece davetli olarak katılım sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda patlak veren mülteciler meselesi, bu savaşın ikinci sezonunda Avrupa'da yıkılan veya rejim değişikliği yaşanan ülkelerle birlikte büyük çapta milletler arası bir sorun olarak kendini gösterirken, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nın kalbinin attığı kıtada tarafsız kalması savaştan kaçmak isteyenlerin uğrak noktası haline gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1951 yılında BM Genel Kurulu'nun Cenevre'de mülteciler meselesinin ele alınması üzerine düzenlediği konferansa davet edilmiş, konferansta alınan kararlar çerçevesinde de sözleşmeyi imzalamıştır (Dışişleri Komisyonu Raporu, 1961: 1). Türkiye'nin 1951'de imzaladığı sözleşmenin Meclis tarafından onaylanması ise 10 yıl sürmüştür.

Mültecilerin siyasi statüsünün belirlenmeye başladığı ve aynı zamanda ABD-SSCB kutuplaşmasının yaşanmaya başladığı bu dönemde Türkiye Batı yanlısı politikalar yürütme taraftarı olmuştur. 1950 yılında Demokrat Parti'nin başa gelmesiyle çok partili hayata geçiş yapmış, SSCB'nin yayılmacılığına karşı korunma amacıyla NATO'ya girmek için Kore'ye asker bile göndermiştir (Duman ve Birsel, 2012: 299-318). O dönemde Ortadoğu coğrafyası içerisinde de çeşitli bağımsızlık hareketlerinin ortaya çıkması, Türkiye'yi çevreleyen ülkelerde iç karışıklıkların tetiklenmesine ve göç hareketlerinin artmasına neden olmuştur. Batı ile yakın bağların kurulmaya başladığı bu dönemde Türkiye, nüfus başına hesaplanan hasıla bakımından Afrika'dan 4, Asya'dan ise 2 kat daha fazla refah yaşamıştır. Herhangi bir ekonomik ve siyasi sorunla karşılaşmamak için de çaba gösterdiği bir dönem olmuştur. Bu çabayı istikrarlı bir şekilde yürütme konusunda kararlı olan Türkiye, 1951 yılında imzaladığı

Cenevre Sözleşmesi'ni 1961 yılında onaylarken Ortadoğu'daki bu karışık atmosferden etkilenmiş ve Ortadoğu'dan gelecek herhangi bir kitlesel mülteci akınına karşı ekonomik sorunlar yaşayacağı düşüncesiyle Cenevre Sözleşmesi'ni yalnızca mekânsal sınırlılıklar dâhilinde onaylamıştır.

Cenevre Sözleşmesi'nin birinci maddesinin ''a ve b'' fıkrasında *''Avrupa'da meydana gelen olaylar''* veya *''Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar''* kapsamında mülteci kabulünün sağlanması gerekliliği belirtilmiş, hangi maddenin geçerli olacağı hususu da taraf devletlere bırakılmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951). Türkiye sözleşmeyi ''a'' fıkrası dâhilinde imzalamış ve *''Avrupa'da meydana gelen olaylar''* çerçevesinde ülkesine sığınmak isteyenleri kabul edeceğini beyan etmiştir (SGDD, 2017). 1967 yılında gerçekleştirilen ek protokolde de taraf olan 146 ülkeden biri olan Türkiye, 1968 yılında katılma kararını görüşürken ''Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme''nin zaman ve mekân bakımından sınırlılıklarının kaldırılmasını öngören maddelere bakılmaksızın sözleşmeye sadece *''Avrupa'da cereyan eden olaylar''* neticesinde uygulanması koşuluyla katılma kararını korumaya devam etmiştir (Resmî Gazete, 1968).

29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den 252 kişilik ilk kafile Hatay'ın Yayladağı sınırında tel örgüyü aşarak Türkiye'ye girdiğinde Hatay Valisi gelenlerin spor salonunda ***''geçici''*** olarak misafir edildiklerini bildirmiştir. Gelenlerin geçici olarak nitelendirilmesi o dönemde Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi gereği Avrupa dışından gelenleri mülteci sıfatında kabul etmemesinden kaynaklanmıştır. 2011 yılının sonuna gelindiğinde sınırı aşarak Türkiye'ye sığınanların sayısı ise 14 bini bulmuştur (Erdoğan, 2020:1).

Bu dönemde Türkiye açık kapı politikası izlemiş gelen Suriyelileri geri çevirmeyerek Adana, Osmaniye, Kahramanmaraş, Kilis, Adıyaman, Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay'da kurduğu kamplarda ağırlamaya başlamıştır (İHH, 2013: 7). Cenevre Sözleşmesinden bu yana Türkiye'nin koruduğu Avrupa kaynaklı mülteci şerhi artık delinmiştir. O dönemde Türkiye Doğu şerhi dolayısıyla ülkeye yasadışı olarak giriş yapan kişilere uyguladığı politikalar nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından sıkça eleştirilere maruz kaldığı için yeni kanun tasarısı

üzerine çalışmalar yapmaktadır. Suriyeli meselesinin patlak vermesi ve giderek sınırı aşanların sayısının artması nedeniyle de 2009'da başlattığı ''Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı''na Avrupa'da daha önce de acil durumlarda uygulamaya koyulan ''Geçici Koruma Yönetmeliği'' eklenmiştir. Artan göçmen sayısına karşı acil önlem almak isteyen Türkiye, 11 Mart 2013'te kanunu yürürlüğe koymuş ve bir yıl sonra da uygulamaya başlamıştır (GİGM, 2013: 5).

2015 yılının sonlarına doğru Türkiye ile AB ülkeleri arasında gerçekleştirilen zirvede AB'ye yasadışı yollarla yapılan göç akınının önlenmesi için iş birliğinin güçlendirilmesi adına ''Ortak Eylem Planı'' **(EK 1)** hazırlanmıştır. Plana göre AB, Türkiye'de geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilere insani yardım sağlayacak, bu konuda idari ve yasal kapasite artırılacak, mülteciler sosyal ve ekonomik anlamda finanse edilecek, eğitimleri için destek verilecek ve Mültecilerin bulunduğu bölgelerin altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi desteklenecektir (EUTurkey Joint Action Plan, 2021). Bunun karşılığında Türkiye ise, AB tarafından Suriyeliler için sağlanan fonun hangi bölgelerde harcanacağını belirleyecek, Suriyelilerin insani yardım, barınma, eğitim, sosyal haklar gibi ihtiyaçlarını giderecek, YUKK'un uygulanmasına devam edecek ve gerekirse geliştirecek, yasal ve yasadışı yollarla yapılan göçün yönetimi konusunda sistemin ve stratejilerin geliştirilmesini sağlayacaktır (EUTurkey Joint Action Plan, 2021). Mutabakatın uygulanmaya başlandığı 20 Mart 2016 tarihi itibariyle Türkiye, kendi toprakları üzerinden AB sınırlarına geçen tüm göçmenleri geri kabul etmiştir. Ayrıca mutabakata göre AB, Türkiye'ye kapasite artırımı için 2 aşamadan oluşarak toplamda 6 milyar euroluk ek kaynak desteği sağlayacağını taahhüt etmiştir (EU-Turkey Statement The Commission's Contribution to the Leaders' Agenda, 2018, s. 1).

Geri Kabul Anlaşmasının uygulanmaya başladığı 2016 yılından bu yana Avrupa'ya geçiş yapan düzensiz göçmenlerin oranında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Göçmenlerin bekleme odası haline gelen Türkiye'de ise Göç İdaresi Başkanlığı'ndan alınan verilere göre Mayıs 2024 tarihi itibariyle 196 ülkeden 4.6 Milyon zorla yerinden edilmiş kişi bulunmaktadır. Yakın zamana kadar (Kasım 2024) ülkede bulunan göçmenlerin 3 Milyon 214 Bini ise Suriyelilerden oluşmaktaydı (GİB. 2024). Ancak

Suriye'deki iç savaşın sona ermesi ve Esad rejiminin çöküşü ile birlikte geri yaşanan geri dönüşlerle birlikte bu sayı (Aralık 2024 itibariyle) 2.9 milyona kadar gerilemiştir. Suriyelilerin geri dönüşleri umulanın aksine ağır ilerlemekte ve birçok Suriyeli tarafından geri dönüşün düşünülmediği de dile getirilmektedir.

Bu kapsamda şu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu Göçmen sorununun henüz aşılamadığı söylenebileceği gibi Türk toplumunun kendi kültürel değerlerini koruyabilmesi amacıyla bir uyum çalışmasına her zamankinden daha fazla ihtiyacı olduğu da açıktır. Çünkü artık her iki taraf için de beklenen bir gelişme söz konusu değildir. Beklenen şey (iç savaşın sona ermesi) gerçekleşmiş ve Türkiye'de barınma durumu devam etmiştir. Bu kapsamda hazırlanan tez çalışmasında Türkiye'nin içerisinde bulunduğu Suriyeli Göçmen meselesi irdelenecektir. Çalışmanın Suriyeli göçmenler çerçevesinde ele alınmasının nedeni ise halihazırda Türkiye'de yer alan göçmenler arasında nüfus yoğunluğu en fazla olanların Suriyelilerden oluşmasından kaynaklanmaktadır.[5]

Bu çalışma sosyal uyum, Kitle İletişim Araçlarının toplum üzerindeki etki gücü ve Suriyelilerin harmonizasyonu açısından kitle iletişim araçları bağlamında kurgulanmıştır. Konu çerçevesinde Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna uyumu konusunda çözüm aranacaktır. Çözüm arayışımızın temel odak noktası ise iki etkene dayanmaktadır. Bunlardan birincisi Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının korunması, ikincisi ise kültürel uyumun sağlanmasıdır. Sınırları koruma amacı Türkiye'nin mevcut demografik yapısının korunması, sınır güvenliği, insan ticareti ve terörle mücadele gibi konuları kapsamaktadır. İletişim açısından düşünüldüğünde ise (bu çalışmanın da temelini oluşturan) asıl mesele, göçmenlerin kültürel uyumunun iletişim bilimi açısından değerlendirilerek nasıl faydalanabileceğinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın temel hipotezi Suriyeli göçmenler için Türkiye dışında herhangi bir alternatif yaşam alanı olmaması nezdinde bir arada yaşamanın gerekliliği üzerine

[5] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) resmi rakamlarına göre Türkiye 3.4 milyon göçmeni misafir etmektedir. Düzensiz göç açısından bakıldığında 2014-2022 yılları arasında 1 milyon 811 bin kaçak göçmen yakalanmıştır. Bunların 651 bini Afganistan uyrukludur (https://tr.euronews.com/2022/11/21/turkiyeye-en-cok-hangi-ulkelerden-kacak-gocmen-geliyor-grafik. Erişim: 01.01.2025).

oluşturulmuştur. Bir arada yaşamaya mecbur kalan bu iki farklı toplum için sosyal uyumun gerekliliği varsayımı ön plana çıkarılmaktadır. Bu çerçevede bir arada yaşamanın formüllerinin bulunmasında kitle iletişim araçlarının kullanımıyla üretilen içerik ve yöntemler etkili olmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki gücünün etkisiyle ortaya çıkarılabilecek sosyal uyum çalışmasının irdelendiği bu çalışmada temel olarak; Kitle İletişim Araçlarının çok kültürlü toplum oluşturmada etkisi olup olmadığı, ortak gelecek algısının Kitle İletişim Araçlarıyla sağlanabilme ihtimali, kitle iletişim araçlarının uyum sürecinin neresinde olduğu ve bu süreçte nasıl kullanılması gerektiği gibi sorulara cevap aranmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde iletişim ile gelişen insan ilişkileri irdelenmiştir. Özellikle kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasıyla birlikte kitle iletişimin toplum üzerindeki etkisi önemli bir hale gelmiştir. Yapılan araştırmalar çerçevesinde kitle iletişim araçları üzerinden verilen mesajların toplumsal ilişkiler bağlamında etkili olduğu bilinmektedir. Zaman içerisinde etkisinin boyutları izleyici odaklı ve yeni gelişen teknolojilere odaklı şekilde araştırılarak ortaya konulmaktadır.

Bu çalışma kapsamında da kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi üzerine hipotezler oluşturularak çalışma biçimlendirilmiştir. Kitle iletişim araçlarının göçmenli toplumlardaki farklı kültürel noktalara temas ederek çok kültürlü bir toplum olmasında etkisinin olabileceği savı üzerinden konu ele alınmıştır. Bu bağlamda Kitle İletişim Araçlarının kamusal fayda ve yarar gözeterek birtakım hususlara özen göstermesi ilkesi üzerine kamusal yayıncılık, iletişim ve kültür, çok kültürlü toplum ve Kitle İletişim Araçlarının rolü irdelenmektedir. Kitle İletişim Araçları ölçeğinde ele alınan konu, ikinci bölümde Suriyeli göçmenlerin durumu ve sosyal uyum konusundaki kuramsal aşamalarla devam etmektedir. Üçüncü bölümde ise, kitle iletişim araçlarının göçmenlerin sosyal uyumu konusunda etkisine dayalı bir model geliştirilmektedir. Bu model ile göçmenlerin sosyal uyumlarında yer alacak aktörler sınıflandırılarak kitle iletişim araçlarıyla yapılabilecek hususlar önerilmektedir.

TEZ KONUSU: Bu tez, Türkiye'nin içinde bulunduğu göçmen sorununun Türk toplumunun kendi kültürel değerlerini koruyabilmesi amacıyla bir uyum çalışmasına

ihtiyaç duyulduğunun vurgulanmasının üzerine yoğunlaşmaktadır. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etki gücü çerçevesinde toplumsal bir entegrasyon çalışmasında nasıl rol oynanabileceğinin ortaya konulması incelenecektir. Bu kapsamda şu anda Türkiye'nin içerisinde bulunduğu Suriyeli Göçmen meselesi üzerinden konunun irdelenmesi planlanmaktadır.

TEZİN AMACI: Bu çalışmada kitle iletişim araçları kullanılarak Suriyeli göçmenlerin sosyal uyumunun (harmonizasyon) gerçekleştirilebilmesinin yöntemleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

VARSAYIMLAR:

1. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi sosyal uyum konusunda katkı sağlar.
2. Türkiye'nin içinde bulunduğu Suriyeli sığınmacı çıkmazında kitle iletişim araçları sürecin daimî parçalarından biri olur.

SORULAR:

1. Kitle iletişim araçlarının göçmenlerin sosyal uyumunu sağlamasında etkisi var mı? Varsa nasıl olabilir?
2. Kitle iletişim araçları uyum sürecinin neresindedir?
3. Uyum sürecinde kitle iletişim araçları nasıl kullanılmalıdır?

ÇALIŞMA KAPSAMI:

- Türkiye'de göçmenlere yönelik yapılan uyum çalışmalarını ve önerileri kapsamaktadır.

SINIRLILIKLAR:

- Bu kapsamda araştırmanın kitle iletişim araçları çerçevesinde örneklemi geleneksel (gazete, dergi, broşür, katalog vb.) ve elektronik kitle iletişim araçları (radyo, televizyon ve sinema) iken göç çerçevesinde örneklemi ise kitle iletişim araçları aracılığı ile yapılan uyum çalışmaları olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İLETİŞİM VE TOPLUM EKSENİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA ETKİ, KÜLTÜR VE KAMUSAL YAYINCILIK TARTIŞMALARI

İlkel çağlardan yerleşik yaşama geçişe, sanayileşmeden sanal cemaatleşmeye kadar birçok dönemde insanlar yalnızca yaşadıkları yerleri ve yaşam biçimlerini değiştirmemiş, aynı zamanda birçok alana da bu yeni formları uyarlamıştır. Ekonomiden siyasete, sanattan bilime kadar birçok alana insanın değişimi etki etmiştir. İnsanlık için birçok şey değişkenlik gösterse de değişmeyen tek şey tüm bu süreçte iletişime duyulan ihtiyaç olmuştur. Beden hareketlerinden dil ile çıkarılan seslere kadar birçok etkeni kendi içinde barındıran iletişim olgusu, insanın dünya üzerindeki serüveninde ilk başvurduğu yöntem olmuştur. İletişim bireyler arasında temas kurulması ve anlaşılmasını sağlamasının yanı sıra uzlaşmayı da mümkün kılmıştır. İnsanın yaşadığı gelişmeleri tarif etmenin en temel yolu bu süreçte kurdukları iletişim biçimlerini çok iyi değerlendirmekten geçmektedir. İnsanlığın yaşadığı değişimler içerisinde iletişim de dönemsel olarak farklı formlara bürünmüştür. Başlangıçta beden hareketlerinin mimik ve jestlere dönüşümüyle yürütülen iletişim, sonraları sözlü, yazılı, basılı ve elektronik iletişim şeklinde gelişmiştir. Bu anlamda insanın değişimi ve gelişiminin aynı zamanda iletişimin değişimi ve gelişimiyle eşzamanlı olarak ilerlediği görülmektedir.

İnsana dair değişimleri incelediğimizde toplumsallaşmaya dayalı birtakım argümanlar ile karşılaşılmıştır. Bu argümanlara göre insan doğası gereği bir arada yaşama eğilimi gösteren bir varlıktır. İletişim ile toplumun ortak paydada buluşmasını daha iyi açıklayabilmek adına öncelikle toplumun tanımlaması yapılmıştır. Buna göre; sosyolojik bir terim olan ‘’toplum’’ kavramı, kelime anlamı olarak *‘’insanların yaşamlarını sürdürmek için gereksinim duydukları temel çıkarların gerçekleştirilmesine dayanan bir birlikte yaşama olgusu’’* olarak tanımlanmaktadır (Ozankaya, 1994: 115). Bir başka ifadeyle toplum, *“ortak bir kültürü paylaşan, belli bir toprak parçasında yerleşik ve kendilerini birleşik ve özgün bir varlık olarak gören*

insanlardan oluşan bir grup" olarak tanımlanmıştır (Marshall, 1999: 732). Topluma dair bugüne kadar benzer birçok tanımlama yapılmış ve buna göre görüşler ortaya atılmıştır. Birçoğu da insanın bir arada yaşamasına ve uzlaşısına atıfta bulunmuştur. Erken dönem toplum görüşlerine bakıldığında temel görüşler şu şekildedir;

Antik Yunan'ın klasik döneminde yaşamını sürdürmüş olan ünlü filozof ve bilge Aristoteles'e (M.Ö.384-322) göre toplum üç şekilde ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki olan ***''gereklilik''*** ilkesine göre, insanlar gündelik hayat içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması adına birbirlerine gereksinim duymakta ve bu nedenle bir arada yaşamaktadırlar. Bir arada yaşamaya duyulan ihtiyaç aile denilen kurumu doğurmuştur. Farklı ailelerin bir araya gelmesiyle oluşan yapı ise ''site'' yani toplumu meydana getirmiştir. Aristo'ya (1968: 107) göre toplumsal yapının ortaya çıkışındaki bir diğer etken ise ***''iyi yaşama arzusu''*** olmuştur. Bu arzuya ulaşabilmek için insanlar karşılıklı yardımlaşma yani bir arada yaşamaya ihtiyaç duymuştur. Aristo'nun son etkeni de ***''ortak yaşam arzusu''*** olmuştur. Ona göre; ''*Politik bir hayvan ve sosyal bir varlık olan insan, tabiata bakarak, iyi ve kötünün bilgisine sahip olmuş, böylece karşılıklı yardımlaşma ihtiyacından bağımsız olarak toplum fikrine ulaşmıştır''* (Aristo. 1968: 107).

Aristoteles'in ardından yine topluma dair erken dönem görüşleri çerçevesinde değerlendirilebilecek bir başka tanımlama ise, M.S. 354-430 yılları arasında yaşamış olan bir başka ünlü filozof Augustinus tarafından yapılmıştır. Augustinus'a göre ise toplum, gizil güçlerin mutlak iradesine göre şekillenen yapılardır. Yani o, toplumun Tanrı'nın müdahalesi ile gerçekleştiğini savunur. Augustinus Tanrı'yı her şeyin yaratıcısı ve her şeye hâkim olan -mutlak kişi/varlık- olarak görmesinden kaynaklanan bir tutumla, insanların bir arada yaşama gerekçesini tanrısal bir güce atfetmiştir. Çünkü Augutinus için Tanrı; dilerse hayata her an müdahale edebilen bir güce sahiptir. İnsanlığın geçmişi, şu anki durumu ve geleceğinin tanrının ellerinde olduğunu söyleyen bu tanrıbilimci Hristiyan filozof için insanları bir arada tutan ve devleti Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak gören şey Tanrı'nın ta kendisidir. (Augustinus, 2021: 101).

14. yüzyıla doğru gelindiğinde ise dönemin hem devlet adamı ve tarihçisi hem de İslam düşünürü olan ünlü filozof İbn Haldun tarafından ortaya atılan ‘’insanın bir arada yaşamasına verdiği anlam’’ hakkında düşüncelerini görmek mümkündür. İbn Haldun varlıklı bir aileye sahip olmanın verdiği avantajla iyi bir eğitim görmüş ve topluma dair tanımlamalarında da bilimsel bir tavır barındırmıştır. Kısmen görüşleri Aristo’nun üç sebebe dayandırarak açıkladığı toplumun tanımına benzerlik göstermektedir. Haldun toplumun kökenini, insanın toplumsal bir varlık olmasına dayandırmıştır. Ona göre toplum; -diğer bir deyişle bir arada yaşama zorunluluğu- dayanışma ihtiyacından doğmuştur. İnsanlar doğal zorluklarla başa çıkmak için bir arada yaşamak zorunda kalmıştır. Son olarak kendisine ait olduğu söylenen coğrafyanın bir kader olduğunu belirten düşüncesiyle[6] insan-mekân bağlamını sıkça vurgulayan İbn Haldun, toplumlar arasındaki farkların da coğrafi şartlar ve iklim koşullarından kaynaklandığını belirtmiştir (İbn Haldun, 2020: 254).

17. ve 18. yüzyıl aralıklarında topluma dair batı kaynaklı düşüncelerde birçok tanımlamalara rastlanmaktadır. Thomas Hobbes (1588-1679), John Locke (1632-1704) ve Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) gibi dönemin ünlü bilim insanları toplumun tanımlanmasına dayalı birçok düşünce ortaya atmışlardır. Hobbes toplumu devlet olmadan düşünülemeyen yapılar olarak tanımlamıştır. Devletin olmadığı dönemlerde insanların cehennem hayatı yaşadıklarını belirtmiştir. Ona göre devletsiz bir ‘’doğal yaşam’’ insanı insana kurtlaştıran korkularla donatılmıştır. Böyle bir koşulda Hobbes, uygarlığın ilerlemesinin beklenmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Ona göre bunun çözümü toplumsal yapının bir sözleşmeye dayandırılarak oluşturulmasıdır (Hobbes, 2021: 230-254). Locke ise Hobbes’un aksine devletin kurulmadığı dönemlerin ‘’insan insanın kurdu’’ olduğu dönemler olmadığını belirtir. Ona göre devletsiz ‘’doğal yaşam’’ dönemleri özgürlük ve eşitlik dönemleridir (Locke, 2012: 120). Son olarak Rousseau ise toplumun bir sözleşmeden doğduğunu savunmuştur. Ona göre doğal yaşam içerisinde insanlar eşit haklara sahip ve

[6]"Coğrafya kaderdir" sözü, Fransızca düşünür ve yazar André Siegfried'e atfedilir. Siegfried, 1922'de yayımlanan "L'ame des Peuples" (Halkların Ruhu) adlı eserinde bu ifadeyi kullanmıştır. Bu ifade, coğrafyanın, bir toplum kültürünün, ekonomisinin, tarihi ve sosyal yapısının üzerinde önemli bir yerleşime sahip olduğunu ifade etmektedir.

özgürdürler. Rousseau'ya göre toplumsal hayatta da doğal yaşamda da olsa özgür olunabilecek bir sistemin kurulması gerekmektedir. Bu sistemde devlet bireylerin can ve mallarını korumalı, aynı zamanda özgürlüklerini güvence altına almalıdır (Rousseau, 2016: 20). Tüm bu görüşler genel olarak incelendiğinde her ne şart ve koşulda olursa olsun insanın öncelikle bir arada yaşama gereksinimi duyduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra bir düzene ve otoriteye ihtiyaç duyduğu da gözlemlenmiştir.

İnsanlık tarihi boyunca gelişen olaylar incelendiğinde toplumun tanımlanmaya başladığı ilk günden günümüze kadar dört farklı şekilde sınıflandırıldığı görülmüştür. Bunlardan ilki insanların en temel güdüleri olan beslenme ve dış tehditlerden korunma amacıyla pek çok yöntem geliştirdiği ''Avcı ve Toplayıcı Toplum'' yapısıdır (Sezer, 2018: 10). İkincisi ise, insanın yaşadığı ortamdaki bitki türlerini evcilleştirerek güneş, su ve topraktan faydalanmayı öğrendiği ''Tarım Toplumu''dur (Canlıoğlu, 2008: 12). İnsanın tarım faaliyetlerine başlamasının ardından yerleşik hayata geçişi başlamış ve bu dönem 18. yüzyıl ortalarında meydana gelen ''Sanayi Devrimi''ne kadar devam etmiştir.

Toplum sınıflandırmasının üçüncü aşaması olan ''Sanayi Toplumu''nda ise, insanlık Aydınlanma Çağı'nın getirdiği değişimlere şahit olmuştur. Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketlerinin sonucunda totaliter rejimi, feodal yapıyı ve baskıcı skolastik düşünceyi reddeden bir özgürleşme hareketi olan Sanayi devrimi ile birçok endüstrileşme hareketi başlamıştır. Bu süreçte şehirler cazibe merkezleri haline dönüşmüş ve büyük kentler kurulmuştur (Freyer, 1954: 1). Sanayi devrimi ile makinelerin hayatı daha kolay hale getirdiğini fark eden insanlık, bu çalışmalarını daha da ileriye götürmüştür. Toplum sınıflandırmasının dördüncü aşaması olan ''Bilgi Toplumu''nun doğuşunu sağlayan bu düşünce 20. yüzyıla damgasını vurmuştur. Bilgi ile beslenen bu yeni toplum tipinde bilgi hayatın her alanında başvurulan bir meta haline gelmiştir. Bilgi toplumunda bilişim teknolojilerinin gelişimi sayesinde uluslararası etkileşim yoğunlaşmış, nitelikli bireyin değeri artmış ve yaşam boyu eğitim gibi fenomenler ortaya çıkmıştır (Uçkun vd. 2002: 1).

Toplumsal yaşama dair günümüze kadar birçok devrim meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra iletişim ile ilgili de birbirini izleyen birçok devrimsel dönüşümler yaşanmıştır. Bunları üç temel devrim olarak niteleyen Baldini'ye (2000: 5) göre ilk iletişim devrimi yazının icadıyla birlikte sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi sağlayan Chirografik Devrim olmuştur. Ardından matbaanın bulunmasıyla birlikte basılı kültüre geçişi sağlayan Gutenberg Devrimi gerçekleşmiştir. Son olarak da günümüzün ilk temellerinin atılmasına öncülük eden telgraf, radyo, telefon, sinema ve televizyonun icadıyla birlikte Elektronik Devrim meydana gelmiştir.

Yazının bulunmasından matbaanın keşfine, elektronik medyanın kullanımına kadar geçen zaman içerisinde birçok iletişim aracı ortaya çıkmış ve toplumsal yaşamı kolaylaştıran aletler icat edilmiştir. Geçen zaman içinde gelişen iletişim araçlarının toplum ve kültür alanlarına etki ettiği anlaşılmıştır. Bu etkiler düşünce sistemlerinde de değişimlere yol açmıştır. Bunun en belirgin örneği ise Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan Kitle İletişim Araçları ile değişen toplumsal yapı olmuştur.

1.1. KİTLE İLETİŞİMİ VE TOPLUM: KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUM OLUŞTURMADAKİ ROLÜ

Bilindiği üzere insana dair ne varsa içinde varolan iletişim, teknolojinin gelişimiyle birlikte aracılı olarak ilerlemiştir. Araçlarla kurulan iletişimin propaganda amacıyla kullanımına olan yatkınlık da birçok amaç çerçevesinde şekillendirilmesine yol açmıştır. Özellikle kitlelere mesaj iletme kaygısı olan herkes (siyasetçiler, reklam verenler, patronlar v.s.) tarafından tercih edilen araçlar olmuşlardır. Kitle iletişim araçlarının önemi ise kitlelerin ortaya çıkışıyla birlikte fark edilmiştir. Aslına bakılırsa kitlelerin ortaya çıkışıyla birlikte kitle iletişim araçlarının gelişimi ve yaşanan toplumsal değişimler birbiri ile eşzamanlı şekilde ilerleyerek günümüze kadar gelmiştir. Bu değişimin çıkış noktası ise Sanayi devrimi olmuştur.

18. yüzyıl'da sanayi alanında yaşanan büyük gelişmelerden önce insanlar teknolojide nicel değişimler denebilecek yatay iş bölümünü arttıran çalışmalar sürdürmüştür. İş insanları ve araştırmacılar bile bu dönemlere kadar ''sistematik araştırmalardan ve kuramsal bilimlerden yararlanmak yerine, geleneksel bilgi ve

görgülerinden ve sağduyularından yararlanarak'' ticaret ve sanayi alanında gelişmeler kaydetmiştir. Böyle bir dönemde ticaret olabildiğince yavaş, ulaşıma dayalı ticari ilişkiler ise zaman alıcı olmuştur. Bu koşullar altında haberleşme ancak hükümdarların ve çok zengin tüccarların yapabildiği bir iştir. Sanayileşmeyle birlikte Braudel'in ''yenilmez bir düşman'' olarak belirttiği coğrafi mesafe artık yenilmeye başlamıştır. 1840'larda telgraf iletişimi hızla yayılmış, haber bir lüks olmaktan çıkmıştır (Oskay, 2016: 30-31).

Makineleşmeyle birlikte şehirlerde yaşanan iş potansiyeli o dönemde köylülerin kentlere doğru akınlar halinde göç etmesine neden olmuştur. Kent merkezleri giderek kalabalıklaşmış, Aristokratlar için yolda yürümek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Kentlerdeki bu kalabalıkları açıklayan ilk paradigma ise ''Kitle Toplumu'' olmuştur. Aynı zamanda bu kitleler kendi kültürlerini ortaya çıkarmıştır. Başlangıçta ''Kitle Kültürü'' üzerine üretilen yaklaşımların bilimsel olmaktan ziyade, ideolojik görüngülerin kıskacında kaldığını belirtmek mümkündür. Bu doğrultuda kentlerde yaşanan değişimler ve yeni ortaya çıkan ''kalabalıkları'' adlandırmak için *güruh, yığın, kitle, alt, bayağı, aşağı, sıradan, vulger, aptal…* gibi tanımlamalar yapılmıştır (Özçetin, 2020: 40). Özçetin'in aktardığına göre yapılan tanımlamaların altında yatan kaygının iki sebebi bulunmaktadır:

- **Bunlardan ilki,** yeni toplumsal düzenin eskiye ait hiyerarşileri ve ayrıcalıkları altüst etmesidir. Ona göre, Aristokratik olarak adlandırılabilecek bu tepki, sıradan kitlelerle aynı ortamı (uzamı) paylaşmaktan duyulan rahatsızlığın ifadesidir.
- **İkincisi ise,** daha önce hiç bu kadar kalabalık olmamış kentlerde yan yana yaşayan kitlelerin ortaya çıkarabileceği devrimci güce dayalı fikirlerdir. Özellikle 18. ve 19. yüzyıllarda kentlerde yaşam koşullarının işçi sınıfı ve yoksul kitleler için kötü durumda olması hoşnutsuzluk yaratmıştır. Yeni yükselen burjuva sınıfı için bu durum karşısında ortaya çıkabilecek bir örgütlü mücadele en büyük tehdit olarak görülmüştür (2020: 41).

19. yüzyıla kadar kentlerde irili ufaklı hareketlilikler yaşansa da asıl değişiklik Sanayi Devrimi sonrasında mekanikleştirilmiş bir üretim ve imalat biçimine geçilmesi

ve bu yeni üretim işlemlerinin üretim sürecine katılanların niteliklerini gereksiz kılmasıyla yaşanmıştır. Kentlerde yaşayan kitleler için artık geçmiş değerler ve geleneklerin önemi kalmamıştır. Böyle bir dönemde yeniliklerin değer olarak sunulduğu kapitalist yaşam biçimi ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren de kapitalistlerin dışında kalan kesimlere doğru yayılan ‘’tüketim kültürüne’’ geçilmeye başlanmıştır. Hızlıca yaşanan toplumsal değişimler ve sanatsal üretimin kültür ve eğlence endüstrisinin eline geçmesi ve geleneksele yakın insansal ilişkilerin kalmayışı, insanın yaşama kendisi adına anlam verebilmesini güçleştirmiş, toplumca bir algılama bunalımı yaşanmaya başlamıştır. Toplum içerisinde yaşanan bunalıma karşı yeni burjuvazi kendi dış gerçekliğini kavrayamayan kentli insan için fantazya imalatına geçiş yapmıştır. Tüm değerlerinden arındırılmış insanlar artık umudunu Hz. İsa’nın öğretilerinde değil, gazetelerin yıldız fallarında aramaya başlamıştır. Bu dönemde gerçekleşen değişimlerden en önemlisi ise gazetelerde ve magazinlerde görülmüştür. 1800’lere kadar yayımlanan gazetelerde partilere bağlı siyasal davalar okunurken, 1820’lerden sonra büyük sayıda okuyucu kitlesi barındıran ve bu kitlenin heterojenliğini benimseyen ‘’Penny Gazetelerine[7]’’ geçilmiştir. Penny Gazeteleri ile ‘’Vulger, Canlı, Sansasyonel’’ bir gazetecilik anlayışı yayılmaya başlamıştır. Gelişen habercilik ile havuz haberciliği yaygınlaşmış ve 1857 yılında Associated Press kurularak gazeteler arası haber alışverişi başlamıştır (Oskay, 2016: 122).

Amerika’nın iç savaşıyla birlikte tetiklenen bu yeni gazetecilik biçimi sonrasında gazetelerin sayılarında da ciddi artışlar görülmüştür. Amerika’da 1840’larda 1500 civarında olan gazete sayısı 1900’lü yıllara gelindiğinde 2000’e çıkmış, sabit okuyucu kitlesi olmayan bir gazetecilikten çıkılarak 15 milyonu bulan tirajlı ve istikrarlı gazeteciliğe geçiş yapılmıştır. O zamana kadar sadece 2 tane olan dergi sayısı da bu dönemde 100’ü aşmıştır. Dergiciliğin yayılımında ekonomik döngüden el çektirilen kadınların ilgisi büyük önem taşımıştır. Orta sınıfın ekonomi

[7] Penny Gazeteleri seçkin sınıftan ziyade orta sınıfın eğitilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla ortaya çıkan gazetelerdir. Bu gazetelerin amacı insanın dış gerçekliğini kavraması için donatılan içeriklerden oluşmasıdır. Ucuz olmasıyla bilinen bu gazeteler özellikle Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni kitleler için fantazmagorik bir dünya yaratma konusunda çok etkili olmuştur. Aktaş, C. (2012). ABD'DE GAZETECİLİK. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 0 (6). Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22886/244828

dışı kalmış kadınları için kendi gerçeklikleri ‘’kocalarının vitrini olmak’’ üzerine kurgulanmış ve bu arayışta kadınlara özel magazin dergileri ortaya çıkmıştır. O dönemde edebiyata dair değişikliklerin bile yaşanmasına neden olan magazin dergilerinde Sarah Hale gibi kadın yazarlar ön plana çıkmış ve santimantal[8] edebiyatın doğuşuna etki etmiştir (Oskay, 2016: 150).

Özetle Sanayi devriminin yol açtığı büyük toplumsal değişmeler sıralandığında; Kapitalist iş bölümünün gelişmesi, büyük çaplı fabrika örgütlenmesi ve meta üretimi, modern şehirlerin ortaya çıkışı ve nüfusun buralarda yoğunlaşması, karar alma süreçlerinin merkezileşmesi, köyden kente göç, oy hakkının genişletilmesine dayalı kitlesel siyasal hareketler, okuryazarlığın yayılımı ve bu dönüşümlere bağlı olarak popüler edebiyatın gelişmesi, baskı teknolojilerindeki yeniliklerle birlikte iletişim materyallerine erişimin kolaylaşması, gazetelerin çoğalması… İşte iletişim ve kitle iletişimi üzerine ilk düşünceler, bu büyük dönüşümlerin nasıl adlandırılması ve incelenmesi gerektiği sorusuna bir cevap olarak ortaya çıkmıştır (Lang, 2005: 27, Swingewood 1996: 17).

Başlangıçta kitle ve kitle kültürü terimleri Aristokratik ideologların aşağılayıcılığın belirteci olarak niteledikleri yorumlarda değerlendirilmiştir. Özellikle proleter sınıf, muhafazakâr düşünceyi benimseyen düşünürler tarafından hor görülmüş ve kitle terimi büyük oranda bir aşağılama ifadesi olarak kullanılmıştır (Özçetin, 2020: 42). Böyle bir dönemde, bu denli bayağı bir güruhun kitlesel ve kültürel kodlarının oluşmasının sebebi olarak da Kitle İletişim Araçları ileri sürülmüştür. Kitle İletişim Araçları, özellikle kitle toplumu ve kültürü eleştirmenlerinin ilk hedefi olmuştur. Onlara göre kitle iletişim araçları dış dünyayı algılayışımız üzerine büyük oranda olumsuz etkilere sahiptir ve bu olumsuz etkilerin kontrol altına alınması gerekir (Baran ve Davis, 2012: 46). Bu dönemin araştırmacıları kitle iletişim araçlarının toplumsal

[8] Aşırı duygululuk davranışına duygularıyla yön veren kişi/kimse anlamına gelen santimantalizm, 18. yüzyıl İngiltere’sinde edebi bir akım olarak ortaya çıkmıştır. Klaus P. Hansen’in, “The Sentimental Novel and Its Feminist Critique” başlıklı makalesinde kadın yazarlar tarafından, kadınlar hakkında belirli bir hikâye anlatıldığı ve kadın okurlar için yazılan metinler olarak nitelendirdiği bu akımın ürünleri genel olarak birbirine benzerlik göstermiştir. Türkiye’de özellikle Yeşilçam Sinemasında Melodram türünün örnekleri arasında sıkça karşılaşılmaktadır. Bkz: Karakoç, Ş. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Santimantal Roman. Türk Dili Dergisi. (838) 70.

ilişkiler, değerler ve dengeler üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olduğunu savunmuşlardır. Özellikle Baran ve Davis (2012: 56-57) kitle toplumu içerisindeki bireylerin yaşadığı değişimlerde kitle iletişim araçlarının rolünü sınıflandırarak kitle iletişim araçlarının temel kural ve değerleri bozarak toplumsal düzenin altını oyan devasa bir güç olduğunu varsaymışlardır. Onlara göre;

- Kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde yarattığı tehditle başa çıkmak için seçkinler tarafından kontrol altında tutulması gerekmektedir.
- Kitle iletişim araçları insan zihnine doğrudan etki ederek dünya ile ilgili düşüncelerini değiştirebilmektedir.

Kitle toplumuna yapılan ilk eleştirilere bakıldığında duyulan rahatsızlığı Tocqueville'nin eşitlik düşüncesine karşı düşmanca tutumunda, Ferdinand Tönnnies'in cemaatin dağılıp yerini modern topluma bırakması üzerine eleştirel değerlendirmesinde, Gustave Le Bon'un halkın politik hayata katılımının yıkıcı etkilerine değinmesinde, Ortega Y Gasset'in kitlelerin ayaklanmasından duyduğu rahatsızlıkta ve T.S. Elliot'un bir toplum içerisindeki farklı kültürel düzeylerin durmaksızın tabakalaşmasına ve seçkin kültürün üstünlüğüne yaptığı vurguda görmek mümkündür (Özçetin, 2020: 43). Hepsinin de ortak görüşü kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde olumsuz etkileri olduğunu iddia etmesidir.

20. yüzyıl'a gelindiğinde ise Dünya çapında elektronik alanlarda birçok buluşun ortaya çıkması, kitle toplumu ve kültürüne dair yeni gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. 1895 yılında Marconi'nin telsizi icat etmesiyle kilometrelerce uzaklıktaki şehirlerle haberleşme başlamıştır. Yine aynı yıl Lumiere Kardeşler tarafından icat edilen *Sinematograf* sayesinde sinema ortaya çıkmıştır. Sinemanın ortaya çıkışıyla birlikte insanlar gidip göremedikleri yerleri görmeye, ulaşamadıkları duyguların tatminkâr tutumlarını (katarsis) edinmeye başlamıştır. Bu sayede herkesin her şeyi görebildiği uzak ufukların yakınlaştırılabilir hale getirildiği bir çağa geçiş yapılmıştır. Dönemin araştırmacıları sinemanın insanlar üzerindeki etkisinin çok büyük olduğunu belirtmiştir.[9] Nitekim kısa sürede büyük oranda yayılım gösteren bir icat olmuştur.

[9] İlk sinema filmi olma özelliğine sahip olan "Bir Trenin La Ciotat Garına Gelişi", 1895 yılında Paris'te gösterilmiş, bu gösterim sinema severler için bir milat olarak kabul edilmiştir. Film ile ilgili sinemanın

Sadece New York'ta 1908 yılında salon sayısı 10 bini bulmuştur. 1920 yılına gelindiğinde ise insanlar Kitle İletişim Araçları ile tanışmış, beraberinde gelen savaşlarla birlikte bu cihazlar bir propaganda mekanizmasına dönüştürülmüştür. Savaşlar ve propagandalar radyo üretimini ilk 20 yıl içerisinde üç katına çıkarmıştır (Parlayandemir. 2018: 120).

İlk yayın denemelerinin 1939 yılında yapılmaya başlandığı televizyonun yaygınlaşması ise İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. O dönemde her gün televizyon satın alanların oranı giderek yükselmiş, insanlar için sinemanın evde olması fikri cazibeli gelmiştir. Sadece ABD'de 1960 yılında 55 milyon televizyon bulunduğu bilinmektedir. UNESCO'nun istatistiklerine göre bu rakam 1980 yılına gelindiğinde 500 milyona ulaşmıştır (Baldini, 2000: 90-91). İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan ''Soğuk Savaş'' beraberinde teknolojik yenilikler de getirmiştir. Bu kapsamda Sovyetler Birliği uzaya Sputnik uydusunu göndermiştir. Sputnik'in uzaya gönderilmesinin ardından hızlanan uydu araştırmaları televizyonu küresel ölçekte etki eden bir güç konumuna taşımıştır (Kabaş, 2020: 28). Tüm bunlar baz alındığında televizyon, kitle iletişim araçları arasında en fazla tartışma konusu olan araçlardan biri olmuştur. Özellikle icat edildiği günden bu yana sanat, kültür paylaşımı, haber verme, eğlendirme gibi birçok misyon edinerek gündelik hayatın her alanına işleyen bir yapıya bürünmüştür. Zamanla örgütsel ve kişisel çıkarlar, ticari kaygılar ve özellikle popüler olana hizmet etme ve onu yüceltme amaçları televizyon üzerine yapılan tartışmaları tetiklemiştir.

20. yüzyılın savaşlar ve gelişen teknolojiler açısından çığır açan bir yüzyıl olduğu kaçınılmaz gerçektir. Fakat her savaşta teknolojik olarak biraz daha gelişmiş bir dünya tasviri yapılmış ve savaş öncesi ile savaş sonrasında gündelik hayatın keskin çizgilerle ayrıştığı görülmektedir. Nitekim radyonun bu kadar popüler olmasındaki en büyük sebep hem Birinci hem de İkinci Dünya Savaşı'nda ''Propaganda'' amacıyla kullanımının yarattığı etkinin getirdiği güç ve iktidarın sürdürülebilirliği olmuştur. Televizyonun icadı da tıpkı radyo gibi iktidar sahiplerinin kendi ideoloji ve egemen

gücünü göstermesi bakımından en önemli anektod ise o gün filmi izleyen seyircilerin dehşete kapılması olmuştur. Perdede görünen tren imgesi zoom yapıldığı anda, yani tren imgesinin yakınlaştırılması üzerine izleyiciler trenin kendilerine çarpacağı korkusuyla salonu terk etmişlerdir.

söylemlerini dayatmak için kullanabilecekleri bir araç olarak görülmüştür. Savaşların getirdiği teknolojik yenilikler 20. yüzyılın ikinci yarısında çığır açan bir nitelik kazanmıştır. Soğuk Savaş döneminin insanlık tarihi açısından önemi, ağ aracılı iletişime geçiş yapılması olmuştur. Adı ‘’Soğuk Savaş’’ olabilir, fakat insan iletişiminde hiç olmadığı kadar sıcak bir süreç yaratımını mümkün kılan teknolojinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

70’li yıllara gelindiğinde internetin yükselen bir trend olarak insan hayatına girişi insana ve araçlara dair pek çok şeyi değiştirmiştir. Internette ulaşılabilen içeriğin boyutu diğer kitle iletişim araçları ile kıyaslanamayacak kadar geniş olmasının yanı sıra, bir iletişim kanalı olarak bireyler, gruplar, organizasyonlar vd. arasında bilginin görüntü, metin, ses gibi formlarda çok boyutlu akışına olanak sağlamıştır. Bilginin hızlı akışının ulaşımında istenen pratik olanaklar teknolojik üretimini de şekillendirmiştir. Büyük bilgisayarlar yerini dizüstü bilgisayarlara, onlar da yerini telefon ve tablet gibi her an her yerde ulaşılabilir hale getirilmeye uygun olarak şekil değiştirmiştir.

Internet teknolojilerinin önlenemez yükselişi kendinden önceki birçok elektronik aracın devre dışı kalacağının habercisi olmuştur. Her an her yerde ulaşabilir olmanın verdiği hazzın hızı, geride kalanları hantallıkla itham eden ‘*’çağ dışılık’’* gibi yorumlara maruz bırakmıştır. Nitekim insanlar artık kendilerini mekânsal olarak bağlı kılan şeyleri tercih etmemeye başlamıştır. Şimdilerde bir nostalji atmosferiyle anılarda canlandırılan 90’lı yılların teknolojileri için 2000’li yıllara kadar ömür biçilmemiştir. O dönemde yaygın olarak kullanılan televizyon veya ahizeli telefonlar ve hatta telsizlerin bugünlerde nasıl şekil alacağı tahmin edilemezdi. Birçok araştırmacı için internet karşısında televizyonun varlığını sürdürebilmesi olanaksızdır. Halbuki, 2000 yılından itibaren gelişen yayıncılık teknolojileri televizyonun biçimini değiştirmiş ve ömrünü uzatmıştır. Hatta, 2010’lu yıllara kadar süren -etkisini kaybeden televizyon- imajını da değiştirmiştir. Interactive Advertising Bureau’nun 2014 yılında Türkiye’de internet kullanıcılarının alışkanlıklarını tespit etmek amacıyla yaptığı DigitalSCOPE Araştırmasının Raporunda; televizyon izleyen insanların yüzde 47’sinin televizyon karşısındayken sosyal medyada gezindiğini doğrulamıştır. Bu izleyicilerin ise yüzde

38'i video izlemek amacıyla sosyal medyada gezinmektedir (Danış. 2018: 26-27). Televizyon ve internetin birlikte kullanımı bu dönemde IPTV ve Mobil TV gibi etkileşimli televizyon teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sayede yayıncılık tek taraflı analog kimliğinden çıkarak karşılıklı interaktif bir sürece evrilmiştir. Bununla birlikte televizyon her ne kadar biçim değiştirse de hâlâ evin en çok vakit geçirilen odasında baş köşede yerini korumaya devam etmektedir.

1.1.1. Kitle İletişimi ve Kültürel İşlevleri

Televizyon ve internetin birlikte kullanıldığı bir süreçte izleyici davranışı da biçim değiştirmiştir. Birçoğu sosyal enformasyona maruz kalırken bunu doğrulatmak için televizyona yönlenen bir pratiğe ihtiyaç duymaktadır. Örneğin; Hemen her gün sosyal medya uygulamaları üzerinden bir ünlünün vefat ettiği haberini *''Kahreden haber! Set arkadaşları gözyaşlarını tutamadı!''* şeklinde başlıklarla ve haberin fotoğrafı buzlandırılmış şekliyle görüyoruz. Hatta öyle ki, 2002 yılından 2014 yılına kadar çeşitli kanallarda karşımıza çıkan *''Çocuklar Duymasın''* dizisinde adını *''Çaycı Hüseyin''* olarak duyuran oyuncu Alparslan Özmol'un her yıl ölümüyle ilgili haberler ortalıkta sıkça dönmektedir. Dünyanın en fazla arama yapılan aracı *''Google''*da oyuncunun ismi aratıldığında trend aramalar olarak sanatçının ölüm haberleri çıkmaktadır. Bazı haber başlıkları -*Çaycı Hüseyin ''Yine'' Öldü!*- diye belirterek artık gelinen noktanın gerçeklikten ne kadar uzaklaştığını gözler önüne sermektedir. Onursoy, Turan, Yeşilyurt ve Astam'ın 2020 yılında yaptıkları *''Yalan Habere Karşı Tutum ve Davranışlar''* araştırmasına göre katılımcıların yüzde 80'i çeşitli aralıklarda sosyal medya üzerinden gördükleri haberleri doğrulatma davranışı sergilediklerini belirtmişlerdir. [10] Araştırma içerisinde yapılan doğrulatmalarında da büyük bir çoğunluğun aynı haberi alternatif kaynaklardan görmeyi yeterli bulduğunu belirtmiştir (Onursoy, Turan, Yeşilyurt ve Astam. 2020: 500). Oxford Üniversitesi Reuters Gazetecilik Enstitüsü tarafından yapılan Araştırmaya (2020) göre de insanların habere ulaşmak için ilk önce internet sitelerine ve uygulamalara başvurdukları ortaya

[10] Katılımcıların yüzde 23'ü Nadiren doğrulattığını, yüzde 31,7'si Bazen, yüzde 21,3'ü Çoğu zaman, yüzde 3.,9'u ise Her zaman doğrulatma yaptığını belirtmiştir. Bkz. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1172633 Erişim: 10.04.2022

koyulurken, geleneksel medya ve yeni medya açısından bir karşılaştırma yapıldığında ise gazete ve televizyona güvenin daha fazla olduğu ispatlanmıştır.[11]

Bir önceki asırda yaşanan elektronik bir dizi gelişme birçok alana etki etmiş ve pek çok insanın hayat pratiğini değiştiren bir durumu ortaya çıkarmıştır. Özellikle kitle toplumunun gündelik hayata dair tutum ve davranış biçimlerinde değişen reaksiyonlar oluşmuştur. Bu yaşantının tanımlama biçiminde ise -bilhassa 1900'lerin ikinci yarısından itibaren popüler tartışma konusu olan- küreselleşme olgusu gündeme gelmiştir. Bu dönemden itibaren gelişen internet teknolojileri beraberinde yeni üretim, dağıtım ve tüketim biçimleri ile sosyo-politik değişimler ekseninde olumlu ve olumsuz birçok açıdan ele alınmıştır. Kitle iletişim araçları çerçevesinde değerlendirildiğinde iyimser nitelikte değerlendirmeler küreselleşmenin daha fazla şeffaflık getireceğini vurgulamaktadır. Ancak, kitle iletişim araçlarını propagandist erk sahiplerinin egemen söylemleri için kullandıkları bir mekanizma olduğu gerçeği açısından değerlendirildiğinde küreselleşen şeyin ne olduğu sorusu eleştirel bakışların yorumlarında canlanmaktadır (Duran, 1999: 18). Olumsuz açıdan değerlendirenler ise küreselleşmeyle beraber gelişen yeni teknolojilerin yeni bir şey sunmadığı, aksine kültürel emperyalist bir dünya kurduğu çerçevesinde şekillenmiştir (Şeker, 2009: 73).

Bir yere ait olan, planlanan ve üretilenin, uluslararası alanda kendini kabul ettirmesi anlamını taşıyan küreselleşme, 20. yüzyıl'ın ikinci yarısını şekillendirmiştir. Marshall McLuhan, 1964 yılında Gutenberg Galaksisi isimli kitabında, giderek daha da yaygınlaşan teknolojinin ve bilginin hızlı bir biçimde yayılmasının dünyada ortaya çıkardığı durumu açıklamak adına ''Küresel Köy'' kavramını kullanmıştır. McLuhan bu tezinde iletişim teknolojilerinin dünyayı benzer hislere sahip küresel bir köy haline getirdiğini, bu küresel ekonomik sistemin eleştirilmekten ziyade umut ve cazibe ile savunulmasını öne sürmüştür. Oskay ise, (2000: 42) McLuhan'ın bu kuramını fazla derinliği olmayan ve teknik olarak iyimser bir yorum şeklinde değerlendirmiştir. Ona göre; McLuhan'ın görüşlerindeki en büyük yanlışlık, *''Teknolojinin nicel toplumsal*

[11] Rapora göre son dokuz yıldır çevrimiçi yayınlar televizyonun önüne geçmektedir. Fakat Covid-19 Salgını ile düşüş eğilimi aksini göstermeye başlamıştır. Örneğin, Raporda Almanya'da Coronavirüs salgını sonrasında televizyon gibi geleneksel haber kaynaklarına yönelimin arttığından bahsedilmiştir. Bkz: https://teyit.org/2020-reuters-enstitusu-dijital-haber-raporu-covid-19-haber-tuketiminini-derinden-etkiledi Erişim: 10.04.2022

değişikliklere yol açmakla beraber, insan ile insan arasındaki toplumsal formasyona göre belirlenen ilişkilerin taşıyıcısı ve pekiştiricisi olan iletişim alanındaki eksikliğini görmezden gelmesidir''. McLuhan'ın görüşleri; medyanın (veya Kitle İletişim Araçlarının) ekonomi-politik yapısını devre dışı bırakarak yapılan teknik ulaşım ve yaratılan imkânlar dâhilinde değerlendirilen bir nitelik taşımaktadır. Oysaki Herbert Marcuse 1964'te Kitle İletişim Araçlarının gösterilen ürünler ile tutum ve davranışları da yansıttığını belirtmiştir. Buna karşı, tüketicilerin duygusal tepkilere yönlendirildiğini ifade etmiştir. O, teknolojik üretimin ve kitle iletişim araçlarının tek boyutlu insan/toplum yarattığını savunmuştur (Marcuse. 1964: 7-8). Marcuse'un dediğine göre; *''Eğer işçi ve patronu aynı televizyon izlencesinden haz duyuyor ve aynı dinlence yerlerine gidiyorsa, eğer sekreter kendine işvereninin kızı denli çekici bir görünüş verebiliyorsa, eğer zenci bir Kadillak alabiliyorsa, tümü de aynı gazeteyi okuyorlarsa, o zaman bu benzeşme sınıfların yitişi değil, ama Kodamanların korunmasına hizmet eden gereksinim ve doyumların altta yatan nüfus tarafından ne düzeye dek paylaşıldığını belirtmektedir''* (Marcuse. 1964: 11).

Marcuse ve Oskay'ın yorumları baz alındığında McLuhan'ın Küresel Köy kavramı oldukça iyimser ve içerik üretiminden bağımsız düşünülmüş bir yorum olarak değerlendirilebilmektedir. Kitle İletişim Araçlarının nicel anlamda yaygınlaşmasının bilgiyi herkes için ulaşılabilir kılarken, bilgi üretiminde ortaya çıktığı günden bu yana şeffaf olamayışını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Fakat küreselleşmenin ne olduğunu açıklamak için yeterli bir karşılaştırma niteliği barındırmaktadır. Küresel olmak ve küresel düşünmek üzerine bugün birçok çalışma ve araştırma üretilmektedir. Özü itibariyle değerlendirildiğinde ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'nın tek kutuplu dünya düzeni yaratma isteği ve merkezde kendi söylem ve ideolojilerini dayatması yaygınlaşan Kitle İletişim Araçlarında üretilen içeriklerin boyutunu da şekillendirmiştir. Hatta 1948'in savaş ortamında Orwell'ci düşünceye göre 1984'te insanlar acı çekerek denetlenecektir. Bu konuyu Huxley ile karşılaştırarak ''Televizyon: Öldüren Eğlence'' (1999) kitabının önsözünde ele alan Postman, 1984 yılına gelindiğinde Amerikalıların Orwell'ın kehanetlerinin gerçekleşmediğinin hazzını yaşadığını belirtmiştir. Fakat Postman bu noktada Huxley'in kehanetlerinin unutulduğundan söz etmiştir. Ona göre; *''Orwell'ın uyarısı, dıştan dayatılan bir*

baskının bize boyun eğdireceği yönündedir. Huxley'in görüşüne göre ise insanları özerklikleri, olgunlukları ve tarihlerinden yoksun bırakmak için Büyük Birader'e gerek yoktur. Huxley'e göre, insanlar süreç içinde üzerlerindeki baskıdan hoşlanmaya, düşünme yetilerini dumura uğratan teknolojileri yüceltmeye başlayacaklardır''.

Postman bu konuyu izah ederken yaptığı örneklemde Orwell'ın kitapları yasaklayacak olanlardan korktuğunu, buna karşı Huxley'in korkusunun ise kitapları yasaklamaya gerek duyulmayacağı, çünkü artık kitap okumak isteyecek kimsenin kalmayacağını belirtmiştir. Aynı zamanda örneklem şöyle devam etmektedir: *''Orwell bizi enformasyonsuz bırakacak olanlardan, Huxley ise pasifliğe ve bencilliğe sürükleyecek kadar enformasyon yağmuruna tutacak olanlardan korkuyordu. Orwell tutsak bir kültür haline gelmemizden, Huxley duygu sömürüsüne dayanan içki alemleri ve tek başına iple asılı bir tenis topuyla oyalanmak gibi şeylerle ömür tüketen önemsiz bir kültüre dönüşmemizden korkuyordu. Huxley'in Cesur Yeni Dünya'da belirttiği gibi, tiranlığa karşı direnmek üzere daima tetikte bekleyen kamusal özgürlükçüler ile rasyonalistler, 'insanın neredeyse sonsuz olan eğlenme açlığı'nı hesaba katamamışlardı. Huxley, Orwell'ın 1984'ünde insanların acı çekerek denetlendiğine dikkat çekerken; Cesur Yeni Dünya'da insanlar hazza boğularak denetlenmektedir. Kısacası Orwell bizi nefret ettiğimiz şeylerin mahvetmesinden korkarken, Huxley bizi sevdiğimiz şeylerin mahvedeceğinden korkuyordu''* (Postman. 1999: 7-8).

McLuhan, Oskay, Marcuse ve Postman *(Orwell ve Huxley)* çemberinden yola çıkarak açıklanan küreselleşme ve televizyon ilişkisi baz alındığında şunları söylemek mümkündür:

- Televizyon hâlâ önemini korumaya devam etmektedir.
- Internet ve sosyal medya ortaya çıkmış olsa bile önemini korumaya devam etmiştir.
- Uydu teknolojilerinin ortaya çıkması televizyonun küreselleşmedeki önemini arttırmıştır.
- Elektronik çağda hızlı ve kolay üretilen televizyon bilgiye ulaşımı da hızlı ve kolay kılmaktadır.

- Fakat Kitle İletişim Araçları üzerinden üretilen bilginin koşullarının dikkate alınması gerekir.
- 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Amerika'nın tek merkezli dünya yaratma düşüncesi, Kitle İletişim Araçlarının gücünün Amerikancı içeriklerle donatılmasını desteklemektedir.
- Bu şartlarda üretilen içerikler *(Huxley'ci yaklaşımla)* ideal mutluluk kaynağı haline dönüştürülmektedir.
- O halde bu durum *(Marcuse'un dediği üzere),* tek boyutlu bir hayat-insan/toplum yaratılmasını açıklar niteliktedir.

Böyle bir Küreselleşme devri ''Kitle iletişimi nedir ve nasıl olmalıdır?'' sorusunun cevabını daha karmaşık hale getirmektedir. Fakat kitle iletişiminin ne olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair önemli çalışmalara imza atmış birtakım kuramcıların görüşlerine yer vermek gerekirse; ilk olarak Kitle iletişimini *''Enformasyon veya sembolik içeriğin sabitlenmesi ve iletimi yoluyla sembolik malların kurumsallaşmış üretimi ve genelleşmiş dağıtımı''* olarak tanımlayan John B. Thompson (2008: 50-56), kitle iletişiminin önceki iletişim biçimlerinden ayrışan birtakım özellikleri olduğunu belirtmiştir. Bu özelliklerini ise şu şekilde sıralamıştır:

- Kitle iletişimin temel niteliği mesajın üretiminin ve dağıtımının birtakım teknik araçlar ile yapılmasıdır.
- Kitle iletişiminde sembolik formlar meta haline dönüşmektedir. Yani resim, müzik gibi formlar ekonomik değere kavuşur.
- Kitle iletişimi sembollerin üretimi ile alımlanması arasındaki bağı koparmaktadır. Yani mesajın üretim amacı bağlamından kopmaktadır.
- Kitle iletişiminde üretilen sembolik mesajlar zaman ve mekânda genişletilerek tüketilmektedir.
- Kitle iletişimi görsel sembollerle kurulan iletilerin kamuya dayalı dolaşımını kapsamaktadır.

Kitle iletişimi için öncelikle teknolojik bir kaynağa ve bunu tüketebilecek bir kamuya ihtiyaç duyulmaktadır. Kitle iletişimine dayalı olarak yapılan araştırmalar ise

bu şekilde yaşayan bir toplumun değişen pratiklerini anlamaya, kavramaya ve nihayetinde kontrol etme çabasına dayanmaktadır.

Oskay'a göre ise, kitle iletişiminin değerlendirilmesi için iletişimde bulunulan toplumsal yaşamın yabancılaşmayı kendine temel almış bir toplumsal formasyon içinde sürdüğünü göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bireysel veya toplumsal düzeyde betimlenebilen iletişim sorunlarının toplumun potansiyelleri ve objektif olarak var olan toplumsal yapı arasındaki çelişkilerden kaynaklandığını dikkate almak gerekmektedir. Bu düşünceden hareketle Oskay ''Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri''ni ele alırken, kitle iletişiminin nasıl değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili birtakım varsayımlarda bulunmuştur. Ona göre;

- Sanayileşmeyle birlikte değişen tüketim ve pazar ilişkileri bütün bir toplumsal yaşamı kapsamaktadır. Bu nedenle kitle iletişimi yalnızca ''kitle iletişim araçları'' ile yapılan iletişim süreciyle sınırlı kalarak incelenmemelidir.
- Bu yeni toplum biçiminde var olan egemen yapının kaba yöntemlerle korunmasından ziyade gelişen ileri teknolojilerin sahip oldukları verimlilikten yararlanmak için gerekli olan kültürel düzenlemeler kitle iletişim araçlarının görevidir.
- Kitle iletişimini yalnızca egemen yapıların başat kültürü yaymak ve haklılaştırmak adına kullandıkları manipülasyon süreci olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Kitle iletişiminin toplum üzerindeki yayılım gücü, ancak kitlelerin bu iletişim sürecine katılımıyla toplumsal yaşama uyumlanabilmektedir.
- Kitle iletişimin toplumsal ilişki süreçlerine katılma nedeninin anlaşılabilmesi için günümüzde geçerli olan ''teknolojik rasyonalitenin'' hangi toplumsal koşullardan kaynaklandığını irdelemek gerekmektedir. Yani, ''teknolojik rasyonalite'' sadece bugünün teknolojisi ile açıklanamayacak bir sorundur. Bu nedenle teknolojik rasyonalite toplumun eriştiği potansiyel ile bunların gerçekleşmesini sınırlayan egemenlik yapısı arasındaki çelişkiden kaynaklanan ''irrasyonalite'' olarak değerlendirilmelidir. Kitle toplumlarında

oluşan ‘’yanlış bilinç’’ incelenirken; bireyin toplumsal konumunun gerçekliğini gizlerken kendi dış gerçekliğini bir fantazmagorya olarak algılaması biçiminde değil, sistemin erk sahipleri tarafından sınırlandırılmış kitle insanının reel dünyaya uyumlanmak için benimsediği pragmatist tutumun sonucu olarak değerlendirmek gerekmektedir.

- Kitle iletişiminin toplum üzerindeki işlevlerini günümüzün toplumlarındaki gelişkin teknoloji ile açıklamak yanıltıcı olmaktadır. Böylesi bir durum insanın özgürleşmesine ve bu özgürleşmede iletişim olgusunun olumlu işlev edinebileceğine dair düşüncelerde hiçbir umut bırakmayacak kadar kötümser bir sonuca ulaşmaya neden olmaktadır.
- Devlet düzeyinde toplumsal ilişki ve eşitsizliklerin düzenlenmesi adına sivil toplum hareketlerine dayandırılan kültürel düzenlemeler büyük bir önem taşımaktadır. Güç ilişkileri artık kaba kuvvet veya salt siyaset düzeyinde değil, sivil toplum düzeyindeki kültürel düzenlemeler ile korunmakta ve yeniden üretilmektedir. Bu sayede üst kesimin, alt kesimin benimsedikleri fakat elde edemedikleri imkânların nedenlerini açıklamaları ve onlara hitap ederek yatıştırılabilmelerini sağlamaları mümkün hale gelmektedir. Bunlar toplumsal egemenliğin sürdürülebilmesi için gereken normların kabullenilmesini sağlamaktadır (Oskay, 2016: 51-59).

Yine Oskay’ın yorumuna benzer şekilde Toplumbilimci Mills’te kitle iletişimi ve kamuoyu üzerine görüş belirtmiştir. Mills’e göre kitle toplumunun iletişim biçimi, eşit tartışmaların dışında biçimsel bildirişim araçlarıyla yapılan ve kamuoyunu yalnızca bir kitle haberleşme tüketicisi ve kendine verilenlerin alıcısı sayan bir iletişim biçimi olarak görür. Mills böyle bir toplumda bireyin kendi gerçeğini görmesinin imkânsız olduğunu savunur. Ona göre kendi gerçeğini göremeyen kitle için tek seçenek vardır. O da yarışma anlayışına uyarak, çok çalışmak ve tek yönlü bir gelişme çabasını hayat boyu devam ettirerek düzenin istediği yarışmacı etiği yeniden üretip sürekliliği sağlamaktadır (akt. Koncavar. 2019: 35).

Konunun başından bu yana ele alındığı ölçüde kitle iletişiminin, araçlar nezdinde temas kurulan iletişim biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Böyle bir iletişim

ortamında kitle kavramının tanımlanmasında da belirtildiği üzere ‘’anonim’’ bir yapıya sahip olan kimliksiz kitle haline dönüşen toplum için üretilen mesajlar, erk sahiplerinin çıkarları ölçüsünde şekillenmektedir. Bu kapsamda üretilen içerikler için kitleler savunmasız ve sorgulamadan uzak bir alımlama süreci yürütebilmektedirler. Savunmasız kitleler adına savunulabilecek bir kitle iletişiminin yürütülebilmesi için ise, kamusal farkındalığa sahip sivil toplum çıkarlarını gözeten bir iletişim biçiminin geliştirilmesi gerektiğini belirtmek gerekmektedir. Her hâlükârda kitle iletişim araçlarının değiştirme ve ortadan kaldırma gibi bir gücü bünyesinde barındırdığını dikkate almak gerekmektedir. Bu güç toplumdaki egemen düşünce ve hatta kültürü şekillendirme gibi bir etkiyi de barındırmaktadır. Böylesi bir ortamda basın etiği ve meslek ilkelerine göre hareket etmek toplumların öz benliklerini koruyabilmeleri için gereken bir koşuldur. Konunun daha izah edilebilir olarak ele alınması adına Kitle İletişim Araçlarının toplum üzerindeki etkisinin boyutunu ele almak gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bundan sonraki bölümünde kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisine değinilmektedir.

1.2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE ETKİ: ORTAK GELECEK ALGISININ SAĞLANABİLME İHTİMALİ

Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinde hem yönetsel sistemlerin hem de hayat pratiklerinin değişikliği bakımından önemli bir kırılma noktası olma özelliğine sahiptir. Savaşan devletlerin halklarının büyük çoğunluğu cephedeyken, diğer kısmı da destekleyici hizmetlerde bulunmuşlardır. Savaşan devletlerin ve hatta sömürge devletlerinin neredeyse tüm halkının savaşa dâhil edildiği bir ortamda, hükumetlerin savaşmak için haklı sebepler ortaya atarak ikna etmesi gerekli hale gelmiştir. Çünkü halkın ve askerlerin moralini kontrol edebilmek ve gelişen durumlardan haberdar edebilmek, savaşa devam edebilmelerini sağlamak açısından kritik bir noktada bulunmaktadır. Bu nedenle ittifak devletleri savaşın başından itibaren bilgiyi enforme

ederek halkı kendi söylemleri noktasında yönlendirmek amacıyla belirli yöntemler denemiştir: Propaganda![12]

Propaganda faaliyetlerini ciddi anlamda sürdüren devletler bunun için dini kurumları, kültürel dernekleri ve birtakım bireysel girişimleri yürütmenin yanı sıra, gazete, sinema, afiş, karikatür ve radyo gibi kitle iletişim araçlarını da kullanmışlardır. Savaş boyunca devletler hem ülke içindeki halk üzerinde hem düşmana karşı hem de tarafsız ülkelerin desteğini kazanmak amacıyla devamlı olarak propaganda faaliyetleri sürdürmüşlerdir. Kitle iletişim araçları üzerinden devlet başkanlarının konuşmaları yayınlanmış, halkın iktidarın pekiştiriciliğini desteklemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı da tıpkı birincisi gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla propaganda faaliyetlerinin yoğun olarak yürütüldüğü bir dönem olmuştur. Bu dönemin farkı ise artık devletlerin kendi halklarını ikna etmekten biraz daha öte, tutum ve davranışlarını değiştirmek ve yönlendirmek hedeflenmiştir. İkinci dünya savaşında bu konuda en meşhur devlet ise Nazi Almanya'sı olmuştur. Almanya propaganda faaliyetlerine büyük önem verdiği üzere ''Propaganda ve Halkı Aydınlatma Bakanlığı'' [13] kurmuştur. Böylece birinci dünya savaşında başlayan kitle iletişim araçları üzerinden yürütülen propaganda faaliyetleri, ikinci dünya savaşında geliştirilmiş ve daha büyük amaçlar doğrultusunda uygulanmıştır.

Savaşlarla birlikte çokça kullanılan ve hatta geliştirilmesi sağlanan kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde etkisinin olup olmadığı, varsa ne gibi bir etkisi olduğu gibi

[12] Propaganda teriminin kasıtlı olarak aldatıcı ve manipülatif iletişimi ifade etmek için kullanılması birinci dünya savaşı yıllarına uzanmaktadır. Yirminci yüzyıldan önce terimin kökeni Latince'deki propagare, yani ''nakletmek'' kelimesine dayanmaktadır. Hristiyan geleneğindeki kutsal kitabın ''iyi söz''ünün yayılması ve inancın çoğaltılması amacına yönelik, tamamen olumlu anlamda kullanılmıştır. Birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra ise, batı demokrasilerindeki komünist propaganda ve komünist bozulmaya ilişkin artan kaygıyla birlikte yeniden canlanmıştır. Neuman, W.R. (2018). Dijital Fark. The Kitap Yayınları: İstanbul. ss: 38.

[13] NSDAP'nin önde gelen isimlerinden biri olan Joseph Goebbels yeni kurulan bu bakanlığın başına getirilmiştir. Goebbels kısa süre içerisinde ülkedeki tüm medya kuruluşlarını kontrol altına almayı başarmıştır. Bu sayede tüm medya kaynakları üzerinden Nazi rejiminin propagandalarını yaygınlaştırılmasını sağlamıştır. Goebbels'in en fazla önem verdiği kitle iletişim araçlarından biri de sinema olmuştur. Bundan dolayı Goebbels, görev aldığı süre boyunca (1933-1945), Almanya için etkili propaganda filmleri çekilmesini sağlamıştır. Çakı, C., Gazi, M. A., Çakı, G. & Almaz, F. (2019). Goebbels Liderliğinde Nazi Almanyası'nda Propaganda Sineması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (4), 149-164. DOI: 10.18037/ausbd.668634

sorular merak edilmiş ve dönemin bilimsel araştırmacıları tarafından heyecanla sarılınması gereken konular olarak karşılanmasına sebep olmuştur. Siyaset ve sosyal bilimciler tarafından ele alınan bu konular iletişimin daha sonra bilim olarak kabul edilmesinde temel yapı taşları olarak sayılmışlardır. 1920'li yıllarda ilk savaşın ardından başlayan bu furya ile iletişim araştırmaları, araştırmacılar tarafından iki şekilde incelenmiştir. Öncelikle iletişimin ne olduğuna dayalı bir takım kavramsal ve kuramsal araştırmalar ortaya konulurken, ikinci olarak ise iletişim ve kitle iletişim araçlarının etkisi üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar sayesinde de kitle iletişim araçlarının etkisinin boyutlarının görülebilmesi mümkün hale gelmiştir.

İlk yapılan araştırmalar kitle iletişim araçlarının etkileme gücü konusunda tartışmasız çok güçlü olduğuna dair hemfikir olmuştur. İletişim araştırmalarının ilk 20-30 yıllık dönemini kapsayan bu süreçte araştırmaların büyük çoğunluğu da kitle iletişim araçlarının gücünü destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Bu bağlamda iletişim ve kitle iletişim araçlarına dayalı araştırmaların temeli Walter Lipman tarafından kaleme alınan Kamuoyu (1922) kitabıyla ortaya atılmıştır. Lipman'ın açtığı bu yolda Harold Lasswell de devamını getirerek kitle iletişim araçları üzerine çalışmalar ortaya koymuştur.

Kitle iletişim araçlarının etkisine dayalı ilk sistematik araştırmalar 1929-1932 yılları arasında Amerika'da bulunan Payne Vakfı tarafından gerçekleştirilmiştir. Vakıf araştırmalarında sinemanın gençler ve çocuklar üzerindeki etkisine odaklanmıştır. Filmlerin içeriklerine ve izleyicilerin profiline bakılarak çocuklar üzerinde oluşturduğu etkinin ölçüldüğü araştırmalarda; izleme ediminin ardından çocukların hangi tavır, davranış ve duygusal yönelimler içerisine girdikleri gözlemlenmeye çalışılmıştır. Araştırmalarda elde edilen bulgulara göre ***başka etkenler devreye girmediği sürece*** sinemanın izleyici üzerinde oldukça güçlü bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.[14] Bundan dolayı sinemaya giden çocukların çoğunun gerek duygusal

[14] Güngör'e göre (2018: 89); Söz konusu araştırmaların dönemsel koşullarının da dikkate alınması gerekmektedir. Şöyle ki; O dönemde sinemanın yeni ortaya çıkan bir araç olarak büyüleyici bir cazibeye sahip olması, çocukların ve gençlerin eğlendirici araçlara ulaşımının sınırlı olması, gazetenin fazla entelektüel bir araç olarak görülmesi, radyonun sadece haber içerikli bir araç olarak kalması gibi etkenler sinemayı tercih edilebilir tek araç olarak göstermektedir. Ayrıca, o dönemdeki ebeveynlerin

gerekse de davranışsal yönelimlerini izledikleri filmlerin etkisinde biçimlendirdikleri belirtilmiştir (Ümit, 2020: 90). Bu araştırmalar kitle iletişim araçlarının etkisinin ölçümlenmesinde öncü olma niteliği taşımaktadır. Özellikle de Şırınga Modelinin ortaya çıkışında bu araştırmaların önemi büyük olmuştur.

Kitle iletişim araçlarının etkisine dayalı bir diğer araştırma ise, korku ve panik halindeyken insanların etkiye açıklığının ele alınmasıyla birlikte ortaya koyulmuştur. 1938 yılında Amerika'da yer alan CBS Radyo kanalından Orson Welles'in romanından uyarlanan ''Dünyalar Savaşı''nı dinlerken radyonun haber spikerinin araya girerek dünyanın ele geçirildiğini anons etmesiyle New York'ta kitlesel bir panik ve kenti terk etme davranışı sergilenmiştir. Radyonun etkileri üzerine çalışan Hadley Cantril ise bu yayını dinleyen 132 kişi üzerinde araştırma yaparak, 100 kişisinin panik yaşadığını saptamıştır. Cantril, insanların bu radyo yayınından büyük oranda etkilenmelerinin sebebini insanların güvendikleri ve duymaya alışık oldukları bir sunucudan anonsu dinlemiş olmalarına bağlamıştır. Anonsun alışılmış haber formatında sunulması da kuşkuyu engellemiştir. Aynı zamanda oyunda gerçek mekânlara vurgu yapılması da etkisinin gücünü perçinlemiştir (Abadan, 1960: 141).

İlk araştırmalar ile kitle iletişim araçlarının etkisinin varlığı bilimsel açıdan ortaya konulmuştur. Öte yandan bu dönemde insanların hangi ortamlarda ve hangi koşullar altında tutum ve davranışlarını değiştirdiklerinin ve ikna olduklarının irdelendiği araştırmalar ön plana çıkmıştır. Bu anlamda ikinci dünya savaşı sırasında Yale Üniversitesi öncülüğünde başlatılan iletişim ve tutum değiştirme programı ise koşulları ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Yale grubunun araştırmaları arasında cephede savaşan askerler üzerinde yapılanlar ve sivil insanlar üzerinde yapılanlar olmak üzere iki aşama bulunmaktadır. Cephedeki askerlere Amerikan ve Rus gazeteleri üzerinden yapılan propaganda yayınları gösterilmiş ve askerler üzerinde

çocuklar üzerinde doğru yönlendirmeleri yapabilecek entelektüel birikime sahip olmaması da sinemanın çocuklar üzerinde yarattığı etkinin nasıl yönlendirileceği konusunda yetersiz kalınmasına neden olmuştur. Tüm bunların yanı sıra araştırmaların yöntembilimsel zayıflıklarının da hesaba katılması gerekmektedir. Söz konusu araştırmalarda kontrol grubu kullanılmaması, film izleme ediminin hemen ardından tepki ölçümünün yapılması, çocukların çevresel ilişkilerinin hesaba katılmaması vb. nedenler elde edilen bulgulara kuşkulu yaklaşılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Güngör, N. (2018). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi

bilginin hangi kaynaktan geldiğinin önemli olduğu saptanmıştır. Araştırma bulgularına göre, askerler bilginin içeriğinden ziyade kim ve hangi kanal tarafından verildiğine daha fazla önem vererek ikna olmaktadır. Öte yandan Yale Grubunun sivil insanlar üzerinde yaptığı araştırmalarda ise izleyicilerin iletinin hangi kaynaktan geldiğinden ziyade içeriğinin ne kadar tutarlı olduğuna odaklandıkları saptanmıştır. Yale araştırma programının kitle iletişim araçları üzerine yaptıkları araştırmalarda ortaya konulan en önemli husus da izleyicinin entelektüel düzeyinin kaynağın ya da içeriğin ikna edilebilirliğini etkilediğini saptamaları olmuştur. Bu araştırmalar ile kitle iletişim araçlarının kitleler üzerindeki etkisinin her durumda değil, belli koşullara bağlı olarak geliştiği ortaya konmuştur (Rogers, 1994: 365).

Kitle iletişim araçlarının etkisinin ölçüldüğü bir başka araştırma ise Fredric Wertham tarafından 1955 yılında yayınlanan The Seduction of Innocent (Masumiyetin Sömürülmesi) kitabıyla ortaya konmuştur. Wertham da tıpkı Payne Vakfı gibi araştırmasını çocuklar ve gençler üzerinde gerçekleştirerek televizyonda gösterilen filmler üzerine içerik çözümlemesi yapmıştır. Bir Psikiyatrist olan Wertham kliniğe gelen çocuklara televizyonda yayınlanan filmleri izleterek tepkilerini ölçmüştür.[15] Wertham'ın bulgularına göre;

- Çocuklar televizyon izleme işini edilgin olarak gerçekleştirmektedir.
- Televizyon çocuklara gerçekdışı dünyalar sunarak onları düş alemine sürüklemektedir.
- Çocuklar sinema ve televizyonda izlediklerini taklit etmektedir.
- Çocuklar filmlerdeki karakterler ile özdeşlik kurarak onları kendilerine rol model almaktadırlar.

[15] Wertham'ın bulguları da tıpkı Payne Vakfı'nın araştırmalarında olduğu gibi kuşkulu bulunmaktadır. Deneysel ortamda gerçekleştirilmesi, Wertham'ın Psikiyatri kliniğine gelen zihinsel rahatsızlığı bulunan çocuklar üzerinde bu araştırmalarını sürdürmesi vb. sebepler araştırmanın geçerliliği konusunda şüphe uyandırmaktadır. Laughey, D. (2007). Key Themes in Media Theory. Open University Press.

- Filmler ve televizyon gösterimleri çocukların gerçekle olan bağını koparırken aynı zamanda da kendi çevrelerine karşı duyarsızlaştırmaya sürüklemektedir (Laughey, 2007: 15).

1920-1930'lu yıllar boyunca ortaya koyulan iletişim araştırmaları çoğunlukla Amerikalı bilim insanları tarafından yapılmışlardır. Bu araştırmalar iktidar yapıları ve şirketler tarafından da doğrudan finanse edilmiştir. Bazı araştırmacılara göre, bu nedenle kitle iletişim araçlarının insanlar üzerindeki etkilerinin büyük olduğu ve kitle iletişim araçlarının güçlü etkiler barındırdığı belirtilmiştir. Öte yandan, Amerikalı araştırmacıların yanı sıra Avrupa'da da kitle iletişim araçlarının insanların üzerindeki etkilerine odaklanan çalışmalar o yıllarda ön plana çıkmıştır. Fakat Amerikalıların aksine Avrupalı araştırmacılar gücünü kabul etseler bile bu gücün insanların manipüle edilmesi amacıyla kullanıldığı hipotezi üzerine odaklanmışlardır. 1923 yılında kurulan Frankfurt Okulunun bu anlamda öncü çalışmalara imza attığı görülmektedir. Okul 1930'lu yıllar boyunca Avrupa'yı sarsan dikta rejimlerin yükselmesinde kitle iletişim araçlarının da rolü olduğuna dikkat çekmiştir. Okulun en büyük dayanağı ise Hitler döneminde radyonun yoğun propaganda faaliyetleri amacıyla kullanılması olmuştur. Onlara göre (T. Adorno, M. Horkheimer, H. Marcuse, W. Benjamin vd.); kitle iletişim araçları gücü elinde bulunduranların kendi ideolojilerini kitlelere aktarmak hatta dayatmak amacıyla kullandıkları araçlardır. Kendiliklerinden arındırılan insanlar kitle toplumunun atomize bireylerine dönüştürülmektedir. Böylelikle atomize bireyler iktidar tarafından dayatılan tüm dikteleri direnç göstermeden kabul etmektedir (Begtimur, 2018: 50-63). Frankfurt Okulu düşünürlerinin ortaya attıkları düşünceler ile iletişim araştırmalarında eleştirel bakış açısı ortaya çıkmıştır. Bir tarafta kitle iletişim araçlarının insanları etkilemesini bilgiye ve öğrenmeye açık bireyler olarak tanımlarken, diğer taraf kendi benliklerinden soyutlanmış pasif bireyler olarak tanımlamaktadır. Her iki görüşün de hemfikir olduğu husus, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkileme gücü olmuştur.

Kitle iletişim araçlarının insanları etkilemesinin boyutları iletişimin bilim olarak kabul edilmesinde önemlidir. Bu alanda yapılan ilk çalışmaların da güçlü etki tezinden hareketle yapıldığı gözlemlenmiştir. Ancak, araştırmaların genelinde gerek kuramsal

gerekse de yöntembilimsel açıdan eksiklikler yer almaktadır. Bu anlamda Güngör'e göre (2018: 101); güçlü etki dönemini anlamak adına içinde bulunulan dönemin ortamsal koşullarını hesaba katarak değerlendirmek gerekmektedir. Güngör'ün yapılan araştırmaların eksikliğini ortaya koymak adına sunduğu ilk anekdotu ise **''finansal destekli araştırmalar''** olduğudur. Kitle iletişim araçlarının hızla yaygınlaşması, egemen güçlerin onlardan nasıl faydalanabilecekleri konusunda destek almaya teşvik etmiştir. ''Nasıl kullanabiliriz?'' sorusuna cevap bulmak için de üniversiteler ve araştırma kurumları desteklenmiştir. Bu durum yapılan araştırmaların güvenilirliği açısından her zaman kuşku uyandırmıştır.

Güçlü etkiler döneminde geliştirilen kuramlar kitleleri pasif izleyici olarak tanımlarken, verilen mesajların etkisinin toplumdaki diğer dinamiklerden arındırılmış şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Güngör'e göre toplumun etkilenmesinde sadece kitle iletişim araçlarından verilen mesajların hesaba katılarak değerlendirilmesi, yani **''aşırı belirlenimci bakış''** çerçevesinde araştırmaların yapılması bu araştırmaların tutarlılığı açısından olumsuz bir tavır oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, yapılan araştırmaların **''kısa vadeli etki''** sınırları dahilinde değerlendirilmesi de ölçümlerin bilimsel açıdan güvenilirlik ve geçerliliklerinde kuşku uyandırmaktadır. Öte yandan yapılan araştırmaların nicel değerlendirme sınırlılıklarında kalması, yöntembilimsel yetersizlikler, laboratuvar araştırmaların sınırlılıkları ile gelişen özel durum ve olaylar, dönemin egemen düşünsel iklimi ve dönemin genel toplumsal ortamı gibi sebeplerin hesaba katılmaması da güçlü etkiler döneminde yapılan araştırmaların sorunlu yanlarını ortaya koymaktadır (Güngör. 2018: 102-106).

1940'lı yıllara gelindiğinde ise sosyolojik bakış açısıyla ele alınan araştırmaların ivme kazandığı gözlemlenmiştir. Özellikle Columbia Üniversitesi tarafından anket tekniği kullanılarak yapılan araştırmalar iletişim biliminde yöntemsel değişikliklerin fark edilmesine olanak tanımıştır. Bu paradigma değişikliğinde temel dönüm noktası ise 1940 yılında Amerika'daki Başkanlık Seçimleri sırasında yapılan

Halkın Tercihi araştırması olmuştur.[16] Çalışma sırasında deneklere yapılan anket sorularıyla seçmenlerin oy verme davranışında etki eden faktörler irdelenmiştir. Deneklerin o günün yaygın kitle iletişim araçları olan gazete, dergi ve radyodan mı yoksa aile, arkadaş grubu, iş çevresi vb. gibi sosyal çevrelerinden mi etkilendikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda nasıl ve ne oranda etkilendikleri de bulunmaya çalışılmıştır. Deneklerin %21'i kampanya sürecinde gazete, dergi ve radyoyu yakından takip ettiklerini, kanaat önderlerinin açıklamalarına dikkat ettiklerini ve bütün bunların da oy verme davranışında etkili olduğunu ileri sürmüştür. Aynı zamanda, deneklerin büyük bölümü de yakın çevrelerinde bulunan ve siyasetle ilgili kimselerin görüş ve yönlendirmelerine de kulak kesildiklerini dile getirmiştir (Geer, 1991: 434). Halkın tercihi araştırmasıyla birlikte, o güne kadar kitle iletişim araçlarının etkisinin çok güçlü olduğuna dair inanış sona ermiştir. Bu araştırma güçlü etki paradigmasının yerini sınırlı etki paradigmasının almasını sağlamıştır. Halkın tercihi araştırması insanların karar alma sürecinde bireysel farklılıklarının öneminin anlaşılması, içinde bulunulan grubun dinamiğinin etkilerinin fark edilmesi, bu gruplarda yer alan kanaat önderlerinin görüşlerinin etkisi ve iletişimin doğrusal değil iki aşamalı bir akış sürecinden oluştuğunun ortaya çıkarılmasına olanak tanımıştır. Bu bağlamda araştırma yeni paradigma oluşumuyla birlikte iletişimde yeni kavram ve kuramların da doğmasını sağlamıştır.

Halkın tercihi araştırmasıyla birlikte atomize bireyler olmadıkları anlaşılan izleyicilerin kitle iletişim araçlarından gelen iletilerin doğrudan tutum ve davranışlarında etki etmediği görülmüştür. Bu bulguların yanı sıra ikinci dünya savaşı sonrasında egemen olan liberal anlayış ve bireyin yeniden keşfedilme çabaları yapılan araştırmalarda toplumdaki heterojen yapının daha fazla anlaşılmasına yönelik ilerlemiştir. O yıllarda Lazarsfeld ve Katz tarafından yapılan ***Kişisel Etki Araştırması*** da toplumu anlama adına halkın tercihi araştırmasını desteklemektedir. Kişisel etki araştırmasında kanaat önderlerinin bireylerin karar alma sürecindeki etkisi keskin

[16] Paul Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet gibi dönemin üç önemli araştırmacısı tarafından yapılan bu çalışmayla birlikte iletişimde bugün de geçerliliğini koruyan birey-grup ilişkisi, kanaat önderleri, iki aşamalı akış ve araçlara seçmeli açık kalma gibi kuram ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Güngör, N. (2018) İletişim, Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi

şekilde ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim araçlarından gönderilen iletilerin de çoğunlukla kanaat önderleri vasıtasıyla toplumun diğer kesimlerine ulaştığının saptaması yapılmıştır (Lazarsfeld ve Katz, 1955: 309). Kişisel etki araştırmasıyla önemi pekiştirilen kanaat önderleri, bugün bile kitlelerin tutum ve davranışlarını etkilemede önemli bir noktada bulunmaktadır. Kanaat önderleri olarak görülen alanında uzman kişiler hemen her gün televizyon programlarında, reklamlarda ve marka lansmanlarında kitlelere seslenmektedir.

Kitle iletişim araçlarının etkisinin ele alındığı bir diğer araştırma ise 1948 yılında Ford Foundation (Ford Vakfı) ve Bureau of Applied Social Research (Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Merkezi) tarafından yapılan ***Oy Verme Araştırması*** olmuştur. Araştırmada insanların kitle iletişim araçlarından verilen iletileri kendi aralarında söylenti düzeyinde kurdukları iletişim ağıyla değişime ve dönüşüme uğratarak dolaşımını sağladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Böylece medyanın gündeme getirmediği konuların halk tarafından oluşturulabileceği gözlemlenmiştir (Berelson, Lazarsfeld ve McPhee, 1954: 350). Kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisinin irdelendiği ve bu etkide yaşanılan çevrenin (çevresel faktörler) etkisinin varlığını ortaya koyan çalışmalar 1940, 1950 ve 1960'lı yıllar boyunca devam etmiştir. Benimsenen araştırma geleneğinin benzer yıllarda Türkiye'de de ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. 1973 yılında Oya Tokgöz tarafından yapılan ''Siyasal Katılım ve Kadın'' araştırması bunlardan biri olmuştur. Tokgöz'ün sürdürdüğü araştırmada kadınların erkeklere oranla kitle iletişim araçlarını (özellikle televizyon) daha fazla takip ettikleri görülmüştür. Araştırma sonucunda kitle iletişim araçlarının insanların tavır ve davranışları üzerinde önemli oranda etkili olduğu, ancak etkinin ortaya çıkabilmesi için insanların kitle iletişim araçlarına açık olmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır (Tokgöz, 2010: 65).

Kitle iletişim araçlarının etkilerine dayalı 70'li yıllara değin yapılan araştırmalar genellikle insanların siyasal görüş ve tüketimlerine yönelik olarak ele alınmıştır. Fakat, 20. yüzyılın egemen politikalarının modernleşme üzerine kurgulanmış ve kitle iletişim araçlarının buna katkı sağlaması beklenmiştir. Bu kapsamda kitle iletişim araçlarının ne oranda işlevsel olduğunu ortaya koymak için Everett M. Rogers tarafından

yeniliklerin yayılmasına ilişkin model geliştirilmiştir. Rogers'ın ortaya koyduğu modele göre toplumda yeniliklerin yayılması ve yerleştirilmesi belirli aşamalardan geçmektedir;

- **Bilgilendirme:** Yeni bir şeyin ilgi görebilmesi için insanların bilgilendirilmesi gerekmektedir.
- **İkna:** Bilgi verilmesinin ardından eskinin unutturulması ve yeniye ilişkin olumlu algıların oluşturulmasına yönelik tutum oluşturulması gerekmektedir.
- **Karar:** Bilgi ve ikna girişimlerinin ardından kişinin karar vermesi beklenmektedir. Bu karar olumlu veya olumsuz olabilmektedir. Kitle iletişim araçları bu noktada büyük önem taşımaktadır. Bilhassa belirsiz tavır takınanlar üzerinde daha yüksek bir etki uyandırabilmektedir.
- **Onaylama:** Verdiği karar çerçevesinde kişi çevresi tarafından onaylanmayı beklemektedir. Çevresel açıdan karşıt tavır ile karşılaşılması halinde gündelik yaşamına dahil etmeme olasılığı da bulunmaktadır (Rogers, 1981: 347).

Rogers'ın araştırmasına göre yeniliklerin yayılması sürecinde kitle iletişim araçlarının önemi büyüktür. Fakat burada güçlü etkisi olduğunu saptamak yetersiz görülmektedir. Araştırmaya göre bireyin yeni bir şey hakkında karar alma sürecinde bireysel ilişkiler ve çevresel faktörlerin de etkisi bulunmaktadır. Araştırma bulguları dahilinde toplumda yeni bir tutum ve davranış oluşturma sürecinde kitle iletişim araçlarının etki eden faktörlerinden biri olduğu sonucuna varmak mümkündür. Türkiye'de ise Rogers'ın araştırmasını destekleyen çalışmaların 1982'de Aysel Aziz[17]

[17] Aziz, araştırmasında insanların etkilenebilmesi için kitle iletişim araçlarına açık olmaları gerektiği koşulunu belirtmiştir. Ayrıca araştırmada radyodan daha fazla etkilenildiği saptanmıştır. Aziz'e göre bunun sebebi, radyonun daha eski ve kabul görmüş bir araç olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun beraberinde çalışma Ankara'nın Çubuk bölgesini kapsamaktadır. Çalışmanın yapıldığı yıllar da hesaba katıldığında 80'li yıllarda kasabalarda radyonun daha yaygın kullanımı ve televizyonun henüz köylere ulaşımının düşük olması araştırmada radyonun etki oranının yüksekliğini açıklamaktadır. Aziz, A. (1982), Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.

ve 2010'da Funda Başaran[18] tarafından yapıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da Türkiye'de bireylerin yenilikleri kabul etme ve karar alma sürecinde kitle iletişim araçlarından etkilendikleri bulgularına ulaşılmıştır (Güngör. 2018: 116-117).

1.2.1. Etki Paradigmaları

Şu ana kadar Kitle İletişim Araçlarının etkilerini ortaya koyması bakımından belirtilen araştırmalar çoğunlukla kısa zaman dilimi içerisinde bireyler üzerindeki etkinin ölçülmesi üzerine yapılmıştır. Bu araştırmaların büyük kısmı da seçim dönemlerinde oy vermeye yönelik seçmen tutumları ve yeni şeylerin kabulü üzerine yoğunlaşmaktadır. Kitle İletişim Araçlarının uzun soluklu etkilerinin irdelendiği araştırma ise George Gerbner tarafından yapılmıştır. Gerbner ***Kültürel Göstergeler ve Ekme*** kuramı ile özellikle televizyonun uzun vadede bireyler üzerindeki etkilerini irdelemiştir. Ona göre gündelik yaşam içerisinde fark edilmeyen ve çoğu zaman dikkatlerden kaçan birçok kültürel göstergeler televizyonun yapay üretim ortamına taşınarak orada yeniden üretilmektedir. Yeniden üretim sürecinde kültürel göstergelerin yinelenmesinden ziyade mesajı oluşturanların amacı doğrultusunda dönüştürülerek topluma gönderilmektedir. Toplum ise hâlihazırda kendisine ait olduğunu düşündüğü bu iletiyi herhangi bir direniş göstermeden alarak yaşamına uyarlamaktadır. Televizyonu toplumsallaşma sürecinin birincil kaynağı olarak gören Gerbner, insanların televizyondan aldıkları güdüleri gündelik hayatlarına dahil ederken aynı zamanda televizyonun toplumsallaşma sürecine de dahil olduklarını belirtmektedir. Bu nedenle televizyon dolayımlamasıyla toplumsallaşan grup yapıları giderek egemen hale bürünmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 144). Gerbner'in ekme-yetiştirme kuramının mekanizmasına göre televizyon göstergelerinin etkisi hemen beklenmemelidir. İzleyiciler televizyondan aldıkları iletileri gündelik hayat içerisinde sosyal çevresiyle tartışabilir ve hatta karşı direnç gösterebilir. Bu doğrultuda iletinin etkisi kısa vadede görülmeyebilir. Çeşitli format yapılarıyla izleyiciye sunulan

[18] Başaran'ın araştırmasında ise enformasyon, iletişim teknolojileri ve yayılma kavramları irdelenmiştir. Cep telefonları ve internetin örneklendiği çalışmada toplumların sosyoekonomik gelişmişliklerinin teknolojik yeniliklerden etkilenme sürecinde belirgin olduğu ortaya çıkarılmıştır. Başaran, F. (2010). İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Gelişme: Yayılmanın Ekonomi Politiği. Ankara: Ütopya Yayınları.

iletiler zamanla insanların fikir, inanç ve değerlerine dahil olarak tavır ve davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Bu sayede ekme işlemi gerçekleştirilmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplum bilgi üzerinden tanımlanmaya başlamıştır. Bilgi toplumu içerisinde de bireyin bilgiye ulaşabilmesi, bilgi edinmenin hak olarak görülmesi ve hatta bilginin hızla tüketilmesi toplumsal dinamikler bağlamında birçok değişikliği de beraberinde getirmiştir. Kitle İletişim Araçlarının bilgi verme işlevi gibi bir öneme sahip olması da toplumsal dinamiklerin gelişiminde odak haline taşınmasına sebep olmuştur. *''İnsanlar toplumdaki önemli konuları öncelikle Kitle İletişim Araçlarından öğrenirler''* diyen McCombs ve Shaw'a göre; (1973: 62-75) izleyici konumunda alınan bu bilgiler konunun önemine göre birtakım değerlendirmelerden geçmektedir. Bu doğrultuda da konuya dair ilginin biçimlendirilmeye çalışılması söz konusu olmaktadır. İnsan varoluşu gereği çevresinde olup bitenleri öğrenmeye meraklı bir canlı olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle de her insan ulaşabildiği Kitle İletişim Aracı üzerinden bilgi sahibi olmak istemektedir. Fakat konuya Kitle İletişim Araçları perspektifinden bakıldığında durum farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın kuramsal karşılığı ise ***Gündem Belirleme*** olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Levent Yaylagül'e göre Kitle İletişim Araçlarının gücü insanları ne düşünecekleri hususunda yönlendirmekten ziyade nasıl düşünmeleri gerektiği konusunda yönlendirebilmesinden gelmektedir. Onun da belirttiği üzere; *''Medya, insanların çoğunun ne hakkında konuşacağına ve izleyicilerin/okuyucuların gerçekleri ne olarak düşüneceğini, kuracağı gündemle etkiler''* (Yaylagül. 2006: 74). Gündem belirleme yaklaşımı bazı araştırmacıların medyanın etkileri konusunda kişilerden ziyade daha geniş bir alan olan toplumsal sistemden hareket etmeleri üzerine ortaya çıkmıştır.[19] Yaklaşımın temeli, medyanın haberleri sunuş biçimiyle insanların

[19] Maxwell McCombs ve Donald L. Shaw'ın gündem kurma yaklaşımını sınamak adına 1968'deki Amerikan Başkanlık Seçimlerini ele alarak toplum (seçmenler) üzerine yaptıkları çalışma, bu kapsamda ortaya atılan önemli çalışmalardan biri olmuştur. Yapılan çalışmada gündem kurma modelinin kararsız seçmenlerin kararlarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre, medyanın önemli gördüğü meseleler seçmenler tarafından da önemli olaylar haline gelmeye başlamıştır. McCombs ve Shaw'ın bundan edindiği sonuç ise, medyanın kurduğu gündem ile izleyicilerin/okuyucuların bilişsel dünyalarını biçimlendirdiği üzerinedir. McComb, M. ve D. L. Shaw (1984). "The Agenda Settinf Function of the Press". (In) Media Power in Politics. (Ed.): Doris A. Graber. Washington: CQ (Congressional Quarterly) inc. pp.: 63-72.

üzerinde kafa yorduğu ve konuştuğu konuları belirlediği düşüncesine dayanmaktadır. Yani, kitle iletişim araçları yayınladığı mesajların sıklık oranıyla bağlantılı olarak insanların gündelik hayatı içerisine sızabilmekte ve bu konuları gündem haline getirebilmektedir. Kısacası Kitle İletişim Araçları insanların çoğunun ne hakkında konuşacağını ve izleyicilerin/okuyucuların gerçekleri ne olarak düşüneceğini, kuracağı gündemle etkilemektedir (Yaylagül. 2006: 72).

İnsanların bilgi alma tutumunun bir yansıması olarak kitle iletişim araçlarına yönelmelerinin ötesinde, kitle iletişim araçları ile toplum ve izleyici arasında sıkı bir bağımlılık bulunmaktadır. Defleur ve Ball-Rokeach tarafından geliştirilen modelde de kitle iletişim sistemi ile toplumsal sistem arasında karşılıklı bağımlılık olduğu belirtilmiştir. Bu durum toplumdan topluma kitle iletişim araçları ile temas kurma oranına ve eğitimli toplum (veya toplumun belirli kesimi) ile eğitim seviyesi düşük olan toplumlar arasında farklılık gösterse de başka alternatifi olmayanlar için kitle iletişim araçlarının temel bilgi kaynağı olarak hayatlarında rol oynadıklarını bildirmişlerdir. Tüm bu sınırlamalara nazaran toplumun geniş bir kesimi dahil edilerek değerlendirildiğinde, her hâlükârda temel bilgi kaynağı olarak kitle iletişim araçlarının toplumun bu geniş kitlesiyle yakın bir bağımlılık ilişkisi olduğunu savunmuşlardır (McQuail, Windahl. 1981: 140).

Sınırlı etkiler döneminden bu yana Kitle İletişim Araçları nezdinde yapılan araştırmalarda halkın tercihinin yönelimi, kişisel etkilerin önemi, oy verme pratiklerindeki yeri, yeniliklerin yayılması bakımından, uzun vadede kültür oluşturan bir ekme aracı olması açısından, gündemi belirleme ve karşılıklı bağımlılık olgusuna dayalı birçok konu ele alınmış ve bu çerçevede Kitle İletişim Araçlarının toplum üzerindeki etkilerinin ölçümlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmalar ile iletişim bilimi içerisinde Kitle İletişim Araçlarının etkisinin sınırlı olduğu anlaşılmıştır. İnsanların yalnızca kitle iletişim araçlarının ilettiği çerçevede tutum ve davranış sergilemediği ortaya çıkarılmıştır. Bireyin davranış biçiminin oluşumunda çevresindeki grupların, aile, din, okul vb. faktörlerin ortaklığında yürütülen akıl muhasebesi etkili olmaktadır. Modernizmin sağladığı imkânlar ve teknolojik yenilikler kitle iletişim araçlarının toplumun iç kesimlerine yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bu yayılımda gücü elinde

bulunduran iktidar yapılarının ya da reklam verenlerin çıkarları doğrultusunda araca ulaşımı kolaylaştırdığı birtakım durumlar ortaya çıkmıştır. Fakat, etkide diğer faktörlerin işlevini sınırlayamamıştır. Bütün bu durumları hesaba katarak kitle iletişim araçlarının birey/toplum üzerindeki etkisini ele alan Klapper'in araştırması ise sınırlı etki paradigmasına dayalı çalışmalara toparlayıcı bir özellik katmıştır. Klapper'a göre; insanların Kitle İletişim Araçlarından etkilenmeleri için öncelikle o araca açık olmaları gerekmektedir. Öte yandan herkesin aynı kitle iletişim aracına açık olmayabileceğinden bahsetmektedir. Bazıları için gazeteye açık olma söz konusuyken, bazıları için ise televizyona karşı açıklığın mümkün olabileceğini ya da hepsine de açık olabileceğini belirtmektedir. Kaldı ki, bu araçlardan birine ya da hepsine açık olduğu varsayıldığında o zaman da herkesin kendi dış gerçekliğine göre algılayarak tutum ve davranış geliştirebileceğini ileri sürmektedir[20] (Klapper. 1995: 135-144). Klapper'ın araştırmaları her ne kadar Kitle İletişim Araçlarının etkisinin çok katmanlı bir yapıdan oluştuğunu varsaysa da bireyin ön plana çıkarıldığı işlevselci yaklaşım temelinde kuramsal çalışmaların önemini anlama bakımından güçlü savlar ortaya koymuştur. Bu model ile bireyin iletişim içerisindeki önemi daha fazla fark edilmiştir. İletişim araştırmaları temelinde birey için bundan sonraki süreç ise iletişim ediminin öznesi olarak değerlendirilmesiyle karşılık bulmuştur.

İkinci Dünya Savaşıyla birlikte yapılmaya başlanan araştırmalar genellikle Kitle İletişim Araçları üzerinden verilen mesajın izleyicideki etkisinin ele alındığı çalışmalardır. Bununla beraber Kitle İletişim Araçlarına dair yapılan araştırmalar aracın gücünden ve bireyin atomizeliğinden çıkarak izleyicinin odağı noktasında

[20] Klapper araştırmasının bu evresinde kişilerin Kitle İletişim Araçlarına açıklığı çerçevesinde edindiği tutumların uzamını ayrıştırmıştır. Ona göre, farklı araçlara farklı zamanlarda açık olunabilmektedir. Örneğin bazen televizyon bazen de radyo karşısında açık olunabilmekte, hatta içerisindeki kanalların ve programların özelinde dahi açıklık durumu değişebilmektedir. Dolayısıyla da kişilerin kitle iletişim araçlarına seçmeli olarak açık kaldığını söyler. Bu seçici algı ile açık kalınan programlar arasında da hepsine ilgi göstermeyebilmektedir. Klapper buna da ''Seçmeli ilgi'' ifadesini kullanmaktadır. İlgi gösterilenler arasında da yine hepsini anladığı için ilgi göstermeyebilir. Yani izleyici bu noktadan sonrasında da ''seçmeli algı'' davranışına gitmektedir. Algıladıklarını bellekte tutma noktasında da açık olunan içerik ayıklanmaktadır. Klapper izleyicilerin seçmeli bellekte tutma davranışı sergilediklerini belirtir. İzleyici izlediklerinden bazılarını belleklerinde tutar, bazılarını ise dışarda bırakır. Seçmeli olarak bellekte tuttuğu iletiler arasında da gündelik hayat içerisinde işine yaradığı derecede yaşam pratiklerine dahil etmektedirler. Klapper'a göre işte tam da bu noktada etki gerçekleşmektedir. Klapper. J. (1995). ''The Effect of mass communication''. London pp: 135-144

yapılan analizlere doğru ilerleyiş göstermiştir. Bu yıllarda yapılan her bir araştırma birey ve bireysel etkenlerin önemini daha fazla ortaya çıkarmıştır. Her seferinde bireyin özne konumunu önemli hale getiren araştırmalar aynı zamanda Kitle İletişim Araçlarının nesnelliğine dair sınırlamaları oluşturmaya katkı sağlamıştır. Savaşın bitimiyle birlikte dünya genelinde siyasal, sosyal, ekonomik vb. gibi birçok noktada değişimler gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra dünya üzerindeki güç dengeleri yeniden şekillenmeye başlamıştır. Güç merkezinin batı eksenine (özellikle de ABD) kaymasıyla beraber, çoğulcu liberalizmin dünyaya yaygınlaşarak egemen olmasının da yolu açılmıştır. Bundan dolaylı düşünsel ve bilimsel alanda da paradigma değişiklikleri ile karşılaşılmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan iletişim araştırmalarının ilk dönemleri iktidar yapılarının mevcut araçların kontrolünü elinde bulundurdukları ve yönlendirdikleri üzerine kurgulanan araştırmalardan oluşmaktaydı. Gelinen noktada ise daha güçlü bir Kitle İletişim Aracı olarak karşılaşılan elektronik medya, gücüne eşdeğer olarak iktidar yapılarının etki ve yetkilerine müdahale edebilmeye başlamıştır. Bu durumun da entelektüel ve akademik kesimden tepki alması üzerine sorumluluk araçlardan kitlelere kaydırılmıştır. Mevcut durumu yorumlamak gerekirse; savaş sonrası dünya üzerinde güç dengelerinde yaşanan eksen kayması, beraberinde diğer türden alanlara da etki etmiştir. Kitle iletişimi üzerinde yaşanan güç dengesinin araçlardan izleyici eksenine kayması durumu buna örnek teşkil etmektedir. Kitle iletişiminde yaşanan eksen kaymasıyla birlikte çeşitli güçler tarafından kendi menfaatleri doğrultusunda iletilen mesajlara yönlendirilen toplum görüşünden, bireyin kendi arzusuyla Kitle İletişim Araçlarına yöneldiği ve bu araçları kendi gereksinimleri doğrultusunda kullandığı görüşü hâkim olmuştur. Böylece araştırmacılar nezdinde artık kitle iletişim araçlarının izleyiciye ne yaptığı değil izleyicinin kitle iletişim araçlarıyla ne yapmak istedikleri ya da ne yaptığı ele alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda araştırmalar ***Kullanımlar ve Doyumlar*** yaklaşımı ile yapılmaya başlamıştır.

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı 1960 ve 1970'li yıllarda hâkim olan aktif izleyici tezinden hareketle ortaya çıkan öncü yaklaşımlardan biri olmuştur. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı Psikolog Elihu Katz'ın bu görüşten hareketle

ortaya çıkardığı çalışmalara dayanmaktadır. Katz, İnsanların toplumsal ve psikolojik sebeplerden ötürü benimsedikleri birtakım ihtiyaçlar olduğunu söylemektedir. Medyanın insanların bu noktada gereksinimlerini kullanarak doyuma ulaşmayı bekledikleri araçlar olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir (Yaylagül, 22: 62). Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımına yönelik farklı hipotezlere dayalı çeşitli araştırmalar yer alsa da temel olarak ortak noktada bileşenleri, insanın sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının olduğu ve bu ihtiyaçları doyurmak için kitle iletişim araçlarından üretilen mesajlara yöneldiği kabul edilmektedir. Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı etki araştırmalarında benimsenen belirlenimci yaklaşımın aksine, bireylerin bilinç düzeyi nezdinde ve gönüllülük esasına dayalı olarak beklentileri doğrultusunda medya içeriklerini arayıp bulduğu ve kullanmayı tercih ettiği söylemi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda Kullanımlar ve Doyumlar, izleyici ve tüketicilerin pasif konumlarından çıkarılarak onlara belirli bir düzeyde aktiflik sunduğu yaklaşım olmuştur.

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımıyla benimsenen, *''Bireyin gereksinimlerinden kastedilen ne?''* diye sorulduğunda ise McQuail, Blumler ve Brown tarafından yapılan çalışmalara rastlanmaktadır. Onlara göre, izleyiciler genellikle dört tür gereksinim karşılamak amacıyla kitle iletişim araçlarına yönelmektedir:

- İnsanın kendi kendisini takdir etme gereksinimi,
- Toplumsal etkileşim,
- Heyecan duymak,
- Keyifli zaman geçirmek ve eğlenmek (Fiske, 1996: 195).

McQuail, Blumler ve Brown'un yaptığı bir başka araştırmada ise, izleyicilerin gereksinimlerini karşılamak için kitle iletişim araçlarına yönelmesinin sosyoekonomik ve sosyokültürel bağları bulunmaktadır. Araştırmaya göre toplumsal ilişkiler bağlamında düşük statüde yaşam biçimine sahip bireylerin gereksinimlerini karşılamak adına kitle iletişim araçlarına yönelme oranı yüksektir. Diğer yandan entelektüel düzeyi yüksek, üst tabaka yaşam biçimine sahip olan bireylerin

gereksinimlerini karşılama noktasında kitle iletişim araçlarına yönelme oranı ise düşüktür (Güngör, 2018: 132-133). McQuail, Blumler ve Brown tarafından yapılan her iki araştırmaya göre değerlendirildiğinde, gerçek hayatta gelir düzeyi düşük, satın alma gücü zayıf kişilerin tüketememe yoksunluğunu medya içeriklerine gönüllü maruz kalarak giderme davranışına gittiği söylenebilmektedir. Örneğin; Kocası tarafından sevgi göremeyen bir kadının pembe dizilerin büyüsüne kapılarak tatmin olması bu durumu açıklayabilmektedir. Aynı şekilde, maddi imkânsızlıklar nedeniyle konser veya tiyatroya gidemeyen birinin kitle iletişim araçları üzerinden yayınlanan müzik ve eğlence programlarını izleyerek/dinleyerek bu gereksinimini karşılamaya çalışması gösterilebilmektedir.[21]

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımıyla geliştirilen araştırmalarda aktif izleyici tezinin ele alınması, iletişim biliminde araç merkezli çalışmalardan izleyici merkezli çalışmalara geçiş yapılmasına neden olmuştur. Bu kapsamda yeni birtakım yöntembilimsel teknikler geliştirilerek izleyicilerin daha derinlemesine anlaşılması amaçlanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren kullanılmaya başlayan ***Alımlama Analizi*** de izleyici merkezli araştırmalar dahilinde geliştirilen bir tekniktir. Alımlama analizi tekniği ile izleyicinin kitle iletişim araçlarından gelen mesajları nasıl ve hangi biçimlerde algıladığı, buna göre izleyiciler arasında ne gibi farklılıkların ortaya çıktığı gibi soruların çözümünü tespit etme üzerine kurgulanan bir çözümleme biçimidir. Alımlama analizi tekniğinin geliştirilmesi noktasında Stuart Hall'ün katkıları ise tekniğin daha geniş çerçevede ele alınabilmesi açısından öne çıkmaktadır. Hall, okuma biçimleri olarak ortaya koyduğu çalışmasında egemen okuma, müzakereci okuma ve karşıt okuma kavramlarını ortaya atmaktadır. Medyadan gelen iletilerin bütüncül şekilde gündelik hayata uyarlanarak içselleştirildiği durumu Hall **egemen okuma**

[21] Sinemaya gitme davranışının tanımlanması bakımından da çok sık söz edilen bu durum ''Katharsis etkisi'' olarak açıklanmaktadır. Katharsis, ilk olarak ''Poetika''nın 8. kitabında Aristoteles tarafından müziğin etkisini açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Katharsis kavramı Grek felsefesinden günümüze kadar gelen felsefi kavramlardan biridir. Can'ın belirttiğine göre katharsis, ''tragedyanın ve onun sunduğu 'trajik olanın bize verdiği haz ve acıma duygularından hareketle başlar, zihinsel bir üst aşamada son bulur. Arınan, tragedya aracılığıyla kişiliğini yeniden gözden geçiren insan (seyirci), artık önceki kişiliğinde değil, yeni bir değer yaratmış olmanın zihinsel üstünlüğündedir''. Can, H. (2006). Aristoteles'te Katharsis Kavramı. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (2) 63. 63-70. Yoksunluğunu gidermek amacıyla televizyona yönelen bireylerin bu davranışının ardalanında ortaya çıkan anlam Aristoteles'in katharsis tanımı ile açıklanabilmektedir.

biçimi olarak nitelendirmiştir. İletilerin çevresel faktörler etkeninde akıl muhasebesinden geçirilerek pratiğe uyarlanma biçimini ise **müzakereci okuma biçimi** olarak belirtmiştir. Medya tarafından gönderilen iletilerin (her ne olursa olsun) reddedilmesi, muhalif tavır alınması ve yadsınması biçimini de **karşıt okuma** olarak değerlendirmiştir. Bunun yanı sıra Hall, okuma biçimlerinin gelişmesini izleyicinin eğitim ve entelektüellik seviyesine göre sınıflandırmıştır. Belirttiği üzere, eğitim ve entelektüel gelişmişlik düzeyi düşük olan bireyler kitle iletişim araçları dolayımlamasıyla iletilen mesajları egemen okuma biçiminde alımlamaktadır. Eğitim seviyesi yüksek, entelektüel refleksleri gelişmiş bireylerde ise bu durum karşıt okuma biçiminde alımlanmaktadır[22] [23] (Hall, 1977: 315-348).

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı izleyiciyi edilgin konumundan çıkararak özne olarak değerlendirilmesi açısından önemli bir noktada durmaktadır. İzleyen konumu bilinçli ve istençli olarak dikkate alınırken, araç tamamen ileti aktaran araç konumunda nesnelleştirilmiştir. Bu kapsamda belirli sorunlu yanları çeşitli araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir. Kitle iletişim araçlarının yalnızca bir ileti aktarıcısı olarak değerlendirilmesi sistemin bir parçası olan bu aracın çözümlenmesinde yanıltıcı sonuçlara ulaşılmasına sebep olabilmektedir. Diğer taraftan kişiler çevresel olgularıyla birlikte yetişerek toplumsallaşmaktadır. Bu

[22] Alımlama analizi konusunda en bilindik çalışma David Morley tarafından 1980 yılında yapılan ‘’The Nationwide Project’’ olmuştur. Morley bu çalışmasında İngiltere’de uzun süre yayınlanan Nationwide adlı televizyon programını inceleyerek, izleyicilerin nasıl algıladıklarını araştırmıştır. Morley’in bulgularına göre, farklı gruplar aynı metne farklı şekilde anlam yükleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, toplumsal konumundan ötürü beklenen alımlama biçimleri aksini gösterebilmektedir. Yani sağ görüşlü biri daha muhalif bir okuma gerçekleştirirken, sol görüşlü ve eleştirel yaklaşması beklenen kitlenin egemen alımlama biçimi sergilemesi görülebilmektedir. Bu nedenle Morley, bireylerin toplumsal konumunun sabit özneler üretmeyebileceğini vurgulamaktadır. Morley, D., & Brunsdon, C. (1999). The Nationwide television studies. London: Routledge.

[23] Alımlama analizi konusunda öne çıkan bir diğer çalışma ise Liebes ve Katz tarafından gerçekleştirilen ‘’Dallas’’ dizisi üzerine yaptıkları araştırma olmuştur. Araştırma üç ayrı kategoride ele alınarak gerçekleştirilmiştir. Bunlar temasına göre, türüne göre ve sosyal değişim boyutuna göre olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Farklı etknik kökene sahip denekler üzerinde yapılan araştırmanın bulgularına göre, her izleyici kendi etnik köken ve referanslarından hareketle farklı alımlama biçimleri sergilemektedir. Bu araştırma ile izlenen şey ile izleyicinin sosyokültürel kodlamaları arasında bağlılık olduğu görülmektedir. İzleyicinin yalnızca iletilen şeyden ibaret olmadığı, pratiğe uyarlarken içinde yaşadığı ortamın etkisiyle bağlantılı olarak içselleştirdiği bir kez daha ortaya çıkarılmıştır Katz, E., ve Liebes, T. (1990). Interacting With "Dallas": Cross Cultural Readings of American TV. Canadian Journal of Communication, 15 (1), 45-66.

nedenle iletilere her zaman istençli bir maruz kalmadan ziyade bilinçsiz bir kuşatılmayla da donatılabilmektedir. Böyle koşullar altında bireyin tüm tutumlarında bilinçli olduğunu varsayarak yaklaşmak bulguları sorunlu kılmaktadır. Tüm bunların yanı sıra bireyin sosyal çevresinin değerlendirilmemesi, kültürel kodları üzerinde yeterinde durulmaması, izleyicinin iletilere karşı seçme özgürlüğünün bulunduğunun düşünülmesi ve demografik yapıların ayrıntılarına inilmemesi bu araştırmayı sorunlu kılan etkenler olarak ortaya çıkmaktadır (Güngör, 2018: 138-139).

Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı öncelikle televizyon izleme edimi üzerine yoğunlaşan bir yaklaşımdır. Bu nedenle bugünün tanımlanması açısından yetersiz kalabileceği hususlar söz konusu olabilmektedir. Zira Neuman'a göre itmeden-çekme modeline geçiş yapılan bir dönemde bulunulmaktadır. Bilgisayar esaslı medya teknolojileri seyirciyle medya arasındaki ve aracılı sosyal iletişim ağlarında insanlar arasındaki ilişkileri birçok açıdan değiştirmektedir. Neuman bu değişimi medya dünyasında ''itme''den ''çekme''ye geçiş olarak tanımlamaktadır. Önceden izleyiciler birkaç kanal ve başlık arasında seçim yapabiliyorken artık arama motorları üzerinden hayal edebilecekleri her türden araştırmayı yapabilmekte ve her şeye ulaşabilmektedir. Bu aynı zamanda tek taraflı kitle iletişiminden iki taraflı kitle iletişimine, yani radyo-televizyon yayıncılığı ile basılı yayıncılıktan sosyal ağ kullanımına bir geçiştir (Neuman, 2017: 9). İki taraflı (karşılıklı, interaktif) iletişime geçişle birlikte insanlar daha fazla etkileşime geçebilecekleri ortamlar elde etmiştir. Birtakım gereksinimlerin karşılanmasına olanak veren bu yapı, aynı zamanda kurmacayla gerçekliğin bir aradalığına da olanak tanımaktadır. Örneğin, bugün birçok insan için artık sıradan hale gelen sosyal medyada birileriyle tanışarak sohbet etme (chat) eylemi, yalnızca sanal alemde gerçekleşmesine rağmen karşılıklı olması esasına dayanmaktadır.

Televizyonun ya da radyonun temeli ise izleyicinin edilgenliğine dayanmaktadır. Belli başlı kanal ve başlıklar bulunmaktadır ve izleyicilerden bunlar arasından bir seçim yapması beklenmektedir. Böyle bir ortamda özgürce gereksinim

karşılamaktan ziyade, verili ve dayatılan gereksinimlerin, ‘’-miş gibi’’[24] gösterilmesi baskısından hareketle sunulan içeriğe dayalı bir gereksinim (-miş gibi) karşılanması söz konusu olmaktadır. Tüm bunlar içerisinde iletilen mesajların alımlama biçimlerinde ise kendi başlarına bırakılmaktadırlar. Oysa internet ortamında insanlar başkalarıyla sohbet edebilmekte, yazışabilmekte, grup ortamlarında sosyalleşebilmekte ve aktif biçimde ortama dahil olabilmekte ve katılabilmektedir. Diğer yandan dilediği içerik ve türde yayın veya program izleyebilmekte, aradığı herhangi bir bilgiye anında ulaşabilmekte ve hatta tüm bu yayın ve içeriklerin dilediği her noktasına müdahale ederek şekillendirebilmektedirler. Örneğin; Youtube’da yapılan canlı yayınlarda herhangi bir program formatı ve hazırlığı olmadan, izleyiciye bir şey sunma vaadi bulunmadan yayınlar yapılabilmektedir. Bu yayınların içeriği gelen yorum ve canlı bağlantılar ile belirlenerek program devam etmektedir. Yani, internet ortamının aracılı iletişimi biçimini yüz yüze iletişimle harmanlayıp aracılı-karşılıklı iletişim biçimine dönüştürdüğü söylenebilmektedir. W. Russell Neuman’ın gündelik hayatta dijitalleşen farkları (2017) ortaya koyarken bu ortamı ve çağı itmeden çekmeye geçiş diyerek tanımlamasındaki asıl anlam da burada yatmaktadır. Artık nerede olunduğunun bir önemi bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra kimse tarafından dayatılan bir maruz kalma da söz konusu değildir. Televizyon çağının izleme edimi akşam eve gelip hayal ettiğin ya da neler olup bittiğini görmek isterken yararlanabileceğin tek kaynağın televizyon oluşuna dayalıdır.

Yeni medya çağında ise görmek istediklerinin ya da öğrenmek istediklerinin karşılanması açısından kullanılabilecek birçok araç bulunmaktadır. Artık akıllı cep telefonları, dizüstü bilgisayarlar, tabletler v.s. insanların gittikleri her yerde yanlarında

[24] Gösterme durumunu simgeleyen hiper-gerçeklik durumudur. Jean Baudrillard, gerçekliğin kavramsal ve fiziksel olarak ortadan kalktığını, yerine ise sanalın egemen olduğunu belirtmek amacıyla ortaya attığı simülasyon kuramıyla bu durumu açıklamaktadır. Baudrillard’a göre; Simülasyon evreninde şeyler simüle edilerek simülakr’a dönüşmekte, simülakrlar ise gerçeği perdeleyerek anlamın buharlaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Hipergerçeklik biyolojik, sosyolojik, ekonomik, politik ve toplumsal tüm olgularda kendini göstermektedir. Gösterge, imaj yahut koda dönüşen bütün mefhumlar, görünen şeyin gerçek ya da gerçekliğin kendisi değil gerçek ya da gerçekliğin bütün özelliklerine sahip bir hayaleti yahut simülasyonudur. Medya aracılığıyla bugüne gelinmesini teknolojik determinist yaklaşımıyla açıklayan Baudrillard, simülasyon evreninde medyanın sunduğu modeller ile gerçek arasındaki ayrımın buharlaştığını belirtmektedir. Bundan dolayı ona göre gerçekliğin yitimi sanalın egemenliğine zemin hazırlamıştır. Baudrillard, J. (2016) Simülakrlar ve Simülasyon, çev. Oğuz Adanır Ankara: Doğu Batı Yay. s. 14.

taşıyabildikleri ve her an başvurabilecekleri araçlar bulunmaktadır. Araçların taşınabilirliği mesaja her an ve her yerde maruz kalmayı da imkân dahiline eklemiştir. Bundan dolayı, mekânsal uzamın ortadan kalktığı zamansız ve mekânsız bir maruz kalmanın yaşandığı ortamdan bahsedilmektedir. Bu ortam izleyicinin tatmin olmaya dayalı gereksinimlerini aklına geldiği anda karşılaması edimini de beraberinde getirmektedir. Görmek istenilen içeriğin yer aldığı web sitesine giderken bile mevcut sitenin açılma hızının yavaş olması kimilerine göre katlanılamaz hale gelebilmektedir. Bu durumda dahi birkaç saniye beklenmemekte ve aynı içeriğe sahip alternatif bir web sitesine yönelinmektedir. Hâl böyle olduğunda (yani bolluk paradoksu)[25] elbette zaman içerisinde biriken maruz kalma durumunun oldukça büyük bir etkiyi de beraberinde temsil edebilmesi mümkün hale gelmektedir. Ne var ki anlamın ölçülmesi safhası bir sürü karmaşıklıkları da beraberinde getirmektedir. Neuman'ın varsaydığı şekilde değerlendirmek gerekirse; O, ikna edici bir mesajın, modern toplumun bitimsiz mesaj akışı içinde bir seyirci üzerinde tanımlanabilir bir etkisinin olup olmadığını belirlemeye çalışmanın, göklerdeki tüm yıldızları saymak gibi olduğunu söylemektedir (2017: 59). Neuman, izleyiciyi anlamlandırma çabasının yıldızları sayma çabasıyla aynı olduğunu söyler, çünkü yıldızların devamlı hareket halinde olması ve dinamik şekilde olmalarının tam olarak sayılabilmesinde imkansızlığı da beraberinde getirmesine neden olmaktadır. Bu durumun niteliksel boyutu izler kitle açısından da aynı koşulları oluşturmaktadır. İzler kitleyi tanımlamak da onların tekdüze olarak değerlendirilmesi ve ortaya çıkan sonuçların tutarlılığına gölge düşürebilecek bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar bilgisayar teknolojileriyle üretilen iletilerin izleyiciyi aktif konuma getirdiğini varsayan birtakım argümanlara sığınılmış olsa da bolluk paradoksuyla ortaya çıkan her yerde maruz kalmaya dayalı olgular aynı kitleyi pasif izleyici konumuna getirmektedir. Bütün bu durumlarda ele alınan tüm kavram ve kuramlar tartışmalı ve netlik sorunsalından uzaklaşmayı gerekli kılmaktadır. Yeni medya çağındaki bu izler kitlenin interaktif

[25] Neuman medyadaki itmeden çekmeye geçişi anlatmak adına medyadaki içerik çeşitliliğini vurgulamak amacıyla Bolluk Paradoksu terimini kullanmıştır. Neuman, W., R. (2017) Dijital Fark. The Kitap Yayınları: İstanbul. ss: 103-145.

düzeyde medya ilişkisi artık izleyici ya da seyirci kalmasından ziyade ***Kullanıcı (User)*** olarak değerlendirilmesine/tanımlanmasına olanak tanımaktadır.

Son yıllarda ortaya çıkan meta evren/metaverse[26] gibi yeni dijital oluşumlar ise kullanıcı terimini de hafifletmektedir. Yalnızca kullanan bir kitle olmanın çok ötesinde anlamlar içeren bireyler için artık gerçekliğinin tanımlanması durumu söz konusu olmaktadır. Metaverse üzerinden bugün Roblox ve Epic Games gibi şirketler Arianna Grande gibi ünlü sanatçılara sanal konserler verdirmektedir. Öte yandan, Gucci 100. yılını böylesi bir sanal etkinlikle kutlamıştır. Gelecekte bu sanal evrenlerde insanların maçları takip etmesi, toplantı yapması, ofisler kurması, alışveriş yapması ve eğitim alması planlanmaktadır (Doko, 2021: 80). Bugüne kadar teknolojik yenilikler ve bunlara ulaşılabilmesi imkânı, bireyin gerçek hayatındaki statüsünü belirleyen bir etken olmuştur. Meta evrende yeni bir dünya yaratımının söz konusu olması bu durumu tam tersine çevirecek bir oluşumun başlangıcına zemin hazırlamaktadır. Gerçek hayattaki statümüzün dijitale yansıtıldığı bir çağdan dijital ortamdaki statümüzün gerçek hayattaki durumumuzu belirleyen bir çağa geçiş yapılmaktadır. Örneğin; şu ana kadar dünya turuna çıkan Ariana Grande'nin İstanbul İnönü Stadyumu'nda verdiği konsere gitmiş olmak ve bunu dijital ortama taşıyarak statü kazanmaya çalışmak, meta evrende yerini metaverse'te konser veren Ariana Grande'nin konserine katılmanın gerçek hayatta getireceği statü ortamı olarak değiştirmektedir. Bu durumda da gerçek ve sanal arasındaki ilişkinin değişken ve geçirgen bir yapıda olduğu söylenebilmektedir.

Ancak bilgisayar merkezli medya kaynakları toplumun henüz tüm kesimleri tarafından ulaşılabilir durumda olamamıştır. Bunun için öncelikle en azından bir akıllı telefon sahibi olmak gerekmektedir. Üzerine de bir internet bağlantı aboneliği gereksinimi doğmaktadır. Tüm bu durumlar dijital medya kaynaklarına ulaşımı zorlaştırmaktadır. Toplumun alt gelir grupları açısından da oldukça kısıtlı bir kullanımı

[26] Meta evren, birden fazla sanal dünyayı bir araya getiren kalıcı, çevrimiçi, 3D bir dünya konseptidir. Meta evren çoğu insan tarafından internetin bir sonraki aşaması olarak tanımlanmaktadır. Bilgisayarların da ötesinde artırılmış gerçeklik cihazları ile sanal evrenin içine girildiği bir sistem yapısına sahiptir. Böylece birey diğer insan ya da sanal nesneleri beş duyu ile deneyimleme fırsatı elde etmektedir. DOKO. E. (2021) Alternatif Bir Dünya Arayışı: Metaverse, Lacivert Dergi. ss: 79-81.

olduğu anlamına gelmektedir. [27] Dolayısıyla toplumun alt gelir grupları için konvansiyonel kitle iletişim araçlarından gereksinim karşılamaya yönelim hâlâ yoğun şekilde kullanılmaktadır (Güngör, 2018: 135).

İletişimin bilim olarak kabul edilerek kitle iletişim araçları üzerine ilk sistematik tanımlamaların yapılmasından bu yana yaklaşık bir asır geçmiştir. Geçen bu yüz yıllık süreçte öncelikle iletişimin tanımlaması yapılmış, buna yönelik formül ve modeller geliştirilmiştir. Laswell'in açtığı bu yolda kitle iletişim araçlarının (mevcut toplumsal konjonktürler de dikkate alındığında) sihirli etki veya hipodermik şırınga gibi sıfatlandırmalarla kuramsallaştırıldığı görülmüştür. [28] Kitle iletişim araçlarının gücünün tartışmasız çok güçlü olduğunun savunulduğu bu dönemin 20. yılından itibaren mevcut anlayış yerini sınırlı etkilere bırakmıştır. 1970'li yıllara kadar süren bu dönüşüm devamında araç merkezli araştırmalardan izleyici merkezli araştırmalara doğru boyut kazanmıştır. Bu noktaya kadar devam eden izleyici edilgenliği kırılmış ve tamamen aktif bir izleyici tezi ortaya çıkmıştır. Bilgisayar teknolojisiyle birlikte de artık izleyici algısının ötesinde bir ortam tasviri ortaya çıkmıştır. Değişen gündelik hayat pratikleri, kitlelerin tanımlanma biçimini de değiştirmiştir. O halde kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yapılan öncü araştırmalardan hareketle şunlar söylenebilmektedir:

- Payne Vakfı tarafından yapılan araştırmalar kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. (Güçlü etkisi olduğu vurgulanmıştır.)
- Hadley Cantril ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmalar ile korku ve panik anında izler kitlenin etkiye daha açık olduğu ortaya çıkarılmıştır. (Araştırma

[27] Bu çalışma kapsamında da ele alınan Suriyeli göçmenlerin gelir durumlarının düşük düzeyde oluşu, birçoğu açısından akıllı telefon ve internete ulaşımı zor kılmaktadır.

[28] Neuman'ın aktardığına göre sistemli iletişim araştırmaları diğer sosyal bilimler gibi 19. yüzyılda ortaya çıkmamış, 20. yüzyılın ortalarında başlamıştır. ''İletişim araştırması İkinci Dünya Savaşının sonlarına doğru ancak disiplin kimliği edinerek propaganda sorununu, ikna edilebilir kamu zihnindeki manipülatif imgelerin ve argümanların hipodermik enjeksiyonuna ilişkin kaygıyı ele almak üzere tasarlanmış bir paradigmayı hayata geçirmiştir. Öyle görünüyor ki bu öncü araştırmacılar hipodermik iğnelerin basit uyaran-tepki kavramlarını ve kendilerinden sonra gelenlerin alakasız biçimde onlara atfettiği sihirli etki kurşunlarını hiçbir zaman gerçek anlamda kullanmamış; onlar bundan çok daha karmaşık analizciler olmuştur. Ancak, böyle canlı bir imgelem bu zamanın ruhunu yakalar.'' Neuman, W.R. (2018). Dijital Fark. The Kitap Yayınları: İstanbul. ss: 33.

konusu olan radyo programının hikâye anlatımından çıkarak gerçek mekanlar üzerinden anlatılması ve haber formatında anlatım etkiyi arttırmakta ve güçlü etki savının gücünü zayıflatmaktadır.)

- Carl Hovland başkanlığında yapılan araştırmalar ile etkide koşulluluğun esas olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu araştırmayla birlikte entelektüellik seviyesi ile iletişimde etkiye açıklık seviyesinin birbiri ile bağlantılı olduğu rastlantısı ortaya çıkmıştır.
- Muzaffer Sherif ve Kurt Lewin tarafından yapılan araştırmalar ile kitle ve grup ortamındayken etkiye açıklık seviyesinin arttığı tespit edilmiştir.
- Lazarsfeld ve arkadaşları tarafından yapılan halkın tercihi araştırması ile de kitle iletişim araçlarının etkisinin sınırlı olduğu, karar alma sürecinde bireyleri sosyal ortamları ve çevresel faktörlerinden de aldıkları karşısında bir karara vardıkları ortaya çıkmıştır. Lazarsfeld ve Katz'ın daha sonra yaptıkları kişisel etki araştırmasında da karar alma sürecinde kitle iletişim araçlarının sınırlı olduğu görüşü bir kez daha ortaya çıkarılmıştır.
- Rogers'ın yaptığı araştırmada ise, kitle iletişim araçları yoluyla toplumda yeniliklerin yayılması için bilgilendirme, ikna, karar ve onaylamadan oluşan aşamalar olduğu, bunların uygulanmasıyla toplumda yeniliklerin yayılabileceği görülmüştür.
- Gerbner'in ekme araştırmasında kitle iletişim araçlarının anlık ve kısa süreli etkilerden ziyade bilinç aşıladığı ve uzun vadeli etkiler barındırdığı ortaya çıkmıştır.
- Klapper'ın araştırmaları ile toplumun etkilenmesi için kitle iletişim araçlarına açık olmaları gerektiği ve herkesin her kitle iletişim aracına açık olamayacağı ortaya çıkarılmıştır.
- Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı çerçevesinde yapılan araştırmalar ile izleyicinin aktif şekilde katıldığı, etkiye açıklığının değişkenliği ve kültürel kodlanma biçimlerinin alımlama şekillerinde değişkenlik gösterdiği ortaya çıkarılmıştır.

- Bilgisayar merkezli kitle iletişim çağında yapılan araştırmalar ile izleyici konumundan kullanıcı konumuna geçiş yapılan bir kitle olduğu ve bu kitlenin medya kaynağına müdahale edebilme yetisi ortaya çıkarılmıştır.

Konunun başından bu yana belirtilen kuramların ışığında çalışmamızın konusuyla ilgili olabilecek etki paradigmaları ise şunlardır:

<table>
<tr><th>Kuram</th><th>Etki</th><th colspan="2">Paradigmalar</th></tr>
<tr><td>Kültürel Göstergeler ve Ekme</td><td>İzleyiciye sunulan iletiler zamanla insanların fikir, inanç ve değerlerine dahil olarak tavır ve davranış biçimlerini şekillendirmektedir. Bu sayede ekme işlemi gerçekleştirilmektedir.</td><td colspan="2">"Entegrasyonda bu ekme ile şekil verme işlemi nasıl olmalıdır?" sorusu önemlidir.</td></tr>
<tr><td>Gündem Belirleme</td><td>Kitle İletişim Araçları insanların çoğunun ne hakkında konuşacağını ve izleyicilerin/okuyucuların gerçekleri ne olarak düşüneceğini, kuracağı gündemle etkilemektedir.</td><td colspan="2">"Entegrasyon sürecinde göçmenlerin düşünme biçimleri nasıl yönlendirilebilir?" sorusu, yapılacak harmonizasyon çalışmasında cevaplandırılmalıdır.</td></tr>
<tr><td>Sınırlı Etkiler Dönemine Ait Kuramlar</td><td>Bireyin davranış biçiminin oluşumunda çevresindeki grupların, aile, din, okul vb. faktörlerin ortaklığında yürütülen akıl muhasebesi etkili olmaktadır.</td><td colspan="2">"Entegrasyon sürecine çevresel faktörler nasıl eklemlenmelidir?" sorusu cevaplandırılmalıdır.</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Klapper'ın Sınırlı Etkiler Kuramı</td><td rowspan="3">Klapper’a göre; insanların Kitle İletişim Araçlarından etkilenmeleri için öncelikle o araca açık olmaları gerekmektedir. Öte yandan herkesin aynı kitle iletişim aracına açık olmayabileceğinden bahsetmektedir. Bazıları için gazeteye açık olma söz</td><td>Geliştirilen Paradigmalar</td><td>Entegrasyona Göre Uyarlama</td></tr>
<tr><td>Araca erişim açısından hangi kitle iletişim aracı daha uygundur?</td><td>Ulaşımı en kolay olan aracın Televizyon olabileceği değerlendirilmiştir.</td></tr>
<tr><td>Araç içinde hangilerine ilgi gösterilmektedir?</td><td>Arapça içeriğe sahip dizi, film ve programlar olarak değerlendirilmiştir.</td></tr>
</table>

	konusuyken, bazıları için ise televizyona karşı açıklığın mümkün olabileceğini ya da hepsine de açık olabileceğini belirtmektedir. Kaldı ki, bu araçlardan birine ya da hepsine açık olduğu varsayıldığında o zaman da herkesin kendi dış gerçekliğine göre algılayarak tutum ve davranış geliştirebileceğini ileri sürmektedir.	Tarafların dış gerçeklikleri nedir?	Türkler	Kendi Vatanları Olması
				Yabancı Düşmanlığı
				Olumsuz politika ve ekonomi
				Dışlama
			Suriyeliler	Yabancı bir ülkede bulunma
				Dil ve Kültüre Yabancılık
				Kendini Toplumdan Soyutlama
				Dışlanma
Kullanımlar ve Doyumlar	Bireylerin bilinç düzeyi nezdinde ve gönüllülük esasına dayalı olarak beklentileri doğrultusunda medya içeriklerini arayıp bulduğu ve kullanmayı tercih ettiği söylemi üzerinde durmaktadır.	"Entegrasyonda bireyin (izleyicilerin) beklentileri doğrultusunda nasıl ihtiyaçlar yaratılmalıdır?" sorusu cevaplandırılmalıdır.		

Kitle iletişim araçları üzerine her ne kadar farklı koşul ve standartlar meydana gelse de genel itibari ile bir etkiye sahip olduğu gerçeği bulunmaktadır. Fakat kitle iletişim araçlarının etkisini salt ve tek geçer olarak görmemek gerekmektedir. Kitle iletişim araçları üzerinden kurgulanan bir etkilenme biçiminden ziyade toplumun bir parçası ve bireyin toplumsallaşmadaki etkenlerinden biri olarak kabul edip değerlendirmek gerekmektedir. Böyle bir çizgide elde edilecek sonuçların tutarlılığını sağlamanın mümkün hale gelebileceği düşünülmektedir. Aksi halde Neuman'ın benzettiği gibi, yıldızları saymak kadar uzak bir çaba olarak kalacaktır.

1.3. OLUMSUZ ETKİDEN DÖNÜŞ: SOSYAL UYUM İÇİN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINA YÖNELİK BAKIŞIN KONUMLANDIRILMASI

Toplumu oluşturan en küçük yapı/kişi olan bireyler, toplumsallaşma süreci bakımından kitle iletişim araçlarından da yararlanmaktadır. Bireyler kitle iletişim araçları vasıtasıyla, bulundukları mekânsal sınırlılıkların üstesinden gelerek kendilerine evrensel bir dizge yaratmış, oluşan bu toplum yapısındaki yönetsel

yetkinlikleri karşılayan yapı da (ya da kurumlar) toplumun toplumsallaşma sürecini biçimlendirmeyi ve ideolojilendirmeyi sürdürmüştür. Nitekim kitle iletişim araçları ortaya çıktığı günden bu yana, toplumsal güç/egemen yapıları tarafından her koşulda denetlenmiş ve kontrol edilmeye çalışılmıştır. Kontrol çabasının temelinde ise şüphesiz etkileme potansiyeli yatmaktadır. Çalışmanın bir önceki başlığında kitle iletişim araçlarının ne derecede etkili olduğu hususu üzerine durulmuştur. Bu etkinin kendi lehine sonuçlanması adına toplum içerisinde güç sahipliği bulunan egemen yapıların, her zaman kitle iletişim araçlarını yönetmenin öneminin farkında olduklarını söylemek mümkündür.

Egemen yapılar toplumsal yönetimi sürekli kılmak adına tarih boyunca çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Tanrıyı yüceltmek için kulluğu, efendiliği yüceltmek için köleliği, patronaj sistemini yüceltmek için işçiyi ve devleti yüceltmek için yurttaşlığı ortaya çıkarmışlardır. Egemenin, egemenliğinin belirteci olarak varsayılan düşüncenin temelinde ise görece farklı tezahürleri bulunsa da *değere* olan inancın hükmetmeye olan inanç ile eşgüdümlü olarak kullanılması yatmaktadır. Değer verilen şey ya da kişinin önemi, O'nu değerli gören toplum üzerinde hüküm sürebilir bir konuma taşımıştır. Nitekim kitle iletişim araçları üzerinde bulunan hükümdarlık da ona verilen değerin yansıması olmuştur. Kitle iletişim araçları bireyin toplumsallaşması bakımından önemli olmasından kaynaklı olarak birey açısından değerlidir. Aynı şekilde egemenin söylemini egemen hale taşıması amacıyla kitlelere ulaşabilen bir güce sahip olması bakımından egemen kişi, kurum ya da durum için değerlidir. Bu nedenle kitle iletişim araçlarının etkilerinin biçimlenmesinde mesajın oluşumundaki faktörler etken durumda yer almaktadır. Mesajın kendisini belirleyen şey için mesajın iletildiği araçlara hâkim olmak da bu sebeple değerlidir. Mesajın belirlenmesine duyulan ihtiyacın temelinde ise egemenin üzerinde bulunan değerin varoluşunda ve sürdürülebilirliğinde yatmaktadır. İşte bu sebeple Kitle İletişim Araçlarının toplum üzerindeki -olumlu veya olumsuz- etkisine etki eden bu faktörler, etkinin anlamlandırılması için izaha ihtiyaç duymaktadır. Bunu ortaya çıkarabilmek adına da insanlığın değer verdiği durumların tarihsel bağlamda incelenmesi gerekmektedir. Çünkü Akarsu'nun da (1998: 18) dediği gibi; *''İçinde yaşadığımız evreni*

anlamlandırabilmek için değerlerle veya sistemleriyle kurduğumuz zorunlu ilişki, insan varlığının bir değer ya da anlam dünyası içinde bulunmasını gerektirir.''

Bir şeyin kıymetini ifade eden iyi ve kötüye dair kişinin nesneler veya olaylar hakkında verdiği tepki ya da yargının karşılığı olan değer ifadesi, genel olarak toplumsal bağlam içerisinde ele alınmaktadır[29] (Opp. 2001: 10714). Yani, iyi ya da kötü olarak görülen şeyin toplum tarafından ona yüklenen anlama göre şekillenmesini ifade etmektedir. Örneğin; Hırsızlığın kötü bir şey olduğu görüşü ya da birine yardım etmenin iyi bir şey olarak görülmesi toplumsal görüngülerin getirdiği bir edimdir. Tüm bu toplumsal benimseyişler ise ahlâkî bir değer ile ölçümlenmiştir. Buna göre normlar ortaya çıkarılmış ve toplumun genelini kapsayıcı düzen yapıları kurulmuştur (Arslan, 2009: 120). Kurulan bu düzen ve toplumsal yapıların her biri için farklılaşan değer yargıları insanları birbirinden ayrıştıran ya da bütünleştiren durumlar mevcuttur. Her toplum açısından değişen bu değer biçimleri de dünyanın bugünkü biçimini almasında etkili olmuştur. Dünyanın bugünkü biçimine evrilmesinde insanlık tarihinin başından bu yana değişmeyen tek şey ise, değişen değerlerin getirdiği egemenlik yapılarıdır. Yani farklı zaman ve mekâna göre değerler değişse bile bu değerin üzerine yüklendiği şey/kişi için değer yükleyen toplum üzerinde hükmetmesi değişmez olmuştur. Bu konuda örnek vermek gerekirse, toplumsal değerlerin hükmetmeye olan etkisinin en yaygın kullanım biçimi açısından din ve inanç sistemleri olduğu görülmektedir: Kirman'ın (2004: 591) ifadesiyle; *''İnsanın doğası, varlığının kaynağı ile ilgili sorulara Tanrı kavramıyla cevap vermeye çalışan bir inanç sistemi''* olarak ortaya çıkan din, aynı zamanda insanın tutum ve davranışlarını düzenleyen değerlerin belirleyicisi ve gündelik yaşamdaki yol göstericisi olarak önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra din tanımlamasında *''kutsalın tecrübesi''* gibi yorumlar da yer almaktadır. Fakat Abuzar'ın (2017: 50-58) da belirttiği üzere; ister toplumun bir fonksiyonu olarak tanımlansın isterse de *''kutsalın tecrübesi''* olarak tanımlansın sonuçta din, toplum için vardır ve tarih boyunca da dinsiz herhangi bir topluma

[29] Değer kavramı genel itibariyle toplumsal bir ifade biçimi olarak tanımlansa da bireye özgü, ferdi bir durum olduğu da belirtilmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde değerler, toplumsal dünyada karşılığı olan ve bu nedenle de özellikle ahlâkî meseleler açısından önem taşıyan bir niteliğe sahip olsalar bile, özü itibariyle kişiseldirler (Opp. 2001: 10714)

rastlanılmamıştır. Berger (1995: 425-465), dinin her topluma göre farklı özelliklere sahip olduğundan söz eder ve onun toplum hayatındaki en önemli işlevlerinden birisinin toplumsal bütünleşmeyi sağlamak olduğunu söyler. Berger'e göre din bu bütünleşmeyi sağlarken de tabiat üstü bir değerler sistemi ile toplumun amaçları ve bu amaçların üstünlüğü konusuna açıklama getirmektedir. Dinin getirmiş olduğu ortak ayinler bir aradalığın pekiştirilmesini sağlamaktadır. Ödül ve ceza sistemleri de vicdanî kontrol mekanizmasının işlemesini sağlamakta ve sosyal sapmaları önlemektedir. Günay'ın ifadesiyle (1998: 55) *''İşte bu sebeple din, toplumda istikrarı sağlamanın temel faktörü olarak değerlendirilmiş, bundan dolayı da toplumdaki anonim yapıyı önleyen toplumsal çözülmenin freni olarak görülmüştür''.*

Fakat Şerif Mardin (1983: 13), dinin bu özelliklerinin toplumda egemen yapıyı kendi elinde bulunduran yönetici ve elit kitlenin kendi iktidarını sürdürebilmek için meşru bir kılıf olarak kullanmalarına uygun olduğunu belirtmiştir. Nitekim, toplumun değişmesi halinde en fazla kayba uğrayacak olan kesimin imtiyazlı sınıf olduğunu söylemek mümkündür. Marxistlere göre de din, gücü elinde bulunduran imtiyazlı sınıflar için egemenliklerini sürdürebilmede önemli bir araçtır (Thompson, 2004: 21-22). Bu nedenledir ki Marx (1997: 192); *''Din halk için afyondur''* ifadesini kullanmıştır. Marx'ın bu sözünü yorumlayan Cemil Meriç (1993: 143) ise; Hristiyan dininin öfkeli kalabalıkları ve halkı sakinleştirici ve yatıştırıcı, tevekküle zorlayıcı aynı zamanda da egemen sınıfın yaptığı eylemleri meşrulaştırıcı işlevinden dolayı söylemiş olacağına vurgu yapmıştır. Anlaşılacağı üzere, toplumun değer yargıları her zaman için egemenliğin belirleyici unsuru olarak kendini göstermektedir. Fakat din olgusu açısından değerlendirildiğinde inanç sistemleri, bir toplumun kuruluşunda etkili olmasından sonra bu yapının korunması ve sürdürülmesi noktasında işlev görmektedir. Ancak bu durumun dini gelenekselleştirerek dinamizmini yitirmesine neden olması kaçınılmazdır ve alternatif üretilmediği sürece sürekli değişim ve gelişim halindeki bir toplumun gerisinde kalması durumu söz konusudur (Weber, 1993: 115). Egemen yapının böyle durumlarda oluşan anti-hareketliliğe karşı geliştirdiği tepkisel hareketlilik ise çeşitlilik gösterebilmektedir. Yani egemen sınıf kendi hükümdarlığının belirleyeni olan değerlerin toplum tarafından geçerliliğinin kalmaması nedeniyle

oluşan herhangi bir değişim hareketine karşı güç kullanımında bulunabilmekte ve değer ifadesini zorba yöntemlerle dayatabilmektedir. Ancak, değişen çağ ve toplum yapısında egemen sınıf kendi değerini ifade ederken bu süreçteki ifade etme biçimlerini de yeniden şekillendirmiş ve dayatmanın biçimini değiştirmiştir. Bu durumu en iyi açıklayan örneklerden biri de (Propaganda tekniklerinin de temelini oluşturan) 17. yüzyılda ortaya çıkan Hristiyanlıktaki mezhep çatışmalarının önlenemez yükselişidir.[30]

Aydınlanma hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıkan mezhep çatışmaları dinî otoritelerin toplumsal fonksiyonlarının zayıflamasına neden olmuştur. Zayıflayan dinî değerlerden oluşan boşluğu doldurma görevini ise soylular ve yeni doğan burjuvazi üstlenmiştir. Bu dönemin hükümdarlığını belirleyen temel değer ise değişim ve gelişim olmuştur. Yani değişimi ve gelişimi savunan kim ise bu dönemin sonunda hükümdarlığını ilan edecek kişi de o olmuştur. Bir diğer ifadeyle, toplumdaki egemen yapılar kendi egemenliklerini ilan etmek veya sürdürebilmek için değişimi ve gelişimi değer olarak topluma dayatmışlardır. 15 ve 16. yüzyıl batı ülkelerindeki bu toplumsal değişimin ayak seslerinin duyulmaya başladığı dönemlerdir. O dönemde, bir yerden başka bir yere gitmek veya haber almak ya da ticari faaliyette bulunmak hem çok maliyetli hem de uzun bir süreci ifade etmektedir. Böyle bir atmosferde gelişime olan ihtiyaç daha önce hiç duyulmadığı kadar hissedilmiştir. Nitekim, 16. yüzyılın batı ülkelerindeki ressamların yapıtlarında dâhi bu değişim hissedilebilir hale gelmiştir. O

[30] Hristiyanlıktaki mezhep çatışmalarının kontrol edilme çabası katolik kilisesinin toplumla başka bir biçimde iletişim kurmasıyla sonuçlanmıştır. Protestan reformların baş gösterdiği ve içinden çıkılamaz hale geldiği 17. yüzyılda özellikle Bohemya, Alsan ve Palatinate şehirlerinde baş gösteren mezhep çatışmaları giderek etkisini artırmıştır. Başkaldırıların silah kuvvetiyle bastırılması da artık yetersiz kalmaktadır. Üstelik tüm bunların yanı sıra Amerika kıtasında yeni bir dünya kurulmaktadır. Dönemin Katolik lideri Papa XV. Gregory için Katolik öğretilerin yaygınlaştırılması ve karışık atmosferin sona erdirilmesi amacıyla kuvvetli bastırmanın yerine barışçıl yöntemler denenerek yeni, örgütlü ve sürekli bir kuruluşun oluşturulması gerekmektedir. Bu sebeple Papa XV. Gregory, o dönemki adıyla ‘’Sacra Congregatio Christiano Numini Porpaganda’’ olan bir kurul oluşturmuş ve kilisenin inancına dayalı düşünceleri hem yeni dünyada tanıtmak hem de eski dünyada pekiştirmek ve güçlendirmekle görevlendirilmiştir. Papalığa bağlı olarak kurulan bu resmi kuruluştan sonra kilise görevlilerinin bireysel çalışmaları sona ererek merkezi bir kontrol mekanizmasına bağlanmış ve tek bir hareket tarzı benimsenmeye başlanmıştır. Papa XV. Gregory’nin bu girişimi daha sonraları kamuoyunu kontrol etmek, böylece kitleleri eyleme yönelik olarak güdülemek açısından etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, kamuoyunun kontrol edilmesi amacına yönelik uygulamalara öncülük etmesine neden olmuştur (Güngen, 1990: 135-136).

döneme kadar sıradan insanın resmedilmesi konusu bile mevzubahis olamazken, artık köylülerin ve yoksul insanların kötü beslenmeleri sonucunda oluşan çirkin yüzleri ve bedenleri de ressamların tuvallerinde kendine yer bulabilmiştir (Oskay, 2018: 96). Bir yandan toplumun içinde bulunduğu ‘’yoksullukla yoğrulan kader’’ fikrine karşı tepkisel dışavurum, diğer yandan yeni oluşmaya başlayan tüccar sınıfının ticari faaliyetlerini sekteye uğratan teknolojik yetersizlikler gelişmeye ve değişmeye dayalı en ufak noktayı bile değerli kılmıştır. Bu durumda, Galileo Gelilei'yi idama götüren şey de tam olarak gelişme ve değişme isteğinin tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.[31]

Bir süre sonra kentlere göç ederek işçi sınıfına dahil olanların maliyetlerinin yüksek oluşu ve yetersiz üretim potansiyelleri mekanik gelişime olan ihtiyacı daha da körüklemiştir. Buna bağlı olarak sanayi alanında birçok devrim niteliğinde gelişmeler meydana gelirken, asıl sorun ise üretilen malları satın alacak milyonlarca insanı bulma gerekliliği olmuştur. Başlangıçta Osmanlı ülkelerindeki, Hindistan'daki ve Çin'deki yerli endüstriler çökertilse de yeterli gelmemiştir. Pazar sorununa asıl çözüm ise kitlelere, üretimdeki artışa bağlı olarak pay verme ve bunun yaygınlaştırılması olmuştur. Bunun anlamı, işçileri içinde bulundukları acınası durumlarından çıkararak yeni teknolojiler ile daha çok üretebilecekleri hale getirmek ve sonucunda elde edilen kazançtan küçük bir pay alarak tüketime dahil olmalarını sağlamaktır (Oskay, 2018:

[31] Dönemin soyluları ve kilisenin toprak üzerindeki egemenliklerini sürdürme arzuları feodal toplum yapısının değişmezliğini yinelemelerine sebep olmuştur. Kilise, Galileo Galilei'nin kilisenin öğretilerinin aksine söylemleri ve bunu kanıtlayan çalışmalarının halk tabanında duyulmasını engellemek için çabalamıştır. Bunun yanı sıra mallarının güvenliğini ve ticari faaliyet potansiyellerini artırmak adına tüccarlar da Galileo Galilei'nin çalışmalarına kulak kesilmişlerdir. Tüccarlar önceleri evlerinin içlerini ve eşyalarını değiştirmişlerdir. Sonraları ise, kentlerin yönetimini ellerine almışlardır. Hükümdarlıklarının sürdürülebilirliğini devam ettirmek isteyen prenslikler de bu dönemde bilgiye kucak açmış ve mekanik bilgilere sahip bilginleri ellerinde tutmaya önem vermişlerdir. Bunun yanı sıra krallar ve kardinaller birbirleri ile savaşabilmek için ihtiyaç duydukları orduları kurma yolunda tüccarlardan faizle borç altın alma girişimlerinde bulunmuşlardır. Oskay'ın (2018: 99) belirttiği üzere; ‘’Büyük prensler, tüccarların desteği ile küçük prensleri ortadan kaldırmıştır. Onların vergi toplama, adalet dağıtma, savaş ilan etme gibi yetkilerine son verip, topraklarının başında oturan aylak sınıfına dönmelerine neden olmuştur. Büyük prensler, genişleyen topraklarında her yerde aynı yasaların uygulanması için merkezi devlet yapılanmasını kurmuşlardır. Egemeni oldukları yeni ülkelerin de yönetimlerini etkin kılabilmek için kentler arası yollar yapmış, kanallar açmışlardır. Orta ve Kuzey Avrupa'da kanalları ve nehirleri birbirine bağlayan yeni kanallar açarak büyük ulaşım ağlarını da bu büyük prenslikler yapmıştır’’. Hâl böyle olunca da tüccarlar mallarını hem düşük maliyetle üretmiş hem de düşük vergilerle uzak pazarlara götürebilmiştir.

104). Buradan da hareketle anlaşıldığı üzere, yeni burjuvazinin değişimi ve gelişimi temel alan değeri yüceltme biçimi dönemin bilimsel tekniğe dayanan yetkinliklerini yönlendirmiş ve dışlanmış bir din otoritesinin (Kilise) yanına aristokrasinin de eklenmesine neden olmuştur.

Bu dönemde aydınlanmacı düşünürler ise *alış-verişi* bir değer yaratıcısı olarak yüceltip bu düşüncenin doğuşunu hazırlamışlardır. Egemen yapılar tarafından yeni bir değer olarak sunulan alış-veriş ulusal alanın örgütlenmesi ve bir iç pazar kurulması sorununu da doğururken iletişim sorunsalını da beraberinde getirmiştir. Ulusal alanın örgütlenmesi ve bir iç pazar kurulmasıyla birleştirilen iletişim sorunsalını da yollar ve kanallar yaparak üstesinden gelmeye çalışmışlardır. Fakat Mattelart'a göre bu sorunsallar dizgesinin yollar ve kanallar yaparak üstesinden gelinmeye çalışılması bir yanılgıdır ve aydınlanmacı düşünürler bu konuda tutarsızlığa düşmüştür. Mattelart (2001: 15) *''düşüncenin ve görüşlerin serbest iletişimi sınırları önemsemez''* diyerek bu tutarsızlığı şöyle açıklamıştır: *''Ansiklopedi'nin yazarları düşüncelerin ve malların serbest dolaşımını yüceltmek için, hiç duraksamadan, Çin'i aydın despotluk olarak tanımlarlar. Voltaire, Pekin sarayınca kamu malı işletmeciliği konusunda yayımlanan gazetelerin işlevini över, öte yandan varlık akışlarının ilk kuramcısı François Quesnay, Çin'de yolların ve kanalların düzeltilmesini fizyokratik okulun savsözü - bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler-i meşrulaştırmak için dayanak olarak gösterir''.*

Mattelart'ın düşüncelerin ve görüşlerin serbest iletişimini vurgulayan savı, toprağı bir egemenliğin ve topluluğun temeli yapan çağdaş ulusçuluk ile ortaya çıkmıştır. Çağdaş uluşçuluk ise ulus-devletlerin, papalığın ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunun temel aldığı geleneksel düzeni yıkarak iletişimin uluslararasılaşmasını sağlayan bir örgütlenme biçimi doğurmuştur. Yani artık ulus-devletlerin dış ve iç yönetsel sınırlılıkları değişken bir geometriye göre değil, endüstri devrimlerinin getirdiği doğal donatılara göre şekillenmiştir. Armand Mattelart'ın ''İletişimin Dünyasallaşması'' (2001) eserinde genişçe yer verdiği bu konu otorite, teknoloji ve değer üçgeninde yönetsel etkinliğin yönünün nasıl şekillendiğini ortaya çıkarması bakımında önemli bir dayanak oluşturmaktadır:

Ulus-devlet sisteminde yönetsel egemenliklerin ve alış-verişin değer olarak dayatılarak bireylerin tüketimsel alana dahil edilmeleriyle birlikte asıl güç odağı kendi alanının ne kadar uzağına ulaşabiliyor ve etki edebiliyor olmasına göre şekillenmiştir. Alış-verişin yaratıcı gücü uluslararasılaşma ile ölçütlendirilmiştir. Bu nedenle yönetsel sistemlerin bütün yapıları devşirilmiş ve kültürel alan yeniden düzenlenmiştir. Artık devletler hukuksal ilişkilerini, paranın, malın ve kişilerin dolaşımını evrenselleştirerek ulusal birliklerini ve kimliklerini oluşturmaya başlamışlardır. Yani ‘’ne kadar uluslararasılaşılırsa o kadar ulusallaşılır’’ mantığıyla hareket eden bir düzen kurgulanmıştır. Bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamaların ilk dayanaklarının sesleri ise 1789 Fransa'sından gelmiştir. O dönemde Fransa, *‘’Tek Ulus, Tek Yasa, Tek Dil’’* mottosuyla dilin tekelleştirilmesini sağlayan çalışmalara imza atarak, bölgesel farklılıkların oluşturduğu anlaşmazlık durumlarının ortadan kalkmasını amaçlamıştır. Tek dillilik akışların daha serbest dolaşımını sağlamaya yönelse de yeterli gelmemiştir. Mattelart (2001: 15) bu konuyu; *‘’dilin kendisinde bir devrim yapmak gerekmiştir’’* diye belirtmiştir. Bu devrim hareketinden kastedilen ise; Rahip Sicard'ın bulduğu işaret dilinin Chappe Kardeşler tarafından teknolojik olarak geliştirilen optik telgrafın icat edilmesi olmuştur. Evrensel iletişimin mihenk taşı olan telgraf beraberinde ölçü birimlerinin tekelleşmesini sağlamış, tecimsel sözleşmeler ve vergi yasalarının temellerinin birbirine bağlanmasına olanak tanımıştır. Metrik sistemin evrenselleşmesi parada onluk sistemi de getirmiştir. Bu tekelleşen bir dizi sistemlerle birlikte Kurul, Komisyon, Birlik vs. gibi birçok kurum oluşturulmuş, bu kurumlar nezdinde de bir dizi devletlerarası antlaşmalar yapılmıştır. Öyle ki, 19. yüzyılın başında hükümetler arası antlaşmaların sayısı 20-30'u geçmezken, yüzyılın sonuna gelindiğinde yapılan antlaşmaların sayısı 61'e dayanmıştır. Nitekim sonraki yüzyılın başında da bu sayı 100'ü aşmıştır. Telgrafla birlikte uluslararası hatlar kurulmuş, beraberinde de elektrik hatları oluşturulmuştur. Evrenselleşme mal akışının önünde duran tüm engelleri yıkarken 1867'de Fransız Hükümetinin tüm dünyayı *‘’tek parayı’’* benimsemeye çağırmasına kadar gitmiştir (Mattelart, 2001: 20-21).

Alış-verişin değer olarak yüceltilerek akışların serbestleşmesinin savunulduğu yeni dünyada endüstriyel devrim niteliğinde gelişen bir başka yapı ise tren olmuştur.

Trenin ortaya çıkışıyla birlikte demiryollarının pusulası düzenlenmiş ve evrensel saatin benimsenmesinde etkili olmuştur. Beraberinde uluslararası şirketler ortaya çıkmış ve çağdaş kapitalizm doğmuştur. Bu dönemde radyonun propaganda aracı olarak kullanılabileceğinin keşfedilmesi onu kitleleri yönlendirmedeki en etkili silah yapmıştır. Bu sebeple iki büyük dünya savaşında da etkin şekilde hem kendi halkının algısını hem de düşman devletin savaş politikalarını yönlendirmek için birçok devlet tarafından propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Mattelart, 2001: 62).

19. yüzyılın sonunda Edison'un ses makinelerini kullanması ve Lumiere Kardeşlerin de sinematografı icat etmesi iletişim teknolojilerinde başka bir kapı aralanmasını sağlamıştır. Kısa sürede Asya-Latin Amerika, Avrupa ve ABD'de yaygınlaşan film makineleri toplumsal birleşmelerin odak noktası haline gelmiştir. İletişimsel evrenselleşmede dönüm noktası olan bu iki icat 20. yüzyılın nasıl şekilleneceğini de belirlemiştir. Yalnız bu yüzyılın ilk yarısının savaşlarla geçmesi, geri kalan yarısının da askeri endüstriye dayalı olarak gelişmesine neden olmuştur. Her şeyin içinde askeri çıkarlar gözetilmiş, teknoloji artık sadece alışveriş kültürünün tekelinde değil, askeri çıkarların gözetiminde gelişmiştir. Bunun belirteçlerinden biri de Soğuk Savaş dönemi ve bu dönemde yaşanan iletişim teknolojilerindeki gelişmelerdir. Örneğin; bu dönemde ''dış tehdide'' karşı korunma çabası ilk kıtalararası ağların oluşumuna olanak tanımıştır. Aynı zamanda bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin kaynağı olan elektronik ve hava-uzay teknolojilerinin gelişim göstermesini sağlamıştır. Sovyetler Birliği ilk yapay uydu olan Sputnik'i uzaya gönderirken, ABD ise NASA'yı kurmuştur.

Uzay teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte dünya kablosuz iletişim teknolojilerinin gelişim gösterdiği bir ağ yapısına bürünmüştür. İnternet ağları tüm dünyada anında ulaşılabilen evrensel olmanın tek başına anlam ifade etmediği, anında olmak adına hızın yüceltildiği bir çağa evrilmiştir. Bugün gelinen noktada dijital teknolojiler, smart teknolojiler, robotik kodlama vs. gibi alabildiğince yeni kavramsallaşan teknik imkânlar ve buna eşgüdümlü iletişim biçimleri ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen teknolojik yayılmacılığın başlangıç noktası, 17. yüzyıl başlangıcında Hollandalı Doğu Hindistan şirketinin gelişmesiyle beraber

oluşturduğu baharat ticaretindeki tekelleşmeyle birlikte başlayan evrensel ekonomik bütünlük hareketi olarak kabul edilmektedir. O dönemde kurulan ağların birleşmesi ve yayılmasından sonra gelişen teknolojik yenilikler ile ilgili olarak Mattelart; *''Hâlâ sınırsız keşif ve kullanım alanları sağlayabilecek bir dünyada, ulusal ekonomilerin çerçevesini yeniden çizen gezegenin yeni paylaşımıyla bütünleştiğini''* belirtmiştir. Mattelart'ın bu sözlerinin muhatabı olan 19. yüzyılın ikinci yarısından bu yana bir asır daha çoktan katedilmiştir. Bugün gelinen nokta o zamanki haline kıyasla çok daha fazla olsa da aynı sözler henüz geçerliliğini yitirmemiştir: *''Ağlar, hâlâ sınırsız keşif ve kullanım alanları sağlayabilecek bir dünyada, ulusal ekonomilerin çerçevesini yeniden çizen gezegenin yeni paylaşımıyla bütünleşir''* (Mattelart, 2001: 19).

Yeni teknolojiler evrenselleşmenin koşulu olarak görülürken kardeşleşmeye, birleşmeye ve tek dünya ütopyasına atıfta bulunarak devirler kapatmakta ve yeni devirlere kucak açmaktadır. Bu süreç de yukarıdaki anlatılarda da görüldüğü üzere genellikle egemen olan şeyin, durumun veya yapının gözetiminde gerçekleşmiştir. Bu konuya daha da açıklık getirecek olursak; Aydınlanma ile tüccarların etki alanının genişlemesi beraberinde pazar alanının genişletilmesine ve hatta iç pazar ve işçilerin müşterilere dönüştürüldüğü bir sistem kurulmasına neden olmuştur. Bu daha fazlasını elde etme arzusunu gerçekleştirebilmek için tüketimin arzulanabilir bir değere dönüştürülmesi gerekmiştir. Nitekim bu nedenle Aydınlanma dönemi sonrasında alış-veriş bir değer olarak topluma aksettirilmiştir. Alış-verişin yaygınlaştırılması adına da yeni pazarlar kurulmuş, bu pazarlara ulaşmak ve beraberinde gelen birçok kanun, yasa, vergilendirme sistemleri ve pazar dinamikleri gibi etkene göre evrimleştirilen teknolojik yenilikler ortaya çıkarılmış, geliştirilmiş ve yaygınlaştırılmıştır. Diğer yandan devletler kendi iktidarlarının sürekliliğini sürdürülebilir kılmak adına var olan tüm teknolojik yenilikleri kendi lehlerinde kullanmaya da özen göstermişlerdir. Bu nedenle de aydınlanma döneminden bu yana gelişen tüm teknolojik yenilikler ya yeni bir değerin politik amaçlar uğruna yansıtılmasındaki kullanımını genişletmek için ortaya çıkmış ya da ortaya çıkan yeni bir icat var edilmek istenen bir değerin yaygınlaştırılması adına kontrol altına alınmaya ve denetlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye üzerinden de örneklendirilecek olursa; İlk televizyon yayınının 1952 yılında başladığı günden 1990'a kadar kamusal yayıncılığın tekelinde ilerleyen televizyonun kullanımı 1990 yılında Star 1 adıyla ilk özel yayıncılığın başlamasının ardından devlet tarafından denetleme mekanizmasını da beraberinde doğurmuştur. Bu kapsamda Türkiye'de 1994 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. Türkiye'de bu tarihten itibaren tüm televizyon ve radyo yayınları denetlenmekte, frekans satın alımlarına kadar müdahaleye tabî tutulmaktadır. Yine aynı şekilde, son yıllarda hayatımızın temel belirteçlerinden biri olan internet ve sosyal medya da egemenin denetlemesine maruz bırakılmıştır. 2022 yılı itibariyle Türkiye'deki hükümetin ''dezenformasyonla mücadele'' kapsamında hazırlamış olduğu sosyal medya yasası meclisten geçerek yürürlüğe girmiştir. Sosyal medya yasa teklifi ile; sahte isim ve hesaplarla yasa dışı içerik oluşturup paylaşma, farklı siyasi düşüncedeki kişilere, herhangi bir alanda rakip olarak gördüklerine, farklı dinlere veya milletlere yönelik küfür, iftira veya hakaret etmek, karalamak ya da itibarsızlaştırmak, nefret ve ayrımcılığa zemin oluşturmayı ortadan kaldırma hedeflenmektedir (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm. Erişim: 21.01.2023). Hedefler farklılaşsa da sosyal medyanın kontrol mekanizmasının kıskacına alınması durumunda bir değişiklik bulunmamaktadır.

Kitle iletişim araçlarının değerin araçsallaştırılarak egemenin iktidarının yüceltildiği bir ortamda toplumsal hayatın ve gündelik pratiklerin, hatta algının etkilendiği birçok alan bulunmaktadır. Kitle iletişim araçları üzerinden oluşturulan etki ise araca odaklanan birçok eleştirel çalışma ve tutuma yol açmıştır. Bu konuda en belirgin çalışmalar ise eleştirel ekonomi politik yaklaşımı benimseyenler tarafından ortaya atılmıştır. Kitle iletişim araçlarını ekonomi politik yaklaşım dahilinde değerlendirenlere göre bu araçlar toplumda gücü elinde bulunduranların yönetiminde ve denetiminde bulunmaktadır. Bu nedenle dil ve söylem veya teknolojik determinizm açısından gücü kendinden olan araçlar değildir. Kitle iletişim araçları parasal gücü elinde bulunduran sermayenin mülkiyetindedir. Edward S. Herman ve Noam Chomsky'nin 2006 yılında ortaya koydukları kitle iletişim araçlarının işlevlerinin yönetim yapısını da açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Herman ve

Chomsky'nin propaganda kavramı üzerine yaptıkları çalışmaya göre kitle iletişim araçları üzerinden üretilen içerikleri süzerek ileten ögeler bulunmaktadır. Bunlar arasında en göze çarpanları, medyanın mülkiyet sahipliğini elinde bulunduranlar, reklamcılar, hükümet tarafından finanse edilen uzmanlar ve ulusal din ve denetim mekanizması olarak komünizm karşıtlığı biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu bileşenler de birbirleriyle etkileşim içerisinde ve eşgüdüm halinde işlemektedir (Herman ve Chomsky, 2006: 82). Böyle bir durumda toplumsal sorumluluk ilkesi de göz ardı edilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde gücü elinde bulunduranların yönetiminde ve denetiminde olarak içerik üretildiğini savunan bir diğer düşünür ise C.W. Mills olarak karşımıza çıkmaktadır. Mills, toplumsal sistemin belli güçler tarafından yönetildiğini ileri sürerek bunları *''İktidar seçkinleri''* olarak belirtmiştir. Ona göre bunlar da siyasetin, ordunun ve ekonominin başını çekenlerden oluşmaktadır (Mills, 1974: 7). 2008 yılında Vincent Mosco da Mills'in bu seçkinlerine medyayı da ekleyerek *''Medya Seçkinleri''* söylemini ortaya atmıştır. Mosco'nun bahsettiği medya seçkinleri, elit ve iyi eğitim görmüş kimselerden oluşan, iktidar yapılarıyla arasını iyi tutan bir politika gütmektedirler. Çünkü neoliberalizmin giderek güçlenmesi ve beraberinde küreselleşmenin hız kazanması, kapitalist sistem içerisinde sermaye yapıları ile medyanın bütünleşik hale gelmesiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla da iktidara yakın olmak sadece iktidarın çıkarları değil, medyanın çıkarları açısından da önemli hale gelmiştir. Bu nedenle sermayeyi elinde bulunduranlar gücü de ele geçirmekte, beraberinde de medya mülkiyetinin denetimini de elde etmektedir. Bu durum medya içeriğinin iktidarı elinde bulunduranların istediği yönde üretilmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Mosco, 2009: 2).

Politikacılar (siyasi iktidarlar) gelişen iletişim teknolojisinden yararlanarak ileri düzeyli propaganda stratejileri hazırlarken, işin ticari kazanç boyutuyla ilgilenen iş ve sermaye çevreleri ise bu teknolojiden destek alarak birtakım tanıtım stratejileri geliştirme yoluna giderler. Bunu yaparken yalnızca ihtiyaçlar üretilmez, duygular ve değerler de ticari kazanca çevrilmektedir. Duyguların yönlendirilmesi belirli ihtiyaç gereksinimlerinin de doğurulmasına neden olmakta bu da tüketime yönlendirmektedir.

Tüm bunlardaki temel amaç ise satın alma davranışına yönlendirmektir. Tüm gereksinimler de bu doğrultuda yönlendirilmektedir. Kitle iletişim araçları ise gereksinimlerin doğmasına neden olan imgeler üretmektedir (Güngör, 2018: 163). Bu konuda en keskin eleştirel tavrı ise Frankfurt Okulu düşünürleri ortaya koymuştur. Okulun temel savı kültür üretiminin endüstriyel alana taşınarak kültür endüstrisi kurulmuş olmasıdır. Bunu da Adorno ‘’Kültür Endüstrisi’’ kitabında geniş bir şekilde ele almıştır. Frankfurt Okulu düşünürlerine göre, kitle iletişim araçlarıyla kuşatılmış bir dünyada kültür de kitleleşmiş ve kültür, kitle kültürü ile kültür endüstrisi kavramları etrafında biçimlenmiştir (Adorno, 2001: 61). Frankfurt Okulu düşünürleri kültürün kitle iletişim araçları ile tektipleştirilmesi üzerine önemle durmuştur. Adorno'nun şu sözleri Frankfurt Okulu düşünürlerinin kültür endüstrisi üzerine düşüncelerini anlamak açısından önemlidir: *''Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyolar ve dergiler bir sistem meydana getirmiş bulunmakta. Bu alanların her biri kendi içinde hep birlikte söz birliği içindeymiş gibi. Siyasi ifadelerin estetik karşılıkları bile bu katı ritme hevesle uymakta ittifak halindedirler''* (Adorno & Horkheimer, 2014: 162).

Adorno'ya göre kitle kültürünün manipüle edici bir yanı bulunmaktadır ve bu manipülasyon ise var olan sisteme ve topluma ilişkin yeni değerlerin toplum tabanında yaygınlaştırılması amacıyla uygulanmaktadır.[32] Aynı zamanda endüstriyel ortamda üretilen kültürün insanın gerçek ve kurmaca dünyalarının birbirine karışmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre film, gündelik algı dünyasının tıpkısını yaratmayı amaçladığı için dışarıdaki sokakları az önce izlediği filmin devamı olarak algılayan sinema izleyicisinin bu deneyimi yapımcılar tarafından esas alınarak yoğun ve boşluk bırakmayacak şekilde yapım tekniklerine yansıtılmaktadır. Bu sayede dışarıdaki dünyanın beyaz perdede gösterilenin kesintisiz devamı olduğu yanılsamasını yaratmak da o kadar kolay olmaktadır (Adorno, 2018: 65).

[32] Bu yanıyla endüstriyel ortamda üretilen ve kitlelere sunulan kitle kültürü politikacıların ilgisinden de uzak kalmamıştır. Politikacılar için kitle kültürü ve endüstrisi ortamı önemli bir popülizm aracıdır. Siyasilerin önemli konularda ve seçim dönemlerinde toplumdaki en popüler sanatçıları yanlarına çekmeye çalışmalarında olduğu gibi! Güngör, N. (2018). İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi. S. 308.

Kitle İletişim Araçlarının kapitalist sistemin her şeyi metalaştırma ve tüketim değeriyle ölçülür hale getirme mottosundan hareketle ortaya çıkan önemli bir buluşu olduğunu savunan Dallas Smythe'e (1981: 63-74) göre ise, kapitalist sistemin işleyişinin anlaşılabilmesi için kitle iletişim araçlarına bakılması gerekmektedir. Çünkü ona göre kapitalizmin kitle iletişim sektöründe paraya dönüştürmediği hiçbir şey kalmamıştır. Smythe'yi Frankfurt Okulu düşünürlerinden ayıran şey ise kitle iletişim araçlarının yalnızca ideoloji üreten yanları üzerinde durulmasının yanı sıra maddi değer üretimi de yaptığını savunması olmuştur. Smythe, bilinç endüstrisi kavramını da bu görüşler bağlamında geliştirmiştir. Onun görüşüne göre; kitle iletişim araçlarının her yanıyla kuşatılmaya maruz bıraktığı günümüz ortamında satışı için tüketime sunulan ürünler yoluyla insanlar üzerinde birtakım düşünceler açık veya üstü kapalı bir şekilde aktarılmaktadır. Bu yolla belirli ideolojiler sunulmakta, yaşam biçimleri benimsetilmekte ve yerleştirilmektedir. Bütün bu sunulardan hareketle insanların bilinçleri biçimlendirilmeye çalışılmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 334-348). İşte Smythe, tüm bunlar üzerinden bilincin biçimlendirilmesine dönük olarak yapılan üretim biçimini ve içeriğindeki tüm aktörleri bilinç endüstrisi yapmış olmaları üzerinden değerlendirmiştir.

Kitle İletişim Araçlarının işleyiş yapısını Amerikan emperyalizmi ve kapitalizm çerçevesinde değerlendiren bir başka düşünür de Herbert Schiller olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeci gücün Avrupa'nın elinden Amerika'ya geçmesiyle başlayan iletişimdeki tek sesli dünya modeli o yıllardan bu yana Amerikanlaşma politikasını hızla sürdürmektedir. Schiller de Amerikan medyasının dünyayı nasıl kuşattığına dikkat çekerek böyle bir ortamda insanların zihinlerinin yönlendirilmekte olduğunu vurgulamıştır (Schiller, 1992: 124). Belirttiğine göre Amerika, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyanın çeşitli bölgelerine (özellikle üçüncü dünya ülkelerine) iletişim alanında önemli yatırımlarda bulunmuştur. Bunun en çarpıcı örneği ise; Amerikan sinemasının dünya çapında tanınması ve pazarlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Schiller, Amerika'nın kitle iletişim araçları vasıtasıyla dünyanın geri kalan kısmını özellikle kültür

bombardımanına tutarak varlık ve etki alanını pekiştirdiğini belirtmiştir (akt. Yaylagül, 2006: 241-264).

1.3.1. Olumlu Etkilere Bakış

20. yüzyılda ABD'nin tek kutuplu dünya yaratma ideolojisi iletişim iktidarını eline almasına ve egemen söylemine dayalı olarak iletilen mesajın yönlendirilmesine etki etmiştir. Bir önceki yüzyılın uluslararasılaşma ideası yerini ulus ötesi olma ve küresel/evrensel olmaya bırakmıştır. Buna istinaden dünyayı saran tek bir değerin yüceltilmesi tüm bu ideolojik aygıtların da devamlı olarak egemenin lehine üretilmesine, yenilenmesine ve etkisi ortadan kalktığında ise çürütülmesine neden olmaktadır. Egemenin bu denli denetleme mekanizmalarının üzerinde olduğu bir ortamda ''etki''nin etkenlerini görmezden gelerek araca dayalı bir tanımlamaya girişilmesinin eksik olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle aracın salt bir araç olarak kaynağın mesajının hedefe iletilmesinde kullanılan bir araç mı, yoksa aracın sadece araç olmanın ötesinde bir güce sahip olması bakımından mı kitleleri etkileyebildiğinin göz önüne alınması gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarının rolü konusunda uzmanlar arasında büyük oranda anlaşmazlık bulunmaktadır: Bu tartışmalardan biri aracın taşıdığı mesajda hangi etkiye sahip olduğunu sorgularken diğeri genel olarak kitle iletişim araçlarının bulundukları toplum üzerinde hangi etkiye sahip olduğu üzerinedir. Bu da bizi Mc Luhan'ın (1965: 18) aracın mesajın kendisi olduğunu vurguladığı meşhur sözü *''Araç, mesajdır''* tartışmasına götürmektedir. Nitekim bu tez çalışmasının hipotezi kitle iletişim araçlarına dair yukarıda belirtilen eleştirileri kabul etmekle beraber, mevcut araçların egemenin kıskacında yönlendirilmesinin ve sürdürülmesinin kitle üzerinde oluşan etkinin asıl etkeni olması bakımından kitle iletişim araçlarını değerlendirmektedir. Yukarıdaki düşünürlerin görüşlerinde de yer verildiği üzere kitle iletişim araçlarının ideolojik kapsamda mesaj iletimi sergilediği görülebilmektedir. Bu bağlamda kitle iletişim araçları egemen tarafından üretilen egemen söylemin yüceltildiği ideolojik bir araç olarak varsayılmaktadır.

Fakat, Kitle İletişim Araçlarının ortaya çıktığı günden bu yana böyle amaçlar doğrultusunda kullanımı; ''bu çalışmanın da temel sorularından biri olan kitle iletişim

araçlarının ideolojik çıkarların ötesinde insanlar üzerinde olumlu etki sağlayıcı ve sosyal faydaya hizmet eden bir kamusal sorumluluk bağlamında kullanılması ve değerlendirilmesi mümkün olamaz mı?'' sorusunu akıllara getirmektedir. Nitekim kamusal sorumluluk yaklaşımına temel oluşturan ilkelere göre kitle iletişim araç ve kurumları kendi işleyiş kurallarını kendileri belirlese de kamu yararını göz ardı etmemelidir. Yaklaşıma göre şöyle ki; toplumdaki çeşitliliğin ve çoğulculuğun temsiline olanak verilmeli, haberde nesnellik, doğruluk ve tarafsızlık ilkelerine bağlı kalınmalı, kültürün ve sanatın geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına katkı sağlanmalı, toplumsal huzuru korumak amacına dönük olarak şiddet ve suç içerikli yayınlara yer vermemeye özen gösterilmelidir (Kaya, 1985: 55). İletişimin serbest işleyiş ve dolaşımını savunarak temelinde eşitsizlik ve dengesizlik barındıran Amerika'nın tek sesli dünya modeline karşı, Üçüncü Dünya ülkelerinden oluşan Bağlantısızların ve UNESCO'nun geliştirdiği iletişim düzeni de bu kapsamda somut bir karşı duruş olarak ortaya çıkmıştır (Kocabay, 2017: 41-50). 1978 yılına gelindiğinde kitle iletişim araçlarının barışın ve uluslararası anlayışın güçlendirilmesine, insan haklarının ilerletilmesine, ırkçılığa, ırk ayrımına ve savaş kışkırtıcılığına karşı çıkarılmasına katkısına ilişkin Temel İlkeler Bildirgesi'nin kabul edilmesi sağlanmıştır.[33]

UNESCO'nun kırılma noktası olarak nitelendirilen en önemli çalışmalardan bir diğer ise, yine 1978 yılında uzman komisyon tarafından hazırlanan *''Birçok Ses Tek Bir Dünya''* başlıklı raporun hazırlanması olmuştur. Raporun tartışma gündeminde yer alması, ABD ile UNESCO arasındaki ilişkilerin kopma noktasına ulaşmasına sebep

[33] Amerika'nın iletişimin serbest işleyişi ve dolaşımı ilkesinin yeni eşitsizlikler ve dengesizlikler oluşturması üzerine 1973'te 77 ülkeden oluşan Bağlantısızlar ittifakı Cezayir'de bir araya gelerek bu yöndeki rahatsızlıklarına yönelik ilk örgütlü hareketlerini başlatmıştır. Yapılan toplantıda ''yeni bir evrensel iletişim düzeni'' taleplerini dile getirmişlerdir. Kısa sürede UNESCO tarafından da destek bulan bu örgütlü ittifak iletişimin de ötesinde ekonomik düzenin yeniden şekillenmesi gerekliliğini ileri sürmüştür. Onlara göre; Uluslararası ticari ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, eşitsiz kaynak dağılımının ve eşit olmayan koşullardaki rekabet ilişkilerinin daha eşitlikçi bir zemine taşınması yönündeki isteklerinin önemli bir kesitini de dünya iletişim düzenindeki eşitsizlik bulunmaktadır. Bağlantısızların iletişim düzeniyle ilgilenmeleri konunun kısa sürede UNESCO'ya taşınmasını sağlamış ve bu nedenden ötürü 70'li yılların ortalarında daha somut bir çalışmaya dönüşmüştür (Roach, 1997: 94-95).

olmuştur. UNESCO, iletişim düzeni ile ilgili tarihin hiçbir döneminde görülmeyen böylesine kapsamlı bir raporda hem yeni dünya iletişim düzenini ele almış hem de gazetecilerin güvenli bir şekilde haber üretme ve ulaştırma yollarını araştırmıştır. UNESCO'da yaşanan bu gelişmeler ABD ve Avrupalı müttefikleri tarafından tepki ile karşılanmıştır. Onlara göre; Haber serbest dolaşımda olmalı ve hiçbir kurum ya da kişi habere müdahale etmemelidir. Bu tartışmalar ABD ve İngiltere tarafından tehlikeli bir girişim olarak değerlendirilerek sırasıyla 1984 ve 1985 yıllarında UNESCO'dan ayrılmalarına neden olmuştur (Kocabay, 2017: 41-50).

1980'li yılların sonlarına gelindiğinde UNESCO'da yönetim el değiştirmiş ve bu da yeni iletişim düzeni tartışmalarının sona ermesine neden olmuştur. UNESCO'nun yeni Genel Direktörü Zaragoza, bu konuların UNESCO gündeminden çıktığını açık bir şekilde dile getirmiştir. Son on yıldır yeniden bir canlanma dönemi yaşayan UNESCO'nun gündeminde yine eşitsiz iletişim düzeni olduğunu belirten Güngör; UNESCO'nun bu kez temkinli bir gidiş sergilemekte olduğunu, alt yapısını sanal uzay ve herkes için iletişim konuları üzerinde yoğunlaştırdığını belirtmiştir. Nitekim Güngör'ün de belirttiği üzere; UNESCO çok dillilik, internette erişim vb. konular üzerinde çalışmalarını sürdürmekteyse de henüz bu yönde somut adımlar atamamıştır (Güngör, 2018: 160).

UNESCO'nun adil ve eşit bir iletişim düzeni çalışmalarının yanı sıra kitle iletişim araçlarının olumlu yanlarına değinen çeşitli görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerden en belirgin olanının ise Harold Innis'e ait olduğu görülmektedir. Teknolojik determinist olan Innis, kitle iletişim araçlarının egemen güçlerin toplum üzerinde kontrol etme ve bilinç oluşturma amacına imkân tanısa da temelinde bireylere küresel bir ağ ortamı sağladığını belirtmektedir. Innis'in görüşlerinden hareketle kitle iletişim araçları için bireylerin eğlenceli zaman geçirdikleri ve sohbet edebildikleri bir ortam olduğunu belirtmek mümkündür. Innis önceden bu gibi etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için yüz yüze gelinmesi gerektiğini vurgulamıştır. Innis tüm bunların yanı sıra kitle iletişim araçlarının toplumsal ve insanî örgütlenme biçimlerini de etkilediğinden söz etmiştir (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 153). Innis'in kitle iletişim araçlarının toplumsal örgütlenme biçimlerini etkilemesi görüşünü desteklemesi

bakımından Alev Aslan'ın çalışmasına[34] değinilecek olursa; bunun kolektif demokrasi arayışını pekiştirdiğini belirtmek mümkündür. Aslan'ın kaleme aldığı -*Dijital Çağda "Kolektif" Bir Demokrasi Arayışı: "DemocracyOS" Örneği*- başlıklı yazısında dijital demokrasiyi geleneksel demokrasiye bir alternatif olarak ele almaktan ziyade demokrasinin güçlendirilmesinde, müzakerenin arttırılmasında ve katılımın çoğalmasında bir aracı olarak görmektedir. Çünkü ona göre; kullanıcılar çeşitli konularda tartışma olanağı bulmanın yanı sıra katılımcı demokrasi ile uyumlu bir etkinlik olduğundan öneride bulunabilir veya kanun teklifi verebilirler. Tüm bunlar karşılıklı ikna mekanizmalarının harekete geçirilmesi ve müzakereci demokrasinin bir uzantısıdır (Aslan, 2018: 122-196).

Kitle iletişim araçlarının etkilerinin olumlandığı bir başka görüşün ise Marshall McLuhan'a ait olduğu görülmüştür. MacLuhan'ın 1950-60'lı yıllarda ortaya attığı ''teknolojik belirleyicilik'' savı insanların iletişiminin varoluşlarını şekillendirdiği düşüncesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Nitekim McLuhan, elektromanyetik teknolojik gelişmeler ile insanların dünyanın dört bir yanına ulaşılabilir hale geldiklerinden söz etmektedir. O, elektronik çağda insanların, yazılı kültürde olduğundan çok daha bilinçli olacaklarını savunmuştur[35] (Basmacı, 2018: 117). Castells ise (2013: 440-441) yeni iletişim teknolojilerinin bugüne kadarki gelişmişliklerin ötesinde yazılı, sözlü ve görsel-işitsel dilin aynı sistem içerisinde bütünleştiğini ve metinlerin seçilmiş bir zaman dilimi içerisinde, açık, mali açıdan sorunun olmadığı küresel bir ağ içinde çok farklı noktalardan aynı sistem içinde bütünleşme potansiyeli bulunduğundan bahsetmiştir. Fakat Castells bunun yanı sıra, iletişimin karakterinin tamamıyla değiştiğini ifade etmektedir. Ona göre iletişim, kültürü şekillendirmektedir ve

[34] Alev Aslan bu çalışmasını, Oya Morva ve Erkan Saka tarafından derlenen ''Kolektif Zekâ: Yeni Medya Perspektifinden Katkılar'' kitabında yayımlamıştır. Aslan'ın çalışması kitap içerisinde bulunan yedi çalışmadan biridir. Her çalışma kendi perspektifinden ve özgün araştırma sorunsalından yola çıkarak biyolojiden ekonomiye, mühendislikten bilgisayar bilimine kadar pek çok farklı mecrayı kapsayan kolektif zekâ tartışmalarının yeni medya ve iletişim çalışmalarına nasıl eklemlendiğini ve bu bağlamda kolektif zekânın ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bkz. Morva, O. ve Kuş, O. (drl) (2018). Kolektif Zekâ: Yeni Medya Perspektifinden Katkılar, İstanbul: Kalkedon. 192 sayfa.

[35] McLuhan'ın görüşleri teknolojiyi merkeze alarak diğer tüm etmenleri ona bağımlı kılsa da birçok kuramcı tarafından fazla kişisel bir görüş olması yönünde değerlendirilmektedir. Mc Luhan'ın görüşleri genel olarak tartışmalı bulunmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın ''Kitle İletişim ve Toplum İlişkisi''nin ele alındığı kısmında gerek Ü. Oskay gerekse de Marcuse açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bkz. S. 29-41.

gerçeklik olduğu gibi değil dillerin olduğu gibi göründüğünü, bu dillerin de medya olduğunu belirtmiştir. Kültürlerin iletişimle aktarıldığını savunan Castells, yeni iletişim teknolojileriyle kültürün de dönüşüme uğrayacağını belirtmiştir[36].

İletişim teknolojilerine dayalı olumlayıcı yaklaşım olarak karşılaşılan bir diğer düşünür ise Walter Ong olmuştur. Ong, aracın söz üzerindeki belirleyiciliğini vurgulayarak yeni iletişim teknolojileriyle birlikte (özellikle de matbaa) insanlığın yeniden sözün egemen olduğu bir döneme geçiş yaptığını savunmuştur. Bu anlamda Harold Innis'ten etkilendiği görülebilmektedir. Walter Ong da Innis gibi yazıya büyük değer atfetmiştir. Çünkü ona göre insanlığın yeni bir döneme geçiş yapma imkânı, beraberinde kültürel dönüşümleri, sistemleşmesi ve süreklilik kazanması yazı sayesinde mümkün olmuştur. Ong, modernleşme süreciyle başlayan bu yeni dönemin ilkinden farklı olduğunu belirtmiştir. İçinde bulunduğu dönem için tümüyle araç dolayımlı olarak söz etmiştir. Bu nedenle de bu dönemi ''ikinci sözlü dönem'' olarak belirtmiştir. İkinci sözlü dönemin ise yazı üzerinde temellenmesinden dolayı entelektüel yetkinlik ve bilgi açısından ileri düzeyli olgunlaşma düzenini temsil ettiğini belirtmiştir (Ong, 2002: 80-112).

Yukarıda belirtilen tüm bu değerlendirmeler ışığında Kitle İletişim Araçlarının:

- Küresel bir ağ ortamı sağlama,
- Bireylerin eğlenceli zaman geçirmelerini sağlama,
- Toplumsal ve insanî örgütlenme biçimlerine etki etme,
- İnsanların iletişim biçimlerini şekillendirme,
- İçinde çok farklı noktalardan aynı sistem içerisinde bütünleşme potansiyeli bulundurma,

[36] Castells, dönüşen kültürle birlikte enformasyon toplumunun ortaya çıktığını ve bu toplumun ortaya çıkış sebebinin küresel kapitalizm, devlet ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkinin değişmesinden doğduğunu düşünmektedir. Bkz. Basmacı, P. (2018). Yeni İletişim Teknolojilerinin Bireyin Serbest Zaman Kullanımına Etkisi ve Kuramsal Açıdan Değerlendirilmesi. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2), 110-126. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/dusbed/issue/41633/503019.

- Yeni iletişim teknolojileriyle kültürün de dönüşüme uğrayacağının gösterilmesi,
- İnsanlığın yeniden sözün egemen olduğu bir döneme geçiş yapılmasını sağlamak gibi olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür.

Özçağlayan da (1996: 203) yapmış olduğu çalışmasında kitle iletişim araçları ile yeni algısal alanların oluştuğunu belirterek bu araçların olumlu yanlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Daha yüksek düzeylere kişiselleşmiş bilgi ve iletişim değişimlerinde artış sağlar.
- Daha karmaşık vasıtalarla kişilerarası ve gruplar arası diyalogların geliştirilmesini sağlar.
- Mevcut bilgiye daha esnek ve eşitlikçi erişim sağlar.
- Daha uyanık ve bilinçli olmayı sağlar.
- Daha serbest ve iradi seçimler yapmayı sağlar.
- Toplumsal sürece daha fazla çeşitlilik katmayı sağlar.
- Simülasyonla gereksiz deneyim zorluğu ve maliyetinden sakınmayı sağlar.
- Yeni toplumsal denemeleri insan üzerinde denemeden yapmak için bilişim sürecinden yararlanma yeteneği sağlar (Özçağlayan, 1996: 203).

Yukarıdaki birçok düşünür tarafından ortaya atılan görüşler nezdinde *''Kitle iletişim araçlarının ideolojik çıkarların ötesinde insanlar üzerinde olumlu etki sağlayıcı ve sosyal faydaya hizmet eden bir kamusal sorumluluk bağlamında kullanılması ve değerlendirilmesi mümkün olamaz mı?''* sorusunun aydınlatıldığı birçok yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde kitle iletişim araçlarının toplumsal faydaya hizmet edebilecek bir potansiyele sahip olduğu gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım yalnızca teknolojik determinizmin ütopik veya distopik gerekçelendirmelerinin kıskacında kalmayarak ortak kültür ve değerler öncülünde ele alınılmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim bugüne kadar kamusal veya özel birçok aktörün, ilişki ağları ve sistemlerinin topografyasının dünya ölçeğinde çizilmesine

katkıda bulunduğu bir gerçektir. Bunu yaparken belirli idealleri öne sürerek çok değişik çıkarları gözeterek yaptıkları da görülebilmektedir. Mattelart'ın (2001: 9-10) ''İletişimin Dünyasallaşması''na giriş yaparken belirttiği üzere; *''Öncü bir uygarlığın evrenselciliği, bir dinin bütün mezheplerinin birleşmesi, karşılıklı güvenlik düzenini izleyen ulusların birbirine bağımlılığı, girişim etkinliği ve uluslararası iş bölümünün kesin gerekliliği ya da ezilenlerin savaşım ortaklığı! Gelişimin başlıca simgesi olan bu ilişkiler evreni aynı zamanda ütopyaları da yaratmıştır.''*

Mattelart'tan hareketle söylenebilir ki; İletişim ağlarının her ortaya çıkışı yeni bir vaat olarak dayanışmayı da ön plana çıkardığı üzere her zaman daha iyi bir dünyayı simgelemiştir. Karayolundan demiryoluna, oradan da bilgiye açılan yollara varıncaya kadar bu inanç sistemi her seferinde yeniden canlanmıştır. Fakat, iletişim ağları her zaman dünya egemenliğini amaçlayan savaşların odağı olarak varlığını sürdürmüştür. Burada da değer üzerinden yaratılan belirlenimci ideolojiler devreye girmiştir. Hatta daha açık biçimde ifade edilecek olursa; ''Değer verilen şeyin araçsallaştırılarak politik amaçlar uğruna kullanımı iletişim teknolojilerinde birçok yeni icatların ortaya çıkmasını sağlamış, beraberinde de sosyal ve kültürel hayatın dönüşmesine neden olmuştur'' da denilebilmektedir. Fakat bu teknolojik yeniliklerin gelişmesindeki asıl etken devletler arası anlaşmazlıklar, savaşlar ve buna bağlı jeopolitik sebepler olarak görülmektedir. Örneğin; 1853-1856 yılları arasında gerçekleşen Kırım Savaşı'nda cepheyle Londra ve Paris hükümetleri arasındaki iletişimin sağlanabilmesi için Karadeniz'in ilk kablosu ve doğrudan telgraf hatları çekilmiştir. O yüzyılın sonunda gerçekleşen Boerler Savaşı'nda da trenin ve telgrafın gücü ispatlanmıştır (Mattelart, 2001: 27).

Sonuç olarak kitle iletişim araçları insan tarihinin başlangıcından bu yana her durumda etkilemek, yönlendirmek, amaçlar doğrultusunda eyleme geçirmek, kendi egemenlik alanlarında tutmak vs. gibi birçok sebep uğruna dönemin uygun koşulları çerçevesinde kullanılmıştır. Özellikle egemen sınıf kendi iktidarlarının güvenliği açısından kitleleri yönlendirmekten genellikle çekinmemiştir. Bazı dönemlerde siyasi olarak, bazen de din aracılandırmasıyla yapılan yönlendirmeler, bu teknikler işe yaramadığında yerini baskı ve şiddet araçlarını kullanmaya bırakmıştır. Fakat, bütün

bu dönemler içerisinde şu açıktır ki; egemen kesimler ile bağımlı kesimler arasında sürekli olarak açık ya da örtük bir mücadele devam etmiştir. İşte bu mücadelede iletişim ve özellikle de kitle iletişimi önemli olmuştur. Bu düşünce çerçevesinde kitle iletişim araçlarının da içerisinde yer aldıkları genel sistemin gereksinimleri doğrultusunda, sistem tarafından yapılandırıldıkları, dolayısıyla da sistemin yapısına uygun bir örgüt yapısına sahip oldukları görülmektedir.

Temelinde toplum yararını gözetmenin benimsenmesi beklenen Kitle İletişim Araçlarının içinde bulunduğumuz emperyal sistem dahilinde güç ve çıkar ilişkilerinin kıskacında kaldığı görülmektedir. Konunun başından bu yana değinildiği üzere *''değer''e* atfedilen anlamın aracılandırılması bugüne değin belirli çıkarlar nezdinde gerçekleşmiştir. Günümüzde de Kitle İletişim Araçlarının halkı aydınlatması, bilgilendirmesi ve harmonize bir toplum biçiminde yaşama ilkelerinin *''değer''* olarak anlamlandırılması gerektiği görüşüne varılmıştır. Bu nedenle kitle iletişiminde toplum adına olumlu etkilerin oluşabilmesi adına çıkış noktasının kamusal iletişim/kamu iletişimi olarak belirlenmesi, benimsenmesi ve benimsetilmesi gerekli olarak görülmektedir.

1.4. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI: SOSYAL UYUMDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ KULLANIM YÖNTEMİ

Türk Dil Kurumu ''kamu'' kelimesini, anlam bakımından ''Hep, Herkes, Bütün'' ifadelerinin karşılanması olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda kavram, ülke sınırları ve kurulan devlet yapıları özelinde değerlendirildiğinde ''Aynı ülkede yaşayan halkın tamamını'' ifade etmektedir (Türk Dil Kurumu, 2023). Nitekim devletin aslî ve sürekli görevleri bulunmakta ve bu görevlerinin en önemlisi olarak da ülkede yaşayan halkın tamamına hizmet etmeye odaklanmak (Öztekin, 2015: 10) olarak karşımıza çıkmaktadır. ***''Kamu Hizmeti Yayıncılığı''***nın ele alındığı bu başlık altında, yukarıda tanımlaması yapılan kamuoyu ve kamu hizmeti bağlamında yayıncılığın günümüz koşulları üzerine tartışılmaktadır. Öncelikli olarak kavramın adlandırılış biçimi bakımından(öz) neyi ifade ettiği, anlaşılması adına önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak bir açıklamaya girişildiğinde ise; kamu hizmeti

yayıncılığının, kavram olarak sosyal bilimlerin kapsamında değerlendirilmekte olduğu ve sosyal bilimlerde de birtakım kavramların tanımlanması üzerine genel bir uzlaşmadan söz edebilmenin güç olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar nezdinde kamu hizmeti yayıncılığının da bu kavramlardan biri olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Kavramın özünü oluşturan ‘’Kamu Hizmeti’’ yıllar boyu değişik anlamlar üzerinde şekillendirilmişken birçok disiplin tarafından da farklı açıklamalarla tanımlanmıştır. Temelde ise kamu hizmeti kavramı üç disiplinin odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Bunlar sırasıyla; Kamu Yönetimi, İdare Hukuku ve İletişim Bilimlerini kapsamaktadır. Kamu yönetimi disiplini çerçevesinde ‘’Kamu Hizmeti’’ kavramına bakıldığında özellikle Uçar’ın çalışmaları dikkat çekmektedir. Kamu yönetimi disiplini çerçevesinde kamu hizmeti kavramının içeriğindeki değişimleri inceleyen Uçar’a göre; kamu hizmeti kavramının içerdiği kapsamlar, devletin ideolojik öncüllerine bağlı olarak değişen biçimlerde yer almıştır. Bu kapsamda kamu hizmeti kavramı ‘’sosyal refah devletinde’’, ‘’küçük devlette’’ ve ‘’düzenleyici devlette’’ farklı biçimlerde tanımlanmaktadır (Uçar, 2006: 134-135). İdare hukuku disiplini çerçevesinde kamu hizmeti kavramına bakıldığında ise, Sıddık Sami Onar’ın[37] alışmalarına rastlanılmaktadır. Onar’ın tanımladığına göre geniş anlamda kamu hizmeti, *“Devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel ve kolektif gereksinimleri karşılamak ve tatmin etmek, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş devamlı ve muntazam faaliyetler”* olarak tanımlanırken dar anlamda ise, *“kamu idare veya müesseselerinin kamu hukukuna özgü yöntemler dairesinde ve bu hukuktan doğan yetkilere dayanarak gösterdiği faaliyetler ve yaptığı hizmetler”* şeklinde açıklanmaktadır (Onar, 1966: 13).

Kavrama iletişim -daha doğru bir ifadeyle yayıncılık- bağlamında bakıldığında öncelikle bir karmaşanın çözüme kavuşturulması gerektiği görülmektedir. Kamu

[37] Sıddık Sami Onar, Modern İdare Hukuku’nun Türkiye’deki kurucusu olarak kabul edilmektedir. Başyapıt olarak görülen ‘’İdare Hukukunun Umumî Esasları’’ eserini ‘’Kamu Hizmeti’’ kavramı üzerinden kurgulayan Onar, bu kavramı ve beraberinde idarî rejim ile kamu yararı kavramlarının, idare hukukunun konusunu oluşturduğunu savunmaktadır. Bkz: Onar, S., S. (1966). İdare Hukukunun Umumî Esasları, op. cit., s. 13.

hizmeti bağlamında yapılan yayıncılığın esasları ile devlet yayıncılık modeli birbirinden farklı yayıncılık esasları içermektedir. Devlet yayıncılık sistemi irade ve denetime bağlı şekilde işlerken tarafsızlıktan söz edilememektedir. Aynı zamanda kuruluşun özerk veya bağımsız olma gibi bir durumu da söz konusu değildir. Avrupa Yayın Birliği (EBU) bu sistemi ‘’hükümet yayın örgütü’’ olarak adlandırırken varlığının meşruluğunu da doğrulamaktadır (Akgüner, 2012: 286-287). Kamu hizmeti yayıncılığı ise özellikle toplumsal ve siyasal yapılarda gözlenen, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerle kamunun yararını gözetme ilkesi temelinde yapılan yayıncılık biçimidir. Bu kurumlar ve beraberinde yerel yönetimlerin, sendikaların, derneklerin veya vakıfların toplumu belirli konularda bilgilendirmek, eğitmek, siyasal karar alma süreçlerine doğrudan veya dolaylı katılımını sağlamak amacıyla yapılan yayıncılık sistemini kapsamaktadır[38] (Akgüner, 2012: 286-287).

Ortaya çıkan karmaşıklığın ayrıştırılmış haliyle ve özetle belirtmek gerekirse kamu hizmeti yayıncılığı *‘’halk tarafından halk için yapılan, finanse edilen ve kontrol edilen yayındır. Çıktıları ister TV ister radyo veya dijital olsun tüm izleyicileri bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek için tasarlanmıştır’’* (EBU, 2023). Bu tanım Avrupa Yayın Birliği (EBU) tarafından Haziran 1954’te kurulan ‘’Kamu Hizmeti Yayıncıları Ağı’’nın benimsemiş olduğu bir tanımdır. Avrupa Yayın Birliği, Dünya çapında yüzden fazla kuruluşu temsil eden, dünyanın önde gelen kamu hizmeti medyası (yayıncılığı) ittifakıdır. İttifakın üyeleri küresel olarak toplumları ve demokrasileri güçlendirmek amacıyla evrensellik, bağımsızlık, mükemmellik,

[38] Kamu Hizmeti Yayıncılığı kavramını ilk ortaya atan kişi ise, BBC’nin ilk genel müdürü Sir John Reith’tir. Reith’e göre; ‘’yayıncılık doğası gereği herkese ulaşmalı ve mali kaygılardan çok toplumsal önceliklerle yönlendirilmelidir’’. Reith’in bu tanımı, İngiltere’de radyonun önemi ortaya çıkmaya başlayınca, yayıncılığının kâr amaçlı özel şirketlere veya doğrudan hükümet eliyle yönetilen bir kuruluşa verilip verilmemesinin tartışıldığı bir dönemde ortaya atılmıştır. Bu tartışma, yayıncılığın milli menfaatleri koruyan özerk bir kamu kuruluşu tarafından yürütülmesine karar verilmesiyle sonuçlanmıştır. 1925 yılında alınan bu karar yayıncılığın ruhsat vergisi ile finanse edilen bir tekel haline gelmesini sağlamıştır. BBC’nin benimsediği bu kamu hizmeti yayıncılığı modeli İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra tüm kıta Avrupa’sında yaygınlaşmıştır. Bkz: Gürsoy, A.B. (1999). TRT ve BBC’nin Ana haber Bültenlerinin Kamu Haberciliği Açısından Karşılaştırmalı Analizi. Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. s. 40.

çeşitlilik, hesap verebilirlik ve yenilik standartlarını sürdürme taahhüdünde bulunmuşlardır.[39]

Avrupa Yayın Birliği (Orijinal adıyla; The European Broadcasting Union), Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra radyoda yayın yasaklarının ortadan kalkmasıyla birlikte frekans planlamasının sağlanabilmesi adına kurulan Uluslararası Yayın Birliği'nin (IBU) halefi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Birlik bugün kamu hizmeti adına yayıncılığı, sürdürülebilir bir geleceğin güvence altına alınması zeminine oturtmak için çaba sarf etmektedir (EBU, 2023). EBU'nun benimsediği kamu hizmeti yayıncılığı prensipleri bugün Avrupa'da otoriter bir etkiye sahiptir. Fakat, günümüzde kamu hizmeti yayıncılığına dair ortak bir tanımlamanın mevcudiyetinden bahsetmek henüz mümkün değildir. Dünya genelinde uluslararası düzeyde birçok örgüt/kuruluş bulunmakta ve bu kuruluşlar tarafından gerek küresel ölçekte gerekse de ulusal çerçevede birçok bildiri, prensip veya ilke sıralaması yapılmaktadır. EBU'nun yanında bu kuruluşlar tarafından bildirilen prensipler de genel düzeyde birçok yayıncı tarafından benimsenmektedir. Örneğin; 2001 yılında UNESCO tarafından desteklenen uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan ''Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi'' (WRTVC), kamu hizmeti yayıncılığının ilkelerini tanımlamayı ve ana hatlarıyla çizmeyi amaçlayan temel bir belge hazırlamıştır (Price ve Raboy, 2001: 4). Bu belge, izleyici açısından Avrupa, Kanada, ABD ve tüm dünyada karşı karşıya kalınan bazı önemli tartışmalara değinme özelliğine sahiptir. *''Kamu Yayıncılığı, Neden? Nasıl?''* başlığıyla yayınlanan belgede Kamu Hizmeti Yayıncılığının temel ilkeleri olan evrensellik, çeşitlilik ve bağımsızlık konularına açıklık getirilmiştir (WRTVC, 2001: 11).

- Konseyin hazırladığı belgedeki ***evrensellik*** ilkesine göre, kamu yayıncılığı ülke genelinde her vatandaş için erişilebilir olmalıdır. Konseye göre vatandaşların sosyal statüleri veya gelirleri ne olursa olsun hepsi aynı

[39] EBU'nun üye kuruluşları ile belirlemiş olduğu evrensellik, bağımsızlık, mükemmellik, çeşitlilik, hesap verebilirlik ve yenilik standartlarını sürdürme ilkeleri web sitesi üzerinden yayınlanmaktadır. Yayınlanan belge içerisinde üye kuruluşlarının listesi de yer almaktadır. Bkz: Erişim: 12 Mart 2023. https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/EBU-Empowering-Society_EN.pdf

zeminde oturtulduğu sürece, son derece eşitlikçi ve demokratik bir hedef olarak varsayılmaktadır. Belgede bunun yalnızca teknik anlamda ulaşılabilirliği sağlamaktan ibaret olmadığı da belirtilmektedir. İçerik bakımından da herkesin anlayıp takip edebileceği bir ölçünün oluşturulması kastedilmektedir. Aynı zamanda bu, belirli azınlığı ilgilendiren sınırlandırmaların ötesine bir popüler içerik oluşturmayı gerektirmektedir.

- Belgedeki ***çeşitlilik*** ilkesine göre de çeşitlilik ve evrensellik birbirini tamamlayan iki öğedir. Çünkü bazen gençlere, bazen yaşlılara ve bazen de diğer gruplara yönelik programların üretilmesi, sonuçta kamu yayıncılığının herkese hitap etmesi anlamına gelmektedir. Bu çeşitlilik aynı zamanda evrensel olmayı da gerektirir ve iki ilkeyi birbiri ile tamamlayıcı kılmaktadır. Çeşitlilik ilkesinin temeli de haber bültenlerinden eğlence programlarına kadar farklı türde birçok içeriği sunarak kamu çıkarlarının çeşitliliğinin yansıtılmasına dayanmaktadır. Belgeye göre nihayetinde kamu yayıncılığı her program aracılığıyla değil, tüm programlar ve çeşitlilikleri aracılığıyla herkese ulaşmalıdır.
- Belgenin ***bağımsızlık*** ilkesinin izah edildiği bölümde ise kamu yayıncılığının fikirlerin özgürce ifade edildiği, bilgi, görüş ve eleştirilerin dolaşıma girdiği bir forum olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu tanım ekseninde kamu yayınlığının şekillenebilmesi için de ancak ticari baskılara veya siyasi etkilere karşı bağımsızlığının -dolayısıyla özgürlüğünün- korunmasıyla mümkün olabileceği belirtilmektedir.

Kamu yayıncılığının temelini oluşturan bu ilkeler yayıncılığın temellerinin atıldığı ve bugünkü birçok kanalın yayın yaptığı dönemden çok önce benimsenmiştir. Price ve Raboy'nin (2011: 5-6) belirttiğine göre de bu ilkeler bugün hâlâ önemini korumaya devam etmektedir. Evrensellik, çeşitlilik ve bağımsızlık ilkeleri dün olduğu gibi bugün de kamu yayıncılığının temel hedefleri arasında yer almaktadır. Fakat, yukarıda açıklanan ilkeler kamu yayıncılığının temel hedefleri olarak benimsenmekle beraber ortaya çıkan tehditlerin de kıskacında kalındığını göstermektedir. Örneğin;

kamu yayıncısının programları ticari amaçlar için tasarlanmış olsaydı, insanların programların özel yayıncılığın sağladığı hizmetlerden önemli ölçüde farklı olmayan bir hizmet için neden finanse etmelerinin istendiğini anlamayacakları belirtilmektedir. Bu husus *''Kamu Yayıncılığı: Neden? Nasıl?''* başlıklı belgeyi hazırlayanları, kamu yayıncılığının özellikle özel ticari hizmetlerle yan yana var olduğu ülkelerde önemli olan başka bir ilkenin de ortaya konması gerekliliğine itmiştir: Ayırt Edicilik!

- Belgeye göre kamu yayıncılığında ***ayırt edicilik*** ilkesi, kamu yayıncılığının sunduğu hizmetin diğer yayın hizmetlerinden farklı olmasını gerektirmektedir. Nitekim kamu yararına yapılan programlar, kalitesi ve karakteri bakımından halk tarafından diğer yayınlardan ayırt edilebilir olmasını gerektirmektedir. Ayırt edicilik ilkesine göre asıl sorun ise sadece diğer yayıncıların ilgilenmediği türden programlar yapmak, başkaları tarafından ihmal edilen izleyicileri hedeflemek veya başkaları tarafından görmezden gelinen konuları ele almak değildir. Bu ilke herhangi bir türü dışlamadan farklı şeyler yapmak meselesini irdelemektedir (WRTVC, 2001: 13).

Kamu hizmeti yayıncılığı bağlamında ele alınan evrensellik, çeşitlilik, bağımsızlık ve ayırt edicilik ilkeleri kamu hizmeti yayıncılığının ideali olma niteliğini taşımaktadır. Kamu yayıncılığının üstlendiği görevler bakımından ise bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek gibi bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi (WRTVC) tarafından hazırlanan raporda belirtildiği üzere birçok özel yayıncılık kuruluşu halihazırda bilgilendirmeye ve eğlendirmeye dayalı programlar üretmektedir. Raporda tartışmaya açılan asıl konu ise, kamu yayıncılığının bu üçlü etki içerisinde kamu yayıncısına kalan tek sorumluluğun sadece ''eğitim vermek'' olduğu sonucuna varılmaması gerektiğidir. Öyle ki, kamu yayıncılığının gerçek değerine ulaşabilmesi için bu üçlü misyonları kapsayıcı bir kamu iletişiminin yürütülmesi gerekmektedir. Kamu yayıncılığının içeriklerini farklı şekilde yürütmesi gerektiğinin belirtildiği raporda; bu misyonlar ile ilgili her zaman ilgi çekici programlarla vatandaşların çeşitli konularda bilgi sahibi olmalarının ve yeni bilgiler

edinmelerinin sağlanmasının da hedeflenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (WRTVC, 2001: 13).

Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi'nin kamu hizmeti yayıncılığı için belirttiği ilkeler, kamusal yayıncılığını güçlü ve kapsamlı bir retoriğe ulaştırmaktadır. Kamusal yayıncılığın etrafını saran bu çeşitlilik ve birçok toplumda kamu yayın sistemlerinin benimsenmesine rağmen, bugün çoğu kanalın büyük sorunlar ile karşı karşıya kaldığı bir gerçeklik bulunmaktadır. Price ve Raboy'a göre (2011: 8) bunlar finansman ve amaç sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır: Kamu hizmeti yayıncılığının finansmanına ilişkin konular yayının başarısının ölçütünü oluşturan temel etkenlerden biridir. Öyle ki, bir kamu yayın kuruluşunun finansman desteğini güçlü şekilde kurgulayabilmesi öncelikle siyasi müdahalelere karşı uzun süre garanti altına alınmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, kamu hizmeti yayıncısının birçok görevini de özgürce yerine getirebilmesini olanaklı kılmaktadır. Ayrıca bu durum, hesap verilebilirlik açısından da bir miktar fırsat sağlanmasına da zemin hazırlayabilmektedir (Price ve Raboy, 2011: 8-9). Görüldüğü üzere kamu hizmeti yayıncılığında finansman sorunu ciddi bir konudur ve aşılması halinde gerçek anlamda bir kamu faydası gözetilmesini sağlamaktadır. Yayın kaynaklarının finansman için ise birden fazla yöntemi bulunmaktadır. Bunlar; abonelik ücreti, devlet bütçesinden fonlar, reklam ve izleyicilerden gelen gönüllü katkılardan oluşmaktadır. Price ve Raboy'a göre ise (2011: 9) bu kaynaklara büyük ölçekli Sivil Toplum Kuruluşlarının da desteğinin eklenmesi gerekmektedir.

Kritik finansman sorununa derinlemesine bakacak olursak, McKinsey Firması'nın dört kıtada 20 ülkenin yayıncılık sektörünü inceleyerek hazırladığı ve *"Dünyada Kamu Hizmeti Yayıncıları: BBC için Bir McKinsey Raporu"* başlığı altında yayınlanan raporda, dünya çapında kamu yayıncıları için bir finansman modeli sunulmaktadır. Ocak 1999 yılında yayınlanan raporda belirtildiği üzere, pek çok kamu hizmeti yayıncı kuruluşu reklam yoluyla finanse edilmektedir ve reklam rakamının kuruluşun toplam gelirlerine oranı ne kadar yüksekse ayırt ediciliği de aynı oranda azalmaktadır (McKinsey, 1999: 10). Örneğin; İsveç'te 1991 yılında özel yayın kuruluşları olan TV3 ve TV4'ün yayın hayatına başlaması ile ticari bir rekabet ortamı

oluşmaya başlamıştır. Hızla büyüyen bu kanalların pazar payları giderek yükselirken, SVT (İsveç Kamu Televizyonu) bundan ciddi çapta etkilenmemiştir. Çünkü SVT'nin gelir kaynağı lisans ücretleri üzerinden finanse edilmiştir. Aynı zamanda SVT, daha sofistike program takvimleri oluşturup pazardaki yüksek kaliteli programlama iştahını canlı tutarak ticari yayıncılık pazarında ayakta kalabilmeyi başarmıştır. Bugün İsveç pazarının genel programlama standartları oldukça yüksek olmasına rağmen SVT %50 oranında bir prime time payına sahiptir (McKinsey, 1999: 23).

Portekiz'de ise durum İsveç'tekine kıyasla tam tersi istikamette ilerlemiştir. Tıpkı İsveç'te olduğu gibi Portekiz'de de ticari yayıncılık rekabeti 1992 yılında SIC ve TVI televizyonlarının yayın hayatına girmesiyle başlamıştır. Fakat RTP (Portekiz Kamu Yayıncı Kuruluşu) esas olarak reklamcılık ile finansman kaynağını idare ettiğinden ötürü pay kaybı gelirlerde önemli bir düşüşe neden olmuştur. Hükümetin hibe gelirlerini artırarak yükü bir şekilde hafifletmesine rağmen RTP, gelirlerini arttırmak amacıyla daha fazla ticari amaçların benimsendiği programlara yönelmiş ve sonucunda da Portekiz'deki yayıncılık pazarı içerisindeki yeri düşük kalmıştır [40] (McKinsey, 1999: 25). Yayıncılık endüstrisindeki bu durumun temel nedeni ise serbest piyasa ekonomisindeki rekabet unsurunun getirileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

McKinsey, rekabetin devreye girmesiyle birlikte radyo ve televizyon yayıncılığı endüstrisinin; basit ve öngörülebilir bir tekelden hızla uzaklaşıp, seyircilerin, hükümetlerin, altyapı ve donanım tedarikçilerinin, reklamcıların, yapım şirketleri ile kamu hizmeti ve ticari yayıncıların oluşturduğu karmaşık, değişken ve istikrarsız bir ekolojiye dönüştüğünü belirtmiştir (McKinsey, 1999: 13). Rapora göre bu yedi grup karmaşık bir ilişki içerisinde birlikte çalışarak yayıncılık ekolojisini şekillendirmektedir. T.C. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 2007-2013 yılları arasını kapsayan ''Dokuzuncu Kalkınma Planı''nda, Yayıncılık Alt Komisyonu Raporu hazırlanarak ''McKinsey Raporu''nda yer alan yedi gruba dair sınıflandırmalara yer verilmiştir. Rapora göre diğer ekolojilerde olduğu gibi radyo ve

[40] RTP son zamanlarda program içeriklerini daha belirgin hale getirmek için düzenlemeler yapmıştır. Nispeten bugün pazar payındaki düşüş ivmesini durdurmayı başarmıştır. Bkz: McKinsey'in BBC İçin Hazırladığı Rapor (1999), Dünyada Kamu Hizmeti Yayıncıları, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını.

televizyon yayıncılığı endüstrisindeki aktörler de birbirlerine bağımlıdır ve birbirlerini etkilemektedir (2007: 20).

- **Seyirci:** Ekranda gördükleri karşısında eğlenmek istemektedir.
- **Kamu Hizmeti Yayıncıları:** Farklı, seçkin programlar yaparak bilgilendirmeyi, eğitmeyi ve eğlendirmeyi hedeflemektedir.
- **Ticari Yayın Kuruluşları:** Yayınlarının temel hedefi kâr elde etmek üzerine kurgulanmaktadır. İçerikler maliyet-yarar dengesine göre belirlenmekte ve en fazla kâr getiren izleyici kitlesi hedef alınmaktadır.
- **Reklamcılar:** Tüketime en fazla meyilli olan seyirci kitlesini hedefleyen programlarda yayın yapmaktadır.
- **Hükümetler/Yasa Koyucular:** Yüksek kalitede program içeriklerinin üretilmesi, yayıncılar arasından adil bir rekabet oluşturmanın ve ulusal anlamda güçlü bir imaja sahip yayıncılık sektörü yaratılmasını özendirmenin peşindedir.
- **Altyapı ve Teçhizat Sağlayıcılar:** İzleyiciler ile yayın kuruluşları arasındaki zinciri kurarak gelirlerini en yüksek seviyeye ulaştırmanın peşindedirler.
- **Yapım Şirketleri:** Yaratıcılığını test ederek ürettiği yapımların izler kitle tarafından beğenilmesini umarken kârını en yüksek oranda tutmanın peşindedirler (McKinsey Raporu, 1999; Akt. Bilgi ve İletişim Teknolojileri Özel İhtisas Komisyonu Yayıncılık Alt Komisyonu. 2007: 20-21).

Yukarıda da görüldüğü üzere yayıncılık sektörü içerisinde yer alan birçok aktör ve bu aktörlerin farklılaşan istekleri bulunmaktadır. Bundan hareketle, kamu yayıncılarının gücünün sektörün dominasyonunu belirlediği söylenebilmektedir. Kamu Hizmeti yayıncıları güçsüz ise, sektörde ticari kaygıları güderek yer alan aktörler, bu ekolojiyi kendi kârlarını maksimize ederek şekillendirme eğiliminde olacaklardır. DPT Raporuna göre de (2007: 21) bu, yaygın olarak yayıncılık pazarının kalitesine zarar verecek şekilde gelişecektir. Çünkü, tüketiciye dayalı serbest piyasa mekanizması işleyişte, sürekli çeşitlilik ve yaratıcı çaba oluşturmamaktadır. Serbest

piyasa genelde uyum düzeni sağlamaya odaklanmakta ve bu da piyasaya sürülen ürün yelpazesinin daralarak rekabeti birbirine benzeyen ürünlerin en ucuza satışının sağlanması ile kısıtlı kalmasına neden olmaktadır.

McKinsey & Company tarafından 20 ülkenin yayıncılık sektörünü inceleyerek hazırladığı raporda Kamu Hizmeti Yayıncılığına dair temel hususların oluştuğu görülebilmektedir. Bu kadar kapsamlı bir inceleme sonucunda ulaşılan şey; Şüphesiz kamu hizmeti yayıncılığının kamu tarafından finanse edilmesi (yani finans sorununu ortadan kaldırması) farklı ve kaliteli içerikler üretilmesini de beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra rakiplerinin de benzer programlar üretmesine teşvik ettikleri tespit edilmiştir. DPT Raporuna göre bu durum, *‘’iyi’’yi izlenir kılan, ‘’izleneni’’ ise ‘’iyi’’ yapabilen bir kamu hizmeti yayın kuruluşunun bulunduğu ülkelerde, ticari televizyonların daha özenli bir yayın içeriği üretmeye mecbur kalması’’* olarak yorumlanmıştır (DPT, 2007: 21).

Kamu Hizmeti Yayıncılığında finansman sorunu, hitap edilen bölgedeki yayıncılık prensiplerinin dengesini belirleyen temel unsurlardan biridir. Fakat, Kamu Hizmeti Yayıncılığında ekonomi politik açının biçimlendirilmesinin yanı sıra, ele alınması gereken bir diğer konu ise yayınların içeriklerinin nasıl olması gerektiği ile ilgilidir. Buna göre Kamu Hizmeti Yayıncılığının misyonuna dair yukarıda da belirtildiği üzere üç ilkesi bulunmaktadır. Bunlar; Bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmektir. Üst çatı görevi gören bu ilkeler çerçevesinde ele alınan Kamu Hizmeti Yayıncılığında, yayınların içerikleri ve program konseptleri tüm sorunlar içerisinde en fazla açıklanması gereken konular arasında yer almaktadır. Elbette her toplumun yerel birtakım anlayış ve algılama biçimleri bulunmakta ve buna göre de yayıncılığın içerik esasları şekillenmektedir. Bu nedenle tüm kamu yayın kuruluşlarının içerik oluşturma prensiplerinde aynı modellemeyi benimsemeleri beklenmemektedir. Aynı zamanda, her bir kamu yayıncısının özel bağlamı, belirli program türlerinin diğerlerine göre tercih edilmesi gerektiği de açıktır. Fakat, değişen ortamlar göz önüne alınsa da genel anlamda içeriğe dayalı olarak, bir kamu hizmeti yayıncısını farklı ve gerekli kılan şeyin ne olduğunu, ticari yayıncıların önemsemediği unsurları ele almakla mı sınırlı

kaldığı veya uzlaşma ve kimlik inşası için hareket etmek gibi bir yükümlülüğünün olup olmadığı gibi ortaya çıkan belli başlı sorunlar yer almaktadır.

Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi (WRTVC), tarafından hazırlanan ve Kamu Hizmeti Yayıncılığının esaslarının belirlendiği *''Kamu Yayıncılığı, Neden? Nasıl?''* başlıklı belge Program konseptleri ve içerikleri konusunda detaylı incelemeleriyle Kamu Hizmeti Yayıncılığının içerikleri konusunda formül niteliği taşıyan tartışmalar sunmaktadır (2000: 17-20). Buna göre;

- Kamu yayını tarafsız olmalı ve aydınlatıcı bilgiler vermelidir.
- Kamu yayını, vatandaşların kendilerini ilgilendiren farklı konular hakkında bilgi edinmelerini sağlayan tüm programları ve genellikle güncel ve pratik konuları içeren ''hizmet programları'' veya ''genel ilgi programları'' olarak adlandırılan tüm yayınları kapsamalıdır.
- Kamu yayını kültür, sanat ve eğlence içeren programlara sahip olmalıdır. Fakat bunu ticari yayıncıların yaptığından farklı yapmalı ve iz bırakmalıdır.
- Kamu yayınının iç yapım prodüksiyona sahip olması yayın kuruluşunun amacını yeterince karşılayabilmesine olanak sağlar ve kuruma özgü niteliklerin oluştuğu uzmanlıklar kazandırır. Bu nedenle kamu hizmeti yayıncı kuruluşunun görsel-işitsel prodüksiyona da dahil olması gerekir.
- Kamu yayının diğer tüm yayın programlarına nazaran daha fazla ulusal bir içeriğe sahip olması gerekir.[41] (WRTVC. 2000: 17-20).

Kamu yayın kuruluşları tarafından yapılan programların içerikleri konusunda uygulanması gereken birçok husus bulunmaktadır. Fakat bu hususlardan en göze çarpanı ise şüphesiz ''bir kamu hizmeti yayınının tarafsız ve nesnel olması'' ile ilgili olan kısmıdır. Tarafsızlık ve nesnellik ilkesi ile ilgili birçok yayıncı kuruluş tarafından benimsenen genel bir tavır mevcut olsa da bu konuda yasalar nezdinde tarafsızlığın ve

[41] Bunun bir yabancı yapımları dışlama politikası anlamını taşımadığının belirtildiği belgede, kamu yayıncılarının öncelikle faaliyet gösterdikleri toplumda geçerli olan fikirlerin ve değerlerin ifade edilmesinin teşvik edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bkz: Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi, (2000). ''Kamu Yayıncılığı, Neden? Nasıl?'', Medya Çalışmaları Merkezi.

nesnelliğin savunulduğu yer olarak İrlanda örneği karşımıza çıkmaktadır. Tarafsızlık ve nesnellik yükümlülüğü ilk olarak bu adalarda 1954 yılında kabul edilen *''Televizyon Yasası''* ile yasal biçimde ortaya çıkmıştır. Bu yasa aynı zamanda Birleşik Krallık Bağımsız Televizyon Kurumu'nun da kurulmasını sağlamıştır. 1954'ten bu yana İngiltere yayın mevzuatının bir özelliği olan bu yasanın 1988'de İrlanda'da kabul görmesi adına da önemli siyasi tartışmalar yürütülmüştür. 1987 tarihli yasa tasarısı yayınlandığında haberlerin raporlanması ve güncel tartışmaların yüklenici yayın kuruluşu tarafından yorumlanmasını yasaklayıcı bir ifadenin yer almaması, muhalefet partilerinin gazetede mevcut yasa tasarısına itiraz etmelerine neden olmuştur[42] (Price ve Raboy, 2011: 20). Mevcut Bakan, Anayasa'da yer alan *''Devletin vatandaşların kamu düzenine ve kamu ahlâkına dair inançlarını ve görüşlerini özgürce ifade etme hakkını güvence altına alma''* hükmü gereğince böyle bir tasarının hazırlandığını belirtse de Temsilciler Meclisi ve Başsavcılık ile daha derinlemesine odaklanarak 1988 yılında muhalefetin değişikliklerini ilke olarak kabul etmiştir (İrlanda Radyo ve Televizyon Yasası, 1988: No.18). Buna istinaden *''televizyon programı hizmet yüklenicisinin kendileri tarafından yayınlanan haberlerle ilgili olarak ve kamuoyunda ihtilaflı konular da dahil olmak üzere güncel olayları ele alırken kendi görüşlerine yer vermesi yasaklanmıştır''* (İrlanda Radyo ve Televizyon Yasası, 1988: No.18).

İrlanda Radyo ve Televizyon Yasası'nın, İngiliz Milletler Topluluğu'nun kamu hizmeti yayın standartlarının belirlenmesi adına önemi büyüktür. Fakat, Radyo-Televizyon kurumunun güncel olaylarla ilgili kendi görüşlerini açıklama yasağının *''kamuoyunda tartışma konusu olan veya güncel tartışmalar ile ilgili olan yayınlara ilişkin Hükümet veya İletişim Bakanı tarafından değerlendirilen politika hakkındaki bir teklifle ilgili olduğu sürece''* hiçbir yayın için geçerli olmaması dikkat çekmektedir (İrlanda Radyo ve Televizyon Yasası, 1988: No.18). İrlanda Radyo ve Televizyon

[42] Gazetede muhalefet partileri, Radio Telefis Eireann Authority'nin (Radyo Televizyon Yayın Otoritesi) 1960 tarihli Yayın Otoritesi Yasası'nda yer alan ''yüklenici yayın kuruluşlarının kendi görüşlerini ifade etme yasağının'' 1976 yılında çıkarılan yeni yasada değiştirildiği haliyle bugünkü yayın hizmetlerine göre genişletilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bkz: Price, Monroe ve Raboy, Marc. (2011). Public Service Broadcasting in Transition: A Documentary Reader. Other Publications from the Center for Global Communication Studies. Retrieved from https://repository.upenn.edu/cgcs_publications/1

Yasası'nın hükümetin çıkarına yönelik imtiyazlara sahip olması, kamu hizmeti yayıncılığının tarafsızlık ve nesnellik ilkelerine gölge düşürmektedir. Nitekim eski bir Posta ve Telgraf Bakanı olan Dr. Cruise-O'Brien'in özü itibariyle 1960 yılındaki yasaya dayanan bu ilkeler ile ilgili *''nesnellik ve tarafsızlığın muhtemelen insanlar tarafından felsefi olarak ulaşılmaz olduğuna''* dair sözleri (Seanad Tartışmaları. 1975: 47), 1988 yılında yürürlüğe giren aynı ilkelerin genişletilmiş halinde de haklılığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte aynı Bakan, tüm insanlar tarafından desteklenen bir kamu kuruluşunun dengeli bir şekilde tarafsız ve nesnel olarak hareket edebilmesini de arzu ettiğini belirtmiştir.

Bir kamu hizmeti yayıncısının tarafsız ve nesnel bir yayın politikasına sahip olabilmesi için bağımsız bir işleyiş yapısına sahip olması gerekmektedir. Bağımsızlık konusunun işlendiği tartışmalarda ise asıl sorun bağımsızlık için çabalarken hesap verilebilirliğin nasıl gösterileceği üzerinde gelişmektedir. Konunun başından bu yana belirtildiği üzere bağımsızlık kamu hizmeti yayıncılığının en önemli özelliklerinden birisi olarak yer almaktadır. Fakat anahtar soru, bağımsız ve hesap verilebilir bir yapının nasıl kurulacağı üzerine şekillenmektedir. Price ve Raboy'a göre (2011: 27) bu sorunun net bir cevabı bulunmamaktadır ve hemen hemen her toplum bu soruya yaklaşmakta zorluk çekmektedir.

İngiliz araştırmacı Nicholas Garnham ise konuyu şöyle özetlemektedir:

'*''İstenmeyen devlet kontrolünden yayıncılar için özgürlüğün nasıl birleştirileceği paradoksuna bir cevap arayışı, aynı zamanda arzu edilen siyasi sorumluluğun gerekli seviyesini sağlar. [...] Uygulamada elbette bu dairenin karesi alınamaz, bu nedenle herhangi bir hesap verme sorumluluğu, yapısı ve uygulaması arasında bir denge olmalıdır''* (Garnham. 1997: 64).

Çözüm konusunda ise, Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi'nin belirlediği yöntemlere göre, kamu hizmeti yayıncılığının bağımsızlığının ve yeterli derecede özerkliğinin sağlanabilmesi için öncelikle idari yapısına yönelik yönetim düzeyi içerisinde ayrım yapmak gerekmektedir. Konsey'e göre bunlar; bir yanda günlük işler

olurken diğer yanda genel politikalar ve uzun vadeli kararlardan oluşmaktadır. Günlük işler ile ilgili İcra Kurulu Başkanı sorumlu tutulurken, genel politikalardan genellikle Yönetim Kurulu sorumlu olarak gösterilmektedir. Belirli bir oranda Yönetim Kurulu ve Başkanı, İcra Kurulu Başkanı ile hükümet arasında bir tampon görevi görmelidir (WRTVC. 2000: 28).

Kamu Hizmeti yayıncılığında hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi için de kamu yayıncısının yürütme organının dışında yalnızca Parlamento'ya karşı sorumlu olması gerektiğini belirten Konsey, bu süreçte ise sorumlu birimlerin aracılık etmesinden kaçınılması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü Konsey'e göre gayri resmi temaslar çok sık hale gelirse kamu yayıncılığının güvenilirliği baltalanabilmektedir. Bunun yanı sıra hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi adına yasa koyucular ile kamu yayıncısı arasında tampon görevi görebilecek ve denetleme görevini yerine getirebilecek bir düzenleyici kurumun oluşturulması gerektiği de konsey tarafından önerilen uygulamalar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda izleyiciler ile yakın bağlar kurabilmek adına ombudsman konumu da oluşturulabilmektedir. Bu sayede vatandaşlar ombudsmana kendi görüşlerini bildirebilmekte ve kamu yayıncısına yönelik eleştirilerini iletebilmektedir. Kamu hizmeti yayıncılığında hesap verilebilirliğin sağlanması kamu yayıncılığı ile hükümet arasındaki ilişkiyi olabildiğince şeffaf hale getirmek ve hükümetin herhangi bir müdahale girişimini caydırmak için önemli bir etken görevi görmektedir (WRTVC. 2000: 28-29).

Kamu hizmeti yayıncılığında bağımsızlık ve hesap verilebilirliğin sağlanması sorunuyla ilgili (her ne kadar incelemeye ve eleştiriye tabî olsa da) 1998 yılında Dr. Werner Rumphorst tarafından Avrupa Yayın Birliği (EBU) için bir ''Model Yasa'' hazırlanmıştır. ''Kamu Hizmeti Yayın Yasası Modeli'' olarak yayınlanan yasa, kamu hizmeti yayın organlarının nasıl yapılandırılması gerektiği ile ilgili temel ilkeler sunmaktadır. Kurulların kimler tarafından atanacağı, yönetim biçiminin nasıl olacağı, onları kimlerin görevden alabileceği ve ne kadar temsil edici olabileceği gibi birçok husus bu yasa ile cevaplandırılmıştır. Yasaya göre kamu hizmeti yayın organizasyonunun organları; ***Yayın Konseyi, Yönetim Kurulu ve Genel Müdürlük*** olmak üzere üç aşamadan oluşmalıdır (Rumphorst, 1998: Md. 10-14). Yayın konseyi

üyeleri parlamento tarafından yapılacak seçim sonucunda oy çoğunluğuna göre belirlenmeli ve bu üyeler sivil toplumu oluşturan farklı gruplar arasından gelmelidir. Başkanları ise üyelerin kendi aralarında yapacakları seçimle belirlenmelidir. Yayın Konseyinin temel hassasiyeti ise programlar ile ilgili halkın çıkarlarını temsil eden tarafta olması gerektiğidir (Rumphorst, 1998: Md. 11).

Kamu Hizmeti Model Yayın Yasasının 12. Maddesinde yer alan hükümlere göre ise ‘’Yönetim Kurulu’’ programlar ile ilgili konularda belirleyici bir etken olmanın yanı sıra Kamu Hizmeti Yayınının organizasyonu için hem dahili hem de ticari işleri denetlemekle yükümlüdür. Bu üyelerin hükümete, yayın organına, parlamentoya veya yayın konseyine bağlı olmaması hususunda da model yasada kesin hükümler yer almaktadır. Yasasının 13. Maddesinde de Genel Müdürlüğün görev ve yetkileri üzerinde durulmaktadır. Yasaya göre genel müdürlüğün görevi, programlar ile ilgili nihai sorumluluğa sahip olmak ve programların bu yasada belirtilen programlama ilkeleriyle tutarlı olmasını, başka herhangi bir yasayı ihlal etmemesini sağlamak şeklinde tanımlanmıştır. Yine yasada genel müdürlüğün herhangi bir kuruma veya hükümete bağlı olmaması hususunda da kesin hükümlere yer verilmiştir (Rumphorst, 1998: Md. 13).

Kamu Hizmeti Yayıncılığı ile ilgili konunun başından bu yana, uluslararası çapta olması gereken (ideolojik) genel hatlar sıralanmıştır. Birçok kuruluş tarafından hepsi olmasa da belli başlı ilkelerin benimsendiği bu yaklaşımlar kamu hizmetinin yerine getirildiği bir yayıncılığın esaslarının oluşturulabilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamda halk tarafından halk için yapılan bir kamu hizmeti yayıncılığının evrensel, çeşitli, bağımsız ve ayırt edici olması gerektiği vurgulanmıştır. Tüm bunların sağlanabilmesi adına da öncelikle bir kamu hizmeti yayıncısının finansman sorununu garanti altına alması gerektiği belirtilmiştir. Finansman sorununun çözümünün ise beraberinde bağımsızlığa ve özgür yayın ilkelerinin uygulanabilmesine de olanak tanıyacağı belirtilmiştir. Yönetim yapısının hesap verilebilir ve şeffaf olduğu; içeriklerin kamu yararına bilgilendirmeyi, eğitmeyi ve eğlendirmeyi taahhüt ettiği bir kamu hizmeti yayıncılığının gerçek anlamda halkın çıkarlarını gözeten bir yayıncılık olabileceği açıklanmıştır. Bugün dünya genelinde

burada belirtilen nitelendirmelere en fazla uyan ve bilinirliğe sahip olan kuruluş BBC olarak karşımıza çıkmaktadır.

BBC, başlangıçtaki adıyla British Broadcasting Company, 18 Ekim 1922'de aralarında Marconi'nin de bulunduğu bir grup önde gelen kablosuz üretici tarafından kurulmuştur. Kuruluşunun ardından İskoç bir mühendis olan John Reith, BBC'nin Genel Müdürü olarak atanmıştır (BBC. 2023). İngiltere'de yayıncılığın kamu hizmeti ilkesine dayandığı iyi bilinmektedir. Bugün kendi deyimleriyle ''Dünyanın önde gelen kamu hizmeti yayıncısı'' (BBC. 2023) olmalarında Reith'in 30 yıl süren Genel Müdürlüğünün önemi büyüktür. Reith'in kamu yayıncılığı; insan bilgisinin, çabasının ve başarısının her bölümünde en iyisi olan her şeyi mümkün olan en fazla sayıda eve en üst düzeyde getirme gibi bir sorumluluğa dayanmaktadır (Reith, 1925: 3). Reith'in de belirttiği üzere yayıncılığın eğitici, ahlakî ve kültürel bir etkisi bulunmaktadır ve bu etki kamu hizmeti adına ikna edici bir güce sahiptir. Ancak radyonun sosyal ve politik bir işlevi de söz konusudur. Bu işlevin ulusal bir hizmet adına kullanılması Reith'e göre toplumun tüm sınıflarını bir araya getirebilmektedir. Özellikle ulusal törenlerin ve işlevlerin canlı yayınlanması, sosyal birliği teşvik etmenin güçlü bir yolu olabileceğini kanıtlayabilirdi. Buna bağlı olarak Reith, 1924'te İngiliz İmparatorluğu sergisinin açılışı sırasında V. George'un konuşmasını yayınlamıştır. Onun deyişiyle Kralın radyoda ilk kez duyulması ''Ulusu tek adam yapmak'' şeklinde etki göstermiştir (Reith, 1925: 4). Reith bu yayınla çok çeşitli, halka açık etkinliklere ve törenlere herkes için ortak bir erişim sağlamanın, insanları birbirine bağlayan bir tür sosyal çimento görevi görebileceğini keşfetmiştir.[43]

Yayıncılığın birçok etkiye sahip olduğu açıktır. Ancak, Reith tarafından yayıncılığın bundan çok daha fazlası olduğu da bilinmektedir. Özellikle bilinçli ve aydınlanmış bir demokrasinin yaratılmasına yardımcı olma konusunda muazzam bir potansiyeli bulunmaktadır. Dönemin İngiliz Krallığında bu potansiyel, kadın ve

[43] Reith burada yayın içeriği olarak bir Kraliyet Düğünü, FA Kupası Finali, Baloların son gecesi gibi kurumsal ve kamusal olan ulusal yaşamın ortak deyimleri niteliğindeki yayınları örnek olarak belirtmiştir. Bkz: Reith, J. (1925). Memorandum of Information on the Scope and Conduct of the Broadcasting Service, Caversham, Reading: BBC Written Archive.

erkeklerin daha önce dışlandıkları birçok şeye ilgi duymalarını sağlamıştır. Aynı zamanda günün herhangi bir büyük kamu meselesinde radyonun hem konunun gerçeklerini hem de lehte ve aleyhte argümanlarını ortaya koyabilmeyi sağladığı da keşfedilmiştir. Reith'in göre bu, bundan önce başkaları tarafından dikte edilmiş düşünceleri kabul etmek zorunda kalmak yerine radyonun kendi kararlarını vermeye olanak tanıyan bir araç olarak, yeni ve güçlü bir kamuoyu ağırlığının ortaya çıkmasını sağlayabilmekteydi. Böyle bir vizyona sahip olan Reith, Postane'nin BBC'nin herhangi bir kamusal tartışma konusuyla ilgilenmesini yasaklayan kısıtlayıcı tutumunu, yayıncılığın bu tarafının gelişimine engel olması gerekçesiyle kınamıştır.[44] Ona göre yayıncılık ancak bu tür zincirlerden kurtulduğunda ana işlevlerinden birini gerçekleştirebilirdi. Önceleri bu düşünceyle hareket eden Reith daha sonra yayıncılıkta kontrol birliğinin devam etmesini, yani BBC'nin Birleşik Krallık'taki yayın tekelini sürdürmesini şiddetle savunmuştur. Başlangıçta alternatif yayıncılığın önündeki bir engel olarak görülen bu durum, Reith tarafından BBC'nin ulusal çıkarlara yönelik bir kamu hizmeti olarak gelişme yeteneğini garanti etmenin temel aracı olarak yorumlanmıştır (Reith, 1925: 10). Onun böyle düşünmesinde ise iki neden yatmaktadır: Öncelikle tekel, herkesi kapsaması için teknik olarak verimli ve ekonomik bir yayın sistemini düzenlemenin en iyi yoluydu. Çünkü evrensel erişilebilirlik, kamu yararına gerçek bir ulusal hizmetin yaratılmasının mihenk taşıydı. İkincisi ise, Ülke genelinde tek bir politikanın sürdürülebilmesi ve kesin standartların ilan edilebilmesi için kontrol birliği etik olarak gerekliydi.[45]

Reith'in ulusal inşanın sağlanabilmesi adına BBC'nin yayıncılık lisanslarını kendi tekelinde bulundurması ilkesinin yanı sıra, yayıncılığın ticari baskılardan

[44] Çünkü Reith'in benimseyişine göre kamu hizmeti kavramı, temel bir unsur olarak kitlesel demokratik bir toplumda siyasi bir sürecin önemli bir parçası olarak bilinçli ve gerekçeli bir kamuoyunun oluşumunda yayıncılığın rolü idealine sahiptir. Bkz: Scannell, P. (1990) Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Bir kavramın Tarihi. Editörlü Kitap: Goodwin, A., Whannel, G. ''Televizyonu Anlamak''. Londra: Routledge. s.14

[45] Scannell'e göre Reith bu tavrıyla; BBC'nin statüsünün, başlangıçta İngiliz radyo endüstrisinin çıkarları doğrultusunda kurulmuş özel sektördeki bir şirketten, devletin yetkisi altındaki kamu sektöründeki bir şirkete dönüştürülmesini tercih etti. Çünkü kamu hizmeti ideallerinin peşinde koşmanın yayıncılığa daha fazla özgürlük ve bağımsızlık kazandıracağına inanıyordu. Bkz: Scannell, P. (1990) Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Bir kavramın Tarihi. Editörlü Kitap: Goodwin, A., Whannel, G. ''Televizyonu Anlamak''. Londra: Routledge. s.14

kurtulması gerekmektedir. Çünkü Reith'e göre radyo kâr odaklı bir endüstrinin parçası olmaya devam ederse, program hizmeti ticari kaygılardan ve popüler talebe hitap etme ihtiyacından etkilenecektir. Ayrıca kamusal yayıncılık işlevlerinden biri olan ''Eğlence'' eğitici ve kültürel olmanın dışında seyir gösteren zararlı bir türe dönüşecektir. Öte yandan yayıncılığın kamu hizmeti açısından siyasi rolünü geliştirmek adına devletin müdahalesinden ve baskısından arınmış olması gerekiyordu. Tüm bunlar ışığında hareket alanını genişletmeye çalışan Reith hem postane yetkililerinin hem de halkın desteğini alarak BBC'yi anonim bir şirkete dönüştürmüştür. Bu sayede görevde kaldığı 30 yıl boyunca kendi tekelinde güvende olan BBC, ilk Genel Müdürü tarafından öngörülen çizgide bir hizmet geliştirmek için benzersiz bir şekilde yetkilendirilmiştir (Scannell, 1990: 15).

O dönemde Reith ve beraberindeki bir avuç kıdemli BBC personelinin program hizmetlerinin nasıl organize edileceğine dair iki önemli kararı bulunmaktadır. Bunlardan ilki BBC'nin herkes için evrensel olarak erişilebilir olması ilkesine dayanmaktadır. Bunun için dinleyicilere taşrada üretilen bölgesel bir program ve Londra'da üretilen ulusal bir program olmak üzere iki program seçeneği sunulmuştur. Bu sayede dinleyiciler nerede yaşarlarsa yaşasınlar, ulusal ya da kendi bölgesel programlarından birini seçebilmişlerdir. Reith ve ekibinin program hizmetlerine dair ikinci kararı ise, karma programlar politikasına dayanmaktadır. Bu sayede dinleyiciler her iki kanaldaki geniş ve çeşitli program seçeneklerine ulaşabilmişlerdir.[46] Bu politika sadece farklı gereksinimlerin karşılanmasına değil aynı zamanda farklı dinleyici kitlesinin de ihtiyaçlarının giderilmesini sağlamıştır (Scannell, 1990: 16). Reith'in yayıncılık politikaları toplumun tüm üyelerinin yayınlara ortak erişimini sağlamıştır. Bu kapsamda kamusal yaşamın eşitlendiği yeni bir (genel) izleyici kitlesi ortaya çıkmıştır.[47]

[46] Programlar tipik olarak haberler, drama, spor, din, müzik (hafiften klasiğe), çeşitlilik ve hafif eğlenceyi içermiştir. Bkz: Scannell, P. (1990) Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Bir kavramın Tarihi. Editörlü Kitap: Goodwin, A., Whannel, G. ''Televizyonu Anlamak''. Londra: Routledge.

[47] Bu konuda BBC'nin Türkiye'deki muadili olarak görülen TRT'nin Arapça yayın yapan TRT Arabi kanalına ait görüşler de ilgili bölümde belirtilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yılda BBC tekeli artan bir baskıya maruz kalarak yayıncılığa ilişkin ilk araştırma komitesi olan Beveridge Komitesi'nin merkezi endişesi haline gelmiştir. BBC'nin bu komiteye yaptığı *''diğer yayın hizmetlerini kurmanın ve izleyicileri rekabet yayınına sokmanın program standartlarını düşüreceğine''* dair savunma, o an için kendi tekelinin devamlılığını sağlamıştır. Fakat birkaç yıl sonra yapılan seçimle gelen yeni hükümetin BBC'nin televizyon hizmetiyle rekabet halinde, reklamla finanse edilen bir ticari televizyon kurmayı seçmesiyle BBC'nin tekeli de sona ermiştir. BBC'nin ilk Genel Müdürü olan John Reith'in başlangıçta yanlış anlaşılmalara gebe kaldığını söyleyen Scannell'e göre ise, Reith'in öngörüleri kamu hizmeti yayıncılığının temelini oluşturmaktaydı. Ona göre; *''ülke genelinde kanallar üzerinden alınabilecek geniş ve çeşitli ortak bilgi, eğlence ve kültürel programlara herkes için eşit erişim, kitlesel demokratik toplumlarda önemli bir vatandaşlık hakkı olarak düşünülmelidir. Bu ortak bir kültürün, ortak bilginin ve ortak bir kamusal yaşamın, toplumun geneli için eşit derecede erişilebilir bir sosyal fayda olarak sürdürüldüğü, belki de şu anda tek araç olan önemli bir araçtır''.* Scannell'a göre bu mevcut sistemin temelidir ve gelecekte de böyle devam etmelidir (Scannell, 1990: 26-27).

BBC'nin bugün İngiltere'de BBC1, BBC2, BBC3, BBC4, CBBC, CBeebies, BBC News ve BBC Parliament adlarıyla yayın yapan 8 televizyon kanalı bulunmaktadır. Bugün reklam almayan dünyanın nadir televizyon kanallarından biri olma özelliğini koruyan BBC, 2022 yılında yapılan bir araştırmaya göre ülkedeki insanlarının %73'ünün izlediği bir kanal olma özelliğine sahiptir. Diğer yandan BBC World News adıyla dünyanın birçok ülkesinde günde 24 saat İngilizce yayın yapan, ticari olarak finanse edilen uluslararası haber ve bilgi televizyon kanalı da bulunmaktadır. BBC World News, dünya çapında 200'den fazla ülke ve bölgede, yaklaşık 300 milyon hanede ve 1,8 milyon otel odasında mevcuttur. Kanal, haber, iş, spor ve hava durumu bilgileri içeren saatlik bültenler sunmaktadır. Aynı zamanda, Birleşik Krallık Bölgesinde yayın yapan 10 adet; İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda bölgelerinde yayın yapan 2 adet; İngiltere ile Channel Adaları'nda yayın yapan 39 yerel radyo istasyonu bulunmaktadır. 2021/2022 yıllarını kapsayan bir araştırmaya

göre İngiltere'de yetişkinlerin %62'si, herhangi bir yayın yapan radyo şirketinden veya isteğe bağlı ses sağlayıcılarından önce, BBC Radyo dinlemektedir (BBC. 2023). Diğer yandan dijitalleşmeye hızlı bir şekilde uyum sağlayan BBC, BBC Online adlı çevrimiçi platformuyla birçok içerik yayınlamaktadır. BBC Online'da İngiltere'deki yetişkinlerin %61'inin kullandığı bir ortam olma özelliğine sahiptir (BBC. 2023).

Bir Kraliyet Tüzüğü ile kurulan BBC'nin bugünkü başarısına bakıldığında kamu hizmeti yayıncılığının işlevlerine yerine getirebilecek nitelikleri benimsemeye devam ettiği görülmektedir. Ticari faaliyetlerden uzak kalan BBC, temel olarak İngiltere'deki haneler tarafından ödenen lisans ücreti ile finanse edilmektedir. Aynı zamanda kendi bünyesinde geliştirdiği bir iç yapımlar bulunmakta ve yayınlarını bu çerçevede hazırlamaktadır. BBC'de dış yapımların yayınlanması yasaktır. Ayrıca BBC misyonunu denetlemekle görevli bir Yönetim Kurulu ve belirlenen stratejileri uygulamakla yükümlü bir İcra Kurulu bulunmaktadır. BBC'nin denetimi ise insanların geniş bant, ev telefonu ve mobil hizmetlerinden en iyi şekilde yararlanmalarını sağlamanın yanı sıra TV ve radyoyu da takip etmelerini sağlayan OFCOM'a[48] bağlıdır (OFCOM. 2023). BBC her yıl yayınladığı raporlar ile kamu hizmetinin yerine getirilebilmesi adına şeffaflık niteliğini de korumaktadır (BBC. 2023).

[48] Office of Communications veya bilinen kısa adıyla OFCOM, Birleşik Krallık'taki hükûmet onaylı yayın, telekomünikasyon ve posta düzenleyicisi ve rekabet otoritesidir. Kendilerini bağımsız bir kurum olarak tanımlayan OFCOM, düzenledikleri şirketler tarafından kendilerine ödenen ücretlerle finanse edildiklerini belirtmektedir. Bkz: https://www.ofcom.org.uk/about-ofcom/what-is-ofcom Erişim: 01.03.2023.

1.4.1. Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı

Bugün 18 televizyon[49], 17 radyo kanalı[50] ve çeşitli dillerde yayın yapan 15 dijital platformu[51] ile kamu hizmeti yayıncılığında son yıllarda öne çıkan diğer kurum ise TRT'dir. TRT, Türkiye'de kamu hizmeti yayıncılığı konusunda sorumlu tek kuruluş olma özelliğine sahiptir. Tam adıyla Türkiye Radyo Televizyon Kurumu olan kuruluşun ortaya çıkması ise 1964 yılında çıkarılan 359 sayılı kanuna dayanmaktadır.[52] İlgili kanuna göre TRT devlet tekelinde, özerk ve tarafsız bir kurum olarak tanımlanmaktadır. 359 sayılı kanunun temelleri ise 1961 Anayasasına dayanmaktadır. 1961 Anayasasında yer alan *"Radyo ve televizyon istasyonların idaresi özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır. Radyo ve televizyon idaresi, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır. Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır"* maddesi, o zamanki TRT'nin nasıl bir zeminde hizmet vereceğini şekillendirmiştir.

[49] TRT'nin yayın yaptığı 18 Televizyon kanalının tam listesi şöyle; TRT 1, TRT 2, TRT Çocuk, TRT Belgesel, TRT Müzik, TRT Haber, TRT Spor, TRT Spor Yıldız, TRT Türk, TRT Avaz, TRT Kurdî, TRT World, TRT Arabi, TBBM TV, TRT 4K ve pandemi döneminde uzaktan eğitim için kurulan TRT EBA İlkokul-Anaokulu, TRT EBA Ortaokul, TRT EBA Lise. Bkz: https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce Erişim: 29.03.2023

[50] TRT'nin yayın yaptığı 17 radyo kanalının tam listesi şöyle; TRT Radyo 1, TRT FM, TRT Radyo 3, TRT Nağme, TRT Türkü, TRT Haber, TRT Antalya Radyosu (Bölgesel), TRT Çukurova Radyosu (Bölgesel), TRT GAP Diyarbakır Radyosu (Bölgesel), TRT Erzurum Radyosu (Bölgesel), TRT Trabzon Radyosu (Bölgesel), Türkiye'nin Sesi Radyosu (TSR), Memleketim FM, Voice Of Turkey (VOT), TRT Radyo Kurdî, TRT Radyo World ve TRT Radyo Arabi. Bkz: https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce Erişim: 29.03.2023

[51] TRT'nin hizmet verdiği 15 mobil uygulamanın tam listesi şöyle; TRT Vizyon, Bir Dünya Müzik, TRT Akademi, TRT Çocuk dergileri; TRT Haber, TRT Spor, TRT İzle, TRT Dinle, TRT Bil Bakalım, TRT Nuçe, TRT World, TRT Arabi, TRT VOT ve çocuklara yönelik TRT Çocuk Kitaplık, TRT Çocuk. Bkz: https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce Erişim: 29.03.2023

[52] 1 Mayıs 1964'te Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nu kuran yasadan daha önce, ilk kez Türk Telsiz Telefon A.Ş.'ye bağlı olarak gerçekleştirilen radyo yayınları 1964'te TRT çatısı altında toplanmıştır. 6 Mayıs 1927'de yayına başlayan İstanbul Radyosu'nun ardından 1928 yılında Ankara Radyosu ilk yayınlarını yapmıştır. Ankara ve İstanbul Radyoları 8 Eylül 1936 tarihinde PTT'ye devredilmiştir. PTT'ye devredildikten sonra vericisi güçlendirilen Ankara Radyosu 28 Ekim 1938'de resmen işletmeye açılmıştır. Ekim 1938 yayınlarına ara veren İstanbul Radyosu, 19 Kasım 1949'da yayın hayatına geri dönmüştür. II. Dünya Savaşı ile radyolar yeni kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü'ne (Basın Yayın ve Turizm/Enformasyon Genel Müdürlüğü) bağlanmıştır. 1950'de yayın hayatına İzmir Belediyesi'ne bağlı olarak başlayan İzmir Radyosu, 1953'ten itibaren Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesinde yayınlarını sürdürmüştür. 1960'tan sonra 8 ilde İl Radyoları kurulmuştur. 1961'e gelindiğinde radyo yayınlarının yönetiminin özerk ve tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu olarak düzenlenmesini öngören Anayasa maddesi yürürlüğe girmiştir. Bkz: https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce. Erişim: 29.03.2023

TRT'nin özerk ve tarafsız bir kurum olma ilkesi 359 sayılı kanunda yer almış ve bu özerklik yönetim, yayın ve mali bakımdan düzenlenmiştir. Kanunda Yönetim Kurulunun bilim ve sanat kuruluşlarından seçilen üyelerden oluşması gerektiği ve bu organın TRT için özerkliği sağlayan bir işleyişi getirdiği belirtilmiştir. Yayın konusundaki özerklik ise yapıp yapmama ve düzeltme yetkisinin Yönetim Kurulu kararınca belirlenerek TRT'nin isteğine bırakıldığı bildirilmiştir. Mali kaynaklar açısından da TRT'nin radyo ruhsatlarına ait ücret ve cezalar, yayınlanacak ilan ve reklam karşılıkları, konser, kitap, dergi, plak ve ilgili gelirler, her çeşit radyo ve televizyon iktisadi işlemlerinden elde edilecek kârlar ve bağışlardan elde edilen gelir ile faaliyet göstermesi belirlenmiştir (Cankaya, 2003: 61-63).

Yönetim Kurulu tarafsızlık ve özerklik ilkeleri doğrultusunda toplumun değişik kesimlerinin ve kurum çalışanlarının temsil edilmesi işlevini yerine getirme özelliğine sahip olsa da 1971'de yapılan yasal düzenlemeyle özerklik ilkesi kaldırılmış ve Yönetim Kurulu'ndaki hükümet temsilcilerinin sayısı artırılmıştır. Beraberinde Yönetim Kurulu'nun yapısına yönelik birçok değişikliğin daha yapılmasına rağmen temsiliyetin toplumun değişik kesimlerine yönelik yapısı korunmaya devam etmiştir. Başcı'nın (2018: 69-70) dediğine göre; *''Burada özerkliğin kaldırılmasından kaynaklı olarak bu üyelerin seçim ve temsiliyet biçimleri değişmiştir. Seçme yetkisi temsil edilen kurum ve örgütlerden alınarak, TRT Seçim Kurulu aracılığıyla siyasal iktidarın kontrolüne verilmiştir.''*

TRT'nin geçmişine bakıldığında dönemin siyasi konjonktürüne bağlı şekilde değişim gösterdiği görülebilmektedir. TRT 70'li yılların sonlarına değin özerk bir kurum olarak faaliyet gösterebiliyorken, 1980 Darbesiyle askeriyenin kıskacına girmiş ve yeni bir yönetim yapısı ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle 11 Kasım 1983 tarihinde çıkarılan 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu[53] ile yönetim yapısı yeniden düzenlenmiştir. Kanunda TRT'nin yapısının Genel Müdür, Yönetim

[53] Kanuna göre kamusal yayıncılık bağlamında yayınların düzenlenmesi görevinin TRT Kurumu'na ait olduğu belirtilmiştir. TRT'nin tarafsız bir tüzel kişiliğe sahip olduğu vurgulanan kanunda merkezinin Ankara olduğu da vurgulanmaktadır. Bkz: akt. Avşar. Z. (2005). Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu. Yeni Düşünceler. Yıl 1, Sayı 1, s. 93-124.

Kurulu ve Koordinasyon Kurulu'ndan oluşan bir yönetsel dizgeye sahip olduğu vurgulanırken şimdiki RTÜK'ün niteliklerine yakın olarak Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu adıyla bir üst denetim kuruluna da yer verilmiştir.[54] Kanuna göre TRT Genel Müdürü'nün ataması, RTÜK tarafından teklif edilen üç aday arasından Bakanlar Kurulu kararı ile seçilerek yapılır. TRT kurumunun temsil edilme ve yönetme yetkisi kendisine bırakılan Genel Müdür aynı zamanda Yönetim Kurulu'na da Başkanlık etmektedir. Kurumun en yüksek karar ve yönetim organı olan Yönetim Kurulu; elektronik, kitle iletişimi, hukuk, işletme veya ekonomi, sosyal bilim dalları ile sanat ve kültür alanında yetkin kişiler arasından seçilerek Bakanlar Kurulu kararınca atanan 6 kişi ve Genel Müdür'den oluşmaktadır. Yönetim Kurulu Üyeleri'nin, TRT Kurumunun görev ve yetkilerine giren konularda doğrudan veya dolaylı bir şekilde taraf olamayacağı ve bu konularda hiçbir Siyasi Parti'ye üye olamayacağı yine kanunda açıkça belirtilen maddeler arasında yer almaktadır.

Koordinasyon Kurulu ise Genel Müdür, Genel Müdür Yardımcıları, Baş hukuk Müşaviri, Genel Sekreter, Personel Dairesi Başkanı ve Eğitim Dairesi Başkanından oluşmaktadır. Koordinasyon Kurulu'nun görevleri, Kurum hizmetlerinin yürütülmesi ve geliştirilmesi, üniteler arasında işbirliğinin sağlanması ve hizmetle ilgili görüş ve uygulama farklılıklarının giderilmesi ile ilgili önerilerde bulunmak; yıllık bütçe tasarılarını, yıllık genel yayın planını, uzun vadeli ve yıllık yatırım planlarını incelemek ve Yönetim Kurulu'na görüş bildirmek, kurum ile ilgili kanun ve yönetmelik tasarılarını incelemek, Genel Müdür tarafından tespit ve talep olunacak konular hakkında görüş bildirmektir.

90'lı yıllara doğru ise TRT, PTT'ye devredilmiş, uydu yayınlarına geçmiş ve alternatif kanallar ile yayın yapmaya başlamıştır. Uydu üzerinden yayın yapılmaya başlanması ise Türkiye'de özel yayıncılığın devreye girmesine neden olmuş ve

[54] 1994'te çıkarılan 3984 sayılı Kanun'un 36. Maddesi gereğince bu kurunun görevine son verilmiş ve Yüksek Kurul'un görev ve yetkileri RTÜK'e bırakılmıştır. Bkz: akt. Avşar. Z. (2005). Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu. Yeni Düşünceler. Yıl 1, Sayı 1, s. 93-124.

beraberinde Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)[55] kurularak özel yayıncılığın denetlenmesine yönelik adımlar atılmaya başlamıştır. Özel yayıncılığın devreye girmesi ise TRT'yi rekabet piyasasıyla başa çıkmaya sevk etmiştir. Böylece TRT yapısal değişikliklere giderek gerek marka imajı gerekse de içerikleri açısından bir dizi değişikliğe gitmiştir. O dönemde BBC'nin yeniden yapılandırma çalışmalarını yöneten McKinsey&Company firmasından danışmanlık hizmeti alınmaya başlanmıştır. Aynı zamanda logo ve renk gibi değişimlerin sağlanması için de Pittard Sullivan şirketiyle anlaşılmıştır (Cankaya, 2003:338). Bu çalışmalarla beraber 2000'li yıllara gelindiğinde farklı bir TRT ile izleyici karşısına çıkılmaya başlanmıştır.

Yukarıda Dünyanın önde gelen Kamu Hizmeti Yayıncısı BBC'nin, kuruluşundan ve genel politikalarından bahsedilmiştir. BBC'nin herkes için evrensel olarak erişilebilir olması ilkesi bulunmaktaydı. Bu kapsamda BBC taşrada üretilen bölgesel bir program ve Londra'da üretilen ulusal bir program olmak üzere iki program seçeneği sunuyordu. Bu sayede dinleyiciler nerede yaşarlarsa yaşasınlar, ulusal ya da kendi bölgesel programlarından birini seçebilmişlerdi. Aynı zamanda da dinleyiciler her iki kanaldaki geniş ve çeşitli program seçeneklerine ulaşabilmişlerdi. BBC'nin ilk Genel Müdürü John Reith'e ait olan bu yayın politikası sayesinde kamusal yaşamın eşitlendiği yeni bir (genel) izleyici kitlesi ortaya çıkmıştı. Reith'in yayıncılık politikası farklı kitleleri tek bir noktada birleştirerek yeni bir ulusal kitle kültürü yaratılmasında etkili olmuştu. Bu kapsamda aynı politikanın Türkiye'nin içinde bulunduğu farklı kültür ve kimliklere sahip göçmenli toplum yapısında da etki edebilmesi mümkündür. Böylece farklılıklara rağmen tek bir ulusal görüşe sahip bir toplumun

[55] Halihazırda TRT'nin de içinde olduğu, Türkiye'de yayın yapan tüm kuruluşların içeriklerini düzenleyen ve denetleyen kurum olarak RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) devlet adına bir üst çatı görevi görmektedir. RTÜK üyeleri ise Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından belirlenmektedir. Parlamentoda grubu bulunan siyasi partilerin gösterdiği adaylar arasından her siyasî parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle TBMM Genel Kurulunca seçilir. Halkın düzenleyici ve denetleyici kurulda doğrudan temsilinden söz edilemez. Bkz: Başçı, E. (2018). Kamu Hizmeti Yayıncılığı Düzenlemelerinde Halkın Katılım ve Temsiliyet Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme (İngiltere-Almanya-Türkiye Örnekleri). İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi-İAÜD-ISSN: 1309-1352, Ekim 2018 Cilt 10 Sayı 4 (59-74). Oysaki konunun başından bu yana görüldüğü üzere kamu hizmeti yayıncılığında bağımsızlık, şeffaflık, tarafsızlık, çeşitlilik gibi yayın ilkelerinin hayata geçirilmesi için halkın katılımı ve temsiliyetinin değişik düzlemlerde sağlanması önemlidir. Türkiye'de ise bu durum başlangıçta halkın temsiliyet ve katılımına açık bir şekilde düzenlense de büyüyen teknoloji karşısında kontrol mekanizmasını devreye sokmaktan hiçbir zaman çekinmeyen bir siyasi atılıma gebe kalmıştır.

oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle TRT'nin tek Arapça yayın yapan ve hem yurtiçindeki hem de yurtdışındaki Arap halklarına yayın yapmayı hedefleyen TRT Arabi kanalı incelenmiştir. TRT Arabi'nin yayın politikalarına bakıldığında ise benzer bir stratejinin kurgulanmadığı görülmektedir:

TRT Arabi, TRT'nin 2000'li yıllarda yapmış olduğu önemli atılımlardan birisidir. TRT bu yıllarda farklı dil seçenekleri ile uluslararası bir kamu hizmeti yayıncılığı politikası yürütmeye başlamıştır. TRT'nin bu politikası Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle hem Avrupa ve Balkanlar'da hem de Ortadoğu ve Kafkaslar'da faaliyetlerde bulunmasına dayanmaktadır. Bununla beraber tüm bu bölgelerde ortak dil ve paydada buluştuğu toplumlar ve politikalar yer almaktadır. Türkiye'nin sürdürmüş olduğu mevcut politikalara eşgüdümlü olarak da kamu iletişimi gereksinimi adına TRT, bu coğrafyalarda yayın yapan birçok dilde TV kanalları kurmuştur. Avrupa ve Amerika öncelikli olarak dünya genelinde yayın yapmayı hedefleyen ve ingilizce yayın yapan TRT World, Kafkaslardaki diğer Türk kökenli milletleri hedefleyen TRT Avaz ve hem yurtiçinde hem de yurtdışında yaşayan Kürt kökenli insanları hedefleyen TRT Kurdî bu kapsamda kurulmuş olan uluslararası yayın kanalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunların yanı sıra son yıllarda gerek yurt içinde artan Arap kökenli göçmenler gerekse de Arap Yarımadası'nın Dünya gündeminde sıkça yer alması üzerine 2010 yılında TRT Arabi kanalı kurulmuştur.

TRT Arabi, son yıllarda Türkiye'ye yönelik Arap dünyasında oluşan siyasi merakın giderilmesinin amaçlanması üzerine kurulmuş bir televizyon kanalıdır. Kanalın kuruluşu sırasında, kadın ve çocuk programları, eğlence, belgesel ve haber programları yayınlanma hedefleri taşıdığı belirtilmiştir. TRT'nin 2022 Faaliyet raporunda belirtildiğine göre ise TRT Arabi, Türkiye'yi Arap dünyasına tanıtma ve ülke vizyonunu en doğru şekilde aktarma misyonunu yerine getirmektedir (TRT. 2022: 183). Raporda yer alan program akışları incelendiğinde 9 adet program üretildiği görülmektedir. Programların içerikleri incelendiğinde ise karşılaşılan bulgular şu şekilde:

- Kanalda düzenli yayın yapılan 9 programın haber ve belgesel türleri ile sınırlı kaldığı görülmektedir.
- Programların sekiz tanesinin haber programı, bir tanesinin ise belgesel programı olduğu görülmüştür.
- Haber programların temalarına bakıldığında beş tanesinin Ortadoğu, Arap dünyası ve gündeme dair güncel konular şeklinde belirtilmektedir.
- Diğer programlardan bir tanesinin Türk kültürünün tanıtılmasının hedeflendiği, bir tanesinin insan haklarına dair bilincin ön plana çıkarılmasının hedeflendiği, bir tanesinin Türk Savunma Sanayi'sinin kabiliyetlerinin anlatılmasının hedeflendiği görülmektedir.
- Belgesel türündeki tek programın ise, Dünya'nın farklı bölgelerinden muhabirlerin hazırladığı, ülkelerin tarihsel, toplumsal ve siyasi yapılarını tanıtmayı hedefleyen program içeriğine sahip olduğu görülmektedir.
- Haber programlarının tamamının kanalın İstanbul-Ulus'ta bulunan stüdyolarından yapıldığı görülmektedir.

TRT'nin 2021 Faaliyet Raporu incelendiğinde ise Türk Savunma Sanayi'nin gelişimini anlatan programın 2022 yılında eklendiği görülmektedir. Aynı raporun 2020 yılındaki versiyonuna bakıldığında ise yapılan programlarda Suriye'ye özel yayın başlıklarının açıldığı saptanmıştır. Önceki yıllarda yayınlanan faaliyet raporlarında ise kanalın içeriklerine dair detaylı bilgilerin yer almadığı görülmüştür.[56] Aynı zamanda TRT Arabi'nin 2019 yılında yenilendiği görülmektedir. Kanal Kudüs, Londra ve Washington bürolarını 2019 yılında aktif hale getirmiş, serbest muhabir ağını ise Bağdat, Lübnan, Cezayir ve Tunus gibi başkentlerle genişletmiştir. Yenilenmiş haliyle TRT Arabi Türkiye'nin terör örgütlerine karşı Suriye'de düzenlediği operasyonları Arapça konuşan coğrafyaya insan odaklı olarak sürdürmeye devam edeceğini bildirmiştir. Fakat sonraki yıllarda yayınlanan program içeriklerine bakıldığında ülkede resmi rakamlara göre 3.5 Milyonu bulan Suriyeli göçmenlere yönelik yayın temalarının bulunmadığı, yalnızca 2020 yılı içerisinde bir özel yayın

[56] TRT'nin 2014 yılından bu yana yayınlamış olduğu faaliyet raporlarına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.trt.net.tr/kurumsal/basili-yayinlar/faaliyet-raporlari. Erişim: 20.05.2023

gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda TRT Arabi'nin yurt içinde ve başta Suriye özelinde olmak üzere tüm Ortadoğu'da içinde bulunduğu Suriyeli göçmen meselesini izah etmede ve Suriyeliler için yürütmüş olduğu faaliyetleri bildirmede yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Program içerikleri baz alındığında ise birincil önceliğin yurt içindeki Arap kökenli göçmenlerden ziyade Türkiye'nin Arap Dünyasına dönük siyasetinin konu edindiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Bugüne kadar TRT Kamu Hizmeti Yayıncılığı bakımından birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Buna göre birtakım çalışmalar yürütse de genel olarak Dünya'daki Kamu Hizmeti yayıncı kuruluşlarının %84'ünden fazlasının maruz kaldığı, siyasi otorite kıskacının dışında kalmayı başaramamıştır.[57] TRT için gündem olan tartışmaların başında ise gelir kaynakları gelmektedir. Buna göre TRT'nin şu ana dek en önemli gelir kaynaklarının Kamu Hizmeti Yayıncılık Modeli doğrultusunda bandrol ve elektrik faturalarından alınan TRT katkı payı olduğu görülmektedir. TRT bunun yanı sıra reklamlardan da gelir elde etmektedir. Fakat gelirlerinin önemli bir kısmı faturalardan gelen katkı paylarından oluşmaktadır. Kamuoyundaki şikayetlerden TV dizilerine kadar konu olan TRT payı, 8 Kasım 2021'deki Kabine Toplantısı sonrası Dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.[58] TRT'nin diğer gelirlerine bakıldığında ise 3093 no'lu yasaya göre sıralandığı şekilde şöyle:[59]

a) Radyo, televizyon, video ve birleşik cihazlardan tahsil edilecek ücretler,

b) Elektrik enerjisi hasılatından kanuna göre ayrılacak paylar,

[57] Medya ve Gazetecilik Araştırma Merkezi'nin yayınladığı rapora göre, dünyadaki devlet medyasının %84'ünden fazlası hükümet kontrolünde faaliyet göstermektedir. Devlet Medya Matrisi kullanılarak toplanan ve Ekim 2022'de yayınlanan rapordaki verilere göre, hükümetin devlet medyası üzerindeki kontrolü geçen yıla göre son derece yüksek kalmıştır. Bu raporun kapsadığı 157 ülkede devlet tarafından yönetilen 595 medya kuruluşunun yaklaşık %84'ünün, geçen yılki %80'e kıyasla editoryal bağımsızlığa sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Bkz: http://journalismresearch.org/wp-content/uploads/2022/10/State-Media-2022.pdf. Erişim: 30.03.2023

[58] Haberin tamamına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.indyturk.com/node/433856/ekonomi%CC%87/37-y%C4%B1ll%C4%B1k-trt-pay%C4%B1-uygulamas%C4%B1n%C4%B1n-sonu-1984te-ba%C5%9Flad%C4%B1-1999da-elde-edilen-gelir. Erişim: 30.03.2023

[59] İlgili yasanın tamamına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150709-3-1.pdf. Erişim: 30.03.2023

c) Genel bütçeden yapılacak katkılar,

d) Radyo ve televizyon vasıtasıyla yapılan her çeşit ilan ve reklam ile faaliyet gelirleri

e) Film, bant, plak, nota, dergi, kitap ve benzerlerinin yapım, yayın ve satışından elde edilecek gelirler,

f) Radyo ve televizyonla ilgili her türlü ticari işlemler ve ortaklıklardan elde edilecek gelirler,

g) Düzenlenecek konser, temsil ve benzeri programlara giriş ücreti ve bu yerlerde yapılacak ilan ve reklamdan elde edilecek gelirler,

h) Yapılacak her türlü bağış, yardım ve diğer gelirler.

Dünyada birçok ülkede yayın kuruluşlarının kamusal görevlerini yerine getirmeleri için ihtiyaç duydukları güvenli finansal kaynaklar, kamu gelirlerinden sağlanmaktadır. Özellikle Avrupa Yayın Birliği'nin (EBU) -konunun başında da değinilen- *"evrensellik, bağımsızlık, mükemmellik, çeşitlilik, hesap verilebilirlik ve yenilenmeden"* oluşan altı önemli ilkesinin yerine getirilmesi için üye ülkeler ihtiyaç duydukları güvenli finansal kaynağı kamu gelirlerinden sağlamaktadır. Bu güvenli finans kaynağı geleneksel olarak lisans ücretidir. Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1994/1 sayılı kararı ile üye devletler kamu hizmeti görevlerini hakkıyla yerine getirebilmesi hususunda gerekli, uygun ve güvenli finansmanı sağlayacakları hususunda teminat vermişlerdir. Fakat Türkiye'nin içinde bulunduğu durum genel olarak TRT'nin izlenmemesi üzerine gelişmektedir. Yıldız'ın da (2012: 145) çalışmasının sonucunda yer verdiği *"Bizim vergilerimizle, fatura ücretlerimizle yüksek ücretleri programlara aktarıyorlar"* şeklindeki eleştiriler TRT'nin finansman kaynaklarının hem siyasi hem de toplumsal olarak irdelenmesine neden olmuştur.[60]

[60] TRT son yıllarda izlenme oranlarında ciddi bir artış ivmesi yakalamıştır. Televizyon İzleme Araştırmaları (TİAK) tarafından yayınlanan 2021 yılı televizyon izlenme raporuna göre TRT tüm kategorilerde izleyici sayısını artırarak en çok yükselen ve izlenen kanal olmuştur. Araştırmaya göre TRT, Bir önceki yıla nazaran izleyicisini %60'tan fazla artırmıştır. Bkz: https://www.turkiyegazetesi.com.tr/magazin/trt-1-2021-yilini-zirvede-kapatti-817156 Erişim: 31.03.2023

TRT bugün kendi deyimiyle *''insanlığın ortak değerlerini ve idealini küresel etki oluşturacak şekilde yansıtan yayıncılık merkezli faaliyetler yapmak''* ilkesiyle Türkiye'nin, *"sorumluluklarının farkında bir kamu yayıncısı"* olarak; öncü kimliği ile tüm platformlarında uluslararası etki yaratan bir anlayışla yayınlarını sürdürmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, izleyici/dinleyici merkezli ve keşif odaklı yayıncılık için yenilikçi içerikler ve özgün formatlar sunmak, yüksek teknoloji ile yapım ve yayın süreçlerini iyileştirmek, yayın ekosisteminin gelişimine katkıda bulunmak gibi ilkeleri benimseyerek faaliyet gösterdiklerini belirtmektedir (TRT. 2023). TRT'ye sadece bu açıdan bakıldığında kamu hizmeti yayıncılık modeline uyan bir yayın kuruluşu olduğu belirtilebilir. Fakat TRT'nin asıl eleştirisi tarafsızlık ve eşitlik üzerine gelişmektedir.

Haziran 2018 seçim döneminde (17 Nisan ile 6 Mayıs tarihleri arası) TRT'nin AKP-MHP ittifakına 37 saat 40 dakika 2 saniye ayırmasına karşılık Saadet Partisi ve HDP'ye yayın akışında hiç yer vermediği, İyi Parti'ye ise 9.5 dakika yer verdiği ortaya çıkmıştır. *''TRT tek bir kişinin televizyonuymuş gibi yayın yapıyor''* diyerek tepki gösteren Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) CHP'li Üyesi İlhan Taşçı BirGün Gazetesine röportaj vererek TRT'yi ağır şekilde eleştirmiştir:

> *''Kamu yayıncılığı yapması gereken ve 80 milyonun vergileri ile ayakta duran TRT, çok yanlı bir yayın yapıyor. Öyle ki Türkiye'nin değil, sanki bir partinin hatta tek bir kişinin televizyonuymuş gibi bir yayın yapılıyor. Tek bir kişi diyorum, çünkü yeri geldiğinde Başbakan'ın yayını kesip, Cumhurbaşkanı'na bağlanıyor. Bu eşitlik ilkesine tamamen aykırıdır."* [61]

Aynı dönemde Cumhurbaşkanı Adayı olan Muharrem İnce, basın toplantısı yapmak üzere girdiği salondan *''Mitinglerimi göstermeyenin burada ne işi var''* diyerek TRT muhabirlerini dışarı çıkartmıştır.[62]

[61] Haberin tamamına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.odatv4.com/guncel/trt-tek-bir-kisinin-televizyonuymus-gibi-yayin-yapiyor-15051840-138820 Erişim: 3103.2023

[62] Haberin tamamına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/ince-trtyi-disari-cikardi-2486005/ Erişim: 3103.2023

Tüm bu eleştiri oklarının ucundaki TRT, başlangıçta özerklik-tarafsızlık-kamu tüzel kişiliği-devlet tekeli gibi kavramlar çerçevesinde kurulmuştur. Fakat TRT, kuruluşundan başlayarak siyasal mücadelenin üzerinde yürütüldüğü alanlardan biri olmuştur. Sibel Nart'ın[63] Mart 2022'de Çağdaş Dergi'de[64] yayımladığı yazısında belirttiğine göre de TRT, Tanzimat'tan bu yana süregelen Batıcı-Geleneksel ya da Yerli-Yabancı gibi kavramlarla tanımlanabilecek gruplar arasındaki iktidar mücadelesinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir. Anayasa'nın ve TRT Yasası'nın zaman içinde geçirdiği değişikliklerle birlikte, TRT ile siyasal iktidarlar arasındaki mesafede de farklılıkların ortaya çıktığını belirten Nart, bu süreçte kamu/devlet yayıncılığının, zaman zaman Hükümet yayıncılığı olarak değerlendirildiğini, devlete bağlı olan bir yayın kurumunun, siyasal iktidarın çizgisinde olması gerektiği görüşünün, kamu yayıncılığı yapmak üzere kurulan TRT'nin, amacından ve işlevinden sapmasına neden olduğunu belirtmiştir.

TRT kamu hizmeti yayıncılığının temel yapı taşı olan BBC'yi örnek alarak kurulmuştur. BBC'nin ise en önemli özelliği siyasal iktidara karşı bağımsızlığını büyük ölçekte elde eden bir kuruluş olarak tanımlanmasıdır. Fakat gelinen noktada BBC için dahî tarafsızlık ilkesinin suistimale uğratıldığı eleştirileri bulunmaktadır. Örneğin; Kraliçe II. Elizabeth'in eşi Prens Philip'in 99 yaşında hayatını kaybetmesinin ardından BBC'nin yayın akışını değiştirerek, MasterChef finali ve Gardener's World gibi popüler programlar yerine Prens'le ilgili özel programları yayına alması,

[63] Prodüktör, metin yazarı ve eğitmen olan Sibel Nart, özellikle 1988 yılında çalışmaya başladığı TRT'de hazırladığı sayısız canlı ve band yayınlarıyla bilinmektedir. Bu programlar, TGC "Gazetecilik Başarı Ödülü", iki kez TGC "Sedat Simavi Yılın Radyo Programı Ödülü", üç kez Çağdaş Gazeteciler Derneği "Yılın Radyo Programcısı" ve Kültür Bakanlığı, RTÜK ve Karaman Belediyesi'nce verilen "Türkçe'nin En İyi Kullanıldığı Radyo Programı" ödüllerine değer görülmüştür. Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı konusunda etkin çalışmalara imza atan Nart'ın, bir de 2009 yılında Ankara Üniversitesi'nde tamamlanan ''1964-1980 ARASI TRT RADYO YAYIN POLİTİKALARI: Toplumsal ve Politik Süreçte Radyonun Tarihsel ve Kurumsal Gelişimi'' adlı doktora tezi bulunmaktadır. Bkz: Nart, S. (2009). 1964-1980 ARASI TRT RADYO YAYIN POLİTİKALARI Toplumsal ve Politik Süreçte Radyonun Tarihsel ve Kurumsal Gelişimi. Ankara Üniversitesi Doktora Tezi

[64] Çağdaş Dergi, ''Çağdaşlık ifade özgürlüğü ile başlar'' sloganıyla Çağdaş Gazeteciler Derneği tarafından 0cak 2022'de yayım hayatına başlatılan düşünce dergisidir. Şu ana kadar 4 sayı çıkarılan dergi, (kendi ifadeleriyle) gazetecilik mesleğine yönelik baskılara, verilmek istenen şekle itirazın parçası; meslek ilkelerinin korunmasının önemli adreslerinden biri olmayı hedeflemektedir. Bkz: https://cgd.org.tr/cagdas-dergi/ Erişim: 01.03.2023

izleyiciler tarafından şikâyet edilmesine yol açmıştır. BBC kanallarında Prens'le ilgili haberler dışında bir şey izleyememekten rahatsız olan bazı Britanyalılar, BBC için *"devletin propaganda kanalı"* benzetmesi yaparken, bazıları da yayın kuruluşunun 40 yıl öncesinin Doğu Avrupa'sındakine benzer bir strateji izliyormuş gibi davrandığını belirtmiştir.[65]

O halde, Medya ve Gazetecilik Araştırma Merkezi'nin Ekim 2022'de yayınladığı rapora yeniden bakacak olursak; bir önceki yıl içerisinde hiçbir medya şirketinin editoryal bağımsızlık kazanamadığı belirtilmişti. Bunun en belirgin nedeni olarak ise, hükümetlerin ve siyasi grupların medya üzerinde daha fazla kontrol etme çabalarını hızlandırmaları şeklinde açıklanmaktaydı. Rapora göre, hükümetler ve siyasi gruplar medya üzerinde daha fazla kontrol elde etme çabalarını hızlandırdıkça, bölgedeki devlet medyası çok sayıda tehditle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca raporda Avrupa'nın yüksek oranda ele geçirilmiş medya kuruluşları vakalarıyla karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir.[66]

Oysaki; Kitle iletişim araçları bugün gelinen noktada Frederic Barbier ile Catherine Bertho Lavenir tarafından insanlığı mekânın ve zamanın buyruğundan çıkardığı için *''kurtarıcı''* olarak tanımlanıyorlar. Hatta, "Diderot'tan İnternete Medya Tarihi" kitabında ele aldıkları üzere, yine bu araçların gücü "*imparatorluklar, önceleri sadece 'kâğıt imparatorlukları' olmuş, daha sonra da enformasyon –ve enformasyon kontrolü- imparatorluğu"* olarak vurgulanıyor. Benzer şekilde, günümüz dünyasında iletişim araçlarının toplumsal bilginin ve kültürün yeniden üretilmesinde başrol oyuncusu olduğu genel kabul görmektedir. Nitekim, medya tarihi bu etkili araçların kime ait olacağı sorusuna cevap vermeye çalışılan yanıtlarla doludur. Halihazırda kamu hizmeti yayıncılığının da varlığını sürdürmesi konusunda genel kabul oluşturan birçok görüş bulunmaktadır. Hâlbuki asıl soru ise gerekliliği üzerine neredeyse görüş birliğine varılan kamu hizmeti yayıncılığının nereye doğru evirildiği üzerinedir:

[65] Haberin tamamına buradan ulaşılabilmektedir: https://www.indyturk.com/node/343031/d%C3%BCnya/bbc-izleyicileri-t%C3%BCm-yay%C4%B1nlar%C4%B1-prens-philipe-adayan-kanala-isyan-etti Erişim: 31.03.2023

[66] Raporun tamamına buradan ulaşılabilmektedir. Bkz: http://journalismresearch.org/wp-content/uploads/2022/10/State-Media-2022.pdf. Erişim: 30.03.2023

Temel olarak ticari yayıncılığın egemen olduğu görsel-işitsel bir evrende son birkaç yıldır kamu hizmeti yayıncılığının hayatta kalmayı başardığı söylenebilmektedir. Fakat, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yayıncılık dünyası da çok hızlı bir şekilde değişim göstermiştir. Bu süreçte ise ticari hizmetlerin çoğalmasının kamu yayıncılığını tehlikeye atan izleyici parçalanmasına yol açıp açmayacağı, bu parçalanmanın artık reytingleri bile takip etmeye değmeyecek kadar izleyicilerin düşmesine neden olup olmayacağı gibi birçok soru gündeme gelmektedir. Aynı zamanda kamu yayıncılarının varoluş amaçlarının yalnızca belirli izleyiciler değil, genel halka hizmet etmek olduğunu bilerek özel hizmetler oluşturulmalı mı, bu alanlardaki benzer programların bolluğu göz önüne alındığında, belirli program türlerini bırakmalılar mı ya da internet hizmetleri sunmalılar mı gibi birçok soru daha günümüz koşullarına göre kamu yayıncılığının cevaplandırmasına gebe bırakılmıştır. Neyse ki, bütün bu sorular tek bir soru da özetlenebilmektedir: *''Dijital çağda kamu yayıncılığının yeri nedir?''*

Öncelikle belirtilmelidir ki dijital çağ, yalnızca kamu yayıncılığını değil tüm yayıncılığı farklı düşünmeye zorlamaktadır. Yalnız şu açıktır ki; yayıncılığın ve teknolojinin bir önceki döneminde yer alan teknik sınırlılıklar (anten ve frekans paylaşımı gibi) günümüzde geçerliliğini yitirmektedir. Bu nedenle, yayıncılığa dair devlet müdahalesi geçerliliğini yitirmektedir. Bu da beraberinde sektörün nasıl şekilleneceği ile ilgili soruları gündeme getirmektedir. Dijitalleşmeye dayalı asıl önemli konu ise, bunun insanlara tüketiciden çok vatandaş olarak hitap eden evrensel bir hizmete duyulan ihtiyaca karşılık gelmesi hakkındadır. Öyle ki, Kamu Hizmeti Yayıncılığı açısından dijitalleşme tamamıyla ticari amaçlar uğruna hizmet etmediği taktirde, kişilerin sosyal statüleri ve satın alma güçleri ne olursa olsun katılım sağlayabildiği bir forum olduğu taktirde ve bireyselleşmenin getirdiği parçalanma, siyasi topluluğa ait olma ve kendilerini vatandaş olarak algılamalarını sağlayan hizmetlere kayıtsız kalmalarına neden olmadığı takdirde dijitalleşmenin kamu yayıncılığının sürdürülmesine engel olmayacağı söylenebilmektedir. Hatta içerdiği demokratik ve eşitlikçi amaçlara hâlâ gerekçe olarak başvurulabilmek mümkündür.

Böyle bir ortamda kamu hizmet yayıncılığının gelecekteki yeri konusunu Werner Rumhorst'un (1998: 6) Kamu Hizmeti Model Yayın Yasası'nın giriş notunda belirttiği gibi kamu hizmeti yayıncılığının geleceğinin, misyonundan ve sivil toplum için oynadığı rolden geldiğini belirtmiştir. Ona göre; bilgi kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve bireyselleştirilmesi ne kadar fazla olursa, izleyiciler de o kadar çok parçalanır. Bu da kamu hizmeti yayıncılığının görevleri arasında yer alan ulusal bir referans noktası oluşturma ve ulusal kimlik yaratma işlevlerini yerine getiren en az bir güçlü hizmetin sürdürülmesini daha önemli kılacaktır.

Kamu Hizmeti Yayıncılığının önümüzdeki süreçte temel mücadelesi ise var olma sebepleri ile ilgili dayanak noktalarını geliştirmek ve dijitalleşme sürecine uyum sağlamak şeklinde şekillenmesi öngörülmektedir. Bugün gelinen noktada kamu ve özel televizyon kanallarının büyük çoğunluğunun internet dünyasında belirli oranda karşılıkları bulunmaktadır. Geriye yapılması gereken olarak kalan ise kamu hizmetine dayalı misyonların geliştirilmesi ve tamamlanması adına yeni teknolojilerden yararlanması olarak şekillenmektedir. Fransız Sosyolog Dominique Wolton'un da belirttiği gibi (2000: 31); *''Yarın, etkileşimli ve ağlarla dolu bir multimedya evreninde Kamu Hizmeti Yayıncılığı dünden daha önemli bir role sahip olacak, çünkü bireyci kitle toplumundaki birkaç halkadan biri olacaklar. Kamu hizmeti yayıncılığının amacı, güçlü bir hiyerarşide bir şeyler paylaşmaya devam etmek olacaktır''.*[67]

[67] Dominique Wolton'ın bu sözleri 1999-2000 yılları arasında Fransız Senatosu tarafından hazırlanan ''Kamu yayıncılığının finansmanına ilişkin Maliye, Bütçe Kontrol ve Ülkenin Ekonomik Hesapları Komisyonu adına hazırlanan Bilgilendirme Raporu'' içerisinde belirtilmiştir. Kamu yayıncılığının finansmanına ilişkin bu raporda ayrıca Wolton'un ''kamu yayıncısının görevinin gerçekten -sosyal bağlantılar- kurmak olduğu unutulmamalı'' sözlerine de yer verilmiştir. Bkz: Belot, C. (1999-2000). Senato Raporları No: 162. (Les rapports du Sénat, no 162). s. 31. Paris: Fransa

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ VE ENTEGRASYON KAVRAMLARI EKSENİNDE AVRUPA VE TÜRKİYE'DEKİ UYUM POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI

İnsanlık tarihi aynı zamanda göçün tarihidir. Göç olgusunu insanlık tarihiyle eşanlamlı biçimde tanımlayan birçok bilimsel kaynak mevcuttur. Başka bir ifadeyle de göç, insan hayatında yaşanan devinimlerin toplumlara yansımış hali olarak betimlenir. Göç kavramının insanın devinimlerinin yansıması olarak görecelendirilmesindeki tespit ise bilimsel argümanlara dayanmaktadır. Bunu göç ile ilgili yapılan incelemeler sırasında sıkça görmek mümkündür. Son bulgulara göre günümüzden yaklaşık iki milyon yıl önce Afrika'da ortaya çıkan ilk insanlar (Ramapithecus) ortaya çıkışlarından dört yüz yıl sonra Afrika'nın dışına göç etmiş ve doğuya yayılmışlardır. Bu göçle Ramapithecus'lar çevresel faktörlerin farklılaşmasının da etkisiyle çeşitli türlere doğru evrimleşmişlerdir. Bu evrim süreci bugünkü insan türüne en yakın olan Homo Sapienslerin ortaya çıkışına kadar (M.Ö. 200.000) devam etmiştir. Homo Sapiensler de bugüne kadar gezegen üzerinde eriştiği tüm mesafeleri genişleterek yeni fırsatlar aramak uğruna göç etmişlerdir. Sapienslerin bu hareketi yalnızca bir eylemi tanımlamaktan ibaret değildir. Göç bir toplum için sosyal, siyasal, kültürel, edebî ve tarihi gibi birçok değerin karşılaşması, harmanlanması, kültürlenmesi ve yeniden yorumlanması anlamını taşımaktadır. Bu yüzdendir ki, *''insanlık tarihi aynı zamanda göçün tarihidir''* olarak tanımlanmaktadır. Birçok bilimsel kaynakta, herhangi bir dergide ya da blog sayfalarında göç ile ilgili bir yazının başlangıcında, göçün insanlık tarihi ile aynılaştığına atıf yapan tanımlamalara rastlamak mümkündür. Aynı şekilde bilimsel araştırmalar göç ile insan-tarih-doğa ekseninde yaşadığımız evreni anlamlandırabilmek ve *''Biz kimiz ve nereden geliyoruz?''* sorularını cevaplandırabilmek adına değerlidir. *''Ötzi''* bu tespitin çarpıcı bir örneği olarak üzerine eğilmeye değerdir.[68]

[68] Ötzi, (Diğer adıyla Buz Adam Ötzi) M.Ö. 3300-3150 yılları arasında, Tirol Alplerinde (Avusturya-İtalya Sınırı) bir dağ geçidini geçerken kayaların arasında hayatını kaybeden ve şimdiye kadar analiz edilen en eski insan DNA'sına sahip kalıntıdır. 1991'de cesedi dağcılar tarafından Alp Dağları'nda bulunan Ötzi'nin üzerinde yapılan incelemelerde hem kökenlerinin geçmişi atalarının ve göç

Bugün insan göçlerini anlamak ve sürekli hareket etmelerine bir sebep aramak adına da bilimsel argümanlar temel kaynak noktası olma niteliği taşımaktadır. Buradan hareketle kendi genlerimizin de en az 5 ile 6 milyon yıl önce Afrika'da evrimleşen insansı atalarımızdan geldiğini söylemek mümkündür. Yaşama yetilerini zamanla geliştiren bu atalarımız göç kapasitelerini de geliştirmeyi başarmış ve 1.5 milyon yıl önce Afrika'ya ve Avrasya'nın çoğuna yayılmışlardır. Dünya tarihine bakıldığında da insanlar göç süreçlerini hızlandıran bir dizi teknolojik icatlar geliştirmişlerdir. Kendilerini hemen her ortamda yaşayabilecek şekilde donatan, ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak adına dünyayı değiştiren bu insanlar, hareket etme ve yer değiştirme kabiliyetlerini de geliştirmişlerdir. Fakat çağın göç dinamiklerine bakıldığında geçmişin göç etme sebeplerinin bugün için demodeleştiğini belirtmek mümkündür. Örneğin; Bugün Afrika'nın ayrı bir kıta olarak algılanmasını sağlayan şey, bundan altmış bin yıl önce erken dönem Homo Sapienslerinin (Erectus) Afrika'nın dışındaki bölgelere mesafeleri genişleterek göç etmelerinden kaynaklanmaktadır. İnsanlık tarihinin ilk büyük çapta göç hareketi olarak kabul edilen bu yayılım evrimsel çeşitlenme için oldukça faydalı olmuş ve bu göç hareketiyle insanlığın kaderi değişmiştir.

Göçün insanlık tarihinin izah edilmesindeki bir başka biçimi ise Kavimler Göçü'dür. (MS. 35-800) Kavimler Göçüyle birlikte Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Roma İmparatorlukları olarak ikiye ayrılması, ilk çağın sona ererek Orta Çağın başlaması gibi bir öneme sahiptir. Aynı zamanda, Kavimler Göçüyle Avrupa'nın etnik yapısı değişmiş, bugünkü İspanya'ya Vizigotlar, Kuzey Afrika'ya Vandallar, İtalya'ya Ostrogotlar, bugünkü Fransa'ya ise Franklar yerleşmiştir (Gülük. 2019: 2). Son olarak 15. yüzyıl sonunda Coğrafi Keşifler sonucunda ortaya çıkan Amerika Kıtası, zengin doğal kaynakları ve arazileri ile Avrupalılar için oldukça câzip bir göç merkezi haline gelmiştir (Gülük. 2019: 3). Devamında ise bu kıtanın en büyük devleti olan Amerika

dinamiğinin ortaya çıkarılması hem de kendi kültürü üzerinde çok şey öğrenilmesini sağlamıştır. Ötzi'nin insan göçlerine kattığı en büyük anlam her insanın bedeninde ve kültüründe Ötzi gibi insan göçlerinin izlerini taşıdığı sonucuna ulaşılmasıdır. Fisher'ın, göçün tarihini ele aldığı kitabında bu etkinin bilimsel bulgularla nasıl ortaya çıkarılabileceği açıkça ortaya koyulmuştur. Bkz: FISHER, M. (2022) Göçün Tarihi. Çev: Halil Doğan Aydoğan. İnkılap Kitabevi: İstanbul. s.18.

Birleşik Devletleri'nin dünyanın süper gücü olarak ortaya çıkması göçün insanlık tarihinin bir parçası olduğunun ispatlarını taşımaktadır.

Fakat, 19. ve 20. yüzyılda artan savaş ve çatışma halleri, gelişen kapitalist ekonomik sistem ile değişen ülke rejimleri hem göç trafiğini artırmış hem de göçün o çağa kadarki karakterini de değiştirmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan küreselleşme eğilimleri ile uluslararası göç dinamikleri belirgin hale gelmiştir. Kuzey Avrupa, Körfez, Doğu Asya ve Pasifik'teki yeni endüstriyel ekonomilere iş gücü göçü artarken, şiddetli çatışmalar özellikle az gelişmiş bölgelerde yerinden edilmiş insanların büyük çapta hareketlerine yol açmıştır. Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler geçici, döngüsel ve tekrarlayan hareketleri kolaylaştırmıştır. Gittikçe daha fazla insan eğitim, evlilik veya emeklilik için ya da yeni yaşam tarzı arayışlarıyla hareket ettiğinden yeni hareket türleri de ortaya çıkmıştır. Buna bağlı olarak günümüzdeki göçün küreselleştiği, hızlandığı, farklılaştığı ve kadınların da göç etme sayılarının arttığını belirtmek mümkündür. Ayrıca, göç alan ülkelerdeki demografik ve ekonomik değişimlerin göçmen iş gücüne yönelik oluşan taleple ilgili farkındalığı artırırken, aynı zamanda etnik çeşitlilikle ilgili kamu endişesi, örneğin -entegrasyon sözleşmesi- ve vatandaşlık testleriyle sosyal uyumu artıracak önlemlere yol açtığı açıktır. Böyle bir göç dinamizmi içerisinde 19. yüzyıldan itibaren bilimsel anlamda ele alınan göç olgusuna yöneltilen -batılı ve batılı olmayan bölgelere göç edimi gibi[69]- bir bakış açısının da bugün için geçerliliğini yitirdiği görülmektedir. Haas, Castles ve Miller'ın da (2022: 15) belirttiği üzere hem küresel göç dinamiklerindeki değişimler hem de böyle bir göç anlayışının her şeyden önce sömürgeci, tarih dışı ve yanlış olduğunun gittikçe daha fazla farkına varılması nedeniyle bu tür bölünmeler giderek daha az savunulabilir hale gelmektedir. Uluslararası göç hareketleri dünyadaki devletleri ve toplumları, ikili ve bölgesel ilişkileri, ekonomik yeniden yapılanmayı, güvenliği, ulusal kimliği ve egemenliği etkileyecek şekilde yeniden biçimlendirirken göçün tüm bu etkenlerin içkin bir parçası

[69] Castles ve Miller'ın özgün ifadesidir. Bkz: Haas, H., Castles, S., Miller, M. (2022) Göçler Çağı. Çev: Birsen Aybüke Evranos. GAV Perspektif Yayınları: Ankara.

olarak uluslararası siyasi düzenin gelecek dönüşümlerini şekillendirdiğini görerek değerlendirme yapmak gerekmektedir.

Yalnız bu çalışmanın temeli göçmenlerin ev sahibi toplum ile sosyal uyum sürecinin düzenlenmesini kapsamasından ötürü konuya entegrasyon çerçevesinde bakılacağını belirtebiliriz. Bu durumu şu şekilde de îzah etmek mümkündür: Uluslararası göç hareketleri devletleri ve toplumları, bölgesel ilişkileri, ekonomik yapılanmayı, güvenliği, ulusal kimliği vs. gibi birçok konuda çözümlenmesi gereken birçok unsur taşırken göçmenlerin ev sahibi toplum ile entegrasyonu tüm bu sorunların çözümlenmesindeki temel/ana etken olarak konumlanmaktadır. Entegrasyon konusuna gelecek olursak; Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümüne (Population Division of the United Nations) göre uluslararası göçmenlerin sayısı 1960'ta 93 milyonken 2020 yılında bu sayı 281 milyona ulaşmıştır (IOM. 2020). Bu şaşırtıcı bir artış olarak görülse de uluslararası göç dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3'ü seviyesinde dalgalanarak sabit kalmıştır (https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar. Erişim: 4.06.2023). Buna rağmen devletlerin göçü düzenleme çabaları tüm zamanların en yüksek seviyesine ulaşmış ve yoğun ikili, bölgesel ve uluslararası diplomasiyi içerir hale gelmiştir.[70] Sıkı güvenlik önlemlerine rağmen göçmenlerin önemli bir kısmının düzensiz şekilde göç ettiği görülebilmektedir. Göçün hedef noktası olarak öne çıkan ülkeler ise bu sorunları azaltmak için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Uygulamadaki politikalara bakıldığında kavramın bazen uyumu ifade ederken bazen de asimilasyon ile eşanlamlı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu iki söylem arasında kesin bir ayrım çizmenin zor olduğunu belirten açıklamalar mevcuttur (Somersan. 2004: 92). Kısmen birbirini kapsayan özellikleri de bulunmaktadır. Ancak temelinde entegrasyonun azınlık grubun öz kimlik ve kültürünü terk etmesi gibi bir hedefinin olmaması onu asimilasyondan ayıran en büyük özelliğidir (Yaman. 2017: 106).

[70] Birleşmiş Milletler verilerine baktığımızda uluslararası göç oranı son 20 yılda hızlı bir artış göstermekte, böyle devam ederse 2050 yılında uluslararası göçmen sayısının 405 milyona ulaşması beklenmektedir. Bkz: T.C Göç İdaresi. (2015) Türkiye Göç Raporu. Göç dinamiklerine bu açıdan bakıldığında bugünkü yapılan devletlerarası anlaşmaların ve prosedürlerin yetersiz kalacağı bile söylenebilir.

O halde göç krizine dair nasıl bir yaklaşımın temel alınacağı sorunsalı; İş birliği ve paylaşımı mümkün kılacak açık, ön yargısız ve empati temelli bir yaklaşımın benimsenmesinin mecburiyeti üzerine çözümlenmektedir. Bu paylaşımcı yaklaşım fikrinden hareketle irdelenen çalışmamızda da göç hareketinin beraberinde getirdiği sosyal uyum meselesine bir model önerisi getirilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda yine insanlık tarihinin başlangıcından bu yana var olan iletişim temel alınarak bilimsel bir yaklaşım geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde de göç hareketinin açıklığa kavuşturulması ve sosyal uyum/entegrasyon konusu üzerine durulmaktadır. İnsanın neden göç ettiği ve bu göç hareketine karşılık geliştirilen yaklaşımların ne olduğu bu bölümde açıklığa kavuşturulmaktadır. Beraberinde çalışmanın kapsadığı Türkiye'nin göç serüveni ve buna karşı geliştirilen politika ve yaklaşımlar irdelenmektedir. Son olarak da çözüm için ortaya atılan Avrupa'nın göç ve entegrasyon yaklaşımları ve politikaları ele alınmaktadır.

2.1. GÖÇ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ: TANIMLAR, TÜRLER VE KURAMLAR

Göç her şeyden önce insanın mekân ile girdiği bağlamsal dinamiğin ifadesidir. Mekânsal yer değiştirmenin de insan ve toplum üzerinde birçok değişkeni bulunmaktadır. Bugün göç etmek insan hayatının akışının bir parçası konumunda yer almaktadır. Toplumsal olarak insan hayatının dinamikleri incelendiğinde ise göç için bu dinamiklerin bir parçası olduğunu belirtmek mümkündür. Tüm bu yapıların dışında bugünkü göç dinamiğine bakıldığında ise göçün uluslararası boyutta yaşanan bir olgu olarak karşımıza çıktığını belirtmek mümkündür. Burada küreselleşmenin etkisi yadsınamazdır. Adıgüzel'in dediği gibi (2016: 171), *''Artık dünyanın hiçbir ülkesi tek kültürlü bir yapıya sahip değildir''*. Çünkü göçler münferit olgular değildir. Metaların, sermayenin ve fikirlerin hareketleri hemen her zaman insan hareketlerine yol açmıştır. Küreselleşmeyle birlikte de serbest dolaşım göç hareketlerinin hızlanmasına yansımıştır. Aynı zamanda küreselleşme çağında gelişmiş ulaşım ve basılı ve elektronik medyanın yaygınlaşmasıyla kolaylaşan küresel kültürel değişim, başka yerlerdeki yaşam ve fırsatlar hakkında görüntü ve bilgileri yayarak göç arzusunu

artırabilmektedir. Bu nedenle uluslararasılaşan göç olgusu küresel değişimin en önemli faktörlerinden biridir.

Göç her zaman için devletler tarafından kontrol edilmek istenen bir olgu olmuştur. Ancak bu süreç küreselleşmeyle birlikte ekonomik birtakım deregülasyonlara maruz bırakan yabancıların gelişi ve kalış biçimlerinin düzenlenmesi isteksizliğine karşı mücadele edilmesi gereken bir olgu olarak karşılanmıştır. Hatta, göçü düzenleme çabaları günümüzde tüm zamanların en yüksek seviyelerine çıkarken ikili ve bölgesel çapta birçok diplomatik politikaları içerir hale gelmiştir (Castles ve Miller. 2021: 14). Burada göçmenlerin önemli bir kısmının düzensiz yollarla sınır geçişlerini gerçekleştirmesi de büyük etkendir.[71] Küresel göç dinamiğinin artan hızı beraberinde toplumların kültürel değer biçimlerinin de yeniden ele alınmasına sebep olmaktadır. Bir arada yaşamak özellikle son yıllarda artan ulus-devlet anlayışı ve yeniden yükselen faşizm algısı ile giderek güçleşmektedir. Bu sebeple hem göçmen hem de ev sahibi toplum açısından göçün ele alınış biçimi farklı politik, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamları içermesini gerekli kılmaktadır. Çünkü göç aynı zamanda da bir yerden başka bir yere yapılan sosyo-kültürel, politik ve bireysel dinamiklerin yer değiştirme hareketidir.

Göç kavramını ele alırken anlaşılır kılabilmek adına farklı açılardan bakan tanımların da ortaya konulması gerekmektedir. Örneğin sosyoloji bilimi göçü birey veya grupların geçirdikleri sosyal süreçlerin bir sonucu olarak ele alarak insanların, sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlamaktadır (Adıgüzel. 2016: 3). Ekonomi bilimi ise göçü insanların ekonomik fırsatlar arayışı açısından ele alarak iş gücü piyasalarındaki kaynakların hareketliliği olarak tanımlamaktadır (Görgün. 2018: 1156). Göç olgusu üzerinde geliştirilen düşünceler bazı noktalarda birbiriyle farklılık gösterse de özü itibariyle

[71] 2015 yılında AB ülkeleri ile Türkiye arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması, devlet nezdinde düzensiz göçü engelleme kapsamında yapılan bir diplomatik adım olarak gösterilebilmektedir. Bunun yanı sıra Yunanistan gibi çeşitli ülkelerin sınırlarına çelik çit çekmesi veya beton duvarlar örmesi yine düzensiz göçü engelleme adımları olarak gösterilebilmektedir. Yunanistan çelik çit çekerken Türkiye ise güney doğusunda bulunan sınır hattı boyunca betonarme duvar örerek düzensiz göçü engelleme konusunda adımlar atmıştır. Yunanistan için Bkz: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistandan-meric-nehri-kiyisina-140-kilometrelik-celik-cit-cekilecek/2781961. Türkiye için Bkz: https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/suriye-sinirina-beton-duvar. Erişim 03.12.2023

yalnızca basit bir yer değiştirme olayı olarak ele alınmaması gerekmektedir. Göçmenin varış noktasındaki gereksinimleri ve ev sahibi toplumla bütünleşmesi gibi birçok durum bakımından insanî bir olgu olarak ele alınması gerekmektedir. İnsanî bir olgu olarak ele alındığında da insanın ve çevresinin ortak sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada göçün insan haklarıyla ilişkisi başlamaktadır. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü'ne göre de göç bir ''hak''tır (Urk. 2010: 108). Bu değerlendirmeler ışığında insan hakları açısından göç insanların güvenlik, eğitim, sağlık gibi insanî haklarına erişim arayışı olarak tanımlanmaktadır.

Devletler ve hükümetler arası çerçevede bakıldığında ise göçün tanımlanma biçimlerinin uygulanacak politikaları belirlemesi çerçevesinde değişkenlik gösterdiği görülebilmektedir. Birleşmiş Milletler göçü, *"insanların kendi istekleriyle yer değiştirerek doğdukları yerden başka bir yere yerleşmesi"* olarak tanımlarken Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise *''süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir''* (IOM. 2009: 22) şeklinde tanımlamaktadır. Türk hukukuna göre de göç, *''Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı''* ifade etmektedir (YUKK. 2013).

Göçe ilişkin yukarıda belirtilen tanımlamalara bakıldığında göç kavramının çok boyutlu ve karmaşık bir konu olduğu görülebilmektedir. Bu karmaşıklık, göçe dair tanımlamaların farklılaşmasına yol açmakta ve göç hareketlerinin sınıflandırılmasına da etki etmektedir. Göç ve göçmenlere yönelik tür tanımlamalarının farklılaşmasında da kamusal tartışmalarda, bilim ve siyasette belirli kriterlere göre değerlendirme yapmanın ve alt grupları sınıflandırmanın amaçlandığını belirtmek mümkündür. Göçe dair yapılan bu sınıflandırmaların da küreselleşmeyle birlikte daha önemli hale geldiğini belirtmek mümkündür. Öncesinde göçe ve göçmenlere yönelik herhangi bir hak talebi söz konusu değilken bir sınıflandırmaya gereksinim duyulmamıştır. Fakat özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan göç hareketleri dolayısıyla Birleşmiş

Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kurulması ve göçmenlerin statülerine yönelik kriterlerin belirlenmesi, savaştan sonra ortaya çıkan modern refah devletleri için de birtakım kriterlerin belirlenmesini gerekli kılmıştır. Çünkü refah düzeye ulaşan devletlerin vatandaşlarını gözeten birtakım yardımlarda bulunmasından ötürü, artık göçmenin refah devletten taleplerinin ne olabileceği ve kabul eden devlete ne gibi masraflar çıkarabileceği önemli hale gelmiştir. Bu aynı zamanda bir dereceye kadar entegrasyon yollarının da önceden belirlenebilmesinin yöntemlerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle devletin göçmeni kabul ederken nasıl kayıt altına aldıkları onlar için varoluşsal bir öneme sahiptir. Hoesch'un (2009: 308) göç ile ilgili yaptığı çalışmada, 2009 yılında yürürlüğe giren İngiliz göç yasası reformundan önce istihdam, eğitim ve öğretim gibi farklı tür ve bu türlere atfedilen hak ve yükümlülükleri içeren her biri belirli oturma iznine sahip seksenden fazla göç sınıflandırmasının bulunduğunu belirtmesi göçün sınıflandırılmasının çeşitliliğini ve önemini gözler önüne sermektedir.

İnsanlık tarihi büyük bir zamansal aralığı nitelemektedir. Bu süreçte de insanlık çok şey kat etmiştir. Kat edilen konuların başında da coğrafya gelmektedir. Tarih içindeki bu hareketliliğe ise çok farklı açılardan ve temalardan çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır. Birçok araştırmacı tarafından yapılan sınıflandırmalara bakıldığında göç için farklı ve çeşitli açılardan sınıflandırmaların yapıldığı görülebilmektedir. Kimileri için göç düzenli ve düzensiz gibi başlıklandırmalar yapılarak tanımlanırken kimileri için ise gönüllü ve gönülsüz şeklinde tanımlanarak açıklanmaktadır. Bu ikili ayrımı yeterli görenlerin dışında ise göç birçok duruma göre ayrıştırılmakta ve açıklanmaktadır. Bunların arasında bilinen en yaygın ve ilk çalışmaların başında erken dönem göç sosyolojisi araştırmacılarından biri olan Amerikalı Sosyolog Henry Pratt Fairchild'in göç tiplerini sınıflandırdığı çalışmaları gelmektedir. Fairchild 1914 yılında yayımlanan *Immigration* adlı eserinde göçü dört temel hareketlilik biçimi olarak ele almıştır. Bu tipolojiyi ise savaşçıl ve barışçıl olarak değerlendirilebilecek iki ana kriterde nitelendirmiştir. Savaşçıl kriterleri istila ve fetih kavramları içerisinde sınıflandırırken barışçıl kriterleri ise sömürgeleştirme ve ferdî göç etme kavramları çerçevesinde ifade etmiştir (Fairchild. 1914: 13). Fairchild'in göçe dair teorisi bireyin özü itibariyle yerleşik olduğu üzerine kuruludur. Ona göre birey, kendisini bulunduğu

yerden ayrılmaya zorlayan bir mefhum olmadığı sürece yerleşiktir. Onun bu tutumunu, göçün sınıflandırılması konusunda kapsamlı çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı olan William Petersen ise yetersiz bularak eleştirmiştir (Petersen. 1958: 256). *"Eğer bütün insanlar doğası gereği yerleşikse, neden bazıları göç ediyor da bazıları etmiyor?"* sorusunu sorarak göç olgusunun nedenlerini inceleyen Petersen, göçmenlerin kararlarındaki etkisini dikkate alarak göçü beş farklı tip çerçevesinde sınıflandırmıştır. Bunlar: ilkel göç, zorunlu göç, yönlendirilmiş göç, serbest göç ve kitlesel göçtür (Petersen, 1958: 259).

Göçün sınıflandırılması konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar arasında Cemal Yalçın'ın çalışmalarını da görmek mümkündür. Yalçın 2004 yılında yayımlanan *Göç Sosyolojisi* kitabında, göçlerle ilgili tipolojiler oluşturabilmek için birçok faktörün dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Ancak göçe neden olan faktörlerin çoğunluğu nedeniyle göçe dair sınıflandırmaların yapılmasının zorlaştığını da belirtmektedir. Fakat yine de göç hakkında belirli ölçütler belirleyerek sınıflandırmalarda bulunmaktadır. Buna göre Yalçın'ın (2004: 13) göç sınıflandırması; irade esasına, göçün yoğunluğuna, ülke sınırlarına ve göç edenlerin yerleşme sürelerine göre dört ana etken etrafında şekillenmektedir. Bu dört ana etkeni ise alt başlıklar halinde açıklayarak irdelemiştir.

Yalçın'ın göç sınıflandırmasının bu tez çalışması kapsamında ele alınan Suriyeli göçünü tanımlamak adına da önem arz ettiği görülmüştür. Bu kapsamda altta yer alan tabloda Yalçın'ın göç sınıflandırmasının nedensel açıdan ve sınıflandırma temeli bakımından ayrıştırılarak tanımlaması yapılmıştır. Beraberinde Suriyelilerin Türkiye'ye gerçekleştirdikleri göçün hangi sınıfsal temellendirmelere dayandığı da belirtilmiştir:

Nedensel Açıdan	**Sınıflandırma Açısından**	**Açıklama**	**Suriyeli Göçünün Parametresi**
İrade Esasına Göre	**Gönüllü Göçler**	Bireysel alınan kararlar doğrultusunda yapılan göç hareketidir.	

	Zorunlu Göçler	Savaş tehlikesi gibi can güvenliğinin söz konusu olduğu bireylerin yaşamak ya da baskılardan kurtulmak için göç etmekten başka çarelerinin olmadığı durumlarda ortaya çıkan göçlerdir.	X
Göçün Yoğunluğuna Göre	**Kitlesel Göçler**	Bir topluluğun tamamı veya belirli bir kısmı tarafından ortak hareket noktası ekseninde yapılan göçlerdir.	X
	Bireysel Göçler	Ortak hareket noktası olmadan belirli sebeplerle bireysel olarak yapılan göçlerdir.	
Ülke Sınırlarına Göre	**İç Göç**	Bir ülkenin kendi içinde bölge, kent, kasaba, köy gibi bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine doğru yapılan göçlerdir.	
	Dış Göç	Bireylerin birtakım nedenlerle kendi ülkesinden başka bir ülkeye hareket etmesidir.	X
Yerleşme Sürelerine Göre	**Geçici Göçler**	Daha sonra dönmek üzere, belli süreliğine bir yere göçmek etmektir.	
	Yerleşik Göçler	İnsanların yaşadıkları yerlerden başka yerlere geri dönmemek üzere yaptıkları göçlerdir.	X

Yukarıda tablolaştırılan göç sınıflandırması çerçevesinde Suriyeliler tarafından Türkiye'ye yapılan göç hareketi şu şekilde tanımlanabilmektedir: Suriyeliler tarafından gerçekleştirilen göç; kitlesel halde zorunlu olarak ülke sınırları dışına kalıcı şekilde gerçekleştirilen göç hareketidir.

Yalçın'ın çalışmasının bir benzerinin de yine 2004 yılında Alman Sosyolog Petrus Han tarafından yapıldığı görülmüştür. Han *Göç Sosyolojisi (Soziologie der Migration)* adlı eserinde zamansal, mekânsal, nedensel ve kapsamına göre göçü sınıflandırarak bir tür tipolojisi oluşturmuştur. Han'ın sınıflandırmasına göre süreleri bakımından göç türleri geçici ve sürekli göçler şeklinde ayrıştırılırken, mekânsal bakımdan göç türleri ise iç göç ve dış göç şeklinde ayrıştırılmaktadır. Kapsamına göre göçler de bireysel ve kitlesel göçler olarak ayrılırken nedenleri bakımından göçler ise gönüllü göç ve zorunlu göç olarak ayrıştırılmaktadır (Han. 2004: 17-25). Han'ın göç tipolojisinin daha anlaşılabilir olması adına tablolaştırılarak altta belirtilmiştir. Aynı

zamanda yine Yalçın'ın göç tipolojisinde olduğu gibi Suriyelilerin Türkiye'ye gerçekleştirdiği göç tipi çerçevesinde de işaretlemeler yapılmıştır:

Petrus Han'ın Göç Tipolojisi Çerçevesinde Suriyelilerin Göç Parametresi			
Göç Çeşitleri	**Göç Tipleri**	**Açıklama**	**Suriyeli Göçünün Parametresi**
Sürelerine Göre Göç Çeşitleri	**Geçici Göç**	Temel olarak göç eden kişilerin bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönmesini kapsamaktadır.	
	Sürekli Göç	Daimî yerleşme arzusuyla yapılan göç hareketidir.	X
Mekâna Göre Göç Çeşitleri	**İç Göç**	Bir ülke sınırları içerisinde yapılan göçleri kapsamaktadır.	
	Dış Göç	Bir ülkenin sınırları dışına ulaşan, ülke içindeki bir yerleşim biriminden, başka bir ülke sınırları içindeki yerleşim birimine yapılan göçtür.	X
Kapsamına Göre Göç Çeşitleri	**Bireysel Göç**	Kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumları ifade etmektedir.	
	Kitlesel Göç	Belirli bir zamanda çok sayıda kişinin, tabiiyetinde olduğu ülke dışına düzensiz gruplar halinde hareket etmesi anlamına gelmektedir.	X
Nedenlerine Göre Göç Çeşitleri	**Gönüllü Göç**	Bireylerin daha iyi bir hayat standartlarına erişebilme isteği ile özgür bir şekilde yer değiştirmeleridir.	
	Zorunlu Göç	Mültecilerin ve ülke içinde -çatışma nedeniyle- yerinden edilenlerin ve doğal ya da çevresel afetler, kimyasal ya da nükleer afetler, kıtlık veya kalkınma projeleri nedeniyle yerinden edilenlerin hareketine işaret etmektedir.	X

Petrus Han'ın göç tipolojisinin Suriyeliler çerçevesinde ele alındığı bu tabloda hangi koşullar altında değerlendirilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. (Tablo içerisinde Suriyelilerin yapmış oldukları göç hareketi zamansal açıdan *''sürekli göç''*

olarak belirtilmiştir.) Fakat, Suriyelilerin göç hareketinin sürekli mi yoksa geçici mi olduğu konusunda handikapların oluşabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle Suriyelilerin göç hareketi hem Türkiye'de geçirdikleri sürenin 10 yılı aşmış olmasından[72] hem de hazırlanan bu tez çalışmasının temel hipotezlerinden biri olan *''Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olduğu''* söylemi bakımından Suriyelilerin göç hareketi sürekli göç olarak tanımlanmıştır.[73]

Göç konusunda açıklığa kavuşturulması gereken birçok kavram bulunmaktadır. Bu kavramların başında da göçe dair sınıflandırmaların yapılması gelmektedir. Yazının şu ana kadar ki kısmında bu sınıflandırmaların hangi boyutlarda yapıldığı nispeten açıklanmıştır. Göçe dair sınıflandırmaların yapılması göçün gerçekleştiği ülkenin buna dair düzenlemelerinin yapılması için gerekli bir husus durumundadır. Bu çerçevede Türkiye'deki göç sınıflandırmasının incelenmesinde de birden fazla prosedürün yer aldığı görülmektedir. Türkiye'de göç konusunda yasal sınıflandırmaların ölçütünü tespit edebilmek amacıyla resmî sorumlu kurum olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda Türkiye'de göçün çeşitleri ve yabancıların statüleri hakkında standartların belirlendiği görülmüştür. Tüm bu incelemeler ışığında Türkiye'de göçün düzenli, düzensiz, uluslararası koruma ve geçici koruma şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Düzenli göç, kişi veya kişilerin gittikleri ülkelerin yasal prosedürlerine uyarak kısa süreli veya süreli konaklaması durumunu açıklamak açısından kullanılmaktadır. IOM'un göç terimleri sözlüğünde de düzenli göç, tanınan yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç olarak tanımlanmaktadır (IOM. 2009: 14). Göç İdaresi Genel

[72] BM'nin belirttiğine göre de gittiği yerde en az bir yıl kalan kişiler daimî göçmen olarak kabul edilmektedir. Bkz: IOM'dan Akt: Han, P. (2004). Göç Sosyolojisi (Soziologie der Migration). UTB, Stuttgart.

[73] Aralık 2024 itibariyle Suriye'de Esad rejimi devrilmiş ve iç savaş fiilen sona ermiştir. Buna göre Türkiye'deki Suriyelilerin geri dönüşlerinin yolu tamamen açılmış olsa da sonuç beklenildiği gibi olmamıştır. Kasım 2024'te 3.2 milyon olan Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı, savaşın sonlanmasının ardından 2.9'a düşmüştür. Geri dönüş sayısı beklenenin çok altında kalmıştır. Prof. Erdoğan'ın BBC'ye verdiği röportajda da toplumdaki bu beklentinin "çok riskli" olduğu belirtilmiştir. Geri dönüşün şu an için beklenti dışı olduğu söylenebilmektedir. Bu da Suriyelilerin göç biçiminin kalıcı göç olarak nitelendirilmesini desteklemektedir. Bkz: https://www.bbc.com/turkce/articles/cn7rvyd0e8zo. (Erişim: 10.01.2025)

Müdürlüğü'nün resmî web adresinden alınan verilere göre ise Türkiye'de düzenli göç vize alımı, ikamet etme ve vatansızlar çerçevesinde düzenlenmiştir[74] (GİGM. 2023).

Düzensiz göç ise bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda düzensiz göçü hedef, transit ve kaynak ülkeler açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Hedef ülkeler için ülkelerine yasadışı yollardan gelen veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içerisinde çıkmayan kişileri kapsarken; kaynak ülke için ülkesini terk ederken gerekli prosedürlere uymayarak ülke sınırlarını geçen kişileri içerir. Transit ülkeler içinse; kaynak ülkelerden hedef ülkeye ulaşmak için yasal ya da yasal olmayan yollarla ülkeye girip bu ülkeyi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp ülke sınırını terk eden kişilerdir (GİGM. 2023). IOM'un göç terimleri sözlüğünde ise düzensiz göç gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler şeklinde tanımlanmaktadır (IOM. 2009: 15).

Türkiye'ye düzensiz göç açısından bakıldığında Asya, Avrupa ve Afrika Kıtalarının kesişim noktasında olması, politik ve ekonomik açıdan gelişmemiş devletlerle zengin batı ülkelerinin arasında bir köprü niteliğinde bulunması itibariyle transit ülke konumunda olduğu görülebilmektedir.[75] Bu doğrultuda düzensiz göçün transit ülkesi olarak Türkiye belirli mücadele etme stratejileri geliştirmiştir. Düzensiz göçün önlenmesi adına 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi kurularak geliştirilen strateji ve organizasyonun idaresi bu daireye bırakılmıştır (GİGM. 2023).

Türkiye'nin göç sınıflandırmasındaki bir diğer tür ise Uluslararası Koruma kapsamında değerlendirdiği göç biçimidir. Uluslararası korumadan kastı ise mülteci statüsünde değerlendirilebilecek göçmenlerin değerlendirilme biçimini

[74] Türkiye'de göç ve göçmenlere yönelik esasların tamamı 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde uygulanmaktadır.

[75] Ayrıca, Türkiye'nin bölgesinde yükselen güç olması ve bununla birlikte Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlarda yıllardır süregelen çalkantılar doğrultusunda üçüncü ülke vatandaşları tarafından transit ülke konumundan çıkarılıp hedef ülke konumuna taşındığı da belirtilmektedir. Bkz: https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi Erişim: 02.08.2023

oluşturmaktadır. Bilindiği üzere Türkiye 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'yle yalnızca kendi coğrafî konumunun batısından gelen sığınma taleplerini mülteci statüsüyle değerlendireceğini kabul etmişti. Türkiye'nin uluslararası koruma kapsamında değerlendirdiği göçmenler ise mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak ayrıca sınıflandırılmaktadır. Mülteci statüsü Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan göçmenleri kapsarken, şartlı mülteci statüsü ise bu göçmenlerin üçüncü ülkelere yerleştirilmesinin gerçekleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmasına izin verilmesini kapsamaktadır. İkincil koruma statüsü ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak ya da uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olma ihtimali bulunan göçmenlere uygulanacak statüyü ifade etmektedir. Tüm bu düzenlemeler 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu içerisinde detaylı bir şekilde belirlenirken bu statüyü elde eden göçmenlerin ülkede kaldığı süre içerisindeki eğitim, sosyal yardım ve hizmetlere erişim, sağlık ve çalışma izinleri gibi olanakları da belirlenmiştir (https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma Erişim: 03.08.2023).

Türkiye'nin bir diğer göç sınıflandırması olan geçici koruma ise, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Geçici koruma, genel anlamda devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yolu olarak uygulanmaktadır. Dünyada geçici koruma mekanizmalarına bakıldığında devletlerin kendi öznel durumlarına göre bu mekanizmayı geliştirdiği görülürken Türkiye'de geçici koruma ise Suriye'de ortaya çıkan iç savaşın seviyesinin giderek artması nedeniyle 2011 yılında ülkeye kitlesel akınların başlaması sonucunda alınmış bir karar olarak uygulanmaktadır (GİGM. 2023). Buna göre 2011 yılından bu yana Türkiye'de bulunan Suriyeliler geçici koruma kapsamında değerlendirilmektedir. Geçici korumanın

standartları ilerleyen yıllarda gelişim göstermiş ve öncelikle Avrupa ülkeleri ile olmak üzere bir dizi politikalar uygulanmıştır. Bu politikaların en önemlisi ise gönüllü geri dönüş uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu uygulanan politikalar ve Suriyelilerin durumu ilerleyen bölümlerde Türkiye'deki göç meselesi ele alınırken detaylı bir şekilde irdelenmektedir. Fakat genel itibariyle Türkiye'de göçün bireysel çapta düzenli ve düzensiz göç olarak irdelendiği görülürken, kitlesel çapta uluslararası koruma ve geçici koruma kapsamında değerlendirildiği görülmektedir.

Gönüllü veya gönülsüz, isteğe bağlı ya da zorla insanoğlunun yer değiştirme hareketi bugün halâ devam etmekte ve sonucunda da göç edilen yerlerdeki yerleşimleri, istihdamları veya uyumları küresel bir fenomen olarak kabul edilmektedir. Bu hareketlilik ile küresel dünya sisteminde toplumlar arası etkileşim artmakta ve kültürel karışımları da yoğunlaştırmaktadır. Bu çerçevede insanlık tarihinin başından bu yana devam eden göç olgusunun toplumların her türlü siyasal, sosyal, kültürel ve demografik ilişkilerine de etki ettiği söylenebilmektedir. Konunun başından bu yana belirtilen göç kavramının tanımlanmasındaki karmaşıklık ve belirsizliğin temelinde de hem göçmenin göç eyleminin motivasyonlarının belirgin olmamasından hem de göçün beraberinde etki ettiği toplumsal fenomenlerin farklı alanlarda incelenmeye uygun bir yapıya sahip olması yatmaktadır. Çok yönlü tanımlamalara dayanan bu olgunun da neden ortaya çıktığını ve neden devam ettiğini açıklamak zordur.[76] Bu sebeple göç sürecini anlayabilmek için göçü;

- Makro düzeyde, çözülmesi gereken bir sorun veya coğrafi eşitsizliklere geçici bir tepki olarak değil geniş çapta kalkınma ve toplumsal dönüşüm süreçlerinin bir parçası olarak,
- Mikro düzeyde ise, itici ve çekici faktörlere karşı bir tür otomatik tepki veya bu faktörlerin doğrusal işlevi yerine, belirli bir dizi kısıtlama

[76] Bu sebeple Haas, Castles ve Miller'ın (2022: 52) Göçler Çağı olarak adlandırdıkları kitabında belirttikleri ayrımı gözeterek göç sürecini anlayabilmenin fayda sağlayacağı görüşü benimsenmiştir. Bkz: Haas, H., Castles, S., Miller, M. (2022) Göçler Çağı. Çev: Birsen Aybüke Evranos. GAV Perspektif Yayınları: Ankara.

kapsamında göç eyleminin bir işlevi olarak görmek gerekmektedir (Haas, Castles ve Miller. 2022: 52).

Göçün nedenlerinin karmaşıklığının ve çoğu zaman tanımlanamayışının üstesinden gelebilmek adına bu ayrımı gözetmek önem arz etmektedir. Fakat göç hakkında geliştirilen kuramlara geçerken başlangıçta şunun açıkça izah edilmesi gerekmektedir: *''Göç, bir kişinin daha iyi yaşam şansı arayışı içinde hareket etmeye karar verdiği, köklerini menşe yerinden kopardığı ve hızla yeni bir ülkede asimile olduğu basit bir bireysel eylem değildir''* (Haas, Castles ve Miller. 2022: 51).

Haas, Castles ve Miller'ın Göçler Çağı olarak ele aldıkları kitabında belirttikleri bu söz göçün göçmenin hayatının geri kalanında meydana gelecek ve sonraki nesilleri de etkileyecek uzun vadeli bir süreç olduğunu vurgulaması bakımından dikkate değerdir. Yine onların belirttiğine göre (2022: 51) göç, genellikle sosyal, ekonomik ve siyasi değişimden kaynaklanan ve hem menşe hem de hedef bölgedeki cemaatleri ve toplumları etkileyen toplu bir eylemdir. Bu sebeple göç motivasyonlarını anlamak için hem göç süreçlerinin nedenlerine dayanarak hem de hedef ve menşe ülke toplumları üzerindeki etkilerine ilişkin geliştirilen teoriler arasında ayrım yapmak gerekmektedir. Fakat bu teorilere geçmeden önce göç konusunun önemini vurgulamak adına erken dönem çalışmalarından söz etmenin de göçün anlamlandırılabilmesi adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle göç olgusu çerçevesinde irdelenen kuramlara bakıldığında, ilk olarak 1700-1800'lü yıllarda Malthus tarafından ele alındığı görülmektedir.

Göç olgusunu demografi bağlamında inceleyen Malthus, gönüllü göçün tetikleyici nedeni olarak nüfus artışını gerekçe göstermektedir. Yani Malthus'a göre nüfus oranı arttıkça insanlar gönüllü olarak merkezi bölgelere göç etmektedir (Malthus. 1798: 8). Malthus'un göç konusundaki yaklaşımının aksine Marx ise göçün nedeni olarak üretici güçlerin baskısıyla gerçekleşen ''zorlanmış bir olgu'' olduğu yaklaşımını savunmuştur. Marx'ın kendi döneminde İrlanda'dan İngiltere'ye çalışmak için göç eden mülksüz köylüleri irdeleyerek ortaya attığı bu tezinde, köylülerin ekonomik dengesizlik ve işsizlik nedeniyle sanayinin yoğunlaştığı bölgelere göçe

zorlandığını belirtmiştir. Marx'a göre bu göçmenler, sanayinin öncülük ettiği İngiliz ekonomisinde önemli bir paya sahiptir [77] (https://www.marxists.org/archive/marx/works/1870/letters/70_04_09.htm Erişim: 26.08.2023).

Malthus ve Marx'ın göç hakkındaki görüşlerinin yanı sıra göç çalışmalarına erken bir katkı yapan bir diğer araştırmacı ise göç yasalarını formüle ettiği iki makalesiyle 19. yüzyıl coğrafyacısı Ernst Georg Ravenstein'dir. Ravenstein'in 19. yüzyıl sonlarında gelişen sanayileşme ve buna bağlı olarak gelişen kentleşmeye dayanan çalışmaları göçü ekonomik gelişmenin ayrılmaz bir parçası olarak betimlerken göç kuramlarına da öncülük edecek temel göç kanunlarını oluşturmasını sağlamıştır. Bu kanunlar şu şekilde özetlenebilirler (1885: 198-199):

1. **Göç ve Mesafe:** Göçmenlerin çoğu kısa mesafeli bir yere göç etme eğilimindedirler. Bu da daha fazla göçmeni içine alabilecek göç dalgaları oluşturmaktadır. Göç edilen yer de büyük sanayi ve ticaret merkezi olma niteliğine sahip kentler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Buradaki iş olanakları da göç dalgasının yoğunluğunu belirlemektedir.

[77] Marx 1870'te Sigfrid Meyer ve August Vogt'a yazdığı mektubunda İrlandalı işçi sınıfı göçmenler konusuna değinerek İrlanda ulusal mücadelesi ile işçi sınıfı mücadelesi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Marx mektubunda, İngiliz burjuvazisinin İrlanda'yı İngiliz pazarına en düşük fiyattan et ve yün sağlayan basit bir otlağa dönüştürdüğünü vurgulamaktadır. Aynı zamanda İngiliz sermayesinin pürüzsüz şekilde ilerleyebilmesi için de İngiliz burjuvazisinin İrlandalıları toprağından attığını ve göçe zorlayarak nüfuslarını azalttığını belirtmiştir. Ucuz iş gücünün proletaryayı iki düşman kampa böldüğünü belirten Marx, sıradan İngiliz işçisinin emek-gücünü aşağı çekerek yaşam düzeyini düşüren İrlandalı proleterlere karşı nefret beslediğine dikkat çekmiştir. Bu duygu karşısında İngiliz proleterlerin kendini egemen ulusun bir parçası olarak gördüğünü ve İngiliz aristokratlarıyla kapitalistlerin İrlanda'ya karşı piyonu durumuna düştüğünü belirten Marx, böylece onların kendisi üzerindeki egemenliğini de güçlendirdiğini belirtmiştir. Mektubunun ilerleyen bölümlerinde Marx, İngiliz işçi sınıfının toplumsal çıkmazının çözümü için ilk koşulun İrlanda'nın ulusal kurtuluşunda yattığını öne sürmüştür. Bkz: Karl Marx and Friedrich Engels Selected correspondence Progress Publishers, 1975, pp. 220-224. https://www.marxists.org/archive/marx/works/1870/letters/70_04_09.htm Erişim: 26.08.2023. Marx'ın İrlandalı göçmen meselesinin çözümlenmesi için ortaya attığı bu tez günümüzdeki göç sorununun ekonomi-politiğine de ışık tutmaktadır. Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu Suriyeli işçi çıkmazı açısından Marx'ın bu yaklaşımını değerlen Güller de (2021: 55) Suriye'nin emperyalist saldırıdan kurtuluşunun Türk işçi sınıfının çıkarına olduğunu belirtmektedir. Bkz: GÜLLER, M. (2021) Tampon Ülke. Kırmızı Kedi Yayınevi: İstanbul.

2. **Göç ve Basamakları:** Kent merkezlerinde gelişen iş gücü olanakları kentin yakın çevrelerindeki kişileri merkeze doğru çekmektedir. Kentin yakın çevrelerinde seyrelen nüfusun yerini de uzak bölgelerden gelen göçmenler doldurmaktadır. Uzak yerlerden gelen göçmenlerin terk ettikleri yerler de o bölgenin yakınından gelenler tarafından doldurulmaktadır. Bu durumu basamaklı bir yapı şeklinde belirten Ravenstein, kentlerde gelişen olanakların artmasıyla göçün tüm ülkede hissedileceğini ve yayılacağını belirtmektedir.
3. **Yayılma ve Emme Süreci:** Ravenstein'e göre kişiler göç etmek amacıyla bu eyleme kalkışmazlar. Amaç kentlerdeki ekonomik ve ticari imkânlardan pay almaktır. Bu pay alma isteği göç etme eylemini tetikler (Yayılma). Diğer yandan kentlerdeki sanayileşmenin ve ticari faaliyetlerin artışı beraberinde işgücü ihtiyacını da doğurmaktadır. Bu ihtiyaç göçmenin kentlere doğru yönelmesini sağlar. Böylece göç, büyük kentler tarafından emilir (Emme). Ravenstein'e göre yayılma ve emme birbirine bağımlı şekilde ilerlemektedir. Yani, göçün yayılma sebebi olan kentlerdeki imkânlar göçün kentlere doğru yönelmesine neden olur ve bu kentlerin iş gücü ihtiyacı göçmenin kentte emilmesini sağlamaktadır.
4. **Göç Zincirleri:** Ravenstein'e göre göç zincirleme olarak gelişir ve göç alan bölgeler aynı zamanda göç vermektedirler. Bu da bir göç dalgasının diğer bir göç dalgasının oluşmasına neden olmasıyla yeni bir sürecin başlamasını tetiklemektedir.
5. **Doğrudan Göç:** Ravenstein ilk dört kanunda göçü kademeli olarak gerçekleşen bir süreç olarak ele almaktadır. Bu kanununda ise, doğrudan-basamaksız bir göç türünden söz eder. Uzun mesafeli göçlerde göçmenler, doğrudan ve basamaksız olarak yerleşmeyi tercih etmektedirler. Bu sebeple uzun mesafeli göçler doğrudan ticaretin geliştiği kent merkezlerini hedef alır.
6. **Kır-Kent Yerleşimcileri Farkı:** Bu kanunda ele alınan temel durum kentliler ile kırsalda yaşayanların göç hareketleri çerçevesindeki tepkimelerini kapsamaktadır. Belirtildiği üzere, göç hareketi kenttekilere

nazaran kırsal kesimde yaşayanlar tarafından yoğun olarak gerçekleştirilmektedir. Kentin yerleşiklerinin kırsaldan gelenler karşısında yeni bir göç dalgası yaratma olasılığı düşüktür. Fakat bu göç kırsaldan kırsala doğru gerçekleştirildiğinde göç edilen kırsaldaki yerleşiklerin yerinden edilmesi, yeni göç dalgaları ve basamaklı göçler yaratma olasılığı daha yüksektir.

7. **Kadın-Erkek Farkı:** Cinsiyet farklarına göre göç hareketlerinin ele alındığı bu kanunda ise kadınların erkeklere oranla daha fazla göç etme eğiliminde oldukları belirtilmektedir. Burada göçün cinsiyete göre yatkınlığı mesafelere göre değişkenlik göstermektedir. Kısa mesafeli göçlere kadınların, uzun ve yurtdışı mesafeli göçlere erkeklerin daha yatkın olduğu savunulmaktadır.

Ravenstein'ın göç kanunları, bu alanda geliştirilen çalışmalara erken dönemde katkı sağlaması bakımından önemli bir yerde durmaktadır. Aynı zamanda bugün halâ geçerliliğini koruyan birtakım anlayışlar olma özelliğine de sahiptir. Bunun yanı sıra, 19. yüzyıl sonlarından bu yana tıpkı erken dönem göç araştırmaları gibi çeşitli sosyal bilim disiplinleri tarafından göç süreçlerinin doğasını anlamayı amaçlayan bir dizi yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlarda, özellikle küresel çapta gerçekleşen göçün ve göçmenlerin etkilenme biçimlerine dayalı farklılık gösteren tematik odaklar ve analiz yöntemleri çizilmiştir. Fakat göç, toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen ve kendi iç dinamiklerini geliştiren bir süreçtir. Konunun başından bu yana da yinelendiği üzere birçok disiplin açısından incelenmeye müsait bir karaktere sahiptir. Bu nedenle göç sürecinin anlaşılması adına geliştirilen yaklaşımların disipliner bir çizgide ele alınmasından ziyade -aynı sosyal gerçekliklere bakmanın farklı açıları olarak görülerek- sosyal bilimsel paradigmalar arasındaki ayrımın gözetilmesiyle ele alınması göçün kapsamlı şekilde anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle göç yaklaşımlarının çoğunun sosyal bilimlerde bulunan ''işlevselci'' ve ''tarihsel-yapısalcı'' paradigmalar çerçevesinde iki temelde gruplandırılarak incelenmesinin mümkün olduğu görülmektedir.

Genel itibariyle toplumu bir sistem, birbirine bağlı parçaların bir bütünü olarak gören işlevselci yaklaşım temelinde bir denge arayışı içerisindedir. Bu yaklaşım çerçevesinde irdelenen göç teorisi de göçü genel itibariyle çoğu insanın çıkarına hizmet eden ve eşitliğe katkıda bulunan olumlu bir olgu olarak ele almaktadır. İşlevselci yaklaşımla değerlendirilebilecek ve yaygın olarak da kullanılan bir analitiğe sahip olan teorilerin başında ise **''itme-çekme''** modelleri gelmektedir. İtme-çekme modelleri insanların göç sürecindeki ekonomik, çevresel ve demografik motivasyonları irdelemektedir. İnsanların bulundukları yerlerden dışarı itmesi ve hedef yerlere çekmesi analitiği çerçevesinde ise *itme-çekme* şeklinde tanımlanmaktadır. Bu modellerle ortaya atılan itici faktörler de genellikle nüfus artışı ve yoğunluğu, ekonomik fırsatların yetersizliği ve siyasi baskı olarak gösterilirken; çekici faktörler ise artan iş gücü talebi, yerleşime uygun mesken arazileri, ekonomik fırsatlar ve siyasi özgürlükler gösterilmektedir (Passaris. 1989: 525-542).

İşlevselci paradigma çerçevesinde değerlendirilebilecek bir diğer model ise **neoklasik göç teorisidir**. Sosyal güçlerin denge arayışında olduğunu varsayan neoklasik göç teorisinde göç süreci, ülkelerin kalkınma sürecinin önemli bir parçası olarak görülmekte ve göçün kırsal alandaki iş gücü fazlasının endüstriyel ekonomiye dahil edilerek katkı sağladığı belirtilmektedir (Harris., Todaro. 1970: 60). Harris ve Todaro (1970: 126-142) tarafından gelişmekte olan ülkelerdeki köyden kente göçü açıklamak için geliştirilen neoklasik göç teorisi şehirlerdeki işsizlik oranlarına rağmen kırsal alandan gelen iş gücü göçünün neden devam ettiğini açıklamaya çalışmıştır.

İşlevselci paradigma çerçevesinde değerlendirilebilecek son teori ise **beşerî sermaye modeli** olarak karşımıza çıkmaktadır. Temelinde iktisadi bilimlere dayalı bir yaklaşım olan beşerî sermaye modelini göçe uyarlayan Sjaastad, işlevselci yaklaşım için alternatif fakat tamamlayıcı bir öneri getirmektedir. Göçü beşerî sermayenin verimliliğini artıran bir yatırım aracı olarak gören Sjaastad'a göre (1962: 70), her insanın kişisel yetilerinin gelir beklentilerinde yarattığı farklılık göç motivasyonları arasına dahil edilebilmektedir. İnsanların kişisel becerileri farklılık gösterdiğinden göçten beklentileri de ayrışmaktadır. Eğer göç etmeyi planladığı yerdeki faydalar yaşadığı yerde ömrü boyunca elde edeceği kazançtan daha yüksekse ve göç sırasında

katlanılacak maliyetten daha fazlaysa göç etmeleri normaldir (Sjaastad. 1962: 80). Sjaastad'a göre bu durum gençlerin ve yüksek statüye sahip kişilerin neden daha fazla göç etme eğiliminde olduklarını açıklar niteliktedir (Sjaastad. 1962: 93). Model bu açıdan iş gücü piyasalarındaki karmaşıklığın beraberinde artan uzmanlaşma isteği ve buna bağlı göç hareketlerinin eğitim seviyesi ve iş bölümüyle artma eğilimde olduğunun bir başka açıdan açıklaması olma özelliğine sahiptir.

Tarihsel-yapısalcı paradigmaya göre geliştirilen teoriler ise temelinde neo Marksist siyasal iktisada dayalı olarak göçü ele almaktadır. Göçü bir sömürü mekanizmasının parçası olarak gören bu yaklaşım çerçevesindeki teorilere göre; hükümetler kaynakları yeniden dağıtmak için mücadele etmedikçe sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapıları dengelemek yerine dengesizlikleri pekiştirerek bireylerin davranışlarını kısıtladığını ve yönlendirdiğini vurgulamaktadır (Haas, Castles ve Miller. 2022: 54). Bu yaklaşım çerçevesinde geliştirilen **''Bağımlılık ve Dünya Sistemi Teorisi''** de entelektüel kökleri 1960'larda etkili olmaya başlayan bağımlılık teorisinden esinlenerek ortaya çıkmıştır. Teorin geliştiricisi olan Andre Gunder Frank (1966: 1969), Latin Amerika'nın ABD hegemonyası altındaki siyasal ve ekonomik bağımlılığından hareketle göçü, Üçüncü Dünya Ülkeleri ve az gelişmişlik çerçevesinde irdelemektedir. Bu bakış açısı neo klasikçilerin tam aksine göçü az gelişmişliğin ve artan küresel eşitsizliğin bir sonucu olarak görmektedir. Teorinin savunduğuna göre; Gelişmiş ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerinin emekleri de dahil olmak üzere kaynaklarını sömürerek az gelişmesine sebep olmaktadır. Bu eşitsiz ticaret biçimi de ayrıcalıklıları daha da ayrıcalıklı hale getirirken yoksul veya düşük vasıflı işçilerin ise göçe zorlamasının bir tezahürü olarak görülmektedir. 1970 ve 80'li yıllarda geliştirilerek daha kapsamlı şekilde ele alınan teori merkez-çevre etkisi bakımından göçü irdelemiştir. Merkezdeki çokuluslu şirketlerin yükselişi ve kentlerin büyümesi çevre bölgelerin de kapitalist ekonomiye dahil edilmesine neden olmuş, buna bağlı olarak da kırsaldaki geçim kaynakları sınırlandırılarak yoksullukla beraber köyden kente göç, hızlı kentleşme ve kayıt dışı ekonomilerin büyümesine yol açmıştır (Wallerstein: 1980: 1600).

Tarihsel-yapısalcı paradigma çerçevesinde gelişen bir diğer yaklaşım ise **''Küreselleşme Teorisi''** olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere küreselleşme, çağdaş toplumların tüm yönlerinin dünya çapındaki bağlılığının gelişmesi, derinleşmesi ve hızlanması (Held vd. 1999: 2) olarak tanımlanmaktadır. Buna bağlı olarak artan eşitsizlik, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki devinimlerin göçü teşvik ettiği düşünülmektedir. Temelinde ise küreselleşmenin göç üzerindeki etkisinin göründüğü kadar belirgin olmadığını belirtmek mümkündür. Fakat, küreselleşme bağlamında göçün boyutlarını incelerken iki şekle dayandırılması gerektiği görülmektedir: Birincisi, küreselleşme merkez devletlerin ve çıkarlarına hizmet ettikleri çok uluslu devletlerin gücünü pekiştirmektedir. Bu da iş gücü talebini artırmakta ve göçe teşvik etmektedir. İkincisi, iş gücü ihtiyacına bağlı artan göç hareketleri ise merkez devletlerin göçü kontrol etmeye ve kısıtlamaya yönelik politikalar geliştirmesine sebep olmaktadır. Fakat artan iş gücü talebi göçü frenlemekten ziyade düzensiz göçün artmasına ve göçmenlerin iş gücü piyasasında daha kırılgan olmasına yol açmaktadır.

Hem işlevselci paradigma hem de tarihsel-yapısalcı paradigmalar çerçevesinde geliştirilen teoriler göçün doğasını anlamak adına değerlidir. Fakat ne işlevselci ne de tarihsel yapısalcı paradigmalar çerçevesinde geliştirilen teorilerde göçmenin ''pasif tepki vericiler'' biçiminde konumlandırılarak tasvir edilmesinin ve dışlayıcı bir yukarıdan aşağıya bakış açısının ötesine geçemediği görülmektedir. İşlevselci teoriler eylemin tarihselliğini görmezden gelip devletin rolünü ve yapısal kısıtlamaları değersizleştirirken, tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar da siyasi ve ekonomik yapılara fazla vurgu yapmakta, sermayenin çıkarlarını her şeyin belirleyicisi olarak görmekte ve sömürüye rağmen neden insanların göç etmeye ilgi duyduklarını tam olarak açıklayamamaktadır. Her iki yaklaşımda göç ve insan motivasyonunu açıklamak için yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle göçle ilgili kapsamlı bir anlayış geliştirebilmek adına üçüncü bir teori grubu çerçevesinde göçün gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Göçmen motivasyonunda gözden kaçan unsurları görünür kılmaya yardımcı olacak yaklaşım ise **''İkili İş Gücü Piyasası''** teorisidir. Bu teori hedef ülkelerdeki iş gücü talebinin sürdürülme biçimine odaklanırken, vasıflı göçmenlere olan talebin bu

ülkelerdeki yerleşiklik kazanmış yapısını ve yerlilerin kaçındıkları işleri neden göçmenlerin yapmayı istemelerini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Teoriyi ortaya atan Piore (1979: 86-114), artan iş gücü talebinin gelişmiş ülke ekonomilerindeki üretim işlerinin gerçekleştirmesi ve hizmet alanında görevlendirilecek iş gücüne olan ihtiyacın karşılanabilmesi bakımından düşük vasıflı işçi göçünün devam ettiğini savunmaktadır. Yurt içinde işsizlik oranları yüksek olsa bile göçün hâlâ devam etme nedeni de motivasyon unsurları ve iş durumuna bağlanmaktadır. Yani yerli işçilerin birtakım alt kategorideki iş kollarını yapmak istememeleri karşısında göçmenlerin bu işleri yapmayı kabul edişleri işverenleri bu tür boşlukları doldurmak için göçmenlere yöneltmektedir. Göçmenlerin bu işleri yapmayı kabul edişlerinin altındaki sebepler de geldikleri yerlerdeki sosyal referans çerçevelerinde yatmaktadır. Göçmenler için bu işler maaş, statü ve gelecek beklentisi bakımından dikkate değer bir ilerlemeyi temsil etmektedir. Geliştirilen bu iddialar göz önünde bulundurulduğunda teorinin göçü, menşe ülke açısından anlamlandırabilmek adına önemli bir konuma sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

1978'de ise ekonomist Stark (499-521) göç kararlarının çoğunlukla bireyler tarafından değil aileler tarafından verildiğini savunan yaklaşımıyla neoklasik göç teorilerine karşı önemli bir karşıt görüş geliştirmiştir. Yeni ekonomi ve hane halkı teorisi yaklaşımları çerçevesinde irdelenen Stark'ın bu tezi iş gücü göçünün yeni ekonomisi bağlamında ele alınmaktadır. Stark'a göre göçle ilgili karar vermeyi etkileyen faktörler geliri maksimize etmeyle sınırlandırılmamalıdır. Bu kapsamda Stark'ın yaklaşımında diğer faktörler üç temele dayandırılmaktadır: Birincisi, göçün gelir artırmaktan ziyade riski en aza indirmek açısından aileler tarafından risk paylaşımı davranışı olarak yorumlanmasıdır. İkincisi ise, göçün ailenin bir işletme sahibi olmak veya iş geliştirmek adına yatırım için kaynak sağlaması amacıyla gördüğü bir yatırım stratejisi olmasıdır. Üçüncüsü de aşırı yoksulluktan ziyade göreceli bir yoksulluğun göçü teşvik eden faktörlerden biri olarak görülmesidir. Temelinde gelişmekte olan ülkelerden yapılan göçler üzerine belirtilen bu durum diğer topluluklardan daha az varlıklı olma riskine karşı yüksek bir sosyoekonomik statü elde etme arzusunu tetiklemesi bakımından göçü teşvik ettiğini savunmaktadır. Bu da

Piore'nin teorisini doğrulamakla birlikte tamamlayıcı bir katkı da sağlamaktadır. Göçmen için gelişmiş ülkelerdeki düşük vasıflı işler bile kendi ülkesindekinden daha yüksek bir statü kazandıracağından ötürü tercih edilmektedir.

Görüldüğü üzere hem işlevselci hem de tarihsel yapısalcı paradigmalar çerçevesinde irdelenen teoriler göçün gerçekleşme nedeni olarak yoksulluğun ve beraberindeki sömürüye dayalı gelişmekte olmanın yarattığı bir gelir eşitsizliğiyle ilgili olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Ancak hem Piore'nin hem de Stark'ın yaklaşımlarında göçün yalnızca yoksul toplumlardaki kalkınmaya bağlı bir tepkime olduğu savının zayıflatıldığı görülmektedir. Piore ve Stark'a kadar belirtilen teoriler ülke ekonomilerindeki kalkınmayla beraber göçün durdurulacağı savunulmaktaydı. Fakat Piore ve Stark'ın teorileri bu savı yıkarak gelişen ülkelerde göçün daha teşvik edici bir faktör kazandığını doğrulamaktadır. Bu da gelişen ülkelerde göçün artma sebeplerinin derinlemesine incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Göç geçişi yaklaşımları göçün değerlendirilebilmesi açısından kapsamlı bir açıklama sunmaktadır. Yaklaşımın temelinde göçün, modernleşme ve sanayileşmeyle birlikte dönüşen sosyal hayatın bir parçası olduğu vurgusu yatmaktadır. Bu yaklaşımlar ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin göç hareketliliklerinin (veya göç dışındaki insan hareketliliğinin) artmasında etkin olduğunu savunurken[78], bu ilişkinin temelde böyle bir doğrusallığın dışında karmaşık bir yapıda seyrettiğini de belirtirler. Nitekim fikri ilk ortaya atan Zelinsky de gelişen devletlerdeki (veya toplumlardaki) hareketliliğin genel bir genişleme yaşadığını belirtirken bu geçiş sırasında göç süreçlerinin yapısının da değiştiğini savunmaktadır (Zelinsky. 1971: 219-249). Skeldon da Zelinsky'nin bu çalışmasını güncel küresel göç dinamiklerine göre uyarlayarak detaylandırmıştır. Skeldon'un Zelinsky ile benzer doğrusallığa dayanan göç tezinin en önemli özelliği göç ve kalkınma kategorilerini belirlemiş olmasıdır.

[78] Geçiş yaklaşımları bu hareketliliğin gelişmenin başlangıcında yaşandığını belirtmektedir. Ülkelerin gelişmişlik seviyelerinin artmasıyla birlikte yaşam düzeyini iyileştiren iş ve koşullar göçün yavaşlamasını sağlamaktadır. İlerleyen süreçte ise tersine çevirebilmektedir. De Haas yakın zamanda Türkiye, Brezilya ve Çin'de yaşanan göç geçişinin bu kalıba uyduğunu belirtmektedir. (De Haas, H. (2010). The Migration and Development Pendulum: A Critical View on Research and Policy. International Migration, 48(3), 8-25. https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2009.00598.x.

Yani göç alan, göç alan ve göç veren hem iç göç hem de dış göçü yoğun yaşayan ve düşük uluslararası göçün bulunduğu ülkelere dayalı kategoriler geliştirmiştir (Skeldon. 1997: 1-18).

Geçiş teorileri toplumlardaki gelişme ve sosyal değişime bağlı olarak göçün nedenlerini açıklaması bakımından önem arz etmektedir. Ancak devamında geliştirilen yaklaşımlar, böyle bir gelişmenin insanları göçe teşvik eden unsurlarını açıklamasında yetersiz kaldığını ortaya çıkarmaktadır. Gelişme düzeyinin insanların göç etme davranışlarını anlamlandırabilmesi bakımından da bireysel göç kapasitelerinin ve hareket etme arzularının kavramsallaştırılarak göçün açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. **Arzular ve Kapasiteler Modeli** olarak karşılaşılan bu teori gelir artışı, iyi eğitim ve iletişim ve ulaşım bağlantılarının insanların göç etme kapasitelerini artırdığını savunmaktadır. Aynı zamanda değişen kültürel tercihlere ve artan maddi arzulara dayanarak yereldeki fırsatların yetersiz gelmesinin göç etme arzusunu da artırdığını vurgulamaktadır (De Haas. 2003: 1269).

Özü itibariyle insanların neden göç ettiklerinin açıklanmaya çalışıldığı (şu ana kadar belirtilen) yaklaşımlar sebep olarak göçü yoksulluktan kaynaklanan zorunluluk, iş ve yaşam koşulları, yatırım stratejisi veya kalkınmaya dayalı daha iyiye ulaşma arzusu olarak açıklamaktadırlar. Devamında ise tüm bu etkenler ışığında sınırlandırılamayacak kadar kapsamlı ve değişken bir olgu olduğunu varsayarak insanın hareket etme arzusunun bir sonucu biçiminde değerlendirmektedirler. Bu teoriler genel olarak göçün nedenlerine ve insanların göç etme isteklerine odaklanırken göçmen ağları ve göç aracıları gibi diğer yaklaşımlar da göçün başladıktan sonra neden kendi ivmesini kazanma eğilimde olduğunu açıklamaktadırlar. Bu yaklaşımlar insanların göç etme isteklerine odaklanırken göç sürecindeki kimliklerinin nasıl şekillendiğini de irdelemektedir. Yani göç süreçlerinin iç dinamiklerine eğilmektedir. Örneğin; Göçmen ağları, göç eden, etmek isteyen ve hem menşe hem de hedef ülkede bulunan yerleşikler arasındaki ilişki bağını nitelendirmektedir. Bu çerçevede göçmen ağları insanların başka yerlerdeki kaynaklara erişiminde kullandıkları sosyal bir sermaye biçimi olarak öne çıkmaktadır. **Göçmen Ağı Teorileri** de göçmenlerin hem kendi ülkelerindeki hem de gitmek istedikleri veya gittikleri ülkelerdeki aile, arkadaş

veya tanıdıklar vasıtasıyla nasıl sosyal ağlar kurduklarını ve bunun göçün sürdürülebilir bir süreç kazanmasındaki etkisini açıklamaya odaklanmaktadır (Massey vd. 1993: 431-466). Bir başka örnek ise **Göç Endüstrisi ve Göç Aracıları** yaklaşımlarıdır. Bu yaklaşımlar göç sürecinde göçmen dışındaki etkenleri temel almaktadır. Göç endüstrisi işverenler, seyahat acenteleri, İK Uzmanları, kaçakçılar, STK'lar, Emlakçılar, Avukatlar vs. gibi göçün devamında çıkar sağlayacak olan aracılar ve bu kapsamda dönen endüstriyel faaliyetleri nitelerken, göç aracıları ise sınır içinde veya ötesinde göçe aracılık eden, yönlendiren ve organize eden kişi veya kurumları kapsamaktadır (Haas, Castles ve Miller. 2022: 78-79).

Göçmen ağı teorileri göçmenlerin sosyal olarak sürece dahil olmasına ve göç dinamiklerinin bu bağlamda belirlenmesine odaklanırken göç sistemleri teorisi ise mal, fikir ve para akışı gibi diğer unsurlarla nasıl bir bağlantısı olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Teorinin öncüsü olarak kabul edilen Nijerya asıllı Coğrafyacı Mabogunje, Afrika üzerinden örneklendirdiği bu teoriyle ülke içindeki bilgi akışlarının ve yeni bilgi girişlerinin göç sistemlerini şekillendirme biçimini irdelemiştir. Mabogunje (1970: 33-51), göçmenlerin hedef ülkedeki kabul ediliş biçimleri hakkında menşe ülkeye geri bildirimde bulunmasının menşe ve hedef bölgenin belirli bir noktada yoğunlaşmasını sağlayacağından söz etmektedir. Bu işleyiş olduğu sürece belirli köylerden belirli şehirlere organize bir göç akışına yol açacağını da belirtmektedir. Bu durumu olumlu olarak değerlendiren Maboganje, teoriyi köyden kente göç süreçleri çerçevesinde oluşan sistemler bakımından incelemiştir. Kritz ve diğerleri (1992: 3) ise teoriyi uluslararası göçe uyarlayarak mal, sermaye, bilgi akışı ve dövizin farklı ülkeler arasındaki bağlantısına vurgu yaparak teoriye katkı sağlamışlardır.

Göçmenlerin menşe ve hedef ülke arasındaki geri bildirimlerini canlı tutması ise ek bir göçü beraberinde getirme ihtimalini de taşımaktadır. Göçmenlerin kendi ülkelerine gönderdikleri para aktarımı bu konunun temel etkeni olarak belirtilebilmektedir. Havale edilen para menşe topluluklarda gelir eşitsizlikleri yaratabilmekte ve buna bağlı olarak yoksul kesimin göç etme eğilimini artırabilmektedir. Bir diğer açıdan göçmen dövizleri başka bir göçü finanse etmek

adına kullanılabilmektedir. Bu durumu ‘’Birikimli Nesnellik’’ kavramıyla ortaya atan Myrdal (1957; akt. Massey. 1990: 4-5) göçün sosyal ve ekonomik yapılarda değişikliklere neden olarak ek göçü olası kıldığı fikrini paylaşmaktadır.

Göçmen ağları, aracıları, sistemleri ve birikimli nesnellik yaklaşımları göç süreçlerinin iç dinamiklerini belirlemede ve kendi sürekliliğini yaratmadaki rolünü anlamada yararlı olabilmektedir. Fakat, bu yaklaşımların neden ilk göçmenlerin göç ağları ve sistemleri oluşturamaması, zamanla durgunlaşmasını ve zayıflamasını açıklayamaması ve bu sistemlerin hangi genel koşullar altında zayıfladığını cevaplandıramaması bakımından bir takım zayıf yönleri olduğuna dair eleştiriler de bulunmaktadır (Haas, Castles ve Miller. 2022: 82). Bu da göç süreçlerinin iç dinamiklerinin daha eleştirel bir tutumla değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Örneğin Portes (1998: 7), göç sistemlerinin güçlü işleyişinin grup dışı üyelerin dışlanmasına neden olacağını ve entegrasyon adına kısıtlayıcı baskılar üretmesi gibi olumsuz etkiler doğuracağını belirtmektedir. Üstelik bu durum, göçün sınırlı yayılımına neden olabileceği gibi, menşe toplumun göçmenlerden beklediği desteğin sürekliliği de eklendiğinde göçmenlerin ağ kurma isteksizliğiyle sonuçlanabilmektedir. Hatta, göçmenler için yeni dalga göçmenlerin gelişi yararlı bulunmayabilir ve yerleşik göçmenlerin ‘’köprübaşı göçmenlerden’’, kısıtlayıcı göç politikalarının destekleyicisi olan ‘’göç bekçilerine’’ dönüşmesine neden olabilmektedir (Böcker. 1994: 103). Tüm bu durumlar ağların oluşmamasını ya da çökmesini açıklar niteliktedir.

Her hâlükârda, göçün nedenlerini anlamaya çalışırken çözülmesi gereken bir sorun olarak görmekten ziyade ülkelerin gelişme düzeyleri, sosyal değişim ve küreselleşme süreçlerinin bir parçası olarak irdelemek gerekmektedir. Nitekim, göçün siyasi dönüşüm, ekonomik büyüme veya iş gücü piyasasındaki dinamiklerden bağımsız olarak devam ettiğini varsaymak anlamlandırılabilmesini güç kılmaktadır. Bu doğrultuda Massey’in de (1993: 329) belirttiği üzere, çeşitli göç teorileri farklı analiz seviyelerinde etkili olmakta ve göçün farklı yönlerine odaklanılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda hepsi göçe dair önemli bilgiler ortaya çıkarmaktadır. Bu belirli göç biçimlerini anlamak adına fayda sağlayıcıdır. Fakat göç çok çeşitli ve

karmaşık bir yapıya sahip olduğu için kuramsallaşma girişimlerinde de birçok yaklaşım ortaya atılmıştır. Bu kadar farklı açılardan irdelenen teorilerin göç politikalarının da farklılaşmasına yol açtığını belirten Haas ve diğerleri de (2022: 85) Neoklasik iktisatçıların göçü verimliliği artırıcı bir unsur olarak gördükleri için destekledikleri, fakat eleştirmenlerin göçmenlerin ücret seviyelerini düşürdüğü için sermayenin çıkarına hizmet ettiklerini belirtmektedirler.

Göç eylemi zamana bağlı değişen konjonktürlere göre biçimlenerek ilerlemiştir. Ele alınan kuramlar çerçevesinde de uluslararası göçün zamanla değişen dinamiğine bağlı olarak kuramların da ele alınış biçimlerinin değişim gösterdiği görülebilmektedir. Uluslararası göç homojen bir yapıda seyrederken iş gücü göçmenlerinin, sığınmacıların ve düzensiz göçlerin artan seyri göçün heterojen bir yapıya evirilmesine sebep olmuştur. Buna küreselleşmenin de eklemlenmesiyle göç kaotik bir mesele olarak karşılık bulmuştur. Abadan-Unat'ın da (2002: 24) belirttiği üzere, göçün seyrine ve dinamiklerine bağlı olarak yapılan çalışmaların ele alınış biçimleri de değişmiş ve yöntemler bu ölçüde farklılaşmıştır. Örneğin; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı ülkeler yeniden yapılanma süreci içerisine girerek diğer ülkelerle iş birliği içerisinde iş gücü göçü talebinde bulunmuşlardır. Buna bağlı olarak bu dönemde yapılan çalışmalarda ekonomi üzerine yoğunlaşmış maliyet-kazanç yöntemli kuramlar ön plana çıkmıştır. 1970'li yıllarda ise göçmenlerin kalıcı olduğunun anlaşılması üzerine araştırmalarda uyum ve bütünleşme konuları hâkim olmaya başlamıştır. 80'lerde bu hakimiyet yerini kolektif örgütlenmelere ve göçmenlerin ağ yapılarına kayarken daha sonraları Komünist rejimlerin yıkılması ve SSCB'nin dağılması gibi sebeplerle de uluslararası göçün ele alınış biçimlerine yeni boyutlar getirilmiştir.

İrdelenen kuramlar Suriye göçü çerçevesinde değerlendirildiğinde ise; nedenleri, süreci ve sonuçları bakımından açıklama biçimlerinin Suriye göçünü tanımlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Suriye göçünü göç kuramları ışığında ele alan İnce ise (2019: 2606), kuramların Suriye göçünü açıklamada yetersiz kalmasının nedeni olarak; çok boyutlu olmasının, zorunlu göçmenlerin yanında ekonomik sebeplerden göç edenlerin olmasının, farklı dönemlerde gerçekleşmesi bakımından farklı

özelliklere sahip olmasının ve göçmenlerin çoğu nedenden ötürü birbirinden farklılaşmasının etkisi olduğunu belirtmektedir. Erbaş'a göre de (1999: 31-32), uluslararası göçü genel geçer önermelerle analiz etmek zordur. Çünkü göçmenler farklı ülkelerden aynı ülkeye veya aynı ülkeden farklı ülkelere ve hatta aynı ülkeden tek hedef ülkeye göç etseler bile farklı ilişki biçimleri geliştirebilmektedirler. Bunun çözümlenebilmesi için de göç eden topluluklar ile ev sahibi toplum arasındaki ilişki bileşenlerinin analiz edilmesi gerekmektedir.

Günümüzde birçok göç çeşidinin bulunması, ayrışması ve her göç olgusunun kendine özgü birtakım çekim yasalarının bulunması göçün ele alınış biçiminin tek bir kuramla açıklanmasını imkânsız kılmaktadır. Fakat bunun ötesinde toplum içerisindeki nüfus hareketleri bakımından ortak nitelikler de bulunmaktadır. Erbaş'ın (2018: 25-28) belirttiğine göre bu ortak bileşenler, emperyalizm, kapitalizmin işleyişi ve sömürü gibi nedenlerin uluslararası ekonomi politiğinin göçün seyri üzerinde belirleyici bir yapıya sahip olmasıdır. Diğer bir bakış açısından hareketle göç bu unsurlardan bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda göçün iç dinamiklerinin göç eden toplumun tarihinden ve küresel aktörlerin bu toplum ve topraklar üzerindeki amaçlarından bağımsız irdeleyebilmek mümkün değildir.[79]

2.2. GÖÇ YÖNETİŞİMİ AÇISINDAN GÖÇMENİN TANIMLANMA ÇABASI: ULUSLARARASI ALANDA GÖÇMEN STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ

Bütün devletler için sınırların korunması ve güvenliğinin sağlanması bir koşuldur. Bunun için bir dizi planlama, kodlama ve disiplin geliştirilmektedir. Fakat tüm bu çabalara rağmen göçmen kültürler, akışlar halinde hareket ederek varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Göç düzenli ve saf halde bulunan durağan sınırları aşan

[79] İnce (2019: 2608) bu ifadeyi Suriye göçünün irdelenmesi bakımından kullanmıştır. Ona göre Suriye göçünün analizi, Suriye göçüne neden olan çatışmaların, tarihsel açıdan Suriye toplumunun ve bu bölgede küresel aktörlerin emellerinin ne olduğunun bilinmesiyle mümkün olabilir. Göç sonucunda meydana gelen problemlerin çözüme kavuşturulabilmesi için de çatışmanın ve göçün diğer nedenlerinin ortadan kaldırılmasıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir. Bkz: İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches, 11(18), 9. https://doi.org/10.26466/opus.546737

dinamik bir akıştır. Bu nedenle göçe dair politikalar geliştirilmekte istenilen veya istenilmeyen göçlerin kontrol edilmesi çabası sergilenmektedir. Göç yönetişimi de bu politikalardan biridir. IOM'a (2009: 36) göre göç yönetişimi, *"göçü düzenlemeye ve göçmenleri korumaya yönelik kurum, yasal çerçeve, mekanizma ve uygulamalardan oluşan sistem"* olarak tanımlanmaktadır. Göçmenin tanımlanma biçiminin de bir göç yönetişimi politikası olduğu söylenebilmektedir. Göçmenin tanımlanma biçimi devletler için önem arz etmektedir. Çünkü bu kapsamda göçmenlere yönelik uygulanacak yasal prosedürlerin belirlenmesi söz konusu olmaktadır.

Fakat tüm bu politik adımlar yerel düzenlemelerin ötesine henüz geçebilmiş değildir. Evrensel olarak kabul görmüş bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte göçmen terimi genellikle bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesiyle ve kişisel konfor sebebiyle aldığı durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır (Adıgüzel. 2022: 4). Ancak nispeten BM tarafından kabul gören bir göçmen tanımı bulunmaktadır. BM'ye göre; sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bireylere göçmen denebilmektedir (IOM. 2013: 37). Fakat IOM'un göç terimleri sözlüğünde göçmen; *''kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı''* kabul edilmektedir (IOM. 2009: 22). Göçmenler doğrudan ölüm tehdidi nedeniyle değil, temelinde iş bulmak ve bazı durumlarda eğitim, aile birleşimi veya başka sebeplerle hayatlarını iyileştirmek için göç etmeyi tercih ederler. Bu kapsamda her devlet göçmenler ile ilgili prosedürlerini kendi göçmenlik yasaları çerçevesinde düzenlemektedirler (UNHCR. 2016).

Burada şunu açıkça belirtmek gerekmektedir: Sözcük seçimleri önemlidir. Göçmenlik genel bir kavram iken mülteci ve sığınmacılar hem göç etme motivasyonları hem de uygulanan usûl ve esaslar bakımından birbirinden ayrışan kavramlardır. UNHCR'nin (2016) göçmen ve mülteci kavramlarını ele aldığı kitapçığında yaptığı açıklamalara göre her geçen gün medya ve kamuoyunda mülteci ve göçmen terimlerinin aynı anlamda kullanılmasına daha sık rastlandığı belirtilmektedir. Bu iki kavramın karıştırılmasının, mülteci ve sığınmacılara sorun

çıkartabileceği gibi, sığınma ve göç konulu tartışmalarda da yanlış anlamalara yol açabileceği belirtilmektedir. Bu sebeple göçmen ile mülteci ve sığınmacı kavramlarının birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir.

Göç Yönetişimi açısından da göçmenin ne kadar süre boyunca ikamet edilen ülkede kalacağı göçmenin tanımlanması açısından önemlidir. Bu sürecin kesin bir şekilde belirlenememesi ülkelerin bu yığınları kontrol edememe ve yönetememe sorunlarını da beraberinde getirebilmektedir (Tekeli. 1998: 9). Aynı zamanda ulus-devlet anlayışı çerçevesinde bakıldığında da sınırlara, egemenliğe ve vatandaşlık vurgusuna karşı bir algı yaratmaktadır. Çünkü ulus-devlet açısından vatandaş yerli, göçmen ise yabancı olarak algılanmaktadır. Özellikle siyasi koşullarda güvenlik vurgusunun zaman zaman öne çıkarılmasıyla göçmenler toplumsal düzene karşı bir tehdit unsuru olarak algılanabilmekte/algılatılabilmektedir (Öner. 2012: 14). Bu gibi olumsuz durumların önlenebilmesi açısından göç konusunda istikrarlı politikaların oluşturulmasına ve idari düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Göçün kontrol altına alınması, yönetilmesi ve göçmenlere uygulanacak prosedürlerin belirlenmesi adına uluslararası alanda yapılan birtakım politik adımlar mevcuttur.

Göçmen yukarıda da belirtildiği üzere, tercihe dayalı olarak yaşadığı yeri terk ederek başka bir bölgeye yerleşen kişidir. Mülteciler ise uluslararası hukuk tarafından tanımlanır ve korunurlar. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. Maddesi, herkesin sığınma talebinde bulunma ve sığınma hakkı almaya hakkı olduğuna değinmektedir. Fakat Mültecilerin statüsüne ilişkin uluslararası seviyede açık ve net bir tutum Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kurulması ile ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kurulması bu adımların başlangıcı olarak sayılmaktadır.[80] BMMYK'nin kurulması ihtiyacı da İkinci Dünya Savaşı sırasında artan göçmen akınlarının yönetilme

[80] BMMYK'dan önce İkinci Dünya Savaşı'nda İttifak devletler savaşta sürgüne zorlanan milyonlarca insana yardım etmek ve ülkelerine geri gönderebilmek amacıyla 1944'te Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'ni kurmuşlardır. Fakat, bütçesinin büyük çoğunluğunun ABD tarafından fonlandığı İdare'nin işe yarar faaliyetlerinin bulunmaması fikri ABD fonlarının musluğunu kesmiş, örgüt 1946 yılında kapatılmıştır. Loescher, Gil-betts, Alexander-milner, James (2008), The United Nations High Commissioner For Refugees (Unhcr), Routledge, Londra ve New York.

zorunluluğuna karşı atılmış bir adımdır.[81] Çünkü, İkinci Dünya Savaşı yalnızca Avrupa'da değil, tüm dünyayı saran kitlesel yerinden edilmelere sebep olurken bu denli büyük çapta yer değiştirmeler Avrupa'da önemli sosyal krizleri de beraberinde getirmiştir.[82]

Göçmenler için süreklilik içeren çözümler üretmekle görevli[83] olan BMMYK'nın kurulması, beraberinde zorunlu olarak yer değiştiren göçmenlerin hukuki statülerinin de belirli standartlarda oluşturulmasını sağlamıştır. 1951 yılında BM'ye üye olan 149 ülke tarafından imzalanan Cenevre Sözleşmesi göçmenlere yönelik hukuki statülerin belirlenmesi için atılan adımların öncülü olmakla birlikte bugüne kadar da geçerliliğini sürdürmektedir. Sözleşmede göçmenler mülteci olarak sınıflandırılırken *''ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından*

[81] İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da sığınmacı, sürgün edilmiş ve nakledilmiş insanların sayısı 60 milyonu bulmuştur. Oltmer, J. (2015, 11 28). Ait Olup Da İstenmeyenler: İkinci Dünya Savaşi Sonrasinda Alman Siğinmacilar ve Sürgün Edilenler. 04 03, 2021 Tarihinde Politeknik: Http://Politeknik.De/P6109/ Adresinden Alındı. Nazilerin geri çekilmesiyle Yunanistan'da başlayan iç savaş ve Güneydoğu Avrupa'daki diğer çatışmaların tetiklenmesi ile buna 25 milyon insan daha eklenmiştir. Altıntaş, M. (2016, 02 23). Avrupa'nın İki Yüzü. 04 03, 2021 Tarihinde Https://İnsamer.Com/:Https://İnsamer.Com/Tr/Avrupanin-iki-yuzu_258.Html Adresinden Alındı. Bu dönemde zorla yerinden edilenler, savaş bölgelerinden tahliye edilen ve yaklaşan askeri birliklerden kaçanlarla birlikte, Nazi savaş ekonomisine katkıda bulunmak için zorla işgücüne sürgün edilenler, savaş sonrasında yerinden edilenler ve savaşın ardından Almanya'nın eski doğu eyaletlerinden ve Doğu, Orta ve Güneydoğu Avrupa'daki Alman yerleşim yerlerinden kovulanlardan oluşmuştur. Bade, Klaus: Migration Und Integration İn Deutschland Seit Dem Zweiten Weltkrieg. Probleme, Erfolge, Perspektiven. Osnabrück 2004.

[82] Yoğun göç hareketliliği savaş sonrası yıkıma uğrayan Avrupa'yı çözülmesi güç sorumluluklarla baş başa bırakırken, yerliler ile sığınmacılar arasında bir arada yaşamak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Nitekim, 1946 yılında Almanya'da yerlilerin yaşadıkları günlük çekişmeler nedeniyle sorumlu mercilere yazılı şikâyette bulunan sığınmacı sayısı 45 bini bulmuştur. Oltmer, J. (2015, 11 28). Ait Olup Da İstenmeyenler: İkinci Dünya Savaşi Sonrasinda Alman Siğinmacilar ve Sürgün Edilenler. 04 03, 2021 Tarihinde Politeknik: Http://Politeknik.De/P6109/ Adresinden Alındı. 1949'da Amerikan işgal bölgesinde bulunan eyaletlerde yapılan incelemede de katılımcıların yüzde 61'i sığınmacı ve sürülmüşlerin ''fitneci'' oldukları konusunda hemfikirdir.

[83]Yüksek Komiserliğin görevleri; Mültecilerin korunması için uluslararası anlaşmaların sonuçlarını ve onaylanmasını desteklemek, mültecilerin durumlarını iyileştirmek için önlemler almak, gönüllü geri dönüşleri ya da entegrasyonu desteklemek, mültecilerin devletlere kabulünü desteklemek, mültecilerin varlığının aktarılmasını kolaylaştırmak, hükumetlerden topraklarındaki mültecilerin sayısı, koşulları ve ilgili yasa ve düzenlemeleri içeren bilgileri elde etmek, hükümetler ve hükümetler arası örgütlerle yakın temas halinde olmak, mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel kuruluşlarla iletişim halinde olmak, kişisel-küçük çaplı çabaların koordinasyonuna destek olmak şeklinde sıralanmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği. (2007). İnsan Hakları ve Mülteciler. Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.

yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs'' olarak tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951: 1.md.).

Sözleşmenin ilgili maddesindeki mültecilik tanımı ve mültecilere verilecek haklar ise, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda tanınacağı bildirilmiştir. Buna göre, ''1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar'' veya ''1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da ya da başka bir yerde meydana gelen olaylar'' anlamında anlaşılacak ve taraf olan devlet bu sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır. Hukukî statülerin yanı sıra gelir getirici işler, sosyal durum, idari önlemler, uygulamaya yönelik geçici hükümler ve nihaî hükümler gibi konularda da mültecilere yönelik kararların alındığı sözleşme, mültecilerin sahip oldukları temel hakları içermek üzere, uygulanacak usullerin asgari standartlarını da ortaya koymuştur.

Sözleşmenin 33'üncü maddesine göre de anlaşmaya taraf olan hiçbir devlet bir mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermemeyi veya iade etmemeyi garanti etmektedir. 34'üncü maddede ise, mültecileri özümlemeyi ve vatandaşlığa almayı her türlü imkân ölçüsünde kolaylaştırmayı içermektedir. Diğer hükümler de mahkeme, eğitim, sosyal güvenlik, barındırma ve hareket özgürlüğü gibi konularda mültecilerin haklarını ortaya koymaktadır (Cenevre Sözleşmesi, 1951: 33-34. md.).

Mülteciler geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucunda da uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerdir. İçinde bulundukları durumlar çoğunlukla çok yüksek tehlike boyutlarında olduğu için yakın bölgelerdeki ülkelerde güvenlik arama amacıyla ülkelerinin milli sınırlarının dışına çıkarlar. Buna bağlı olarak da devletler BMMYK ve ilgili kuruluşların desteği çerçevesinde uluslararası mülteci statüsünü verirler. Mültecilerin hukukî statülerinin bu kadar kapsamlı şekilde

tanımlanması ise geri dönüş senaryolarının ölümcül sonuçlar doğuracak kadar tehlikeli bir karşılaşmayı içeriyor olmasından kaynaklanmaktadır (UNHCR. 2016).

Göçmen sözcüğünün uluslararası seviyede tek bir hukukî tanımı bulunmamaktadır. Fakat bu tanımlamanın birbirinin eşanlamlısı olacak şekilde kullanıldığı birçok durum söz konusu olmaktadır. Örneğin uluslararası göç konusundaki küresel istatistikler, uluslararası göçü genellikle birçok sığınmacı ve mülteci hareketini de içerecek şekilde kullanmaktadır. Fakat bu uygulamanın kamuoyunda kafa karışıklığına sebep olabileceği ve mültecilerin hayatı ve güvenliği açısından ciddi sonuçlar doğurabileceği yine UNHCR'nin (2016) göçmen ve mülteci kitapçığında dikkat çekilen bir başka hususdur.

Sığınmacı kavramı ise teknik olarak mültecilik kavramından ayrışan bir içeriğe sahiptir. Sığınmacılar, zulüm görmekten veya ciddi zararlardan korunmak amacıyla kendi ülkelerini terk ederek mülteci statüsü konusunda karar bekleyen göçmenler olarak adlandırılmaktadır (Yaprak. 2021: 17). Ancak kişi savaş suçu ve barışa ve insanlığa karşı bir suç işlemişse, ciddi siyasi olmayan bir suça karışmışsa ve BM ilkelerine aykırı davranmışsa sığınma başvurusu dikkate alınmaz. Bu gerekçeler söz konusu olduğunda karar için soruşturmanın tamamlanması beklenmektedir. Sığınmacı ile mülteci arasındaki en belirgin fark da sığınmacının hukukî açıdan soruşturma aşamasında olmasıdır (Akıncı, Nergiz ve Gedik. 2015: 66). Başka bir ifadeyle sığınmacılar, kendi ülkesini terk etmiş ancak mülteci statüsü verilmemiş kişilere denmektedir.[84]

Mülteci ve sığınmacı kavramlarının yanı sıra 1990'lı yıllardan itibaren göçmen işçi/işgücü göçü gibi kavramların da statülerinin belirlenmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. 1990 yılında BM tarafından düzenlenen Tüm Göçmen işçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'de 'göçmen işçi' terimi belirlenmiştir (UNHCR. 2016). Göçmen işçiler gönüllü olarak kendi kaderini tayin eden kişiler olarak nitelendirilmektedirler. Yaşadıkları ülkede iş bulma imkânı

[84] Mülteci statüsünün 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde belirlendiği uygulamada Türkiye'nin birtakım özel şartları nedeniyle (İlerleyen bölümlerde açıklanacak) Suriyelilere mülteci statüsü vermemekte, sığınmacı olarak nitelendirmektedir.

bulamayan ve başka ülkelere iş bulmak amacıyla göç eden kişilere göçmen işçi, bu göç hareketine ise işçi göçü denmektedir. Bu göç türü devletlerarası anlaşmalarla da sağlanabilmektedir. Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ile yapmış olduğu anlaşmayla iş gücü göçü temin etmesi buna örnek gösterilebilmektedir. İş gücü göçü uluslararası göç dinamiğinde önemli bir noktada yer almaktadır. Çünkü ILO'a göre, (2018 verileri) 232 milyon uluslararası göçmenin 150 milyonunu göçmen işçiler oluşturmaktadır (ILO. 2018).

2.2.1. Türkiye'nin Göçmen Statülerinin Belirlenme Sürecinde Cenevre Sözleşmesi'ne Dâhil Oluşu ve Doğu Şerhi Ekseninde Mülteci-Sığınmacı Ayrımı

1 Eylül 1939 günü Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı, Doğu Akdeniz'de ve Balkanlarda genişleme amacıyla İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye o yıllarda Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatı toparlama çabasında olduğu için tarafsız kalmayı yeğlemiş ve her ne kadar savaşa katılmasa da yaratacağı yeni tahribatlarla başa çıkmanın yollarını aramıştır. Fakat, o dönemde Türkiye her ne kadar savaşa katılmasa da savaştan kaçan mültecilere yardım etme konusunda aktif bir süreç yürütmüştür. İtalya ve Almanya'nın ardı ardına saldırısına uğrayan Yunanistan, ''büyük açlık'' sorunuyla başa çıkması gerekirken, yardım elini ilk uzatan ülke Türkiye olmuştur. Yunanistan'a yapılan yardımların yanı sıra 1000 Yunanlı savaş mağduru çocuğun Türkiye'ye getirilmesi kararlaştırılmıştır. Çocuklar için Balta Limanı'ndaki Damat Ferit Paşa Yalısı'nın hazırlatıldığı da bilinmektedir (İkdam Gazetesi, 31 Mayıs 1942).

Savaşın devam ettiği dönem içerisinde İngiliz, Fransız, Polonyalı, Belçikalı, Norveçli ve Bulgar savaş esirleri başta olmak üzere savaşın mağduru tarafların taleplerine karşı Türkiye, Kızılay kanalıyla 13 bin 602 giyecek ve yiyecek yardımında bulunmuştur (Keser, 2009: 193). 1940 yılında savaştan kaçan birçok Polonyalıya da Türkiye kapılarını açmıştır. Romanya'dan gelen Musevi grupları o dönemde Uzunköprü'ye sığındığında da Türkiye kapılarını açmıştır. Daha sonra Musevi gruplarından isteyenlerin Ege Adalarına ve Kıbrıs'a sevk işlemlerini de üstlenmiştir.

Bu dönemde Türkiye Edirne, Uzunköprü, Aydın, Nazilli ve Denizli'de Enterne[85] kampları kurarak Yunanistan'dan gelenlere yardım etmiştir. Bu kamplarda sivil Yunanlıların yanı sıra Batı Trakya Türkleri, Yunan askerleri ve personeli de bulunmaktadır. 1941-1945 yılları arasında Ege sahillerine 40 bin Yunanlı Mülteci gelmiştir. Tüm bunların yanı sıra savaştan kaçan Almanlar ve Adalardan gelenlerin Aydın İncirliova'da misafir edilmeleri kararlaştırılırken, Türkiye savaştan kaçanlar için Niğde, Sivas, Bergama ve Yozgat'ta da mülteci kampları kurmuştur.

Savaşın son safhasına gelindiğinde taraflar arasında yaralıların ve esirlerin değişimine yönelik çalışma başlatılmıştır. Türkiye'nin savaş sırasında hem savaş bölgelerine hem de savaştan kaçanlara çok fazla yardımda bulunması ve taraflar arasında *''…tarafların menfaatlerini himaye etmeyi üzerine almış bir ülkede…''* değişimin yapılmasının planlanması Türkiye'yi en uygun ülke olarak göstermiştir. Savaştan sonra Türkiye ülkelerine geri dönmek isteyen mülteciler için çalışma başlatmıştır. Aralarında Türkiye'de kalmak isteyenleri de farklı bölgelerde istihdamını sağlayarak barındırmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan kaçarak Türkiye'ye sığınan mülteciler için son durak ise Kastamonu Mülteciler Misafirhanesi olmuştur. 1949 yılına gelindiğinde bu kampta hala 33 mülteci bulunmaktadır (Keser, 2009: 207).

İlk Dünya Savaşı'nda ortaya çıkan mülteciler meselesi, İkinci Dünya Savaşı'nda ise Avrupa'da yıkılan veya rejim değişikliği yaşanan ülkelerle birlikte büyük çapta milletler arası bir sorun olarak kendini göstermiştir. Türkiye'nin ikinci Dünya Savaşı'nın kalbinin attığı kıtada tarafsız kalmasıyla savaştan kaçmak isteyenlerin uğrak noktası haline gelmesi, 1951 yılında BM Genel Kurulu'nun Cenevre'de

[85] Enterne, kelime anlamı olarak Fransızca kökenli olmakla birlikte ''gözaltına almak'' anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu. (2021) https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 01.04.2021. Birinci Dünya Savaşından Sonra Mülteciler meselesinin giderek önemli bir sorun haline gelmesiyle birlikte Türkiye'de de bu konuda 1934 yılındaki İskân Kanunu'yla birlikte çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Türkiye'nin içinde bulunduğu duruma uygun şekilde Mülteci tanımına eklemeler yapılmıştır. Buna göre; Türkiye'ye iltica eden yabancı ordu mensuplarının Türkiye'ye girdikleri andan, iade edilecekleri tarihe kadar geçen sürede yapılacak işlemler belirlenmiştir. İltica eden yabancı ordu mensuplarının sorumluluğu da Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşleri alınarak Milli Müdafaa Vekâlet'ine verilmiştir. Bu dönemde Türkiye'de kurulan Enterne kampları da Yabancı ordu mensuplarının savaşın bitimine kadar gözaltında bulundurulması üzerine kurulmuştur. Yaman, A.E. (2003). ''II. Dünya Savaşında Türkiye' de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)'' Tarih Araştırmaları Dergisi. 22:33. S.143-166.

mülteciler meselesinin ele alınması üzerine düzenlenen konferansa davet edilmesini sağlamış, konferansta alınan kararlar çerçevesinde de sözleşmeyi imzalamıştır (Dışişleri Komisyonu Raporu, 1961: 1). Türkiye'nin 1951'de imzaladığı sözleşmenin Meclis tarafından onaylanması ise 10 yıl sürmüştür.

Fakat Türkiye, Avrupa ile İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanan mülteci meselesine çözüm yolları ararken, 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle İngiltere'nin Filistin'den çıkma isteği Araplar ve İsraillilerin arasında İsrail'in kuruluşuyla sonuçlanacak bir savaşı tetiklemiştir. 1940 yıllarının sonlarına gelindiğinde de İran'da petrolün millileştirilmesi fikri ateşlenmiştir. Bu fikir Musaddık'ın Başbakan olmasını sağlamıştır. 1953 yılına gelindiğinde ise Musaddık'ın Başbakanlığını onaylayan Şah Muhammed Rıza Pehlevi, bu kez Musaddık taraftarlarının tepkisiyle tahttan indirilme tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Şahı devirmeyi başaran Musaddık birkaç gün sonra ABD destekli darbeyle yönetimden alınmış ve Şah, kısa süre ayrı kaldığı tahtına geri getirilmiştir. Petrolün millileştirilmesi fikri de Amerikan, Fransız, İngiliz, Hollandalı ve İranlı şirketlere pay edilerek başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Yüce, 2020).

Irak'ta ise 1930 yılında Nuri El- Said'in Başbakanlık koltuğuna oturmasıyla birlikte başlayan bağımsızlığın ardından 1958'de Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar İngiliz yanlısı politikalar uygulanmıştır. Geçen 28 yıllık süreçte Nuri El-Said ile I. Faysal, Kral Gazi ve II. Faysal olmak üzere monarşi üç kez el değiştirirken, bu dönemde değişmeyen tek şey ise İngiliz siyaseti olmuştur. İngiliz siyaseti, halkının çoğunluğunun Kürtler, Yezidiler, Araplar ve Türkmenlerden oluşan Irak için isyanlarla başa çıkmayı da beraberinde getirmiştir. Bu dönemdeki siyasi istikrarsızlık karşısında Irak halkının daha fazla tahammülü kalmadığı söylenebilmektedir (Kalaycı, 2014: 187).

Suriye'nin bu dönemdeki durumu da diğer Ortadoğu ülkelerinden farksız bir durumdadır. ABD ve Rusya tarafından bağımsızlığının kabul edilmesine rağmen 1945 seçimlerinde Cumhurbaşkanlığına getirilen Şükrü El-Kuvvetli'ye yönetimin devrinin sağlanamaması, Fransızların Şam'ı bombalamasına ve İngilizlerin müdahalesine

neden olacak kadar ilerlemiştir. BM'nin devreye girmesiyle bu duruma son verilmiş ve Suriye 1946 yılında bağımsız kalmayı başarmıştır. Suriye bağımsızlığını kazanmış olsa da karışıklık ve istikrarsızlığın gölgesinden kurtulmayı başaramamamıştır. Başarısız geçen 2 yılın ardından Suriye darbelerin eşiğine gelmiştir. Sadece 1949 yılında mart, ağustos ve aralık ayları olmak üzere üç askeri darbe gerçekleştirilmiş ve üç kez yönetim el değiştirmiştir. 1954'te bir kez daha ve 1961'de bir kere daha askeriye yönetimi ele geçirmiştir (Kalaycı, 2014: 508). Ülkede bu kadar karışıklık yaşanırken milletler arası çatışmalar da kaçınılmaz hale gelen bir diğer unsur olarak karşılaşılmıştır. Özellikle Türkmenlerin Araplaştırılmasına dayalı yaptırımlar bölge halkını ciddi bunalımlara sürüklemiştir.

Türkiye ise bu dönemde ortaya çıkan ABD-SSCB kutuplaşmasında Batı yanlısı politikalar yürütmeye başlamıştır. 1950 yılında Demokrat Parti'nin başa gelmesiyle çok partili hayata geçiş yapmış, SSCB'nin yayılmacılığına karşı korunma amacıyla NATO'ya girmek için Kore'ye asker göndermiştir (Duman ve Birsel, 2012: 299-318). Batı ile kurumsal bağların kurulmaya başladığı bu dönemde Türkiye, herhangi bir ekonomik ve siyasi sorunla karşılaşmamak için çabalamaktadır. 1935-1950 yılları arasında nüfus başına hesaplanan hasıla bakımından Afrika'dan 4, Asya'dan ise 2 kat daha fazla refah içinde olan Türkiye, 1951 yılında imzaladığı Cenevre Sözleşmesi'ni 1961 yılında onaylarken Ortadoğu'daki bu karışık atmosferden etkilenmiş ve Ortadoğu'dan gelecek herhangi bir kitlesel mülteci akınına karşı ekonomik sorunlar yaşayacağı düşüncesiyle Cenevre Sözleşmesi'ni yalnızca mekânsal sınırlılıklar dahilinde onaylamıştır.

Cenevre Sözleşmesi'nin birinci maddesinin ''a ve b'' fıkrasında *''Avrupa'da meydana gelen olaylar''* veya *''Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar''* kapsamında mülteci kabulünün sağlanması gerekliliği belirtilmiş, hangi maddenin geçerli olacağı hususu da taraf devletlere bırakılmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951). Türkiye bu dönemde Ortadoğu'da yaşanan rejim değişiklikleriyle birlikte ortaya çıkan karışıklıkların getirebileceği mülteci akınlarına karşı önlem alabilmek adına sözleşmeyi ''a'' fıkrası dahilinde imzalamış ve *''Avrupa'da meydana gelen*

olaylar'' çerçevesinde ülkesine sığınmak isteyenleri kabul edeceğini beyan etmiştir (SGDD, 2017).

Türkiye'nin sözleşmeye koyduğu doğu şerhi yazar Fakılı'ya göre (2021); *''Doğumuzda yeni bağımsızlığına kavuşan ülkelerin istikrarsızlığından kaçarak gelebilecek olan binlerce insanın, kalkınmakta olan bir ülke için sarsıcı etkiler yaratmasına''* karşı bir önlemdir. Utku'nun Bianet'teki yazısına göre ise, (2021) *''Türkiye'nin koyduğu coğrafi çekince gelen Afrikalı, Bangladeşli, Endonezyalı ve İranlı göçmenleri insan tacirlerinin eline düşürüp ölüme terk etmektir''.* Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre ise mültecilerin reddi söz konusu olmazken, gelenlerin BMMYK'ya başvuruları yaptırılarak, komiserlik mülteci olabileceğine kanaat getirirse yönlendireceği üçüncü bir ülkeye transferinin sağlanması olarak anlaşılmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra 1960 yılına gelindiğinde Afrika için bağımsızlık ateşi alevlenmeye başlamıştır. Bir yıl içinde 18 sömürge bağımsızlığını kazanmış, 1960 yılı Afrika yılı olarak ilan edilmiştir. Afrika bağımsızlık mücadeleleriyle karışırken Avrupa topluluğunun gündemine artık Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan devrimlerden sonra başka bir konu girmiştir: İltica! Ruanda-Grundi 1957'de başladığı bağımsızlık mücadelesinde Hutu ve Tutsi [86] büyük rol oynamıştır. Tutsi azınlık kolonyal boyunduruktan kurtulmak isterken, Hutu kolonyal boyunduruğun yanı sıra elit Tutsi hakimiyetine de son vermek istemiştir. 1959'da devrim başladığında hedefte Tutsi de vardır. Saldırıların eşiğindeki 130 bin Tutsi bu dönemde Belçika Kongosu, Brundi, Tangayika ve Uganda'ya iltica etmiştir (Prunier, 1995: 51). Diğer yandan, 1963 yılında Tutsi gerillalarının Ruanda Başkentinde başlattığı iç karışıklıklar sivil şiddet olaylarını tetiklemiş, 14 bin Tutsi bu olaylarda katledilmiştir. Bertrand Russel'in *''Yahudilerin naziler tarafından yok edilmesinden beri şahit olunan en korkunç ve en sistematik*

[86] Hutular, Afrika'nın Büyük Göller Bölgesi'ne 2. yüzyıl'da gelerek Twaların yerini almış ve 15. yüzyıl'a kadar da birçok küçük krallık kurarak bölgede hâkim kalmış etnik kabiledir. 15. Yüzyıl'da Tutsilerin Etiyopya'dan gelerek bu bölgelere yerleştiği düşünülmektedir. Koloni döneminde Almanya ve Belçika'nın Ruanda'ya gelmesiyle birlikte Afrikalıları hiyerarşik sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır. Bu nedenle, yöneten, üstün olan, farklı bir ırktan gelen Tutsiler ve yönetilen, ikincil olan Hutular şeklinde ırka dayandırılan bir ayrım yapılmıştır. Çoban, E. (2007). ''Modern Devlet ve Irk Söylemi Çerçevesinde Ruanda Soykırımı'' Doktora Tezi: Ankara Üniversitesi

insan katliamı'' [87] (Aslan, 2012: 202) dediği olayların ardından 1964 yılında Burundi'de 200 bin, Uganda'da 78 bin, Tanzanya'da 36 bin ve Zaire'de 22 bin mülteci bulunmaktadır (Guichaoua, 1992: 26). Dekolonizasyon [88] Afrika'da yüzbinlerce insanın göç, sürgün ve zorla yerinden edilmesine neden olmuştur.

O dönemde Birleşmiş Milletler'in taze üyeleri olan Afrika ülkeleri, yaşanan mülteci olayları karşısında BMMYK'ya baskı yaparak kendi ülkelerinde yaşanan sorunlar için ofisi göreve davet etmiştir. Ofis, Afrika'da kendi ülkesinden kaçanları bu dönemde mülteci olarak tanımlamaktan kaçınırken, dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan mülteci sorunlarına müdahale edebilme tartışmalarının da fitilini ateşlemiştir (Tatlıcıoğlu, 2019: 51). BMMYK'nın göreve çağrılmasında ise Afrika'daki olaylar ilk değildir. SSCB'nin 1956'da Macaristan'ı işgal etmesiyle birlikte 200 bin civarında Macarlının, Avusturya ve Yugoslavya'ya sığınmasında da BMMYK göreve çağrılmıştır (Bekes, 2000). Ayrıca 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla 700 bin Çinlinin İngiliz himayesindeki Hong-Kong'a sığınması karşısında da göreve çağrılmıştır. BMMYK, bu olaylar karşısında yetki sınırları içinde olmayan mültecilerin sorunlarına da kalıcı çözümler üretmiştir. Soğuk savaşın şiddetinin giderek daha da fazla hissedildiği o yıllarda Batı Avrupa'ya yapılan göçlerin Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından olumlu karşılanması, Komünizmin geriletilmesi için etkin rol oynayabileceğini düşündürmüştür (Betts, Loescher, Milner. 2012: 42). *''Komünist yönetim şekliyle ülkelerini terk edip Batı Avrupa medeniyetine sığınma''* söyleminin getireceği faydalara kayıtsız kalınamadığı da belirtilebilmektedir. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sanayileşmede ciddi ataklar gerçekleştiren Batı Avrupa ülkeleri için yeni iş gücüne ihtiyaç bulunmaktadır. 1800'lerden 1960 yılına kadar olan dönemde yaşanan kıtalararası göç hareketlerinin yüzde 80'inin Avrupa'ya yapılması ve göç edenlerin ekonomik

[87] 2023 yılında İsrail'in Gazze'ye başlatmış olduğu savaşta 17 bin 487 (11 Aralık 2023'e kadar) Filistinlinin katledildiği göz önünde bulundurulduğunda, Russel'in Tutsi kabilesinin katledilmesi için kullandığı ifadenin de Gazze Savaşı adına güncellenmesi gerektiği söylenebilmektedir.

[88] Kavram olarak, bir devletin başka bir halkı ve kurumları üzerindeki kontrolünü sona erdirmesi olarak kullanılır. Bu kavram özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan önce kurulan sömürge devletlerinin parçalanmasını tanımlamak için kullanılır. Hack, Karl (2008). International Encyclopedia of the Social Sciences. Detroit: Macmillan Reference USA. pp. 255–257. ISBN 978-0-02-865965-7.

durumunun değişimi de göçmenlerin ilgi odağının merkezini Avrupa'ya taşımasındaki gerçek olmuştur. Üstelik Avrupa'nın kalkınmasında göçmen işçilerin rolü önemli derecede görülmektedir. Bu konuyu derinlemesine irdeleyen Habermas'ın da dediği gibi (2019: 40); *''öyle ya da böyle, bu göç akınlarıyla sonuçta Avrupa büyük çıkarlar elde etmiştir''.*

Tüm bu değişen çıkarlar nezdinde artık Batı Avrupa ve ABD için 1951 yılındaki Cenevre Sözleşmesi'nde beyan edilen *''1951'den önce gerçekleşen olaylar''* ve *''Avrupa'da cereyan eden olaylar''* dahilinde mülteci kabul edilmesi gibi bir durum geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. Buna istinaden 1967 yılında New York'ta BM Genel Kurulu toplanarak ek protokol gerçekleştirmiştir (BM Enformasyon Merkezi, 2000: 1). Protokolde 1951 yılında imzalanan sözleşmeden bu yana yeni mülteci ortamlarının ortaya çıkması nedeniyle söz konusu mültecilerin, sözleşmenin kapsamına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmaları konuları üzerine anlaşılmıştır. Artık sadece 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde sığınma hakkı tanınmayacak, tüm dünyadaki sığınma taleplerine karşı koruma sağlanacaktır. Protokolde taraf olan 146 ülkeden biri olan Türkiye, 1968 yılında katılma kararını görüşürken ''Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme''nin zaman ve mekân bakımından sınırlılıklarının kaldırılmasını öngören maddelere bakılmaksızın sözleşmeye sadece *''Avrupa'da cereyan eden olaylar''* neticesinde uygulanması koşuluyla katılma kararını korumaya devam etmiştir (Resmî Gazete, 1968).

2.2.2. Türkiye'nin Göç Politikası Ekseninde Suriye Göçü ve YUKK[89]

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'ye gelen göçmenlerin durumuna bakıldığında farklı kaynaklara göre çeşitli zaman aralıklarını içeren dönemlere ayrıldığı görülmektedir. Ertan (2017: 14); Türkiye tarihindeki göçleri Birinci Dünya savaşından başlayan süreç, Körfez harekâtı ve Irak'a ABD Müdahalesiyle yaşanan kitlesel göçler ve Suriye Kriziyle başlayan göçler olarak üç döneme ayırırken, Buz'da

[89] 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

(2008: 4); iç politika ve dinamikler çerçevesinde dönemsel ayrımlar yapmıştır. Buz'a göre ilk dönem; Savaş sonrası misak-ı milli sınırları dışında kalan Türklerin Anadolu'ya geldiği Milli İnşa dönemidir. İkinci dönem de İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'lere kadar olan daha çok Balkanlardan yapılan göçler dönemidir. Üçüncü dönem ise; Soğuk Savaş sonrasından başlayıp günümüze kadar devam eden Ortadoğulu göçlerinin ağırlıklı olduğu dönemdir.

Genel olarak birbirine yakın tarihsel dinamiklere göre ayrılan bu dönemlerdeki göç hareketliliğine bakıldığında; 1923'ten 1949'a kadar 863 bin 40 göçmen Türkiye'ye sığınmıştır (Kalaycı, 2014: 55). 1950'den 1980 yılına kadar da 475 bin 20 göçmen Türkiye'ye gelmiştir (Geray, 2010: 11). 1980'den Cumhuriyetin göç dinamiklerinde önemli kırılmaların yaşandığı 2010 tarihine kadar ise, Türkiye 321 bin 806 göçmene ev sahipliği yapmıştır (EGM YHİDB, 2010). Farklı kaynaklara göre rakamlar değişkenlik gösterse de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre; 1923-2010 tarihleri aralığında 1 milyon 650 bin 866 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Bu döneme kadar gelen göçmenlerin çoğu Afganistan, Ahıska ve Irak, Bulgaristan, Doğu Türkistan, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya'dan gelenlerden oluşmaktadır (Yusuf, 2006: 112).

Türkiye farklı zamanlarda ortaya çıkan göç kriziyle başa çıkmak adına uluslararası arenada gösterdiği politik yöneliminin yanı sıra iç politikada da çeşitli düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. Cumhuriyet tarihinde göçmenlerle ilgili ilk yasal ve ciddi düzenleme de İskân Kanunu'dur: 1934 yılında Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanların yerleşmesi ve yasal prosedürlerinin oluşturulması için çıkarılan kanun çerçevesinde ülkeye gelen sığınmacılar göçmen olarak kabul edilmiştir. 1950 yılına gelindiğinde Türk vatandaşlarının ve yabancıların ülkeye giriş-çıkışlarını kontrol edebilmek adına Pasaport Kanunu çıkarılmış ve ülkeye giriş-çıkışlarda belge gösterimi zorunlu tutulmaya başlamıştır.

1980'lerden sonra Dünya'daki göç dalgalanmalarının da etkisiyle Türkiye, özellikle Doğu sınırlarında kritik güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple 1994 yılında İskân kanununa yeni yönetmelikler getirme kararı almıştır. Bu

tarihe kadar ilticaya dayalı sığınma politikaları olmayan Türkiye'nin göç politikaları da yapısal ve net bir zemine oturmaya başlamıştır (İçduygu ve Aksel, 2012: 40). Yönetmeliğe göre Türkiye, coğrafî sınırlama konusundaki hassasiyetini bir kenara bırakarak 1967'deki mülteci tanımına uyan sığınmacıları da üçüncü bir ülkeye nakletmek üzere kabul edeceğini beyan etmiştir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2015: 14). 2005 yılına gelindiğinde ise Bakanlar Kurulunca *''Sığınma ve Göç alanındaki AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Eylem Planı''* hazırlanmış, göç ve iltica alanında bir birimin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu plan dahilinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde İltica, Göç ve Sınır Yönetimi ve Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu kurulmuştur (ORSAM, 2012: 21).

Fakat, 2000'li yılların sonlarına gelindiğinde Tunus'ta bir gencin kendini yakmasıyla çıkan olaylar Arap Baharı'nın başlamasına neden olmuştur. İlk olarak Tunus'ta başlayan olaylar, kısa sürede diğer ülkelere de yayılmıştır. 2011 yılına gelindiğinde Arap Baharı Suriye'ye yansımaya başlarken sosyal medyanın kolektif gücüyle kısa sürede birleşen Deraa halkı, bu seslerini hızla ülkenin geneline duyurmaya başlamıştır (AA. 2020). Birkaç ay sonra rejimin sert tutumuyla karşılaşan halk ülkeyi terk etmeye başlamıştır. Ürdün, Irak, Mısır, Kuzey Afrika ve Avrupa göçmenlerin kaçış limanı olurken bu ülkeler arasında Türkiye ipi göğüsleyecek olan tarafta bulunmuştur (Özdemir, 2017: 115). 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den 252 kişilik ilk kafile Hatay'ın Yayladağı sınırında tel örgüyü aşarak Türkiye'ye girdiğinde Hatay Valisi gelenlerin spor salonunda *''geçici''* olarak misafir edildiklerini bildirmiştir. Gelenlerin geçici olarak nitelendirilmesi o dönemde Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi gereği Avrupa dışından gelenleri mülteci sıfatında kabul etmemesinden kaynaklanmıştır. 2011 yılının sonuna gelindiğinde sınırı aşarak Türkiye'ye sığınanların sayısı ise 14 bini bulmuştur (Erdoğan, 2020:1).

Bu dönemde Türkiye Suriyelilere karşı açık kapı politikası izlerken aynı zamanda, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından coğrafî kısıtlama şerhi dolayısıyla baskı altındadır. Çünkü, 1994'teki Mülteci yönetmeliğinin gölgesindeki Türkiye'de 1998'de Fransa'dan gelip Mülteci olarak BMMYK'ya başvurmak isteyen İranlı Jabari'nin yönetmelikteki -5 gün içerisinde başvuru yapması- şartını aşması

nedeniyle başvurusunun reddedilmesi üzerine AİHM'ye dava açılmıştır. AİHM bu sürenin hak düşürücü süre olduğuna karar vererek koruyuculuğa aykırı olduğunu belirtmiştir. Yine 1998'de Özbek vatandaşı Rustom Mamatkubu da sahte pasaport ile Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra yakalanması üzerine işkence göreceğini belirtmesine rağmen Türk mahkemesince Özbekistan'a iade edilmesine karar verilmiştir. Konu AİHM'ye taşındığında ise yine Türkiye ile çatışma ortamı oluşmuştur. Devam eden süreçte benzer olayların tekerrürü ile AİHM'nin kararlarının mültecilerin Türk devletine karşı açtığı davalarda Türkiye aleyhine sonuçlanması 1994 Mülteci yönetmeliğinin sorgulanmasına yol açmıştır (Korkut, 2008: 20-35). AİHM ile yaşanan krizlerin yanı sıra, o dönemde Avrupa dışı kaynaklı kitlesel akınların da artması üzerine İçişleri Bakanlığı 2009 yılında *''Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Tasarısı''* hazırlatmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1032). Coğrafi sınırlama konusunda ısrarını 60 yıldır direten Türkiye için artık daha bütüncül, tüm talepleri karşılayabilecek ve AİHM'ye de uyacak yeni bir kanuna ihtiyaç duyulduğu belirtilebilmektedir.

Türkiye yeni kanun tasarısı üzerine çalışmalarını sürdürürken başlayan Suriyeli sığınmacı krizinin boyutu giderek büyümüştür. 2012 yılının bitimine bir gün kala o dönemde Başbakan koltuğunda olan Recep Tayyip Erdoğan, 56 Bin Suriyelinin kaldığı Akçakale Süleymanşah Kampında Suriyeli muhaliflerin lideri Muaz El-Hatip ile Beşar'a onu tanımadığını ve yüzü aşkın ülkenin Suriye'nin yeni lideri olarak Muaz El-Hatip'i kabul ettiğini belirtmiştir. Erdoğan bu konuşmayı yaptığı sırada kamplarda toplamda 150 bin Suriyeli bulunmaktadır. Kamp dışında da yaklaşık 100 bin Suriyeli düzensiz yayılmıştır (Sabah Gazetesi, 30.12.2012). Erdoğan'ın konuşmasından tam bir hafta sonra Beşar Esad'ın o zamana kadar sürdürdüğü sessizliğini bozup ''Savaşa Devam!'' mesajı (DW, 2013) vermesi üzerine, yalnızca 3 ay içerisinde Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyelilere 35 bin kişi daha eklenmiştir (UNHCR, 2021). Türkiye'nin 2 yıldır Suriyelilere uyguladığı açık kapı politikasını artık yasal bir zeminde düzenlenmesinin gerekli hale gelmesi üzerine 2009'da başlayan *''Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı''*na Avrupa'da daha önce de acil durumlarda uygulamaya koyulan *''Geçici Koruma Yönetmeliği''* eklenmiştir. Artan göçmen

sayısına karşı acil önlem almak isteyen Türkiye, 11 Mart 2013'te kanunu yürürlüğe koymuş ve bir yıl sonra da uygulamaya geçilmiştir (GİGM, 2013: 5).

2014 yılında uygulanmaya geçilen Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici koruma altına alınan kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarına kadarki süreçte hangi işlemlerden geçecekleri, alınacak tedbirleri, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla yürütülecek iş birliğinin genel çerçevesini ortaya koyması bakımından kitlesel akın ile ülkeye girip, uluslararası koruma talebi alınmayanlara karşı uygulanacak geçici koruma işlemlerinin usûl ve esaslarını ortaya koyması bakımından bugünkü Suriyelilerin durumunu netleştirici bir özellik taşımaktadır. Bunun yanı sıra ilgili kanun gereğince İçişleri Bakanlığı sorumluluğunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulması kararı da belirtilmiştir. İlgili kanun maddelerinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından uygulanacağı da bildirilmiştir (GİGM, 2021).

Yönetmelikte Türkiye Cumhuriyeti yasalarının Kitlesel Akın ve Geçici Koruma'dan bahsederken neyi kastettikleri de izah edilmiştir. Buna göre kitlesel akın; *''Aynı ülkeden veya coğrafî bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar''* (M.3) olarak ifade edilirken, Geçici Korumanın ise; *''Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma''* (M.3) olduğu belirtilmiştir.

Yönetmelik içerisinde yer alan en önemli husus ise geri gönderme yasağı olmuştur. Türkiye özellikle 2000'li yıllarda BMMYK ile geri göndermenin insanî olarak uygun olmadığı konusunda eleştirilerin kıskacında kalmıştır. Yönetmelikte geri göndermenin yasaklanması maddesinin eklenmesiyle bu eleştirilerden de kurtulmuştur. Yönetmeliğe göre geçici korumadan yararlanabilecek yabancıların *''işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya*

ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının ve hürriyetinin tehdit altına bulunacağı bir yere gönderilmeyeceği'' (M.6) taahhüt edilmektedir. İlgili maddeden de anlaşılacağı üzere Suriyeliler bu kapsama dahil edilirken ülkede bulunanlar için iki seçenek kalmıştır: Ya Kendi rızasıyla geri dönmek (-ki yönetmelikte bu durumda tüm destek ve organizasyonun yürütüleceği belirtilmiştir) [M.42], ya da BMMYK tarafından üçüncü ülkelere yerleştirilmeyi beklemektir. Göç idaresi Genel Müdürlüğü'nden (2021) alınan verilere göre; bugüne kadar üçüncü ülkelere yerleştirilen Suriyelilerin sayısı 16 bin 881 iken, Türkiye'nin bire bir formülü kapsamında diğer ülkelere yerleştirdiği 28 Bin 100 Suriyeli ile bu sayı yaklaşık 45 bini bulmuştur. Üçüncü ülkelere yerleştirilenlerin sayısı mevcut sayının yüzde biri bile değilken bu süreçteki hantallıkların Türkiye'deki Suriyelilerin durumunu tehditkâr bir atmosfere dönüştürdüğü ise kaçınılmazdır.

Yönetmelikte geçici korunmadan yararlanabilmek için 3 şart aranmaktadır;

1. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ayrıldığı ülkeye geri dönememiş bir Suriyeli olması,
2. Acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel dönemde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen bir Suriyeli olması,
3. Haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılmayan bir Suriyeli olması gerekmektedir.

Aynı zamanda ilgili yönetmelikte, geçici koruma döneminden bireysel başvuruların kabul edilemeyeceği, bu süreçte mülteci başvurusunda bulunanların da geçici korumaya dahil edilecekleri, kimlik belgesinin olup olmamasına bakılmadan yalnızca Suriyeli değil, Filistinli ve vatansızların da bu yönetmelik kapsamında kabul edileceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin uygulaması belirli bölge ve zaman aralıkları dahilinde sınırlandırılmıştır. Bu bölge ve zaman dışında yapılan sınır geçişlerinin yönetmelik kapsamı dışında bırakılacağı da belirtilmiştir. Anlaşılacağı üzere Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesinden bu yana korumuş olduğu coğrafî sınırlama şerhi, yalnızca son 13 yıl içerisinde Suriye üzerinden yapılan sınır geçişleri için taviz

verildiği belirtilebilmektedir. Yani İran ve Irak gibi yanı başımızdaki doğu ülkeleri için halâ 1951 yasaları geçerlidir.

Bunun yanı sıra başlangıçta geçici koruma yönetmeliğinin ne zaman başlayacağı ve ne zaman biteceğinin Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenebileceği belirtilmişti. 2019 yılında bu maddede güncelleme yapılarak Bakanlar Kurulu Kararı Cumhurbaşkanı Kararı olarak değiştirilmiştir (M.10). Şu an için yönetmelikte sürecin nasıl sınırlandırılacağı, hangi koşullarda uzatılabileceği veya kısaltılabileceği belirsiz bırakılmıştır. Coğrafî sınırlılıklarını net bir şekilde belirleyen Türkiye'nin zamansal açıdan net bir tutum sergileyememiş olduğu görülmektedir. Yani Suriyelilerin geleceği kesin ama ne zaman gideceği kesin değildir. Ayrıca Kararın Cumhurbaşkanı inisiyatifine bırakılması, değişen politik tutumlar karşısında geri dönüşün yasaklanmasının kesin bir tutum olmadığını da göstermektedir. Uyum konusunda Suriyelilerin yaşadığı en büyük sorunlardan birinin de yasal olarak güvence altına alınamayışlarından kaynaklanan dışlanma baskısı olduğunu Uluslararası Af Örgütü'nün 2014'te Suriyeliler ile yaptığı araştırmanın raporu doğrulamaktadır: Suriyeliler ile yapılan derinlemesine görüşmede Örgüt gelen mültecilerin, *''Türkiye'de daha ne kadar kalabileceklerini bilemediklerini ve kendilerine olumsuz bir şekilde davranılmasından ve hatta Suriye'ye geri gönderilmekten korktuklarından ötürü polise şikâyette bulunmak ve hatta kayıt olmak için bile yetkililere gitmekten çekindiklerini anlattıkları ve tüm bu faktörlerin birleşiminin de Suriyeli mültecilerin Türkiye'de toplumun dışına itilmelerine katkıda bulunduğunu''* belirtmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından sunulan teklif dahilinde Cumhurbaşkanı tarafından geçici korumanın kaldırıldığı takdirde ise Bakanlığa üç görev düşmektedir (M. 11).

1. Suriyelilerden ülkeyi terk etmelerini istemek,
2. Başka bir statüye geçirmek,
3. Yeni statü verilirse hangi haklara sahip olacağını belirlemek.

Sığınmacıların kabul edilme prosedürlerine de bakacak olursak; Türkiye'nin kara sınırlarına veya karasularına acil ve geçici koruma bulmak amacıyla gelen yabancıların Türkiye'ye kabul edilecekleri ve Türkiye'den çıkış yapacakları sınır

kapıları ile sınır geçiş yerleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlık tarafından belirlenmektedir. Gerekli kontroller Kara Kuvvetleri Komutanlığı Hudut Birliği ya da Sahil Güvenlik Komutanlığınca yapılarak en yakın sevk merkezine teslim işlemleri yürütülmektedir. Sevk merkezine getirilen yabancıların kimlik tespiti ve kayıt işlemleri Genel Müdürlük tarafından yapılmaktadır. Burada yabancılara geçici korumayla ilgili anlayacakları dillerle açıklamalar yapılarak, sağlık kontrolünden geçirilmektedir. Bu kontrollere göre öncelikli yabancılar belirlenmektedir. Kayıt işlemleri tamamlanan yabancılara Valilik tarafından Geçici Koruma Kimlik Belgesi düzenlenmektedir (M.22). (Yönetmelikte Geçici Koruma Kimlik Belgesinin, ilgili yönetmeliğin son bulması halinde geçerliliğini yitireceği de belirtilmiştir.) Kimliklerin verilmesiyle birlikte Valilik ve Genel Müdürlük tarafından uygun görülen illere ve barınma merkezine yabancıların sevkleri yapılmaktadır (M.23). Geçici Koruma Merkezi dışında kalanlara da Valilik tarafından imkânlar dahilinde yardım yapılmasına da izin verilmektedir (M.24).

Geçici Koruma Kimlik Belgesi'nin Türkiye'de kalma hakkını verdiği, ancak Kanunda düzenlenen ikâmet izni veya ikâmet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılamayacağı ve sahibine Türk Vatandaşlığına geçiş hakkı tanımayacağı da belirtilmiştir (M.25). Anlaşıldığı üzere Geçici Koruma Kimlik Belgesi bir statüden ziyade hizmet alımına izin belgesi gibi bir düzenleme içermektedir. Yönetmelik kapsamında yabancıların sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ile tercüman ve benzeri hizmetlerden yararlanabilmesi Kimlik Belgesinin getirdiği kazanımlar arasında yer almaktadır.

Yönetmeliğe göre Suriyeliler belirli yükümlülükler ile sorumlu tutulmuşlardır (M.33). Buna göre Suriyeliler:

- Genel Müdürlük tarafından belirlenen ilde, geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmekle,
- Valilikler tarafından belirlenen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmakla,
- Çalışma durumlarını 30 gün içerisinde bildirmekle,
- Gelir ve taşınmazlarını 30 gün içerisinde bildirmekle,

- Adres, medeni hâl ve ölüm-doğum gibi değişiklikleri 20 gün içerisinde bildirmekle,
- İmkânlardan haksız yararlandığı tespit edilirse bunun bedelini ödemekle,
- Son olarak Genel Müdürlük ve Valilik tarafından yerine getirilmesi istenen hususlara uymakla yükümlüdürler.

2.2.3. Avrupa'nın Suriye Göçü Politikası: Ortak Eylem Planı

Papa Francis, 8 Temmuz 2013'te Lampedusa'da *''kayıtsızlığın kabahati''* üzerine şunları söylüyordu: *''Ben dahil kaçımız yolumuzu kaybettik ki artık içinde yaşadığımız dünyaya karşı özenli değiliz, umursamıyoruz. Sadece kendimizi düşünmemize sebep olan konfor kültürü bizi başka insanların haykırışlarına duyarsız kılıyor, ne kadar sevimli olsalar da temelsiz sabun köpükleri içinde yaşamamıza sebep oluyor. Başkalarının acı çekmesine alışık hale geldik: Beni etkilemiyor, beni ilgilendirmez, benim işim değil!''* [90] Papa'nın bu konuşmasından 5 ay sonra Türkiye'deki Suriyeli sayısı 1 milyon 519 bine ulaşırken 2015 yılına gelindiğinde ise bu sayı 2 milyon 503 bine kadar dayanmıştır (GİGM, 2021). Başlangıçta Avrupa için kayıtsız kalınan Suriyelilerin zorla yerlerinden edilmesi, geçiş yapılan ülkeler arasında en yüksek sayıya ulaşan ülkenin Türkiye olmasıyla birlikte Avrupa için tehdit oluşturmaya başladığı söylenebilmektedir. Bauman'ın (2019: 14) dediği gibi; *''Savaşların ve despotizmlerin canavarlığından veya açlık ve beklentisiz bir varoluş yüzünden kaçan mülteciler modern zamanların başlarından bu yana diğer halkların kapılarını çalıyordu.''* Geçmişte olduğu gibi bugün de gerçek şu ki; bu kapıların ardındaki insanlar için, onlar her zaman yabancı olmuştur. Birlik ülkeleri için de kapılarına dayanan bu yabancılar, alışık olunan ve bilinen rutinlerden farklı olarak korkutucu şekilde öngörülemez oldukları için kaygıya neden olmaya eğilimli olarak görülmüştür. Çünkü onlara göre, kitlesel yabancı akını değer verilen şeyleri yok edebilir ve bu, avutucu şekilde aşina olunan yaşam şeklini sakatlamak ya da yok etmek anlamına gelebilir. Nardelli'nin Guardian'ın Aralık 2015 sayısında yazdığı gibi,

[90] Papa Francis bu sözleri 2013 yılında Lampedusa'da gerçekleşen trajik mülteci kazası sonrasında yaptığı konuşmada belirtmiştir. Bakz: https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130708_omelia-lampedusa.html

''Avrupalıların yüzde 40'ı göçün AB'nin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olduğunu söylüyor; diğer her konudan daha önemli bir sorun. Sadece bir yıl önce halkın yüzde 25'i bu fikirdeydi. İngiltere halkının ise yarısı göçün ülkenin karşı karşıya olduğu sorunların en önemlilerinden biri olduğunu ifade ediyor.''

Avrupa kapılarına dayanan yabancılar karşısında hükümetler, vatandaşlarının kaygılarını hafifletmekle ilgilenmemişlerdir. Bunun yerine geleceğin belirsizliği ile daimî ve her yerde hazır ve nâzır güvensizlik hissinden kaynaklanan kaygıyı güçlendirmekle ilgilenmişlerdir. Fransa'da 2015 yılı yerel seçimlerinde Marine Le Pen tarafından yönetilen Ulusal Cephe çoğunlukla Fransız toplumunun -mahrum, ayrımcılığa uğrayan, yoksul ve dışlanma korkusu içindeki- alt katmanlarından oy alarak ve açıkça ifade edilen ya da örtük şekilde ima edilen bir toplanma çağrısıyla, *''Fransızlar için Fransa''* ifadesiyle destek toplamıştır. Bauman'a (2019: 18) göre; *''Resmen olmasa bile uygulamada kendi toplumlarından dışlanmakla tehdit edilen insanlar için böyle bir çağrının göz ardı edilmesi zordur.''* Yine Macaristan Başbakanı Viktor Orban'ın hükümetinin hayatta kalması için bulduğu meşhur çözüm stratejisi: *''Bütün teröristler göçmendir''* politikasıdır. Bu söylem Orban'ın politikalarını onaylayanların nüfusunu üç ay içerisinde yüzde 19 artırmıştır (Bauman. 2019: 30). New York Times yazarı Roger Cohen'in (2015) dediğine göre; *''Büyük yalanlar, büyük güçlü adamlara büyük kazançlar getiren büyük korkular üretiyordu''.* Suriyeliler karşısında Avrupalı partilerin şovenist tutumu ve onların aşırı milliyetçi liderlerinin söylemleri Cohen'in ifadesiyle, *''ahmak eğlence düşkünleriyle dolu Avrupa caddelerinde''* yabancı düşmanlığı ve ırkçı duygularla dolaşan insanlar doğurmuştur. Göçmenler onlar için caddede dolaşırken *''bildiğimiz dünyanın sonu yakın''* posterlerini taşıyan ilan panoları anlamına gelmektedir. Jonathan Rutherford'un (2007: 60) ifadesiyle onlar *''kötü haberleri dünyanın uzak bir köşesinden kapılarımıza taşıyorlardı.''*

Ancak 2015 yılında o zamana kadar Avrupa Birliği sınırlarına yasal olmayan yollarla giren mültecilerin sayısının 1 milyon 800 bine dayanmasıyla birlikte artık kayıtsız kalınamayacak bir durum olarak görülmeye başlamıştır (UNHCR, 2021). Üstelik Cristopher Catrambone'nin Guardian'daki yazısına göre (2015), 2017 yılı

itibariyle AB topraklarındaki mültecilerin sayısının 3 milyona ulaşacağı öngörülmektedir. Bu sebeple mültecilerin daha refah bir yaşam arzusuyla asıl hedef noktası olan Avrupa'ya geçmek için ilk durak olarak uğradıkları Türkiye ile 2013 yılında imzalanan ''Geri Kabul Anlaşması'' süreci başlatılmıştır. 2015 yılının sonlarına doğru Türkiye ile AB ülkeleri arasında gerçekleştirilen zirvede AB'ye yasadışı yollarla yapılan göç akınının önlenmesi için iş birliğinin güçlendirilmesi adına ''Ortak Eylem Planı'' hazırlanmıştır. Plana göre AB, Türkiye'de geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilere insanî yardım sağlayacak, bu konuda idari ve yasal kapasite artırılacak, mülteciler sosyal ve ekonomik anlamda finanse edilecek, eğitimleri için destek verilecek ve mültecilerin bulunduğu bölgelerin altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi desteklenecektir (EUTurkey Joint Action Plan, 2021). Bunun karşılığında Türkiye ise, AB tarafından Suriyeliler için sağlanan fonun hangi bölgelerde harcanacağını belirleyecek, Suriyelilerin insanî yardım, barınma, eğitim, sosyal haklar gibi ihtiyaçlarını giderecek, YUKK'un uygulanmasına devam edecek ve gerekirse geliştirecek, yasal ve yasadışı yollarla yapılan göçün yönetimi konusunda sistemin ve stratejilerin geliştirilmesini sağlayacaktır (EUTurkey Joint Action Plan, 2021). Mutabakatın uygulanmaya başlandığı 20 Mart 2016 tarihi itibariyle Türkiye, kendi toprakları üzerinden AB sınırlarına geçen tüm göçmenleri geri kabul etmiştir. Ayrıca mutabakata göre AB, Türkiye'ye kapasite artırımı için iki aşamadan oluşarak toplamda 6 milyar Euroluk ek kaynak desteği sağlayacağını taahhüt etmiştir (EU-Turkey Statement The Commission's Contribution to the Leaders' Agenda, 2018, s. 1). Vaat edilen 6 milyar Euro'nun 17 Aralık 2020 yılında tamamının ödendiğini aktaran AB Türkiye Delegasyonu Başkanı Nikolaus Meyer, AB'nin sağladığı fonların Türk Hükümetine *''6 milyar Euroluk kaynağın doğrudan Türk hükümetine ödeme şeklinde değil, somut projelere aktarıldığını''* belirtmiştir (Deutsche Welle, 2020).

Geri Kabul Anlaşması Avrupalılar için terörden arınma ve güvenlik tedbiri iken, Suriyeliler için iki kıta arasındaki zorunlu bekleyiş, Türkiye için ise başa çıkması gereken milyonlarca insan korelasyonu, iç politika dengesi ve ekonomik bir yükümlülük olmuştur. Catrambone'nin dediği gibi, *''Ne yapılırsa yapılsın bu insanlar geliyorlar ve gelmeye devam edecekler; Avrupa'ya gelişleri durdurulamayacak.*

Hepimizin istediği şeyi istiyor onlar da: Daha iyisini. Gerçek şu ki bu insanlar ekonomimizden bir şey götürmeyecek, aksine katkıda bulunacaklar. Evet, belki ilk başta zor olacak ama hoşumuza gitsin ya da gitmesin, Avrupa'nın geleceğinin bir parçası olacaklar'' (Guardian. 2015).

2.2.4. Demografik Açıdan Türkiye'deki Yabancılar ve Suriyeliler

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere Avrupa dışında yaşadığı ülkedeki güvensiz ortamlardan kaçarak Türkiye'ye gelen yabancılar, Cenevre Sözleşmesi'ne göre üçüncü bir ülkeye geçiş yapıncaya kadar Türkiye'de kalmaktadır. Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenler açısından bu mevzuatın yetersiz kalması nedeniyle 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nu çıkarılmıştır. Buna bağlı olarak 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, daha önce literatürde olmayan Geçici Koruma Statüsü'nü tanımlamıştır. Buna göre Suriye'deki iç savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen göçmenler geçici koruma statüsünde değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra gerek Suriyeliler arasından gerekse Irak, Afganistan, Özbekistan gibi ülkelerden gelen yabancılar, üçüncü bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'de iltica başvurusunda bulunmaktadırlar.

Yakın zamana kadar (Kasım 2024) ülkede bulunan göçmenlerin 3 Milyon 214 bini ise Suriyelilerden oluşmaktaydı (GİB. 2024). Ancak Suriye'deki iç savaşın sona ermesi ve Esad rejiminin çöküşü ile birlikte geri yaşanan geri dönüşlerle birlikte bu sayı (Aralık 2024 itibariyle) 2.9 milyona kadar gerilemiştir. Suriyelilerin geri dönüşleri umulanın aksine ağır ilerlemekte ve birçok Suriyeli tarafından geri dönüşün düşünülmediği de dile getirilmektedir.

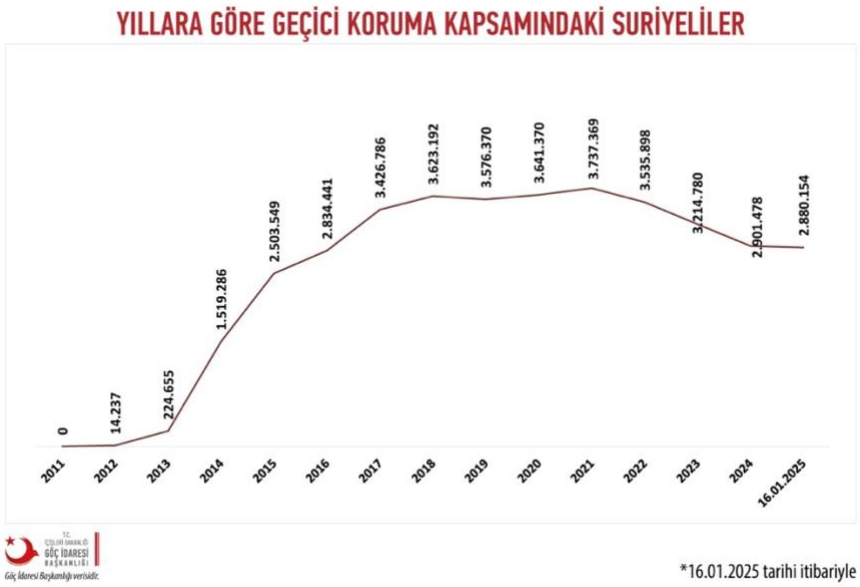

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2025).

Diğer yandan, yapılan projeksiyonlar Suriye'deki koşullar ne olursa olsun Türkiye'deki Suriyelilerin tamamının ülkelerine geri dönmeyeceğini, Türkiye'de yaşamaya devam edecek olan, Türk toplumunun bir parçası olarak varlığını sürdürecek olan önemli sayıda Suriyelinin olduğunu ortaya koymaktadır.

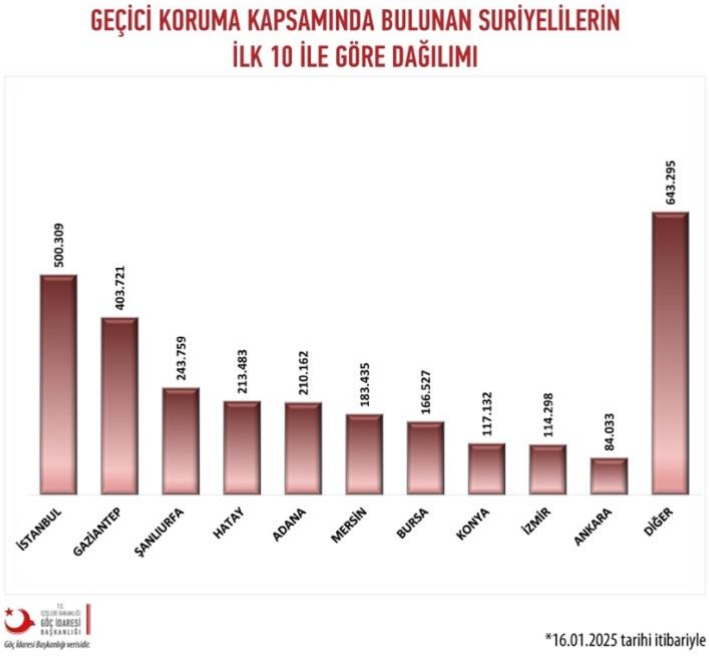

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2025).

Suriyelilerin Türkiye'de en fazla hangi illerde yaşadıklarına bakıldığında ise 500.309'unun İstanbul'da, 403.721'unun Gaziantep'te, 243.759'unun ise Şanlıurfa'da yaşadığı görülmektedir. Yalnız, Suriyelilerin Türkiye'de hangi illerde bulundukları incelenirken yalnızca her bir ildeki Suriyeli sayısına bakmak yeterli bir fikir vermez. Bu bilgiye ek olarak, her bir ildeki ev sahibi toplumun nüfusu ile Suriyeli nüfusunu da karşılaştırmak yararlı olacaktır. Böyle bakıldığında, aslında İstanbul, Şanlıurfa ve Gaziantep gibi illere kıyasla daha az sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapıyor olmasına rağmen ev sahibi nüfusa oranı bakımından en fazla Suriyeli barındıran ilin Kilis olduğu görülmektedir. Kilis'te yerleşik nüfus sayısı 155.179 iken, 62.814 Suriyeli göçmen sayısı toplam nüfusun yüzde 28'ine tekabül etmektedir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI

İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI	İL SIRA	İLLER	KAYITLI SURİYELİ SAYISI	İL NÜFUSU	İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISI	KAYITLI SURİYELİ SAYISININ İLDE YAŞAYAN TOPLAM KİŞİ SAYISINA ORANI
1	ADANA	210.162	2.270.298	2.480.460	8,47%	42	KAHRAMANMARAŞ	81.823	1.116.618	1.198.441	6,83%
2	ADIYAMAN	20.312	604.978	625.290	3,25%	43	KARABÜK	1.123	255.242	256.365	0,44%
3	AFYONKARAHİSAR	9.065	751.344	760.409	1,19%	44	KARAMAN	807	263.960	264.767	0,30%
4	AĞRI	823	511.238	512.061	0,16%	45	KARS	158	278.335	278.493	0,06%
5	AKSARAY	3.208	438.504	441.712	0,73%	46	KASTAMONU	1.117	388.990	390.107	0,29%
6	AMASYA	1.141	339.529	340.670	0,33%	47	KAYSERİ	77.634	1.445.683	1.523.317	5,10%
7	ANKARA	84.033	5.803.482	5.887.515	1,43%	48	KIRIKKALE	1.656	285.744	287.400	0,58%
8	ANTALYA	6.714	2.696.249	2.702.963	0,25%	49	KIRKLARELİ	655	377.156	377.811	0,17%
9	ARDAHAN	99	92.819	92.918	0,11%	50	KIRŞEHİR	1.329	247.179	248.508	0,53%
10	ARTVİN	69	172.356	172.425	0,04%	51	KİLİS	62.814	155.179	217.993	28,81%
11	AYDIN	8.177	1.161.702	1.169.879	0,70%	52	KOCAELİ	50.510	2.102.907	2.153.417	2,35%
12	BALIKESİR	4.076	1.273.519	1.277.595	0,32%	53	KONYA	117.132	2.320.241	2.437.373	4,81%
13	BARTIN	259	207.238	207.497	0,12%	54	KÜTAHYA	1.078	575.674	576.752	0,19%
14	BATMAN	11.214	647.205	658.419	1,70%	55	MALATYA	27.041	742.725	769.766	3,51%
15	BAYBURT	29	86.047	86.076	0,03%	56	MANİSA	12.777	1.475.716	1.488.493	0,86%
16	BİLECİK	908	228.058	228.966	0,40%	57	MARDİN	46.180	888.874	935.054	4,94%
17	BİNGÖL	1.163	285.655	286.818	0,41%	58	MERSİN	183.435	1.938.389	2.121.824	8,65%
18	BİTLİS	1.031	359.747	360.778	0,29%	59	MUĞLA	10.158	1.066.736	1.076.894	0,94%
19	BOLU	3.444	324.789	328.233	1,05%	60	MUŞ	1.342	399.879	401.221	0,33%
20	BURDUR	7.809	277.452	285.261	2,74%	61	NEVŞEHİR	12.138	315.994	328.132	3,70%
21	BURSA	166.527	3.214.571	3.381.098	4,93%	62	NİĞDE	4.726	377.080	381.806	1,24%
22	ÇANAKKALE	3.300	570.499	573.799	0,58%	63	ORDU	822	775.800	776.622	0,11%
23	ÇANKIRI	540	205.501	206.041	0,26%	64	OSMANİYE	36.946	557.666	594.612	6,21%
24	ÇORUM	3.349	528.351	531.700	0,63%	65	RİZE	1.196	350.506	351.702	0,34%
25	DENİZLİ	12.873	1.059.082	1.071.955	1,20%	66	SAKARYA	14.862	1.098.115	1.112.977	1,34%
26	DİYARBAKIR	21.523	1.818.133	1.839.656	1,17%	67	SAMSUN	8.080	1.377.546	1.385.626	0,58%
27	DÜZCE	1.263	409.865	411.128	0,31%	68	SİİRT	3.187	347.412	350.599	0,91%
28	EDİRNE	497	419.913	420.410	0,12%	69	SİNOP	203	229.716	229.919	0,09%
29	ELAZIĞ	10.614	604.411	615.025	1,73%	70	SİVAS	2.810	650.401	653.211	0,43%
30	ERZİNCAN	112	243.399	243.511	0,05%	71	ŞANLIURFA	243.759	2.213.964	2.457.723	9,92%
31	ERZURUM	781	749.993	750.774	0,10%	72	ŞIRNAK	1.927	570.745	572.672	0,34%
32	ESKİŞEHİR	6.816	915.418	922.234	0,74%	73	TEKİRDAĞ	11.457	1.167.059	1.178.516	0,97%
33	GAZİANTEP	403.721	2.164.134	2.567.855	15,72%	74	TOKAT	1.354	606.934	608.288	0,22%
34	GİRESUN	323	461.712	462.035	0,07%	75	TRABZON	3.574	824.352	827.926	0,43%
35	GÜMÜŞHANE	91	148.539	148.630	0,06%	76	TUNCELİ	40	89.317	89.357	0,04%
36	HAKKARİ	10	287.625	287.635	0,00%	77	UŞAK	2.917	377.001	379.918	0,77%
37	HATAY	213.483	1.544.640	1.758.123	12,14%	78	VAN	1.300	1.127.612	1.128.912	0,12%
38	IĞDIR	77	209.738	209.815	0,04%	79	YALOVA	3.400	304.780	308.180	1,10%
39	ISPARTA	7.106	449.777	456.883	1,56%	80	YOZGAT	4.733	420.699	425.432	1,11%
40	İSTANBUL	500.309	15.655.924	16.156.233	3,10%	81	ZONGULDAK	605	591.492	592.097	0,10%
41	İZMİR	114.298	4.479.525	4.593.823	2,49%						

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı
Göç İdaresi Başkanlığı verilidir.

*16.01.2025 tarihi itibariyle

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2025).

Suriyelilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında ise, Suriyeli erkeklerin toplam Suriyeli sayısının %52.2'sini oluşturduğu görülmektedir. Yani Suriyeli erkeklerin sayısı kadınların sayısından 88 bin 598 kişi daha fazladır. Yaş dağılımlarına bakıldığında ise en fazla 0-9 yaş arasında Suriyelinin olduğu görülmektedir.

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURİYELİLERİN YAŞ VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.484.376	1.395.778	2.880.154
0-4	221.798	207.813	429.611
5-9	245.820	232.348	478.168
10-14	162.493	154.438	316.931
15-18	119.378	112.331	231.709
19-24	152.486	143.524	296.010
25-29	149.326	133.475	282.801
30-34	115.966	101.785	217.751
35-39	98.518	83.094	181.612
40-44	70.656	64.930	135.586
45-49	46.674	48.798	95.472
50-54	34.366	37.802	72.168
55-59	27.196	29.128	56.324
60-64	17.688	19.448	37.136
65-69	11.237	12.793	24.030
70-74	5.950	7.075	13.025
75-79	2.875	3.802	6.677
80-84	1.154	1.808	2.962
85-89	518	880	1.398
90 ve üstü	277	506	783

GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI
Göç İdaresi Başkanlığı verisidir.

*16.01.2025 tarihi itibariyle

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı (2025).

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitim durumlarına bakıldığında ise %33'ü okur-yazar değil, %26'sı beyan etmemiş, %13'ü diplomasız okur-yazar, %16.5'i ilkokul ve dengi okur-yazar, %6.5'i ortaokul dengi, %5.6'sı lise ve üstü eğitime sahiptir (GİB.2024).

Entegrasyon açısından Türkiye'deki Suriyelilerin durumu değerlendirildiğinde çoğunluğu eğitim çağında olan Suriyelilerin uyum sürecinde eğitime yönlendirilmesi düşünülebilmektedir. Fakat, Unicef (2021) verilerine göre Suriyelilerin yüzde 40'tan fazlası okula gidememektedir. Gidenler arasında devamlılık ve okulu/kursu tamamlama oranı ise 3'te 1'dir. O halde Türkiye'deki Suriyelilerin bilgi kaynakları neler? diye sorulacak olursa bunun kitle iletişim araçları olduğu karşımıza çıkmaktadır. 2021 yılında BMMYK tarafından yapılan araştırmada Suriyelilere ''Pandemi sürecinde nereden bilgi aldınız?'' sorusu yöneltildiğinde ilk sırayı %85,8

ile “TV/sosyal medya/internet”in aldığı, ikinci sırayı %4,5 ile Suriyeli komşular/arkadaşlar/akrabaların aldığı, üçüncü sırayı ise “Türk devlet kurumları”nın (%4,4) aldığı ortaya çıkarılmıştır (file:///Users/gaboras/Downloads/Syrians%20Barometer-2020-TR.pdf).

Bu çalışma ekseninde kitle iletişim araçları arasında neden geleneksel elektronik kitle iletişim araçlarının araştırmaya dâhil edildiği sorulacak olursa bu konuda birkaç dayanak noktası tespit edilmiştir. Bunlar:

- Sosyal medya ve internet yoluyla yapılacak uyum çalışmasında akıllı cep telefonları gerekmektedir. Bunun yanında internet erişimlerinin de olması gerekir. Bu açıdan yönetişimde maliyetli bir duruma sahiptir.
- Aracın güvenilirliği de bir diğer hususdur. Oxford Üniversitesi tarafından 2020 yılında yapılan bir araştırmaya göre geleneksel medya ve yeni medya arasında karşılaştırma yapıldığında gazete ve televizyondan sunulan haberlerin daha güvenilir olduğu ortaya çıkarılmıştır.
- Hovland, Katz, Rogers ve Klapper gibi kitle iletişim araçlarının etkileri üzerine yapılan araştırmalarda eğitim düzeyi ile iletişimde etkiye açıklık seviyesinin birbiri ile bağlantılı olduğu ortaya çıkarılmıştır. Yani, eğitim (entelektüellik) seviyesi düşük olanlar kitle iletişim araçlarından gelen mesajlara daha açık olurken, eğitim seviyesi yüksek olanlarda mesaj tartışmalı şekilde alımlanmaktadır.
- Bu hususlar göze alındığında hem herkes tarafından ulaşılması yüksek ihtimale sahip hem de güvenilirlik ve etkiye açıklık bakımından Suriyeli göçmenler üzerine yapılacak bir kitle iletişim faaliyetinin geleneksel elektronik kitle iletişim araçları çerçevesinde yapılmasının daha etkin sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

2.3. KAVRAMSAL AÇIDAN GENEL BAKIŞ: HARMONİZASYON, ENTEGRASYON, UYUM VE ASİMİLASYON

Entegrasyon kavramı çoğu durumda göç ile ilintilendirilen bir kavramdır. Çünkü göçün ekonomik, hukuki ve uluslararası boyutları olmasının yanı sıra en önemli boyutu da sosyal alanı kapsayan, yani göçmenin dâhil olduğu toplum ile uyum içinde birlikte yaşamasını içermektedir. Bu sosyal boyut, göçmenlerin içinde yaşamaya başladıkları yeni toplum fertleri ve kurumlarıyla olan ilişkilerin düzenlenmesi ve birlikte bir gelecek tasavvuru yapılmasını kapsayan geniş bir yelpazeye sahiptir. Göçün yönü ister gelişmiş isterse gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere olsun, kaynak ülke kültüründen kopuş beraberinde aidiyet duygusunun zedelenebilmesine neden olmaktadır. Sahip olduğu kültürden farklı bir çevreye geçiş ise duygu, davranış, zihniyet, değer yargıları, dil, din ve diğer tüm örüntüleri ile donanmış bireyin yeniden kültürleşme sürecine girmesini zorunlu kılmaktadır. Yalnız bu iki kavram (göç ve entegrasyon) birbiri ile hem örtüşmekte hem de farklılıklar göstermektedir. Entegrasyonun göç sonucunda ortaya çıkan bir olgu olması sebebiyle göçe dair yapılan araştırmalarda da sadece göçün motivasyonlarına değil, aynı zamanda göçmenlerin içinde yaşadıkları toplum ile örüntülerinin de incelenmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda göçmenlerin göç edilen yerdeki toplumların nasıl bir parçası olacağı sorusunun cevaplandırılmasını gerekli kılmaktadır.

Bu açıdan göç kavramına bakıldığında entegrasyonun temeli etnik azınlıkların ve göçmenlerin göç ettikleri toplumun diğer bölümlerinin bir parçası olup olmadığına odaklandığı belirtilebilmektedir. Göç araştırmalarında da zaman zaman absorbsiyon, topluma kazandırma, siyaset bilimi tartışmalarında ve İngilizcede ise kimi zaman inkorporasyon (bütünleştirme) terimleri entegrasyon yerine kullanılabilmektedir (Hans. 2016: 26). Kimi zaman da entegrasyon, uyum ve adaptasyon kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı durumlarla karşılaşılabilmektedir. Bu kavramların birbirlerinin yerine kullanımları temelinde bu sürece olan bakış açısını da yansıtmaktadır. Örneğin Alman göç söylemi son yirmi yılda ağırlıklı olarak göçmenlerin entegrasyonlarını ifade etmekte göç politikası ise entegrasyon politikası anlamına gelmektedir (Yaprak. 2021: 57). Bununla beraber entegrasyon araştırmaları

birçok varsayım, kavram ve tanıma dayanmakta; bu tanımlar ve varsayımlar birbiriyle çelişebilmekte, karmaşıklaşabilmekte ve katmanlı bir hâl alabilmektedir (Castles vd. 2002: 112). Ancak entegrasyonun neye işaret ettiğini, bu sürecin neleri kapsadığını yapılan entegrasyon tanımlamalarından çıkarmak mümkündür.

Özü itibariyle; Oxford sözlüğünde entegre olma fiili ‘’bir bütünü oluşturmak için bir şeyi diğeri ile değiştirmek’’; Almanca Düden sözlüğünde ‘’bir bütünü tekrardan oluşturma ya da inşa etme’’; TDK’ya göre ise ‘’bütünleşme’’ anlamında kullanılan entegrasyon, göç ile ilgili kurumların tutum ve politikalarına göre farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Çoğunluk tarafından kabul görmüş evrensel, tek bir entegrasyon tanımı bulunmasa bile bu konuda saygın olarak görülen kurumlar tarafından entegrasyonun ele alınış biçimleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki olarak IOM’un entegrasyonu farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan bir terim olarak kabul ettiği, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımladığı görülebilmektedir. Genellikle göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasında iki yönlü bir sürece atıfta bulunulan entegrasyonda, göçmenlerin ev sahibi toplumlar tarafından kabul ediliş biçimlerindeki somut koşulların ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebileceği de belirtilen bir diğer hususdur. IOM’un belirttiğine göre, *’’Entegrasyon ile daimî yerleşimin kastedilmesi gerekmez. Ancak göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder’’* (IOM. 2009: 30).

Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi ise entegrasyonu iki yönlü, dinamik ve uzun vadeli bir süreç olarak ele almakta ve hem alıcı toplumlar hem de ilgili bireyler ve topluluklar üzerinde taleplerde bulunan bir süreç olarak görmektedir. Bu süreç göç eden bireylerin ve toplulukların ev sahibi toplum ile uyum içerisinde yaşaması için devam eden bir olgudur. Entegrasyon, sadece yeni gelenler için değil, aynı zamanda ilk nesil göçmenlerin ötesine uzanan bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca entegrasyon, ekonomik, sosyal, kültürel, sivil ve siyasi yaşamın tüm yönlerinde koşulların ve gerçek katılımın sağlanmasıyla ilgilidir. Bu tanım, entegrasyonun tek

yönlü bir uyum süreci olmadığını, aksine karşılıklı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca entegrasyonun, bireylerin kendi algılarına ve toplumun kabulüne dayandığı ve uzun vadeli bir süreç olduğu belirtilmektedir (ECRE. 2005: 14).

Beraberinde EMF Avrupa Göç Araştırmaları Forumu'na göre de göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki yapısal ve kültürel açıdan çok kuşaklı, karmaşık bir kültürel ve sosyal yakınlaşma süreci olarak tanımlanan (Strasbourg. 2001: 19) entegrasyonun; toplumun tüm kesimlerine eşit haklar, yükümlülükler ve fırsatlar sağlama amacı taşıması gerektiği belirtilmektedir (EESC. 2019: 10). Ager ve Strang'ın (2008) ''Entegrasyonu Anlamak: Kavramsal Bir Çerçeve'' (Understanding Integration: A Conceptual Framework) adlı çalışması entegrasyonun ana unsurlarını ve başarılı bir entegrasyon için gereken alanların ortaya konulması bakımından önemli bir değerlendirme sunmaktadır. Araştırmada entegrasyonun başarılı olması için gerekli unsurlar dört ana tema etrafında toplanmıştır:

- Araçlar ve İşaretleyiciler: Eğitim, İş, Konut ve Sağlık.
- Sosyal Bağlantı: Sosyal Köprüler, Sosyal Bağlar ve Sosyal Bağlantılar.
- Kolaylaştırıcılar: Dil ve Kültür Bilgisi, Güvenlik ve İstikrar.
- Kurumsal: Haklar ve Vatandaşlık (Ager&Strang. 2008: 17).

Ager ve Strang'ın sunduğu bu dört ana tema entegrasyonun farklı boyutlarını anlamak ve değerlendirmek için araç olarak kullanılabilmektedir. Çünkü göçmenlerin kurumlara kolayca ulaşabilmesi, dil öğrenmesi ve kendini güvende hissetmesi gibi faktörler, entegrasyonun başarılı olması için temel öneme sahiptir. Ayrıca hak ve vatandaşlık süreçleri, ev sahibi toplumda göçmenin eşit haklara ve fırsatlara ulaşabilmesi, demokratik yaşama katılabilmesi ve hukukî güvenceye sahip olması gibi unsurlar da entegrasyon sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Tüm bu unsurlar entegrasyon sürecindeki belirsizliğin ortadan kaldırılmasında ve göçmenlerin entegrasyon isteğinin sağlanmasında katkı sağlayıcı etkiye sahiptir.

Fakat, göçmenlere verilen statüler ev sahibi toplumların onlara karşı bakış açılarını da temsil etmektedir. Bu noktada benimsenen entegrasyon politikaları kimin içeride ve dışarıda kalacağını, kimin haklarının olacağı ya da kimlerin belli yükümlülüklere sahip olacağının belirlendiği bir sürece dönüşebilmektedir. Burada ev sahibi devletin entegrasyon sürecini asimilasyona dönüştürme yani vatandaş olmayanların entegre olmaya zorlanacağı fikri, asimilasyon ve zorunlu kültürleşme sorununu ortaya çıkarmaktadır (Carrera. 2006: 6). Azınlıkların göç edilen yerde kimlikleri ve kültürlerinden ödün vermeye gerek kalmaksızın, farklılıklarıyla birlikte baskın toplum içerisinde var olabilmeleri mümkün olabileceği gibi ev sahibi toplumun içerisinde farklılıkların ortadan kalkması gibi bir seçenek de entegrasyon sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Chicago Okulu temsilcilerinin 20. yüzyılın başlarında savunduğu entegrasyon modeli de tam olarak bu ayrışmayı savunur niteliktedir. Eritme Potası Teorisi olarak belirtilen bu yaklaşım, göçmenlerin sahip oldukları kültürel farklılıkların baskın kültürde eritilerek yok edilmesi üzerine kuruludur. 1920'lerde Robert E. Park ve Ernest W. Burgess ''ırk ilişkileri döngüsü'' olarak da adlandırdıkları 5 aşamalı bir entegrasyon modelini geliştirerek göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin ev sahibi toplumdaki yeni koşullara nasıl uyum sağlayacaklarını araştırmışlardır. Ortaya çıkan teoride etnik farklılıkların zaman içinde ve nesiller arasında birbirine karışarak yok olduğu ve tamamen yeni bir genel grubun doğduğu gözlemlenmiştir (Han. 2005: 47).

Park entegrasyona siyasi ve sosyal açıdan bakarak kaçınılmazlıkla nitelendirmiştir. Onun için ev sahibi topluma ait olmak ve bir arada yaşamak ancak ulus devlet içindeki homojen bir yaşam tarzıyla mümkün olabilmektedir. Fakat entegrasyon sürecinde göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler çalışma alanlarıyla sınırlıdır ve tamamen de barışçıl bir tavır mevcut değildir. Bu ilişkilerin de her zaman ilerici bir şekilde gelişmemesi entegrasyonu kaçınılmaz kılmaktadır. Hatta, kaçınılmaz olarak entegrasyonun uygulanmaması toplumun kabul edilmeyişine, etnik çatışmaların ortaya çıkmasına ve kalıcı etnik ayrışmalara yol açabilme ihtimaline de sahiptir (Han. 2005: 47). Bu sebeple Park'a göre entegrasyon kaçınılmaz kılınırken toplumdaki homojenliğin vazgeçilmezliğinden ötürü asimilasyon istek haline

dönüşmektedir. Çünkü göçmenler sadece dış dünyaya adaptasyonun ötesinde, ev sahibi toplumun geleneklerine, değerlerine, tutumlarına ve davranışlarına da uyum sağlarlar (Treibel. 2003: 91). Yalnız bu modeldeki göçmenlerin entegrasyon sürecinde uyum sağlama ve kimliklerinden vazgeçme talebi tek taraflı olarak kabul edilmektedir (Treibel. 2003: 109). Oysa daha önceki entegrasyon tanımlamalarından yola çıkılarak hem ev sahibi toplumu hem de azınlıkları içerisine alan bir süreç şeklinde değerlendirmek gerektiği varsayıldığında modelin başarısının yetersiz kaldığını belirtmek mümkündür. Aynı zamanda bu modeli Almanya ölçeğinde değerlendiren Treibel'e göre (2003: 115) modelin Almanya'da uygulanması ancak sınırlı ölçüde mümkündür. Çünkü başlangıçta sınırlı bir süre için kalması planlanan misafir işçilerin geri dönme ihtimali uzun süre korunmuştur. Bu açıdan Türkiye'nin içinde bulunduğu Suriyeli sığınmacılar meselesi de irdelendiğinde benzer politik görüşlerin benimsendiğini belirtmek mümkündür. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar için de on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen kalıcı formüllerden ziyade geri dönüşün henüz masada olduğu yöntemler uygulanmaktadır. Bu da asimilasyon modelinin Türkiye ölçeğinde sınırlı oranda uygulanabileceği sonucuna ulaştıracağını söylemeyi mümkün kılmaktadır.

Chicago Okulu temsilcilerinden olan Park ve Burgess entegrasyonu asimilasyonla ilişkilendirerek açıklarken, Shmuel N. Eisenstadt, Ronald Taft ve Milton M. Gordon gibi bazı temsilciler de entegrasyonu asimilasyondan farklılaştırarak ele almaktadırlar. Ev sahibi toplumun davranış biçimlerini gözlemleyerek araştırmalarını sürdüren bu temsilciler tam ve kaçınılmaz bir asimilasyon fikrinden uzaklaşmışlardır. Onlara göre her iki tarafı da etkileyen belirli koşullar altında asimilasyon kabul edilmektedir. Çünkü kısmî ve dengesiz asimilasyon modelleri göçmenlerin farklı alanlarda değişen koşullara asimile olmaları adına daha gerçekçi gelmektedir (Seifert. 2000: 48). Ayrıca burada asimilasyon kavramı ile çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılan entegrasyon kavramı da kullanılmıştır. Fakat Chicago Okulu temsilcilerinin genel entegrasyon modelleri incelendiğinde asimilasyon ve çokkültürlülük arasına yerleştirildiğini (Ahlên ve Borâng. 2018: 4) belirtmek mümkündür.

Asimilasyon ve entegrasyon kavramlarının sosyolojik kökenlerine bakıldığında ise Durkheimcı işlevsel sosyolojik teorisine dayandığı görülmektedir. Bu teoriye göre toplum, farklı parçalardan oluşan fakat soyut değerlerin ve temel normların belirleyici olduğu karmaşık, organik ve sınırlı bir bütün olarak değerlendirilmektedir. İşlevselci teoride belirtilen bu kavramlar bir toplumun fertlerinin başarılı biçimde sosyalleşmesi için ileri sürülen birleştiriciliği ifade eden soyut kavramlardır (Favell. 2014: 63). Park ve Burgess'in yaptığı asimilasyon tanımına bakıldığında da Durkheimcı işlevsel teorinin toplum tanımından ve ortak yaşama katılımdan nelerin kastedildiğini anlamak mümkündür. Nitekim Park ve Burgess'in (2017: 11) belirttiğine göre, ''Asimilasyon; kişi ve grupları diğer kişi ve grupların anılarını, hislerini ve davranışlarını edinip, deneyim ve tarihlerini paylaşarak ortak bir kültürel yaşama dâhil oldukları iç içe geçme ve kaynaşma sürecidir''.

Asimilasyon aynı zamanda Berry, J. W.'nin İki Boyutlu Kültürleşme Modeli çerçevesinde ele aldığı boyutlardan biri olma özelliğine de sahiptir. Berry'e göre (1991: 26) kültürleşme (acculturation) hem büyük bir toplumun hem de çeşitli kültürleşme gruplarının günlük hayatlarındaki yeni ilişki biçimlerinde, üyelerinin çalışmasını gerektiren bireysel bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu gruplar arasında yaşanan kültürleşme süreci daha ziyade azınlık gruplar ekseninde gerçekleşmektedir. Berry'nin çoğulcu toplumlara ve bireylere uyarlanan kültürleşme modelinin 4 boyutu bulunmaktadır. Bunlar; asimilasyon (assimilation), ayrılma (separation), bütünleşme (integration) ve marjinalliktir (marginalism) (Berry. 1992: 77).

- **Asimilasyon:** Azınlık toplumun kendi kültürünü devam ettirmeyip, ana akım toplumun özelliklerini benimsemesi ve onun gibi olma arzusuna karşılık gelmektedir.
- **Ayrılma:** Azınlık toplumun kendi kültürel özelliklerini devam ettirip ana akım toplumla etkileşime girmekten kaçınmasıdır.
- **Bütünleşme/Entegrasyon:** Azınlık olan toplumun kendi kültürünü devam ettirirken, bir yandan da ana akım toplumla etkileşimde bulunmasıdır.

Bütünleşmeyi benimseyen göçmenler hem kendi kültürel kimliklerini hem de ana akım toplumun kültürel kimliğini kabul etmekte, her iki kimliği de bütünleştirmektedirler.

- **Marjinalleşme:** Azınlık toplumun ne kendi öz kültürel gruplarıyla ne de ana akım toplumla özdeşleştiremedikleri durumlarda ortaya çıkan kültürleşme yönelimidir. Bunun da iki sebebi bulunmaktadır: 1. Azınlık topluma üye olan bireylerin kendi kültürlerine olan ilgilerinin azlığı. 2. Azınlık toplumun ana akım toplumla etkileşime geçmek istememesi (Saygın., Hasta. 2018: 305-306).

Göçmenlerin entegrasyonu hem azınlıkların ev sahibi devletin yasal yükümlülüklerini yerine getirebilmesine hem de baskın toplumla iyi ilişkiler kurmasına odaklanan farklı ele alınış biçimlerini kapsamaktadır. Yapılan çalışmalar da farklı zamanlara göre irdeleniş biçimi açısından ayrışmaktadır. Örneğin son dönemlerde entegrasyon dil ve kültür, iş gücü piyasası ve diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurma şeklinde anlaşılmaktadır. Buradan hareketle göçmenlerin entegrasyonu için farklı seviyelerde ve farklı sosyal alanlarda gerçekleşen çok katmanlı ve karmaşık bir olay olarak ele alındığını belirtmek mümkündür. Bu nedenle göçmenlerin entegrasyonunu tek bir teoriye dayandırarak açıklayabilmek ya da uygulayabilmek pek mümkün değildir. Alman Sosyolog Harmut Esser'in entegrasyon modeli de göçmen entegrasyonunu asimile edici veya asimile edici olmayan şeklinde ayırarak entegrasyon konusunun farklı açılardan çözümlenebilmesini sağlamıştır. Ayrıca Almanya'da yürürlüğe giren entegrasyon kurslarının da Esser'in eyleme yönelik entegrasyon modeline[91] göre hayata geçirilmesi bu teoriyi daha anlamlı ve işlevsel kılmaktadır (Yaprak. 2021: 62).

Hartmut Esser'in çalışmalarının öne çıkan yanı entegrasyonu, sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon şeklinde ayrıştırarak çözümlemesidir.[92] Esser'e

[91] Model ''ırk ilişkileri döngüsü'' öncüllerine dayanmaktadır. Bkz: s.154.

[92] Bu ayrımı ilk olarak yine Esser gibi sosyolog olan David Lockwood yapmıştır. Lockwood, sistem, entegrasyonunu sosyal sistemlerin uyumu ve sosyal entegrasyonu ise bu sosyal sistemlere siyaset, işgücü piyasası, eğitim sistemi vb. katılım şekli olarak tanımlamıştır. Lockwood'un bu ayrımı Esser'in yanı sıra entegrasyon konusundaki pek çok araştırmacının çalışmalarının temelini oluşturmuştur. Bkz: (Esser. 2001).

göre (2001: 3), sistem entegrasyonu toplum içerisinde yer alan tüm sistematik işleyişlerin entegrasyonunu kapsarken, sosyal entegrasyon ise azınlıkların mevcutta yer alan sosyal donatılara entegre olmasını kapsamaktadır.[93] Yani göçmenlerin ülkede çalışması, vergi ödemesi, yasal prosedürlere uyması ve sürece dahil olması sistem entegrasyonu olarak sayılırken; sosyal entegrasyon ise göç ettikleri ülkelerin dilini bilerek yerel halk ile bir arada yaşayarak, iletişim halinde olarak ve göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlayarak gerçekleşmesi şeklinde varsayılmaktadır. Bu çalışmanın da temelini oluşturan sosyal entegrasyon açısından Esser'in modeline derinlemesine bakacak olursak; Sosyal entegrasyon göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki sosyal ilişkileri, politik katılımı ve işgücü piyasasına dahil olunmasını kapsadığı söylenebilir (Hans. 2016: 26). Bu nedenle ve göçmenlerin sosyal yaşama katılabilmesi için de bazı hakların tanımlanması, dil becerisi kazandırılması, eğitim sistemine ve işgücü piyasasına katılımı, sosyal kabul, etnik gruplar arası etkileşimler, kamusal ve siyasal yaşama katılım gibi birçok açıdan entegrasyonun ele alınması gerekmektedir. Sosyal entegrasyonun çok boyutlu yapısı dolayısıyla Esser bu süreci belirli unsurlara ayırarak çözümlemiştir: Kültürleşme, Sosyo-Ekonomik-Politik konum, Etkileşim ve Kimlik (Esser. 2001: 8).

Bunlar arasında Esser'in belirttiğine göre, (2003: 272) göçmenlerin toplumsal katılımları için yeterli düzeyde kültürel bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Kültürleşme (Kulturation) olarak belirtilen bu aşamada göçmenlerin dil bilgisi ve geçerli kurallar bilgisi gibi temel toplum bileşenlerinin edinilmesi beklenmektedir. Kültürleşme aynı zamanda sosyalleşme kavramına karşılık gelmekte ve sosyal-ekonomik-politik statü için ön koşul olarak kabul edilmektedir (Heckmann. 2015: 71). Göçmen açısından sahip olunan değerler ve normlar, çevreyle duygusal bağ kurma, sosyal ve ekonomik sisteme uyum sağlama, temel dil ve davranış becerileri geliştirme ve diğer niteliklerin kazanılmasından sonra (yani kültürleşme aşaması gerçekleştirildikten sonra) konumunun ve haklarının tayin edilmesi söz konusudur.

[93] Esser'in entegrasyon hakkındaki çalışmalarında ayrıştırmaların kaynağı entegrasyonu sistematik bir bütün halindeki parçaların bütünlüğü olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Esser'e göre entegrasyon sosyal sistemler, toplumlar, aileler veya sosyal gruplar gibi tüm sistem türlerine uyarlanabilir. Buna göre parçalı haldeki yapılar bir bütün olarak bütünün bir parçası olmaktadırlar. Bkz: (Esser. 2000: 261-262).

Esser'in sosyal entegrasyonunun sosyal-ekonomik-politik konum (Platzierung) yoluyla en önemli biçimleri, vatandaşlık yasası ya da onunla bağlantılı olan oy kullanma hakkı gibi belirli hakların verilmesi, belli bir eğitim kariyerine bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonların alınması ve sosyal sistemin diğer üyeleri ile sosyal ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sosyal fırsatların tanınmasıdır (Esser. 2001: 9).

Esser'in sosyal entegrasyonda önemli bir unsur olarak sunduğu bir diğer husus ise Etkileşim'dir (Interaktion). Esser'e göre etkileşimler, aktörlerin bilgi ve semboller aracılığıyla karşılıklı olarak birbirlerine yöneldikleri ve bu doğrultuda ilişkiler kurdukları özel bir sosyal eylem durumudur. Buna göre etkileşimlerin üç özel durumu vardır: zihinsel eşyönelim, sembolik etkileşim ve iletişim. Buna ek olarak Esser, sosyal ilişkilerin de varlığından söz etmektedir. Ayrıca bunlara örnek olması mahiyetinde, ''iyi'' komşuluk ilişkileri, dostluklar veya etnik gruplar arası evlilikleri tipik etkileşim türleri bakımından az çok sabit ve bağlayıcı mekanizmaları belirtilmiştir (Esser. 2001: 10-11). Son olarak öne sürülen Kimlik (Identifikation) kavramıyla da Esser, göçmenlerin yeni toplumlarıyla zihinsel ve duygusal ilişkilere girmesi anlamına açıklık getirmektedir. Esser'e göre kimlik, bireysel aktör ve toplumsal sistem arasındaki -bütünlük- veya -birlik- gibi zihinsel ve duygusal bir ilişkiyi barındırmaktadır. Aktörün bir sosyal sistemle özdeşleşmesi, kendisini ve toplumsal varlığı tek bir varlık olarak gördüğü ve onunla -özdeş- hale gelmesi anlamını taşımaktadır (Esser. 2001: 12-13).

Esser'e göre bu dört sosyal entegrasyon biçimi arasında karşılıklı nedensel ilişkiler bulunmaktadır. Örneğin, toplumla özdeşleşme ancak topluluğun diğer üyeleriyle etkileşimler kurarak mümkün hale gelebilir. Başarılı bir etkileşimin kurulabilmesi için de belirli bir kültür düzeyine ulaşmak gerekmektedir. Kültürleşme ve sosyo-ekonomik-politik konum da bir etkileşim içinde yer almaktadır. Başarılı bir sosyo-ekonomik-politik konumlandırma için ise en az bir kültürleşme süreci gereklidir (Esser. 2001: 14-15). Entegrasyon biçimleri arasındaki nedensel ilişkileri anlamlandırabilmek adına aşağıdaki şekil, sistem ve sosyal entegrasyonun en önemli koşullarının yanı sıra farklı kavram ve mekanizmalarını göstermektedir.

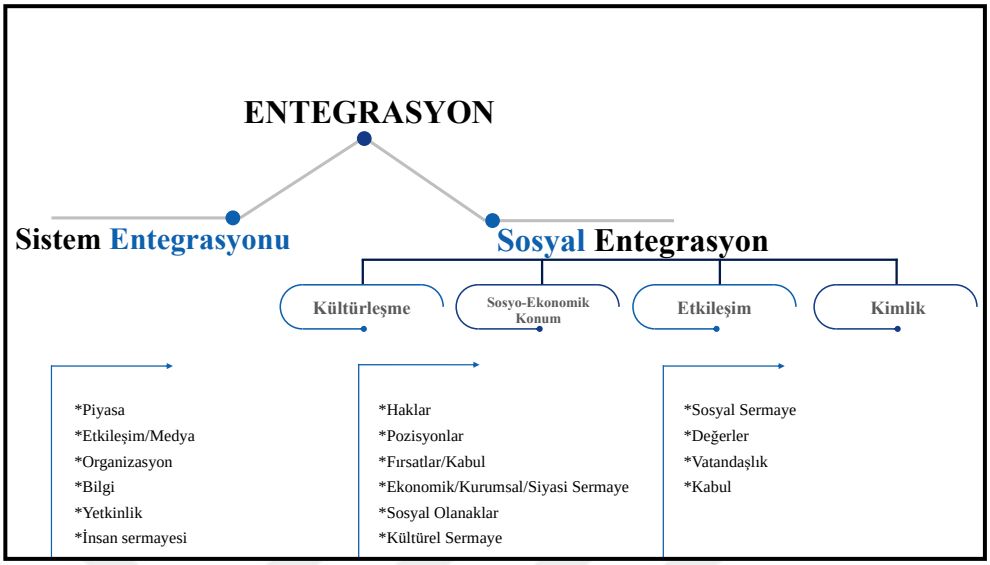

Şekil 1: Sistem Entegrasyonu ve Sosyal Entegrasyonun Temel Boyutları. **Kaynak:** (Esser. 2001: 16).

Esser'e göre sosyal entegrasyon yukarıdaki şekilde de gösterilen unsurlar ve bu unsurlar arasında geçen etkileşim yoluyla gerçekleşmektedir. Fakat entegrasyonun gerçekleştirilme biçimi onun belirli türler altında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu türler; Çoklu entegrasyon (Mehrfachintegration), Asimilasyon (Assimilation), Marjinalleşme (Marginalität) ve Segmentasyon (Segmentation)'dur. Bu türler genellikle de ev sahibi toplum, etnik azınlıklar ve menşe toplum arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Buna göre, kişi eğer sadece ev sahibi topluma entegre olmuşsa bu durum **asimilasyon** olarak adlandırılır. Kişi ev sahibi topluma dâhil olurken de dahil oldukları etnik gruptan çıkarlar (Esser. 2009: 7).

Bireylerin hem ev sahibi toplumla hem de kendi menşe toplumu tarafından dışlanması yahut kabul görmemesi durumu ise **marjinalleşme** olarak adlandırılır. Bu durum sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan dezavantajlı bir konumda olmayı ifade ederken topluma dahil edilmenin hiçbir şekilde gerçekleştirilmediği anlamını da taşımaktadır (Esser. 2001: 15). Göçmenler açısından sıklıkla karşılaşılan bir diğer sosyal entegrasyon biçimi ise **segmentasyon**'dur. Segmentasyon'da kastedilen şey, göçmenlerin ev sahibi toplum veya diğer etnik gruplar arasındaki ayrışmanın ortaya çıkmasıdır. Buna etnik toplulukların oluşması ve hatta gettolaşmanın oluşması

gösterilebilmektedir. Bu gibi durumlarda özellikle ilk nesil göçmenler için kabul merkezlerinin oluşması ve göçten kaynaklanan stresin tamponlanması söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında önemli bir toplumsal bütünleştirici görevi gördükleri belirtilebilmektedir. Ancak bu, tam olarak ev sahibi toplumla sosyal entegrasyonun sağlandığı anlamına gelmemektedir. Etnik topluluklar ve gettolar özellikle belli bir büyüklük ve çeşitliliğe sahip oldukları takdirde, gelecek nesiller için de kalıcı bir alternatif yaşam biçimi sunmaktadır. Bu nedenle etnik grupların kalıcı olarak bölümlenmesinin başlangıç noktası da olabilmektedirler (Esser. 2001: 20). Bu durumda göçmen açısından farklı bir sosyal entegrasyon biçimi gerekmektedir. Sıklıkla istenen ancak pek gerçekçi görülmeyen ve ampirik olarak da çok nadir görülen bu sosyal entegrasyon biçimi **çoklu entegrasyon**'dur. Çoklu entegrasyon aynı anda kültürel ve sosyal açıdan farklı birçok alana sosyal entegrasyonu gerektirmektedir. Bunun için de bir düzeyde öğrenme ve etkileşime ihtiyaç duyulmakta bu da onu neredeyse olanaksız hale taşımaktadır. Bu nedenle Esser, ev sahibi topluma entegrasyonun ancak asimilasyon şeklinde mümkün olduğunu savunmaktadır (Esser. 2001: 21).

Esser'in asimilasyon modeli entegrasyon sürecinin aşamalandırıldığı bir süreci içermektedir. Çünkü Esser'e göre göçmenler göç sürecinin sonunda sosyalleşememeye maruz kalmakta ve bu nedenle kendilerini ev sahibi toplumun yeni kültürel ve sosyal sisteminde yeniden yapılandırıldığı bir reorganizasyon/toplumsallaşma sürecine girmektedir (Esser. 1980: 70). Esser'in topluma kazandırma kavramıyla açıkladığı bu süreç temelinde kültürleşme, entegrasyon ve asimilasyon şeklinde üç aşamaya ayrılmaktadır (Esser. 1980: 14-19). Aslına bakılacak olursa Esser'in entegrasyon düşüncesi çok katmanlı ve birbirini besleyen bir yapıyı temsil etmektedir. Aynı zamanda ikinci ve üçüncü kuşak göçmenleri de içeren bir değerlendirmeye sahiptir. Burada kültürleşme zaman açısından bir başlangıç evresine hitap etmekte bunu asimilasyon ve entegrasyon aşamaları da takip etmektedir. Entegrasyon için ön koşul olarak asimilasyonun gerçekleşmesinin gerekliliği gibi bir zorunluluk olmadığı gibi kötü bir durum olarak da anlaşılmaması gerekmektedir. Ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumu

arttıkça etnik kültürün devam etme düzeyi azalmakta ve böylece sonraki kuşaklarda entegrasyondan çok asimilasyona doğru bir ilerleme görüleceği savunulmaktadır (Şahin. 2010: 108).

Buradan hareketle asimilasyonun birkaç kuşak boyunca devam eden etnik grupların uyumlanması fikrinin tezahürü olduğu söylenebilmektedir. Asimilasyon ve entegrasyon kavramları da birbirleriyle bağlantılı olduğu gibi aynı anlamda kullanıldığı durumlar da mevcuttur. Burada hangi kavramın ön plana çıkarıldığı ya da kullanıldığı ise politik hassasiyetin ve göçmenlere karşı siyasi tutumun bir karşılığıdır. Fakat Esser'e göre bu aynı içerik için başka terimlerin kullanımıdır ve bu boyutları entegrasyon kavramı ile adlandırmak yanıltıcıdır. Çünkü ev sahibi topluma sosyal entegrasyonun bir tür benzeşme olmadan gerçekleşebilmesi mümkün değildir. Tüm bu nedenlerden ötürü Esser, bilinçli olarak asimilasyon terimini kullanmaktadır (Esser. 2001: 22).

Esser'in asimilasyon modelinde ise göçmenin kişisel özellikleri ile göç edilen ortamın özellikleri arasında bir ayrım yapılmaktadır. Esser, göçmenin özelliklerini ve eylemlerini belirleyen dört şahsi değişkenden söz ederken göç edilen ortamın özelliklerini ve değişkenlerini de üç aşamada incelemektedir. Kişi hipotezine göre göçmenlerin motifleri belirli bir hedefe göre ne kadar yoğunsa ve bu hedefe ulaşmadaki subjektif beklentileri ne kadar güçlüyse göçmenler o kadar erken asimilatif eylemlerde bulunurlar. Çevre hipotezine göre de ev sahibi sistemdeki asimilatif eylem fırsatları göçmenler için ne kadar uygun ise, buradaki asimilatif eylemlerin önündeki engeller ve asimilatif olmayan alternatif faaliyetlerin az olması göçmen açısından o kadar erken asimilatif eylemlerde bulunulmasına neden olmaktadır (Esser. 1980: 211). Buna göre Esser'in asimilasyondaki kişi hipotezi ve çevre hipotezi tablolaştırılmış haliyle şu şekildedir:

Harmut Esser'in Temel Asimilasyon Modeli			
Kişi Hipotezi		**Çevre Hipotezi**	
Motivasyon	Kişinin hedef durumu için teşvik	**Fırsatlar**	Asimilatif eylemleri destekleyici hususlar

Biliş	Eylemiyle hedefe ulaşmak için öznel bilişsel beklenti	**Engeller**	Maddi kısıtlamalar, ayrımcılık, sosyal mesafeler gibi asimilatif eylemleri önleyen etkenler
Nitelik	Kişinin kendi eylemine duyduğu güven ve çevrenin kontrolü	**Alternatifler**	Asimilatif olmayan bir nitelikteki eylem için seçenekler
Direnç	Kişinin eyleminin sonuçları ve tahmini maliyetleri		

Şekil 2: Harmut Esser'in Temel Asimilasyon Modeli. Kaynak: (Esser. 1980: 211).

Esser, göçmenlerin asimilasyonu için motivasyon kaynaklarının, biliş düzeylerinin ve niteliklerinin belirleyici olduğunu belirtirken tüm bu kriterlerde maliyet ve faydaların dikkate alınarak asimilatif ve asimilatif olmayan bir şekilde hareket edildiğini varsaymaktadır (Esser. 1980: 211). Bu ayrım gözetildiğinde asimilasyonun genellikle bireysel göçmenlerin ev sahibi ülkeye sosyal entegrasyonu amaçlaması ve geri dönüş gibi kendilerine daha cazip bir etnik alternatifi yoksa gerçekleşmektedir (Esser. 2001: 25). Her koşulda asimilatif uyum süreci, göç ülkelerinde üç ile dört kuşak gerektirmiştir ve bu sebeple uzun bir zaman almıştır.

Esser dışında asimilasyon konusunda çalışmalar yapan bir diğer kişi ise Alman sosyolog Friedrich Heckmann'dır. Yalnız Heckmann, modelini asimilasyon yerine entegrasyon kavramını kullanarak geliştirmiştir. Heckmann'ın entegrasyon modeli ise temelinde yapısal, kültürel, sosyal ve özdeşleme entegrasyonu şeklinde ayrışmaktadır (Heckmann. 2014: 72-73).

Heckmann'ın Entegrasyon Modeli	
Yapısal Entegrasyon	Göçmenler tarafından ev sahibi toplumun temel kurumlarında üyeliğin kazanılmasıdır.
Kültürel Entegrasyon	Özellikle dil edinimi gibi toplumsal değerler, norm ve kurallara kültürel ve iletişimsel dahil oluşları nitelemektedir.
Sosyal Entegrasyon	Sosyal çevreler ve kulüp üyelikleri gibi göçmenin özel yaşamına dair dahil oluşları kapsamaktadır.

Özdeşleşme Entegrasyonu	Göçmenlerin kimliklerini ulusal, etnik, bölgesel ve yerel kolektif yapılarla özdeşleşme sürecini kapsamaktadır.

Şekil 3: Heckmann'ın Entegrasyon Modeli. (Heckmann. 2014: 73).

Esser gibi Heckmann'da sosyal ve sistem entegrasyonu şeklinde bir ayrıma gitmiştir. Heckmann'a göre ise sosyal entegrasyon göçmenlerin ev sahibi toplumun kurumları ile ilişki içerisinde olunmasını kapsarken; Sistem entegrasyonu, tüm toplumun sosyal sisteminin entegrasyonu için göçün sonuçlarını nitelemektedir. Sosyal entegrasyon sosyal üyeliğin kazanımı anlamına gelirken sistem entegrasyonu ise sosyal sistemlerdeki aktörler ve alt sistemler arasındaki ilişkilerin biçimini ifade etmektedir (Heckmann. 2014: 72). Bunun yanı sıra Heckmann'da entegrasyonu tıpkı Esser'in Asimilatif eylemlerde belirttiği gibi genellikle iki veya üç jenerasyona kadar uzayan bir süreç olarak ele almaktadır. Entegrasyon sürecinin tamamlanması ise ev sahibi toplumun açık görüşlülüğü ile nesiller boyunca giderek artan bir biçimde toplumsal ve çoğunluk nüfusunun yaşam koşullarını artırabilme olanaklarına göre şekillenmektedir (Heckmann. 2014: 277).

Esser ve Heckmann'ın entegrasyon modelleri daha çok bireylerin kendi entegrasyon süreçlerindeki rolüne vurgu yapmakta ve bireysel çabaların önemine değinmektedir. Bu modeller çoğu durumda göçmenlerin entegrasyonunun eğitim düzeyi, dil becerileri, işgücü piyasasına erişimi gibi faktörlere bağlıyken bireylerin kendi çabalarını ön plana çıkarmaktadırlar. Yalnız Hoffman-Nowotny, entegrasyonu ele alırken ev sahibi toplumun da göçmenlerin entegrasyonuna destek olması gerektiğinden söz etmektedir. Özellikle entegrasyonun başarılı olabilmesi için ev sahibi toplumun sağladığı fırsatların, politika ve hizmetlerin önemini belirtmektedir (Hoffmann-Nowotny. 1973: 172). Bu noktada Hofmann-Nowotny'nin modelinin, göçmenlerin entegrasyonunun sadece bireysel çabalarla değil, aynı zamanda ev sahibi toplumun uygun politika ve programlarla desteklenmesi gerektiğinin vurgulandığı bir model olduğunu göstermektedir.

Fakat bunların yanı sıra Hoffmann-Nowotny'nin modelinin de Esser ve Heckmann'ın modelinin benzeştiği durumlar mevcuttur. Örneğin, tıpkı Esser ve

Heckmann'nın modelinde olduğu gibi Hoffmann-Nowotny'nin modelinde de entegrasyon asimilasyon için bir ön şart olarak kabul edilmektedir (Hoffmann-Nowotny. 1973: 172-193). Bunun yanı sıra her üç model de belirli bağlayıcı normların ve değerlerin tüm üyelerin topluma dâhil edilmesi için belirleyici olduğunu varsaymakta ve toplumun tüm alanlarına eşit katılımı vurgulamaktadır (Öztürk. 2007: 55). Gösterilen modellerde başarılı bir entegrasyon için göçmenlerin ve ev sahibi toplulukların her zaman eşit öneme sahip olduğu fikrinin geçerli olmadığı görülmektedir. Ancak, bu entegrasyon modellerinden hareketle, entegrasyonun birçok aşamada ilerleyen, başlangıç ve bitiş noktasına sahip uzun süreç olduğunu tekrar belirtmek mümkündür.

Diğer yandan, göçmenlerin uyumlanmasının asimilasyon yoluyla gerçekleştirilebileceği düşüncesi asimilasyonun negatif biçimde anlamlandırıldığı birtakım eleştirileri doğurmuştur. Örneğin, toplumsal eşitsizlikler konusunda araştırmalar yapan John Rex[94] (1996), asimilasyonun farklı kültürel gruplar arasında gerilimlere ve toplumsal dışlanmaya yol açabileceğine değinmektedir. Göçmenlerin entegrasyon süreçlerini ve kültürel kimliklerini koruma çabalarını inceleyen Nancy Foner[95] (2009) ise asimilasyonun göçmenlerin kimlik bütünlüğünü tehdit ettiğini ve dışlanmaya yol açabileceğini öne sürmektedir. Ulusal kimlik ve çokkültürlülük hakkında araştırmalarıyla bilinen Michael Ignatieff [96] de (1993) asimilasyon politikalarının farklı kültürel kimliklerin batırılarak toplumsal uyumun zorlaştırılabileceğini savunmaktadır. Son olarak özellikle ikinci nesil göçmenlerin deneyimlerini ele alarak entegrasyon süreçlerini inceleyen Alejandro Portes ve Rubén G. Rumbaut[97] ise (1996) asimilasyonun göçmenlerin kimlik oluşumlarını ve toplumsal entegrasyonlarını olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmektedir.

[94] Bkz: Rex, J. (1996). Ethnic minorities in the modern nation state: Working papers in the theory of multi-culturalism and political integration. Springer.
[95] Bkz: Foner, N. (2009). Across generations: Immigrant families in America. NYU Press.
[96] Bkz: Ignatieff, M. (1993). Blood and belonging: Journeys into the new nationalism. Farrar, Straus and Giroux.
[97] Bkz: Portes, A., & Rumbaut, R. G. (1996). Immigrant America: A portrait. University of California Press.

Bunların yanı sıra asimilasyon kavramının Amerika'daki yaygın kullanımını irdeleyen Favell de (2014: 63), ABD'ye göç edenlerin başarılı şekilde uyumlanması için göçmenlerin Amerikan orta sınıf ve üzerinin norm ve davranışlarına benzemeye çalışmalarına değinmektedir. Favell asimilasyonun temelinin -benzeme çabasına- işaret etmesini kutuplaştırıcı bir etken olarak değerlendirmektedir. Asimilasyona yönelik öne sürülen tüm bu eleştiriler neticesinde göçmenin yeni katıldığı toplumda kendi kültürünü ve kimliğini koruyarak var olmasının mümkün olup olmadığına yönelik çıkış yolları aranmaya başlamıştır. Böylelikle çokkültürlülük (multiculturalism) tartışmaları ortaya çıkmış birlikte yaşamanın olasılığı üzerine modeller geliştirilmiştir. İlk kez Kanada hükümeti tarafından 1971'de ortaya atılan kavram, farklı sosyal kültürlerin bir arada çatışmadan yaşadığı bir toplum tipini ifade etmektedir. İdeal bir -birlikte yaşama- biçimi olarak ortaya atılan çokkültürlülük, bir toplumu oluşturan her bir etnik, dinî, kültürel grubun kendi değerlerini koruyarak o toplumda uyum içinde var olabilmesi anlamını taşımaktadır. Farklılıklar içinde birlik olmayı ifade eden çokkültürlülük, kültürleri eşit tutmayı, kültürler arasında hiyerarşi oluşturmamayı öngördüğü gibi çoğulculuğa da geniş bir yaşam alanı sunmayı hedeflemektedir (Çötok., Taşdelen. 2013: 8).

Çokkültürlülük kavramı özünde iki öğe etrafında şekillenmektedir: Bunlardan ilki, göçmen bireyin kendi kültürel yapısının farkında olması ve buna değer vermesi; ikincisi ise kendisinin dışındaki kültürel değerlere saygı ve ilgi göstermesidir (Abadan-Unat. 2017: 345). Tam da bu noktada Norveçli Sosyal Antropolog Eriksen'in (2001) bireysel çapta görünür olmak ve eşit olma hakkından bahsettiği çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır. Farklı olma hakkı ile kanun önünde eşit olma hakkını birlikte vurgulayan Eriksen, dünyada gruplar kadar bireylerin de var olduğu düşüncesine işaret etmektedir. Aslına bakılırsa Eriksen devletlerin kimlik politikaları geliştirmesini meşru bir hak olarak görmektedir. Sorun olarak görülmeye başladığı nokta ise iktidarların kimlik politikalarını bir baskı yöntemine dönüştürmesi itibariyle başlamaktadır. Eriksen, resmî olarak bugün hiçbir devletin monokültürü, hatta bir ülkede yaşayanların tek bir ortak kültürü olması gerektiğini savunmamaktadır.

Ortaklaşacı bir duruş ile liberal bir duruş arasında bir ara konum inşa etmeyi amaçlamaktadır (Eriksen. 2001: 13).

Çokkültürlülüğün önemli noktalarından birisi de birden çok ulusun varlığını sürdürdüğü bir devlet biçimi olarak kendini göstermesidir. Buradaki ulus belirli bir toprak parçası üzerinde var olan, ayrı bir ortak dili ve kültürü olan, kurumsal olarak olgunlaşmış bir sosyal yapı anlamını taşımaktadır. Bundan dolayı Kymlicka (2013: 41) birden çok ulusu bünyesinde barındıran bir ülkenin ulusal devlet değil çok uluslu devlet olduğunu ve bu devletin içerisinde küçük kültürlerin, ulusal azınlıkların barındığını belirtmektedir. 1700'lü yıllardan itibaren popüler olarak Batı ülkelerince uygulanan bu politika 1900'lerin ortalarından itibaren geri yavaşlamış, ulus devlet, tek millet inşa etme, üniter vatandaşlık hatta asimilasyon politikalarına geri dönüş başlamıştır (Kymlicka. 2013: 300). Adıgüzel (2022: 168) çok kültürlülük açısından bu gerilemenin temel nedeni olarak çoğunluğu oluşturan toplum üyelerinin çok kültürlülüğün yaşam biçimlerini tehdit etmesi korkusundan kaynaklandığını öne sürmektedir. Fakat Kymlicka (2013: 298-299) Batı demokrasileri için çok kültürlülüğün hâlâ geçerli ve ideal bir entegrasyon ve birlikte yaşama modeli olabileceğini ancak bu süreci engelleyecek 5 faktör olduğundan bahsetmektedir. Bunlar; etnik ilişkilerin güvensiz hâle gelmesi, insan haklarına olan bağlılığın azalması, sınır kontrolleri, göçmen grupların çeşitliliği ve ekonomik katkıların boyutu şeklinde sıralanabilir.[98]

Kymlicka aynı zamanda ülkelerin birçok politik davranış biçimlerinden yola çıkarak 1980-2010 yılları arasını kapsayacak şekilde ülkelerin çok kültürlü göçmen politikası performanslarını indekslemiştir. Buna göre Kymlicka, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ile; Avrupa ülkelerinden İsveç, Finlandiya, Belçika ve Birleşik Krallığın ortalamanın üzerinden puan aldıkları sonucuna ulaşırken, Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya gibi Batı Avrupa ülkelerinin ise çokkültürlülük konusunda yeterli düzeyde çaba göstermedikleri sonucuna ulaşmıştır (Kymlicka. 2013: 327).

[98] Bkz: KYMLICKA, W. (2012). Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek. Çev: Fatih Öztürk. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası. Cilt 70. Sayı: 2. Sayfa: 297-332.

Entegrasyon politikalarının irdelenmesi faaliyetlerin işe yararlılığını irdelemek açısından önemlidir. Kymlicka gibi ülkelerin entegrasyon faaliyetlerini inceleyerek performans ölçümlerini gerçekleştiren bir kurum olarak da The Migrant Integration Policy Index (MIPEX) öne çıkmaktadır. Göçmen entegrasyon politikası endeksi olan MIPEX, Avrupa ve Dünya genelinde birçok ülkenin[99] göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek için yaptıkları çalışmaları karşılaştırmak için kullanılan en kapsamlı ve güvenilir bir araç olarak öne çıkmaktadır.[100]

MIPEX puanları, çeşitli alanlarla karşılaştırmalı araştırmalar yapan ve yürüten önemli akademisyenler ve kurumlarla yapılan görüşmeler yoluyla tasarlanmaktadır. Endeksler, ülkelerin mevcut yasa ve politikalarının en yüksek standartlarla karşılaştırıldığı sekiz politika alanını kapsayan bir dizi göstergeye dayanmaktadır. MIPEX'in kapsadığı entegrasyon politika alanları şunlardır: İşgücü piyasası hareketliliği; Ailenin yeniden toplanması, Eğitim, Siyasi katılım, Daimî ikamet, Vatandaşlığa erişim, Ayrımcılık ve Sağlık. MIPEX bu alanlar kapsamında temel olarak şu soruların yanıtlarını önemsemektedir: (MIPEX. 2023)

Vatandaşlığa Erişim	Göçmenler ne kadar kolay vatandaş olabiliyor?
Ayrımcılıkla Mücadele	Herkes yaşamın her alanında ırk/etnik, din ve milliyet ayrımcılığına karşı etkili bir şekilde korunuyor mu?
Eğitim	Eğitim sistemleri göçmen çocukların ihtiyaçlarına cevap veriyor mu?
Aile Birleşimi	Göçmenler aileleriyle ne kadar kolay bir araya gelebiliyor?
Sağlık	Sağlık sistemi göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap veriyor mu?
İşgücü Piyasası Hareketliliği	Göçmenler işlere erişim ve becerilerini geliştirme konusunda eşit haklara ve fırsatlara sahip mi?

[99] Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX), tüm AB Üye Devletleri (Birleşik Krallık dâhil), diğer Avrupa ülkeleri (Arnavutluk, İzlanda, Kuzey Makedonya, Moldova, Norveç, Sırbistan, İsviçre, Rusya, Türkiye ve Ukrayna), Asya ülkeleri (Çin, Hindistan, Endonezya, İsrail, Japonya, Ürdün, Suudi Arabistan, Güney Kore, Birleşik Arap Emirlikleri), Kuzey Amerika ülkeleri (Kanada, Meksika ve ABD), Güney Amerika ülkeler (Arjantin, Brezilya, Şili), Güney Afrika ve Okyanusya'daki Avustralya ve Yeni Zelanda ülkelerini irdelemektedir. Bkz: Migrant Integration Policy Index 2020. Solano, Giacomo and Huddleston, Thomas (2020). ISBN: 978-84-92511-83-9

[100] Avrupa Komisyonu Ortak Araştırma Merkezi, MIPEX'i diğer endekslerle karşılaştırdı ve şu sonuca vardı: "Şu anda başka hiçbir endeks aynı kapsamı sunmuyor. Buna ek olarak, belirli sayıda güncellemenin varlığı (ve yeni güncelleme beklentileri), endeksi göç politikaları için birkaç 'canlı' bilgi kaynağından biri haline getiriyor ve dahası, ülkeler arasında ve ülkeler içinde (zaman içinde) karşılaştırma yapılmasına olanak tanıyor". Bkz: Bellan, E., Toth, G., Mccafferty, E., Kennedy, P., Kreysa, J. and Al Khudhairy, D., editor(s), Triollet, R., JRC Annual Report 2017, EUR 29171 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2018, ISBN 978-92-79-91274-0 (online),978-92-79-91273-3 (print),978-92-79-91265-8 (ePub), doi:10.2760/138436 (online),10.2760/664225 (print),10.2760/20110 (ePub), JRC111359.

Daimî İkamet	Göçmenler ne kadar kolay daimî ikamet sahibi olabiliyor?
Siyasi Katılım	Göçmenlere siyasi hayata katılma hakkı ve fırsatı veriliyor mu?

MIPEX'in bu sorulara bulduğu yanıtlar ekseninde her yanıt için değerleme biçimi (0'dan 100'e kadar, örneğin 0-50-100) ve bir dizi seçenekleri bulunmaktadır. Politikalar ise eşit muameleye ilişkin en yüksek standartları karşılaması çerçevesinde değerlendirilmektedir. Sekiz politika alanının her birinde, gösterge puanlarının ortalaması alınmakta ve ülke başına her biri için ayrıca puanlama yapılmaktadır; bu puanların da bir kez daha ortalaması alınarak her ülke için genel puanlar elde edilmektedir (MIPEX. 2023). MIPEX bu puanların değerlendirmesini yaparken de tüm alanların altında yatan üç temel boyut belirlemektedir. Bunlar; temel haklardan yararlanma, fırsat eşitliği ve güvenli gelecek. Bu üç boyut bir ülkenin entegrasyona genel yaklaşımını tanımlayabilmek açısından fayda sağlamaktadır. Daha sonra ise ülkeler bu boyutlardaki puanlarına göre gruplar halinde sıralanmaktadır. Bu gruplar farklı ülkelerin entegrasyona yönelik yaklaşımlarını temsil etmektedir: (MIPEX. 2023).

Kapsamlı Entegrasyon	Göçmenler için eşit hakları, fırsatları ve güvenliği garanti eder.
Kâğıt Üzerinde Eşitlik	Kâğıt üzerinde eşitlik, göçmenlerin eşit haklara ve uzun vadeli güvenliğe sahip olduğu, ancak eşit fırsatlara sahip olmadığı anlamına gelir.
Geçici Entegrasyon	Geçici entegrasyon, göçmenlerin temel haklardan ve eşit fırsatlardan yararlanması, ancak uzun vadede yerleşme konusunda engellerle karşılaşmaları nedeniyle eşit güvenlikten yararlanmaları anlamına gelir.
Entegrasyonsuz Göç (Entegrasyonun Reddi)	Entegrasyon olmadan göç, göçmenlerin ülkeye uzun vadede yerleşebilseler bile temel haklardan ve eşit fırsatlardan mahrum kalması anlamına gelir.

Bu göstergeler ışığında MIPEX, 2014-2019 yıllarını kapsayan şekilde 56 ülkenin entegrasyon yaklaşımlarını sıralamıştır.

Ülke	Entegrasyon yaklaşımı	Gol	2014'ten Bu Yana Değişim*
İsveç	Kapsamlı (İlk 10)	86	↓ 1
Finlandiya	Kapsamlı (İlk 10)	85	↑ 3
Portekiz	Kapsamlı (İlk 10)	81	↑ 3
Kanada	Kapsamlı (İlk 10)	80	↑ 2
Yeni Zelanda	Kapsamlı (İlk 10)	77	– 0
Amerika Birleşik Devletleri	Kapsamlı (İlk 10)	73	↓ 2
Norveç	Kapsayıcı	69	↓ 3
Belçika	Kapsamlı (İlk 10)	69	– 0
Avustralya	Kapsamlı (İlk 10)	65	↓ 4
İrlanda	Kapsamlı (İlk 10)	64	↑ 5
Brezilya	Kapsamlı (İlk 10)	64	↑ 12
Lüksemburg	Kapsayıcı	64	↑ 10
İspanya	Kapsayıcı	60	↑ 3
Almanya	Geçici	58	↑ 1
Arjantin	Kağıt üzerinde eşitlik	58	↓ 4
İtalya	Geçici	58	↓ 1
Hollanda	Geçici	57	– 0
Kore	Kapsayıcı	56	↓ 2
İzlanda	Kapsayıcı	56	↑ 7
Fransa	Geçici	56	↑ 3
Birleşik Krallık	Geçici	56	↓ 1
Şili	Kağıt üzerinde eşitlik	53	↑ 3
Meksika	Kağıt üzerinde eşitlik	51	↓ 1
Çekya	Kapsayıcı	50	↑ 3
Estonya	Kapsayıcı	50	↑ 5
İsviçre	Geçici	50	– 0
Sırbistan	Kağıt üzerinde eşitlik	50	↑ 5
Romanya	Kağıt üzerinde eşitlik	49	– 0

Ülke	Entegrasyon yaklaşımı	Gol	2014'ten Bu Yana Değişim*
İsrail	Kapsayıcı	49	↓ 1
Danimarka	Geçici	49	↓ 4
Slovenya	Kağıt üzerinde eşitlik	48	↑ 3
Ukrayna	Geçici	48	↑ 2
Malta	Kapsayıcı	48	↑ 5
Güney Afrika	Kağıt üzerinde eşitlik	48	– 0
Japonya	Entegrasyon reddedildi	47	↑ 1
Moldova	Kağıt üzerinde eşitlik	47	↑ 8
Avusturya	Geçici	46	– 0
Yunanistan	Kağıt üzerinde eşitlik	46	↑ 3
Arnavutluk	Kağıt üzerinde eşitlik	43	↑ 1
Macaristan	Kağıt üzerinde eşitlik	43	↑ 1
Türkiye	Kapsayıcı	43	↑ 17
Kuzey Makedonya	Kağıt üzerinde eşitlik	42	– 0
Kıbrıs	Entegrasyon reddedildi	41	↑ 2
Bulgaristan	Kağıt üzerinde eşitlik	40	↑ 3
Polonya	Kağıt üzerinde eşitlik	40	↓ 1
Hırvatistan	Kağıt üzerinde eşitlik	39	↑ 1
Slovakya	Kağıt üzerinde eşitlik	39	↑ 2
Letonya	Kağıt üzerinde eşitlik	37	↑ 3
Litvanya	Kağıt üzerinde eşitlik	37	↑ 4
Çin	Entegrasyon reddedildi	32	↑ 5
Rusya	Entegrasyon reddedildi	31	↑ 2
Birleşik Arap Emirlikleri	Entegrasyon reddedildi	29	↑ 8
Endonezya	Entegrasyon reddedildi	26	↑ 1
Hindistan	Entegrasyon reddedildi	24	– 0
Ürdün	Entegrasyon reddedildi	21	↑ 2
Suudi Arabistan	Entegrasyon reddedildi	10	↓ 1

Şekil 4: Dünya Entegrasyon Performans Göstergesi Sıralaması. Kaynak: (MIPEX. 2023).

MIPEX'e göre liste incelendiğinde entegrasyon politikalarının zaman içerisinde çok yavaş ilerlediği sonucuna varılmaktadır. Özellikle temel haklar ve fırsat eşitliği alanında 56 ülkenin puanının ortalaması 2 puan, güvenli gelecek alanında ise 4 puanlık bir artış görülmektedir. Eğitimde 7, siyasi katılımda ise 5 puanlık artışın görülmesi de belirli alanlarda önemli etkilerin gerçekleştiğini gösterir niteliktedir. Belirli ülkelerde ise önemli politika değişiklikleri dolayısıyla entegrasyon yaklaşımlarında önemli kırılmalar yaşandığı görülmektedir. Bu ülkelerden;

- **Arjantin:** Politikalarında yaşanan son gelişmeler entegrasyona yönelik kapsamlı yaklaşımını sınırlandırmaktadır. Bu nedenle fırsat eşitliğine olan bağlılık kâğıt üzerinde eşitlik şeklinde sınıflandırılmasına neden olmuştur.
- **Brezilya:** 2017 yılında gerçekleştirdiği büyük reformlar kapsamlı eşitlik politikalarına dönüşümünü sağlamıştır. Bu değişiklikler Brezilya'yı uluslararası çapta en iyi 10 ülke arasına girmesini sağlamıştır.
- **İzlanda:** Ayrımcılık karşıtı politikaları İzlanda'yı bir göç ülkesi olarak tanımlamada önemli etkiler barındırmaktadır. Öncelerde İzlanda'ya yerleşen göçmenler eşit haklardan veya fırsatlardan yararlanamıyorken artık yeni gelenler biraz daha avantajlı bir yaklaşımdan faydalanmaktadır.
- **İrlanda:** 2017-2020 Göçmen Entegrasyon Stratejisi, İrlanda'yı Uluslararası 'İlk 10' ülke arasına sokan, eşit haklara ve fırsatlara odaklanan biraz olumlu kapsamlı bir yaklaşım yaratmıştır.
- **Norveç:** Kalıcı olarak yerleşmek isteyen göçmenler için güvensiz bir ortam söz konusu olmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, Norveç 'İlk 10'daki önde gelen ülkeler arasında ikinci kategorinin başına gerilemesine neden olmuştur. MIPEX'e göre Norveç'in kapsamlı yaklaşımı artık eşitliğin temel yönlerinden yoksundur.
- **Türkiye:** MIPEX'e göre Türkiye bu yıllar arasında kendisini eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve ayrımcılık yasağı gibi temel hak ve fırsatları garanti altına alması gereken bir göç ülkesi olarak tanımlamak zorunda kalmıştır. Buna göre ''entegrasyonsun göç ülkesi olmaktan ''kapsayıcı yaklaşım'' ülkesi olmaya geçmiştir. Fakat, bu büyük değişime rağmen, Türkiye'nin kapsamlı yaklaşımı halâ yarı yarıya olumlu olarak nitelendirilmekte ve Türkiye'nin entegrasyon fırsatlarının önünde biraz daha fazla engel bulunduğu belirtilmektedir (MIPEX. 2023).

Sonuç olarak MIPEX, dünya genelinde entegrasyon politikalarındaki farklılıkların, entegrasyonun sonuçlarını ve göçmenlerin tutumlarını etkilediğini belirtmektedir. MIPEX tarafından yapılan araştırmaların ise, entegrasyon politikalarının göçmenlerin ve toplumun tepkilerini nasıl etkilediğini belirlediğini öne

sürmektedir. Bir ülkenin entegrasyona yaklaşımının, bu politikaların entegrasyon sürecini nasıl etkilediği üzerinde etkili olduğunu söyler. Buna göre entegrasyonun iki etki yönünün olduğunu belirtmektedir: (MIPEX. 2023).

- İlk olarak, bir ülkenin entegrasyona yaklaşımı, toplumun göçmenlere olan tutum ve davranışlarını etkiler. Entegrasyon politikaları, göçmenlerle etkileşim isteğini şekillendiren en önemli faktörlerden biridir.
- İkinci olarak, entegrasyon politikaları, göçmenlerin aidiyet duygularını, tutumlarını ve hatta sağlıklarını etkiler. Bir ülkenin entegrasyona yaklaşımı, göçmenlerin yeni ülkelerine karşı nasıl düşündüklerini ve hissettiklerini belirler.

- Bu doğrultuda MIPEX kısıtlayıcı entegrasyon politikalarının;
  - Korkuyu ve ayrımcılığı güçlendiren bir kısır döngü yarattığını,
  - Göçmenlerin tehdit olarak görüldüğü politikaların insanlar arasında daha büyük çapta yayıldığını ve bunun da göçmenlerin entegrasyonlarını daha fazla tehdit ettiğini,
  - Daha yüksek düzeyde yabancı düşmanlığı ve islamofobi nedeniyle düşük düzeyde sosyal güven yaşandığının ve bunun da göçmenlerle daha az temasa geçilmesine neden olduğunu savunmaktadır.
- Kapsayıcı entegrasyon politikalarının ise;
  - Açıklığı ve etkileşimi teşvik eden 'erdemli bir entegrasyon döngüsü' yarattığını,
  - Göçmenlerin eşit ve toplum için bir fırsat olarak görüldüğünü, bunun da ev sahibi toplumla etkileşime girilmesinde ve birbirlerini eşit olarak görmesinde olumlu etki yarattığını,
  - Sadece ev sahibi toplum ve göçmenler arasındaki olumlu tutumları ve etkileşimleri artırmakla kalmadığını, aynı zamanda genel bir aidiyet, refah ve güven duygusu yarattığını,
  - Ev sahibi toplumun göçmenlerden daha az korkarken, göçmenlerin de öğrenme ve katkıda bulunma fırsatlarından daha fazla yararlandığını,

- Son olarak kimlikleri, sağlıkları, hayattan memnuniyetleri, topluma güvenleri ve siyasete katılımları konusunda daha sık olumlu tutumlar geliştirmelerini sağladığını savunmaktadır (MIPEX. 2023).

Entegrasyon konusundaki tartışmaları etkilemek ve bilgilendirmek için karşılaştırılabilir veriler kullanılan MIPEX'in bu verileri Birleşik Krallık Lordlar Kamarası'ndan sivil toplum örgütlerine, kilise kuruluşlarına ve medyaya kadar çeşitli durumlarda ve çeşitli uzmanlar ve paydaşlar tarafından kullanılmıştır. MIPEX, dünya çapında niteliksel ve niceliksel araştırmacılar ve akademisyenler tarafından yaygın olarak kullanılan, entegrasyon ve vatandaşlık politikalarına ilişkin en güvenilir ve alıntı yapılan endeks olarak görülmektedir. MIPEX, göçmen entegrasyonu alanındaki politika tartışmalarını, çalışmaları ve eylemleri geliştirmek için gerçeklere dayalı bilgileri sunarak hükümetlerin, STK'ların, araştırmacıların, medyanın ve hatta bankaların dikkatini çekmiştir (MIPEX. 2023). Bu anlamda MIPEX tarafından yayınlanan verilerin birçok ülke ve kuruluş tarafından saygınlığının bulunduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra MIPEX verileri ekseninde bir ülkenin entegrasyon konusundaki eylemlerini irdelemek açısından önemli etkiye sahiptir. Bu kapsamda hem MIPEX'in verileri ışığında hem de güncel olarak göçmen entegrasyonu hakkındaki gelişmeleriyle Türkiye'nin yaklaşımları ele alınacaktır.

2.3.1. Türkiye'nin Entegrasyon Yaklaşımı: Uyum ve Harmonizasyon Kavramları Ekseninde Yürütülen Politikalar

Anadolu toprakları için göç almak ve göçmenlik yeni bir durum değildir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılından bu yana önemli derecede göç alan bir konum haline gelmiştir. Tarihsel, kültürel ve coğrafi bağları açısından da bugüne kadar Suriye, Afganistan, İran ve Irak başta olmak üzere çeşitli ülkelerden göç almış ve almaya da devam etmektedir. 2015 yılından bu yana ise Türkiye, dünyanın en fazla sayıda mülteci ağırlayan ülkesi durumunda yer almaktadır. Bu nedenle Türkiye için göç yönetimi ve entegrasyonun yeni bir husus olmadığını belirtmek mümkündür. Uygulanan göçmen entegrasyonu pratiklerini ise göçmen grupların özellikleri ve devlet politikaları bakımdan ayırmak mümkündür. Örneğin, Osmanlı

İmparatorluğu'nun sonları ile Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde uygulanan entegrasyon politikaları dini ve kültürel yakınlığa dayanmaktadır (Danış. 2022: 28). Çünkü devlet nüfusu artırmayı ve millileştirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Balkanlarda kaybedilen Osmanlı topraklarından göç eden soydaşlar kısa süre içinde vatandaşlığa alınıp entegre edilmiştir. Fakat 1990'lardan itibaren hem uluslararası göçün dinamikleri değişmiş hem de uygulanan entegrasyon politikaları yetersiz kalmıştır.[101] 2000'li yılların başlarında da devam eden bu süreç göçmenlerin yaşam koşullarının belirsizlik ve geçicilik halinde şekillendiği, istihdam ve barınma gibi temel sorunların kendi başlarına çözülmeye çalışıldığı ''de facto entegrasyon'' dönemi olmuştur.

Türkiye'nin entegrasyon konusunda önemli adımlar atması ise Yabancı Ulusları Koruma Kanunu etrafında toplanmıştır. Bu kanunun ortaya çıkışı ve entegrasyon konusundaki yapısal adımların atılmasında ise 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşın etkisiyle Türkiye'ye sığınan milyonlarca göçmenin etkisi büyük olmuştur. Daha önceki bölümlerde de anlatıldığı üzere Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ni imzaladığı coğrafi sınırlılıklar ekseninde aslında mülteci olarak sıfatlandırılabilecek bir göçmen kitlesine mülteci statüsünü vermemiştir. Fakat, açık kapı politikası uygulanan Suriyelilerin burada geçirecekleri süre içerisinde belirli imkânlara erişimini sağlamak adına da girişimlerde bulunulmuştur. Kitlesel olarak Türkiye'ye gelen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan bu yabancıların (Suriyelilerin) uluslararası koruma ihtiyacının sağlanması için de YUKK geliştirilmiştir. Buradan hareketle Türkiye'nin entegrasyon politikasının YUKK'a dayandığını belirtmek mümkündür.

YUKK çerçevesinde ise entegrasyonda belirleyici ve sorumlu kurum olarak 2013 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. Bu kapsamda

[101] -O zamana değin soydaş ya da uzaktaki akrabalar olarak nitelendirilen göçmenlerin dışında kalan soylardan gelen göçmen çeşitliliği artmıştır.
-Bu göçmenler pek çok açıdan yabancı olarak görüldüğü için yasal süreçlere erişememe sorunuyla karşı karşıya kalmış ve düzensiz göçmen olarak anılmıştır.
-Bu durum karşısında yetkililer kasten görmezden gelme politikası izlemeye gayret göstermiştir.
Bkz: Danış, D., & Dikmen, H. (2022). Türkiye'de göçmen ve mülteci entegrasyonu: politikalar, uygulamalar ve zorluklar. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı, 21(Özel Sayı), 24-45. doi:10.46928/iticusbe.1106715

GİGM'in faaliyetleri, söylemleri ve politikaları Türkiye'nin entegrasyona karşı bakış açısında belirleyici bir etken olmaktadır. GİGM çerçevesinde Türkiye'nin entegrasyon politikalarına bakıldığında ise kavramsal açıdan netlik oluşmamış durumların saptandığını belirtmek mümkündür. Başlangıçta Türkiye'nin entegrasyon politikası ''harmonizasyon'' kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Şu anda bu açıklamaların yer aldığı web sayfaları kaldırılmış olsa da hem GİGM'in resmî web sitesindeki birtakım açıklamalarda hem de o dönemde entegrasyon alanında yapılan akademik çalışmalarda harmonizasyon kavramının kullanıldığını görmek mümkündür:

2014 yılında düzenlenen İl Göç Uzman Yardımcıları Uyum ve İletişim Toplantısı'nda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Uyum ve İletişim Dairesi Başkanı Sayın Atay Uslu tarafından yapılan açıklamada entegrasyonun; asimilasyon, entegrasyon ya da neo-entegrasyon olarak değil harmonizasyon olarak tanımladığı belirtilmiştir. Entegrasyonun hak temelli, merhametli, insanî, karşılıklı, bireysel ve herkesin yararına olduğunun altını çizmiştir. Aynı zamanda entegrasyonun toplumsal, tarihsel, geleneksel refleksleri sahiplendiğini ve göçü külfet değil katkı aracı kıldığını sözlerine eklemiştir. Entegrasyonu, akıl egemen ilkeleri, kalp egemen ilkelerle besleyen; sayısal değerleri kadar sevgisel değerleri olan, kirletilmiş ve yıpratılmış terimlerden uzak yeni bir yol olarak konumlandırmıştır. Ayrıca konuşmasında icra edilen her işte doğru algının önemli olduğunu vurgulayarak göç yönetim sürecinde yabancının toplum ve toplumun da yabancı algısının doğru iletişimle şekillendirilmesinin önemine işaret etmiştir (GİGM. 2014)[102]. 2017 yılında Olcay Uçak tarafından yapılan '' Göç Hareketleri ve Medyada Göçmen Haberleri'' adlı çalışmada da Türkiye'nin entegrasyon çalışmalarının temelinin ''harmonizasyon'' kavramıyla ilişkilendirildiği belirtilmektedir (Uçak. 2017: 243).

Harmonizasyon kavramı ise Latince kökenli olan ''hamonia''dan gelmektedir. Harmonia da Yunanca kökenli "ἁρμονία"dan türemiştir ve uyum, denge ve düzen anlamına gelmektedir. Buradan hareketle harmonizasyon terimi ile uyum teriminin

[102] Tam metne ulaşmak için (Erişim: 23.02.2024): https://www.goc.gov.tr/il-goc-uzman-yardimcilari-uyum-ve-iletisim-toplantisi-duzenlendi

birbiriyle aynı anlamları taşıdığını belirtmek mümkündür. Fakat burada Türkiye'nin standart entegrasyon terimleri yerine harmonizasyon gibi farklı türde kavramlar eşliğinde entegrasyon politikasını tanımlaması, uygulamada farklı düşünceleri hedeflendiğinin göstergesi olarak tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Nitekim, Kaplan (2022: 286) tarafından yapılan çalışmada Türkiye'nin entegrasyon yerine harmonizasyonu öne çıkarması uyum politikalarının dayandığı kalıcılık olgusuna odaklanmaktan kaçındığının göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Fakat, 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Genel Müdürlük statüsünde kurulmuş olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ise Başkanlık statüsüne geçirilmiştir (GİGM. 2023). Beraberinde ise Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü görevine Gökçe OK getirilmiştir. Göç İdaresindeki bu değişiklikler entegrasyon politikasının da yeniden şekillenmesine neden olmuştur. O tarihe kadar entegrasyon politikası olarak ''harmonizasyon'' terimi kullanılırken artık ''uyum'' kavramının tercih edilmeye başlandığı görülmüştür. Bu kapsamda Göç İdaresi Başkanlığı tarafından entegrasyon politikası olarak ''uyum''un ne anlama geldiğini irdelemek gerekirse;

Öncelikle uyum çalışmaları konusunda görevlerin belirlendiği YUKK'un 96. Maddesinin geçerliliği koruduğu belirtilmektedir. Bu maddede ise uyum, *''yabancılara ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandıracak faaliyetler''* olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kanun, bu doğrultuda kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların koordineli çalışma yürütmesini öngörmektedir.

Göç İdaresinin Uyumu tanımlama biçimindeki bir diğer unsur ise uyum felsefesini karşılıklılık, gönüllülük ve kurumlar arası iş birliği ile açıklamasıdır.

Vizyon olarak Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı **(EK 2)** Doğrultusunda hareket edildiğinin belirtildiği uyumda; Bilgilendirme, toplumsal uyum ve farkındalık artırma hedefiyle; Yabancılar, ev sahibi toplum, sivil toplum kuruluşları, basın mensupları, akademi, kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik 'Göç ve Uyum' konularında faaliyet yürütüldüğü belirtilmektedir. Bu doğrultuda Göç İdaresi tarafından uyum; *''Hem yabancının hem de ev sahibi toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmayı hedefleyen, asimilasyoncu olmayan, ev sahibi toplumun da göçmenlere uyum sağlanmasını ve yabancıların kendi yeteneklerini ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar dahil olmak üzere yaşamın tüm alanlarında gerçekleştirmesini amaçlayan, gönüllülük esaslı politikadır''* şeklinde tanımlanmaktadır (GİB. 2024).

Uyum kavramının özüne bakıldığında ise tıpkı entegrasyon gibi evrensel bir tanımı olmadığı fakat çoğunlukla dayanışma ve birliktelik kavramlarına karşılık gelebilecek şekilde kullanıldığı görülmektedir (Demirava. 2021: 3). Nitekim Türkçe literatüre göre de ‘’bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk’’ anlamını taşımaktadır (TDK. 2021). Burada anlaşılması gereken önemli husus; uyum kavramının bir toplumda yaşayan yabancıların ya da azınlıkların ev sahibi toplumda, toplumsal bütün içinde huzuru bozan bir tehdit unsuru olarak görülmesinden ziyade (Erdoğan. 2020: 12) farklılıkların eşitsizlik ve çatışmaya neden olmadan toplumsal huzurun amaçlandığı bir sistemi nitelendirmesi gerektiğidir. Buna göre uyumun baskın kültür içerisinde boyun eğici bir kabullenme hedefine yönelik çalışmalar bütünü olarak görülmesinden ziyade, farklılığın saygınlık görebileceği ve herkesin kendi değerini ifade edebilme özgürlüğüne sahip olabileceği bir toplum tezahürünün ön planda tutulması gerektiği belirtilebilmektedir. Bu tanımlamalar ekseninde bir uyum politikasının hem toplumsal sistemlerin tümüyle erişilebilir olmayı hem de farklı kültürel değerlere sahip birçok bireyin bir arada yaşayabilmesini öğütlemesi gerekir.

Önceki bölümlerde de ele alındığı üzere başarılı bir entegrasyondan söz edebilmek için sisteme, sosyal alanlara, güvenlik ve bilgiye ve hak ve vatandaşlık gibi unsurlara erişimin olması gerekmektedir. Tüm bu unsurlara erişim hakkının verilmesi her şeyden önce göçmenin varlığının kabul edilmesi ve aynı zamanda da hukuki

görülebilmesi anlamını taşımaktadır. Fakat Türkiye'nin entegrasyon konusundaki tutumuna bakıldığında asimilasyon ve çok kültürlülük politikaları yerine sosyal uyumun tercih ediliyor olması, temelinde göçmenin kalıcı olmayacağı fikrine dayandığının göstergesidir. Bunu yapılan uyum tanımında görebilmek mümkündür: Uyumun -gönüllülük- esasına bırakılması ve asimilasyoncu bir çizgide gerçekleşmeyeceği özellikle belirtilmektedir. Buradan hareketle asimilasyonun zaten bir seçenek olmaktan çıkarıldığı görülebilir. Gönüllülük esasına dayandırılan bir politika olması da başarılı bir entegrasyon için gereken unsurların göçün yönetişimsel bir süreçle yürütülmesi gerektiği vurgusuna ters düşmektedir. Tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin belirlediği uyum sürecinde göçmenlerin geleceklerine yönelik bir vaatte bulunulmadığını belirtmek mümkündür. Hâlihazırda göçmenlere verilen Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma Statüleri göçmenin günlük hayatta temel insan haklarına erişimini kolaylaştıracak bir düzenek çerçevesinde kurgulanmıştır. Bu statüler verilirken göçmenlerin ''misafir'' olarak tanımlanması da göçmenlerin geçici oldukları vurgusunu desteklemektedir.

Aynı zamanda yine bir önceki bölümde belirtilen uyumun sistem uyumu ve sosyal uyum şeklinde ayrıştırılması çerçevesinde Türkiye'nin uyum politikasını değerlendirdiğimizde sistem uyumunu niteleyen uygulamaların benimsendiği görülebilmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan ''Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'' **(Ek 2)** ve ''Türkiye'de Yaşam Rehberi'' gibi çalışmalar göçmenlerin eğitim, sağlık, kültür ve sosyal yaşam, çalışma hayatı vs. gibi alanlarda yönlendirilmesini desteklemektedir. Bu çalışmalara teorisel açıdan bakıldığında sistemsel uyumun destekleyicisi olabilecek nitelikte şeklinde belirtilebilmektedir. Bu çalışmalar ve beraberinde Türkiye'nin uyum politikasının gelecek vaadinde bulunmayan ve geçicilik unsurunu gözeten bir anlayışa dayanması bir yere kadar haklı bir gözetim olarak değerlendirilebilir. Fakat şu anki durum gözetildiğinde Suriyelilerin Türkiye'ye gelişlerinin üzerinden 10 yılı aşkın sürenin geçmesi, beraberinde bölgesel dinamiklerin artması sonucu Afgan, Rus ve Ukraynalı gibi birçok bölgeden göçmene ev sahipliği yapıyor olması göçmenlerin kalıcılığı ve uyum konusunda net bir tutum geliştirmesini gerekli kılmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun, Türkiye'nin düzensiz göçmen ve entegrasyon politikaları konusunda önemli bir adımı nitelendirdiğini de belirtmek mümkündür. Bunun en büyük doğrulayıcısı MIPEX tarafından yapılan Türkiye değerlendirmesinde görülmektedir. 2010 yılının MIPEX verilerine göre Türkiye, entegrasyon yaklaşımı açısından tüm MIPEX ülkeleri arasında son sırada yer alırken, 2019 yılında yapılan son güncellemede ise 17 puanlık bir artış göstererek entegrasyon politikalarında en büyük ilerlemeyi kaydeden ülkeler arasında yer almıştır. Fakat buna rağmen Türkiye MIPEX'in son 10 ülkesi arasında yer almaya devam etmektedir. Türkiye'nin bu kadar kısa sürede MIPEX verilerinde büyük sıçramalar kaydetmesindeki en önemli husus ise MIPEX'in temel kapsamlı yaklaşım olarak sınıflandırdığı şeyi geliştiriyor olmasından kaynaklanmaktadır. Yani Türkiye'nin 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Başkanlığı'na uluslararası koruma, çalışma izinleri, oturma izinleri ve göçmenler ile toplumun karşılıklı 'uyumlaştırılması' için yeni prosedürler oluşturma gibi görevler bırakması entegrasyon konusunda öne çıkmasını sağlamıştır. MIPEX'e göre bu temel değişimler ile Türkiye bir göç ülkesi olarak kendi gerçekliğini tanımaya başlamıştır (MIPEX. 2024).

Geçtiğimiz beş yıl boyunca da Türkiye yasal sakinlere eğitim, sağlık ve ayrımcılık korumasına temel erişim sağlamayı taahhüt etmiştir. Aynı zamanda Türkiye, ilk kapsamlı ayrımcılıkla mücadele kanunu olan 2016 tarihli Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununu (2016) kabul etmiştir. Ayrıca Türk eğitim sistemi, başta Suriyeli mülteciler olmak üzere göçmen öğrencileri ve Türkçe öğrenenleri entegre etmeye ve desteklemeye başlamıştır. Sağlık sektörü de belgesiz olanlar da dâhil olmak üzere tüm bölge sakinleri için bir miktar asgari sağlık hizmeti erişimini garanti ederken, aynı zamanda göçmen hastaların sağlık hizmetlerine erişmeleri için temel bilgi ve destek sağlamıştır. Son olarak ise, uluslararası reform eğilimleri takip edilerek, Türk işgücü piyasasına ve Türk vatandaşlığına erişime yönelik küçük prosedür iyileştirmeleri yapılmıştır (MIPEX. 2024). Bunun gibi birçok yenilik MIPEX göstergelerindeki Türkiye'nin entegrasyon yaklaşımında olumlu

değişkenlerin doğmasını sağlamıştır. Buna göre MIPEX göstergelerindeki olumlu değişiklikler ise şöyle sıralanmıştır:

- Kamu istihdam hizmetleri,
- Göçmenlerin öğretmen işgücüne katılmasına yönelik tedbirler,
- Göçmen grupların eğitim durumuna yönelik tedbirler,
- Eğitimde dil öğretimi standartları,
- Eğitimde dil öğretimi,
- Her seviyede eğitim rehberliği,
- İletişimsel/akademik akıcılık,
- Yüksek Öğrenime erişim,
- Daimî ikamet için sosyal güvenliğe ve yardıma erişim,
- Çifte vatandaşlık,
- Kanun doğrudan/dolaylı ayrımcılığı, tacizi ve talimatı kapsar,
- Ayrımcılıkla mücadele: Sosyal koruma,
- Ayrımcılıkla mücadele: Konut dâhil kamu mal ve hizmetlerine erişim ve bunların arzı,
- Ayrımcılıkla mücadele: uygulama mekanizmaları,
- Eşitlik kurumunun görev alanı,
- Eşitlik kurumları,
- Belgesiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişim koşulları,
- Göçmenler için haklara ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaya ilişkin bilgiler,
- Göçmenler için sağlık eğitimi ve geliştirilmesine ilişkin bilgiler,
- Sağlık tercümanlarının maliyeti/bulunabilirliği,
- Göçmenlerin bilgi sağlama, hizmet tasarımı ve sunumuna katılımı (MIPEX. 2024).

MIPEX'in entegrasyon göstergelerine göre Türkiye'deki olumsuz değişiklikler ise ''Aile birleşimine olanak tanınmaması'' olarak belirtilmiştir. Bu büyük reformlarla birlikte Türkiye'nin entegrasyon politikalarının toplumsal entegrasyon açısından ''hafif olumsuzdan'' ''yarıya kadar olumluya'' doğru değişim gösterdiğini belirtmek mümkündür. Ancak yine de Türkiye'nin entegrasyon yaklaşımlarının henüz tam

anlamıyla entegrasyon için uyumlu olmadığı da belirtilen bir diğer husus olarak karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi de MIPEX'in (2024) belirttiğine göre politikaların hem yabancı hem de Türkler için temel hakları, eşit fırsatları ve uzun vadeli güvenliği sağlama konusunda kapsayıcı olmamasından kaynaklanmaktadır.

Geçtiğimiz on yılı aşkın süre boyunca Türkiye'nin göç ve entegrasyon politikası üzerine bir dizi değişiklik ve güncelleme getirilmiştir. Özellikle AB ile 2015 yılında yapılan Ortak Eylem Planı sonrasında Türkiye'nin entegrasyonu önemsediği ve bugüne nazaran daha istikrarlı adımlar attığı görülebilmektedir. Bunu o dönemde yapılan faaliyetlerden ve hatta 2018 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanan 5 Yıllık Kalkınma Planı içerisine dâhil edilmesinden anlamak mümkündür. Fakat gelişen zaman içerisinde Türkiye AB ile birçok krizin eşiğine girmiş ve Sığınmacılar için tam korunmacı yaklaşım diyebileceğimiz bir tavır sergileyen AB'ye karşı koz olarak kullanmaktan çekinmemiştir. Süreç bu şekildeyken sığınmacılara karşı istikrarlı bir entegrasyon politikasından kaçınılması veya oluşturulmaması gelecek adına iyimser olunmasını engellemektedir. Üstelik tüm bunların da ötesinde bugün Türkiye'nin entegrasyon politikasının uyum ile açıklanmaya çalışılmasının da sorgulandığı durumlar ile karşılaşılmaktadır. Örneğin, Erdoğan (2015: 20) uyum yerine toplumsal kabul kavramını önermektedir. Buradaki en büyük savı da toplumsal kabul kavramının uyum sürecindeki her iki toplumsal öğeye de eşit sorumluluk yüklemesinden ortaya çıkmaktadır. Çünkü uyum kavramı temel bir toplumsal yapıya ve ona uyumlanmayı zorunlu kılan bir başka toplumsal grubu ifade etmektedir. Böylece uyum, asıl olanı kabullenenler için sorumlulukları ortadan kaldırma, sonradan eklemlenenlerin asimilasyonu için de zemin hazırlamaktadır (Erdoğan. 2015: 20).

Türkiye özelinde (Suriyeliler) uyum, harmonizasyon, asimilasyon gibi birçok kavramla açıklanmaya ve forma ulaştırılmaya çalışılan entegrasyonun bir de gerçekleşmesinin imkânsızlığı üzerine teoriler üreten araştırmacılara da rastlanmaktadır. Örneğin; Özdağ (2022: 120) Suriyeliler ile entegre olmanın mümkün olamayacağını söyler. Çünkü Özdağ'a göre bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlardan en belirgin olanı;

- **Coğrafi Dinamikler:** İlk olarak Suriye ve Türkiye'nin sınırdaş olmalarından kaynaklanan etkileşimdir. Türkiye'deki Suriyelilerin kendi ülkeleri ile yoğun etkileşimde olmaları Türk toplumuna ve kültürüne entegre olmayı engelleyecektir.
- **Kimlik Sorunu:** İkinci husus ise Suriye'nin Arap milli devlet formatında eğitilen ve seçkin Arap olduklarına inanan kitlelerin alt kültür olarak gördükleri Türk kültürünü benimsemelerinin mümkün olmayacağıdır. Suriyeliler, etnik bir kimlik değil, güçlü bir milli kimlik taşımaktadırlar. Etnik kimlikler daha kolay entegre edilebilirler. Ancak milli kimliklerin entegre edilmesi çok mümkün değildir.
- **Sayısal Büyüklük:** Üçüncü husus da Türkiye'deki Suriyelilerin sayısının entegre edilmeye müsait olmamasıdır. Bu ölçüde büyük ve büyüyen sayı Arapları entegrasyona değil, aksine ayrıştırmaya teşvik edecektir. Kültürel üstünlük inancı ile sayısal büyüklük bir araya gelince entegrasyon mümkün olmaktan çıkacaktır (Özdağ. 2022: 120).[103]

Son dönem tartışmalarına bakıldığında ise göçmenlerin geçici olduklarına dair kamuoyunun topluma yansıması, göçmenlerin istenildiğinde geri gönderilebilecek bir şey olarak görülmesine neden olmuştur. Castles'ın (2002: 113) entegrasyonun ev sahibi toplum ile göçmenler arasında çift yönlü gerçekleştirilmesi gereken bir şey olduğu tezi de düşünüldüğünde göçmenlerin geçici oldukları fikri uyum sürecini sekteye uğratan bir başka unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum ve beraberinde göç edilen ülkedeki kalış sürelerinin uzaması göçmenlerin geleceğine yönelik belirsizliğin nesiller boyunca devam etmesi sonucuna sürüklenmektedir. Belirsizlik ise göçmenlerin kimlik sorunlarının ve kendi kültürlerini ifade edememe sorunlarının baş göstermesine neden olmakta, bu da çok yönlü uyum sorunlarını ortaya çıkarmaktadır

[103] Bu noktada Ümit Özdağ'ın siyasi kimliği göz önünde bulundurulmalıdır. 2023 Türkiye Genel Seçimlerinde Zafer Partisi adı altında Türk siyaset tarihine giren Özdağ, milliyetçi bir tutum sergilemesi ve Suriyelilerin Türkiye'deki varlıklarına tepki göstermesiyle çokça gündeme gelmiştir. Bu çalışmanın 149-150'nci sayfalarında da değinildiği üzere; Avrupalı siyasetçilerin farklı seçim dönemlerinde *''Bütün göçmenler teröristtir''* algısı yaratarak güvensiz ülke imajı oluşturup oy oranlarını artırdığı bilinmektedir. Bu handikap göz önünde bulundurulduğunda, Özdağ'ın Suriyelilerin entegre edilemeyeceğine dair teorilerinde aynı algının yaratımına yönelik bir kaygı güdebileceği ihtimalini doğurmaktadır. Bu da Özdağ'ın teorilerine karşı şüpheci yaklaşmaya neden olmaktadır.

(Perşembe. 2009: 245). Sonucunda ise marjinalleşme tehlikesi baş göstermeye başlayabilmekte ve göçmenler için radikal eylemlere yol açabilmektedir (ECRE. 2005: 10). Bu ev sahibi toplumlar için basit bir dışlama meselesi iken göçmenler için şiddetli tepkimelere dönüşebilmektedir. Abadan-Unat'ın da (2017: 11) dediği gibi, ' *''Kültürel farklılık, göçmen kabul eden bir kısım ülkeler için bir dışlama gerekçesi iken azınlıklar için de direniş mekanizması olabilmektedir''*

Bu nedenle entegrasyon Türkiye için bir seçenek olmaktan ziyade zorunluluktur. Türkiye'deki entegrasyon politikaları ise göçmenin temel ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde niteliklerden oluşmaktadır. Ancak gündelik hayatın içerisinde göçmenlerle yerli halk arasındaki ilişkinin dinamiklerinin belirlenmesi spontane gelişmelere bırakılmıştır. Bunu geliştirilen politikaların uyum kavramı çatısı altında açıklanmaya çalışılmasından anlamak mümkündür. Uyum hem göçmenin yerli halka tehdit olmasını engelleyecek kadar bütünleşmeyi ve dayanışmayı vurgulamanın hem de göçmenleri vatandaş olarak görmek kadar geleceğe dönük olmamanın tezahürüdür. Bu nedenle uyumun anahtar kavram olarak kullanıldığını belirtmek güç değildir. Fakat uyum kavramında belirlenmesi gereken şey net uygulamaların ortaya çıkarılmasıdır. Bunun için de başta Türkiye'nin kendini göçmenli bir toplum olarak algılaması gerekmektedir. MIPEX'in Türkiye hakkındaki raporunda Türkiye'nin olumlu seyreden entegrasyon politikalarının bir nedeni olarak göçmenli bir toplum olduğunu anlamaya başlaması gösterilmiştir. Ancak aynı MIPEX raporunda henüz entegrasyon politikasının en düşük olan ülkeler arasından çıkamadığı da belirtilmektedir. Bu nedenle cevaplanması gereken sorular güncelliğini korumaktadır. Aykaç ve Karakaş'ın da (2022: 427) çalışmalarında belirttikleri üzere; Esasen asimilasyon, entegrasyon, uyum ya da çok kültürlülük politikalarından herhangi birine karar vermeden önce sorulması gereken soru "Bu ülkenin geleceğinde göçmenlerin yeri neresi?" sorusudur. Fakat Türkiye'de benimsenen uyum politikalarının, sorumlu kurumların başına getirilen yöneticilerin yönelimleri çerçevesinde şekil değiştirdiği gerçeği bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'de göçmenlerin yerinin ne olduğu ve uyumun mümkün olup olmadığı sorusuna cevap verilebilmesi için öncelikle kişi

odaklı politikalardan sistem odaklı politikalara geçilmesi gerektiği söylenebilmektedir.

2.3.2. Küresel Bir Entegrasyon Yaklaşımı Olarak Avrupa: Çokkültürlülük Kavramı Ekseninde Yürütülen Politika ve Uygulamalar

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana iki önemli tehdit ve fırsat üzerine yoğunlaşmaktadır. Birincisi savaş sonrası azalan nüfusun gelişim seviyesinin yükselmesi sonrasında da doğum oranlarındaki düşüşle devam etmesidir. İkincisi ise Kıtada giderek artan göçmen oranının iş gücü açığını kapatabilmesi bakımından değerlendirilmesidir. Başlangıçta geçici olmaları öngörülen göçmenlerin kalıcılığının fark edilmesiyle birlikte o zamana kadar görmezden gelinen büyük bir yabancı nüfusun varlığı görülmeye başlanmıştır. Bu nedenle heterojen bir demografiye bürünen bu ülkelerde göçmenlerin toplumsal uyumu için entegrasyon politikaları gündeme gelmeye başlamıştır. AB ülkeleri buna yönelik öncü politikaları ortaya koymak adına hızlı gelişmeler kaydetmiştir. Çünkü entegrasyon göçmenlerin sadece iş gücü açığını kapatmak için kullanılmasını değil, aynı zamanda (ya da asıl) toplumsal huzuru ve bütünlüğün sağlanmasını içermektedir.

Bu ana etkenin yanı sıra bugün AB içerisinde entegrasyon için birçok gerekçe bulunmaktadır. Bunların başında da Avrupa'nın giderek artan nüfus azalışı gelmektedir. Birleşmiş milletlerin tahminine göre 2020 yılından itibaren gelişmiş ülkelerin nüfusu azalmaya başlayacak ve bu azalış en fazla AB ülkelerinde yaşanacaktır (ORSAM. 2012: 9). AB ülkeleri ekseninde yapılan projeksiyona göre 2025 yılında AB'nin toplam nüfusu 478 milyona ulaşacak, 2050 yılında bu sayı 462 milyona gerileyecektir. Bu ülkelerin göç almayacağı varsayılırsa 2050 yılında AB nüfusu 415 milyona kadar düşecektir (İçduygu. 2009: 207). AB ülkelerinde yaşanan bu düşüşün iş gücü piyasalarında da karşılık bulması beklenmektedir. Eurostat verilerine göre 2016 yılında AB'nin çalışma yaşı nüfusu toplam nüfusunun yaklaşık üçte ikisini (%65.3) oluşturuyorken 2060 yılında bu oranın %56.1'e kadar düşeceği tahmin edilmektedir (Eurostat. 2019). Bu veriler ışığında AB'nin refah düzeyini koruyabilmesi için göçmenlere ihtiyacı olduğu belirtilebilmektedir. BM'nin 2002

yılında yayınladığı rapora göre de Avrupa ülkeleri ekonomik bir kriz yaşamamak için 2050 yılına kadar 80 milyon göçmene ihtiyaç duymaktadır (Şenocak. 2005: 50).

AB'nin göçmenlerin entegrasyonu için politikalar geliştirmesinin bir diğer gerekliliği de sosyo-kültürel gerekçelerden oluşmaktadır. Çünkü ülke ekonomisine katkı sağlaması beklenen göçmenlerin entegrasyon sorunundan kaynaklı marjinalleşmesi sosyo-politik bir tepkiyle karşılaşılmasına neden olabilme tehdidine sahiptir. Bir diğer açıdan uyum sorunlarının beraberinde yaşanan işsizlik suça karışma oranlarını da artıracaktır. Örneğin Almanya'da halkın yüzde 9'unu oluşturan yabancılar suç oranlarının yüzde 33'ünü ve Fransa halkının yüzde 8'ini oluşturan yabancılar ise suç oranının yüzde 26'sını oluşturmaktadır (Koçak ve Gündüz, 2016: 72). Bu nedenle Avrupa için etkili entegrasyon uygulamaları büyük önem taşımaktadır.

Entegrasyon uygulamalarında ise AB ülkelerinin öncelikli tedbirleri, AB topraklarına giren mültecilerin durumlarını ele alacak bir sistem geliştirmek ve iltica taleplerine göre birlikte kabul edilmiş prosedürler meydana getirme üzerine kurulmuştur. Bu amaçla Schengen Antlaşması ve Dublin Antlaşması'nı uygulamaya koymuşladır. Ancak ülkeler arasındaki tarihi ve sosyo-kültürel özellikler nedeniyle birlik genelinde entegrasyona yönelik yaklaşımlar da çeşitlilik arz etmektedir. Bu yaklaşımlara Avrupa ülkeleri genelinde bakıldığında ağırlıklı olarak "Asimilasyon Modeli", "Çok Kültürlü Model" ve "Dışlanma Modeli"ne yönelik uygulamalara rastlamak mümkündür. Örneğin, Fransa'nın entegrasyon politikaları Asimilasyon Modeli çerçevesinde temellendirilirken, İngiltere'nin entegrasyon politikası çok kültürlülük modeli çerçevesinde uygulanmaktadır. Almanya'da uygulama alanı bulan dışlanma modelindeyse "yerli halkla eşit kabul edilmeyen ve sahip olduğu ekonomik ve sosyokültürel haklar sınırlandırılmış" göçmenlerden bahsedilebilmektedir (Koca, 2002). Söz konusu ülkeler tarafından geliştirilen bu entegrasyon politikaları göçmenlerin ülkede kalış süresi, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyi ve ev sahibi toplum ile kültürel yakınlaşmaları gibi etkenler çerçevesinde şekillenmekte ve göç alan ülkeler bu modellere göre çeşitli uygulamalar geliştirmektedir.

Geliştirilen uygulamalar arasında en dikkat çekeninin ise İngiltere, Hollanda ve Almanya'da yapılan entegrasyon testlerinin olduğu görülmektedir. Entegrasyon testleri vatandaşlık almadan önce yapılmakta, kişilerin Avrupalı olup olmadıkları, yeterinde batılı düşünüp düşünmediklerinin ölçümü tespit edilmektedir (Synder. 2006: 25). Test sorularının keskin sonuçlara ulaşmada yardımcı olduğunu belirten görüşler mevcut olsa da çok kültürlülüğün yaygınlaştırılmasından ziyade kısmen asimilasyonun talep edildiğine dair görüşler söz konusudur. Bu görüşe sahip olan Synder'e göre (2006: 49) her üç ülkenin de ortak noktası varılan ülkenin yaşayış tarzının ve değerlerinin kabul edilmesinin talep edilmesidir. Bu talep doğrultusunda gerçekleşen değişimin büyük bir ideolojik dönüşümü ve zorla kabullenmeye sürüklediğini belirtmek mümkündür. Dolayısıyla entegrasyon politikalarının genel itibariyle çok kültürlülüğü öne çıkarmaktan ziyade kültürel asimilasyona doğru bir değişimi temsil ettiği belirtilebilmektedir (Synder. 2006: 50).

Nispeten AB seviyesinde göçmenler için yürütülen uygulamaları sıralamak mümkündür. Bunlar; politik katılım, vatandaşlık kazanımı, aile birleşimi, emek piyasasına erişim, barınma ve misafir toplumun değerlerinin korunması olarak sıralanabilmektedir. Bu politikaların işleyiş sürecini iyileştirilmesi adına da Avrupa Parlamentosu tarafından ülkelerin entegrasyona dayalı gönüllü sektörler, toplumsal kuruluşlar ve göçmenlerden oluşan birimlerin koordinasyon içerisinde çalışmasını destekleyen politikalar geliştirilmiştir (Tekin. 2009: 89). Ancak tüm bu politikalara rağmen Avrupalı politikacılar göçmenleri ve azınlıkları, halklarının içerisine entegre etme konusunda bireyi önceleyen neo-liberal devlet anlayışını öne çıkaran bir anlayış sergilemeye odaklanmaktadırlar. Bu da çok kültürlülüğün sonunun geldiğine dair birtakım tartışmaları gündeme getirmektedir. Bu durum entegrasyon politikalarının ekonomik odaktan kültürel içermeye doğru evrilmesine neden olmuş ve yıllarca göçmenlerin kendi kaderini kendinin tayin etmesi gerektiği beklentisi yerini, devletlerin yeni gelen göçmenlerden beklediği birtakım beklentilere bırakmıştır. Eşgüdümlü şekilde yerel uygulamalar geliştirilmiştir. Örneğin, Almanya için entegrasyonda kilit nokta dil öğrenimi olarak gelişirken, Fransa için bu durum kültürel uyumlanma olarak gelişmiştir (Berlinghoff. 2013: 10).

Her ne kadar son yıllarda Suriyeli göçmenlere karşı olumsuz davranışlar geliştirilmiş olsa da (yukarıda da değinildiği üzere) AB'nin politika ve stratejilerini göçmenlere halkın ihtiyaçları ve gereklilikleri doğrultusunda belirlediği ve bu bakış açısının geleceğe taşınmasının beklendiği belirtilebilmektedir. Bu anlamda 1997'de Amsterdam Anlaşması göç sorununa değinerek serbest dolaşım haklarının prensiplerini ortaya koyan ilk anlaşmadır (Apap. 2001: 11). 1999'da geliştirilen Tampere Programı da Amsterdam Anlaşması'ndan sonra Avrupa Konseyi tarafından ortaya koyulan önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır. Tampere Programı ise dört başlıklı ortak bir göç politikasını öngörmektedir. Bunlar: (Koçak ve Gündüz. 2016: 75).

- Avrupa İltica Sistemi,
- Yasal göç ve entegrasyon,
- AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları için yasadışı göç ile mücadele,
- Transit ülkelerle birlikte çalışmayı hedefleyen politikalar.

2004 yılında ise ortak iltica ve göç politikalarının belirlenmesi amacıyla Hague Programı geliştirilmiştir. Hague, Tampere'de kabul edilen hususların devamlılığı gibi bir niteliğe sahip olsa da AB'nin göç ve iltica konusundaki yaklaşımını ortaya çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Anlaşma maddelerine bakıldığında göç hareketlerine dengeli bir bakış sergilenmesi gerektiği ve göç hareketlerinin pozitif etkisini maksimize etmeye odaklanılması gerektiği belirtilmektedir. Hague'den sonra da 2005 yılında ''3. Dünya Ülkesi İnsanları Entegrasyon Ortak Programı'' kabul edilerek bu konuda süreklilik içeren çalışmalarda bulunulmuştur (Collet. 2011: 6).

2005 yılında ise Avrupa Birliği'nin göç ve entegrasyon konusundaki yaklaşımlarının bugün dahi geçerliliğini koruyan Yeşil Doküman hazırlanmıştır. Burada göç hakkında tüm konular tartışılmış ve genel çerçevede ekonomik göç üzerine belirli kuralların oluşturulması sağlanmıştır. Yeşil Doküman, üye ülkelerin güncel demografik yapıları hakkındaki sorunların altını çizmiş ve AB'nin uluslararası sorumluluklarını ortaya çıkarmıştır (Bertozzi. 2007: 11). Çoğu AB ülkesi, göçmen işçilerin ve ailelerinin uyum sürecini kolaylaştırmak adına birtakım programlar

geliştirmişlerdir. Bu programların çoğu genç göçmenlere (işsizlikten en fazla etkilenen kitle oldukları için) ve kadınlara yönelik temel eğitim, dil eğitimi ve mesleki eğitim gibi önemli içeriklerden oluşmaktadır (Bingöl. 2006: 79). Bu noktada eğitim hakkındaki entegrasyon faaliyetlerinin önemi görülebilmektedir. Birçok görüşe göre de eğitim göçmenlerin topluma entegre olabilmesinin temelidir ve onların sosyo-kültürel bütünleşmesi için öncelikli faktördür. Bingöl'ün de (2006: 76) dediği gibi; ''Göçmen çocukların bugünkü eğitimsel kazanımları göçmenlerin gelecekteki entegrasyonlarının nasıl gelişeceği konusunda önemli bir göstergedir''.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GÖÇ YÖNETİŞİMİ VE GÖÇ İLETİŞİMİ: GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMUNDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ VE ÖNERİLER

3.1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Göç, dinamik ve karmaşık bir süreçtir. Bir yandan göçmenin yaşadığı yerden ayrılış, taşınma ve yeni topluma adapte olma süreçlerini kapsarken, diğer yandan ev sahibi toplumlar açısından yeni topluma alışma, kabul ve bir arada yaşamaya yönelik ortak değerler oluşturma gibi birçok unsur barındırmaktadır. Bu sebeple göç yalnızca bir eylemden ibaret değildir; beraberinde birçok olguyu da doğurmaktadır. Tarih boyunca çeşitli sebeplerden ötürü farklılıklarına rağmen bir arada yaşayan birçok toplum türü ortaya çıkmıştır. Farklı topluluklara ait farklı dinamikler, zamanla bir arada yaşamanın getirdiği yükümlülükler bakımından kendi formuna bürünmüş yeni toplum biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fakat, koşulları ne olursa olsun, bir arada yaşama durumu söz konusu olduğunda, toplumsallaşma aşamaları devreye girmektedir. Bir grubun toplumsallaşabilmesi için (Aristoteles'in belirttiği üzere) gündelik hayat içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması adına birbirlerine gereksinim duymaları, iyi yaşama ve ortak yaşama arzularının olması gerekmektedir (Aristo, 1968: 107).

Günümüzde göç ve sonrasında gelişen dinamikler çerçevesinde toplumsallaşabilmeyi değerlendirdiğimizde de gereksinim, iyi ve ortak yaşama arzusu gibi unsurların geçerliliğini sürdürdüğünü belirtmek mümkündür. Ancak, günümüz toplumsal yapıları belirli sınırlar etrafında şekillenen, devlet yönetimleri ve bunların içerisinde yer alan yerel yönetimlerden oluşan, beraberinde hukukî olarak kural ve kanunlarla bezenmiş bir örüntüyle varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle, göç sonrası ortaya çıkan çok kültürlü yapının yeniden toplumsallaşma ortamına kavuşması da belirli kavram, kural ve mekanizmalara dayandırılmaktadır. Kavramsal açıdan bu durum "entegrasyon" olarak nitelendirilmektedir. Göçmenlerin entegrasyon süreci için belirli kurum ve kuruluş yapıları oluşturulmakta ve bu süreç onların uygulamaya

koyduğu prosedürler çerçevesinde yönetilmektedir. Türkiye'de de entegrasyon, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Göç İdaresi Başkanlığı nezdinde yürütülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı, 2011 yılında Suriye'de ortaya çıkan iç savaşın ardından milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye göç etmesi üzerine, bu göçün kontrol edilmesi ve göç sonrası entegrasyon sürecinin uygulanması amacıyla oluşturulmuş bir kuruluştur. Göç İdaresi Başkanlığı, bu amaç doğrultusunda göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonu için "uyum" kavramını kullanmış ve misyon olarak gönüllülük esasına dayalı bir politika ilkesi benimsemiştir. Bu kapsamda başkanlık, uyum çatısı altında birçok faaliyet yürütmektedir. Ancak yürütülen çoğu çalışmaya rağmen her iki grup arasındaki çatışma ortamında bir yatışma zemini oluşmamakta, aksine günlük politik ihtiyaçlara göre belirsiz söylem ve tutumların sergilenmesi, her iki tarafın da kırılmasına ve bu kırgınlıkların şiddetli tepkilere dönüşmesine sebep olmaktadır.

Günümüzde henüz cevabını bulamayan "Suriyeliler ne olacak, geri dönecekler mi yoksa kalacaklar mı?" sorusu, Suriye'deki iç savaşın sona ermesine rağmen geçerliliğini korurken, aradan geçen 14 yılın ardından geri dönüşlerin umulduğu gibi olmaması kalıcılığın sinyalleri olarak yorumlanabilmektedir. Buna bağlı olarak entegrasyonun, Türkiye için bir seçenek değil, acil bir zorunluluk olduğu söylenebilmektedir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurularak bu çalışma, Türkiye'nin içinde bulunduğu göçmen sorununda entegrasyonun çözüm sunan bir formda nasıl şekillenmesi gerektiğini kitle iletişim araçları ekseninde irdelemektedir. Çünkü kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bu etkinin göçmenlerin uyumunun sağlanacağı ve buna bağlı olarak "Ne olacaklar?" sorusunun çözüme kavuşacağı varsayılmaktadır.

Çalışma çerçevesinde bu soruya cevap aranırken, başka soruların da cevaplanması gerektiği düşünülmektedir. Bunun için öncelikle kitle iletişim araçlarının Türkiye'de uygulanan uyum sürecinin neresinde olduğunun, daha sonra da uyum sürecinde kitle iletişim araçlarının nasıl kullanılacağının cevaplanması gerekmektedir. Çalışma, kitle iletişim araçları ekseninde değerlendirilirken de geleneksel (gazete, dergi, broşür, katalog vb.) ve elektronik kitle iletişim araçları (radyo, televizyon ve sinema) türleri ekseninde sınırlandırılmaktadır.

Çünkü; Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre, Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyelilerin toplam sayısı 2.9 milyondur. Bunların %52'si erkek, %48'i kadınlardan oluşmaktadır. Kadın ve çocuk olarak baktığımızda kayıtlı nüfusun %70'ini oluşturmaktadır. Suriyelilerin genel yaş ortalaması ise 22,3'tür. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların %33'ü okur-yazar değil, %26'sı beyan etmemiş, %13'ü diplomasız okur-yazar, %16.5'i ilkokul ve dengi okur-yazar, %6.5'i ortaokul dengi, %5.6'sı lise ve üstü eğitime sahiptir (GİB, 2024).

Bu verilerden hareketle çoğunluğu eğitim çağında olan Suriyelilerin uyum sürecinin de eğitimle tamamlanması düşünülebilirdi. Ancak, UNICEF verilerine göre Suriyeli çocukların %40'tan fazlası okula gidememektedir. Okula gidenler arasında devamlılık ve okulu/kursu tamamlama oranı ise üçte bir seviyesindedir. Bu doğrultuda Suriyelilerin bilgi alışverişini nereden sağladıkları hususunda ''televizyon'' olduğu sağlamasına gidilmiştir. Çünkü, 2021 yılında BMMYK tarafından yapılan araştırmada Suriyelilerin bilgi kaynaklarının %85,8 ile "TV/sosyal medya/internet"in ilk sırada yer aldığı görülmüştür (BMMYK, 2021). TV/Sosyal Medya/İnternet üçgeni arasında araştırma içerisinde geleneksel ve elektronik kitle iletişim araçlarının seçilme sebepleri ise şu şekildedir:

- **Maliyet Unsuru:**
  Öncelikle, akıllı cep telefonlarının kullanımı için internet erişimi gerekmektedir. Bu durum, özellikle düşük gelir seviyesine sahip göçmenler açısından maliyetli bir engel oluşturmaktadır. Geleneksel medya araçlarının (televizyon ve basılı yayınlar gibi) ise daha geniş bir erişim kapasitesine sahip olduğu gözlemlenmektedir.
- **Güvenilirlik Faktörü:**
  İkinci olarak, kitle iletişim araçlarının güvenilirliği önemli bir husustur. Oxford Üniversitesi tarafından 2020 yılında yapılan bir araştırmaya göre, geleneksel medya ile yeni medya karşılaştırıldığında, gazete ve televizyon kaynaklarından sağlanan haberlerin daha güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Özellikle göçmen topluluklarının entegrasyon sürecinde doğru bilgiye ulaşmalarının kritik bir rol oynadığı göz önüne alındığında,

geleneksel medyanın güvenilirliği, iletişim stratejilerinde dikkate alınması gereken bir unsurdur.

- **Eğitim Düzeyi ve Mesajın Alımlanması:**
  Üçüncü olarak, eğitim düzeyinin kitle iletişim araçlarından alınan mesajların etkisine olan duyarlılığı belirlediği bilimsel araştırmalarla ortaya konmuştur. Hovland, Katz, Rogers ve Klapper gibi iletişim araştırmacılarının çalışmaları, eğitim düzeyi ile iletişimde etkiye açıklık seviyesinin birbiriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Buna göre, eğitim seviyesi düşük bireyler, kitle iletişim araçlarından gelen mesajları daha doğrudan ve sorgulamadan alımlarken, eğitim seviyesi yüksek olan bireyler mesajları daha analitik ve eleştirel bir şekilde değerlendirmektedir.
- **Erişilebilirlik ve Etkinlik:**
  Son olarak, yukarıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında, geniş kitleler tarafından erişilebilirliği yüksek olan ve güvenilirlik açısından daha sağlam temellere dayanan geleneksel kitle iletişim araçlarının, Suriyeli göçmenler üzerine yürütülecek iletişim faaliyetlerinde daha etkin sonuçlar doğuracağı değerlendirilmektedir. Özellikle entegrasyon sürecini destekleyici politikalar geliştirilirken iletişim stratejilerinde geleneksel medya araçlarının öncelikli bir araç olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çalışmada irdelenen konu çerçevesinde edinilen amaç doğrultusunda sorulan soruların cevaplandırılmasıyla göç ve entegrasyona dâir bir iletişim uygulamasının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Ancak bu amaca giden yolda, öncelikli olarak Türkiye'de uygulanan uyum faaliyetlerinde kitle iletişim araçlarının sürecin neresinde olduğunun, daha sonra da uyum sürecinde kitle iletişim araçlarının nasıl kullanılacağı sorusuna cevap bulmak adına, bu konuda tek ve yetkili resmî kuruluş olan Göç İdaresi Başkanlığı'nın çalışmaları ele alınmaktadır. Bununla birlikte göç ve entegrasyon kuramları dikkate alındığında entegrasyonun sistemsel ve sosyal açıdan sağlanan iki farklı boyutu olduğu, kavramsal çerçevenin irdelendiği bölümlerde ortaya

çıkarılmıştır. Çalışma, kültürel uyum çalışmasına dayalı bir uygulama biçimi sunmayı amaçladığından, göçmenlerin uyumu "sosyal uyum" ekseninde değerlendirilmektedir.

Bu doğrultuda, kitle iletişim araçlarının sürecin neresinde olduğu ve nasıl kullanılacağının ortaya çıkarılabilmesi için Göç İdaresi Başkanlığı tarafından göçmenlerin sosyal uyumunu kapsayan çalışmaları ele alınmış, edinilen bulgulara göre çalıştaylardan konferanslara, toplumdaki çeşitli gruplarla yapılan toplantılardan eğitim faaliyetlerine kadar 21 farklı başlıkta çalışmaya rastlanmıştır. Başkanlığın iletişimsel faaliyetlerinin ise uyum başlığının dışında tutulduğu ve 8 farklı iletişim faaliyetinden söz edildiği görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle kitle iletişim araçlarının sürecin bir şekilde içerisine dâhil edildiği söylenebilmektedir. Ancak çalışmada kitle iletişim araçlarının sosyal uyum sürecinin neresinde olduğunun ortaya çıkarılabilmesi adına uyum ve iletişim faaliyetleri kapsamında seçilen örnekler irdelenmektedir.

İlgili faaliyetlerin irdelenmesi sonrası, geleneksel ve elektronik kitle iletişim araçları türleri ekseninde, kitle iletişim araçlarının göçmenlerin sosyal uyumunda nasıl kullanılması gerektiğinin ortaya çıkarılabilmesi adına: İletişim araçları kapsamında yürütülen Muyu Projesi ve Kırlangıç Dergisi incelemeye uygun örnekler olarak değerlendirilmiştir. Çünkü;

- Maliyet, güvenilirlik, mesajın alımlanabilmesi ve erişilebilirlik sebeplerinden dolayı geleneksel ve elektronik kitle iletişim araçlarını kapsayan türler olmasına dikkat edilmiştir.
- Aynı zamanda, bu çalışma kapsamında ele alınan entegrasyon kuramlarında, yapılacak bir entegrasyon çalışmasının iki boyutlu (göçmen/ev sahibi) olması ve uzun bir süreci kapsaması gerektiği olguları baz alınmıştır. Bu doğrultuda, incelenen örneklerde süreli yayınlar olup olmadığı da dikkate alınmıştır.

Çalışmada kitle iletişim araçlarının nasıl kullanılması gerektiği sorusuna cevap bulunması için de öncelikle şu anda nasıl kullanıldığının ortaya çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Buradan hareketle, çalışmada Muyu Projesi ve Kırlangıç Dergisi'ne

dayalı faaliyetler, nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizi yöntemiyle irdelenmektedir.

İçerik analizi, yazılı, görsel ya da işitsel iletişim içeriklerinin sistematik ve nesnel bir şekilde incelenmesi yöntemidir. Bu analiz türü, belirli temalar üzerinden metin ve görsel içerikleri kodlayarak bunları kategorize eder ve anlamlı örüntüler ortaya çıkarır (Krippendorff, 2004). İçerik analizi, iletişim ve medya araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir ve özellikle medya içeriklerinin belirli bir toplumsal soruna nasıl yanıt verdiğini anlamak için etkili bir tekniktir.

Araştırmalarda içerik analizi hem nitel hem de nicel veri analizi ile yürütülebilir. Bu çalışmada nitel içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. Nitel içerik analizi, metin ve diğer medya içeriklerinde tekrarlayan temaları ve belirli mesajları ortaya çıkarmaya odaklanır. Bu süreçte, medya içerikleri belirli kategorilere ayrılarak, göçmenlerin entegrasyon süreçlerine dâir çıkarımlar yapılır (Berelson, 1952). İçerik analizi ile medya mesajlarının nasıl bir sosyal uyum aracı olarak kullanıldığı değerlendirilir.

Bu bağlamda, medya içeriklerinin göçmenlere yönelik sunduğu mesajların ne anlama geldiği ve bu mesajların entegrasyon süreçlerine nasıl etki ettiği anlaşılmaya çalışılır. Bu yöntem, medya içeriklerinde yer alan semboller, dil kullanımı, söylem yapıları ve görsel unsurlar üzerinden belirlenen temaların sınıflandırılmasına olanak sağlar (Krippendorff, 2004). Çalışmada, medyada nasıl temsil edildiği, göçmenlerin topluma entegrasyonunda nasıl bir rol oynadığı bu yöntemle irdelenmiştir.

İçerik analizi yöntemindeki bu özellikler kapsamında ele alınan örnekler, faaliyetlerin genel özellikleri, ana hedefleri, hedef kitleleri, karakterler, uygulama alanları, kitle iletişim araçlarının kullanım biçimi ve entegrasyona katkısı bakımından bulgulara dayalı olarak oluşturulan temalar çerçevesinde irdelenmektedir. Nasıl kullanıldığının ortaya çıkarılması sonrasında, nasıl kullanılması gerektiği hususuna değinilmesi amacıyla da küresel ölçekte uygulanan tür ve hedeflenen kitle bakımından benzer küresel faaliyetler ele alınarak, aynı tema ayrımlarına dayalı olarak içerik analizi gerçekleştirilmektedir. Yapılan araştırma sonucunda, küresel ölçekte

Türkiye'deki çalışmalara örnek olarak gösterilebilecek bir proje olarak, Susam Sokağı Programı'nın Ortadoğu'da zorla yerinden edilmiş çocuklar için uyarlanan versiyonu Ahlan Simsim belirlenmiş ve araştırmanın karşılaştırma sürecine dahil edilmiştir. Çünkü; Ahlan Simsim projesinin etkisi, bilimsel çalışmalarla doğrulanmış ve başarı ölçütleri açısından değerlendirildiğinde güçlü bir model olarak kabul edilmiştir.

Bu proje, New York Üniversitesi etki araştırmacıları tarafından bilimsel olarak değerlendirilmiş ve çocukların duygusal gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yapılan araştırmalardan birinde, Ürdün, Lübnan ve Irak'taki yerinden edilmiş Suriyelilerin %57'si de dahil olmak üzere MENA bölgesindeki 23 milyondan fazla çocuğun Ahlan Simsim programını izlediği tespit edilmiştir.

Ahlan Simsim, Suriye çatışması ve mülteci krizinden etkilenen Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) ülkeleri için tasarlanmış olup, okul öncesi çağındaki çocukların duygusal gelişimine odaklanan kitle iletişim programlarının ilk nedensel etki değerlendirmelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Program kapsamında yapılan bilimsel çalışmalar, çocukların:

- Ahlan Simsim TV programı ve karakterleri hakkında bilgi sahibi olmasını,
- İfade edici duygu tanıma becerilerini geliştirmesini (resimdeki bir duyguyu doğru şekilde ifade edebilme yeteneği),
- Belirli sosyal senaryolar çerçevesinde başkalarının duygularını daha iyi belirleyebilmesini,
- Ahlan Simsim müfredatında hedeflenen altı duygu düzenleme stratejisinden biri olan güçlü duyguları yönetme yöntemlerinden biri olarak nefes alma stratejisini kullanmasını sağladığını ortaya koymuştur.

Bu bulgular, Ahlan Simsim projesinin çocukların sosyal-duygusal gelişimine ve entegrasyon süreçlerine doğrudan katkı sağladığını kanıtlamaktadır. Ayrıca, programın bilimsel olarak etkinliği ölçülmüş ve olumlu etkileri ortaya konmuştur. Bu bağlamda, Ahlan Simsim'in Türkiye'deki Muyu Projesi ile karşılaştırmalı olarak

incelenmesi, entegrasyon süreçlerinde kitle iletişim araçlarının etkin kullanımını değerlendirmek adına güçlü bir referans noktası sunmaktadır.

O halde, örneklemlerin incelenme biçimini yerel ve küresel ölçekte yapılan içerik analizi şeklinde tanımlamak mümkündür. Ancak, her iki incelenen örnekte kitle iletişim araçlarının nasıl kullanıldığı ortaya çıkarılırken, göç ve entegrasyon adına bir iletişim uygulamasının oluşturulabilmesi için bu araçların nasıl kullanılması gerektiği sorusuna da cevap bulunması gerekmektedir. Bu nedenle, çalışmada yerel ve küresel ölçekte ele alınan örnekler, karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelenmekte ve benzeşen ile ayrışan tarafları içerik analizinde belirlenen tüm temalar çerçevesinde karşılaştırılmaktadır.

Karşılaştırmalı analiz, iki veya daha fazla olgu, olay veya durumu belirli kriterler doğrultusunda karşılaştırmayı amaçlayan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, özellikle sosyal bilimlerde sıkça kullanılır ve benzerlikler ile farklılıkların saptanmasına olanak sağlar (Lijphart, 1971). Karşılaştırmalı analiz, vakalar arasındaki ilişkileri açığa çıkarmada, bu ilişkilerin bağlamlara göre nasıl farklılaştığını anlamada etkin bir yöntemdir. Hem nitel hem de nicel veriler bu yöntemle analiz edilebilir.

Karşılaştırmalı analizde temel amaç, vakalar arasındaki ortak unsurların belirlenmesi ve bu unsurlar üzerinden genel geçer yargılara ulaşmaktır (Ragin, 1987). Bununla birlikte, farklılıklar da incelenerek, vakaların kendi içinde nasıl çeşitlendiği ve değişkenlerin etkisi altında nasıl şekillendiği anlaşılır. Bu yöntem, incelenen vakaların birbiriyle olan ilişkilerini daha kapsamlı bir şekilde analiz etmeyi sağlar ve elde edilen sonuçların genellenebilirliğini artırır. Özellikle göçmen entegrasyonuna yönelik medya içeriklerinde kullanılan kitle iletişim araçlarının etkisi, karşılaştırmalı analizle daha net bir şekilde anlaşılmaktadır (Krippendorff, 2004). Karşılaştırmalı analiz, nitel verilerin derinlemesine incelenmesi ve aralarındaki bağların ortaya çıkarılması açısından etkili bir tekniktir.

Her iki olgunun ortaya çıkardığı benzer ve farklı durumlar, yerel ve küresel ölçekte entegrasyon/uyum faaliyetlerinin nasıl uygulandığını ortaya koymaktadır.

Aynı zamanda, yapılan karşılaştırmada ortaya çıkan farklılıklar, kapsayıcılığı ve çeşitliliği bakımından bu faaliyetlerin nasıl olması gerektiği sorusunun cevaplandırılmasına da katkı sağlamaktadır. Ancak, uyum faaliyetlerinde kitle iletişim araçlarının nasıl kullanılması gerektiği sorusuna tam olarak cevap verilebilmesi adına, kitle iletişim araçlarının etkileri ve entegrasyon kuramları çerçevesinde bir başka analize daha ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda hem kitle iletişim kuramları hem de entegrasyon kuramları nezdinde yapılan değerlendirme, göçmen entegrasyonunda kitle iletişim araçlarının kullanılma biçimine dair bir uygulamaların oluşturulmasını sağlayacaktır.

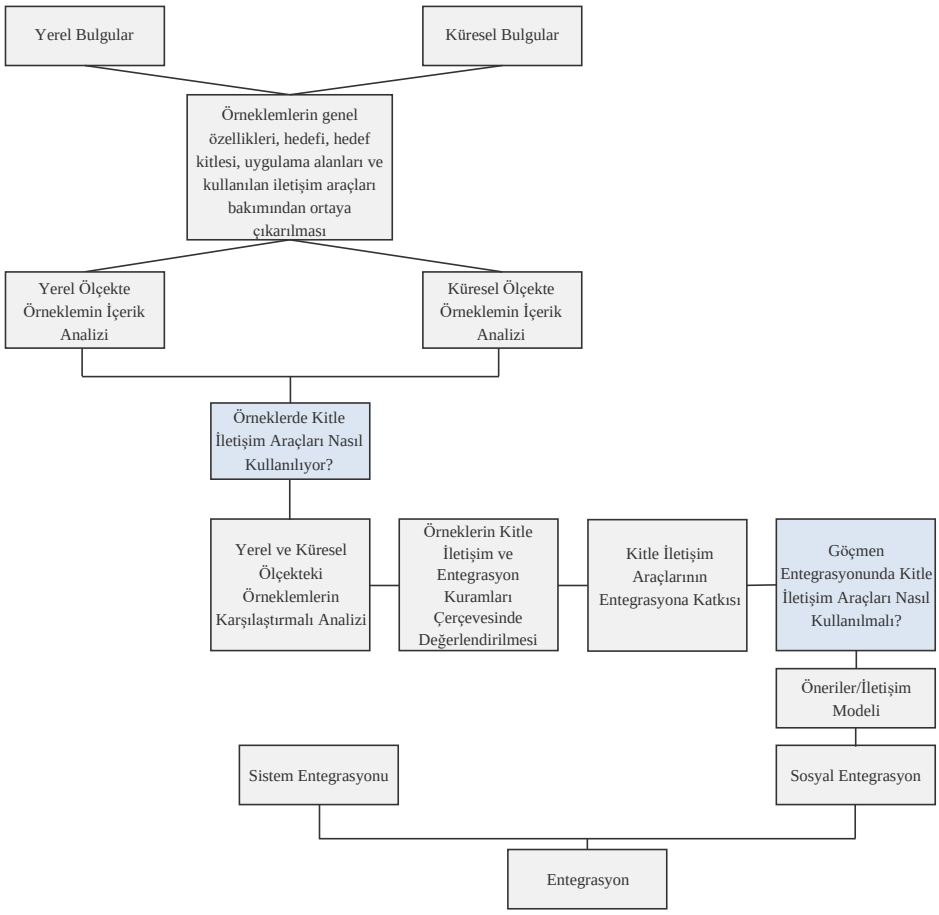

Şekil 5: Araştırmanın Yol Haritası

3.1.1. Araştırmada Referans Alınan Temaların Belirlenmesi

Çalışma kapsamında göçmenlerin entegrasyonu için gereken kapsama alanları kuramsal açıdan irdelenmiştir. İrdelenen kuramlar ekseninde göçmenlerin sosyal entegrasyonunun neleri kapsaması gerektiği sıralanmıştır. Yapılan sıralama çerçevesinde araştırmanın temaları belirlenmiş ve bulguları bu referans noktaları dahilinde analiz edilmiştir. Buna göre göçmenlerin sosyal uyumuna dair kapsanması gereken hususlar aşağıdaki gibidir.

Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi'nin entegrasyon tanımında "iki yönlü, dinamik ve uzun vadeli bir süreç" olarak belirtilmektedir. Bu perspektif, entegrasyonun sadece göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlamasıyla sınırlı kalmaması, aynı zamanda ev sahibi toplumun da göçmenleri kabul etme ve onlara uyum sağlama sorumluluğunu üstlenmesini kapsadığını belirtmektedir (ECRE, 2005: 14). Bu kapsamda, göçmenlerin sosyal uyum sürecine karşılıklı etkileşimle gerçekleşen hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun katkı sağladığı uzun vadeli ve sürdürülebilir bir süreci ifade ettiği eklenebilir. Bu tür bir yaklaşım, uyum sürecinin başarılı olabilmesi için her iki tarafın da katılımını ve esnekliğini gerektiren kapsamlı bir entegrasyon modelini yansıtmaktadır. Buradan hareketle araştırmanın bulgularında ilk aranan referans noktası **''iki yönlü, dinamik ve uzun vadeli bir süreç olması bakımından''** olarak değerlendirilmektedir.

Ager ve Strang'ın entegrasyon modelinde ise kültürel bilgi ve dil becerileri, uyumun kolaylaştırıcı unsurları arasında belirtilmiştir (Ager & Strang, 2008: 17). Esser'in entegrasyon modelinde de kültürleşme, göçmenlerin dil bilgisi ve toplum kurallarını öğrenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Esser, 2001: 8). Buradan hareketle göçmenlerin yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmeleri ve kültürel bilgiyi edinmelerinin sosyal uyum sürecinin temel gerekliliklerinden biri olduğu söylenebilmektedir. Bu hem günlük yaşamda hem de iş gücü piyasasına dâhil olmada büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda araştırmanın bulgularında ikinci aranan referans noktası **''kültürel bilgi ve dil becerilerini geliştirmesini kapsaması bakımından''** olarak değerlendirilmektedir.

Kymlicka da sosyal entegrasyon hakkındaki görüşlerinde göçmenlerin kültürel kimliklerini koruyarak topluma uyum sağlamalarını destekleyen bir yaklaşım olarak çokkültürlülük ve birlikte yaşama kavramlarını ele almaktadır (Kymlicka, 2013: 300). Eriksen ise bireylerin ve grupların farklılıklarını koruma hakkına dair görüşleriyle çok kültürlülüğe saygının entegrasyon sürecinde önemli olduğunu ifade etmektedir (Eriksen, 2001: 13). Buradan harketle göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini koruyarak toplumda var olabilmelerinin sağlanması gerektiği söylenebilmektedir. Bu, sosyal uyum sürecinin bir parçası olarak çokkültürlülüğe saygının yerleşmesini gerektirmektedir. Aynı zamanda Hoffmann-Nowotny'nin modelinde ev sahibi toplumun göçmenlere kapsayıcı politikalarla destek olması gerektiği vurgulanmıştır (Hoffmann-Nowotny, 1973: 172). MIPEX endeksinde de kapsayıcı entegrasyon politikalarının toplumsal uyumu ve göçmenlerin aidiyet duygusunu artırdığı belirtilmiştir (MIPEX, 2023). Yapılan sosyal uyum çalışmalarının da kapsayıcılık olgusunu barındırması bir gereklilik olarak nitelendirilebilmektedir. Tüm bu hususlardan hareketle araştırmanın bulgularında üçüncü aranan referans noktası **‘’çokkültürlülük unsurunu barındırması ve kapsayıcı olması bakımından’’** olarak değerlendirilmektedir.

Ager ve Strang’ın entegrasyon modelinde "sosyal bağlantılar" başlığı altında sosyal köprüler ve bağların göçmenlerin sosyal uyumuna katkı sağladığı belirtilmektedir (Ager & Strang, 2008: 17). Aynı zamanda Esser'in modelinde etkileşim, iyi komşuluk ilişkileri ve etnik gruplar arası evlilikler sosyal entegrasyonun göstergeleri olarak ele alınmaktadır (Esser, 2001: 10-11). Buna göre, göçmenlerin yerel halk ile etkileşimde bulunmaları, komşuluk ilişkileri kurmaları ve sosyal çevrelere katılmalarının sosyal uyum sürecini hızlandırdığı söylenebilmektedir. Buradan hareketle, araştırmanın bulgularında aranan dördüncü referans noktası **‘’Sosyal bağlantılar ve etkileşimli iletişimi içermesi bakımından’’** olarak değerlendirilmektedir.

MIPEX endeksinde sosyal uyumun sağlanması adına eğitim sistemi göçmen çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde değerlendirilmektedir (MIPEX, 2023). Aynı zamanda Ager ve Strang’ın modelinde "araçlar ve işaretleyiciler" başlığında

eğitim, sosyal uyumun temel gerekliliklerinden biri olarak belirtilmektedir (Ager & Strang, 2008: 17). Buradan hareketle araştırmanın bulgularında aranan beşinci referans noktası **''Eğitsel içerikleri barındırması bakımından''** olarak değerlendirilmektedir.

Ortaya çıkarılan referans noktaları şu şekilde sıralanmıştır:

1. İki yönlü, dinamik ve uzun vadeli bir süreç olması bakımından,
2. Kültürel bilgi ve dil becerilerini geliştirmesini kapsaması bakımından,
3. Çokkültürlülük unsurunu barındırması ve kapsayıcı olması bakımından,
4. Sosyal bağlantılar ve etkileşimli iletişimi içermesi bakımından,
5. Eğitsel içerikleri barındırması bakımından.

Araştırmada elde edilen bulgular listelenen beş referans noktası çerçevesinde değerlendirilerek bu hususları kapsayan çalışmalar olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırma göçmen entegrasyonunda kitle iletişim araçlarının sürecin daimî parçalarından biri olabileceğini savunmaktadır. Çünkü sayıları resmi sayılara göre 2.9 milyona ulaşan Suriyeliler için bireysel çapta çalışmaların yanı sıra kitlesel bir oluşumu barındıran iletişim faaliyetlerinin yürütülmesi gerektiği hipotezini benimsemektedir. Bu kapsamda kitle iletişimi için öncelikle mesajın üretimi ve dağıtımı adına teknik araçlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kitle iletişim araçlarıyla Türkiye'deki göçmen entegrasyonunda ne gibi faaliyetler yürütülmesi gerektiği sorusuna cevap aranan bu çalışmada ilk bölümde irdelenen kitle iletişim araçlarında etki bakımından ortaya koyulan kuramlar çerçevesinde referans noktaları belirlenmiştir. Referans noktalarından hareketle Göç İdaresi Başkanlığı'nın faaliyetleri içerisinde kitle iletişim araçlarının kullanılma biçiminin incelemesi gerçekleştirilmiştir. Ele alınan kuramlar ve kitle iletişim araştırmaları çerçevesinde kitle iletişim araçlarının göçmen entegrasyonu içerisinde ne gibi faaliyetler yürütülebileceği konusu aşağıda netleştirilmeye çalışılmıştır.

John B. Thompson (2008: 50-56), kitle iletişiminin diğer iletişim biçimlerinden ayrışan birtakım özellikleri olduğunu belirtmektedir. Bunlardan en dikkat çekeni kitle iletişimin temel niteliğinin mesajın üretiminin ve dağıtımının birtakım teknik araçlar ile yapılmasıdır. Aynı zamanda Klapper'a göre; herkesin aynı kitle iletişim aracına açık olmayabileceğinden bahsetmektedir. Bazıları için gazeteye açık olma söz konusuyken, bazıları için ise televizyona karşı açıklığın mümkün olabileceğini ya da hepsine de açık olabileceğini belirtmektedir. Buradan hareketle araştırma içerisinde ilk olarak hangi kitle iletişim aracının nasıl kullanıldığının ortaya çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın ilk referans noktası **''kitle iletişim araçlarının kullanılma biçimi bakımından''** olarak belirlenmiştir.

Ancak kitle iletişim araçları içerisinde televizyonun kullanımının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Göçmen entegrasyonuna dair yapılan çalışmalarda sürecin uzun vadeli kurgulanması büyük önem taşımaktadır. Bu durum entegrasyon kuramlarıyla açıkça ortaya çıkarılmıştır. Bu kapsamda televizyon uzun vadeli bilinç oluşturma özelliği bakımından ön plana çıkmaktadır. Bu özelliği Gerbner'in televizyon üzerine yaptığı kültürel göstergeler ve ekme kuramında görülmektedir. Televizyonu toplumsallaşma sürecinin birincil kaynağı olarak gören Gerbner, insanların televizyondan aldıkları güdüleri gündelik hayatlarına dahil ederken aynı zamanda televizyonun toplumsallaşma sürecine de dahil olduklarını belirtmektedir. Bu kapsamda araştırmada hangi kitle iletişim araçlarının kullanıldığı ortaya çıkarıldıktan sonra ikinci olarak **''Televizyonun bu sürece dahil edilip edilmediği bakımından''** bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Oskay ise Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri'ni ele alırken, kitle iletişiminin nasıl değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili birtakım varsayımlarda bulunmuştur. Bunlar arasında kitle iletişiminin toplum üzerindeki yayılım gücünün, ancak kitlelerin bu iletişim sürecine katılımıyla toplumsal yaşama uyumlanabileceğini belirttiği hususdur (Oskay, 2016: 51-59). Buradan hareketle araç ve kitle arasında bir karşılıklılık ilkesinin olduğu gerekçesi baz alınabilmektedir. Bunun için etkileşimli iletişim kavramını belirtmek mümkündür. Etkileşimli iletişim kitle iletişimin temel unsurlarından biri olarak varsayılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın üçüncü referans

noktası uygulanan faaliyetlerin **‘’Etkileşimli iletişim unsuru barındırması bakımından’’** olarak belirlenmiştir.

Fredric Wertham tarafından 1955 yılında yapılan araştırmada da elde edilen bulgular arasında çocukların filmlerdeki karakterler ile özdeşlik kurarak onları kendilerine rol model aldığı ortaya çıkarılmıştır (Laughey, 2007: 15). Bu noktada göçmen entegrasyonunda da araçlar vasıtasıyla izlenen içeriklerde göçmen karakterlerin de kendilerine rol model alabilecekleri karakterlere yer verilmesinin entegrasyon sürecine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmanın dördüncü referans noktası olarak uygulanan faaliyetler de **‘’Göçmen karakterlerin temsiliyetini barındırması bakımından’’** olarak belirlenmiştir.

Yine benzer bir bakış açısıyla Lazarsfeld ve Katz tarafından yapılan *Kişisel Etki Araştırması’nda da* kanaat önderlerinin bireylerin karar alma sürecindeki etkisi keskin şekilde ortaya çıkarılmıştır (Lazarsfeld ve Katz, 1955: 309). Bu bakımdan göçmen entegrasyonunda kitle iletişim araçlarının kullanılmasında göçmenlerin kanaat önderi olarak görülebilecek kişilere yer verilmesinin sürece katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmanın beşinci referans noktası olarak uygulanan faaliyetler de **‘’Kanaat önderlerinin yer alması bakımından’’** olarak belirlenmiştir.

Kitle iletişim kuramları ekseninde araçların kullanım biçiminde ortaya çıkarılan bir diğer husus ise kamusal fayda ve farkındalık oluşturma işlevidir. Kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde olumlu etkiler oluşturan bir amaç gütmelidir. Bu düşünceden hareketle Türkiye’deki göçmen entegrasyonuna dayalı faaliyetlerde incelenen bir diğer husus **‘’Kamusal fayda ve farkındalık oluşturması bakımından’’** olarak değerlendirilmiştir. Kamusal fayda ve farkındalık gözetilen durumlar da kendi içerisinde ayrışan nitelikler barındırmaktadır. Kamusal fayda, çeşitlilik barındırması ve fikirlerin özgürce ifade edildiği bir ortam oluşturması gerekirken farkındalık açısından herkes için erişilebilir olması da gerekmektedir. Diğer yandan kamusal iletişim içerisinde ne gibi içerikler üretilebileceği konusuna

değinilecek olursa, tür bakımından kamu spotları üretilebilirken, kamu hizmeti yayıncılığı bağlamında araçların işin içerisine dahil edilip edilmediği de incelenmelidir. Araştırma içerisinde bu faaliyetlerin kamusal fayda ve farkındalık açısından bu nitelikleri barındırıp barındırmadığı da incelenmektedir.

Sonuç olarak, göçmen entegrasyonunda kitle iletişim araçlarının etkili bir şekilde kullanılabilmesi için belirlenen başlıklar şunlardır:

1. Kitle iletişim araçlarının kullanılma biçimi bakımından,
2. Televizyonun bu sürece dahil edilip edilmediği bakımından,
3. Etkileşimli iletişim unsuru barındırması bakımından,
4. Göçmen karakterlerin temsiliyeti bakımından,
5. Kanaat önderlerinin yer alması bakımından,
6. Kamusal fayda ve farkındalık oluşturması bakımından,

Araştırmada elde edilen bulgular kitle iletişim araçları açısından listelenen altı referans noktası çerçevesinde değerlendirilerek bu hususları kapsayan çalışmalar olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.2. GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI TARAFINDAN UYGULANAN UYUM FAALİYETLERİ VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ YERİ

Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'deki göçmenlerin uyum süreçlerini desteklemek ve ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki diyaloğu güçlendirmek amacıyla çeşitli uyum ve iletişim faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetler, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonuna katkı sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Başkanlık, uyum ve iletişim faaliyetlerini hem göçmenler hem de ev sahibi toplumun karşılıklı anlayışını artırmaya yönelik şekilde planlamaktadır. Aşağıda, Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum ve iletişim faaliyetleri ayrıntılı olarak sıralanmıştır:

a. Yerelde Uyum Buluşmaları

Bu etkinlikte, ev sahibi toplum ve göçmenler arasındaki sosyal uyumu güçlendirmek hedeflenmektedir. Etkinlikler sırasında göçmenlerin Türkiye'deki hak ve hizmetlere erişimi, yükümlülükleri, Türk tarihi ve kültürü gibi konularda bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Aynı

zamanda ev sahibi toplumun göçle ilgili farkındalığını artırmak ve olumsuz algıların önüne geçmek temel hedeflerdendir (GİB, 2024).

b. Biz Bize Sohbetler

Bu etkinlik, sosyal uyuma ilişkin zorlukların yerel düzeyde tespit edilmesine odaklanmaktadır. İl düzeyinde düzenlenen toplantılarla göçmenlerin karşılaştığı zorluklar ve Türk vatandaşlarının göçmenlere yönelik bakış açılarının analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda yerel düzeyde yürütülen uyum faaliyetlerinin gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi hedeflenmektedir (GİB, 2024).

c. Uyum Mahalle Buluşmaları

Sosyal uyumun yerel düzeyde teşvik edilmesini amaçlayan bu faaliyet, özellikle yerel kanaat önderlerinin katılımını sağlamayı ve onların katkısıyla yerel çözümler geliştirmeyi hedeflemektedir. Göçmenlerle ev sahibi toplum arasındaki sosyal uyumu güçlendirmek için düzenlenen bu buluşmalar, iki toplum arasındaki etkileşimi artırmayı amaçlamaktadır (GİB, 2024).

d. Sosyal Uyum Çalıştayı

Bu çalıştaylar, göçmenlerin ev sahibi toplumla sosyal uyumunu artırmayı ve göçmenlerin haklarına dair farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Türk toplumu nezdinde kanaat önderleri ve öğretmenlerle düzenlenen bu çalıştaylar, göç ve uyum konularında bilgi paylaşımını teşvik etmektedir (GİB, 2024).

e. Yerelde Kadın Buluşmaları

Türk ve yabancı kadınların bir araya getirilerek sosyal uyum süreçlerine dahil edilmeleri amaçlanmaktadır. Kadınların sosyal uyuma katkı sağlamaları ve birlikte yaşam kültürünü geliştirmeleri hedeflenmiştir. Kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılımlarını teşvik eden bu buluşmalar, kadınların toplumsal uyum süreçlerindeki rollerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır (GİB, 2024).

f. Ekonomide Uyum ve İş Dünyası ile Buluşmalar

Yabancı iş insanları ve iş dünyası temsilcileriyle bir araya gelerek, göçmenlerin ekonomiye katkılarını artırmaya yönelik etkinlikler düzenlenmiştir. Yabancıların Türkiye'deki ekonomiye entegrasyonu ve ekonomik uyum süreci bu buluşmaların ana temasını oluşturmaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin iş dünyasına dahil edilmeleri ve iş süreçlerinde karşılaşılan zorlukların aşılması hedeflenmiştir (GİB, 2024).

g. Yerelde Basın Buluşmaları

Bu etkinliklerde, yerel basının göçmenlerle ilgili doğru terminoloji ve habercilik çerçevesi kullanması sağlanarak, göçmen algısının doğru bir şekilde oluşturulmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Basın etiğine uygun habercilik yapılması ve göçmenlerle ilgili olumsuz algıların önüne geçilmesi amaçlanmaktadır (GİB, 2024).

h. Uluslararası Öğrenciler ve Akademisyenler Sosyal Uyum Buluşması

Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin sosyal uyumunu desteklemek ve akademisyenlerle uyum politikaları üzerine bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla bu etkinlik düzenlenmiştir. Akademik çevrelerin uyum politikalarına katkı sunması ve göçmen entegrasyonuna yönelik çalışmalara akademik destek sağlanması hedeflenmiştir (GİB, 2024).

i. Kamu ve STK Uyum Buluşmaları

Göç alanında faaliyet gösteren STK'lar ve kamu kurumlarıyla düzenlenen buluşmalarda, uyum politikalarının geliştirilmesi ve iş birliği yapılması hedeflenmiştir. Bu etkinlikler, sivil toplumun kapasitesini artırmak ve STK'ların uyum süreçlerine katkı sağlamasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (GİB, 2024).

j. Kanaat Önderleriyle Buluşmalar

Yabancı topluluklar arasında güvenilen ve saygı duyulan kanaat önderleriyle düzenli buluşmalar yapılmaktadır. Bu buluşmalarda, göçmenlerin güncel mevzuat ve sosyal yaşam kuralları hakkında bilgilendirilmesi, toplumsal uyuma yönelik sosyal mesajların aktarılması amaçlanmaktadır (GİB, 2024).

k. Çocuk Koruma Eğitimleri

İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde düzenlenen bu eğitimlerle, çocuk korumada asgari standartlar ve göçmen çocukların haklarına yönelik farkındalık artırılmaktadır. Göçmen çocukların korunmasına ilişkin bilgilendirme ve personel eğitimi yapılmaktadır (GİB, 2024).

l. Görüşme Teknikleri Eğitimleri

Uyum ve İletişim Çalışma Grubu personeline yönelik düzenlenen bu eğitimlerle, göçmenlerle etkili iletişim kurulması ve saha çalışmaları sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar öğretilmektedir. Doğru iletişim tekniklerinin kullanımı vurgulanmıştır (GİB, 2024).

m. Psikolojik Sağlamlık ve Motivasyon Eğitimi

Personelin psikolojik dayanıklılığını artırmaya yönelik bu eğitimler, uyum faaliyetlerinde görevli personelin iş-yaşam dengesi kurmasını ve motivasyonunu artırmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, performans geliştirme ve stresle başa çıkma stratejileri üzerinde durulmuştur (GİB, 2024).

n. Akran Zorbalığı, Yabancı Düşmanlığı ve Duygusal Güvenlik Eğitimi

Okullarda öğretmenlere yönelik düzenlenen bu eğitimler, göçmen öğrenciler arasında yaşanabilecek zorbalık ve yabancı düşmanlığına karşı farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Öğretmenlerin sosyal uyuma katkı sağlamaları için bilinçlendirilmesi hedeflenmiştir (GİB, 2024).

o. Çocuklara Yönelik Okullarda Sosyal Uyum Faaliyetleri

Türk ve yabancı çocukların sosyal uyum süreçlerini desteklemek amacıyla yapılandırılmış psiko-sosyal destek seansları düzenlenmiştir. Bu faaliyetlerle çocukların okul, arkadaş ve öğretmenlerine daha iyi uyum sağlaması hedeflenmiştir (GİB, 2024).

p. Sağlık Okuryazarlığı Eğitimleri

Göçmenlerin sağlık sistemine entegrasyonunu artırmak amacıyla düzenlenen bu eğitimlerde, sağlık hizmetlerine erişim ve halk sağlığı konularında bilgilendirme yapılmıştır. Bu eğitimlerde çocuk sağlığı, beslenme, üreme sağlığı ve teknoloji bağımlılığı gibi konular ele alınmıştır (GİB, 2024).

q. Çocuklara Yönelik Bilgilendirme Toplantıları

Göçmen çocukların sosyal hayata katılımını desteklemek amacıyla çocuk hakları, mahremiyet, akran zorbalığı ve erken evlilikler gibi konularda bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir (GİB, 2024).

r. Uluslararası Öğrencilere Yönelik Bilgilendirme Toplantıları

Bu toplantılarla, göçmen öğrencilerin sosyal uyum süreçlerine katkı sağlanması ve akademik entegrasyon süreçlerine destek verilmesi amaçlanmıştır. Göç yönetimi, gönüllülük ve toplumsal uyum gibi konularda bilgilendirme yapılmıştır (GİB, 2024).

s. Muhtarlara Yönelik Bilgilendirme Toplantıları

Sosyal uyumun yerelde desteklenmesi amacıyla düzenlenen bu toplantılar, muhtarlar aracılığıyla yerel çözümler geliştirmeyi ve ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki uyumu artırmayı amaçlamaktadır (GİB, 2024).

t. Kadınlara Yönelik Bilgilendirme Toplantıları

Kadınların sosyal uyum süreçlerine katkı sağlaması amacıyla düzenlenen bu toplantılarda, kadına yönelik şiddetle mücadele, aile içi iletişim ve kadın hakları gibi konulara odaklanılmaktadır. Bu toplantılarla hem Türk hem de yabancı kadınların sosyal uyum süreçlerine katkıda bulunmaları, hak ve hizmetler konusunda bilgilendirilmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca erken yaşta evlilik, psiko-sosyal destek mekanizmaları gibi konularda farkındalık yaratılması hedeflenmiştir (GİB, 2024).

u. Engellilere Yönelik Bilgilendirme Toplantıları

Engelli göçmen bireylerin toplumsal hayata katılımlarını artırmak ve yaşam kalitelerini yükseltmek amacıyla düzenlenen bu toplantılarda, engelli bireylerin haklarına ve hizmetlere erişimleri konusunda bilgilendirme yapılmaktadır. Engelli bireyler ve bakım verenler için hijyen, kişisel bakım, sosyal uyum ve yaşam eğitimi gibi konular ele alınmıştır (GİB, 2024).

Başkanlığın temel faaliyet alanlarından biri olduğunu belirttiği iletişim için yapılan açıklamada hem ülkedeki yabancıların hak ve hizmetlere erişimi ile yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmesi hem de Türk vatandaşlarına yönelik olarak farkındalık artırma faaliyetlerini kapsadığı belirtilmektedir (GİB. 2024). Bu doğrultuda göç ve göçmenlik konularında Türk toplumunun doğru ve güncel veri ve bilgiye erişimlerinin desteklenmesinin, dezenformasyonun önüne geçilmesi adına

büyük önem taşıdığı da ayrıca iletilmektedir. Ülkemizdeki yabancıların hak ve hizmetlere erişim ile sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi ve iletişimin tüm süreçlerini etkin bir şekilde yönetmek için Göç İdaresi Başkanlığınca çalışmalar yürütüldüğü bildirilmektedir.

Bu kapsamda yürütülen iletişim faaliyetlerinin şu stratejiler doğrultusunda planlandığı belirtilmektedir:

- Göç yönetimine ilişkin İletişim faaliyetlerinin tüm paydaşlarla birlikte ve proaktif olarak yönetilmesi,
- Politika ve uygulamaya dönük olarak atılan her adım ve gerçekleştirilen her faaliyetin kamuoyuna duyurulması,
- Kurumsal imajın ve itibar yönetiminin etkin şekilde yönetilmesi,
- İletişim süreçlerinde sürdürebilirliğinin sağlanması,
- Türk vatandaşları, yabancılar, paydaş kurumlar ve uluslararası kamuoyu nezdinde Türkiye'nin etkin bir göç yönetimi tesis ettiğine ilişkin düşünce ve tutumların yaygınlık kazanması amacıyla ihtiyaç duyulan sistematik bir iletişim yol haritası hazırlamak adına Göç İletişim Strateji Belgesi hazırlıklarına başlanılması, (GİB. 2024).

İletişim faaliyetleri açısından ise başkanlık 8 farklı başlık altında çalışmalarını listelemiştir. Bunlar;

a. **YİMER 157 (Yabancılar İletişim Merkezi)**
   Yabancıların acil yardım ve bilgilendirme hattı olan YİMER 157, vize, ikamet izni, uluslararası koruma gibi konularda destek sağlamaktadır. Türkçe, İngilizce, Arapça, Rusça ve Farsça dillerinde hizmet veren bu hat, yabancılar için önemli bir bilgi kaynağıdır. Ayrıca YİMER, acil durumlarda kolluk kuvvetleriyle koordinasyon sağlayarak yabancıların güvenliğini temin etmektedir (GİB, 2024).
b. **Göç Danışma Merkezleri**
   Yabancılara hak ve hizmetler konusunda bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti sunan Göç Danışma Merkezleri, yüz yüze iletişim yöntemiyle çalışmaktadır. Bu merkezlerde yabancılara ihtiyaç duydukları bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri sunulmaktadır. Danışma merkezleri, yabancıların yoğun olarak bulunduğu illerde hizmet vermektedir (GİB, 2024).

c. Göç Kiosk Cihazları

Göç Kiosk cihazları, Türkiye'ye yeni gelen ya da ikamet eden yabancıların hak ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmeleri amacıyla kurulmuş, dijital bilgilendirme cihazlarıdır. Bu cihazlar sayesinde göçmenler, ikamet izni başvuruları, adres tescili ve diğer hizmetlere kolaylıkla erişebilmektedir (GİB, 2024).

d. MUYU Projesi

MUYU, Türk ve yabancı çocuklar arasında sosyal uyumu artırmak amacıyla geliştirilmiş bir çizgi karakterdir. Bu proje, çocukların eğlenceli bir şekilde vakit geçirmesini sağlarken aynı zamanda sosyal ve kültürel farkındalık kazanmalarına yardımcı olmaktadır. MUYU konsepti kapsamında çizgi filmler, hikâye kitapları, dergiler ve web sitesi gibi çeşitli içerikler üretilmiştir (GİB, 2024).[104]

e. Göç Filmleri Festivali

Uluslararası Göç Filmleri Festivali, göçlerin tarihsel bağlamda toplumlara olan katkılarını vurgulamayı ve bu konuda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Festivalde göç, göçmenler ve göçün toplumlar üzerindeki kültürel etkilerini konu alan filmler gösterime sunulmaktadır. Bu etkinlik göç olgusunun sinema aracılığıyla ele alınmasını sağlamaktadır (GİB, 2024).[105]

f. 18 Aralık Uluslararası Göçmenler Günü

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2000 yılında ilan edilen 18 Aralık Uluslararası Göçmenler Günü, göçmenlerin haklarını ve yaşadıkları zorlukları vurgulamak amacını taşımaktadır. Türkiye'de de 2013 yılından itibaren kutlanmakta olan bugün, toplumda farkındalık yaratmayı ve uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (GİB, 2024).

g. Teknofest

Teknofest, Türkiye'nin en büyük teknoloji festivali olup Göç İdaresi Başkanlığı da bu festivale katılım sağlamaktadır. Göç yönetiminde kullanılan yenilikçi teknolojiler ve hizmetler (Milli Parmak İzi Sistemi, YİMER 157 Çağrı Merkezi, Göç Kioskları gibi) festivalde tanıtılmakta ve bu sayede göç ve göçmenlik konularında farkındalık yaratılmaktadır (GİB, 2024).

---

[104] Bu araştırmanın örneklerinden birini oluşturan MUYU Projesi, göçmen entegrasyonunda çocukların sosyal uyum sürecine katkı sağlamayı hedefleyen önemli bir girişimdir. Çocukların entegrasyonu, toplumsal uyumun sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir, zira erken yaşlarda kazanılan sosyal ve kültürel farkındalık, uzun vadede göçmen ve ev sahibi toplum bireyleri arasındaki ilişkilerin daha sağlam temeller üzerine inşa edilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, MUYU Projesi, göçmen çocukların hem kendi kültürel kimliklerini koruyarak hem de yaşadıkları topluma adapte olmalarına yardımcı olacak bir model sunmaktadır. Eğitim ve eğlenceyi birleştiren bu proje, çocukların oyun, hikâye ve görsel anlatımlar aracılığıyla sosyal uyum becerilerini geliştirmelerine destek olmaktadır. Bu nedenle, çocukları merkeze alan entegrasyon politikalarının uzun vadeli etkilerini değerlendirmek adına MUYU Projesi, bu araştırma için önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

[105] Uluslararası Göç Filmleri Festivali, göçün tarihsel ve kültürel katkılarını vurgulamaktadır. Ancak, Göç İdaresi Başkanlığı'nın açıklamalarında göçün olumsuz etkilerine dair bir vurgu bulunmamaktadır. Festivalin, göçle ilgili zorlukları ve toplumsal çatışmaları ne kadar ele aldığı bu araştırmada ayrıca değerlendirilecektir.

h. **İletişim Araçları**

Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum faaliyetlerinde kullandığı iletişim araçları dijital ve basılı yayınlar olmak üzere iki ana kategoride sınıflandırılmaktadır. Bu araçlar, göçmenlerin hak ve hizmetlere erişim süreçlerini kolaylaştırmak, onların toplumsal uyumunu desteklemek ve ev sahibi topluma yönelik farkındalık faaliyetleri yürütmek amacıyla kullanılmaktadır. İletişim araçları, toplumsal uyum sürecinin etkili bir şekilde ilerlemesinde önemli bir rol oynamaktadır.

i. Dijital Yayınlar:

Dijital yayınlar, geniş kitlelere ulaşma ve anlık bilgi paylaşımı yapma açısından büyük avantajlar sunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı da bu avantajlardan yararlanarak çeşitli dijital platformlar üzerinden uyum ve bilgilendirme faaliyetleri yürütmektedir. Dijital iletişim araçları arasında şunlar yer almaktadır:

- **Göç İdaresi Başkanlığı Web Sitesi:**

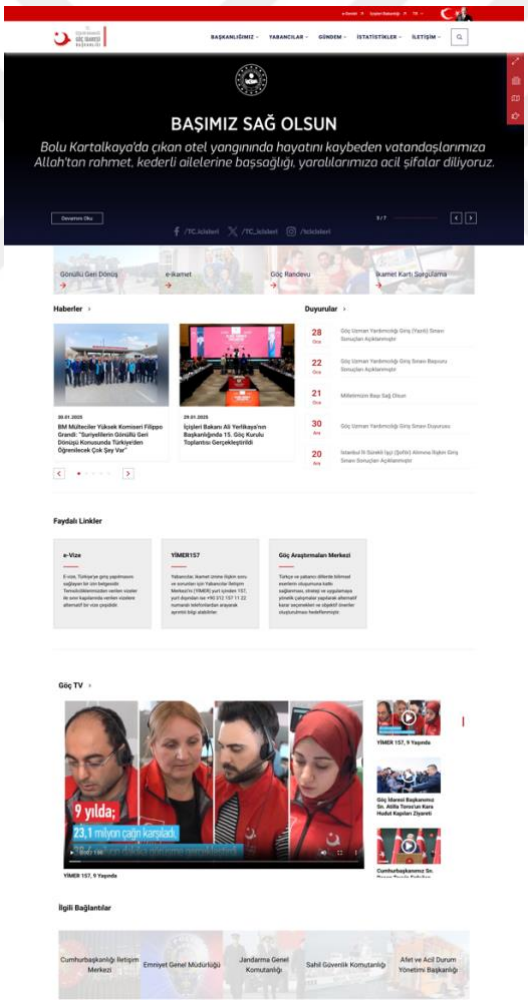

Başkanlık, web sitesi üzerinden göçmenlere yönelik bilgilendirici içerikler sunmakta ve uyum süreçlerine ilişkin dokümanlar paylaşmaktadır. Bu site, göçmenlerin haklarına, hizmetlere nasıl erişebileceklerine dair geniş kapsamlı bilgilendirme yapmaktadır.

- **Live in Türkiye Web Sitesi:**[106]

Türkiye'de yaşayan yabancılar için özel olarak hazırlanmış bu web sitesi, Türkiye'de yaşam hakkında genel bilgilere yer vererek göçmenlerin uyum süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

- **Uyum Çocuk Web Sitesi:**

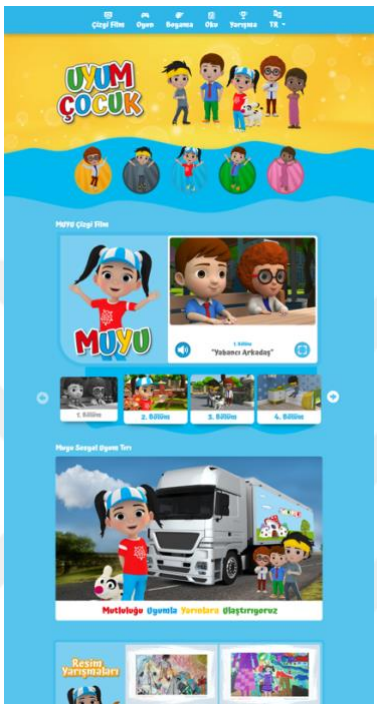

Özellikle çocukların sosyal uyum sürecine yönelik hazırlanan bu site, oyunlar, boyama alanları, çizgi filmler ve hikâyeler gibi çocuklara uygun içeriklerle doludur. Göçmen çocukların Türk kültürü ile tanışmalarını ve psiko-sosyal gelişimlerini desteklemektedir.

[106] 30.01.2025 tarihinde yapılan inceleme sonucunda web sitesine erişim sağlanamadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple web sitesinin görseli eklenememiştir.

- **YİMER Web Sitesi:**

Yabancılar İletişim Merkezi'ne yönelik olan bu site, göçmenlerin vize, ikamet izni ve uluslararası koruma gibi konularda bilgi alabilecekleri dijital bir platform sunmaktadır. Aynı zamanda acil durumlar için destek hattı işlevi de görmektedir.

- **Göç TV (YouTube Kanalı):**

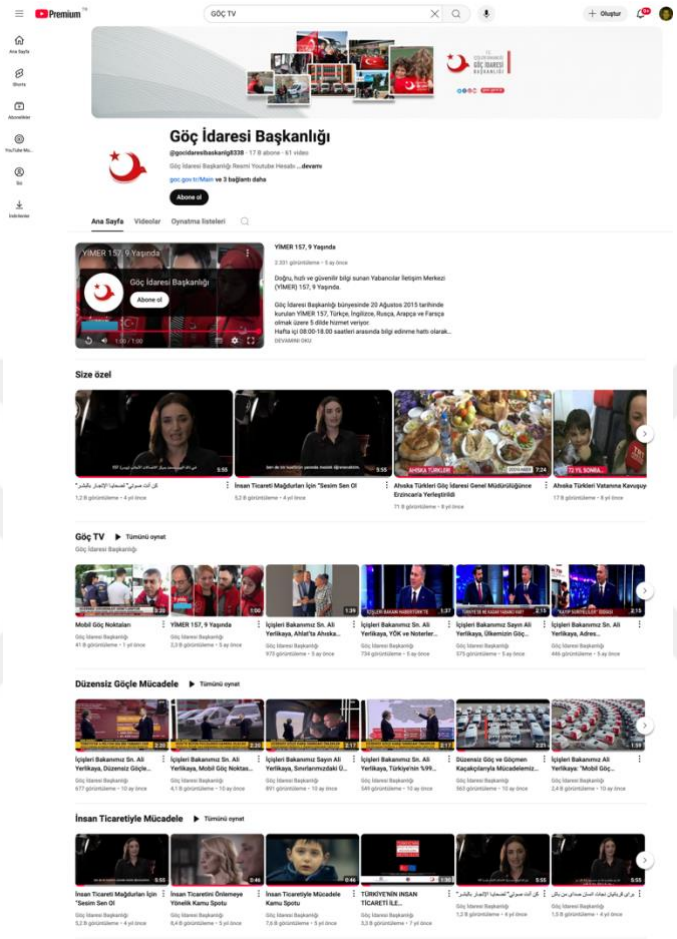

Göç İdaresi Başkanlığı'nın YouTube kanalı olan Göç TV, göçmenlere yönelik bilgilendirici içerikler sunmak amacıyla açılmıştır. Ancak, bu platformun göçmen entegrasyonuyla ilgili içeriğinin sınırlı olduğu görülmüştür. Çoğunlukla göçle mücadele, düzensiz göç ve insan ticaretiyle ilgili içeriklere yer verilmektedir. Entegrasyona dair bilgilendirici içeriklerin eksikliği bu platformun etkili kullanılmadığını göstermektedir. Göç TV'nin daha aktif ve geniş kapsamlı bir bilgilendirme aracı haline getirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

I.Basılı Yayınlar:

Başkanlık, dijital iletişim araçlarının yanı sıra basılı yayınlarla da göçmenlerin bilgilendirilmesine ve sosyal uyum süreçlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda kullanılan başlıca basılı materyaller şunlardır:

- **Broşürler:**

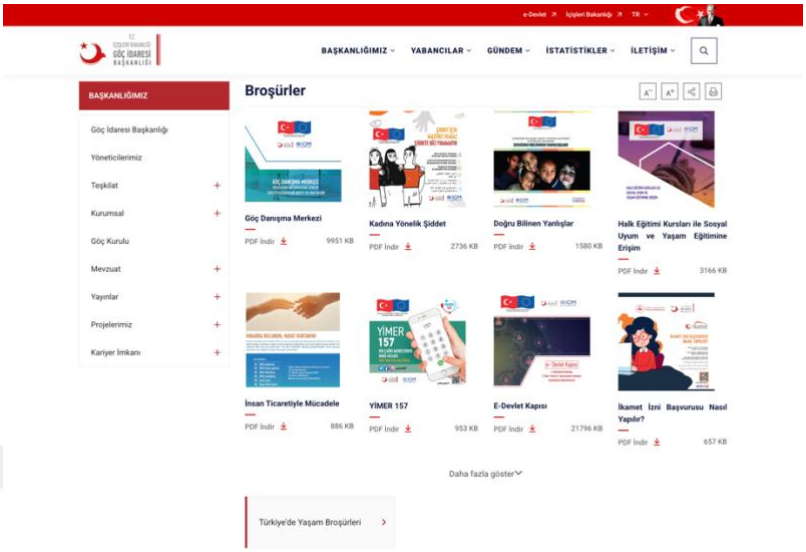

Göçmenlerin hak ve hizmetler konusunda bilgilendirilmeleri amacıyla çeşitli konularda hazırlanmış broşürler, İl Göç İdaresi Müdürlükleri aracılığıyla dağıtılmaktadır. Bu broşürler, ikamet izni başvuruları, insan ticaretiyle mücadele, kadına yönelik şiddetle mücadele gibi konularda önemli bilgiler içermektedir.

- **Kırlangıç Dergi:**

Göç hakkında bilinmeyen hikâyeleri, doğru bilinen yanlışları, göç kavramının teknik ve kavramsal boyutlarını ele alan Kırlangıç Dergi, Göç İdaresi Başkanlığı'nın göç yönetimine katkı sağlamak amacıyla üç ayda bir yayımlanması planlanan bir dergidir. Ancak, bugüne kadar yalnızca iki sayısı yayımlanmış olup, derginin sürekliliği sağlanamamıştır. Derginin, göç yönetimi ve entegrasyon süreçlerine dair daha kapsamlı içerikler sunarak yayın hayatına devam etmesi gerekmektedir.

- **Türkiye'de Yaşam Rehberi:**

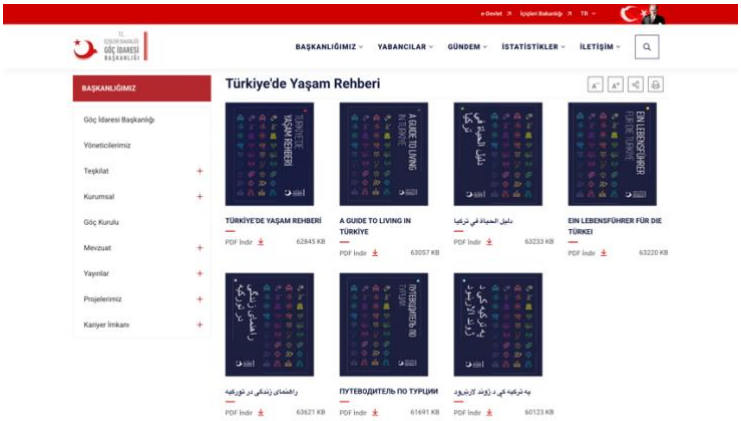

Göçmenlerin Türkiye'deki sosyal ve ekonomik hayatına uyum sağlamaları için hazırlanan bu rehber, Türkiye'nin sağlık, eğitim, finans, sosyal yaşam gibi alanlarına dair geniş kapsamlı bilgiler içermektedir. Yedi farklı dilde hazırlanmış olan bu rehber, göçmenlerin Türkiye'deki yaşamlarını kolaylaştırma amacı taşımaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum ve iletişim faaliyetlerine bakıldığında, çok sayıda farklı alan ve hedef gruba yönelik çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Bu çalışmalar, göçmenlerin topluma entegrasyonunu kolaylaştırma ve ev sahibi toplumun göçmenlerle ilgili farkındalığını arttırma amacı taşımaktadır. Özellikle "Yerel Uyum Buluşmaları", "Biz Bize Sohbetler" ve "Uyum Mahalle Buluşmaları" gibi etkinlikler, göçmenlerin sosyal uyum süreçlerine doğrudan katkı sağlamayı amaçlayan önemli faaliyetlerdir. Kadınlar ve çocuklara yönelik faaliyetlerin yanı sıra, basın ve iş dünyası ile yürütülen buluşmalar da göçmen entegrasyonuna çok boyutlu bir yaklaşım getirilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Ancak yapılan faaliyetlerin büyük kısmının sınırlı bir zaman diliminde gerçekleşen ve sürdürülebilir olmayan etkinlikler olduğu görülmektedir. Göçmenlerin entegrasyonunun uzun vadeli bir süreç olduğu düşünüldüğünde, bu etkinliklerin daha sürdürülebilir ve kapsamlı hale getirilmesi gerektiği belirtilebilmektedir. Özellikle, elektronik kitle iletişim araçlarının bu süreçte yeterince etkin kullanılmadığı görülmektedir. Televizyon, radyo ve sinema gibi geniş kitlelere ulaşabilen medya araçlarının, göçmen entegrasyonuna katkı sağlamak adına daha etkin kullanılması gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarının gücünden yeterince faydalanılmaması,

göçmenlerin entegrasyonu ve toplumun bu süreç hakkındaki farkındalığının artırılmasında önemli bir boşluk yaratmaktadır. Özellikle Türkiye'deki göçmenlerin sayısının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, medya aracılığıyla doğru bilgilendirme yapılması ve yanlış algıların düzeltilmesi, sosyal uyumun güçlendirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Medya hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun göç sürecini daha iyi anlamalarını sağlayabilecek bir platform sunmaktadır. Bu nedenle, sosyal uyumun teşviki için televizyon dizileri, belgeseller, kamu spotları ve benzeri medya ürünleri daha fazla kullanılmalıdır.

Bir diğer önemli değerlendirme ise, yapılan faaliyetlerin odak noktasıdır. Çoğu faaliyet, göçmenlerin hakları ve sosyal uyum süreçlerine dair bilgi sağlamaya odaklanmışken, entegrasyonun daha geniş bir perspektiften ele alınması gerekmektedir. Yani, sosyal uyum sadece bilgi sağlama ile sınırlı kalmamalı, aynı zamanda kültürel farkındalık, dil öğrenimi, sosyal beceri geliştirme ve toplumsal katılımın teşviki gibi daha kapsamlı bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Örneğin, dil öğrenimi programları ya da göçmenlerin mesleki becerilerini geliştirmelerine yönelik faaliyetler, entegrasyon sürecinde büyük bir fark yaratabilir. Bu tarz faaliyetlerin artması, göçmenlerin ev sahibi toplumla daha kolay ve kalıcı bir uyum sağlamalarına yardımcı olacaktır.

Ayrıca, göçmenlerin sosyal uyum sürecinde aktif birer özne olmalarını sağlayacak projeler ve iş birliklerinin de artırılması gerektiği de belirtilebilmektedir. Mevcut faaliyetlerde göçmenlerin çoğu zaman bilgilendirme toplantılarının pasif katılımcıları olarak yer aldığı görülmektedir. Bu durum, göçmenlerin kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerini zorlaştırabilir. Bu nedenle, göçmenlerin sosyal hayata daha aktif katılmalarını teşvik edecek programların geliştirilmesi ve yerel topluluklarla daha fazla etkileşim kurmaları için fırsatlar yaratılması önem arz etmektedir. Örneğin, gönüllülük programları ya da sosyal sorumluluk projelerine katılımlarının sağlanması, göçmenlerin hem toplumla daha yakın ilişkiler kurmasını hem de kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerini sağlayabilir.

Sonuç olarak, Göç İdaresi Başkanlığı'nın yürüttüğü uyum ve iletişim faaliyetleri göçmenlerin entegrasyon sürecine katkı sağlamayı amaçlamakla birlikte, bu süreçte daha stratejik ve sürdürülebilir adımlar atılması gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarının etkin kullanımı, uzun vadeli ve devamlı projelerin hayata geçirilmesi, entegrasyonun daha kapsamlı bir yaklaşımla ele alınması ve göçmenlerin topluma aktif katılımını sağlayacak programların artırılması, bu süreçte önemli iyileştirmeler sağlayabilir. Göçmenlerin uyum süreçlerine katkı sunan bu faaliyetlerin daha etkili ve geniş çaplı sonuçlar doğurabilmesi için, kitle iletişim araçları ve medya stratejilerinin entegre edilmesi gerekmektedir. Bu konuda ne gibi adımlar atılabileceğinin ortaya koyulması amacıyla yapılan bu çalışmada mevcut durumun net bir şekilde belirlenmesi ve geliştirilebilir alanların ortaya koyulması için Göç İdaresi başkanlığı tarafından yapılan iletişime dayalı uyum faaliyetleri araştırmanın devamında ele alınmıştır.

3.3. YEREL VE ULUSAL ÇAPTA UYUM FAALİYETLERİNE YÖNELİK İÇERİK ANALİZİ

3.3.1. Yereldeki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Örnek 1: Muyu Projesi

MUYU Konsepti 2016 yılında Türk ve yabancı çocuklar arasında karşılıklı uyumu kolaylaştırmak için Göç İdaresi Başkanlığı tarafından geliştirilmiş bir çizgi karaktere dayalı uyum projesidir. MUYU, göçmen çocukların sosyal uyumunu desteklemek amacıyla çeşitli etkinliklerde ve ödül sistemlerinde kullanılmaktadır.

Örneğin, ilk ve ortaokul öğrencileri arasında düzenlenen yarışmalarda MUYU ile ilgili ödüller verilmektedir. MUYU projesi, göçmen çocukların eğitim, sosyal ve kültürel uyum süreçlerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu proje kapsamında, MUYU karakteri ile çocuklar arasında bir bağ kurularak, onların okula ve sosyal hayata katılımlarının artırılması hedeflenmektedir. Konsept ile çocukların psiko-sosyal gelişiminin desteklenmesi, eğlenceli vakit geçirme imkânı sunulması, kültür alışverişini teşvik etmesi, yeni arkadaşlıklar kurulması ve göç konusunda farkındalığın artırılmasının amaçlandığı belirtilmektedir (GİB. 2024).

Projenin Ana Hedefleri:

- **Sosyal Uyum:** Göçmen çocukların yerel kültürle etkileşimini artırarak topluma entegrasyonlarını sağlamak.
- **Eğitim Desteği:** Göçmen çocukların eğitim süreçlerini desteklemek ve okulda başarılı olmalarına yardımcı olmak.
- **Psiko-Sosyal Destek:** Çocukların eğlenerek öğrenmelerini sağlamak, yeni arkadaşlıklar kurmalarına ve sosyal becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmak.
- **Aile Destekleri:** Göçmen çocukların ailelerine sosyal uyum süreçlerinde rehberlik ederek, çocukların toplumla olan etkileşimlerini artırmak.

Projenin Hedef Kitlesi:

MUYU projesi dizayn edilme ve kullanılma biçimleri bakımından bir çocuk projesidir. Bu kapsamda hedef kitlesinin göçmen çocuklardan oluştuğunu belirtmek mümkündür. Ancak hikâyelerde ev sahibi çocukların da uyum sürecinde yapması ve davranması gereken biçimlere yer verildiği de görüldüğü için hem ev sahibi hem de göçmen çocukları kapsadığı belirtilebilmektedir. Fakat hangi yaş ve eğitim düzeyinde çocuklara hitap ettiğinin de açıklanması gerekmektedir. Bu çerçevede ele alındığında projede yapılan faaliyetlerin sosyal uyum tırı ve eğitim kiti gibi araçlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukları hedeflemesi ve okullarda gerçekleştiriliyor olmasından dolayı ilkokul düzeyindeki çocuklardan oluştuğunu belirtmek mümkündür.

Muyu Projesi'nin Hedef Kitlesi, Türkiye'de göçmen çocuklar ve onların sosyal çevresinden oluşmaktadır. Proje, bu çocukların yerel topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmayı ve onları desteklemeyi amaçlar. Aynı zamanda ev sahibi toplumun çocuklarına da yönelik etkinlikler sunarak karşılıklı uyumu teşvik eder. Projenin hedef kitlesini derinlemesine irdelemek gerekirse;

- **Göçmen Çocuklar:** Muyu Projesi, göçmen çocukların yerel topluma uyum sağlamalarına yardımcı olur. Sosyal uyum etkinlikleri, yarışmalar, çizgi filmler ve hikâye kitapları aracılığıyla bu çocukların Türk kültürü ve diliyle kaynaşmaları sağlanır. Proje, göçmen çocukların sosyal becerilerini geliştirir, eğitim süreçlerine katkıda bulunur ve onların psikolojik gelişimlerini destekler. Özellikle, Türkçe öğrenme sürecinde olan çocuklar için iki dilli içerikler sunarak dil gelişimine destek verir (GİB, 2023).
- **Ev Sahibi Çocuklar:** Ev sahibi toplumda yaşayan çocuklar, Muyu Projesi aracılığıyla göçmen çocuklarla etkileşim kurarak empati geliştirme ve farklı kültürleri tanıma fırsatı bulurlar. Proje, ev sahibi çocukların kültürel farklılıklara saygı göstermeyi ve hoşgörü içinde yaşamayı öğrenmelerine katkıda bulunur. Göçmen çocuklarla kaynaşarak çok kültürlülük bilinci kazanırlar ve sosyal ilişkilerini güçlendirirler (GİB, 2022).
- **Aileler:** Muyu Projesi, göçmen ve ev sahibi ailelerin sosyal uyum sürecinde birbirleriyle etkileşim kurmalarını teşvik eder. Ailelere yönelik rehberlik hizmetleri ve sosyal etkinlikler, çocuklarının uyum sürecini desteklemelerine yardımcı olur. Aileler, bu sayede çocuklarının topluma entegrasyonunu daha iyi yönlendirebilir ve onlara duygusal destek sağlayabilir (GİB, 2023).
- **Eğitmenler ve Okul Yönetimleri:** Muyu Projesi, öğretmenlere ve okul yönetimlerine, göçmen çocukların sosyal uyum süreçlerini desteklemek için rehberlik eder. Öğretmenler, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlayan materyaller ve etkinlikler aracılığıyla öğrencilerine yardımcı olur. Okullarda uygulanan projeler, çocukların bir arada yaşamalarını teşvik eder ve onların eğitim süreçlerine katkıda bulunur (GİB, 2020).

Muyu Projesi'nin hedef kitlesi, göçmen çocuklar ve onların sosyal çevresini kapsamakta olup, eğitimcilerden ailelere kadar geniş bir yelpazeye hitap etmektedir. Proje, hem göçmen hem de ev sahibi toplum çocukları için karşılıklı uyum ve entegrasyon süreçlerine katkı sağlayarak toplumun genelinde sosyal dayanışmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Projede Üretilen Karakterler:

Konsept çerçevesinde 5 adet çizgi karakter tasarlanmıştır. Tasarlanan çizgi karakterler ve özellikleri de şu şekilde belirtilmektedir:

- **Muyu:**

Grubun sevecen, arkadaş canlısı ve yardımsever lideridir. Son derece girişken sosyal ve empati kurabilen bir karakterdir. Saf iyiliği, hoşgörüyü ve manevi gücü temsil eder.

- **Atik:**

İsminin de özelliklerini taşıyan sportmen, atletik, hareketli, karizmatik ve dinamik bir karakterdir. Takım ruhu, düzen ve organizasyon yeteneği öne çıkan bir özelliktir.

- **Bilge:**

Grubun en zeki, entelektüel, erdemli ve mantıklı kişisidir. Gözlükleri bilimin gücünü ve toplumdaki düşünsel çabayı önlüğü ise sağlık alanındaki gelişmeleri temsil eder. Arkadaşlarına göre daha olgun ve bilge karakterdir.

- **İşmen:**

Gruptaki en kurnaz, takıntılı, mükemmelleyiyetçi ve kontrolü seven karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer arkadaşlarına göre

oyunlar sırasında daha iyi stratejik planlar hazırlar ve gözü pek cesur bir karakterdir.

- **Zeynep El Habib:**

Türkiye'de sığınmacı statüsünde bulunan Suriyeli göçmen çocuktur. Bu çocuk hakkında Muyu tarafından yapılan bir karakter tanımına rastlanmamıştır. Ancak ''Muyu ve Göçmen Çocuk'' kitabında yer alan hikâyede muyu ile tanışma anında Zeynep'ten şu şekilde bahsedilmektedir:

> *''O gün rüzgâr ılık ılık esiyordu, insanın içine mutluluk doluyordu. Parkta çocuklar neşe içinde oynuyordu. Ancak bir çocuk ağlıyordu.*
>
> *Bu sırada Muyu, oyun oynamak için arkadaşlarının yanına gidiyordu. O anda ağlayan çocuğu gördü. Onun yanına giderek merakla neden ağladığını sordu. O da 'beni oyuna almıyorlar' dedi.*
>
> *Muyu, elini uzatarak 'Benim adım Muyu, senin adın ne?' diye sordu. O da adının Zeynep el habib olduğunu söyledi. Sonra Muyu'ya 'Ben az Türkçe, Biz Suriye'den geldik' dedi. Böylece tanışmış oldular.'' (GİB. 2020: 2).*

Hikâyenin devamında da Muyu arkadaşlarına Zeynep'i tanıştırır. Başlangıçta Türkçe bilmediği için diğer çocuklar duruma itiraz eder. Ancak muyu babasının ona göçmen çocukların zorla evlerini terk etmek zorunda kaldıkları ve burada misafir olarak bulundukları için yardım etmek gerektiğini söylediğini anlatmaktadır. Bunun üzerine diğer çocuklar Zeynep'i oyunlarına dâhil eder ve birlikte oyun oynarlar. Buradan hareketle Zeynep'in karakterini Suriye'de zorla yerinden edilmiş geldiği ülke olan Türkiye'de de akranları tarafından dışlanan bir profili olduğunu söylemek mümkündür.

Projenin Gelişimi:

Muyu Projesi, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından 2016 yılında geliştirilmiş bir uyum projesi olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta hikâye ve boyama kitaplarının yanı sıra çeşitli kırtasiye malzemelerini içeren "Muyu Seti" hazırlanarak, bu setlerden 125 bin adet basılmış ve 81 ilde dağıtılmıştır. 2016 yılı Göç İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu'nda da belirtildiği üzere, bu setin dağıtımı geniş çapta gerçekleştirilmiştir. Aynı yıl içerisinde düzenlenen "Göç ve Göçmen Temalı Muyu Resim Yarışması" ile göç ve göçmen konularında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Bu yarışma sonucunda, başarılı olan 20 öğrenciye ödüller verilmiştir (GİB, 2016).

2017 yılı Faaliyet Raporu'nda, Muyu Seti'nin dağıtımına devam edildiği belirtilmekle birlikte bu kez dağıtılan set sayısına dair bir bilgi verilmemektedir. Ancak, bu yıl içerisinde çocuklara yönelik üç dilde yayın yapan uyumcocuk.gov.tr internet sitesinin yayına başladığı ve çocukların uyum sürecine katkı sağlayacak çeşitli oyunlar, hikâyeler ve etkinlikler sunulduğu belirtilmiştir (GİB, 2017).

2018 ve 2019 yıllarına ait raporlarda, Muyu konseptiyle ilgili herhangi bir bilgi yer almazken, 2020 yılı Faaliyet Raporu'nda Muyu projesinin Ankara'da gerçekleştirilen pilot uygulaması öne çıkmıştır. Bu pilot uygulama kapsamında, Muyu Tırı adı verilen gezici araçlar, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı beş okulu ziyaret ederek 2000 çocukla buluşmuştur. Ancak, 2020 yılında Covid-19 pandemisi nedeniyle

okulların kapalı olması, Muyu Tırı'nın faaliyetlerinin askıya alınmasına yol açmıştır (GİB, 2020).

2021 yılı raporlarında ise Muyu Seti'nin sınırlı sayıda üretildiği belirtilmekle birlikte, dağıtım miktarlarına dair herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. 2022 yılı Faaliyet Raporu'nda ise Muyu Tırı'nın İstanbul, Yalova, Ankara ve Bolu illerinde faaliyet gösterdiği ve 6967 çocuğa erişim sağlandığı belirtilmiştir. Bu yıl dağıtılan materyaller okul çantaları, matara ve oyun platformu gibi çeşitli ürünlerden oluşmuş ve Muyu Seti konsepti bu materyaller aracılığıyla sürdürülebilmiştir (GİB, 2022).

2023 yılı Faaliyet Raporu'nda ise Muyu Tırı ve Muyu Seti faaliyetlerinin, Şubat 2023 depremlerinin ardından deprem bölgesinde psiko-sosyal destek sağlama amacıyla yönlendirildiği belirtilmektedir. Bu kapsamda, depremden etkilenen çocuklara yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Ancak, raporda Muyu Tırı'nın faaliyetlerine dair bilgi yer almazken, mali kaynakların farklı önceliklere yönlendirilmesi sebebiyle Muyu Seti'nin dağıtımının 2023 yılında yapılamadığı ifade edilmiştir (GİB, 2023).

Muyu konsepti kapsamında yürütülen faaliyetler, sadece set dağıtımı ve gezici tır uygulamalarıyla sınırlı kalmamıştır. Proje kapsamında, 2020 yılında üç sayılık Muyu dergisi yayımlanmış ve beraberinde üç ayrı hikâye kitabı da çocuklara sunulmuştur (Kâhya & Eroğlu, 2023). Bir sonraki başlıkta Muyu Projesi kapsamında uygulanan faaliyet ve alanlara dair bulgulara değinilmiştir.

Projenin Uygulama Alanları:

Projenin uygulanmaya başladığı 2016 yılından bu yana birçok alanda merkezi ve yerel uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öne çıkan uygulamalar aşağıda listelenerek detaylı şekilde belirtilmiştir.

1. Uygulama Alanı: ‘’Muyu Sosyal Uyum Tırı’’

Proje ilk olarak 2019 yılında Ankara’da plot uygulamayla başlatılmıştır. Göçmen ve yerli çocukların sosyal uyum süreçlerini desteklemek için geliştirilen bu tırda, 2 çocuk gelişim uzmanı, 1 koordinatör, 1 tercüman ve diğer uzmanlar ile çocuklara yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Sosyal Uyum Tırı’nın amacı göçmen çocukların Türkiye'ye, aynı zamanda Türkiye'deki çocukların da göçmen çocuklara uyum sağlaması, karşılıklı kültürlerin tanınması, çocukların uyum içerisinde yaşaması ve paylaşım yapabilmesi şeklinde belirtilmektedir. Uyum Tırı ile sığınmacı çocuklarla bir araya gelme ve iletişim kurma fırsatı oluşturulurken, doğru davranış yöntemleri konusunda bilgilendirilmeleri de sağlanmaktadır (Uyum Çocuk, 2024).

Tır içerisindeki yapılan etkinliklere bakıldığında ise, genel itibariyle gruplar halinde ve yaşlarına uygun şekilde tıra davet edildiği, tanışma sonrasında Muyu Çizgi Filmi’nin izlendiği ve sonrasında da film üzerine sohbet edildiği görülmektedir. Ardından ‘’Arkadaş Ormanı’’ adlı sanat aktivitesi yapılarak birlikte yaşama üzerine konuşulduğu ve ertesi günler aynı meydanda çocuk şenliği düzenlenerek aktivitelere devam edildiği görülmektedir.

2. Uygulama Alanı: ‘’Muyu Çocuk Dergisi’’

Göç idaresi Başkanlığı’nın Muyu Projesi içerisinde ürettiği bir diğer kaynak ise çocuk dergisidir. ‘’Muyu’’ adı ile çıkılan çocuk dergisi çevrim içi yayınlanmakta olup, amaç Türkiye’deki Türk ve yabancı çocukların uyum sürecini kolaylaştırmak, birlikte eğlenmelerini ve kültür alışverişlerini sağlamak şeklinde belirtilmiştir. İlk sayısı 2020 yılında yayımlanan ve yıllık olan derginin bugüne kadar 3 sayısı çıkarılmıştır. İlk okul çağındaki çocukların hedeflendiği dergide geleneksel Türk çocuk oyunları, eğlence unsurları, ansiklopedik bilgiler, hayvanlar dünyası, Türk bilim insanlarının hayat hikâyeleri, çeşitli etkinlikler ve okuyucu mektupları gibi konular yer almaktadır. Dergiye, www.uyumcocuk.gov.tr adresinden çevrim içi ortamda PDF formatında erişmek mümkündür. Sitede ayrıca dergiye ek olarak okuma ve dinleme materyalleri de kullanıcılara sunulmaktadır. Muyu çocuk dergisi özellikle okul çağındaki ikinci nesil göçmenlerin uyumlanması sürecinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Muyu çocuk dergisi okullarda ve göç merkezlerinde göçmen ve ev sahibi çocuklara zaman zaman dağıtılmaktadır. Bu kapsamda diğer faaliyetlerden daha çok dikkat çekmekte ve buradan hareketle çeşitli akademik çalışmalarla incelenmektedir. Bunlardan biri olan Kâhya ve Eroğlu, 2023’te Muyu dergisinin göçmen çocukların uyum sürecine katkısına yönelik yaptığı çalışmayla belli başlı sonuçlara ulaşmışlardır. Yapılan değerlendirme ile elde ettikleri sonuçlar şu şekildedir:

- Derginin içeriğinin göçmen çocukların entegrasyonuna nasıl yardımcı olabileceğini ortaya konulmaktadır. Dergi, sosyal uyumu teşvik eden temalar ve etkinliklerle zenginleştirilmiş olup, çocukların yeni çevrelerine ve topluma adapte olmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Çocukların hem dil gelişimine hem de kültürel adaptasyonuna katkıda bulunacak iki dilli içerikler ve görsellerle zenginleştirilmiş etkinlikler, özellikle Türkçeyi öğrenme aşamasında olan göçmen çocuklar için büyük bir destek sağlamaktadır.
- Dergide çocukların eserlerine yer verilmesi, onların kendilerini ifade edebilmelerini ve özgüvenlerini geliştirmelerini sağlayarak psikolojik anlamda bir destek sunmaktadır. Bu, aynı zamanda göçmen çocukların topluma katılımını teşvik eden önemli bir adım olarak görülmektedir. Derginin, çocukların toplumsallaşma becerilerini destekleyici nitelikte olduğu, akranlarıyla olan etkinliklerde karşılaştıkları bölümün özellikle motive edici bir etki yarattığı vurgulanmıştır.
- Bununla birlikte, derginin yazım ve noktalama hatalarının olması gibi bazı eksiklikler, çocukların doğru dil kullanımını öğrenmeleri açısından bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle, derginin içeriğinin Türkçe uzmanları tarafından gözden geçirilmesi önerilmektedir. Aynı şekilde, Muyu dergisinin göç sonrası uyum sürecine dair önemli mesajlar içermekle birlikte, göçmen çocukların psikolojik destek ihtiyaçları ve temel insan hakları gibi konulara daha fazla yer vermesi gerektiği belirtilmiştir.
- Derginin sosyal uyum sürecine katkıları, göç sonrası uyum sorunlarına odaklanmış bir çocuk dergisi olarak önemli bir işlev görmesine rağmen, içeriğinin daha fazla göç uzmanı ve çocuk edebiyatı uzmanlarıyla iş birliği yaparak geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu öneriler doğrultusunda, derginin sadece göçmen çocukların değil, aynı zamanda yerli çocukların da uyum sürecine katkı sağlayarak, iki grup arasında bir köprü kurabilecek önemli bir araç olduğu söylenebilir.

Kâhya ve Eroğlu (2023) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre Muyu dergisinin, göçmen çocukların uyum sürecine hem dilsel hem de kültürel açıdan önemli katkılarda bulunan, nitelikli bir yayın olarak değerlendirilebilir. Ancak daha geniş bir bakış açısıyla ele alındığında, derginin sosyal uyum ve göç sonrası entegrasyon konularında daha kapsayıcı ve sistemli bir içerik sunarak göçmen çocukların ihtiyaçlarını daha fazla karşılayacak şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, derginin eksiklikleri giderilerek, göç sonrası uyum sürecinde daha etkin bir rol oynaması mümkündür.

3. Uygulama Alanı: ‘’Muyu Hikâye Kitapları’’

Göç İdaresi Başkanlığı’nın MUYU Projesi kapsamında uyguladığı bir diğer alan ise hikâye kitaplarıdır. 2019 yılında üç seri halinde yayınlanan hikâye kitaplarıyla göçmen ve yerli çocuklar arasında uyumu teşvik etmenin amaçlandığı yinelenmektedir. Aynı zamanda bu kitapların, göçmen çocukların Türkiye’ye adaptasyon sürecini kolaylaştırmak, kültürel çeşitliliği ve hoşgörüyü yaygınlaştırmak, çocukların uyum süreçlerine olumlu katkılar sağlamak için hazırlandığı da belirtilmektedir. Kitaplarda ele alınan konulara bakıldığında, Muyu adında bir karakterin maceralarını konu aldığı ve bu karakterin, Türk ve göçmen çocuklar arasında köprü görevi gören sevgi ve hoşgörü simgesi olarak sunulduğu gözlemlenmektedir.

Kitaplara ulaşılabilirlik açısından bakıldığında hem çevrim içi olarak hem de basılı formatta sunulduğu görülürken şu ana kadar ‘’Muyu ile Göçmen Çocuk", "Muyu ile Hayvanlar", "Muyu'nun Gözünden Koronavirüs’’ başlıklarıyla bu üç serinin yayımlandığı saptanmıştır. Çevrim içi versiyonlarına Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyumcocuk.gov.tr sitesinden PDF formatında erişilebilmektedir. Bunun yanında, çeşitli uyum etkinlikleri ve sosyal projeler kapsamında basılı olarak da dağıtılmaktadır, özellikle okullarda ve göçmenlerin yoğun bulunduğu bölgelerde çocuklara fiziksel olarak verildiği belirtilmektedir. Bu kitaplar, uyum ve göçmen çocukların entegrasyon sürecine katkı sağlamak amacıyla Göç İdaresi'nin çocuklara yönelik projelerinin bir parçası olarak sunulmuştur.

Kitapların bu süreçteki en önemli katkısı göç ve uyum kavramlarının daha anlaşılır ve somutlaştırılabilir yapıya büründürmesidir. Özellikle kitapların içinde dostluk, kültürel zenginlik, yardımlaşma ve birlikte yaşama gibi değerler ön plana çıkmaktadır. Muyu karakteri, farklı kültürlerden gelen çocukların birbirini anlamasına, önyargıların azalmasına ve toplumsal uyumun güçlenmesine yardımcı olacak maceralar yaşamaktadır. Kitapların Türkçe ve Arapça yayımlandığı görülmekte bunun da göçmen çocukların dil becerilerini geliştirmesi adına katkı sağlayıcı bir özellik barındırdığı belirtilebilmektedir. Bu sayede, hem Türkçe öğrenme sürecinde olan göçmen çocuklara dil desteği sağlanmakta hem de yerli çocuklar farklı kültürleri tanıma fırsatı bulmaktadır.

4. Uygulama Alanı: ‘’Muyu Çizgi Filmi’’

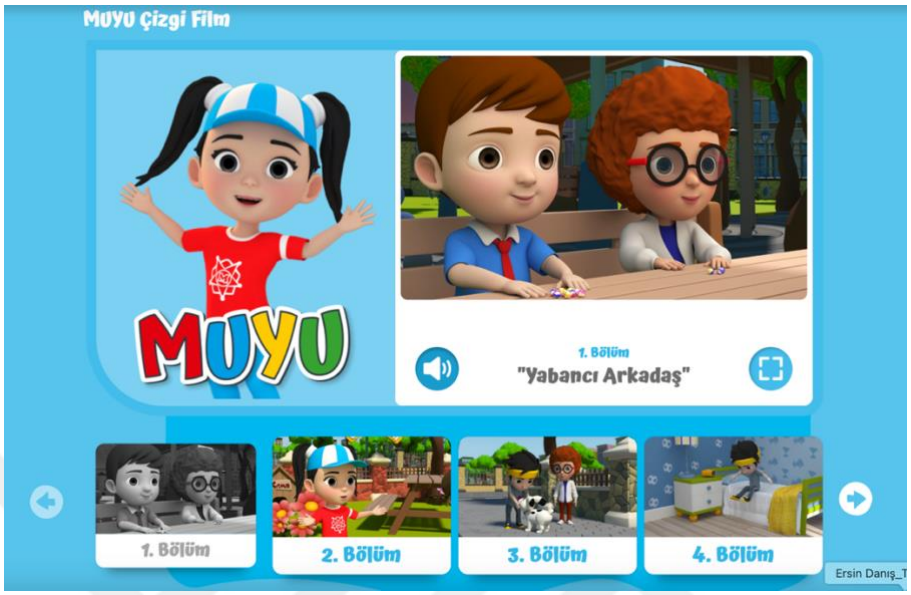

Göç İdaresi Başkanlığı’nın Muyu projesi kapsamında ürettiği bir diğer alan ise Çizgi filmdir. Bu çizgi filmin, Türk ve göçmen çocukların uyum süreçlerini desteklemek ve göçmen çocukların entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla hazırlandığı belirtilmektedir. İlk olarak 2019 yılında yayınlanan çizgi film, Muyu adını taşıyan bir karakterin çevresinde şekillenen hikâyelerle çocuklara göç, uyum, dostluk, hoşgörü ve kültürel farklılıkları bir arada yaşamayı anlatmaktadır. Çizgi filmin 13 bölüm olacak şekilde hazırlandığı görülmekte ve çevrim içi olarak Göç İdaresi Başkanlığı'nın Uyum Çocuk platformu üzerinden izlenebilmektedir.

Çizgi filmin televizyon kanallarında düzenli olarak yayınlanmadığı görülmüştür. Ancak, Sosyal Uyum Tırı gibi belirli uyum etkinlikleri ve çocuk programları kapsamında izlettirildiği bilinmektedir. Yerel ya da ulusal televizyonlarda gösteriminin yapılıp yapılmadığına dair bir bulguya ise rastlanmamıştır.

Çizgi filmlerin bölümlerine verilen adlara bakıldığında ise sırasıyla şu şekildedir: 1. Bölüm: Yabancı arkadaş, 2. Bölüm: Sayılar, 3. Bölüm: Temizlik ve Hijyen, 4. Bölüm: Düzenli Yaşamak, 5. Bölüm: Geri Dönüşüm ve Sosyal Sorumluluk, 6. Bölüm: Paylaşmak güzeldir, 7. Bölüm: kronometre, 8. Bölüm: Bayram, 9. Bölüm:

Meslek Seçimi, 10. Bölüm: Büyüklere Sevgi ve Saygı, 11. Bölüm: 23 Nisan, 12. Bölüm: Oyun parkında bir gün, 13. Bölüm: Çocukların hayalindeki dünya.

Muyu çizgi filminin bölümleri, göçmen çocukların uyum süreçlerini konu alırken çocuklara uygun bir dilde farklılıklarla bir arada yaşamanın önemini öğretir. Çizgi filmde işlenen başlıca temalar ise şunlardır:

- Kültürel Farklılıklar ve Hoşgörü: Çocukların birbirlerinin kültürlerine saygı göstermesini ve barış içinde yaşaması öğretilmektedir.
- Göçmen Çocukların Uyum Süreci: Göçmen çocukların yeni bir topluma entegrasyonu, karşılaştıkları zorluklar ve çözüm yolları üzerine hikâyeler sunulmaktadır.
- Empati ve Yardımlaşma: Göçmen çocukların duygusal zorluklarını anlamaya yönelik içeriklere yer verilerek ev sahibi çocukların empati ve yardımlaşma güdüleri teşvik edilmektedir.
- Kişisel Gelişim: Hem av sahibi hem de göçmen çocukların kişisel gelişim süreçlerindeki motor beceriler ve hijyen, mesleki seçim, ulusal değerler ve kültürlere dayalı içeriklere yer verilmektedir.

Örnek 2: Kırlangıç Dergisi

Kırlangıç Dergisi, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından göçmenlerin sosyal uyumuna katkı sağlaması temel alınarak 2020 yılında yayımlanmaya başlayan basılı iletişim araçlarından biridir. Kırlangıç Dergi yayımlanma kararıyla birlikte Göç İdaresi Başkanlığı tarafından; *''Ülkemizdeki ve dünyadaki göç hareketleri hakkında okunabilir, ilgi çekici bilgileri aktarırken, ülkemize gelen yabancıların ekonomik ve kültürel yönden sağladığı faydaları gözler önüne seren dergi''* (GİB. 2020) şeklinde tanımlanmaktadır. Derginin ilk sayısı Ekim 2020 yılında yayımlanmış olup, editör yazısında derginin çıkış amacı olarak, *''Göç gündeminin uzun süredir kalbinde olan bir ülke olarak yaşanan gelişmeleri, göçün kavramsal ve teknik detaylarını, yabancılar hakkındaki doğru bilinen yanlışları, göçe dair bilinmeyen hikayeleri ve bu kapsamdaki daha nice bilgiyi paylaşmanın önemli sorumluluklarından biri olduğu düşüncesiyle''* (GİB, 2020) bu dergi çalışmasının gerekliliğinin hissedildiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra derginin 3 ayda bir yayımlanacağı, göç yönetiminde etkin kişilerin ve ülkemizdeki yabancıların tecrübe ve kültürlerinin aktarılacağı da belirtilen bir diğer husustur. Ancak derginin ikinci sayısına bakıldığında Ağustos 2021 yılında yayımlandığı görülmektedir. Derginin bugüne kadar yayımlanan toplam sayısına bakıldığında ise Ağustos 2021 yılından sonra yayımlanmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda ele alınan Kırlangıç Dergi süreli bir yayın olması bakımından 2 sayı üzerinden değerlendirilmektedir.

Hedef Kitlesi:

Kırlangıç Dergisi'nin içerikleri incelendiğinde, derginin hedef kitlesinin oldukça geniş ve çeşitli bir kesime hitap ettiği görülmektedir. Dergi hem yerel toplumun farklı kesimlerini hem de göçmen bireyleri doğrudan hedeflemektedir.

Öncelikle, Türkiye'de yaşayan yerel halk derginin temel hedef kitlelerinden biridir. Dergide sıkça yer verilen göçmenlerin entegrasyon süreçleri, başarı hikayeleri, kültürel zenginliklerin paylaşımı gibi konular, yerel toplumda göçmenlere yönelik önyargıların kırılmasını ve empati duygusunun geliştirilmesini amaçlamaktadır. Örneğin, "Uyum Hikayeleri" bölümü, bireysel başarı öyküleri aracılığıyla yerel halkın göçmenlerin topluma sağladığı katkıları görmesini sağlamayı hedeflerken, kültürel

etkinlikler ve projelerin tanıtımı, iki toplum arasında sosyal uyumu güçlendirme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, derginin yerel toplumun farklı yaş gruplarından, eğitim düzeylerinden ve sosyal kesimlerinden bireyleri kapsadığı söylenebilir.

İkinci olarak, Türkiye'de yaşayan göçmenler derginin doğrudan hedef kitlesidir. Göçmenlere yönelik uyum süreçleri, topluma katılım imkanları, kültürel ve sanatsal etkinlikler hakkında bilgilendirici yazılar, göçmen bireylerin Türkiye'de kendilerini daha fazla ait hissetmelerini ve uyum sürecini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Örneğin, göçmenlerin başarı öykülerine ve kültürel faaliyetlerine geniş yer verilmesi, göçmen bireylerin kendilerini temsil edilmiş hissetmelerini sağlamaktadır. Ayrıca, göçmenlere yönelik rehber niteliğinde hazırlanan içerikler, Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve hukuki süreçler hakkında bilgilendirici bir işlev görmektedir.

Üçüncü olarak, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ve politika yapıcılar da Kırlangıç Dergisi'nin hedef kitlesi arasında yer almaktadır. Dergide, Türkiye'nin göç yönetiminde izlediği insan odaklı politikalar, uluslararası iş birlikleri ve göçmenlerin entegrasyonuna yönelik çalışmalar detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. Örneğin, ''Gündemde Göç'' ve ''İnsan Ticareti ile Mücadele'' gibi bölümlerde, kamu kurumlarının yürüttüğü projelere ve uygulamalara ilişkin bilgilendirmeler yer almakta, böylece politika yapıcılar ve ilgili kuruluşların çalışmalarına görünürlük kazandırılmaktadır. Bu içerikler aynı zamanda göç yönetimi alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri için de bir rehber niteliği taşımaktadır.

Son olarak, uluslararası kamuoyu ve göç üzerine çalışan akademik ve araştırmacı kesim, derginin dolaylı hedef kitlesini oluşturmaktadır. Türkiye'nin göç politikalarının ve entegrasyon faaliyetlerinin aktarıldığı içeriklerin, göç üzerine çalışan araştırmacıları ilgilendirmesi bakımından hedef kitle olarak sayılabilmektedir.

Bu çerçevede, Kırlangıç Dergisi'nin, göçmenler, yerel toplum, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kamuoyu arasında bir köprü kurarak, toplumsal uyum, kültürel etkileşim ve göç yönetimi konularında farkındalık yaratmayı ve bu alanlardaki çalışmalara katkıda bulunmayı hedeflediği belirtilebilmektedir. Derginin

dili ve sunum tarzı göz önünde bulundurulduğunda da akademik yayınlardan ziyade aktüel bir perspektifle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmayı amaçladığı da söylenebilmektedir.

Kırlangıç Dergisi İçindekiler Bölümü ve İçerik Özetine Yönelik Bulgular:

Aşağıda, Kırlangıç Dergisi'nin 1. ve 2. sayılarındaki içindekiler başlıkları ve bu başlıklar altında ele alınan konular detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Birinci Sayı

- **Editörden:** Derginin editör yazısını kaleme alan Dr. Aydın Keskin Kadıoğlu, göç olgusunun tarih boyunca insanlık için kaçınılmaz bir gerçek olduğunu vurgulamaktadır. Uyumu sağlama sürecinde bireylerin birbirlerini tanıması gerektiğini belirten Kadıoğlu, ön yargıların yıkılmasının ancak bu tanıma ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. Kırlangıç Dergisi'nin temel misyonunun ise, Türkiye'nin göç yönetimi, yabancıların tecrübeleri ve uyum faaliyetlerini daha geniş kitlelere aktarmak olduğu belirtilmektedir.
- **Göç İdaresi Genel Müdürü:** Dr. Savaş Ünlü'nün kaleme aldığı yazıda, Türkiye'nin tarih boyunca önemli bir göç rotası olduğu vurgulanarak, özellikle Suriye krizi sonrası yaşanan büyük göç hareketine dikkat çekilmektedir. Türkiye'nin 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile göç yönetimini kurumsallaştırdığı ve bu çerçevede Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün rolünün güçlendirildiği ifade edilmektedir. Dr. Ünlü, Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı 5 milyona yakın yabancı nüfusun yönetilmesi için kamu düzeni ve güvenliği ile uyum faaliyetlerinin bir arada yürütüldüğünü belirtmektedir.
- **Gündemde Göç:** Bu bölümde, Türkiye'nin göç politikalarına dair güncel gelişmeler ele alınmaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına yer verilerek, Suriye krizinin çözümünde

uluslararası iş birliğinin önemine değinilmektedir. Akdeniz Parlamenter Asamblesi tarafından Türkiye'ye verilen ödülün, göç yönetimi alanındaki başarılı çalışmalara dikkat çektiği ifade edilmektedir. İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı'nın açıklamalarıyla, Türkiye'ye dönen Suriyeli sayısının 403 bini aştığı ve göç yönetiminde dijital sergilerle mülteci sorunlarının gündeme taşındığı vurgulanmaktadır.

- **İllerden Haberler:** Yerel göç idarelerinin çalışmaları, göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması ve sosyal uyum süreçlerini destekleme üzerine haberlere yer verilmektedir. Örneğin; Trabzon'da yabancı ailelerin durum tespiti ve ihtiyaç analizleri yapılırken, Ankara'da pandemi sürecinde yabancılara yönelik sosyal destek hatlarının devreye sokulduğu bildirilmektedir. Çanakkale'de ise pandemi önlemleri çerçevesinde hijyen kitlerinin dağıtılması ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülerek göçmenlerin sağlığına ve farkındalığına katkı sağlandığı açıklanmaktadır.
- **Ayın Konuğu:** Bu sayının konuğu olan dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, göç yönetiminin küresel bir sorun olduğuna dikkat çekerek, Türkiye'nin bu alandaki açık kapı politikasının insanî bir duruş olduğunu vurgulamaktadır. Göçün yalnızca bir sınır meselesi olmadığını belirten Soylu, eğitim ve sosyal uyum faaliyetlerinin önemine değinerek, Türkiye'de 1 milyona yakın Suriyeli çocuğun eğitim sistemine dâhil edildiğini ifade etmektedir. Uyum süreçlerinin aşamalandırılmış bir yapıda ele alındığını belirten Soylu, bu aşamaları açık kapı politikası, güvenlik, kayıt dışılıkla mücadele ve sosyal uyum olarak sıralamaktadır.
- **Kırlangıç'ın Gözünden:** Bu bölümde, Türkiye'nin göç yönetiminde dijitalleşme süreci ele alınmaktadır. İsmail Aydoğan'ın kaleme aldığı yazıda, GöçNet sisteminin geliştirilme süreci ve yabancıların elektronik ortamda kayıt altına alınmasının sağladığı faydalardan bahsedilmektedir. MERNİS ve POLNET gibi sistemlerle entegre

çalışan GöçNet'in, göçmen yönetiminin şeffaf ve etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağladığı belirtilmektedir.

- **Sayılarla Göç:** Bu bölümde Türkiye'deki göçmenlerle ilgili kapsamlı istatistikler sunulmaktadır. 2019 yılı verilerine göre, Türkiye'de en fazla uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar Afganistan, Irak ve İran uyruklulardır. İkamet izniyle Türkiye'de yaşayan yabancı sayısının 1 milyonu aştığı, en yoğun grubu ise Iraklılar ve Türkmenler oluşturduğu ifade edilmektedir. Eğitim alanında ise 90 bini aşkın yabancı öğrencinin Türkiye'de öğrenim gördüğü vurgulanmaktadır. Düzensiz göçle mücadelede ise aynı yıl içerisinde 454 bin düzensiz göçmenin yakalandığı belirtilerek, Türkiye'nin bu alandaki yoğun çalışmaları ortaya konmaktadır.
- **Kapak Konusu:** Derginin kapak konusu, Uluslararası Göç Filmleri Festivali'dir. Festival, göç olgusunun sanatsal ve kültürel bir boyut kazanmasını amaçlamakta ve dijital platformlarda geniş bir izleyici kitlesine ulaşmaktadır. Bu festival kapsamında ödül alan yapımlar arasında ''Sama İçin'' filmi en iyi film ödülünü kazanırken, kısa metraj kategorisinde ''Kıyının Çocukları'' filmi UNICEF ödülüne layık görülmüştür. Festival'in, göçmenlerin hikayelerini sanatsal bir perspektiften anlatarak, empati ve farkındalığı artırmayı amaçladığı belirtilmektedir.
- **Uyum Hikayeleri:** Bu bölümde, uyum süreçlerinde başarılı olan bireylerin hikayelerine yer verilmektedir. Anna Maria Bielecka, Polonya kökenli bir göçmen olarak Türkiye'nin Alanya ilçesine yerleşmiştir. Burada öğretim görevlisi olarak çalışan Bielecka, Alanya'nın hoşgörülü yapısını ve farklı kültürlerden insanların bir arada huzur içinde yaşamasını örnek göstermektedir. Göçmenlerin yeni yaşamlarına uyum sağlamalarında sosyal desteğin önemine dikkat çekilmekte ve yerel topluluklarla kurulan bağların sürece katkısı vurgulanmaktadır.

- **Uzman Gözüyle:** Burak Yaşar'ın yazısında, kültürel etkinliklerin sosyal uyum üzerindeki rolü incelenmektedir. Göçmenlerle ev sahibi toplum arasında iletişim kurmanın ve farkındalık yaratmanın en etkili yollarından birinin kültürel etkinlikler olduğu belirtilmektedir. Uluslararası Göç Filmleri Festivali gibi projelerin bu sürece katkı sağladığı ifade edilirken, bu tür etkinliklerin göçmenlerin kendilerini ifade etmelerini sağladığı ve toplumda farkındalığı artırdığı vurgulanmaktadır.
- **Binbir Renkli Bahçe Türkiye:** Bu bölümde, Ahıska Türklerinin kültürel mirası ve yaşam tarzları detaylı şekilde ele alınmaktadır. Ahıska Türklerinin geleneksel düğün adetleri, doğum ve ölüm ritüelleri ile zengin mutfak kültürüne yer verilmiştir. Geleneksel yemekler arasında hinkal, mafış ve Özbek pilavı öne çıkmakta ve bu kültürel değerlerin Türkiye'de nasıl yaşatıldığı anlatılmaktadır.
- **Bilge Kırlangıç:** Bilge Kırlangıç köşesinde çocuklara yönelik kitap ve film önerileri sunulmaktadır. ''Benim Adım Mülteci Değil'' kitabı, çocukların göç sürecindeki kimlik arayışını ve yaşadıkları deneyimleri empatik bir dille anlatmaktadır. Aynı zamanda, çocukların göç temalı kısa filmlerle farkındalık kazanmalarının önemine değinilmektedir.
- **Ayın Fotoğrafı:** Dergide yer alan ayın fotoğrafı, Yunanistan sınırında çekilen bir karede umut dolu bakışlarla bekleyen kadın ve çocukların görüntüsüdür. Fotoğraf, göçmenlerin yaşadığı insanî dramı ve umut arayışını yansıtmaktadır.
- **Kültür & Sanat:** Bu bölümde Halep doğumlu sanatçı Ömer Derviş'in hikayesi, kültür ve sanat yoluyla uyum sürecine katkı sağlama örneği olarak ele alınmaktadır. Değinildiğine göre, Türkiye'ye göç ettikten sonra Elazığ'da yaşamaya başlayan Derviş, resim ve edebiyat alanındaki çalışmaları ile dikkat çekmektedir. Sanatın uyum sürecindeki birleştirici rolüne vurgu yapılırken, göçmenlerin kültürel katkıları da gözler önüne serilmektedir.

İkinci Sayı

- **Editörden:** Bu bölümde, editör okuyuculara derginin ikinci sayısını sunarak, göç ve pandemi sürecine vurgu yapmaktadır. Yazıda belitildiğine göre, COVID-19 pandemisi nedeniyle dünya genelinde yaşanan belirsizlikler, göç yönetimi açısından da etkili olmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sorumlulukları, kısıtlamalara rağmen sekteye uğramadan devam ettirilmiştir. Editör, özellikle "Uluslararası Göçmenler Günü" temasını ele alarak, Türkiye'nin "Kültürlerin Buluşma Noktası" konumuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca pandemiye rağmen gerçekleştirilen uyum çalışmaları ve farkındalık artırıcı faaliyetler ön plana çıkarılmıştır.
- **Göç İdaresi Genel Müdür Yardımcısı Dr. Gökçe OK (Dönemin): Göç Kiliminin Dokunduğu Tezgahtır Anadolu:** Dr. Gökçe OK'un kaleme aldığı bu yazı, Anadolu'nun tarih boyunca göç yollarının kavşağı olmasına dikkat çekmektedir. Göç olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğuna vurgu yapılarak, Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkan göç hareketi detaylandırılmaktadır. Türkiye'nin, 193 farklı milletten insanı barındırdığı ifade edilmaktedir. Göçün sadece rakamlardan ibaret olmadığını, her göçün ardında bir insan hikâyesi olduğuna değinilmektedir. Anadolu'nun kültürel bir kilim gibi birçok farklı unsuru bir arada barındırdığı belirtilirken, Türkiye'nin insan merkezli göç politikalarının önemine vurgu yapılmaktadır.
- **Gündemde Göç:** Bu bölümde, Türkiye'nin ve bölgenin göç politikaları kapsamında düzenlenen çeşitli toplantılar, etkinlikler ve iş birlikleri yer almaktadır. Bunlar:
    - Orta Asya'da Alt-Bölgesel Göç İş Birliği toplantısı, uluslararası hedeflerin paylaşıldığı önemli bir platform olmuştur.
    - Bosna-Hersek Güvenlik Bakanı'nın Türkiye ziyareti, geçici barınma merkezlerinin işleyişine dair bilgi alışverişi yapılmasını sağlamıştır.

- Almatı Süreci Kıdemli Memurlar Toplantısı, düzensiz göçle mücadele ve iş gücü göçüne yönelik iyi uygulama örneklerinin paylaşıldığı bir etkinliktir.
- İnsan Ticareti ile Mücadele İstişare Toplantıları, kurumlar arası iş birliğinin güçlendirilmesine odaklanmıştır.

Bu başlık altında ayrıca "Göç ve Uyum Konulu Yerel ve Yabancı Basın Buluşması" etkinlikleri de detaylandırılarak, kamuoyunun bilgilendirilmesine yönelik çabalar aktarılmıştır.

- **Özel Gündem:** YİMER 157, En İyi Acil Servis Hizmetleri Ödülü: Bu bölümde, YİMER 157 çağrı merkezinin uluslararası alanda kazandığı başarı vurgulanmaktadır. Kanada merkezli Contact Center World organizasyonunda ''En İyi Acil Servis Hizmetleri'' kategorisinde altın madalya kazanılmıştır. Türkiye'nin göç yönetimi açısından dijital hizmetlerinin etkili sonuçlar verdiği ve dünya çapında takdir topladığı ifade edilmektedir.
- **İllerden Haberler:** Yerelde gerçekleştirilen çalışmaların aktarıldığı bu bölümde, Kahramanmaraş'ta Türk ve Suriyeli şeflerin bir araya geldiği "Kardeş Yemeği Projesi" öne çıkmaktadır. Proje kapsamında iki kültürün mutfak zenginlikleri birleştirilmiş ve yeni lezzetler ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Eskişehir İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün düzenlediği "Ülke Buluşmaları", Somali, Yemen, Sudan ve Filistinli öğrencilerin katılımıyla kültürel tanıtım etkinliklerine dönüştürülmüştür. Bu tür faaliyetlerin, sosyal uyumu güçlendirme amacı taşıdığı belirtilmektedir.
- **Kırlangıç'ın Gözünden:** Türkiye ve Göç: Bu yazıda Türkiye'nin göç politikaları tarihsel bir perspektifle ele alınmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşu ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun göç yönetimindeki rolü vurgulanmıştır. Türkiye'nin, 3,5 milyondan fazla Suriyeli sığınmacı ile dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda olduğu belirtilmektedir.

- **Uyum Hikayeleri:** Bu başlık altında iki farklı göçmen hikayesi ele alınmıştır:

    - Begench Orayev: Türkmenistan kökenli, Türkiye'de yaşayan bir müzisyen ve sanatçıdır. O Ses Türkiye yarışmasına katılarak dikkat çeken Orayev, Türkiye'yi ikinci vatanı olarak tanımlamaktadır.
    - Salam Almaaz: Suriye kökenli bir ressam olan Almaaz, iç savaş sonrası Türkiye'ye gelmiş ve sanatsal kariyerine Bursa'da devam etmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı sergilerde eserlerini tanıtmış, sanatın uyum sürecinde önemli bir rol oynadığına vurgu yapmaktadır.

- **Kapak Konusu (Kültürlerin Buluşma Noktası Türkiye):** Bu bölümde, Türkiye'nin "Kültürlerin Buluşma Noktası" olarak tarihi ve günümüzdeki rolü ele alınmaktadır. Uluslararası Göçmenler Günü etkinliklerinin teması olan bu konu, farklı kültürlerin Türkiye'de nasıl bir araya geldiğini göstermektedir. Göçmenlerin ekonomik, sosyal ve kültürel katkıları vurgulanarak Türkiye'nin çok kültürlü yapısına dikkat çekilmiştir.
- **Sayılarla Göç:** Bu bölümde, Türkiye'nin göçmen nüfusuna ilişkin istatistiksel veriler sunulmaktadır. Özellikle Suriyeli mülteciler başta olmak üzere, farklı milletlerden gelen göçmenlerin dağılımı ele alınmıştır.
- **Bilge Kırlangıç (Göç Araştırmaları Dergisi):** Bilimsel bir yayın olan Göç Araştırmaları Dergisi, göç alanında yapılan akademik çalışmaları desteklemektedir. Son sayısında Suriyeli dul kadınların yaşamları, entegrasyon ve asimilasyon ilişkisi gibi konular ele alınmıştır.

Derginin Gelişimi ve Uygulama Alanlarına İlişkin Bulgular:

Kırlangıç Dergisi, Türkiye'de göçmen entegrasyonunu desteklemek amacıyla Göç İdaresi Başkanlığı tarafından hazırlanan bir yayın olup, 2020 yılında yayın hayatına başlamıştır. Şu ana kadar iki sayısı yayımlanan dergi, özellikle entegrasyon projelerini görünür kılmak, göçmenlerin ve yerel halkın bu süreçteki rollerini vurgulamak ve farkındalık yaratmak gibi amaçlar taşıdığı belirtilebilmektedir.

Derginin gelişim sürecine bakıldığında ilk sayısının, Göç İdaresi Başkanlığı'nın entegrasyon politikalarını tanıtmak ve bu alandaki sosyal uyum çalışmalarını öne çıkarmak amacıyla tasarlandığı görülmektedir. Bu sayıda daha çok Türkiye'nin göç yönetiminde ulaştığı başarılar ve iyi uygulama örnekleri yer almıştır. İkinci sayıda ise entegrasyonun toplumsal boyutlarına odaklanarak göçmen kadınların ekonomik entegrasyonu, göçmen çocukların eğitimi ve ev sahibi toplumla kültürel etkileşim gibi konulara yer vermiştir. Her iki sayıda da kamuoyunda farkındalık yaratma ve bilgi sunma hedefi doğrultusunda içeriklerin oluşturulduğu belirtilebilmektedir.

Uygulama Alanlarına bakıldığında ise Göç İdaresi Başkanlığı'nın ayrıştırmasından hareketle basılı kaynak olarak belirtilebilmektedir. Ancak, incelenen faaliyet belgeleri ışığında derginin basım ve dağıtım sürecine ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Buna göre dergi, şu anda yalnızca dijital ortamda yayımlanmaktadır ve Göç İdaresi Başkanlığı'nın resmî web sitesi üzerinden erişime sunulmuştur.

Bunun yanı sıra derginin, göçmenlerin yanı sıra ev sahibi toplum, kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler gibi geniş bir hedef kitleye hitap etmesine rağmen farklı dil seçeneklerinin sunulup sunulmadığına ilişkin bir bilgiye de rastlanmamıştır. Buna göre araştırma kapsamında derginin yalnızca Türkçe dil seçeneğiyle sunulduğu kabul edilmektedir.

3.3.2. Küresel Çapta Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Bulgular

Örnek 1: Ahlan Simsim Projesi

Susam Sokağı (Sesame Street), canlı aksiyon, skeç komedi, animasyon ve kuklacılığı birleştiren bir Amerikan eğitim çocuk televizyon dizisidir. 1969 yılında yayın hayatına başlayan Susam Sokağı içerisinde günümüze kadar dört bin beş yüzden fazla bölüm yayınlanmıştır. Susam Sokağı'nın amacı, erken çocukluk eğitimine yönelik olarak, küçük yaşlardaki bireylere bilişsel, sosyal ve duygusal beceriler kazandırmaktır. Program, dört ile altı yaş aralığındaki çocukları hedef alarak, eğlenceli ve olumlu bir öğrenme ortamı sunmayı amaçlamaktadır. İçerik, çocukların yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik temaları işlerken, farklı kültürler hakkında bilgi edinmelerini de teşvik etmektedir.

Susam Sokağı, dünya genelinde birçok ülkede yerel versiyonlarıyla birlikte yayınlanmış ve 150'den fazla ülkede izleyicilere ulaşmıştır. Tahminlere göre, program 150 milyonun üzerinde çocuk ve aileye erişim sağlamıştır. Bu bağlamda, Susam

Sokağı (Sesame Street), erken yaşta eğitim ve kültürel çeşitliliğin önemine vurgu yapan etkili bir platform olarak öne çıkmaktadır (Sesame Workshop, 2024).

Susam Atölyesi (Sesame Workshop) ise Susam Sokağı'nın ve toplumsal destek çalışmaları topluluğu olarak ortaya çıkan kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Atölye, 50 yılı aşkın süredir eğitim, medya ve araştırma alanlarında faaliyet göstererek dünya genelindeki çocukları kapsayan (kendi deyimleriyle; daha akıllı, daha güçlü ve daha nazik olmalarına yardımcı olma misyonuyla) çalışmalarını sürdürmektedir (Sesame Workshop, 2024). Bugün Susam atölyesi de 150'den fazla ülkede okul öncesi eğitsel destekleri kapsayıcı, eğlenceli içerikler üretmektedir.

Ahlan Simsim de Susam Atölyesi'nin Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC) ile iş birliği yaparak hayata geçirdikleri bir projedir (Rescue, 2024). 2017 yılında başlatılan projede Orta Doğu'daki (Özellikle Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak) çatışma ve krizden etkilenen çocuklara öğrenmeleri, büyümeleri ve gelişmeleri için ihtiyaç duydukları desteği sağlamanın amaçlandığı belirtilmektedir (Rescue. 2024). Arapça'da ''Hoş Geldin Susam'' anlamı taşıyan Ahlan Simsim, insanî yardım açısından tarihteki en büyük okul öncesi çocukluk gelişimi projesi olma özelliğine sahiptir.

Projenin Ana Hedefleri:

Ahlan Simsim'in ana hedefleri, özellikle krizden ve yerinden edilme durumlarından etkilenmiş çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklemeye odaklanmaktadır. Bu kapsamda projenin ana hedefleri şu şekildedir:

- **Sosyal Uyum ve Entegrasyon:** Ahlan Simsim, krizden etkilenmiş çocukların sosyal-duygusal becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çocuklara duygularını tanımayı, anlamayı ve yönetmeyi öğretirken, onların topluma uyum sağlamalarına da yardımcı olmaktadır. Program, çocukların arkadaşlık ilişkilerini güçlendirmeyi ve onlara empati kurmayı öğretmektedir.
- **Psiko-sosyal Destek:** Proje, çocukların travma sonrası yaşadığı duygusal zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için psiko-sosyal destek sağlamaktadır. Çocukların

duygusal dayanıklılıklarını geliştirmeyi ve büyük duygularını yönetmeyi amaçlamaktadır.

- **Eğitim Desteği:** Ahlan Simsim, okul çağındaki çocukların kriz zamanlarında bile eğitime devam etmelerini desteklemektedir. Eğitim programları, çocukların bilişsel gelişimlerine katkıda bulunur ve onları akademik başarıya hazırlamak için tasarlanmıştır.
- **Aile Destekleri:** Ailelerin, çocuklarına uygun gelişim ve eğitim desteği sunmalarını teşvik etmektedir. Ailelere yönelik rehberlik hizmetleri ve eğitimler, çocukların sağlıklı bir şekilde gelişmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir (Sesame Workshop, 2024).

Projenin Hedef Kitlesi:

Ahlan Simsim'in hedef kitlesi, krizden etkilenmiş Orta Doğu'daki çocuklar ve onların bakımını üstlenen bireylerden oluşmaktadır. Bu gruplar arasında yerinden edilmiş çocuklar, ev sahibi toplumların çocukları, aileler ve eğitmenler bulunmaktadır.

- **Yerinden Edilmiş Çocuklar:** Ahlan Simsim, özellikle Suriye gibi savaş bölgelerinden kaçan yerinden edilmiş çocuklara, sosyal-duygusal becerilerini geliştirme fırsatı sunmaktadır. Bu çocuklar, travma ve kriz sonrası yaşadıkları zorluklarla başa çıkabilmek için projede yer alan çizgi filmler, hikâye kitapları ve oyunlar aracılığıyla psiko-sosyal destek almaktadırlar. Çocuklar duygularını tanımayı, onları ifade etmeyi ve empati geliştirmeyi öğrenmektedirler.
- **Ev Sahibi Toplumların Çocukları:** Ev sahibi toplumlarda yaşayan çocuklar, göçmen çocuklarla etkileşim kurarak çok kültürlülük bilinci geliştirmektedirler. Ahlan Simsim, ev sahibi çocuklara empati ve hoşgörü değerlerini öğretir, farklı kültürlerle kaynaşmalarını ve sosyal becerilerini güçlendirmelerini sağlar. Bu çocuklar, krizden etkilenen yaşıtlarına nasıl destek olabileceklerini öğrenirler.
- **Aileler:** Aileler, çocuklarının duygusal ve sosyal gelişimlerini nasıl destekleyeceklerine dair rehberlik hizmetleri almaktadır. Proje, ebeveynlere çocuklarının travma sonrası yaşadıkları duygusal sorunlarla nasıl başa çıkacakları konusunda eğitim vermektedir. Bu sayede, aileler çocuklarına sağlıklı bir gelişim ortamı sunabilmekte ve onların eğitim süreçlerine aktif olarak katılabilmektedirler.
- **Eğitmenler ve Okul Personeli:** Ahlan Simsim, öğretmenlere ve okul personeline, çocukların kriz sonrası entegrasyon süreçlerini desteklemeleri için rehberlik sağlamaktadır. Eğitmenler, çocukların sosyal-duygusal gelişimini teşvik etmek için gerekli araç ve bilgileri edinirler. Okullarda kullanılan eğitim materyalleri ile

öğretmenler, öğrencilerin hem bireysel hem de grup içinde nasıl gelişim göstereceklerine dair stratejiler geliştirebilirler (Sesame Workshop, 2024).

Projede Üretilen Karakterler:

Ahlan Simsim'in karakterleri, çocukların kriz sonrası duygusal dayanıklılıklarını güçlendirmeye yönelik kukla, çizgi ve insan karakterlerinden oluşmaktadır. Buna göre projede toplamda, 13 ana karakter yer almaktadır:

- Üç insan karakter (Teta Noor, Hadi, Salma),
- Yedi kukla karakter (Basma, Jad, Ameera, Gargur, Elmo, Ma'zooza, Kaki)
- Çizgi Karakterler (Abu'l Fihem, Dabke Dansçıları, Reesheh-Bulbul-Hassoon)

Aşağıda Ahlan Simsim'de yer alan başlıca kukla, çizgi ve insan karakterler sıralanmıştır:

- **Kukla Karakterler:**
  - **Basma:** Neşeli, mor renkli bir canavardır. Müzik yapmayı çok sever ve duygularını ifade etmek için müziği kullanır. Lider özelliklere sahiptir ve diğer çocuklarla kolayca bağ kurar.

- **Jad:** Sarı renkli, sanata meraklı bir karakterdir. Kendini resimle ifade etmeyi sever ve büyülü bir fırça ile havada resim yapabilmektedir. Duygusal olarak daha sakin ve planlıdır.

- **Ameera:** Bilim ve spor tutkusuna sahip, esprili bir karakterdir. Ameera, tekerlekli sandalye veya koltuk değnekleri kullanır ve çocuklara engellerin üstesinden nasıl gelineceğini gösterir. Liderlik özellikleriyle çocuklara örnek olur.

- **Ma'zooza:** Sevimli, konuşamayan bebek bir keçidir. Yuvarlak nesneleri çok sevdiği için sürekli onları yemeye çalışır. Basma ve Jad'ın yakın arkadaşıdır ve onlara her zaman eşlik eder.

- **Elmo:** Klasik Sesame Street evreninden tanınan Elmo, Ahlan Simsim'in önemli karakterlerinden biridir. Özellikle küçük çocuklara yönelik bölümlerde yer alarak, onlara büyük duygularını nasıl yönetmeleri gerektiğini öğretir.

- **Kaki (Cookie Monster):** Kurabiye sevgisiyle tanınan bu klasik karakter, Ahlan Simsim'de çocuklara duygusal kontrol ve arkadaşlık gibi temel kavramları öğretir.

- **Gargur (Grover):** Klasik Sesame Street karakterlerinden biri olan Gargur, çocuklara merak, yardımseverlik ve öğrenme sevgisini aşılar.

- **İnsan Karakterler:**
  - **Teta Noor:** Jad'ın büyükannesi olan Teta Noor, çocukların hayatındaki büyükler olarak önemli bir rol oynar. Onlara bilgi ve deneyimleriyle rehberlik eder.

  - **Hadi:** Ameera'nın abisidir. Sakin ve güvenilir bir karakter olan Hadi, Ameera'ya rehberlik eder ve kardeşine her zaman destek olur.

- **Salma:** 20'li yaşlarının ortalarında, hareketli, eğlenceli ve merhametli bir kadındır ve kısa süre önce Ahlan Simsim'e taşınmıştır. Aslen Mısırlı olan Salma, şu anda okul öncesi öğretmenliği yapmaktadır ve sanata ve çevreye büyük bir sevgi beslemektedir. Geri dönüştürülmüş ve yeniden kullanılan malzemelerle el işi yapmada oldukça yeteneklidir. Genellikle atölyesinde bulunan Salma, her zaman gözlükleri, rengarenk kıyafetleri ve kocaman bir gülümsemeyle görülür.

- **Çizgi Karakterler:**
  - **Abu'l Fihem:** Bilge ve esprili bir karakterdir. Çocuklara hayatla ilgili önemli dersler verirken aynı zamanda eğlenceli ve arkadaş canlısıdır.

- **Dabke Dansçıları:** Bölgesel bir halk dansı olan Dabke'yi temsil eden dansçılar, farklı kültürel unsurları çocuklara tanıtarak çok kültürlülüğü ve birlikteliği teşvik eder.

- **Reesheh-Bulbul-Hassoon:**

Reesheh, başkalarını önemseyen ve keşfetmeyi seven genç bir dişi kuştur. Eğlenceli, oyuncu ve zariftir.

Bulbul, kuşların en küçüğüdür. Sık sık hatalar yapar, ancak her zaman azimlidir ve yeni şeyler öğrenmeyi çok sever!

Hassoon, şarkı söylemeyi ve arkadaşlarıyla oynamayı seven genç bir erkek kuştur. Cana yakın, düşünceli ve zekidir—ayrıca her zaman şık görünmeyi sever.

Projenin Gelişimi:

Ahlan Simsim, 2017 yılında Sesame Workshop ve Uluslararası Kurtarma Komitesi (IRC) tarafından yerinden edilmiş ve krizden etkilenmiş çocuklara yardım etmek amacıyla geliştirilmiştir. MacArthur Vakfı'nın 100&Change yarışması kapsamında kazandığı 100 milyon dolarlık ödülle hayata geçen proje, çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine katkı sağlama amacını taşımaktadır (Sesame Workshop, 2024; International Rescue Committee, 2024). Bu dönemde, medya içerikleri ve yerel topluluk hizmetleri aracılığıyla çocuklara psiko-sosyal destek sağlanmaya başlanmıştır. 2018 yılında ise, Ahlan Simsim'in televizyon programı geliştirilme aşamasına geçerek çocuklara yönelik hikâye ve medya içerikleri üzerinde çalışılmış ve bölgedeki yerel partnerlerle iş birliği güçlendirilmiştir. Bu yıl boyunca krizden etkilenen çocukların eğitimine katkıda bulunacak eğitim materyalleri de geliştirilmiştir (Sesame Workshop, 2024).

2019 yılında, Ahlan Simsim televizyon programı resmî olarak yayına girmiştir. Çocuklara duygularını tanıma, başa çıkma ve yeni sosyal çevrelerine uyum sağlama becerileri kazandırmayı hedefleyen program, Basma, Jad, Ameera gibi karakterlerle milyonlarca izleyiciye ulaşmıştır (Sesame Workshop, 2024; International Rescue Committee, 2024). 2020 yılında, Covid-19 pandemisinin getirdiği sınırlamalar nedeniyle, Ahlan Simsim içerikleri dijital platformlara taşınmış, eğitim materyalleri ve interaktif oyunlar, çocukların evdeyken öğrenme süreçlerine devam etmeleri için çevrimiçi olarak sunulmaya başlanmıştır (Sesame Workshop, 2024).

2021'de ise, eğitim programları daha geniş bir ölçekte uygulanmaya başlanarak Ahlan Simsim programı, yerel öğretmenler ve ebeveynlerin katılımıyla kriz bölgelerinde ve yerel topluluklarda yaygınlaştırılmıştır. Program, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimine katkıda bulunan eğitim materyalleri ile çocuklara ulaşmaya devam etmiştir (International Rescue Committee, 2024). 2022 yılında, Projeye Ameera adlı engelli bir karakter dahil edilmiş, engellilik farkındalığını artırarak sosyal kapsayıcılığın teşvik edilmesi desteklenmiştir. Bu dönemde engelli çocuklara yönelik sosyal içeriklerin genişletilmesi, çocukların birbirleriyle empati kurmalarını ve

farklılıkları anlamalarını sağlamaya odaklanmıştır (Sesame Workshop, 2024; International Rescue Committee, 2024). 2023 yılından itibaren de Ahlan Simsim kriz bölgelerindeki çocuklara doğrudan hizmet vermeye devam etmiş, program çocukların kriz sonrası duygusal gelişimlerine katkıda bulunmak için yerel topluluklarla birlikte güvenli oyun alanları, eğitim merkezleri ve psiko-sosyal destek hizmetleri sağlamıştır. Proje ile bugüne kadar 3.5 milyon çocuk ve bakım verenine ulaşarak geniş çapta bir etki yaratmıştır. (International Rescue Committee, 2024).

Projenin Uygulama Alanlarına İlişkin Bulgular:

1. Uygulama Alanı: ‘’Ahlan Simsim Televizyon Programı’’

Ahlan Simsim televizyon programı, projenin en önemli unsurlarından biri olarak krizden etkilenen çocuklara duygusal dayanıklılık ve sosyal beceriler kazandırmayı hedeflemektedir. Yayına başladığı günden bu yana, program 29 milyondan fazla izleyiciye ulaşmıştır ve her bir bölümünde çocuklara duygularını tanıma ve yönetme becerileri kazandırmayı amaçlayan sosyal-duygusal temalar işlenmektedir (Sesame Workshop, 2024).

Ahlan Simsim televizyon programı 2020 yılında yayınlanmaya başlamış ve günümüzde (2024) hâlâ devam etmektedir. Programda şu ana kadar toplam altı sezon

boyunca 156 bölüm yayınlanmıştır. Her bölüm yaklaşık 25 dakika sürmekte ve çocukların eğlenerek duygusal yönetim becerileri kazanmalarını hedeflemektedir.

• **Sezonlara Göre İşlenen Temalar:**

- **1. Sezon:** Temel duyguların tanınması ve yönetimi üzerine yoğunlaşır. Bu sezonda öfke, kaygı, şefkat, korku, hayal kırıklığı, kararlılık, kıskançlık, yalnızlık ve üzüntü gibi temel duygular ele alınır.
- **2. Sezon:** Covid-19 salgını dönemine denk geldiği için, salgınla başa çıkma yöntemlerine ve duygusal yönetim becerilerine odaklanır.
- **3. Sezon:** Hayat zorlukları, sosyal beceriler ve çatışma çözme üzerine yoğunlaşır.
- **4. Sezon:** Azim, iyimserlik ve umut konuları işlenir, çocukların olumlu bakış açısı geliştirmelerine katkı sağlar.
- **5. Sezon:** Kişisel güven geliştirme ve başkalarına karşı nazik olma gibi temalar üzerinde durulmaktadır.

• **Programın Yayınlandığı Ülkeler ve Kanallar:**

Ahlan Simsim televizyon programı Orta Doğu'da birçok ülkede yayınlanmaktadır. Bölgesel kanallarda genellikle Arapça dilinde yayınlanmakta, bazı bölgelerde ise Kürtçe ve İngilizce dil seçenekleri de sunulmaktadır.[107]

- Pan Arab: MBC3 Kanalı (Günlük, Pazar - Perşembe), Rotana Kids (Cuma ve Cumartesi), Cumartesi 7 (Salı ve Cumartesi)
- Irak: Al Sumaria (Pazartesi, Salı ve Çarşamba), UTV (Pazar'dan Perşembe'ye günlük)
- Lübnan: Noursat (Pazartesi ve Cuma günleri günlük)

[107] Ahlan Simsim Televizyon Programının Türkiye'de veya Türkçe dil seçeneğiyle yayınlanmadığı görülmüştür.

- Ürdün: Roya TV (Pazar ve Perşembe günleri günlük), Jordan TV (Pazar, Pazartesi, Salı, Perşembe günleri)

Ahlan Simsim, farklı dillerde ve çeşitli kanallarda çocuklara ulaşarak, onların sosyal-duygusal becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu program, krizden etkilenen çocukların zorlu duygusal süreçlerle başa çıkmalarına yardımcı olan eğitici ve eğlenceli bir araç olarak önemli bir işlev üstlenmektedir.

2. Uygulama Alanı: ‘’Animasyonlu Hikâye Kitapları’’

Ahlan Simsim, çocukların duygusal, sosyal ve dilsel becerilerini geliştirmek amacıyla çok sayıda animasyonlu hikâye kitabı yayımlamıştır. Bu hikâye kitapları, özellikle krizden etkilenmiş çocuklara yönelik duygusal farkındalık, problem çözme ve empati gibi önemli becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Toplamda 12'nin üzerinde farklı hikâye kitabı, çocukların temel değerleri anlamalarını sağlarken onlara eğlenceli bir öğrenme deneyimi sunmaktadır. Animasyonlu hikâye kitapları, Ahlan Simsim’in resmî web sitesi ve YouTube kanalı üzerinden dijital olarak sesli kitap formatında erişilebilmektedir (Sesame Workshop, n.d.). Ayrıca, doğrudan sahada yapılan uyum çalışmaları sırasında çocuklara ulaştırıldığına dair bazı örneklere rastlanmaktadır. Örneğin, IRC (International Rescue Committee) gönüllülerinin kriz bölgelerinde çocuklara animasyonlu hikâye kitapları okuduklarına dair bilgilerin yer aldığı kaynaklardan hareketle, bu hikâyelerin sadece dijital ortamda değil, doğrudan uygulamalar aracılığıyla da çocuklara sunulduğu anlaşılmaktadır (Sesame Workshop, 2024).

Genel Temalar ve İçerik: Animasyonlu hikâye kitapları, krizden etkilenen çocukların günlük hayatta karşılaşabilecekleri çeşitli duygusal ve sosyal durumları ele almaktadır. Sabır, esneklik, problem çözme, empati, hayal kırıklığı yönetimi, çeşitliliğe saygı ve farklılıklara hoşgörü gibi konular, her bir hikâyenin merkezine yerleştirilmiştir. Çocuklar, bu hikâyeler sayesinde kendi duygusal dünyalarını tanıma ve başa çıkma stratejileri geliştirme fırsatı bulmaktadır.

Yayımlanan Animasyonlu Hikâye Kitapları ve İçerikleri

- **Yaz Gezisi (Summer Trip):** Bu hikâyede Ahlan Simsim karakterleri, bir yaz gezisine çıkarken yol boyunca farklı yiyeceklerin isimlerini ve şekillerini keşfederler. Bu sayede çocuklara dil gelişimini destekleyen temel kavramlar tanıtılır (Sesame Workshop, 2024).
- **Kutuda Neler Var? (What's in the Box?):** Bu hikâye kitabı, insanlar arasındaki çeşitlilik ve farklılıklara saygıyı öğretirken, duyularımızı kullanarak nesneleri tanımanın yollarını keşfetmeyi amaçlar (Sesame Workshop, 2024).
- **Uçurtma (The Kite):** Jad, uçurtmasının düşüp renklerinin karışmasıyla üzülür; arkadaşı Hadi ise ona destek olarak bu üzüntüyle başa çıkmasına yardımcı olur. Bu hikâye, çocuklara arkadaşlık ve duygusal dayanıklılık becerilerini öğretir (Sesame Workshop, 2024).
- **Güneşi Kim Yedi? (Who Ate the Sun?):** Basma ve Jad, güneşin nereye gittiğini anlamaya çalışır ve Müfettiş Fatin'in yardımıyla ipuçları toplayarak sorunu çözmeye çalışır. Bu hikâye, çocukların problem çözme ve tahmin yürütme becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunur (Sesame Workshop, 2024).
- **Ramazan'a Hoş Geldin! (Welcome Ramadan!):** Gargur'un arkadaşları, onu oruç öncesi sabah yemeği olan Sahur için uyandırmak için heyecanlanır. Bu hikâye, Ramazan geleneğini tanıtarak kültürel farkındalığı artırır (Sesame Workshop, 2024).
- **Bulbul'un Evi (Bulbul's New Home):** Bulbul, ev taşıma sürecinde korkusunu yenmeyi ve hayatındaki değişiklikleri kabullenmeyi öğrenir. Esneklik ve dayanıklılığı teşvik eden bu hikâye, çocuklara değişimle başa çıkma becerisi kazandırır (Sesame Workshop, 2024).
- **Kelimelerle Oynayın (Playing with Words):** Çocuklar, bu hikâye ile alfabenin farklı harflerini ve harflerin seslerini tanıyarak dil gelişimlerini desteklerler (Sesame Workshop, n.d.).
- Dünyanın En Büyük Yün Yumağı (The World's Biggest Yarn Ball): Bu hikâyede Basma, mor atkısını kurtarmak için arkadaşlarıyla hayal kırıklığını yönetmeyi ve

çözüm yolları bulmayı öğrenir. Çocuklara sabır ve dayanıklılık becerisi kazandırmayı amaçlar (Sesame Workshop, 2024).

- **Teta Noor Uyan! (Wake Up, Teta Noor!):** Yazısız bir hikâye olan bu kitap, çocukların Teta Noor'un rüyalarında oynamalarına göre değişen hayali bir yolculuğa çıkarır. Çocuklara yaratıcılık ve hayal gücünü teşvik eder (Sesame Workshop, 2024).
- **Ben Meşgulüm (I'm Busy):** Başlangıç seviyesindeki okuyucular için tasarlanan bu kitap, çocuklara günlük rutinler hakkında temel bilgiler sunar (Sesame Workshop, 2024).
- **Bir Hayal Edin (Imagine):** Yazısız olan bu kitapta, Muppet karakterleri her sayfada farklı yerlerde kendilerini hayal ederler ve çocukları hayal gücünü kullanmaya teşvik ederler (Sesame Workshop, 2024).
- **Büyük Bir Şalgam (The Big Turnip):** Basma, çok büyük bir şalgam yetiştirmeye kararlıdır, ancak bunun uzun süreceğini öğrenir. Sabır ve sebat kavramlarını çocuklara eğlenceli bir dille anlatır (Sesame Workshop, 2024).
- **10 Domates (Ten Tomatoes):** Basma, 10 domates gerektiren en sevdiği yemeği yapmaya karar verir; ancak her gün daha az domates olduğunu fark eder ve bu durumla başa çıkmayı öğrenir. Çocuklara sayılar ve problem çözme becerileri kazandırmayı amaçlar (Sesame Workshop, 2024).

3. Uygulama Alanı: ''Eğitim Materyalleri ve Oyunlar''

Proje, aynı zamanda çocuklar için eğitim materyalleri ve interaktif oyunlar sunmaktadır. Bu materyaller, okullarda ve diğer eğitim ortamlarında kullanılarak çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine destek olmaktadır. Eğitim materyalleri

arasında duyguları tanıma, empati kurma ve sosyal becerileri geliştirme gibi konular yer almaktadır (International Rescue Committee, 2024).

4. Uygulama Alanı: ‘’Yerel Toplum Hizmetleri’’

Proje sadece medya içerikleri ile sınırlı kalmayarak, yerel toplum hizmetleri ile de geniş bir uygulama alanına sahiptir. Kriz bölgelerinde yer alan çocuklar için güvenli oyun alanları oluşturulmakta ve çocuklara yönelik psiko-sosyal destek hizmetleri sunulmaktadır. Bu hizmetler, çocukların travma sonrası yaşadığı duygusal zorlukları aşmalarına yardımcı olmaktadır (International Rescue Committee, 2024).

Yukarıda ele alınan yerel ve küresel ölçekte uyum faaliyetlerinin içeriklerine ilişkin bulguların daha açık şekilde görülebilmesi açısından tablolaştırılmıştır.

Bulgular	Örnekler	Ana Hedefleri	Hedef Kitlesi	Üretilen Karakterler	Projenin Gelişimi	Projenin Uygulama Alanları
Yerel Bulgular	**Muyu Projesi**	Göçmen çocukların sosyal uyumunu desteklemek, eğitim süreçlerini kolaylaştırmak ve kültürlerarası etkileşimi artırmak.	Göçmen çocuklar, ev sahibi çocuklar, aileler, öğretmenler ve okul yönetimleri.	Muyu, Atik, Bilge, İşmen, Zeynep El Habib.	2016'da Göç İdaresi Başkanlığı tarafından başlatılmış; Muyu setleri, hikâye kitapları ve sosyal uyum etkinlikleri kapsamında geliştirilmiştir.	Sosyal Uyum Tırı, Muyu Çocuk Dergisi, Hikâye Kitapları, Çizgi Film.
	Kırlangıç Dergisi	Göç politikalarını ve uyum çalışmalarını tanıtmak, toplumsal bağları güçlendirmek, entegrasyon süreçlerine farkındalık yaratmak.	Yerel halk, göçmen bireyler, kamu kurumları, STK'lar, akademisyenler.	-	2020 yılında Göç İdaresi Başkanlığı tarafından başlatılmış; sadece iki sayı yayımlanmış ve süreklilik sağlanamamıştır.	Göç yönetimi ve uyum temalı iki basılı dergi.
Küresel Bulgular	**Ahlan Simsim Projesi**	Krizden etkilenen çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklemek; dayanıklılık ve empati becerilerini geliştirmek.	Yerinden edilmiş çocuklar, ev sahibi toplumların çocukları, aileler, eğitmenler ve okul personelleri.	Basma, Jad, Ameera, Ma'zooza, Elmo, Kaki, Gargur, Teta Noor, Hadi, Abu'l Fihem.	2017'de Sesame Workshop ve Uluslararası Kurtarma Komitesi iş birliğiyle başlatılmış; televizyon programları, hikâye kitapları ve yerel toplum hizmetleriyle geliştirilmiştir.	Televizyon Programı, Animasyonlu Hikâye Kitapları, Eğitim Materyalleri ve Oyunlar, Yerel Toplum Hizmetleri.

Şekil 6: Yerel ve Küresel Ölçekte Ele Alınan Faaliyetlerin İçerik Bakımından Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular Tablosu

3.3.3. Yereldeki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Gösterge ve Analizler

3.3.3.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler

Örnek 1: Muyu Projesi

- **İki Yönlü, Dinamik ve Uzun Vadeli Bir Süreci Kapsaması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Muyu projesinin göçmen çocukların yerel topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmayı ve onları desteklemeyi amaçladığına dair vurgular, entegrasyonun iki yönlü olarak ele alındığını göstermektedir. Göçmen çocukların Türk kültürünü öğrenmeleri ve Türk çocuklarının göçmenlerle empati kurması da entegrasyonun dinamik bir süreç olarak sürdüğüne işaret etmektedir.

    Çocukların bir araya gelerek Muyu çizgi filmi izlemesi ve ardından sosyal etkinlikler düzenlenmesi uygulanan faaliyetin süreklilik kazandıracak bir süreç olarak tanımlanmasını desteklemektedir.

    Uygulanan faaliyette göçmen ve ev sahibi çocukların ailelerine yönelik destekler ve rehberlik sağlanması da entegrasyon sürecinin sadece çocuklarla sınırlı kalmayıp ailelere de yayılmasını sağlayarak uzun vadeli bir süreç olarak ele alınmasını desteklemektedir.

  - Analiz

    Göstergelerden hareketle, Muyu Projesinin entegrasyon sürecini hem göçmen hem de ev sahibi toplum çocuklarını kapsayan, karşılıklı bir

etkileşim süreci olarak ele aldığı belirtilebilmektedir. Projede çizgi karakterler ve uyum etkinlikleri ile göçmen çocukların toplumla kaynaşması sağlanırken, ev sahibi çocukların da kültürel farklılıklara hoşgörü ile yaklaşması hedeflenmektedir. Bu durum, entegrasyon sürecini iki yönlü, dinamik ve uzun vadeli bir süreç olarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Projenin uzun vadeli hedefleri arasında da göçmen ve ev sahibi çocukların empati geliştirerek uyum içerisinde yaşaması ve bir arada büyümesi bulunur. Çizgi filmler, hikâye kitapları ve sosyal uyum tırı gibi uygulamalarla çocuklar arasındaki etkileşim süreklilik kazanır. Ancak, projenin uygulamasında sekteye uğradığı görülmektedir. Faaliyet Raporlarında belirtilen gerekçeden hareketle yeterli kaynak bulunamadığından devamlılığının sağlanamadığı belirtilmektedir. Entegrasyon sürecinin sürdürülebilirliği için projenin daha uzun vadeli kaynaklarla desteklenmesi gerektiği söylenebilmektedir.

- **Kültürel Bilgi ve Dil Becerilerini Geliştirmesini Kapsaması Bakımından,**
  - Göstergeler

Hikâye kitaplarının ve derginin Türkçe ve Arapça olarak sunulması, göçmen çocukların dil becerilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu içeriklerin, çocukların Türkçe öğrenme sürecini hızlandırdığı ve sosyal uyumlarını kolaylaştırdığına dair bulgular bu tema kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Çizgi film bölümlerinde Türk kültürüne dair geleneksel temaların işlenmesi (bayram, büyüklere saygı gibi), göçmen çocukların kültürel bilgi edinim sürecini desteklediği şeklinde değerlendirilebilmektedir.

Çocuk dergisinde yer verilen Türk oyunları, bilim insanlarının hayat hikayeleri gibi bölümler, göçmen çocukların Türk kültürü ve dili

hakkında bilgi sahibi olmasını sağlar ve bunun kültürel bilgi ve dil gelişimi açısından önemli katkılar sağladığı söylenebilmektedir.

- Analiz

  Muyu Projesi'nin içeriklerinin, göçmen çocukların Türkçe dil becerilerini geliştirmeye yönelik unsurlar barındırdığı görülmektedir. Özellikle Muyu karakteri aracılığıyla sunulan iki dilli içerikler, göçmen çocukların yeni dili öğrenmesini desteklerken, Türk kültürü ve gelenekleri hakkında bilgi edinmelerine de katkı sağlayabilmektedir. Bu bağlamda, dil becerileri ve kültürel bilgi aktarımı projenin merkezinde yer aldığı söylenebilmektedir. Çocuk dergisi, hikâye kitapları ve çizgi filmler aracılığıyla göçmen çocukların dil öğrenimi kolaylaştırılırken, kültürel adaptasyonları da sağlanabilmektedir. Aynı zamanda, ev sahibi toplum çocuklarının da göçmen çocuklarla birlikte bu içeriklere maruz kalması, kültürel bilgi paylaşımını çift yönlü olarak pekiştirmektedir.

- **Çokkültürlülük Unsurunu Barındırması ve Kapsayıcı Olması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Muyu'nun arkadaş grubu içerisinde farklı özellikler ve kültürel değerleri temsil eden karakterlerin olması, çokkültürlülük ve kapsayıcılık unsurlarının projeye dâhil edildiğini göstermektedir.

    Projede hem göçmen çocukların hem de ev sahibi toplum çocuklarının birlikte yer aldığına vurgu yapılmaktadır. Bu durum, çokkültürlü bir etkileşim ortamı yaratıldığını göstermektedir. Göçmen ve ev sahibi çocukların uyum süreçlerinin birlikte ele alınması da kapsayıcı şekilde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Göçmen ve yerli çocukların aynı etkinliklerde yer alması, birlikte film izlemeleri ve oyun oynamaları da çokkültürlülüğü destekleyici bir ortam sağlanması bakımından değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

- Analiz

Projenin, çokkültürlü bir toplum yapısının temelini atmaya yönelik içeriklere sahip olduğu belirtilebilmektedir. Göçmen ve ev sahibi çocukların karşılıklı etkileşim kurması, ortak etkinlikler düzenlemesi ve aynı materyalleri paylaşması, çokkültürlülüğün toplumun normlarından biri haline gelmesine katkı sağlamaktadır. Muyu Projesi'nde Türk kültürüyle tanışmanın yanı sıra, göçmen çocukların kendi kültürel kimliklerini de koruyabilmeleri amaçlandığı belirtilmektedir. Bu durum, projenin kapsayıcılığını artırmakta ve çokkültürlü bir yapıyı desteklemesine olanak tanımaktadır. Özellikle, empati ve karşılıklı hoşgörü mesajları veren içerikler, çocukların birbirlerine karşı önyargı geliştirmesini önlemeye yönelik işlevselliğini ortaya çıkarmaktadır. Ancak, çokkültürlülük temasının daha fazla derinleştirilmesi ve çocukların kendi kültürel ögelerini de projeye dâhil etme imkânlarının artırılması gerekir.

- **Sosyal Bağlantılar ve Etkileşimli İletişim Bakımından,**
  - **Göstergeler**

Projenin göçmen çocukların yanı sıra ev sahibi çocuklara da yönelik etkinlikler sunduğu ve her iki grubun etkileşimini amaçladığı ifade edilmektedir. Göçmen çocukların sosyal çevrelerini genişletmeleri ve iletişim kurmaları sosyal bağların güçlenmesine yardımcı olabilmektedir.

Aynı zamanda, Muyu Projesi'nin göçmen çocukların ailelerine de sosyal uyum süreçlerinde rehberlik ederek, çocukların toplumla olan

etkileşimlerini artırmaya yönelik rehberlik hizmetleri sunması, sosyal bağlantıları desteklediğini göstermektedir.

Sosyal uyum tırı içerisinde çocukların bir araya gelip sohbet etmeleri ve çizgi film hakkında konuşmaları da sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinin geliştirilmesini desteklemektedir.

- **Analiz**

Muyu Projesinin, sosyal bağlantıların kurulması ve çocuklar arasında etkileşimli iletişimi teşvik edecek şekilde kurgulandığı belirtilebilmektedir. Göçmen çocuklar için düzenlenen etkinlikler, çizgi film gösterimleri ve yarışmalar gibi faaliyetler, çocukların bir araya gelerek iletişim kurmalarını sağlamaktadır. Bu tür etkinliklerin, göçmen çocukların sosyal çevreye daha hızlı adapte olmasına ve kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmelerine katkıda bulunduğu söylenebilmektedir. Ev sahibi çocuklar ile göçmen çocuklar arasında ortak bir paylaşım alanı yaratan Muyu karakterinin de sosyal bağları güçlendirmeye ve entegrasyonu hızlandırmaya katkı sağladığı belirtilebilmektedir. Sosyal uyum tırı gibi araçlar, çocuklar arasında yüz yüze etkileşimi artıran etkili bir yöntemdir. Ancak, bu bağların daha da güçlendirilmesi için uzun vadeli programlar oluşturulması ve sosyal bağlantıların sürdürülmesine yönelik düzenlemeler yapılması belirtilebilmektedir.

- **Eğitsel İçerikleri Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

Muyu'nun karakterinin, çocuklara empati kurma ve topluma uyum sağlama konusunda örnek oluşturacak şekilde kurgulandığı görülmektedir. Projede çizgi film ve hikâye kitaplarının yer alması da çocukların psikolojik gelişimlerini desteklemek için önemli materyaller olduğu belirtilebilmektedir.

Derginin ve hikâye kitaplarının göçmen çocukların eğitsel gelişimlerini desteklemek amacıyla iki dilli ve kültürel bilgileri içerecek şekilde düzenlenmiş olması ise eğitim desteği sağlamaya yönelik olduğunu göstermektedir. Çocukların eserlerine yer verilmesi ve onların özgüvenlerini geliştirmeye yönelik içeriklerin olmasının da psiko-sosyal desteği güçlendirdiği belirtilebilmektedir.

Çizgi Filmde Empati ve Sosyal Beceri Temalarının işlenmesi de kültürel farklılıklarla bir arada yaşamanın önemini, empati ve yardımseverlik gibi temaların işlenmesi ve çocukların duygusal olarak bu kavramlara yakınlaşması eğitsel açıdan katkı sağlayıcı göstergeler olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

- Analiz

Muyu Projesi'nin eğitsel içeriklerle zenginleştirilmiş olması, çocukların sosyal uyum sürecinde bilgi edinmelerine katkı sağlar. Çizgi film ve hikâye kitapları gibi araçlar, çocuklara kültürel bilgi verirken aynı zamanda onların duygusal gelişimini desteklemeyi hedefler. Göçmen çocukların yaşadıkları zorlukları anlamalarına ve bunları sağlıklı bir şekilde ifade edebilmelerine yardımcı olan psiko-sosyal destek unsurları da projeye dâhil edilmiştir. Muyu karakteri ile çocuklar arasında bir bağ kurularak onların güven duygusu geliştirilmektedir. Bu içerikler, göçmen çocukların sosyo-duygusal gelişimini destekleyerek onların psikolojik olarak daha sağlıklı bir birey olmalarını desteklemektedir. Ancak, projenin eğitsel içeriğinin daha fazla göç uzmanı ve çocuk psikologları ile iş birliği yapılarak zenginleştirilmesi, psiko-sosyal desteğin daha güçlü bir şekilde sunulmasına katkı sağlayacağı belirtilebilmektedir.

Örnek 2: Kırlangıç Dergisi

- **İki Yönlü, Dinamik ve Uzun Vadeli Bir Süreç Olması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Kırlangıç Dergisi'nin içeriklerinde entegrasyonun iki yönlü bir süreç olarak ele alındığını gösteren konuların işlendiği görülebilmektedir. İlk sayıda Dr. Savaş Ünlü tarafından kaleme alınan yazıda, entegrasyonun yalnızca göçmenlerin uyum sağlama çabasıyla sınırlı olmadığı, ev sahibi toplumun da bu süreçte aktif bir rol üstlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, editör yazılarında, entegrasyonun sürdürülebilir bir süreç olduğu ve toplumun tüm katmanlarının bu sürece dâhil olmasının gerekliliği ifade edilmektedir. "Uyum Hikayeleri" bölümünde de göçmenlerin ve yerel halkın karşılıklı etkileşim kurduğu projelere yer verilmiş olması, entegrasyonun karşılıklı bir süreç olarak algılandığını göstermektedir.

  - Analiz

    Dergide iki yönlü entegrasyon sürecine yönelik içeriklerin yer alması, Türkiye'deki göçmen entegrasyonunun algılanma biçimi açısından önem arz etmektedir. Bu algının beraberinde oluşturulan içeriklerin ev sahibi toplumun ve göçmenlerin birbirini anlamasına ve toplumsal uyumun sağlanmasına katkı sunduğu belirtilebilmektedir. Ancak derginin yayın sürecinde sürekliliğin sağlanmaması, entegrasyon gibi uzun vadeli bir süreci ele alma çabasında önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Ekim 2020 ve Ağustos 2021'de yalnızca iki sayının yayımlanmış olması, entegrasyon sürecinin devamlılığına yönelik derginin taahhüt ettiği rolü tam anlamıyla yerine getiremediğini göstermektedir. Ayrıca, entegrasyonun karşılıklı bir süreç olduğu vurgulanırken, bu süreci daha somut hale getirecek uygulamaların ve

başarı hikâyelerinin sınırlı sayıda örneklendirilmiş olması, derginin hedeflediği etkinin kapsamını daraltmaktadır.

- **Kültürel Bilgi ve Dil Becerilerini Geliştirmesini Kapsaması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Kırlangıç Dergisi'nde göçmenlerin dil öğrenimi ve kültürel bilgi edinimine yönelik içeriklere yer verildiği görülmektedir. "İllerden Haberler" bölümünde, göçmenlere Türkçe dil eğitimi sağlanmasına yönelik projelerin detaylandırıldığı ve bu projelerin entegrasyonu desteklediği ifade edilmektedir. "Binbir Renkli Bahçe Türkiye" bölümünde, Ahıska Türklerinin kültürel mirası aktarılmış ve farklı kültürel öğelerin entegrasyona katkıda bulunduğu vurgulanmıştır. Ancak, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin göçmen nüfusunun önemli bir kısmını oluşturmasına rağmen, bu grubun dil öğrenimi ya da kültürel uyum süreçlerine dair detaylı içeriklere yer verilmediği tespit edilmektedir.

  - Analiz

    Dergi, dil öğrenimi ve kültürel bilgi edinimi konularına ağırlık vererek entegrasyonun temel unsurlarından birini desteklemektedir. Ancak, dil ve kültür temelli içeriklerin yalnızca belirli göçmen gruplarını kapsaması, entegrasyonun kapsayıcılığı açısından eksiklik olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle Türkiye'de en büyük göçmen grubunu oluşturan Suriyelilerin bu bağlamdaki deneyimlerinin ya da ihtiyaçlarının detaylandırılmaması, derginin entegrasyon politikalarının kapsayıcılığını sınırlamaktadır. Ayrıca, yalnızca Türkçe dil seçeneğiyle yayımlanan derginin, çokkültürlülüğü teşvik etme hedefine uygun olarak farklı dil seçeneklerini sunması gerektiği değerlendirilmektedir.

- **Çokkültürlülük Unsurunu Barındırması ve Kapsayıcı Olması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Dergide çokkültürlülüğü teşvik eden içeriklere yer verildiği görülmektedir. “Kapak Konusu” ve “Kültür ve Sanat” bölümlerinde, göçmenlerin kültürel miraslarına ve sanatsal katkılarına dikkat çekilmiş, bu katkıların toplumsal uyum sürecine sağladığı faydalar vurgulanmıştır. Özellikle Uluslararası Göç Filmleri Festivali gibi etkinliklerle, göçmenlerin hikâyelerinin sanatsal bir perspektiften anlatılması hedeflenmiştir. Ancak, Suriyeli göçmenlerin bu içeriklerde çoğunlukla yalnızca sayısal verilere indirgenmesi ve bireysel hikayelerine sınırlı şekilde yer verilmesi, derginin kapsayıcılık iddiasını zayıflatan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

  - Analiz

    Dergi, çokkültürlülüğü destekleme konusunda önemli bir rol üstlenmiş görünmektedir. Ancak, bu hedef doğrultusunda sunulan içeriklerin, göçmenlerin bireysel hikâyelerini çeşitlendirme ve görünür kılma konusunda yetersiz kaldığı tespit edilmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’deki göçmen nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmalarına rağmen, sanatsal ve kültürel bağlamda temsil edilmemesi, derginin kapsayıcılık misyonunu tam anlamıyla gerçekleştiremediğini göstermektedir. Bu bağlamda derginin, çokkültürlülük anlayışını güçlendirmek adına daha geniş bir göçmen grubunun hikayelerine ve katkılarına yer vermesi gerekmektedir.

- **Sosyal Bağlantılar ve Etkileşimli İletişimi İçermesi Bakımından,**
  - Göstergeler

    Derginin, göçmenlerle ev sahibi toplum arasındaki sosyal bağları güçlendirmeye yönelik içeriklere yer verdiği görülmektedir. Örneğin,

"Kardeş Yemeği Projesi" gibi etkinliklerle göçmenler ve yerel halk bir araya getirilerek kültürel alışverişin sağlanması hedeflenmiştir. "Uyum Hikayeleri" bölümünde, farklı etnik kökenlerden bireylerin başarı hikayelerine yer verilmiş olsa da bu içeriklerin çeşitliliğinin sınırlı olduğu dikkat çekmektedir.

- Analiz

Kırlangıç Dergisi, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun bir araya gelerek etkileşim kurmasını destekleyen içerikler sunmaktadır. Ancak, sosyal bağların güçlendirilmesine ilişkin bu çabaların, farklı göçmen gruplarını eşit şekilde kapsamadığı görülmektedir. Göçmenlerin ve yerel halkın ilişkilerini güçlendirecek daha somut ve sürdürülebilir projelerin tanıtılması, derginin bu konudaki etkisini artırabilir. Ayrıca, sosyal bağlantıların güçlenmesi için göçmenlerin topluma katılımını teşvik eden daha çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi ve bu etkinliklerin içeriklerde daha fazla yer alması gerektiği değerlendirilmektedir.

- **Eğitsel İçerikleri Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

Kırlangıç Dergisi'nin eğitsel içerikler barındırdığı görülmektedir. Özellikle "Bilge Kırlangıç" köşesinde çocuklara yönelik kitap ve film önerileri, çocukların göç sürecini anlamalarına ve bu süreçle başa çıkmalarına yönelik eğitsel bir katkı sağlamaktadır. "Sayılarla Göç" bölümünde, göçmen çocukların eğitimine ilişkin projeler ve istatistiklere yer verilmiştir. Ancak, bu eğitsel içeriklerin yalnızca genel bilgilendirme düzeyinde kaldığı, göçmen ailelerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri zorlukları ele alan rehber niteliğinde içeriklere yer verilmediği tespit edilmektedir.

- Analiz

  Eğitim, entegrasyon sürecinin en kritik bileşenlerinden biridir ve derginin bu konuda sunduğu içerikler, göçmenlerin ve toplumun bilinçlenmesine katkı sağlamaktadır. Ancak, eğitsel içeriklerin daha derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Özellikle göçmen çocukların eğitime erişimi ve uyum sürecine yönelik daha pratik bilgiler sunulması, bu içeriklerin etkisini artırabilir. Ayrıca, yalnızca Türkçe dil seçeneği sunan derginin, farklı dillerde eğitsel içerik sağlamaması, göçmen ailelerin dergiden yeterince faydalanamamasına yol açtığı şeklinde değerlendirilebilmektedir.

3.3.3.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler

Örnek 1: Muyu Projesi

- **Kitle İletişim Araçlarının Kullanılma Biçimi Bakımından,**
  - Göstergeler

    Muyu Projesi kapsamında kullanılan ve kullanılmayan kitle iletişim araçları şu şekilde belirtilmiştir:

    Çizgi Film: Muyu karakterinin maceralarını anlatan çizgi film, çocuklara doğrudan mesaj ileten bir araç olarak kullanılmaktadır. Çocukların dikkatini çeken görsel bir medya formatı olduğu belirtilebilmektedir.

    Çocuk Dergisi: Muyu Çocuk Dergisi, eğlenceli ve eğitici içeriklerle çocukların sosyal uyum süreçlerini desteklemeyi hedeflemektedir.

Hikâye Kitapları: Muyu ve arkadaşlarının hikâyelerini anlatan kitaplar, çocukların empati ve arkadaşlık değerlerini öğrenmelerine katkıda bulunmaktadır.

Sosyal Uyum Tırı: Yüz yüze etkinlikler düzenlemek amacıyla geliştirilen mobil araç, çocuklar ve uzmanlar arasında doğrudan etkileşim kurmayı sağlayıcı bir etkiye sahip olduğu belirtilebilmektedir.

Kullanılmayan araçlar ise şunlardır:

Televizyon Yayınları: Çizgi filmin televizyon üzerinden düzenli olarak yayınlandığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Radyo Yayınları: Proje kapsamında radyo içeriklerinin kullanıldığına dair bir bulgu bulunmamaktadır.

Basılı Gazeteler ve Dergiler: Muyu Projesi kapsamında yetişkinlere yönelik basılı medya içeriklerine yer verilmemiştir.

Sinema Filmleri veya Kısa Filmler: Göçmen çocukların ve ailelerinin sinema gibi görsel-işitsel araçlarla etkilenmesine yönelik bir çalışma bulunmamaktadır.

- Analiz

Kitle iletişim araçlarının kullanımı açısından Muyu Projesi'nin, çocuk odaklı medya araçlarına yoğunlaştığı ve mesajlarını çizgi film, hikâye kitapları, çocuk dergisi ve sosyal uyum tırı gibi araçlarla iletmeyi hedeflediği söylenebilmektedir. Ancak bu araçların yaygınlık düzeyi sınırlı kaldığı görülmektedir.

Radyo, televizyona göre daha az maliyetli olmasına rağmen proje kapsamında kullanılmadığı görülmektedir. Özellikle yerel radyoların,

göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerde mesajların iletilmesinde önemli bir rol oynayabileceği göz ardı edilmemelidir. Benzer şekilde, basılı gazeteler ve sinema gibi araçlar da projede yer almamıştır. Bu durumun, farklı yaş grupları ve yetişkinlere ulaşma potansiyelini sınırlandırdığını belirtmek mümkündür.

- **Televizyonun Sürece Dahil Edilip Edilmediği Bakımından,**
  - Göstergeler

    Proje kapsamında televizyonun kullanımına dair bulgular sınırlıdır:

    Çizgi filmin televizyon üzerinden düzenli olarak yayınlandığına dair bilgiye rastlanmamıştır.

    Televizyonun geniş erişim kapasitesine rağmen, proje içeriğinin ulusal veya yerel televizyon kanallarında yayınlandığına dair bir kanıt bulunmamaktadır.

  - Analiz

    Televizyon, kitle iletişim araçları arasında en etkili mecralardan biri olarak kabul edilmektedir. Gerbner'in kültürel göstergeler kuramı, televizyonun toplumsallaştırıcı etkisini vurgulayarak bunu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak Muyu Projesinin, televizyonun bu kapasitesinden faydalanmadığı ve yalnızca diğer araçlara odaklandığı görülebilmektedir.

    Televizyon, geniş erişim kapasitesiyle hem çocuklara hem de ailelere ulaşma potansiyeline sahiptir. Çizgi filmlerin televizyon kanallarında düzenli yayınlanması, göçmen çocukların mesajlara daha kolay erişmesini sağlayabileceği söylenebilmektedir.

    Proje kapsamında televizyonun kullanımının artırılması, toplumsal bilincin geliştirilmesine ve mesajların yaygınlaşmasına katkı

sağlayabilir. Örneğin, Muyu çizgi filmleri ulusal ve yerel kanallarda düzenli yayınlanabilir, kamu spotları veya bilgilendirici içerikler oluşturularak televizyon aracılığıyla geniş kitlelere ulaşılabilir.

- **Etkileşimli İletişim Unsuru Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

Sosyal uyum tırı, çocuklarla yüz yüze etkileşim kurma ve etkinlikler düzenleme amacını taşır. Bu araç, etkileşimli iletişim unsurları barındıran bir uygulama olarak değerlendirilebilmesini sağlamaktadır.

Ancak projede yer alan çocuk dergisi ve hikâye kitapları gibi diğer unsurlara bakıldığında ise doğrudan geri dönüş sağlamayan, tek yönlü iletişim araçları olarak değerlendirilebilmektedir.

  - Analiz

Oskay'ın belirttiği etkileşimli iletişim kavramına göre, kitle iletişim araçlarının etkisi, bireylerin sürece katılımıyla artmaktadır. Bu bağlamda, Muyu Projesi'nin sosyal uyum tırı gibi araçlarının etkileşimli iletişim açısından önemli bir rol oynadığı belirtilebilmektedir. Ancak bu tırın sınırlı sayıda çocuğa eriştiği ve sürdürülebilir olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

O halde projede, çocukların doğrudan katılımını teşvik eden daha fazla etkileşimli etkinlikler düzenlenebilir. Örneğin, çocuklara yönelik yarışmalar, atölyeler ve okullarda düzenlenen etkinlikler gibi uygulamalar yaygınlaştırılabilir. Etkileşimli iletişim, göçmen çocukların topluma uyum süreçlerini hızlandırabilir ve projeye yönelik olumlu geri dönüşler alınmasını sağlayabilir.

- **Göçmen Karakterlerin Temsiliyeti Bakımından,**
  - Göstergeler

    Muyu Projesi'nin hikâye kitaplarında, Suriyeli göçmen bir çocuk olan Zeynep karakterine yer verildiği görülmektedir. Bu karakterin, göçmen çocukların projeyle özdeşleşmesini sağlamak amacıyla kullanıldığı belirtilebilmektedir.

  - Analiz

    Fredric Wertham'ın araştırmasına göre, çocukların filmlerdeki karakterlerle özdeşlik kurması entegrasyon sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Muyu Projesi'nde göçmen karakterlere yer verilmesi bu açıdan olumlu bir adım olmakla birlikte, bu temsilin genişletilmesi gerektiği de belirtilebilmektedir. Daha fazla göçmen karakter eklenerek, farklı kültürel arka planlara sahip çocukların kendilerini ifade edebileceği bir ortam yaratılabilir.

    Göçmen çocukların hikâyelerinde başarı, dostluk ve dayanışma gibi temalar öne çıkarılarak, toplumun bu çocuklara yönelik bakışı olumlu yönde değiştirilebilmektedir. Ayrıca, temsil edilen karakterlerin yaş grubu ve cinsiyet gibi unsurlar açısından çeşitlendirilmesi, kapsayıcılığı artırıcı etkiler olarak önem arz etmektedir.

- **Kanaat Önderlerinin Yer Alması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Muyu Projesi'nde kanaat önderi olarak değerlendirilebilecek bir figüre rastlanmamaktadır.

  - Analiz

    Lazarsfeld ve Katz'ın kişisel etki modeli, kanaat önderlerinin bireylerin karar alma süreçlerindeki etkisini vurgulamaktadır. Göçmen

topluluklardan lider figürlerin veya yerel toplumdan kanaat önderlerinin projeye dâhil edilmesi, entegrasyon sürecinin hızlanmasında etki sağlayabileceği söylenebilmektedir. Örneğin, göçmen aileler veya çocuklar için rol model olabilecek bireylerin hikâyelerinin projeye entegre edilmesi, toplumsal uyumu güçlendirici bir etki uyandırabilmektedir.

- **Kamusal Fayda ve Farkındalık Oluşturması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Proje kapsamında çocuklara yönelik farkındalık içerikleri sunulmuş, ancak kamu spotları veya kamu hizmeti yayıncılığı gibi geniş kitlelere ulaşabilecek araçların kullanılmadığı görülmektedir.

  - Analiz

    Kamusal fayda sağlamanın ve farkındalık yaratmanın, göçmen entegrasyonunun temel bileşenlerinden biri olduğu açıktır. Bu bağlamda, kamu spotları veya kamu hizmeti yayıncılığı içerikleri, projeye dahil edilerek toplumsal farkındalık artırılabilir. Ayrıca, göçmen çocukların yaşadığı zorlukları ele alan ve toplumun genelini bilinçlendiren içeriklerin oluşturulması empati ve önyargıların kırılmasında etkili unsurlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Örnek 2: Kırlangıç Dergisi

- **Kitle İletişim Araçlarının Kullanılma Biçimi Bakımından,**
  - Göstergeler

    Kırlangıç Dergisi, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından göçmen entegrasyonuna katkı sağlamak amacıyla yayımlanan bir kitle iletişim aracı olarak işlev görmektedir. Dergide, basılı ve dijital formda

yayımlanması hedeflenmiş olsa da mevcut veriler, sürekliliğinin sağlanamadığını ve yalnızca iki sayı ile sınırlı kaldığını göstermektedir.

- Analiz

Kırlangıç Dergisi, kitle iletişim araçlarının entegrasyon sürecindeki potansiyel etkisini kullanma amacını taşımaktadır. Bununla birlikte, derginin sınırlı sayıda yayımlanmış olması bu etkinin hedef kitlenin tamamına ulaşmasını engellemektedir. Bu yönüyle derginin mevcut iletişim stratejisinin, eksiklikler barındırdığı söylenebilmektedir.

- **Televizyonun Bu Sürece Dâhil Edilip Edilmediği Bakımından,**
  - Göstergeler

Dergi basılı ve online bir yayım kaynağı olarak tasarlanmıştır. Bu sebeple televizyonun sürece dahil edilip edilmediğinin değerlendirilmesi bakımmından uygun bir örnek teşkil etmemektedir. Ancak içerikler bakımından televizyon uyarlamasının yer alıp alınmadığına bakılması mümkündür. Örneğin, Uyum Hikayeleri, Kültür&Sanat gibi bölümler televizyon uyarlaması yapılabilir örneklerdir. Ancak Göç İdaresi Başkanlığı'nın herhangi bir televizyon uyarlaması bulunmadığından kitle iletişim araçlarının etkili kullanımı bakımından eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

- Analiz

Entegrasyon sürecinin kitlelere ulaşması ve uzun vadeli bir bilinç oluşturulması açısından televizyon gibi geniş kitlelere hitap eden medya araçlarının önemi büyüktür. Kırlangıç Dergisi'nin içeriklerinde bu tür araçların kullanımına yönelik bir yaklaşımın bulunmaması, medya çeşitliliği açısından bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

- **Etkileşimli İletişim Unsuru Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Dergide yer alan "Uyum Hikayeleri" bölümü, bireylerin entegrasyon sürecinde yaşadıkları tecrübeleri paylaşmalarına olanak tanıyan bir platform işlevi görmektedir. "Kardeş Yemeği Projesi" gibi yerel halk ve göçmenleri bir araya getiren projelere değinilmiş olsa da bu tür projelerin daha fazla detaylandırılmadığı ve farklı projelerin eksik olduğu gözlemlenmektedir.

  - Analiz

    Etkileşimli iletişim, entegrasyon sürecinin başarıya ulaşmasında kritik bir role sahiptir. Kırlangıç Dergisi'nin bu yönde çaba sarf ettiği görülse de bu çabaların kapsamının sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Daha fazla göçmen-halk etkileşimi içeren projelerin tanıtılmasının ve bu projelere katılımı teşvik eden içeriklerin sunulmasının, etkileşimli iletişim unsurlarının daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlanabileceği söylenebilmektedir. Aynı zamanda dergide okuyucudan geri bildirim alabileceği bir iletişim bilgisinin yer almadığı da görülmektedir. Bu durum da okuyucuyu pasifize eden etkileşimden ziyade bilgi vermeye dayalı tek yönlü iletişim kurulduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

- **Göçmen Karakterlerin Temsiliyeti Bakımından,**
  - Göstergeler

    "Uyum Hikayeleri" bölümünde farklı uyruklardan göçmenlerin başarı öykülerine yer verilmiştir. Ancak Türkiye'deki göçmen nüfusunun büyük kısmını oluşturan Suriyelilere dair yalnızca sayısal verilere yer verilmiş, bireysel hikayelerden bahsedilmemiştir. Dergide, Ahıska Türkleri gibi daha az sayıda göçmen grubuna dair detaylı kültürel

içeriklere yer verilmiş olması, temsil çeşitliliğinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

- Analiz

  Göçmen karakterlerin temsiliyeti, entegrasyon sürecinde göçmenlerin görünürlüğünü artırmak açısından önemlidir. Kırlangıç Dergisi'nin Suriyeli göçmenlerin bireysel hikâyelerine yer vermemesi, Türkiye'deki göçmen profilinin tam anlamıyla yansıtılmadığını göstermektedir. Bu durum, derginin toplumsal farkındalık yaratma kapasitesini sınırlayan bir faktör olarak değerlendirilmektedir.

- **Kanaat Önderlerinin Yer Alması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Dergide göç yönetimi alanında uzman isimlerin yazılarına yer verilmiştir. Örneğin, Göç İdaresi Genel Müdürü Dr. Savaş Ünlü ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu gibi isimlerin makaleleri bulunmaktadır. Ancak göçmen toplulukları temsil eden kanaat önderlerinin doğrudan içerik üretici olarak yer almadığı gözlemlenmektedir.

  - Analiz

    Kanaat önderlerinin göçmen entegrasyonundaki rolü oldukça kritiktir. Kırlangıç Dergisi, yerel ve ulusal düzeydeki politika yapıcıların görüşlerine yer verirken, göçmen topluluklarını temsil eden bireylerin fikirlerini doğrudan aktarmamaktadır. Bu durum, entegrasyon sürecine dâir daha kapsayıcı bir perspektif sunulmasını engellemekte ve derginin katılımcı bir yayın olma potansiyelini sınırlamaktadır.

- **Kamusal Fayda ve Farkındalık Oluşturması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Dergide kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik istatistiksel verilere ve göç yönetimi politikalarına sıkça yer verilmiştir. Ancak derginin erişilebilirliği yalnızca Türkçe dil seçeneğiyle sınırlı kalmakta ve yayın sıklığının düzensizliği, farkındalık yaratma çabalarını olumsuz etkilemektedir.

  - Analiz

    Kamusal fayda ve farkındalık oluşturma açısından Kırlangıç Dergisi, göç politikalarına ilişkin bilgilendirme yaparak önemli bir görev üstlenmektedir. Bununla birlikte, dil çeşitliliğinin olmaması ve düzenli bir yayın takviminin sağlanamaması, derginin etkinliğini azaltmaktadır. Entegrasyon sürecinde daha geniş bir kitleye hitap edebilmek için bu eksikliklerin giderilmesi büyük önem taşımaktadır.

3.3.4. Küresel Ölçekteki Uyum Faaliyetlerinin İçerik Bakımından Değerlendirmesine İlişkin Gösterge ve Analizler

3.3.4.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler

Örnek 1: Ahlan Simsim Projesi

- **İki Yönlü, Dinamik ve Uzun Vadeli Bir Süreci Kapsaması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Projenin yerinden edilmiş çocuklar ve ev sahibi toplumların çocukları hedeflemesi bu çocukların entegrasyonunda empati kurmasını ve farklı kültürlerle kaynaşmasını desteklediğinin göstergesidir.

    Aynı zamanda aile destekleri ve eğitmenlere sağlanan rehberlik hizmetleri de çocukların entegrasyon sürecinde sadece bireysel değil, ailelerin ve eğitimcilerin de dahil olduğu uzun vadeli bir süreç olarak ele alındığını göstermektedir. Bu durum, çocukların sosyal çevresinin de projeye dahil edilmesiyle entegrasyonun sürekli ve çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

    Projenin, televizyon, dijital platformlar, animasyonlu hikâye kitapları ve yerel toplum hizmetleri gibi farklı kanallarda sunulması da geniş çapta ve uzun vadeli bir entegrasyon sürecinin desteklendiğini göstermektedir.

  - Analiz

    Ahlan Simsim Projesi, krizden etkilenen çocuklar ve ev sahibi toplumun çocukları arasında karşılıklı entegrasyonu teşvik eden iki yönlü bir süreç olarak kurgulanmıştır. Proje, çocukların sosyal-

duygusal becerilerini geliştirerek onların toplumla uyum içerisinde yaşamalarını amaçlamaktadır. Göstergelerden hareketle bu entegrasyon sürecinin, yalnızca krizden etkilenen çocuklara değil, onların sosyal çevresine ve ailelerine de rehberlik hizmetleri sunarak dinamik bir yapı oluşturduğu söylenebilmektedir. Ayrıca, televizyon ve dijital platformlar gibi çeşitli kanallarla projenin, geniş çapta ve uzun vadeli bir etki yaratma hedefi taşıdığını desteklemektedir.

- **Kültürel Bilgi ve Dil Becerilerini Geliştirmesini Kapsaması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Proje'de yer alan televizyon programı ve animasyonlu hikâye kitaplarının içeriklerine bakıldığında çocuklara dil gelişimi, kültürel farkındalık ve sosyal beceriler kazandırmayı amaçladığı görülebilmektedir. Bu uygulama alanlarında Arapça ve farklı dillerdeki içerikler sayesinde de çocukların kendi kültürleri ile bağlantı kurarak öğrenmelerinin desteklendiği söylenebilmektedir.

    Projede yer alan Dabke Dansçıları gibi kültürel unsurların ise çocukların bölgesel kültürel ögeleri tanımalarına katkı sağladığını göstermesi bakımından değerlendirilebilmektedir.

    Aynı zamanda dil gelişimini destekleyen hikâyelere yer verilmesi de (Örneğin, "Yaz Gezisi" ve "Kelimelerle Oynayın" gibi) çocukların dil gelişimini teşvik etmesi bakımından değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

  - Analiz

    Göstergelerden hareketle projeye bakıldığında, çocukların dil becerilerini geliştirmeye yönelik içeriklerle zenginleştirildiği görülmektedir. Animasyonlu hikâye kitaplarının, çocuklara temel

kavramları ve dilsel becerileri öğrettiği belirtilebilirken aynı zamanda bölgesel kültürel ögelerle tanıştırmaya destek olduğunu da söylemek mümkündür. Projede yer alan karakterler ve hikayelere bakıldığında ise çocukların, farklı kültürlerin varlığına dair farkındalık kazanmasının ve kendilerini ifade etme becerilerinin geliştirilmesinin desteklendiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Özellikle dil ve yerel kültür unsurlarının proje içeriğinde yer almasının, çocukların kendi kültürel kimliklerini kaybetmeden yeni bir çevreye adapte olmalarını kolaylaştırmayı sağlayabilecek bir unsur olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

- **Çokkültürlülük Unsurunu Barındırması ve Kapsayıcı Olması Bakımından,**
  - Göstergeler

Projede Basma, Jad, Ameera gibi farklı arka planlardan gelen karakterlere yer verilmesi; çocuklara çokkültürlü bir çevrede yaşama, farklılıkları anlama ve hoşgörü kazanma konusunda örnek olmanın göstergesi olarak yorumlanabilmesini sağlamaktadır.

Bir diğer açıdan çocukların, farklı kültürlerden gelen yaşıtlarıyla iletişim kurarak çokkültürlülüğü ve toplumsal uyumu deneyimlemelerinin sağlanması ev sahibi toplum ve göçmen çocuklar arasında empati geliştirmesinin göstergesi olarak kabul edilebilmesini sağlamaktadır.

Aynı zamanda projede, Arapça, Kürtçe ve İngilizce gibi farklı dillerde içerikler sunulması kültürel çeşitliliği destekleyen unsurlar olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

- Analiz

  Göstergeler çerçevesinde Ahlan Simsim projesinin, farklı kültürlerin temsilini içeren karakterler ve çoklu dillerde yayın yapan içeriklerle kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olduğu sonucuna ulaşılması mümkündür. Hem yerinden edilmiş çocuklara hem de ev sahibi toplumun çocuklarına yönelik içerikler sunulması çokkültürlü bir toplum yapısının desteklenmesine katkı sağlayabilmektedir. Çocukların kriz sonrası yeni toplumla uyum sağlamaları ve farklı kültürel gruplarla bir arada yaşamayı öğrenmeleri için empati ve hoşgörü mesajları içeren içeriklerin sağlanması da çokkültürlülüğün teşvik edilmesi, çocukların farklılıkları kabul etmesi ve birbirlerine saygı duymalarının sağlanmasını destekleyebilmektedir.

- **Sosyal Bağlantılar ve Etkileşimli İletişim Bakımından,**
  - Göstergeler

    Projenin bulgularına bakıldığında çocuklara duygusal dayanıklılık kazandırmaya yönelik içerikler sunulduğu ve onları destekleyen bir sosyal çevre oluşturmalarına destek olunmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durum kriz bölgelerinde çocuklara güvenli oyun alanları ve psiko-sosyal destek hizmetleri sunularak çocuklar arasında sosyal bağlantıların güçlendirilmesini destekleyen unsurlar olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Aynı zamanda televizyon programının sezonları boyunca temel duyguların tanınması ve yönetilmesi gibi konuların işlenmesi de çocuklar arasında empati ve sosyal bağlantılar geliştirilmesinin göstergesi olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

  - Analiz

    Göstergelerden hareketle Ahlan Simsim Projesinin, çocukların sosyal bağlantılar kurmalarını destekleyen psiko-sosyal içeriklerle

kurgulandığını söylemek mümkündür. Proje içerisinde, krizden etkilenmiş çocukların duygusal dayanıklılıklarının geliştirilmesi hedeflenirken, güvenli oyun alanları ve toplumsal destek hizmetleri ile de çocukların sosyal bağlantılarının güçlendirilmesine katkı sağlandığı belirtilebilmektedir. Bir diğer açıdan Televizyon programının bölümleri boyunca çocukların duygularını tanıması, onları ifade etmelerinin sağlanması ve arkadaşlık ilişkilerinin sağlamlaştırmasına dayalı içeriklerin sunulması, onların sosyal bağlantılarının güçlendirilmesini, dolayısıyla sosyal uyum sürecini kolaylaştırdığını belirtmek mümkündür.

- **Eğitsel İçerikleri Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

Bulgulardan hareketle projede çocukların kriz sonrası duygusal zorluklarla başa çıkmaları için duygusal yönetim ve problem çözme hikayelerine yer verilmesi ("Güneşi Kim Yedi?", "Büyük Bir Şalgam" gibi hikayeler) eğitsel içerikler barındırdığının göstergesi olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Aynı zamanda ailelere yönelik rehberlik hizmetlerinin de projede yer alması, çocukların duygusal gelişimlerini destekleme konusunda onları bilgilendirmesi bakımından eğitsel içerik barındırıcı bir gösterge olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

  - Analiz

Göstergelerden hareketle projenin, çocukların eğitsel ve duygusal gelişimlerini destekleyen içeriklerle geniş çapta bir psiko-sosyal destek sağladığı belirtilebilmektedir. Ailelere yönelik rehberlik programları ve eğitmenlere sağlanan rehberlik hizmetlerinin, çocukların gelişiminde eğitsel nitelik barındırmasını gösterirken, temel duygusal beceriler kazandıran ve problem çözme yeteneklerini geliştiren hikayelere yer

verilmesi de onların hem bireysel hem de toplumsal alanda daha güçlü bireyler olarak entegre olmalarını desteklemektedir.

3.3.4.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Gösterge ve Analizler

Örnek 1: Ahlan Simsim Projesi

- **Kitle İletişim Araçlarının Kullanılma Biçimi Bakımından,**
  - Göstergeler

    Ahlan Simsim Projesi'nin, televizyon programı, hikâye kitapları, dijital platformlar ve yerel toplum hizmetleri gibi çeşitli araçlar kullanarak geniş bir kitleye ulaşmayı başardığı görülebilmektedir. Özellikle televizyon programı, 29 milyondan fazla izleyiciye erişmiştir.

    Dijital platformlarda yayımlanan animasyonlu hikâye kitapları ve interaktif eğitim materyallerinin ise çocukların öğrenme sürecini destekleyen çalışmalar olduğu görülebilmektedir. Ancak projede radyo ve sinema gibi mecraların kullanılmadığı da gözlemlenmiştir.

  - Analiz

    Yapılan gözlem sonucunda John B. Thompson'ın (2008) kitle iletişim araçlarının teknik araçlar ile mesaj üretimi ve dağıtımındaki kritik rolüne dair vurgusunun, Ahlan Simsim'in medya stratejilerinde güçlü bir temel bulduğunu belirtmek mümkündür. Ancak çeşitli medya araçlarının kullanımıyla geniş bir kitleye erişim sağlansa da radyo ve sinema gibi daha düşük maliyetli ve etkili araçların kullanılmamasının, erişim potansiyelini sınırlandırdığı belirtilebilmektedir.

- **Televizyonun Bu Sürece Dahil Edilip Edilmediği Bakımından,**
  - Göstergeler

Ahlan Simsim televizyon programı, yerel ve bölgesel kanallarda Arapça, Kürtçe ve İngilizce olarak yayınlanmıştır. Programın 6 sezondan oluştuğu ve her bölümde sosyal-duygusal becerileri geliştirmeye yönelik içeriklerin bulunduğu tespit edilmiştir.

- Analiz

Özellikle Gerbner'in kültürel göstergeler kuramı ekseninde değerlendirildiğinde, projenin televizyonun toplumsallaştırıcı bir araç olarak uzun vadeli bilinç oluşturma konusundaki etkisini desteklediği belirtilebilmektedir. Ahlan Simsimin de televizyonun geniş erişim kapasitesinden faydalanarak çocuklara kriz sonrası başa çıkma becerileri kazandırmayı başardığı söylenebilmektedir.

- **Etkileşimli İletişim Unsuru Barındırması Bakımından,**
  - Göstergeler

Projede yerel toplum hizmetleri kapsamında çocuklara yönelik güvenli oyun alanları ve psiko-sosyal destekler sunulmuş, bu hizmetlerle çocukların bireysel katılımın teşvik edildiği görülebilmektedir. Animasyonlu hikâye kitapları ve dijital platformlar üzerinden sunulan interaktif içeriklerle de çocukların öğrenme sürecine aktif katılımının desteklendiği gözlemlenmiştir.

- Analiz

Ahlan Simsim, etkileşimli içerikler sunarak çocukların doğrudan süreçlere dahil olmasını sağlamış ve bu katılımın entegrasyonu desteklediği gözlemlenmiştir.

- **Göçmen Karakterlerin Temsiliyeti Bakımından,**
  - Göstergeler

    Projede Basma, Jad ve Ameera gibi karakterler, krizden etkilenmiş çocukların deneyimlerini temsil etmektedir. Özellikle Ameera, engellilik farkındalığı yaratan bir karakter olarak dikkat çekmektedir. Göçmen çocukların başarı ve dayanıklılık gibi temalar etrafında hikâyelerde temsil edildiği görülmektedir.

  - Analiz

    Fredric Wertham'ın (1955) çocukların medya karakterleriyle özdeşleşerek entegrasyon sürecine dahil olabileceği bulgusu, Ahlan Simsim'in karakter temsiliyeti stratejisinde kendini göstermektedir. Göçmen çocukların, kendilerini temsil eden karakterler aracılığıyla projeye daha güçlü bir bağ geliştirdikleri tespit edilmiştir.

- **Kanaat Önderlerinin Yer Alması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Projede Teta Noor gibi bilge figürlerin ve Abu'l Fihem gibi kanaat önderi niteliğindeki karakterlerin bulunduğu görülmektedir. Ancak projede yerel liderlerin veya toplumda kanaat önderi olabilecek kişilerin doğrudan katılımı sınırlı kalmıştır.

  - Analiz

    Lazarsfeld ve Katz'ın (1955) kişisel etki modeli, kanaat önderlerinin bireylerin karar alma süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır. Ahlan Simsim'deki lider figürlerin çocuklara rehberlik sağladığı gözlemlenmiştir.

- **Kamusal Fayda ve Farkındalık Oluşturması Bakımından,**
  - Göstergeler

    Proje, televizyon programları ve hikâye kitapları aracılığıyla toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Ancak kamu spotları veya kamu hizmeti yayıncılığı gibi geniş kitlelere ulaşabilecek içeriklerin eksikliği dikkat çekmektedir.

  - Analiz

    Kamusal fayda ve farkındalık oluşturma, kitle iletişim araçlarının toplumsal değişim yaratma potansiyelinin temel bileşenlerinden biridir. Ahlan Simsim, toplumsal farkındalık yaratmayı başarmış olsa da kamu spotları veya kamu hizmeti yayıncılığı gibi araçların eksikliği bir boşluk yaratmaktadır. Örneğin, toplum genelinde empati ve bilinçlenme düzeyini artıracak kamu hizmeti yayınları projeye entegre edilebileceği belirtilebilmektedir.

3.3.5. Yerel ve Küresel Çapta Uyum Faaliyetlerinde Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Biçimine Yönelik Genel Değerlendirme

Araştırma çerçevesinde uyum çalışmalarında kitle iletişim araçlarının nasıl kullanılması gerektiği ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle kitle iletişim araçlarının nasıl kullanıldığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Kitle iletişim araçları çerçevesinde yerel ve küresel ölçekte dayalı yapılan analizde projelerin etkili kullanım noktaları ortaya çıkarılmıştır. Ancak konunun daha anlaşılır olabilmesi adına tablo üzerinde göçmen entegrasyonu bağlamında örneklerin kitle iletişim araçlarını ne ölçüde kullandığını belirlemek için altı temel referans noktasına dayanarak hazırlanmıştır. Her referans noktasına yönelik bir soru oluşturulmuş, bu sorular "Var" ve "Yok" sütunlarına ayrılarak projede mevcut olan ve eksik kalan unsurlar görselleştirilmiştir.

Birinci Örnek: Muyu Projesi

Referans Noktaları	Var	Yok
Muyu Projesi'nde kitle iletişim araçları geniş kitlelere ulaşacak şekilde kullanılmış mı?		X
Projede televizyon gibi geniş erişim sağlayan kitle iletişim araçları kullanılmış mı?		X
Projede sosyal uyumu destekleyen faaliyetlerde etkileşimli iletişim unsurlarına yer verilmiş mi?	X	
Göçmen çocukların temsilini sağlayan karakterlere (Örneğin; Suriyeli çocuk karakterler) yer verilmiş mi?	X	
Göçmen topluluklarda veya yerel halkta kanaat önderi olarak rol model olabilecek figürler projeye dâhil edilmiş mi?		X
Projede kamusal fayda sağlayan ve toplumsal farkındalık oluşturan içerikler üretilmiş mi? (Örneğin; kamu spotları, bilinçlendirme yayınları)		X

Şekil 7: Muyu Projesi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu

Tabloda da görüldüğü üzere, Muyu Projesi'nin kitle iletişim araçlarını geniş kitlelere ulaşacak şekilde etkili bir biçimde kullanmadığı tespit edilmiştir. Çizgi film, hikâye kitapları ve çocuk dergisi gibi medya araçlarının projede yer aldığı görülse de, bu araçlar belirli bir kitleye hitap etmekte ve geniş toplumsal erişim sağlama konusunda sınırlı kalmaktadır. Bu durum, projenin toplum geneline yayılma kapasitesini düşürmektedir.

Televizyon gibi geniş erişim kapasitesine sahip bir aracın ise projede kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Televizyonun, toplumsallaşma ve uzun vadeli bilinç oluşturma potansiyeli Gerbner'in ekme kuramında vurgulandığı gibi, toplumun genelinde farkındalık yaratmak için güçlü bir araç olduğu düşünülmektedir. Bu eksikliğin, projede kullanılan diğer araçların etki alanını da daralttığı söylenebilmektedir.

Sosyal uyum tırı gibi araçların ise projede etkileşimli iletişim unsurlarına yer verildiği ve çocuklar ile doğrudan bağlantı kurulmasının amaçlandığını göstermektedir. Ancak, bu tür etkinliklerin erişim kapasitesinin sınırlı olduğu düşünüldüğünde, genişletilmesi gereken bir faaliyet olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Göçmen çocukların temsilini sağlayan Zeynep gibi karakterlere yer

verilmesi ise projede güçlü bir yön olarak öne çıkmaktadır. Bu tür temsillerin, göçmen çocukların projeyle özdeşleşmesini ve kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırdığı değerlendirilmektedir.

Öte yandan, projede kanaat önderlerinin yer almaması, Lazarsfeld ve Katz'ın kişisel etki modeli doğrultusunda bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Kanaat önderleri, toplumsal liderlik sağlayarak entegrasyon süreçlerini hızlandırabilir ve göçmenlerin toplumda daha güçlü bir şekilde temsil edilmesine katkı sunabilir. Ayrıca, kamu spotları gibi kamusal fayda sağlayan içeriklerin eksikliği, toplumsal bilinçlenme açısından önemli bir boşluk yaratmaktadır. Bu tür içerikler, entegrasyonun toplumsal bir sorumluluk olduğu mesajını geniş kitlelere ulaştırmada etkili stratejiler olarak görülmektedir.

İkinci Örnek: Kırlangıç Dergisi

Referans Noktaları	**Var**	**Yok**
Kırlangıç Dergisi'nde kitle iletişim araçları geniş kitlelere ulaşacak şekilde kullanılmış mı?		X
Dergi içerikleri televizyon gibi geniş erişim sağlayan kitle iletişim araçları için kullanılmış mı?		X
Dergide sosyal uyumu destekleyen faaliyetlerde etkileşimli iletişim unsurlarına yer verilmiş mi?	X	
Göçmenlerin temsilini sağlayan karakterlere (Örneğin; Suriyeli karakterler) yer verilmiş mi?		X
Göçmen topluluklarda veya yerel halkta kanaat önderi olarak rol model olabilecek figürler projeye dâhil edilmiş mi?		X
Projede kamusal fayda sağlayan ve toplumsal farkındalık oluşturan içerikler üretilmiş mi? (Örneğin; kamu spotları, bilinçlendirme yayınları)	X	

Şekil 8: Kırlangıç Dergisi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu

Tabloda da görüldüğü üzere, Kırlangıç Dergisi'nde sosyal uyumu destekleyen etkileşimli iletişim unsurlarına ve kamusal fayda sağlayan içeriklere yer verildiği tespit edilmiştir. Ancak, kitle iletişim araçlarının geniş kitlelere ulaşacak şekilde kullanımı, televizyon gibi geniş erişim sağlayan araçların dahil edilmesi, göçmen bireylerin temsiliyeti ve kanaat önderlerinin içeriklerde öne çıkarılması gibi unsurların eksik olduğu belirlenmiştir.

Bu durum, derginin göçmen entegrasyonuna yönelik etkisinin belli alanlarda sınırlı kaldığını göstermektedir. Özellikle televizyon gibi geniş erişim sağlayan araçların kullanılmaması, toplum genelinde farkındalık yaratma potansiyelini düşürmektedir. Göçmen bireylerin veya çocukların temsiliyeti sağlanmadığından, entegrasyon sürecinde empati geliştirme fırsatının da yeterince değerlendirilemediği anlaşılmaktadır. Kanaat önderi figürlerinin öne çıkarılmaması ise entegrasyon süreçlerini daha etkin hale getirebilecek stratejik bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Kırlangıç Dergisi, kamusal fayda ve etkileşimli iletişim unsurları açısından olumlu bir çaba göstermekte, ancak entegrasyonu güçlendirebilecek diğer önemli unsurları yeterince dikkate alamamaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi, derginin toplumun genelinde daha etkili bir araç haline gelmesine katkı sağlayacaktır.

Üçüncü Örnek: Ahlan Simsim Projesi

Referans Noktaları	Var	Yok
Ahlan Simsim Projesi'nde kitle iletişim araçları geniş kitlelere ulaşacak şekilde kullanılmış mı?	X	
Projede televizyon gibi geniş erişim sağlayan kitle iletişim araçları kullanılmış mı?	X	
Projede sosyal uyumu destekleyen faaliyetlerde etkileşimli iletişim unsurlarına yer verilmiş mi?	X	
Göçmen çocukların temsilini sağlayan karakterlere (örneğin; krizden etkilenen çocukları temsil eden figürler) yer verilmiş mi?	X	
Göçmen topluluklarda veya yerel halkta kanaat önderi olarak rol model olabilecek figürler projeye dâhil edilmiş mi?	X	
Projede kamusal fayda sağlayan ve toplumsal farkındalık oluşturan içerikler üretilmiş mi? (örneğin; kamu spotları, bilinçlendirme yayınları)	X	

Şekil 9: Ahlan Simsim Projesi'nin Kitle İletişim Araçlarına Dayalı Referanslar Açısından Değerlendirme Tablosu

Tabloda da görüldüğü üzere, Ahlan Simsim Projesi'nin kitle iletişim araçlarını geniş kitlelere ulaşacak şekilde etkili bir biçimde kullandığı tespit edilmiştir. Projenin televizyon ve dijital platformlar aracılığıyla 29 milyondan fazla çocuğa ulaştığı gözlemlenmiştir. Televizyonun geniş erişim kapasitesi sayesinde projede toplumsal farkındalık oluşturma konusunda güçlü bir potansiyel sağlandığı görülmüştür. Ayrıca, televizyon programlarının krizden etkilenmiş çocukların sosyal-duygusal becerilerini geliştirmelerine önemli katkılar sunduğu değerlendirilmiştir.

Projede, animasyonlu hikâye kitapları, etkileşimli oyunlar ve eğitim materyalleri gibi araçlarla etkileşimli iletişim unsurlarına yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu araçların çocukların bireysel gelişimlerini desteklemek ve sosyal uyumu artırmak için etkili bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Göçmen çocukların temsilini sağlayan Basma, Jad ve Ameera gibi karakterlerin projede yer alması, Ahlan Simsim'in güçlü bir yönü olarak tespit edilmiştir. Özellikle Ameera karakterinin engellilik farkındalığını artırarak kapsayıcılığı teşvik ettiği ve toplumsal çeşitliliği yansıttığı gözlemlenmiştir.

Projede, Teta Noor gibi bilge figürler ve kanaat önderleri yer almıştır. Bu figürlerin çocuklara rehberlik sağlayarak, Lazarsfeld ve Katz'ın kişisel etki modeline uygun bir şekilde toplumsal liderlik örneği sunduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca, kamu spotları ve toplumsal farkındalık temalı hikâyeler gibi içeriklerin projede yer alması, toplumsal bilinçlenme açısından önemli bir katkı sağlamıştır. Bu içeriklerin, krizden etkilenmiş çocukların yaşadıkları zorlukları anlamalarına ve bu süreçlerle başa çıkmalarına yardımcı olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, Ahlan Simsim Projesi'nin kitle iletişim araçlarını etkili bir biçimde kullandığı ve sosyal uyumu destekleyecek unsurları başarıyla içerdiği tespit edilmiştir. Ancak, erişim alanının daha da genişletilmesi ve yerel toplum hizmetlerinin yaygınlaştırılması, projenin etkisini artırabilecek önemli fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.

3.4. Yerel ve Küresel Çapta Uyum Faaliyetlerine Yönelik Karşılaştırmalı Analiz

3.4.1. Göçmen Entegrasyonunu Destekleyici Referanslar Bakımından Karşılaştırmalı Analiz

Muyu ve Ahlan Simsim projelerinin bulguları çerçevesinde göçmen entegrasyonuna dayalı referanslar bakımından yapılan içerik analizinde her iki projenin de göçmen çocukların entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynadığı

görülmektedir. Her iki projede de hem göçmen çocuklar hem de ev sahibi toplum için uzun vadede olumlu etkiler yaratabilecek kapsamlı bir model sunulduğu açıktır. Ancak birbiri ile benzeşen taraflar olduğu gibi farklılaşan tarafların da bulunduğu görülmektedir. Türkiye'de göç yönetişimi ekseninde göçmen entegrasyonu için yapılan çalışmaların geliştirilmesinin amaçlandığı bu çalışma ekseninde ise geliştirilebilir alanların tespit edilmesi için bir karşılaştırmaya gidilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda her iki proje de karşılaştırmalı analiz yöntemi çerçevesinde benzeşen ve ayrışan taraflarının ortaya çıkarılması adına irdelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yerel örneklem alanı olan Muyu Projesi ile küresel örneklem alanı olan Ahlan Simsim Projesi ekseninde yapılan içerik analizi çerçevesinde benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya çıkarılması gerekli görülmektedir. Bunun için de öncelikle her iki projenin de belirli temalar ekseninde tanımlanmasını içeren tablo oluşturulmuştur.

Referanslar	**Muyu Projesi**	**Ahlan Simsim Projesi**
Ana Hedef	Göçmen çocukların Türk kültürüne uyum sağlamalarını ve sosyal uyum süreçlerini desteklemek.	Krizden etkilenen çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini ve psiko-sosyal dayanıklılıklarını artırmak.
Kapsam	Türkiye'de göçmen ve ev sahibi toplum çocuklarına yönelik.	Orta Doğu'da (Suriye, Ürdün, Lübnan, Irak) krizden etkilenmiş çocuklara yönelik.
İki Yönlü Entegrasyon	Çocuklar arasında sosyal uyum ve etkileşim sağlanması hedeflenir; aile ve eğitimciler için doğrudan rehberlik yoktur.	Çocuklarla birlikte ailelere ve eğitimcilere rehberlik ve destek sağlanarak entegrasyon süreci daha kapsamlı ve dinamik bir yapıda ele alınır.
Kültürel Bilgi ve Dil Becerileri	Türkçe ve Arapça içeriklerle göçmen çocukların Türk kültürüne uyumu desteklenir.	Arapça, Kürtçe, İngilizce içeriklerle çocukların kendi kültürleriyle bağ kurarak dil gelişimlerini desteklenir; kültürel çeşitlilik teşvik edilir.
Çokkültürlülük ve Kapsayıcılık	Göçmen ve ev sahibi çocuklar arasında uyum teşvik edilir; ancak içerikler daha çok Türk kültürüne odaklanır.	Farklı kültürel arka planlara sahip karakterlerle çokkültürlülük teşvik edilir; göçmen ve ev sahibi toplum çocukları arasında empati ve hoşgörü kazandırılır.

Sosyal Bağlantılar	Sosyal Uyum Tırı gibi yüz yüze etkinliklerle çocuklar arasında sosyal bağlantılar kurulur.	Psiko-sosyal destek programları, güvenli oyun alanları ve topluluk hizmetleri aracılığıyla çocuklar ve aileler arasında daha güçlü sosyal bağlantılar kurulur.
Eğitsel ve Psiko-Sosyal Destek	Kültürel uyum odaklı eğitsel içerikler sağlanır; psiko-sosyal destek içerikleri sınırlıdır.	Psiko-sosyal dayanıklılık, empati ve problem çözme becerilerini destekleyen eğitsel içerikler sunulur; çocukların kriz sonrası duygusal zorluklarla başa çıkmaları hedeflenir.
Karakter ve Temalar	Muyu ve arkadaşları aracılığıyla sosyal uyum ve arkadaşlık temaları işlenir.	Basma, Jad, Ameera gibi karakterlerle çokkültürlülük, duygusal dayanıklılık, empati, krizle başa çıkma gibi temalar işlenir.
Odak	Göçmen çocukların Türk kültürüne adaptasyonu.	Krizden etkilenen çocukların sosyal-duygusal beceriler kazanması ve travmatik etkilerle başa çıkması.
Dil Seçenekleri	İki dil (Türkçe ve Arapça).	Çoklu dil (Arapça, Kürtçe, İngilizce).
Hedef Kitle	Göçmen çocuklar, ev sahibi toplum çocukları.	Yerinden edilmiş çocuklar, ev sahibi toplumların çocukları, aileler, öğretmenler ve okul personelleri.

Şekil 10: Muyu ve Ahlan Simsim Projelerinin Entegrasyon Referansları Çerçevesinde Karşılaştırması

Tabloda da görüldüğü üzere, Muyu Projesi ve Ahlan Simsim Projesi arasında belirgin benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır. Her iki proje de göçmen çocukların sosyal uyumunu destekleme amacı taşımakla birlikte, hedefler ve uygulama alanları açısından farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Muyu Projesi, Türkiye'deki göçmen çocukların Türk kültürüne adaptasyonuna odaklanırken, Ahlan Simsim daha geniş bir coğrafyada, özellikle krizden etkilenen çocukların sosyal-duygusal gelişimini desteklemeyi ve psiko-sosyal dayanıklılık kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Ahlan Simsim'in kapsamı ve uygulama stratejileri, Muyu Projesi'ne kıyasla daha geniş ve kapsayıcıdır.

Muyu Projesi'nin odak noktası, göçmen çocukların Türk kültürünü öğrenmesi ve ev sahibi toplumun çocuklarıyla sosyal uyum sağlamasıdır. Proje, bu hedef doğrultusunda Türkçe ve Arapça içeriklerle göçmen çocukların dil becerilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak, içerikler büyük ölçüde Türk kültürüne odaklanmakta ve göçmen çocukların kendi kültürel kimliklerini korumalarına yeterince yer verilmemektedir. Buna karşın, Ahlan Simsim Projesi, Arapça, Kürtçe ve İngilizce gibi çok dilli içeriklerle çocukların hem kendi kültürlerini tanımalarına hem de yeni topluma uyum sağlamalarına imkân tanımaktadır. Bu durum, Ahlan Simsim'in çokkültürlülüğü ve kültürel çeşitliliği teşvik eden yapısını ön plana çıkarmaktadır.

Entegrasyon süreçleri açısından da iki proje arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Muyu Projesi, çocuklar arasında sosyal uyum ve etkileşim sağlama hedefiyle sınırlı kalırken, Ahlan Simsim bu sürece aileleri ve eğitimcileri de dahil ederek entegrasyonu daha dinamik ve kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Ahlan Simsim, ailelere ve öğretmenlere rehberlik sunarak çocukların sosyal uyum sürecini daha güçlü bir çerçevede desteklerken, Muyu Projesi'nde bu tür bir rehberlik hizmetine yer verilmemektedir.

Eğitsel ve psiko-sosyal destek içerikleri açısından da projeler farklılaşmaktadır. Muyu Projesi, kültürel uyum odaklı eğitsel içerikler sağlamakta ancak psiko-sosyal destek unsurları sınırlı kalmaktadır. Buna karşın, Ahlan Simsim, kriz sonrası duygusal dayanıklılık, empati ve problem çözme becerilerini destekleyen eğitsel ve duygusal içeriklerle çocukların psikolojik gelişimlerini hedeflemektedir. Ahlan Simsim'in çocukların krizle başa çıkma becerilerini geliştiren televizyon programları ve hikâye kitapları, bu alandaki kapsayıcı yaklaşımını ortaya koymaktadır. Muyu Projesi ise bu tür psiko-sosyal destek içeriklerini geliştirme potansiyeline sahiptir.

Dil seçenekleri açısından da Ahlan Simsim daha geniş bir kapsama sahiptir. Muyu Projesi Türkçe ve Arapça ile sınırlıyken, Ahlan Simsim çoklu dil yapısı ile daha geniş bir kitleye ulaşmaktadır. Bu durum, Ahlan Simsim'in daha kapsayıcı ve çeşitli bir dil politikası izlediğini göstermektedir. Ayrıca, Ahlan Simsim, güvenli oyun alanları ve topluluk hizmetleri sunarak çocuklar ve aileler arasında sosyal bağlantılar

kurmayı desteklerken, Muyu Projesi'nde sosyal bağlantılar daha çok çocuklar arası etkileşimle sınırlıdır.

3.4.2. Kitle İletişim Araçlarını Destekleyici Referanslar Bakımından Karşılaştırmalı Analiz

Muyu ve Ahlan Simsim projelerinin bulguları çerçevesinde kitle iletişim araçlarını destekleyici referanslar bakımından yapılan içerik analizinde her iki projenin de göçmen çocukların uyum sürecinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Her iki projede de göçmen entegrasyonunu destekleyici referanslar bakımından hem göçmen çocuklar hem de ev sahibi toplum için uzun vadede olumlu etkiler yaratabilecek kapsamlı bir model sunulduğu açıktır. Ancak kitle iletişim araçlarının kullanım biçimleri çerçevesinde irdelendiğinde önemli farklar ortaya çıkmaktadır. Her iki projede de birbiri ile benzeşen taraflar olduğu gibi farklılaşan tarafların da bulunduğu görülmektedir. Bu çalışma kapsamında ise geliştirilebilir alanların tespit edilmesi için bir karşılaştırmaya gidilmesi gerekli görülmüştür. Bu kapsamda her iki proje de karşılaştırmalı analiz yöntemi çerçevesinde benzeşen ve ayrışan taraflarının ortaya çıkarılması adına irdelenmiştir. Karşılaştırılabilir yerel örneklem alanı olan Muyu Projesi ile küresel örneklem alanı olan Ahlan Simsim Projesi ekseninde yapılan içerik analizi çerçevesinde benzerliklerinin ve farklılıklarının ortaya çıkarılması gerekli görülmektedir. Bunun için de öncelikle her iki projenin de belirli temalar ekseninde tanımlanmasını içeren tablo oluşturulmuştur.

Kitle İletişim Referansı	**Muyu Projesi**	**Ahlan Simsim Projesi**
Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Biçimi	Çizgi film, hikâye kitapları, sosyal medya ve yerel etkinlikler. Yerel ölçekte sınırlı medya kullanımı.	Televizyon, hikâye kitapları, mobil uygulamalar, topluluk hizmetleri. Geniş ölçekli medya entegrasyonu.
Televizyonun Kullanımı	Televizyon kullanımına dair spesifik bir bilgi bulunmamaktadır.	Televizyon programlarıyla milyonlarca çocuğa ulaşarak kriz sonrası dayanıklılığı teşvik etmektedir.
Etkileşimli İletişim Unsuru	Sosyal Uyum Tırı etkinliklerinde çocuklarla yüz yüze etkileşim sağlanır.	Aile ve topluluk katılımını teşvik eden interaktif içerikler ve güvenli oyun alanları sunar.

Göçmen Karakterlerin Temsiliyeti	Muyu karakteri ve hikâyelerinde göçmen çocuklar temsil edilmiştir. Ancak ev sahibi çocukların baskın olduğu bir yapı söz konusu.	Basma, Jad, Ameera gibi çokkültürlü karakterlerle göçmen ve krizden etkilenmiş çocuklara yönelik güçlü temsiliyet.
Kanaat Önderlerinin Yer Alması	Kanaat önderlerine dair bir vurgu bulunmamaktadır.	Teta Noor gibi figürlerle ebeveynler ve topluluk liderlerinin rolü vurgulanmaktadır.
Kamusal Fayda ve Farkındalık	Sosyal uyum temalı etkinliklerle yerel topluluklarda farkındalık artırılmaya çalışılmıştır.	Çok dilli ve geniş erişimli medya içerikleriyle farkındalık yaratılmıştır.

Şekil 11: Muyu ve Ahlan Simsim Projelerinin Kitle İletişim Referansları Çerçevesinde Karşılaştırması

Tabloda da görüldüğü üzere, her iki proje de kitle iletişim araçlarını kullanma biçimleri açısından belirgin benzerlikler ve farklılıklar sergilemektedir. Muyu Projesi, yerel odaklı bir proje olarak sınırlı medya kullanımına sahipken, Ahlan Simsim Projesi, geniş bir coğrafyada çok çeşitli medya araçlarını kullanarak daha kapsayıcı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ancak kitle iletişim araçlarının kullanım biçimi bakımından değerlendirildiğinde Muyu Projesi'nin, yerel ölçekte çizgi film, hikâye kitapları ve sosyal medya araçları gibi geleneksel yöntemlerle sınırlı kaldığı saptanmıştır. Özellikle yerel etkinlikler aracılığıyla sosyal uyum hedeflendiği görülmektedir. Ahlan Simsim ise televizyon, mobil uygulamalar ve hikâye kitapları gibi farklı araçlarla daha geniş bir medya yelpazesi sunarak çocukların entegrasyon sürecine katkıda bulunduğu görülmektedir.

Televizyonun kullanımı bakımından değerlendirildiğinde ise Muyu Projesi'nde televizyon kullanımına dair açık bir bilgi bulunmamakla birlikte, çizgi film gibi görsel araçlarla çocuklara ulaşmaya çalıştığı bilinmektedir. Ancak, televizyonun özellikle geniş erişim sağlamadaki etkisi göz önüne alındığında, bu aracın olmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilebilmektedir. Ahlan Simsim ise televizyon programları aracılığıyla milyonlarca çocuğa ulaşmış ve kriz sonrası dayanıklılığı teşvik eden içerikler sunarak televizyonun etkin bir şekilde kullanılabileceğini göstermiştir.

Etkileşimli iletişim unsuru bakımından bakıldığında da Muyu Projesi'nin Sosyal Uyum Tırı etkinlikleri, çocuklarla doğrudan yüz yüze etkileşim sağlayarak önemli bir avantaj sunduğu görülmektedir. Ancak bu etkinliklerin kapsamı sınırlı olduğu incelenen faaliyet raporlarından görülmüştür. Ahlan Simsim ise ailelerin ve toplulukların katılımını teşvik eden interaktif içeriklerle daha geniş bir etkileşim sağlamış ve kriz bölgelerinde güvenli oyun alanları oluşturarak çocukların aktif katılımını desteklemiştir.

Göçmen karakterlerin temsiliyetine bakıldığında ise Muyu Projesi'nde, göçmen çocukların entegrasyon sürecine dair hikâyelerde temsil edilmesine özen gösterildiği görülmektedir. Ancak, bu temsiliyetin ev sahibi çocukların perspektifine ağırlık verilerek sınırlı bir şekilde ele alındığı belirtilebilmektedir. Ahlan Simsim'de ise Basma, Jad ve Ameera gibi çokkültürlü karakterlerle daha güçlü bir temsiliyet sunulduğu ve çocuklar arasında empati ve dayanışmayı teşvik etmeye katkı sağladığı belirtilebilmektedir.

Diğer yandan, Muyu Projesi'nde kanaat önderlerine yönelik herhangi bir vurgu bulunmamaktadır. Ahlan Simsim'de ise Teta Noor gibi ebeveyn ve topluluk liderlerini dahil edilerek çocukların yanı sıra yetişkinlere yönelik rehberlik sunulduğu ve daha geniş bir etki yarattığı görülebilmektedir.

Kamusal fayda ve farkındalık oluşturma bakımından ise Muyu Projesi'nin, sosyal uyum etkinlikleri ve çizgi film gibi araçlarla yerel topluluklarda farkındalık artırmayı hedeflediği görülmektedir. Ancak, bu faaliyetlerin erişim alanı sınırlı kalmıştır. Ahlan Simsim ise çok dilli ve geniş erişimli medya içerikleriyle farkındalık yaratmış ve daha kapsayıcı bir yaklaşım benimsemiştir.

Bu kapsamda her iki proje de kitle iletişim araçlarının göçmen çocukların entegrasyonunda etkili bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Ancak, Ahlan Simsim Projesi'nin daha geniş kapsamlı medya entegrasyonu, çok dilli içerikleri ve aile katılımını teşvik eden yapısı, Muyu Projesi için önemli bir model sunmaktadır.

Bu bakımdan Ahlan Simsim Projesi'nin Güçlü Yönlerine bakıldığında şu sonuçlara ulaşılabilmektedir.

- Çok dilli ve kültürel çeşitlilik odaklı içerikler.
- Aile ve topluluk liderlerini sürece dahil eden kapsayıcı bir yapı.
- Geniş erişimli medya araçlarıyla farkındalık ve dayanıklılık teşvik eden bir yaklaşım.

Buna bağlı olarak Muyu Projesi'nin Ahlan Simsim Projesi'nin güçlü yönlerinden esinlenerek daha geniş ve kapsayıcı içerikler sunarak, entegrasyon süreçlerine katkısını artırabileceği belirtilebilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç, insanlık tarihinin en eski ve en dinamik olgularından biri olup, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıları derinden etkileyen bir süreçtir. İnsan toplulukları tarih boyunca farklı nedenlerle yaşadıkları bölgelerden göç etmek zorunda kalmış; bu süreç kimi zaman gönüllü bir tercih, kimi zaman ise zorunlu bir kaçış olmuştur. Göç olgusunun toplumsal etkileri ve sonuçları, göçmenlerin uyum süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Göçmenler, geldikleri toplumlarla etkileşime geçerken hem kendi kültürel kimliklerini koruma hem de yeni toplumun normlarına uyum sağlama sürecine girmektedirler.

Bu noktada iletişim, göç süreçlerinin en kritik unsurlarından biri haline gelmektedir. İletişim, göçmenlerin toplum içinde kendilerini ifade edebilmelerini, yerel halk ile etkileşime geçerek uyum süreçlerini hızlandırmalarını ve toplumsal entegrasyonu sağlamalarını mümkün kılan temel bir araçtır. Özellikle kitle iletişim araçları, göçmenlere yönelik kamuoyu algısının şekillendirilmesi, bilgi akışının sağlanması ve toplumdaki önyargıların giderilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Medya, göçmenlerin görünürlüğünü artırabilir, onların topluma entegrasyon sürecini hızlandırabilir veya tam tersi biçimde, yanlış yönlendirme ve olumsuz söylemlerle toplumsal kutuplaşmayı derinleştirebilir.

Türkiye, 2011 yılında Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmış ve bu süreçte açık kapı politikası benimseyerek Suriyeli göçmenleri ülkesine kabul etmiştir. Başlangıçta insanî gerekçelerle yürütülen bu politika, Türkiye'nin uluslararası alanda takdir edilmesini sağlamış ve dünya gündeminde Türkiye'nin korumacı tavrı övgüyle karşılanmıştır. Ancak zamanla göçün etkileri daha derin bir boyuta evrilmiş, Suriyeliler kampların dışına çıkarak kentlerde yaşamaya başlamış, toplumsal ve ekonomik dinamiklerde önemli değişimler meydana gelmiştir.

Göç sürecinin uzamasıyla birlikte, Suriyeliler gündelik yaşamın her alanında daha görünür hale gelmiş, bu da Türk toplumunda ekonomik ve sosyal gerilimlerin

ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başlangıçta destekleyici bir tutum sergileyen kamuoyu, zamanla Suriyelilere yönelik algısını değiştirmiş; ekonomik kriz, işsizlik ve siyasilerin göçmen karşıtı söylemlerinin etkisiyle, Suriyeliler toplumsal rahatsızlıkların ve ekonomik sıkıntıların temel sorumlusu olarak görülmeye başlanmıştır. Medyada sıkça yer bulan Suriyelilerle ilgili çatışma haberleri, kamuoyunda oluşan önyargıları pekiştirmiş ve toplumsal huzursuzluğu artırmıştır.

Bu süreçte Türkiye'nin göç politikaları da çeşitli aşamalardan geçmiştir. Başlangıçta göçmenlere geçici koruma statüsü tanınmış, ancak zamanla geri dönüş politikaları, gönüllü geri dönüş gibi söylemler gündeme gelmiştir. Buna rağmen, Suriyelilerin uzun vadede Türkiye'de kalıcı hale geldiği gerçeği giderek daha belirgin bir hale gelmiştir. BMMYK'nın mülteci statüsüne dair belirlediği prosedürler çerçevesinde, bir göçmen belirli prosedürlere uyarak herhangi bir sorun yaşanmadan yaşadığı ülkeye entegre olduğunda o ülkede barınabilmektedir. Ancak Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi çekinceyle imzaladığı için sadece Avrupa'dan gelen mültecilere bu hakkı tanımaktadır. Bu nedenle, Suriyeliler Türkiye'de mülteci statüsünde değil, 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında geçici koruma statüsünde sığınmacılar olarak değerlendirilmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'deki varlığı hukuki açıdan "geçici" olarak tanımlansa da göç hareketlerinin dinamikleri ve BMMYK'nın tanımlamalarına göre belirli sürenin üzerinde süren göç hareketleri "kalıcı göç" olarak değerlendirilmektedir. Aradan geçen on beş yıla yakın zamanın ardından, Suriyeliler Türkiye'nin kayıt dışı işgücü piyasasına entegre olmuş ve birçok sektörde iş gücünün temel taşlarından biri haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, Aralık 2024'te Suriye'de iç savaşın sona ermesine rağmen geri dönüş konusunda istenen etkinin alınamaması ve Suriye'de güvenli bir ortamın oluşmaması nedeniyle, birçok Suriyeli için geri dönüş artık bir seçenek olmaktan çıkmıştır.

Bu noktada, Suriyelilerin entegrasyonunun sağlanması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Hem Türk toplumunun kültürel yapısını koruyabilmesi hem de

toplumsal çatışmaların önüne geçilmesi açısından, entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Ancak entegrasyonun birçok boyutu bulunmaktadır. En temel anlamıyla sistematik ve sosyal entegrasyon olarak ikiye ayrılan bu süreçte, sistematik entegrasyon göçmenlerin ülkeye uyum sağlayabilmesi için gerekli hukuki ve ekonomik haklara erişimine dayalı düzenlemeleri kapsarken, sosyal entegrasyon kimlik, aidiyet, kabullenme ve ötekileştirme gibi birçok psikososyal dinamikleri içermektedir.

Çalışmamız kapsamında yapılan incelemeler, Türkiye'de sosyal entegrasyonu destekleyecek sistematik bir modelin eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Mevcut çalışmalar, belirli sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları tarafından yürütülmekte, ancak entegrasyon sürecinin genel bir stratejiye dayandırılmadığı görülmektedir. Bu bağlamda entegrasyonu bir yönetişim meselesi olarak ele almak gerekmektedir. Entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için, kamusal bir sorumluluk çerçevesinde, belirli bir politika doğrultusunda planlanması ve devlet eliyle yönlendirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada, kitle iletişim araçlarının entegrasyon sürecinde kritik bir rol oynayabileceği varsayımından hareketle çalışmamızda, kitlesel entegrasyonun nasıl sağlanabileceği üzerinde durulmuştur. Türkiye'deki Suriyelilerin entegrasyonu için medyanın rolü, toplumda önyargıları azaltmak, Suriyelilerin topluma katılımını teşvik etmek ve karşılıklı anlayışı geliştirmek açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak bu süreçte medya, yalnızca bilgi aktaran bir araç olarak değil, aynı zamanda sosyal uyumu destekleyen bir mekanizma olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, göçmenlerin entegrasyon sürecinde kitle iletişim araçlarının nasıl bir rol oynayabileceğini ele alarak, toplumsal uyumu destekleyici bir medya modelinin nasıl oluşturulabileceğini tartışmaktadır. Araştırmada, entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için medya araçlarının nasıl kullanılabileceği, toplumda göçmenlere yönelik önyargıları azaltmak adına nasıl bir iletişim stratejisinin benimsenmesi gerektiği gibi temel sorulara yanıt aranmıştır. Çalışmanın temel hipotezi, Suriyeli göçmenler için geri dönüşün gerçekleşmemesi üzerine bu iki

topluluğun bir arada yaşamaya mecbur olduğu ve dolayısıyla sosyal uyum sürecinin kaçınılmaz bir gereklilik haline geldiğidir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarının gücünden faydalanarak toplumsal bütünleşmeyi destekleyici içeriklerin nasıl üretilebileceği ve medyanın entegrasyon sürecindeki etkinliğinin nasıl artırılabileceği araştırılmıştır.

Çalışma kapsamında, kitle iletişim araçlarının çok kültürlü toplum inşasında ne derece etkili olabileceği, ortak bir gelecek algısının medya aracılığıyla nasıl oluşturulabileceği, kitle iletişim araçlarının sosyal uyum sürecinin hangi aşamasında yer aldığı ve nasıl kullanılması gerektiği gibi konular irdelenmiştir. Araştırmanın temel varsayımlarından biri, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisinin sosyal uyum sürecine katkı sağlayabileceğidir. Türkiye'nin göçmen krizi karşısında benimsediği politikaların ve kamuoyunun göçmenlere yönelik algısının medya aracılığıyla nasıl şekillendiği değerlendirildiğinde, kitle iletişim araçlarının bu süreçte belirleyici bir aktör olduğu açıkça görülmektedir.

Bu tez, Türkiye'nin içinde bulunduğu göçmen sorununun, ev sahibi toplumun kültürel değerlerini koruyarak sürdürülebilir bir uyum çalışmasıyla ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Kitle iletişim araçlarının entegrasyon sürecindeki rolü, medya içeriklerinin toplumsal uyumu teşvik edecek biçimde nasıl oluşturulması gerektiği ve bu süreçte hangi yöntemlerin kullanılabileceği üzerine odaklanılmıştır. Çalışmanın amacı, medya araçlarının sağladığı etki gücünden yararlanarak Suriyeli göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyon süreçlerinin nasıl kolaylaştırılabileceğini ortaya koymaktır.

Bu bağlamda, araştırma çerçevesinde şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: Kitle iletişim araçları, göçmenlerin toplumsal uyumunu sağlamada ne derece etkili olabilir? Kitle iletişim araçları, uyum sürecinin hangi aşamalarında devreye girmektedir? Uyum sürecinde medya araçları nasıl kullanılmalıdır? Araştırma, bu sorulara yanıt arayarak kitle iletişim araçlarının göçmen uyum sürecindeki işlevini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. Çalışmanın kapsamı, Türkiye'de göçmenlere yönelik yürütülen uyum

çalışmalarını ve kitle iletişim araçları çerçevesinde gerçekleştirilen medya çalışmalarını içermektedir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları, araştırmanın geleneksel ve elektronik kitle iletişim araçlarına odaklanmasıyla belirlenmiştir. Araştırmada gazete, dergi, televizyon, radyo ve sinema gibi geleneksel medya kanalları ile internet ve sosyal medya gibi dijital medya araçları üzerine yoğunlaşılmıştır. Ancak çalışmanın kapsamı göç olgusunun tüm yönlerini ele almak yerine, özellikle kitle iletişim araçlarının göçmen uyumu üzerindeki etkilerini incelemekle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise, örneklemin medya içerikleri üzerinden yapılan analizlerle oluşturulmuş olmasıdır. Göçmenlerin doğrudan medya kullanım alışkanlıkları üzerine yapılan bireysel değerlendirmeler bu çalışmanın kapsamına dâhil edilmemiştir.

Tüm bu amaç, varsayım, kapsam ve sınırlılıklardan hareketle çalışmanın ilk bölümünde ‘’İletişim ve Toplum Ekseninde Kitle İletişim Araçlarında Etki, Kültür ve Kamusal Yayıncılık Tartışmaları’’ gerçekleştirilmiştir. Bu başlık altında, kitle iletişim araçlarının çok kültürlü toplum oluşturmada üstlenebileceği roller, medya etkileri ve sosyal uyum süreçlerinde kamusal yayıncılığın işlevi irdelenmiştir.

Bu bölümün ilk kısmı olan "Kitle İletişimi ve Toplum: Kitle İletişim Araçlarının Çok Kültürlü Toplum Oluşturmada Rolü" başlığı altında, medyanın toplum içindeki kültürel dinamikleri nasıl şekillendirdiği ve çok kültürlü toplum yapılarının inşasında kitle iletişim araçlarının rolü tartışılmıştır. Kitle iletişim araçlarının kültürel etkileşimi nasıl yönlendirdiği, ortak değer ve kimlik algısının nasıl oluşturulabileceği ve medya içeriklerinin toplumlar arası ilişkileri ne şekilde etkileyebileceği üzerinde durulmuştur. "Kitle İletişimi ve Kültürel İşlevleri" alt başlığında ise medya içeriklerinin kültürel aktarım süreçleri, kültürel kimlik oluşumuna katkıları ve göçmenlerin ev sahibi toplumlarla kurduğu iletişimi nasıl şekillendirdiği ele alınmıştır.

Bölümün devamında yer alan "Kitle İletişim Araçları ve Etki: Ortak Gelecek Algısının Sağlanabilme İhtimali" başlığı altında, medya etkisi kuramları çerçevesinde, kitle iletişim araçlarının sosyal bütünleşme süreçlerine nasıl yön verebileceği

incelenmiştir. Bu kapsamda, medya aracılığıyla oluşturulan toplumsal algıların, göçmenlerin kabulü ve entegrasyon süreci üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. "Etki Paradigmaları" alt başlığında ise kitle iletişim araçlarının güçlü etkiler paradigması, sınırlı etkiler paradigması ve yeni medya bağlamında şekillenen günümüz medya etkileri modelleri üzerinden bir analiz sunulmuştur.

Bölümün üçüncü kısmı olan "Olumsuz Etkiden Dönüş: Sosyal Uyum İçin Kitle İletişim Araçlarına Yönelik Bakışın Konumlandırılması" başlığı altında, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerini öne süren iletişim kuramları çerçevesinde medya araçlarının toplumsal yapı üzerindeki etkisi ele alınmış, ancak bu etkilerin yalnızca olumsuz olmadığı vurgulanmıştır. Medyanın, toplumsal algıları şekillendirmede önemli bir rol oynadığı, göçmen karşıtı söylemlerin medya aracılığıyla nasıl üretildiği ve toplumda ayrıştırıcı veya ötekileştirici söylemlerin nasıl yaygınlaşabildiği analiz edilmiştir. Ancak bu süreç, yalnızca olumsuz etkiler üzerinden değil, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının sosyal uyuma katkı sağlayabilecek olumlu yönleri üzerinden değerlendirilmiştir. "Olumlu Etkilere Bakış" alt başlığında, medyanın sosyal uyumu teşvik edici içerikler üretme potansiyeli, kültürel etkileşimi destekleyici medya politikalarının nasıl geliştirilebileceği ve çok kültürlü bir toplumsal yapı oluşturma sürecinde kitle iletişim araçlarının nasıl bir rol üstlenebileceği tartışılmıştır. Medyanın, ayrışmayı değil ortak değerleri öne çıkaran bir iletişim stratejisi benimsemesi durumunda, toplumsal uyuma hizmet edebileceği görüşü benimsenmiştir.

Bölümün son kısmı olan "Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Sosyal Uyumda Kitle İletişim Araçlarının Kullanım Yöntemi" başlığı altında, kamu hizmeti yayıncılığının sosyal uyumu destekleyici politikalar geliştirmedeki rolü analiz edilmiştir. Bu kapsamda, kamu hizmeti yayıncılığının ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki kültürel etkileşimi nasıl yönlendirebileceği ve medya içeriklerinin toplumsal bütünleşmeye nasıl katkı sağlayabileceği değerlendirilmiştir. "Türkiye'de Kamu Hizmeti Yayıncılığı" alt başlığında ise, Türkiye'de kamu yayıncılığının tarihsel gelişimi, mevcut yapısı ve Suriyeli göçmenlerin entegrasyonu bağlamında nasıl bir medya politikası izlenebileceği tartışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü olan "Göç ve Entegrasyon Kavramları Ekseninde Avrupa ve Türkiye'deki Uyum Politikaları ve Uygulamaları" başlığı altında ise göç süreçlerinin yönetişimsel ve hukuki boyutları ele alınmış, Türkiye ve Avrupa'da yürütülen uyum politikaları karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bu bölümün ilk kısmı olan "Göç Kavramına Genel Bir Bakış: Tanımlar, Türler ve Kuramlar" başlığı altında, göç olgusunun temel teorik çerçevesi çizilmiş, göçün farklı türleri ve göçmenlerin toplumsal yapılar içindeki konumları ele alınmıştır. Göç süreçlerinin sosyolojik ve ekonomik boyutları detaylandırılarak, farklı göç kuramları çerçevesinde göçmen entegrasyonu konusuna nasıl yaklaşıldığı irdelenmiştir.

İkinci kısım olan "Göç Yönetişimi Açısından Göçmenin Tanımlanma Çabası: Uluslararası Alanda Göçmen Statülerinin Belirlenmesi" başlığı altında, uluslararası hukukun göçmenlerin statülerini nasıl tanımladığı ve bu statülerin ev sahibi devletlerin politikalarına nasıl yansıdığı ele alınmıştır. "Türkiye'nin Göçmen Statülerinin Belirlenme Sürecinde Cenevre Sözleşmesi'ne Dâhil Oluşu ve Doğu Şerhi Ekseninde Mülteci-Sığınmacı Ayrımı" alt başlığında, Türkiye'nin göç politikalarının uluslararası hukukla nasıl ilişkilendirildiği ve Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde Türkiye'nin mülteci statüsü konusunda nasıl bir pozisyon aldığı tartışılmıştır. "Türkiye'nin Göç Politikası Ekseninde Suriye Göçü ve YUKK" alt başlığında ise Türkiye'de 2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Suriyeli göçmenler açısından nasıl bir çerçeve sunduğu değerlendirilmiştir. "Avrupa'nın Suriye Göçü Politikası: Ortak Eylem Planı" alt başlığında, Avrupa'nın Suriyeli göçmen krizine karşı geliştirdiği politikalar incelenmiş ve Türkiye ile AB arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın etkileri analiz edilmiştir. "Demografik Açıdan Türkiye'deki Yabancılar ve Suriyeliler" alt başlığında ise, Türkiye'deki göçmen nüfusun demografik yapısı ele alınarak göçmenlerin sosyo-ekonomik etkileri değerlendirilmiştir.

Üçüncü kısım olan "Kavramsal Açıdan Genel Bakış: Harmonizasyon, Entegrasyon, Uyum ve Asimilasyon" başlığı altında, göçmen entegrasyonu ile ilgili kavramsal çerçeve sunulmuş, entegrasyon süreçlerinin farklı yaklaşımlar çerçevesinde

nasıl ele alındığı tartışılmıştır. "Türkiye'nin Entegrasyon Yaklaşımı: Uyum ve Harmonizasyon Kavramları Ekseninde Yürütülen Politika ve Uygulamalar" alt başlığında, Türkiye'nin entegrasyon politikalarının nasıl şekillendiği ve Suriyeli göçmenlerin topluma entegrasyon sürecinin hangi aşamalardan geçtiği incelenmiştir. "Küresel Bir Entegrasyon Yaklaşımı Olarak Avrupa: Çokkültürlülük Kavramı Ekseninde Yürütülen Politika ve Uygulamalar" alt başlığında ise Avrupa'nın çokkültürlülük anlayışı ve bu çerçevede göçmen entegrasyonuna yönelik uygulamaları ele alınmıştır.

Bu iki bölüm çerçevesinde yapılan analizler, kitle iletişim araçlarının sosyal uyum sürecindeki rolüne dair, Türkiye ve Avrupa'daki göç politikalarıyla birlikte ele alarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını sağlamıştır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında çalışmanın üçüncü bölümünde, göç yönetimi ve göç iletişimi perspektifinden hareketle, göçmenlerin sosyal uyumuna yönelik uygulama örnekleri ve öneriler ele alınmıştır. Bu bölümde araştırmanın nasıl kurgulandığı, hangi yöntemlerin kullanıldığı ve seçilen örneklerin hangi kriterler çerçevesinde incelendiği detaylandırılmıştır.

Bu kapsamda oluşturulan araştırma deseninde entegrasyon süreci, yalnızca yönetimsel bir prosedür olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de bu sürecin yönetimi Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup, resmi söylemde "uyum" kavramı benimsenmiştir. Ancak bu süreçte belirlenen politikalar, sahadaki uygulamalar ve toplumsal algılar arasında farklılıklar bulunduğu gözlemlenmiştir. Göçmenlerin entegrasyonuna dair yürütülen faaliyetler her iki toplumu da doğrudan etkileyen unsurlar barındırmakta, ancak bu faaliyetlerin belirli bir politika bütünlüğüne sahip olmadığı ve farklı aktörler tarafından farklı yönelimlerle yürütüldüğü görülmektedir. Çalışma bu noktada, kitle iletişim araçlarının göçmenlerin sosyal uyum sürecinde nasıl bir rol oynayabileceğini irdeleyerek, sürecin daha etkili yönetilebilmesi için iletişim temelli bir model oluşturmayı amaçlamaktadır.

Araştırmada temel hareket noktası, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de kalıcılığının giderek daha belirgin hale gelmesi ve entegrasyonun kaçınılmaz bir

zorunluluk olarak ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda, araştırma öncelikle şu sorulara yanıt aramaktadır: Kitle iletişim araçları Türkiye'deki uyum sürecinin neresinde yer almaktadır? Bu süreçte medya nasıl kullanılmaktadır? Kitle iletişim araçlarının entegrasyon sürecinde daha etkin hale getirilmesi için hangi uygulamalar önerilebilir?

Bu araştırmada, geleneksel (gazete, dergi, broşür, katalog vb.) ve elektronik (radyo, televizyon ve sinema) kitle iletişim araçları odak noktasında belirlenmiştir. Bunun temel nedenleri arasında, Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin eğitim seviyeleri, medya kullanım alışkanlıkları ve bilgi kaynaklarına erişim biçimleri bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'de kayıtlı bulunan 2.9 milyon Suriyelinin önemli bir kısmı genç nüfustan oluşmakta, ancak eğitim seviyelerinin genel olarak düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, özellikle görsel ve işitsel medya araçlarının bilgi iletiminde daha etkili olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca, medya güvenilirliği açısından yapılan araştırmalar, geleneksel medyanın özellikle düşük eğitim seviyesine sahip bireyler tarafından daha güvenilir algılandığını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, yeni medya platformlarının göçmen toplulukları arasında yaygınlaşmasına rağmen, erişim maliyetleri ve dijital okuryazarlık gibi engellerin mevcut olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, çalışma kitle iletişim araçlarının bu sürece nasıl dahil edilmesi gerektiğini belirlemek amacıyla, mevcut medya kullanım örneklerini inceleyerek bir model geliştirme sürecine odaklanmıştır.

Bu çerçevede araştırma iki temel aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak, Türkiye'de göçmen entegrasyonu kapsamında yürütülen mevcut medya temelli projeler analiz edilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı ve farklı kuruluşlar tarafından yürütülen projeler incelenerek, hangi medya araçlarının kullanıldığı, hangi hedef gruplara hitap edildiği ve hangi mesaj içeriklerinin ön plana çıkarıldığı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, Muyu Projesi ve Kırlangıç Dergisi içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu projeler, hem geleneksel hem de elektronik medya unsurlarını içermesi nedeniyle araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir.

İkinci aşamada ise küresel ölçekte benzer projeler incelenmiş ve karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Türkiye'deki uygulamalarla benzeşen ve farklılaşan yönleri ortaya

konulmuştur. Bu doğrultuda, özellikle UNICEF ve uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen Ahlan Simsim projesi, Türkiye'deki medya tabanlı uyum projeleriyle karşılaştırılmıştır. Ahlan Simsim, Suriyeli çocukların entegrasyonu için medya araçlarını etkin bir şekilde kullanarak sosyal-duygusal gelişimi destekleyen bir proje olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, küresel ölçekteki bu modelin Türkiye'deki uygulamalarla kıyaslanması, medya temelli entegrasyon süreçlerine dair kapsamlı bir değerlendirme yapılmasını sağlamıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak nitel içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli temalar üzerinden medya içeriklerini sistematik bir şekilde inceleyerek, bu içeriklerin toplumsal etkilerini anlamaya yönelik bir analiz yöntemi olarak kabul edilmektedir. Bu analiz çerçevesinde medya içeriklerinde göçmenlere yönelik kullanılan söylemler, temalar ve mesajlar kategorize edilerek incelenmiştir. Bu yöntem, medyanın entegrasyon süreçlerine nasıl katkı sunduğunu anlamak açısından önemli bir araç sağlamaktadır.

Bunun yanı sıra, araştırmada karşılaştırmalı analiz yöntemi de benimsenmiştir. Karşılaştırmalı analiz, farklı bağlamlardaki uygulamaların benzer ve farklı yönlerini ortaya koyarak, belirli bir model geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'de uygulanan medya tabanlı uyum projeleri ile uluslararası alandaki uygulamalar karşılaştırılarak, hangi stratejilerin daha etkili olduğu ve hangi eksikliklerin giderilmesi gerektiği analiz edilmiştir.

Çalışmada gerçekleştirilen analizlerde, göçmenlerin entegrasyon sürecinde kitle iletişim araçlarının oynadığı rolü değerlendirmek amacıyla belirli referans noktaları esas alınmıştır. Bu referans noktaları hem göç ve entegrasyon kuramları hem de kitle iletişim kuramları baz alınarak oluşturulmuştur. Örneğin, göçmen entegrasyonunu destekleyen kuramlar açısından bakıldığında, Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi'nin tanımında, entegrasyonun yalnızca göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlamasıyla sınırlı olmadığı, ev sahibi toplumun da göçmenlerin uyum sürecine katkı sunması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda analizlerde, medya içeriklerinin entegrasyonu yalnızca göçmenlerin uyum sağlama süreci olarak mı ele aldığı, yoksa

karşılıklı etkileşimi teşvik eden bir perspektif sunup sunmadığı değerlendirilmiştir. Ager ve Strang'ın entegrasyon modeli ile Esser'in kültürel asimilasyon yaklaşımında ise dil öğreniminin ve kültürel bilgilendirmenin entegrasyon sürecindeki temel bileşenlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda, medya projelerinin göçmenlerin dil becerilerini geliştirmesine ve ev sahibi toplumun kültürel değerlerini anlamalarına yönelik içerik üretip üretmediği incelenmiştir.

Çokkültürlülüğe dair yaklaşımlar da entegrasyon sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Kymlicka'nın çokkültürlülük anlayışı ve Eriksen'in kültürel kimliğin korunmasına dair görüşleri, göçmenlerin entegrasyon sürecinde kültürel kimliklerini koruyarak toplumsal yaşama dahil olmalarının önemini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Hoffmann-Nowotny'nin entegrasyon modeli, ev sahibi toplumun kapsayıcı politikalar benimsemesi gerektiğini belirtmektedir. Bu kapsamda medya projelerinin kapsayıcılık ilkesine uygun olup olmadığı, çokkültürlülüğü teşvik eden içerikler sunup sunmadığı analiz edilmiştir. Ager ve Strang'ın modelinde "sosyal bağlantılar" entegrasyonun temel unsurlarından biri olarak görülmektedir. Esser'in modelinde de etkileşim, iyi komşuluk ilişkileri ve sosyal bağların entegrasyonu kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Bu nedenle medya projelerinin, göçmenler ile ev sahibi toplumun üyeleri arasındaki sosyal etkileşimi destekleyip desteklemediği, iletişim ve etkileşim fırsatları sunup sunmadığı değerlendirilmiştir. Son olarak MIPEX endeksine göre ise eğitim sisteminin göçmen çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ager ve Strang'ın modelinde de eğitim, entegrasyon sürecinin ana bileşenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede medya içeriklerinde eğitsel unsurların varlığı analiz edilmiştir.

Kitle iletişim araçlarının entegrasyon sürecine katkısını incelemek amacıyla da medya çalışmalarında öne çıkan sonuçlardan yararlanılmıştır. Örneğin, John B. Thompson, kitle iletişim araçlarının teknik araçlarla mesaj üretimi ve dağıtımı gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Klapper ise bireylerin medya araçlarına açıklık derecesinin değişken olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede analiz edilen projelerde hangi kitle iletişim araçlarının kullanıldığı ve mesajın hangi yollarla iletildiği değerlendirilmiştir. Gerbner'in kültürel göstergeler kuramı ise televizyonun

uzun vadeli bilinç oluşturma işlevine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, medya projelerinin entegrasyon sürecinde televizyonu kullanıp kullanmadığı analiz edilmiştir. Oskay da kitle iletişiminin toplumsal yaşama uyum sağlamada etkili olabilmesi için kitlelerin bu sürece katılımının önemli olduğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda, medya projelerinde etkileşimli iletişim mekanizmalarının bulunup bulunmadığı değerlendirilmiştir.

Fredric Wertham'ın çocukların medya içeriklerinde yer alan karakterlerle özdeşleştiğini gösteren araştırmaları ise göçmen çocuklarının entegrasyon sürecinde kendilerini temsil eden karakterlerin varlığının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle analiz edilen projelerde göçmen karakterlerin nasıl temsil edildiği ele alınmıştır. Lazarsfeld ve Katz'ın iki aşamalı akış modeli de kanaat önderlerinin bireylerin medya içeriklerinden etkilenme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, analiz edilen projelerde göçmenler için kanaat önderlerinin yer alıp almadığı incelenmiştir. Son olarak, medya projelerinin kamu yararına hizmet edip etmediği ve farkındalık oluşturma işlevi taşıyıp taşımadığı değerlendirilmiştir. Medya içeriklerinin, entegrasyon sürecinde toplumu bilgilendirme ve sosyal uyumu destekleme işlevine ne ölçüde katkı sunduğu analiz edilerek kitle iletişim araçlarının entegrasyondaki etkisi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Ancak çalışmada tüm bu referanslar açısından bir değerlendirilme yapılabilmesi adına hem yerel ölçekte (Muyu Projesi, Kırlangıç Dergisi hem de küresel ölçekte (Ahlan Simsim Projesi) belirlenen örneklere dayalı bulgular sıralanmıştır. Bulgular tüm örneklerin Ana Hedefleri, Hedef Kitlesi, Üretilen Karakterler, Projenin Gelişimi ve Uygulama Alanları çerçevesinde ortaya konulmuştur. Buna göre hem yerel hem de küresel ölçekteki uyum faaliyetlerine ilişkin şu bulgulara ulaşılmıştır:

Yerel ölçekte incelenen Muyu Projesi'nin göçmen çocukların sosyal uyumunu desteklemek, eğitim süreçlerini kolaylaştırmak ve kültürlerarası etkileşimi artırmak amacıyla yürütüldüğü tespit edilmiştir. Hedef kitlesinin göçmen çocuklar, ev sahibi toplumun çocukları, aileler, öğretmenler ve okul yöneticileri olduğu görülmüştür. Proje kapsamında Muyu, Atik, Bilge, İşmen ve Zeynep El Habib gibi karakterlerin

oluşturulduğu ve sosyal uyum sürecine yönelik eğitim materyallerinin, hikâye kitaplarının ve sosyal uyum etkinliklerinin geliştirildiği belirlenmiştir. Projenin uygulama alanlarının Sosyal Uyum Tırı, Muyu Çocuk Dergisi, çizgi film ve basılı hikâye kitapları olduğu kaydedilmiştir. Ancak projenin sürekliliğine dair verilerin sınırlı olduğu görülmüştür. Kırlangıç Dergisi'nin ise göç politikalarını ve uyum çalışmalarını tanıtmak, toplumsal bağları güçlendirmek ve entegrasyon süreçlerine farkındalık yaratmak amacıyla başlatıldığı ancak yalnızca iki sayı yayımlandığı ve devam ettirilemediği tespit edilmiştir.

Küresel ölçekte incelenen Ahlan Simsim Projesi'nin ise krizlerden etkilenen çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerini desteklemek, dayanıklılık ve empati becerilerini geliştirmek amacıyla tasarlandığı belirlenmiştir. Hedef kitlesinin yerinden edilmiş çocuklar, ev sahibi toplumların çocukları, aileler, eğitmenler ve okul personelleri olduğu görülmüştür. Projenin Sesame Workshop ve Uluslararası Kurtarma Komitesi iş birliğiyle 2017 yılında başlatıldığı, televizyon programları, animasyonlu hikâye kitapları, eğitim materyalleri ve yerel toplum hizmetleriyle genişletildiği tespit edilmiştir. Projede Basma, Jad, Ameera, Ma'zooza, Elmo, Kaki, Gargur, Teta Noor, Hadi ve Abu'l Fihem gibi karakterlerin oluşturulduğu ve medya içerikleri üzerinden entegrasyon sürecine katkı sağlandığı belirlenmiştir.

Bu kapsamda, yerel ve küresel ölçekte incelenen projelerin ana hedefleri, hedef kitlesi, üretilen karakterler, projenin gelişim süreci ve uygulama alanları bakımından farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılıkların tespit edilebilmesi amacıyla hem göçmen entegrasyonunu destekleyici referanslar hem de kitle iletişim araçlarını destekleyici referanslar bakımından karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Bu analiz ile şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Göçmen entegrasyonunu destekleyici referanslar çerçevesinde yapılan analizde, Muyu Projesi'nin temel olarak göçmen çocukların Türk kültürüne adaptasyonunu hedeflediği, ancak entegrasyon sürecini iki yönlü bir yapı içinde ele almadığı belirlenmiştir. Buna karşın Ahlan Simsim Projesi'nin, sadece çocukları değil, aileleri ve eğitimcileri de kapsayarak entegrasyonu çok daha kapsamlı ve dinamik bir süreç

olarak ele aldığı gözlemlenmiştir. Kültürel bilgi ve dil becerileri açısından Muyu Projesi'nin Türkçe ve Arapça içeriklere yer vererek göçmen çocukların Türk kültürüne uyumunu sağlamaya odaklandığı, Ahlan Simsim Projesi'nin ise Arapça, Kürtçe ve İngilizce içeriklerle çocukların kendi kültürel kimliklerini koruyarak dil gelişimlerini desteklediği belirlenmiştir. Ayrıca çokkültürlülük ve kapsayıcılık bağlamında, Muyu Projesi'nin içeriğinin büyük ölçüde Türk kültürüne odaklandığı, buna karşın Ahlan Simsim Projesi'nin çok kültürlü karakterler aracılığıyla hoşgörü ve empatiyi teşvik ettiği tespit edilmiştir. Sosyal bağlantılar açısından Muyu Projesi'nin daha çok bireysel ve sınırlı etkileşimlere dayalı bir model sunduğu, Ahlan Simsim Projesi'nin ise psiko-sosyal destek programları ve topluluk hizmetleri ile daha güçlü sosyal bağlar oluşturmayı hedeflediği görülmüştür. Eğitsel ve psiko-sosyal destek kapsamında ise Ahlan Simsim'in çocukların kriz sonrası duygusal dayanıklılıklarını artırmaya yönelik içeriklere daha fazla yer verdiği, Muyu Projesi'nin ise ağırlıklı olarak kültürel uyum odaklı bir yaklaşım benimsediği belirlenmiştir.

Kitle iletişim araçlarını destekleyici referanslar çerçevesinde yapılan analizde ise Muyu Projesi'nin yerel ölçekte sınırlı medya kullanımıyla çizgi film, hikâye kitapları ve sosyal medya üzerinden iletişim sağladığı, buna karşın Ahlan Simsim Projesi'nin televizyon, mobil uygulamalar ve topluluk hizmetleri aracılığıyla geniş ölçekli bir medya entegrasyonu sunduğu tespit edilmiştir. Televizyonun kullanımı açısından Muyu Projesi'nde doğrudan televizyon programlarına yer verilmediği, Ahlan Simsim'in ise televizyon programları aracılığıyla milyonlarca çocuğa ulaşarak kriz sonrası dayanıklılığı teşvik ettiği görülmüştür. Etkileşimli iletişim unsurları bakımından Muyu Projesi'nin yüz yüze sosyal uyum etkinliklerine yer verdiği, ancak dijital alandaki etkileşim olanaklarının sınırlı olduğu; Ahlan Simsim'in ise aile ve topluluk katılımını teşvik eden interaktif içeriklere sahip olduğu belirlenmiştir. Göçmen karakterlerin temsiliyeti açısından değerlendirildiğinde, Muyu Projesi'nin ev sahibi çocukların baskın olduğu bir yapı sunduğu, Ahlan Simsim Projesi'nin ise göçmen çocukları merkeze alan karakterlerle çok daha güçlü bir temsiliyet sağladığı gözlemlenmiştir. Kanaat önderlerinin yer alması açısından Muyu Projesi'nde böyle bir vurgu bulunmazken, Ahlan Simsim'de ebeveynler ve topluluk liderleri gibi figürlerin

rolü vurgulanmıştır. Son olarak, kamusal fayda ve farkındalık açısından değerlendirildiğinde, Muyu Projesi'nin sosyal uyum temalı yerel etkinliklerle farkındalık yaratmaya çalıştığı, ancak geniş çaplı medya desteğinden yoksun olduğu; Ahlan Simsim'in ise çok dilli ve geniş erişimli medya içerikleriyle farkındalığı artırmaya yönelik daha sistematik bir yapı sunduğu belirlenmiştir.

Tüm bu durumlar ekseninde Ahlan Simsim Projesi'nin kapsamlı ve çok yönlü yaklaşımı, Muyu Projesi'ne önemli geliştirme alanları sunmaktadır. Buna göre, Muyu Projesi'nde hedef kitlenin genişleterek ailelerin ve eğitimcilerin de entegrasyon sürecine dahil edilebilmesi, çokkültürlülüğü teşvik eden içeriklere yer verebilmesi ve psiko-sosyal destek programlarını artırabilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Ayrıca, daha fazla dil seçeneği sunarak ve daha fazla uygulama araçlarını sürece dahil ederek, kapsamını genişletmesi sonucuna varılabilmektedir. Ahlan Simsim projesi ekseninde Muyu Projesi'nin geliştirilebilir alanlarına dayalı önerileri daha geniş açıyla görebilmek adına da tüm bu hususları sıralamak mümkündür.

1. **Hedef kitle genişletilebilir.**

    - Çocukların yanı sıra aileler ve eğitimciler de projeye dahil edilerek, toplumsal entegrasyon süreci daha kapsamlı bir hale getirilebilir.
    - Ailelere yönelik rehberlik programları ve eğitmenlere sosyal uyum süreçlerine dair destek sağlayan eğitim içerikleri hazırlanabilir.

2. **Psiko-Sosyal destek programları eklenebilir.**

    - Çocukların kriz sonrası duygusal dayanıklılıklarını artırmaya yönelik psiko-sosyal destek içerikleri hazırlanabilir.
    - Çizgi film, hikâye kitapları ve etkinliklerde empati, problem çözme ve duygusal yönetim temaları işlenebilir.

3. **Kültürel çeşitliliği destekleyen içerikler geliştirilebilir.**

- Göçmen çocukların kendi kültürlerini ve kimliklerini korumalarına olanak tanıyan çokkültürlü içerikler hazırlanabilir.

- Farklı kültürlere dair hikayeler, oyunlar ve etkinlikler proje kapsamına eklenerek çocuklar arasında kültürel hoşgörü teşvik edilebilir.

4. Dil çeşitliliği artırılabilir.

- Türkçe ve Arapça dışında, diğer göçmen grupların konuştuğu dillerde içerikler hazırlanabilir.

- Çocukların hem kendi dillerini öğrenmelerine hem de Türkçe becerilerini geliştirmelerine yönelik iki dilli materyaller geliştirilebilir.

5. Yerel toplum hizmetleri eklenebilir.

- Çocuklar için güvenli oyun alanları oluşturularak sosyal uyum süreçleri desteklenebilir.

- Topluluk merkezlerinde sosyal uyum etkinlikleri düzenlenerek göçmen ve ev sahibi çocukların bir araya gelmeleri sağlanabilir.

6. Ebeveyn ve eğitimcilere yönelik eğitim programları geliştirilebilir.

- Ebeveynler için, çocuklarının sosyal uyum sürecine katkı sağlamalarını destekleyecek seminerler ve rehberlik materyalleri sunulabilir.

- Öğretmenlere, göçmen çocuklarla daha etkili iletişim kurma ve onları destekleme yollarını öğretmek için eğitimler düzenlenebilir.

7. Uluslararası iş birlikleri geliştirilebilir.

- Ahlan Simsim gibi başarılı projelerden ilham alınarak uluslararası iş birlikleri geliştirilebilir.

- Göçmen çocukların uyumu konusunda başarılı olmuş farklı ülkelerin deneyimlerinden faydalanılabilir.

8. Kitle iletişim araçları daha etkin kullanılabilir.

- Ahlan Simsim'in geniş erişimli televizyon programlarından esinlenerek, Muyu Projesi için ulusal televizyon kanallarında yayımlanacak çocuk programları tasarlanmalıdır. Bu programlar, sosyal-duygusal temalar içeren ve çocukların empati becerilerini geliştiren içeriklere odaklanmalıdır.

- Radyo programları, gazeteler ve basılı materyaller gibi geleneksel araçlarla daha fazla erişim sağlanmalıdır. Özellikle göçmenlerin yoğun olduğu bölgelerde yerel basın aracılığıyla projelerin görünürlüğü artırılabilir.

9. Karakter temsiliyetindeki çeşitlilik artırılabilir.

- Göçmen ve ev sahibi çocukların eşit düzeyde temsil edildiği hikâyeler ve etkinlikler geliştirilebilir. Bu durum, karşılıklı empatiyi artıracak ve iki topluluk arasında köprü kuracaktır.

- Engelli bireyleri ve farklı kültürel kimlikleri temsil eden karakterler yaratılabilir.

10. Aile ve toplum katılımının artırılması sağlanabilir.

- Ebeveynlere yönelik rehberlik programları ve etkinlikler tasarlanabilir. Örneğin, göçmen ailelerin entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorluklara çözüm önerileri sunan atölye çalışmaları düzenlenebilir.

- Topluluk liderleri ve kanaat önderleri projelere dahil edilebilir. Bu kişiler, toplumun daha geniş kesimlerine ulaşmak ve farkındalığı artırmak için etkin bir şekilde kullanılabilir.

11. Medya ve saha çalışmaları entegre edilebilir.

- Saha çalışmaları ve medya içerikleri arasında bir bağ kurulmalıdır. Örneğin, Sosyal Uyum Tırı etkinliklerinde televizyon programlarının veya basılı içeriklerin kullanımı teşvik edilebilir.

- Yerel etkinlikler artırılarak göçmen ve ev sahibi toplulukların ortak sosyal uyum projelerine katılımı sağlanmalıdır. Bu etkinlikler, tiyatro, spor faaliyetleri veya kültürel festivaller şeklinde düzenlenebilir.

12. Farkındalık kampanyaları oluşturulabilir.

- Kamusal farkındalık oluşturmak için geniş çaplı medya kampanyaları başlatılabilir. Örneğin, göçmen çocukların entegrasyon sürecine katkıda bulunan projeleri tanıtan belgeseller hazırlanabilir.

- Okullarda ve topluluk merkezlerinde sosyal uyum temalı eğitim programlar düzenlenebilir. Bu programlar hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelik interaktif eğitim içeriklerini içerebilir.

Kırlangıç Dergisi de göçmen entegrasyonu ve toplumsal farkındalık yaratma çabalarında önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Ancak, mevcut içerikleri ve işleyişi göz önüne alındığında derginin etkinliğini artırabilecek çeşitli geliştirme alanları bulunmaktadır. Aşağıda, Kırlangıç Dergisi'nin geliştirilmesine yönelik öneriler, içerik, erişim, medya araçları ve stratejik yaklaşımlar çerçevesinde detaylandırılmıştır:

1. Dil seçeneklerinin artırılması sağlanabilir.

Derginin yalnızca Türkçe dilinde yayımlanıyor olması, özellikle göçmenlerin doğrudan erişimini sınırlandırmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeliler, Afganlar ve diğer yabancı grupların büyük bir kısmının Türkçe bilmediği göz önüne alındığında, derginin Arapça, İngilizce ve Farsça gibi yaygın dillerde yayımlanması büyük bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, hem göçmenlerin entegrasyon sürecine katkı sağlayacak hem de uluslararası kamuoyunun Türkiye'nin göç yönetimi politikalarını daha iyi anlamasını mümkün kılacaktır.

2. Televizyon ve geniş erişim sağlayan araçların kullanımı dahil edilebilir.

Televizyon gibi geniş kitlelere hitap eden araçların entegrasyonu, derginin toplumsal farkındalık yaratma kapasitesini artırabilir. Örneğin, dergi içeriğinde yer alan "Uyum Hikayeleri" gibi bölümlerin belgesel veya kısa film formatına dönüştürülerek televizyon ve dijital platformlarda yayınlanması, daha geniş bir kesime ulaşmayı sağlayabilir. Bu strateji, Gerbner'in ekme kuramı doğrultusunda televizyonun uzun vadeli bilinç oluşturma gücünden yararlanmayı mümkün kılacaktır.

3. Kanaat önderlerinin ve göçmen hikayelerinin dahil edilebilir.

Dergi, entegrasyon sürecinde rol model olabilecek kanaat önderlerini ve başarılı göçmen bireyleri içeriklerinde daha fazla öne çıkarabilir. Örneğin, başarılı Suriyeli girişimciler, akademisyenler, sanatçılar veya sporcuların hikayelerine yer verilmesi, göçmenlerin topluma olan katkılarının görünürlüğünü artırabilir.

4. Göçmen karakterlerin temsiliyeti artırılabilir.

Dergide göçmen grupların yalnızca istatistiksel verilerle değil, aynı zamanda insani hikayeler ve kültürel temsillerle yer alması sağlanmalıdır. Suriyeli

göçmenler, Türkiye'deki göçmen nüfusunun en büyük grubunu oluşturmasına rağmen, dergide temsiliyetten yoksun oldukları görülmektedir. Bu eksikliğin giderilmesi, göçmenlerin toplumda daha iyi anlaşılmasına ve empati oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle çocuklar için göçmen karakterlerin temsil edildiği çizimlere, hikayelere veya eğitici içeriklere yer verilmesi, çocukların entegrasyon sürecine katılımını desteklemeye yardımcı olabilir.

5. Derginin yayın sürekliliğinin sağlanması gerekir.

Kırlangıç Dergisi'nin iki sayıda kalması, süreklilik açısından önemli bir eksikliktir. Entegrasyon, uzun vadeli bir süreç olduğundan, derginin düzenli aralıklarla yayımlanması ve toplumda entegrasyona dair güncel bilgilerin paylaşılması gereklidir. Sürekliliğin sağlanması hem ev sahibi toplum hem de göçmenler için güvenilir bir bilgi kaynağı oluşturabilir.

6. Etkileşimli iletişim unsurlarının güçlendirilmesi

Dergi, yalnızca tek yönlü bir bilgi aktarımı aracı olarak değil, aynı zamanda interaktif bir iletişim platformu olarak tasarlanabilir. Çünkü, dergi içerisinde okurlardan herhangi bir geribildirim alınabilmesini sağlayacak iletişim bilgisinin de yer almadığı görülmüştür. Örneğin, dergiye ait bir mobil uygulama veya sosyal medya kampanyaları aracılığıyla okuyucularla diyalog kurulabilir. Bu yöntem hem göçmenlerin hem de yerel halkın entegrasyon süreçlerine aktif olarak katılımını teşvik edecektir.

7. Derginin erişim kanallarının çeşitlendirilmesi sağlanabilir.

Derginin yalnızca dijital ortamda yayımlanması, özellikle teknolojiye erişimi kısıtlı bireyler için önemli bir erişim engeli oluşturmaktadır. Derginin basılı versiyonlarının hazırlanarak yerel yönetimler, göçmen destek merkezleri ve eğitim kurumları aracılığıyla dağıtılması, daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşılmasını sağlayabilir. Ayrıca, yerel halk ve göçmenlerin ortak buluşma

alanlarında derginin kolayca erişilebilir olması, entegrasyon çabalarını güçlendirebilir.

8. Göçmenlere yönelik eğitim ve bilgilendirme içerikleri çoğaltılabilir.

Dergi, göçmenlere yönelik bilgilendirici içeriklere daha fazla yer vererek onların günlük yaşamda ihtiyaç duyabilecekleri bilgiler sunabilir. Örneğin, hukuki haklar, iş bulma süreçleri, eğitim olanakları ve sosyal destek programları gibi konularda rehber niteliğinde içerikler hazırlanabilir. Bu tür içerikler, göçmenlerin toplumsal hayata daha kolay uyum sağlamalarına katkıda bulunacaktır.

9. Uluslararası kamuoyuna yönelik tanıtım çalışmaları yapılabilir.

Kırlangıç Dergisi'nin, Türkiye'nin göç yönetimi politikalarını uluslararası kamuoyuna tanıtmada etkili bir araç haline getirilmesi mümkündür. Bu doğrultuda, derginin İngilizce ve diğer uluslararası dillerdeki versiyonları hazırlanarak, Türkiye'nin entegrasyon süreçlerindeki başarılarının küresel ölçekte görünür kılınması sağlanabilir.

Kırlangıç Dergisi'nin, mevcut haliyle entegrasyon sürecine katkı sağlayan bir platform olarak değerlendirilebilir. Ancak, yukarıdaki geliştirme önerilerinin hayata geçirilmesi, derginin etkisini önemli ölçüde artırabilir. Özellikle geniş erişim kapasitesine sahip medya araçlarının ve etkileşimli iletişim stratejilerinin kullanılması, entegrasyon süreçlerinde daha etkili bir rol oynamasını sağlayacaktır. Derginin sürekliliğinin sağlanması ve içeriklerinin daha kapsayıcı bir yapıya dönüştürülmesi hem yerel toplum hem de göçmenler arasında daha güçlü bağlar kurulmasına katkıda bulunacaktır.

Elde edilen sonuçlar, entegrasyon süreçlerinde kitle iletişim araçlarının etkili bir şekilde kullanılmasının zorunluluk olduğunu göstermektedir. Özellikle televizyon, radyo ve basılı medya araçlarının geniş kitlelere ulaşabilme kapasitesi nedeniyle, göçmenlerin sosyal uyumunu destekleyen stratejilerde bu araçların daha etkili bir

şekilde değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, medya projelerinin yalnızca bilgi aktarımı sağlamak yerine, göçmenlerin katılımını teşvik eden ve ev sahibi toplumla doğrudan etkileşimi artıran bir yapıya sahip olması gerektiği ortaya konmuştur. Küresel ölçekli değerlendirmeler, Ahlan Simsim gibi projelerin Türkiye'deki medya uygulamaları için örnek teşkil edebileceğini göstermektedir.

Ancak her ne kadar Ahlan Simsim projesi, göç sonrası çocukların entegrasyonuna yönelik başarılı bir model sunsa da, Muyu projesi ile doğrudan karşılaştırılabilmesi mümkün olmayan hususlara sahiptir. Çünkü Ahlan Simsim, Orta Doğu'da kendi ülkelerinden sürgün edilen çocukların yine Orta Doğu içerisindeki göç hareketleri sonucunda karşılaştıkları zorlukları ele almakta; Muyu projesi ise Suriyeli göçmenlerin Türkiye gibi farklı dil, kültür ve toplumsal yapıya sahip bir ülkede entegrasyon sürecine odaklanmaktadır.

Bu bağlamda, Ahlan Simsim'in sunduğu bazı stratejiler Muyu projesi için ilham kaynağı olabilse de iki proje arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle, Ahlan Simsim projesi Orta Doğu'daki iç göç hareketleri ve yerinden edilmiş çocuklar için tasarlanmış olup, bölgesel ve kültürel açıdan daha homojen bir hedef kitleye yöneliktir. Buna karşın, Muyu projesi, farklı bir dil, kültür ve toplumsal yapıya sahip olan Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmen çocukların entegrasyonuna odaklanmaktadır.

Bunun yanı sıra, projelerin yürütücü kuruluşları da farklıdır: Ahlan Simsim, uluslararası bir iş birliği çerçevesinde Sesame Workshop ve International Rescue Committee (IRC) tarafından geliştirilmişken, Muyu projesi Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu durum, projelerin uygulanabilirlik çerçevesini, finansal destek mekanizmalarını ve içerik üretim stratejilerini doğrudan etkilemektedir.

Ayrıca, projelerin hedef yaş gruplarında da belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Ahlan Simsim daha çok erken çocukluk dönemi (3-8 yaş) odaklı bir program iken, Muyu projesi göçmen çocukların okul çağındaki entegrasyonunu hedeflemektedir. Bu farklılıklar göz önüne alındığında, Ahlan Simsim'den alınabilecek bazı yaklaşımlar

olsa da Muyu projesinin Türkiye'ye özgü koşullar çerçevesinde uyarlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, Muyu projesinin daha etkili hale gelmesi için aşağıdaki Türkiye özelinde kişiselleştirilmiş önerileri sunuyorum:

1. Hedef Kitlenin Türkiye'deki Gerçeklerine Uygun Hale Getirilmesi

- Ahlan Simsim daha küçük yaş grubundaki çocuklara hitap ederken, Muyu projesinde daha geniş bir yaş aralığını kapsayacak içerikler geliştirilebilir.
- Türkiye'deki göçmen çocukların eğitim sistemine entegrasyon süreçleri daha uzun ve farklıdır. Bu nedenle, özellikle okul çağındaki çocuklara yönelik içeriklerin artırılması gereklidir.

2. Dil Eğitiminin Önceliklendirilmesi

- Ahlan Simsim'de kullanılan anadilde eğitim modeli Orta Doğu içinde uygulanabilir olsa da Türkiye'de Türkçe'nin entegrasyon için temel bir araç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.
- Muyu projesinde, Türkçe öğrenimini destekleyen interaktif materyaller, oyunlar ve televizyon programları daha geniş çapta kullanılmalıdır.

3. Türkiye'nin Göç Yönetimi Politikalarına Entegre Edilmiş Bir Modelin Oluşturulması

- Muyu, Göç İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen bir proje olduğundan, Türkiye'deki mevcut göç yönetimi politikaları ile daha entegre hale getirilmelidir.
- Belediyeler, yerel STK'lar ve eğitim kurumları ile ortak programlar geliştirilerek, çocukların sosyal hayata daha etkin katılımı sağlanmalıdır.

4. Psiko-Sosyal Destek Mekanizmalarının Türkiye'ye Uyarlanması

- Ahlan Simsim'de psiko-sosyal destek programları ön planda yer almakla birlikte, Muyu projesinde bu alanda daha fazla uygulamaya ihtiyaç duyulmaktadır.
- Travmaya duyarlı eğitim yaklaşımlarının yaygınlaştırılması ve göçmen çocukların yaşadığı ruhsal zorluklara özel olarak tasarlanmış destek programlarının artırılması gerekmektedir.

5. Yerel Toplumla Etkileşimi Artırmaya Yönelik Uygulamalar

- Türkiye'de göçmen çocukların ev sahibi toplum ile daha fazla etkileşim içinde olması için sosyal uyum etkinlikleri düzenlenmelidir.
- Kültürel değişim programları, ortak spor ve sanat etkinlikleriyle çocukların karşılıklı empati geliştirmeleri teşvik edilmelidir.

6. Türkiye'deki Medya ve Kitle İletişim Araçlarına Uygun Bir Modelin Geliştirilmesi

- Türkiye'de televizyonun yanı sıra dijital medya kullanım oranı oldukça yüksektir. Bu nedenle, sosyal medya platformları ve dijital içerikler daha fazla ön plana çıkarılmalıdır.
- Yerel televizyon kanalları ve dijital medya aracılığıyla, göçmen çocukların entegrasyon sürecini destekleyen programlar hazırlanmalıdır.

Sonuç olarak, Ahlan Simsim projesinin sunduğu örneklerden yola çıkarak, Muyu projesi Türkiye'nin sosyo-kültürel bağlamına ve göçmen çocukların yaşadığı gerçeklere uygun şekilde geliştirilmelidir. Türkiye özelinde uygulanacak entegrasyon politikaları, göçmen çocukların eğitimden sosyal yaşama kadar tüm alanlarda daha güçlü bir şekilde desteklenmesini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Göç İdaresi Başkanlığı'nın yürüttüğü uyum ve iletişim faaliyetleri, göçmenlerin entegrasyon sürecine katkı sunmayı amaçlamakla birlikte, sürdürülebilirlik ve etkinlik açısından geliştirilmesi gereken birçok yön barındırmaktadır. Bilgilendirme ve farkındalık artırma çalışmaları önemli olmakla birlikte, entegrasyonun yalnızca bilgi paylaşımı ile sağlanamayacağı açıktır. Daha kapsamlı bir yaklaşım benimsenerek, sosyal uyum sürecinde göçmenlerin aktif katılımını teşvik eden projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, uzun vadeli ve sürekli uygulanabilir programların geliştirilmesi, mevcut çalışmaların etkisini artıracak temel unsurlardan biridir.

Özellikle kitle iletişim araçlarının etkin kullanımına yönelik stratejilerin gözden geçirilmesi büyük bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Göç ve göçmenlerle ilgili yanlış algıların yayılmasını engellemek ve toplumsal uyumu desteklemek adına medya, daha aktif ve bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır. Televizyon programları, belgeseller, kamu spotları ve dijital içerikler, göçmenlerin entegrasyonunu destekleyen güçlü araçlar olabilir. Göçmen çocuklar için eğitici çizgi filmler veya interaktif öğrenme materyallerinin geliştirilmesi, dil ve kültürel farkındalık kazanımlarını teşvik edebilir. Aynı zamanda, ev sahibi toplumun göçmenlerle ilgili farkındalığını artırmak için medya aracılığıyla doğru bilgilendirme yapılmalı ve yanlış algıları düzelten projelere ağırlık verilmelidir.

Mevcut faaliyetlerde göçmenlerin çoğunlukla sürecin pasif katılımcıları olduğu görülmektedir. Bu durum, göçmenlerin kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerini zorlaştırırken, ev sahibi toplum ile kurdukları ilişkileri de sınırlı hale getirebilmektedir. Ayrıca, uyum çalışmalarının genel yapısına bakıldığında, mevcut faaliyetlerin karşılıklı bir etkileşime dayanmasından ziyade, ev sahibi topluma göçmenlerin varlığını kabullendirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Göçmenlerin sosyal uyum sürecine aktif katılımlarını sağlamak yerine, topluma adapte edilmeleri gereken bir grup olarak ele alınmaları, entegrasyonun tek taraflı bir süreç olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Oysa entegrasyon, karşılıklı etkileşim ve uyum gerektiren çok yönlü bir süreçtir. Bu nedenle, göçmenlerin sosyal hayata aktif katılımını teşvik eden projeler geliştirilmelidir. Gönüllülük programlarına dahil

edilmeleri, yerel topluluklarla ortak etkinlikler düzenlenmesi, mesleki becerilerini geliştirmeye yönelik fırsatlar sunulması ve kültürel etkileşimi artıran faaliyetlerin artırılması, entegrasyonun daha sağlıklı ve kalıcı olmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, "göç iletişimi" kavramını ilk kez bilimsel literatüre kazandırarak, göç sürecinde kitle iletişim araçlarının rolünü sistematik bir şekilde ele alan ilk akademik girişimlerden biri olma özelliği taşımaktadır. Literatürde göç ve iletişim çalışmaları birbirinden ayrı başlıklar altında ele alınırken, bu çalışma göçün toplumsal uyum sürecinde iletişimin nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini inceleyerek, göç iletişimi kavramını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın sunduğu kuramsal çerçeve, göç ve iletişim disiplinlerinin kesişim noktasında yeni bir araştırma alanı açmaktadır.

Ayrıca, bu araştırma geleneksel ve elektronik kitle iletişim araçları ekseninde gerçekleştirilmiş olup, bu alanda bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Göçmenlerin topluma entegrasyonu üzerine yapılan çalışmalarda medya kullanımı sıklıkla göz ardı edilirken, bu çalışma kitle iletişim araçlarının sosyal uyumu sağlama konusundaki potansiyelini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu alanda daha fazla bilimsel çalışma yapılması gerektiği açıktır. Özellikle, sosyal medya ve dijital medya platformlarının göçmenler üzerindeki etkisini daha ayrıntılı bir şekilde inceleyen araştırmaların artırılması gerekmektedir. Günümüzde medya tüketim alışkanlıklarının değişmesiyle birlikte, göçmenlerin bilgiye erişimi, aidiyet duygusu ve entegrasyon süreçleri büyük ölçüde dijital platformlar aracılığıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla, gelecekteki çalışmaların özellikle sosyal medya ve dijital medya ekseninde yoğunlaşması, bu alandaki bilgi boşluğunu dolduracak ve göç iletişimi kavramının daha geniş bir akademik perspektife oturtulmasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, göçmenlerin topluma entegrasyonu, kısa vadeli projelerle değil, uzun soluklu ve bütüncül politikalarla desteklenmelidir. Kitle iletişim araçlarının bu sürece dâhil edilmesi, medya aracılığıyla göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki algı farklılıklarının giderilmesi, göçmenlerin entegrasyonuna yönelik sürdürülebilir projelerin geliştirilmesi ve sosyal uyum sürecinde göçmenlerin aktif rol almasını

sağlayacak programların artırılması, mevcut politikalara önemli katkılar sunacaktır. Bu çalışma kapsamında, Göç İdaresi Başkanlığı'nın mevcut uyum politikaları detaylı bir şekilde ele alınarak, göçmenlerin topluma entegrasyonunu daha kapsamlı ve etkili hale getirmek için geliştirilmesi gereken alanlar ortaya konulmuştur. Gelecekteki araştırmalarda, göç iletişimi çalışmalarının derinlemesine incelenmesi, bu alandaki bilimsel çerçevenin daha da genişlemesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

AA. (2019, Mart 14). *Suriye iç savaşı 9. yılına girdi.* Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-iç-savasi-9-yilina-girdi/1417715#:~:text=15%20mart%202011%3a%20suriye%20i%C3%A7,Rejim%2dmuhalifler%20aras%C4%B1ndaki%20%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmalar%20%C5%9Fiddetlendi

AA. (Erişim: 11.12.2023). *Suriye sınırına 3 metrelik beton duvar.* Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/suriye-sinirina-beton-duvar

AA. (Erişim: 11.12.2023). *Yunanistan'dan Meriç Nehri kıyısına 140 kilometrelik çelik çit çekilecek.* Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yunanistandan-meric-nehri-kiyisina-140-kilometrelik-celik-cit-cekilecek/2781961

Abadan Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan, N. (1960). Kütle haberleşme vasıtaları (Mass communication media). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 15*(01). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000528

Abuzar, C. (2017). Din-toplum etkileşimi ve eğitim. *Harran Education Journal, 2*(2), 50-58. https://doi.org/10.22596/2017.0202.50.58

Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin kültürel entegrasyonu. Prof. Dr. Â. Esen & M. Duman (Eds.), *Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler ve öneriler* (ss. 171-194). Demokrasi Kitaplığı (WALD).

Adıgüzel, Y. (2022). *Göç sosyolojisi.* Nobel Yayınları.

Adorno, T. W. (2018). *Kültür endüstrisi* (N. Ülner, M. Tüzel & E. Gen, Çev.). İletişim Yayınları.

Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği* (N. Ülner, Çev.). Kabalcı Yayıncılık.

Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies, 21*(2), 166-191. https://doi.org/10.1093/jrs/fen016

Ağır, O., & Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 95-123.

Ahlén, A., & Boräng, F. (2018). Immigration control in disguise? Civic integration policies and immigrant admission. *Nordic Journal of Migration Research, 8*(1), 3. https://doi.org/10.1515/njmr-2018-0004

Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü.* İnkılâp Yayınları.

Akgüner, T. (2012). Kamu hizmeti yayıncılığı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 7.* https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22884/244808

Akinci, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi, 2*, 58-83.

Akkoyunlu Ertan, K., & Ertan, B. (2017). Türkiye'nin göç politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences, 1*(2), 7-39. https://dergipark.org.tr/tr/pub/conress/issue/35835/401581

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(201), 292-303.

Aktaş, C. (2012). ABD'de gazetecilik. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 6.* https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifd/issue/22886/244828

Akyüz, S. S., Gülnar, B., & Kazaz, M. (2021). Yeni medyada haber güvenilirliği sorunu: Üniversite öğrencilerinin sahte/yalan haberlere yönelik doğrulama refleksleri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 17*(36), 125-144. https://doi.org/10.26466/opus.838464

Alizade, M. Y. (1991). *Radyo gazeteciliğinin temelleri.* Bakü Devlet Üniversitesi Yayınları.

Altıntaş, M. (2016, Şubat 23). Avrupa'nın iki yüzü. https://insamer.com/tr/avrupanin-iki-yuzu_258.html

Apap, J., & Tchorbadjiyska, A. (2004). *What about the neighbours? The impact of Schengen along the EU's external borders.* CEPS Working Document, No. 210. CEPS Publications.

Aristoteles. (1968). *Politique* (J. Aubonnet, Çev.). Société d'Édition Les Belles Lettres.

Arslan, A. (2009). *Felsefeye giriş.* Adres Yayınları.

Aslan, A. (2018). Dijital çağda "kolektif" bir demokrasi arayışı: "DemocracyOS" örneği. O. Morva & E. Saka (Eds.), *Kolektif zekâ* (ss. 122-196). Kalkedon Yayınları.

Aslan, Y. K. (2012). Afrika iç-göçü ve post-kolonyal vatandaşlık. *Alternatif Politika, 4*(2), 202-231.

Augustinus. (2021). *Tanrı devleti* (Ö. Sencerman, Çev.). Bilgesu Yayıncılık.

Avşar, Z. (2005). Kamu hizmeti yayıncılığı, uluslararası yaklaşımlar ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu. *Yeni Düşünceler, 1*(1), 93-124.

Aydın, O. Ş. (2011). Teknoloji, haber, nesnellik: Yeni medya üzerine tartışma notları. Z. Hepkon (Ed.), *İletişim ve teknoloji.* Kırmızı Kedi Yayınevi.

Aykaç, S. A., & Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından Türkiye'nin seçimi. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı*, 419-429.

Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve kitlesel iletişim.* Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları.

Bade, K. (2004). *Migration und integration in Deutschland seit dem Zweiten Weltkrieg: Probleme, Erfolge, Perspektiven.* Osnabrück.

Baklacıoğlu, N. Ö. (2010). *Dış politika ve göç: Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde Arnavutlar (1920-1990).* Derin Yayınları.

Baldini, M. (2000). *İletişim tarihi* (G. Batuş, Çev.). Avcıol Basım Dağıtım.

Bali, R. N. (2011). *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya Amerika'ya ilk göç eden Türklerin yaşam öyküleri.* İletişim Yayınları.

Balle, F., & Eymery, G. (1991). *Yeni medyalar*. İletişim Yayınları.

Baran, S. J., & Davis, D. K. (2012). *Mass communication theory.* Oxford University Press.

Barbier, F., & Lavenir, C. B. (2001). *Diderot'tan internete medya tarihi.* Okyanus Yayıncılık.

Basmacı, P. (2018). Yeni iletişim teknolojilerinin bireyin serbest zaman kullanımına etkisi ve kuramsal açıdan değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(2), 110-126. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dusbed/issue/41633/503019

Başaran, F. (2010). *İletişim teknolojileri ve toplumsal gelişme: Yayılmanın ekonomi politiği.* Ütopya Yayınları.

Başcı, E. (2018). Kamu hizmeti yayıncılığı düzenlemelerinde halkın katılım ve temsiliyet biçimleri üzerine bir değerlendirme (İngiltere-Almanya-Türkiye örnekleri). *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 10*(4), 59-74.

Baudrillard, J. (2016). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, Çev.). Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Z., & May, T. (2019). *Sosyolojik düşünmek.* Ayrıntı Yayınları.

BBC. (Erişim: 01.03.2023).

BBC. (Erişim: 01.03.2023). *About the BBC.* https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc

BBC. (Erişim: 01.03.2023). *Annual reports.* https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/reports/annualreport/

BBC. (Erişim: 01.03.2023). *Everything you need to know about the workings of the BBC.* https://www.bbc.com/aboutthebbc

BBC. (Erişim: 01.03.2023). *The BBC is the world's leading public service broadcaster.* https://www.bbc.com/aboutthebbc

BBC. (Erişim: 01.03.2023). *The BBC Story.* http://downloads.bbc.co.uk/historyofthebbc/1920s.pdf

Begtimur, M. E. (2018). Frankfurt Okulu ve kitle iletişim araçları eleştirisi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(2), 50-63.

Bekes, C. (2000). East Central Europe. In M. P. Leffler & O. A. Westad (Eds.), *The Cambridge history of the Cold War (Vol. 1).* Cambridge University Press.

Belot, C. (1999-2000). Senato Raporları No: 162. *Les rapports du Sénat, 162*, 31. Paris: Fransa.

Berelson, B., Lazarsfeld, P., & Gaudet, H. (1954). *Halkın seçimi.* Columbia Üniversitesi Yayınları.

Berger, P. L. (1995). Dini kurumlar. (A. Çiftçi, Çev.), *İzmir: D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9.*

Berlinghoff, M. (2013). Migration and cultural integration in Europe: Conference report, Brussels. *ifa Edition Culture and Foreign Policy.* Stuttgart: ifa. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-54719-9

Berry, J. W. (1991). Understanding and managing multiculturalism: Some possible implications of research in Canada. *Psychology and Developing Societies, 3*(1), 17–49.

Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration, 30*, 69–85.

Bertozzi, S. M. (2007). Integration: An ever-closer challenge. *CEPS Working Documents, 258.* https://ssrn.com/abstract=1338047

Betts, A., Loescher, G., & Milner, J. (2012). *The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR): The politics and practice of refugee protection* (2nd ed.). Routledge.

Bingöl, A. S. (2006). Almanya ve Hollanda'da Türk göçmen işçi çocuklarına dönük eğitim politikaları ve uygulamaları. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

BMMYK (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği). (1951). *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme.* Cenevre, İsviçre.

BMMYK. (2007). *İnsan hakları ve mülteciler.* Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu.

Borjas, G. J. (1989). Economic theory and international migration. *International Migration Review, 23*, 457-485.

Bozkurt, V. (2000). Gözetim ve internet: Özel yaşamın sonu mu? *Birikim Dergisi, 136.*

Böcker, A. G. M. (1994). Chain migration over legally closed borders: Settled immigrants as bridgeheads and gatekeepers. *The Netherlands' Journal of Social Sciences, 30*(2), 87-106.

Buz, S. (2008). Türkiye'de sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi, 10*(4), 1-14.

Büyükbaykal, G. (2003). İletişim ve iletişim sürecinin yaşamımızdaki yeri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 16.* İstanbul: İÜ Basım ve Yayınevi.

Cahit, H. (1942, Mayıs 31). *İkdam Gazetesi.*

Can, H. (2006). Aristoteles'te katharsis kavramı. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(63), 63-70.

Cankaya, Ö. (2003). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi: TRT 1927-2000.* Yapı Kredi Yayınları.

Canlıoğlu, G. (2008). Değişen toplum yapılarında bilginin değişen konumu. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Carrera, S. (2006). *A comparison of integration programmes in the EU.* https://www.files.ethz.ch/isn/20627/Comparison_Integration_Programs.pdf

Castells, M. (2013). *Ağ toplumunun yükselişi* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. U. Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Catrambone, C. (2015, Aralık 14). Europe's response to refugees is shameful. Here's what we can do about it. *The Guardian.* https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/14/europe-refugees-syrians-terror-moas

CNN Türk. (Erişim: 21.04.2022).

CNN Türk. (Erişim: 21.04.2022). *Alparslan Özmol öldü haberlerine böyle isyan etti.* https://www.cnnturk.com/magazin/alparslan-ozmol-oldu-haberlerine-boyle-isyan-etti?page=1

Cohen, R. (2015, Aralık 31). America's bountiful churn. *The New York Times.* https://www.nytimes.com/2015/12/31/opinion/americas-bountiful-churn.html

Collett, E. (2011). *Immigrant integration in Europe in a time of austerity.* Migration Policy Institute. https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/TCM-integration.pdf

Çakı, C., Gazi, M. A., Çakı, G., & Almaz, F. (2019). Goebbels liderliğinde Nazi Almanyası'nda propaganda sineması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19*(4), 149-164. https://doi.org/10.18037/ausbd.668634

Çizmeci Ü, E. (2020). Televizyon dizilerinin ve saldırganlık eğiliminin siber zorbalık davranışı ile ilişkisi üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39*, 89-104. https://doi.org/10.30794/pausbed.649013

Çoban, E. (2007). *Modern devlet ve ırk söylemi çerçevesinde Ruanda soykırımı* (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

Çötok, N., & Taşdelen, H. (2013). Avrupa ekseninde yabancı korkusu ve İslamofobi algısının değerlendirilmesi. *Turkish Studies, 8*(6), 1-13.

Danış, E. (2018). *Yeni medya ile birlikte televizyon yayıncılığındaki dönüşüm: Uzman TV örneği* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

De Haas, H. (2003). Desires vs. options: The conceptualisation of migration aspirations. *International Migration, 41*(5), 5-29.

De Haas, H. (2010). The migration and development pendulum: A critical view on research and policy. *International Migration, 48*(3), 8-25. https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2009.00598.x

Demirava, N. (2021). *Briefing-Immigration-Diversity-and-Social-Cohesion (Oxford University).* www.migrationobservatory.ox.ac.uk

Deutsche Welle Türkçe. (2018, Haziran 19). Dünyada 68,5 milyon kişi yerinden edildi. https://www.dw.com/tr/dünyada-685-milyon-kişi-yerinden-edildi/a-44284253

Deutsche Welle. (2020). AB: Türkiye'ye 6 milyar euroluk ödeme tamamlandı. https://www.dw.com/tr/ab-türkiyeye-6-milyar-euroluk-ödeme-tamamlandı/a-55973935

Diamond, J. (2004). *Tüfek, mikrop ve çelik* (Ü. İnce, Çev.). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Dijital Haber Raporu. (2020). https://teyit.org/2020-reuters-enstitusu-dijital-haber-raporu-covid-19-haber-tuketiminini-derinden-etkiledi

Doko, E. (2021). Alternatif bir dünya arayışı: Metaverse. *Lacivert Dergi, 79*-81.

Dolgun, U. (2015). *Şeffaf hapishane yahut gözetim toplumu* (3. baskı). Ötüken Yayınları.

Dominique, W. (2000). Public broadcasting at risk. In C. Belot (Ed.), *L'audiovisuel public en danger* (Les rapports du Sénat, No. 162).

DPT Dokuzuncu Kalkınma Planı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Özel İhtisas Komisyonu. (2007). *Bilgi ve iletişim teknolojileri özel ihtisas komisyonu yayıncılık alt komisyonu raporu.* Devlet Planlama Teşkilatı.

Duran, R. (1999). *Burası dünya polis radyosu! Global medya eleştirileri.* Yapı Kredi Yayınları.

Durugönül, E. (1997). Sosyal değişme, göç ve sosyal hareketler. *Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi* (ss. 95-100). DİE.

Dünya Radyo ve Televizyon Konseyi (WRTVC). (2001). Kamu yayıncılığı, neden? nasıl? *Medya Çalışmaları Merkezi.*

EBU. (2023). *Celebrating 100 years of public service media.* https://www.ebu.ch/about/public-service-media

ECRE. (2005). *Towards the integration of refugees in Europe.*

EESC-European Economic and Social Committee. (2019). *2019 yıllık faaliyet raporu.* https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/annual_activity_report_2019.pdf

EGM YHIDB. (2001). *Dünyada ve Türkiye'de yasadışı göç.* EGM Yayınları.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Dergisi, 5*(9), 9-22.

Eksi, N. (2019). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye'deki faaliyetleri ve Türk iltica sisteminde değişen rolü. *İstanbul Hukuk Mecmuası, 77*(1), 343. https://doi.org/10.26650/mecmua.2019.77.1.0014

Emini, F. T. (2018). *Göç sonrası sorunların çözümünde sivil toplum stratejisi.* Ekin Yayınları.

Enserov, V. (2010). Bağımsızlık öncesi ve sonrasında propaganda aracı olarak Azerbaycan Uluslararası Radyosu'nun etkinliği. *Marmara İletişim Dergisi, 16*, 177-186.

Erbaş, H. (1999). Metodoloji tartışmaları ışığında göç ve etnisite. *Sosyoloji Dergisi, 2*, 17-39.

Erbaş, H. (2018). Suçlular/nedenler, mağdurlar ve biz: Göç ve göçmenliğe tarihsel ve bütüncül bir bakış. *29th International Congress on Creative Drama in Education*, 25-28 Ekim, Ankara, Türkiye.

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (1990). *İletişim ve toplum.* Bilgi Yayınevi.

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2002). *Öteki kuram: Kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi.* Pozitif Yayınları.

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2005). *Popüler kültür ve iletişim.* Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2010). *Kültür ve iletişim.* Erk Yayıncılık.

Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması.* https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2014/12/hugo-rapor-tc3bcrkiyedekisuriyeliler-toplumsal-kabul-ve-uyum-kasc4b1m-2014-04122014-tr1.pdf

Erdoğan, M. (2020). *Onuncu yılında Türkiye'deki Suriyeliler.* Türkiye: Panorama.

Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi 2019.* Orion Kitabevi.

Ergüven, N. S., & Özturanlı, B. (2013). Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 62*(4), 1007-1061.

Eriksen, T. H. (2001). *Kültür terörizmi: Kültürel arınma düşüncesi üzerine bir deneme* (A. Ö. Otçu, Çev.). Avesta Yayıncılık.

Esser, H. (1980). *Aspekte der Wanderungssoziologie: Assimilation und Integration von Wanderern, ethnischen Gruppen und Minderheiten.* Luchterhand.

Esser, H. (2001). *Integration und ethnische Schichtung.* Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung. http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf

Esser, H. (2003). What substance is there to the term 'Leitkultur'? In R. Cuperus, K. Duffek, & J. Kandel (Eds.), *The challenge of diversity: European social democracy facing migration, integration and multiculturalism* (pp. 47–58). Studien.

Esser, H. (2009). Pluralisierung oder Assimilation? Effekte der multiplen Inklusion auf die Integration von Migranten. *Zeitschrift für Soziologie, 38*(5), 358-378.

EU-Turkey Joint Action Plan. (2016). *One year on.* European Commission. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/eu_turkey_statement_17032017_en.pdf

European Economic and Social Committee. (2019). *2019 yıllık faaliyet raporu.* https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/annual_activity_report_2019.pdf

Eurostat. (2019). *Migration and migrant population statistics.* https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics

Fairchild, H. P. (1914). Immigration: A world movement and its American significance. *The Economic Journal, 24*(95), 435–437. https://doi.org/10.2307/2222012

Favell, A. (Ed.). (2014). *ECPR essays: Immigration, integration and mobility: New agendas in migration studies essays 1998-2014.* ECPR Press.

Fisher, M. (2022). *Göçün tarihi* (H. D. Aydoğan, Çev.). İnkılap Kitabevi.

Fiske, J. (1995). *Television culture.* Routledge.

Fiske, J. (1996). *Introduction to communication studies.* Routledge.

Frank, G. A. (1966). The development of underdevelopment. *Monthly Review.*

Freyer, H. (1954). *Endüstri çağı* (B. Akarsu & H. Batuhan, Çev.). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Garnham, N. (1997). Public service broadcasting: The challenge of the twenty-first century. *Reports and Papers on Mass Communication, No. 111.* Paris: UNESCO.

Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). *T.C. Resmî Gazete* (29153, 22.10.2014).

Geer, J. G. (1991). Critical realignment and the public opinion poll. *The Journal of Politics, 53*(2), 434.

Geray, C. (1962). *Türkiye'den ve Türkiye'ye göçler (1923-1961).* Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Amme İdaresi, Ankara.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2016). *2016 yılı faaliyet raporu.*

Göç İdaresi Başkanlığı. (2017). *2017 yılı faaliyet raporu.*

Göç İdaresi Başkanlığı. (2020). *2020 yılı faaliyet raporu.*

Göç İdaresi Başkanlığı. (2022). *2022 yılı faaliyet raporu.*

Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *2023 yılı faaliyet raporu.*

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2019). *Düzensiz göç hakkında.* https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2023). *Düzensiz göçle mücadele.* https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2023). *Uluslararası koruma.* https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma

Görgün, M. (2018). Ekonomi temelli göç yaklaşımları perspektifinde göçmenlerin karar alma süreçleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(3), 1153-1162.

Guichaoua, M. S. (1992). *Enjeux nationaux et dynamiques régionales dans l'Afrique des Grands Lacs.* Université des Sciences et Technologie, Faculté des Sciences Economiques et Sociales, Lille.

Günay, Ü. (1998). *Din sosyolojisi.* İnsan Yayınları.

Güngen, H. (1990). Propaganda. *Kurgu Dergisi, 8,* 135-157.

Güngör, N. (2018). *İletişim kuramlar ve yaklaşımlar.* Siyasal Kitabevi.

Gürsoy, A. B. (1999). TRT ve BBC'nin ana haber bültenlerinin kamu haberciliği açısından karşılaştırmalı analizi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.

Haas, H., Castles, S., & Miller, M. (2022). *Göçler çağı* (B. A. Evranos, Çev.). GAV Perspektif Yayınları.

Habermas, J. (2019). *"Öteki" olmak "öteki"yle yaşamak* (İ. Aka, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Hack, K. (2008). *International encyclopedia of the social sciences.* Macmillan Reference USA.

Haldun, İ. (2020). *Mukaddime* (S. Uludağ, Der.). Dergâh Yayınları.

Halkbank. (Erişim: 04.04.2023). *Sinemanın gelişimi – Bölüm 1.* https://www.halkbank.com.tr/tr/blog/yasam/SinemaninGelisimi-Bolum1

Hall, S. (1977). Culture, media and ideological effect. In G. Curran, Gurevitch, & Woollacott (Eds.), *Culture, media, language* (pp. 315-348).

Han, P. (2004). *Soziologie der Migration: Erklärungsmodelle, Fakten, Politische Konsequenzen, Perspektiven.* UVK Verlagsgesellschaft.

Hans, S. (2016). Theorien der Integration von Migranten – Stand und Entwicklung. In H. Brinkmann & M. Sauer (Eds.), *Einwanderungsgesellschaft Deutschland*. Springer VS. https://doi.org/10.1007/978-3-658-05746-6_2

Harris, J. R., & Todaro, M. P. (1970). Migration, unemployment and development: A two-sector analysis. *The American Economic Review, 60*(1), 126-142.

Heckmann, F. (2014). *Integration von Migranten: Einwanderung und neue Nationenbildung.* Springer.

Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999). *Global transformations: Politics, economics and culture.* Polity Press.

Herman, E., & Chomsky, N. (2006). *Rızanın imalatı: Kitle medyasının ekonomi politiği* (E. Abadoğlu, Çev., 2. Baskı). BGST Yayınları.

Hobbes, T. (2021). *Leviathan.* Yapı Kredi Yayınları.

Hoesch, K. (2009). *Was bewegt Mediziner? Die Migration von Ärzten und Pflegepersonal nach Deutschland und Großbritannien* (20. Baskı). LIT Verlag Münster.

Hoffmann-Nowotny, H. J. (1973). *Eine theoretische und empirische Analyse am Beispiel der Schweiz.* Enke.

Horkheimer, M., & Adorno, T. W. (1969). *Aydınlanmanın diyalektiği* (N. Ülner & E. Öztarhan Karadoğan, Çev.). Kabalcı Yayıncılık.

IndyTürk. (Erişim: 30.03.2023). *37 yıllık TRT payı uygulamasının sonu: 1984'te başladı, 1999'da elde edilen gelir.* https://www.indyturk.com/node/433856/ekonomi/37-yıllık-trt-payı-uygulamasının-sonu-1984te-başladı-1999da-elde-edilen-gelir

IndyTürk. (Erişim: 30.03.2023). *BBC izleyicileri tüm yayınları Prens Philip'e adayan kanala isyan etti.* https://www.indyturk.com/node/343031/d%C3%BCnya/bbc-izleyicileri-t%C3%BCm-yay%C4%B1nlar%C4%B1-prens-philipe-adayan-kanala-isyan-etti

International Organization for Migration (IOM). (2009). *Göç terimleri sözlüğü* (Littera Çeviri & B. Çiçekli, Ed.).

International Organization for Migration (IOM). (2020). *2020 dünya göç raporu.* https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar

International Rescue Committee. (2024). *Ahlan Simsim: The IRC & Sesame Workshop.* International Rescue Committee. https://www.rescue.org/ (Erişim: 01.10.2024).

International Rescue Committee. (2024). *IRC volunteers reading to children.* Ahlan Simsim Medium. https://ahlan-simsim.medium.com/ (Erişim: 01.10.2024).

Irish Radio and Television Act. (1988). *Cardozo Arts and Entertainment Law Journal, 11,* 533.

Isayev, E. (2017). *Migration, mobility and place in ancient Italy.* Cambridge University Press.

İçduygu, A. (2009). AB-Türkiye ilişkileri ve uluslararası göç genel bir değerlendirme. In M. Erdoğan (Ed.), *Yurt dışındaki Türkler: 50 yılında göç ve uyum sempozyumu.* Orion Kitabevi.

İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de düzensiz göç.* Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Yayını.

İHH. (2013). *Suriye raporu.* https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/83/2013-Suriye-Raporu-Mayis-2011-Haziran-2013-Sur.pdf

İltica ve Göç Mevzuatı. (2005). Başkent Matbaa.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11*(18), 9. https://doi.org/10.26466/opus.546737

Kabaş, D. (2020). *Gelenekselden dijitale kitlesel iletişim ve gazeteciliğin dönüşümü: Bireysel pencerelerinden yayın yapan gazeteciler* (Doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Anabilim Dalı.

Kahya, Y., & Eroğlu, F. (2023).

Kalaycı, İ. (2014). *Ortadoğu'dan Türkiye'ye yapılan göçler 1923-2000 (Irak ve Suriye göçleri)* (Doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Kaplan, H. (2022). Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin seçimsiz kalışı ve kamusal uyum beklentisi. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, 8*(40), 278-290.

Karakoç, Ş. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar ve santimantal roman. *Türk Dili Dergisi, 838,* 70.

Kararnameler. (1968). *T.C. Resmî Gazete* (12968, 5.08.1968).

Kasım, M. (2011). Hitler döneminde propaganda aracı olarak radyo. *Selçuk İletişim, 6*(4), 64-75.

Katz, E., & Lazarsfeld, P. (1955). *Kişisel etki: Kitle iletişiminin akışında insanların oynadığı rol.* Uygulamalı Sosyal Araştırmalar Bürosu Raporu, Columbia Üniversitesi. Glencoe, Ill.: The Free Press.

Katz, E., & Liebes, T. (1990). Interacting with "Dallas": Cross cultural readings of American TV. *Canadian Journal of Communication, 15*(1), 45-66.

Kaya, A. R. (1985). *Kitle iletişim sistemleri.* Teori Yayınları.

Keser, U. (2009). Arşiv belgeleri ışığında İkinci Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'de mülteciler ve esirler sorunu. *Çitad,* 185-206.

Kışlalı, A. T. (2003). *Siyaset bilimi.* İmge Kitabevi.

King, R. (2012). *Theories and typologies of migration: An overview and a primer.* Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö University, Sweden.

Kirman, M. A. (2004). *Din sosyolojisi terimleri sözlüğü.* Rağbet Yayınları.

Klapper, J. (1995). *The effect of mass communication.* Routledge.

Koca, S. Ç., & Kavşat, F. C. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği uyarınca geçici koruma kararının kapsamı, alınması ve sona ermesi. *Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1*(1), 311-348.

Kocabay, N. (2017). Daha eşit bir iletişim hakkının peşinde. In *Herkes için iletişim* (UNESCO, Der.). Ankara.

Koçak, O., & Gündüz, D. G. (2016). Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içerilmelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(12), 66-91.

Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *KAÜ İİBF Dergisi, 3*(3), 163-184.

Koncavar, A. (2019). *Kitle iletişim araçlarında mitoslar.* Urzeni Yayıncılık.

Korkut, L. (2008). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının devletlerin sığınmacıları sınır dışı etme egemen yetkisine etkisi: Türkiye örneği. *Ankara Bürosu Dergisi*, 20-35.

Koser, K. (2016). *International migration: A very short introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.

Kritz, M. M., Lim, L. L., & Zlotnik, H. (1992). *International migration systems: A global approach.* Oxford University Press.

Kymlicka, W. (2013). Çok kültürlülük: Başarı, başarısızlık ve gelecek (F. Öztürk, Çev.). https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97742

Larsson, T. (2001). *The race to the top: The real story of globalization.* Cato Institute.

Laughey, D. (2007). *Key themes in media theory.* Open University Press.

Lee, E. (2006). A nation of immigrants and a gatekeeping nation: American immigration law and policy. In R. Ueda (Ed.), *A companion to American immigration* (pp. 5-35). Wiley-Blackwell.

Locke, J. (2012). *Yönetim üzerine ikinci inceleme* (F. Bakırcı, Çev.). Ebabil Yayınevi.

Loescher, G., & Alexander-Milner, J. (2008). *The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).* Routledge.

Mabogunje, A. L. (1970). Systems approach to a theory of rural-urban migration. *International Regional Science Review, 3*(1), 33–51. https://doi.org/10.1111/j.1538-4632.1970.tb00140.x

Malthus, T. R. (1798). *An essay on the principle of population.* Pickering & Chatto Publishers.

Marcuse, H. (1964). *Tek boyutlu insan* (A. Yardımlı, Çev.). İdea Yayınları.

Mardin, Ş. (1983). *Din ve ideoloji.* İletişim Yayınları.

Marshall, B. (2006). *The politics of migration.* Routledge.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay & D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.

Martin, P. L. (2012). President Trump and US migration after 100 days. *Migration Letters, 14*(2), 319-328.

Marx, K. (1997). *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi* (K. Somer, Çev.). Sol Yayınları.

Marx, K., & Engels, F. (1975). *Selected correspondence.* Progress Publishers. https://www.marxists.org/archive/marx/works/1870/letters/70_04_09.htm

Massey, D. (1994). An evaluation of international migration theory: The North American case. *Population and Development Review, 20*(4), 9-75.

Massey, D. S. (1990). Social structure, household strategies and the cumulative causation of migration. *Population Index, 56*, 3-26.

Massey, D. S., & Denton, N. A. (1993). *American apartheid: Segregation and the making of the underclass.* Oxford University Press.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review, 19*(3), 431–466. https://doi.org/10.2307/2938462

Mattelart, A. (2001). *İletişimin dünyasallaşması* (H. Yücel, Çev.). İletişim Yayınları.

McCombs, M., & Shaw, D. L. (1984). The agenda-setting function of the press. In D. A. Graber (Ed.), *Media power in politics* (pp. 63-72). CQ Press.

McConnell, A. (2016). *Mülteci ve göçmen.* UNHCR.

McKinsey & Company. (1999). *Public service broadcasters around the world: A McKinsey report for the BBC.* https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0018/34236/wp3mck.pdf

McLuhan, M. (1965). *Understanding media: The extensions of man.* McGraw-Hill.

McQuail, D., & Windahl, S. (1981). *Kitle iletişim çalışmaları için iletişim modelleri.* Longman Grubu.

McQuail, D., & Windahl, S. (2005). *İletişim modelleri* (K. Yumlu, Çev., 2. Baskı). İmge Kitabevi.

Medya ve Gazetecilik Araştırma Merkezi. (2022). *The state of state media: A global analysis of the editorial independence of state media based on the state media matrix (2022 edition).* http://journalismresearch.org/wp-content/uploads/2022/10/State-Media-2022.pdf

Meriç, C. (1993). *Sosyoloji notları ve konferansları.* İletişim Yayınları.

MIPEX. (2023). *Migrant integration policy index 2020.* Solano, G., & Huddleston, T. ISBN: 978-84-92511-83-9.

Mills, W. (1974). *İktidar seçkinleri* (Ü. Oskay, Çev.). Bilgi Yayınevi.

Morley, D., & Brunsdon, C. (1999). *The nationwide television studies.* Routledge.

Mosco, V. (2009). *The political economy of communication.* Sage.

Mutlu, E. (1992). Kitle iletişim kuramları ve Türkiye'de basın yayın eğitimi. *Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı (1991-1992).*

Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye.* Çantay Kitabevi.

Nardelli, A. (2015, Aralık 11). The media needs to tell the truth on migration, not peddle myths. *The Guardian.* https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/11/the-media-needs-to-tell-the-truth-on-migration-not-peddle-myths

Nart, S. (2022). Kamu yayıncılığı, özerklik ve TRT. *Çağdaş Dergi, 3*, 6-11.

Neuman, W. R. (2018). *Dijital fark.* The Kitap Yayınları.

Oda TV. (Erişim: 31.03.2023). *TRT, tek bir kişinin televizyonuymuş gibi yayın yapıyor.* https://www.odatv4.com/guncel/trt-tek-bir-kisinin-televizyonuymus-gibi-yayin-yapiyor-15051840-138820

Oded, S., David, E., & Bloom, M. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review, 75*, 173-178.

OFCOM. (Erişim: 01.03.2023). *What is Ofcom?* https://www.ofcom.org.uk/about-ofcom/what-is-ofcom

Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2007). *Fact Sheet No.20: Human Rights and Refugees.* https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet20en.pdf

Oltmer, J. (2015). Ait olup da istenmeyenler: İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman sığınmacılar ve sürgün edilenler. *Politeknik.* http://politeknik.de/p6109/

Onar, S. S. (1996). *İdare hukukunun umumi esasları.* Hak Kitabevi.

Ong, J. W. (2002). *Sözlü ve yazılı kültür* (S. P. Bamon, Çev.). Metis Yayınları.

Ong, W. (2002). *Orality and literacy: The technologizing of the word.* Taylor & Francis.

Onursoy, S., Turan, A. E., Yeşilyurt, S., & Astam, K. F. (2020). Yalan habere karşı tutum ve davranışlar: Üç üniversite örneğinde durum araştırması. *Türk Kütüphaneciliği, 34*(3), 485-508. https://doi.org/10.24146/tk.759014

Opp, K. D. (2001). Norms. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of Social & Behavioral Sciences* (ss. 10714-10720). Pergamon.

ORSAM. (2012). *Küresel göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin göç politikalarının gelişimi.* Rapor No:22, Ankara.

Oskay, Ü. (1993). *Kitle iletişimin kültürel işlevleri.* Der Yayınları.

Oskay, Ü. (2016). *İletişimin ABC'si.* İnkılap Kitabevi.

Ozankaya, Ö. T. (1994). *Toplumbilim terimleri sözlüğü.* Ankara.

Öner, A. Ş. (2012). Göç çalışmalarında temel kavramlar. In A. Ş. G. Ihlamur Öner (Ed.), *Küreselleşme çağında göç* (ss. 13-27). İletişim Yayınları.

Özçağlayan, M. (1996). *Yeni iletişim teknolojileri ve değişim* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.

Özçetin, B. (2020). *Kitle iletişim kuramları: Kavramlar, okullar, modeller.* İletişim Yayınları.

Özdağ, Ü. (2022). *Saray rejiminin çöküşü* (1. Baskı). Destek Yayınları.

Özdemir, E. (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 1*(3), 114-140. https://dergipark.org.tr/tr/pub/uksad/issue/33359/371266

Özkaya, D., & Birsel, H. (2016). Demokrat Parti dönemi Türk dış politikası ve bu politikanın dinamiklerine etki eden dış gelişmeler. *Atatürk Dergisi, 1*(1), 299-318. https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad/issue/2368/30375

Öztekin, A. (2015). Devletin asli ve sürekli görevleri (Temel kamu hizmetleri) ve özellikleri. *Akdeniz İİBF Dergisi, 30*, 10-19.

Öztürk, G. (2017). Bir propaganda aracı olarak radyo. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR), 2*(3), 157-174.

Öztürk, H. (2007). *Wege zur Integration: Lebenswelten muslimischer Jugendlicher in Deutschland.* Transcript.

Papa Francis. (2013, Temmuz 8). *Homily of His Holiness Pope Francis.* Lampedusa. https://www.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130708_omelia-lampedusa.html

Park, R. E., & Burgess, E. W. (2017). *Asimilasyon ve sosyal kontrol: Sosyoloji bilimine giriş II* (P. S. Kızılçalı, Çev.). Pinhan Yayıncılık.

Parlayandemir, G. (2018). *İletişim tarihi.* İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Ders Notu. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/radyotelevizyonsinema_ue/iletisimtarihi.pdf

Passaris, C. (1989). Immigration and the evolution of economic theory. *International Migration, 27*(4), 525-542. https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1989.tb00469.x

Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk kimliği, din ve entegrasyon.* Araştırma Yayınları.

Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review, 23*, 256-266.

Piguet, E. (2018). Theories of voluntary and forced migration. In R. McLeman & F. Gemenne (Eds.), *Routledge Handbook of Environmental Displacement and Migration.* Routledge.

Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies.* Cambridge University Press.

Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *American Sociological Review, 24*(1), 3-26.

Postman, N. (1999). *Televizyon: Öldüren eğlence: Gösteri çağında kamusal söylem* (O. Akınhay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Price, M. E., & Raboy, M. (2001). *Public service broadcasting in transition: A documentary reader*. The Press and Information Office of the Federal Government of Germany.

Price, M., & Raboy, M. (2011). *Public service broadcasting in transition: A documentary reader*. Other Publications from the Center for Global Communication Studies. https://repository.upenn.edu/cgcs_publications/1

Prunier, G. (1995). *The Rwanda crisis: History of a genocide.* Hurst and Company.

Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London, 48*(2), 167–235.

Reith, J. (1925). *Memorandum of information on the scope and conduct of the broadcasting service.* Caversham, Reading: BBC Written Archive.

Resmî Gazete. (2022). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm (Erişim: 14.12.2022).

Reuters Institute. (2020). *Digital news report 2020.* Reuters Institute for the Study of Journalism.

Rheingold, H. (1994). *The virtual community: Homesteading the electronic frontier*. Harper Perennial.

Roach, C. (1997). American textbooks vs NWICO history. In *Global media debate: Its rise, fall*.

Rogers, E. M. (1981). *Diffusion of innovations.* Free Press of Glencoe.

Rogers, E. M. (1994). *A history of communication study: A biological approach.* The Free Press.

Rosenau, J. (1990). *Turbulence in world politics.* Harvester.

Rosengren, K. E. (2000). *Communication: An introduction.* Sage Publications.

Rousseau, J. J. (2016). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı* (R. N. İleri, Çev.). Say Yayınları.

Rumphorst, W. (1998). *Model public service broadcasting law with introductory note and explanatory comment* (unpublished).

Rutherford, J. (2007). *Kimlik sonrası.* Lawrence & Wishart.

Sabah Gazetesi. (2012). Erdoğan sıfır noktasında Esad'a seslendi: Defol. https://irantehlikesi.wordpress.com/2013/01/02/erdogan-sifir-noktasinda-esada-seslendi-defol/

Saraçlı, M. (2011). *Uluslararası hukukta yerinden edilmiş kişiler.* Adalet Yayınevi.

Sassen, S. (1989). *The mobility of labor and capital: A study in international investment and labor flow*. Cambridge University Press.

Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry, 10*(3), 302–323. https://doi.org/10.18863/pgy.364115

Sayın, Y., Usanmaz, A., & Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18*(31), 1-13.

Scannell, P. (1990). Kamu hizmeti yayıncılığı: Bir kavramın tarihi. In A. Goodwin & G. Whannel (Eds.), *Televizyonu anlamak* (s. 14). Routledge.

Schiller, H. I. (1992). *Mass communication and American empire* (2nd ed.). Beacon Press.

Seanad Tartışmaları. (1975). Yayın otoritesi (değişiklik) yasa tasarısı, 1975: Komite aşaması. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/seanad/1975-06-04/4/#spk_17 (Erişim: 05.04.2023).

Seifert, W. (2000). *Geschlossene Grenzen - offene Gesellschaften? Migrations- und Integrationsprozesse in westlichen Industrienationen*. Campus.

Sesame Workshop. (n.d.). *Ahlan Simsim: Animated storybooks.* Sesame Workshop. https://ahlansimsim.org/articles/animated-storybook.html (Erişim: 01.10.2024).

Sesame Workshop. (n.d.). *Ahlan Simsim: Mission and history.* Sesame Workshop. https://sesameworkshop.org/about-us/mission-and-history/ (Erişim: 01.10.2024).

Sesame Workshop. (n.d.). *Mission and history.* Sesame Workshop. https://sesameworkshop.org/about-us/mission-and-history/ (Erişim: 01.10.2024).

Sezer, B. (2018). *Batı dünya egemenliği ve endüstri devrimi.* Doğu Kitabevi.

SGDD. (2017). *Türkiye'de iltica süreci.* Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, Ankara.

Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns of human migration. In *Investment in human beings* (pp. 80-93). *The Journal of Political Economy, 70*(5), Part 2. University of Chicago Press. http://www.nber.org/chapters/c13573

Skeldon, R. (1997). *Migration and development: A global interpretation.* Longman.

Skeldon, R. (2017). International migration, internal migration, mobility and urbanization: Towards more integrated approaches. *United Nations Expert Group Meeting on Sustainable Cities, Human Mobility and Internal Migration, Population Division Department of Economic and Social Affairs United Nations Secretariat, New York,* 1-8 September 2017, 1-11.

Smythe, D. W. (1981). *Bağımlılık yolu: İletişim, kapitalizm, bilinç ve Kanada.* Ablex Yayın Şirketi.

Snyder, L. D. (2006). The new 'integration' tests and materials in the Netherlands, Germany, Baden-Württemberg, and the United Kingdom: The Muslim Other and the change from multiculturalism to assimilation (Master's thesis). Boğaziçi Üniversitesi.

Somersan, S. (2004). *Sosyal bilimlerde etnisite ve ırk.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sözcü Gazetesi. (Erişim: 30.03.2023). *İnce TRT'yi dışarı çıkardı.* https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/ince-trtyi-disari-cikardi-2486005/

Stark, O. (1978). Economic-demographic interactions in agricultural development: The case of rural-to-urban migration. *Economic Development and Cultural Change, 26*(3), 499–521.

Straßburger, G. (2001). Evaluation von Integrationsprozessen in Frankfurt am Main: Studie zur Forschung des Standes der Integration von Zuwanderern und Deutschen in Frankfurt am Main am Beispiel von drei ausgewählten Stadtteilen im Auftrag des Amtes für multikulturelle Angelegenheiten der Stadt Frankfurt am Main. *Europäisches Forum für Migrationsstudien (EFMS).*

Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 55*, 103-134.

Şeker, N. T. (2009). *Teknoloji ve televizyon: Türkiye'de uydu, kablo TV ve dijital platform yayınları üzerine bir inceleme.* Literatürk Yayınları.

Şenocak, S. (2005). Fransa ve göç olgusuna giriş. In *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri* (ss. 48-52). Zeytinburnu Belediyesi.

T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi. (1961). Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan mültecilerin hukuki durumuna dair sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/125). Ankara.

T.C. Göç İdaresi. (2015). *Türkiye göç raporu.* https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yillik_goc_raporu.pdf (Erişim: 11.12.2023).

T.C. Resmî Gazete. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.* (Sayı: 28615, 4.4.2013).

Tatlıcıoğlu, O. (2019). Sığınma hakkının korunması bağlamında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). In Ö. Altındağ, O. Tatlıcıoğlu, & Y. Kryvenko (Eds.), *Current Problems and Approaches in Social Work* (ss. 51-65). IJOPEC Publication.

TDK (Türk Dil Kurumu). (2022). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.* http://www.tdk.gov.tr

Tekeli, İ. (1998). Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması. In Y. Sey (Ed.), *Bilanço:98 - 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık* (ss. 1-24). İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Tekin, M. (2009). *Türkiye'de yaşayan sığınmacı ve mültecilerin entegrasyonunda yaşanan sorunlar ve Avrupa Birliği uygulamaları bağlamında çözüm önerileri* (Yüksek lisans tezi). Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Ankara.

Tezcan, M. (2000). *Dış göç ve eğitim.* Anı Yayıncılık.

Thompson, I. (2004). *Odaktaki sosyoloji* (B. Z. Çoban, Çev.). Birey Yayınları.

Thompson, J. B. (2008). *The media and modernity: A social theory of the media.* Stanford University Press.

Tokgöz, O. (2003). *İletişim kuramlarına anlam vermek.* İmge Yayınevi.

Tokgöz, O. (2010). *Siyasal haberleşme ve kadın.* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Tosun, G. E. (2006). Yeni iletişim teknolojileri ve sivil toplum. In C. Aktan & M. Tunç (Eds.), *Bilgi toplumu ve Türkiye*. *Yeni Türkiye Dergisi, Ocak-Şubat 1998.*

Treibel, A. (2003). *Migration in modernen Gesellschaften: Soziale Folgen von Einwanderung, Gastarbeit und Flucht* (3. Auflage). Juventa.

TRT. (Erişim: 29.03.2023). *TRT görevleri.* https://www.trt.net.tr/kurumsal/gorevler/

TRT. (Erişim: 29.03.2023). *TRT tarihçesi.* https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2004). *Beşerî coğrafya: İnsan, kültür, mekân.* Çantay Kitabevi.

Türk Dil Kurumu. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri.* https://sozluk.gov.tr/

Türkiye Gazetesi. (Erişim: 30.03.2023). *TRT 1, 2021 yılını zirvede kapattı.* https://www.turkiyegazetesi.com.tr/magazin/trt-1-2021-yilini-zirvede-kapatti-817156

Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal iletişim.* Babil Yayınları.

Uçak, O. (2017). Göç hareketleri ve medyada göçmen haberleri. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 1*(3), 242-254.

Uçar, E. K. (2006). *An analysis of a transformation: The concept of public service* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Uçkun, M. (2002). Bilgi toplumu ve Türkiye. In *I. Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi* (10-11 Mayıs 2002). Kocaeli.

Unat, N. A. (2017). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus–ötesi yurttaşlığa* (3. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

UNHCR. (2005). *An introduction to international protection.* https://www.unhcr.org/3ae6bd5a0.pdf

UNHCR. (2016). *UNHCR istatistikleri: Sayılarla dünya.* https://data.unhcr.org/en/dataviz/6?sv=0&geo=0 (Erişim: 03.04.2021).

UNHCR. (2021). *UNHCR istatistikleri: Sayılarla dünya.* https://data.unhcr.org/en/dataviz/6?sv=0&geo=0 (Erişim: 03.04.2021).

UNIC Turkey. (2000, Aralık 18). *Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 Protokolü.* Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi, Ankara.

Urk, M. (2010). Göç ve insan hakları. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 2*, 108-119.

Usluata, A. (1991). *İletişim.* İletişim Yayınları.

Utku, M. (2007, Haziran 21). Türkiye mülteciye kapalı. *Bianet.* https://m.bianet.org/bianet/siyaset/97899-turkiye-multeciye-kapali

Uyum Çocuk. (n.d.). *Muyu Truck detayları.* Uyum Çocuk Platformu. https://uyumcocuk.gov.tr/tr/atik/MuyuTruck/Detail/7/ (Erişim: 01.10.2024).

Varol, N. (1991). *Bir iletişim süreci olarak reklam ve tüketicinin reklam iletisini net algılamasına yönelik bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wallerstein, I. (1980). *The capitalist world-economy: Essays.* Cambridge University Press.

Weber, M. (1993). *Sosyoloji yazıları* (T. Parla, Çev.). İletişim Yayınları.

Williams, R. (1985). *Orwell.* Afa Yayınları.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). (2013). *Resmî Gazete (Sayı: 28615).* https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf

Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi.* Anı Yayıncılık.

Yaman, A. E. (2003). II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de askeri mülteciler ve gözaltı kampları (1941-1942). *Tarih Araştırmaları Dergisi, 22*(33), 143-166.

Yaman, F. (2017). Uyum ve ötekileşme ayrımında Suriyeli sığınmacılar. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 91-110. https://doi.org/10.21798/kadem.20171301430

Yaprak, A. (2021). *Göç ve entegrasyon.* Palet Yayınları.

Yaylagül, L. (2019). Eleştirel ekonomi politik bakış açısından medyada tekelleşme sorunu. *İletişim ve Kuram Araştırma Dergisi, 48*, 404-418.

Yüksel, A. (2007). *Yapısalcılık ve bir uygulama.* Gündoğan Yayınları.

Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review, 61*(2), 219–249.

EKLER

EK 1: TÜRKİYE-AB ORTAK ULUSAL EYLEM PLANI

TÜRKİYE - AB ORTAK EYLEM PLANI

15 EKİM 2015

Karşılaşılan sınamalar ortak olup bu doğrultudaki müdahalelerin de koordine edilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği (AB) ve müzakere masasındaki aday ülke Türkiye, karşı karşıya kalınan mevcut sınamalarla, birlikte yüzleşmeye ve bunların üstesinden gelmeye kararlıdır.

Giriş

Uluslararası toplum, dayanışma, beraberlik ve etkinlik gerektiren benzeri görülmemiş bir krizle karşı karşıyadır. Karşılaşılan sınamalar ortak olup bu doğrultudaki müdahalelerin de koordine edilmesi gerekmektedir. AB ve müzakere sürecindeki aday ülke olarak Türkiye, hâlihazırda karşı karşıya kalınan sınamalarla, birlikte yüzleşmeye ve bunların üstesinden gelmeye kararlıdır. Bu Eylem Planı, Avrupa'nın mesajını daha güçlü ve daha görünür hale getirecektir. İnsanlık onuru, ortak çabalarımızın merkezinde yer almaktadır.

Bu Eylem Planı, Suriye'deki durumun yol açtığı krizin ele alınmasına yönelik olarak, koordineli çabalarla geçici koruma altındaki Suriyelilerin desteklenmesi ve göç yönetimi konularında işbirliğinin artırılması yönünde Türkiye Cumhuriyeti ve AB arasındaki mutabakatı yansıtmaktadır. Eylem Planı, 17 Mayıs'ta düzenlenen Türkiye-AB çalışma yemeği ile 23 Eylül 2015'te AB devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen ve AB liderlerinin, Türkiye ile diyaloğun tüm düzeylerde güçlendirilmesi çağrısında bulunduğu gayri resmi toplantının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Eylem Planı, Türkiye'nin geçici korumaya ihtiyaç duyan kişilerin kitlesel akını nedeniyle oluşan durumu yönetme çabalarının desteklenmesi amacıyla, Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği (AB) tarafından ivedilikle uygulamaya konulması gereken bir dizi ortak eylemi tanımlamaktadır.

Eylem Planı, mevcut krizin üç şekilde ele alınmasını öngörmektedir: (a) Suriyelilerin kitlesel akınının altında yatan nedenlerin irdelenmesi; (b) geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve Türkiye'de bu kişilere ev sahipliği yapan bölgelerin desteklenmesi (I. Bölüm); (c) AB'ye düzensiz göç akımının önlenmesi amacıyla işbirliğinin artırılması (II. Bölüm). AB ve Türkiye, külfet paylaşımı ruhu içinde, bu krizle birlikte mücadele edecektir. Eylem Planı, Türkiye ve AB tarafından, başta Vize Serbestisi Diyaloğu olmak üzere, başka bağlamlarda üstlenilmiş olan taahhütlere dayanmaktadır ve bu taahhütlerle uyumludur. Eylem Planı'nın her iki bölümünde de, Türkiye ve AB tarafından eşzamanlı olarak uygulanacak eylemler tanımlanmaktadır.

Türkiye-AB arasında üst düzey bir göç çalışma grubu oluşturularak, Eylem Planı'nın uygulanması, Türk Hükümeti ile Avrupa Komisyonu ve Yüksek Temsilcisi/Başkan Yardımcısı tarafından ortaklaşa yönlendirilecek ve izlenecektir.

I. Bölüm: Geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve Türkiye'de bu kişilere ev sahipliği yapan bölgelerin desteklenmesi

Bu belgenin Türkçe'ye çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

konularında ilgili ülkelerin makamları arasında diyalogun ve işbirliğinin desteklenmesi.

5. Türkiye'ye bir FRONTEX göç irtibat görevlisinin atanması, Türkiye tarafından AB'de görevlendirilmiş göç irtibat görevlileri ile işbirliği yapılması ve FRONTEX nezdinde bir Türk irtibat görevlisinin atanmasının memnuniyetle karşılanması suretiyle kaçakçılık şebekeleriyle mücadele konusunda AB'nin Türkiye ile bilgi alışverişi kapasitesinin artırılması.

6. Özellikle, kapasitenin artırılması ve AB-Türkiye vize diyalogu ile uyumlu bir şekilde iyi işleyen bir iltica, göç, vize ve entegre sınır yönetimi sisteminin geliştirilmesi suretiyle, Türkiye'nin Vize Serbestisi Diyaloğu koşullarını karşılamasının desteklenmesi için sağlanan mali desteğin artırılması.

Türkiye tarafından öngörülen adımlar:

1. Sahil Güvenlik Komutanlığının göçmenleri durdurma kapasitesinin, başta denetleme teçhizatının iyileştirilmesi ve devriye faaliyetleri ile arama ve kurtarma kapasitesinin - AB üye ülkeleriyle işbirliğinin güçlendirilmesi de dahil olmak üzere- farklı yollarla artırılması yoluyla, daha fazla güçlendirilmesi.

2. Ortak kara sınırlarında düzensiz göçün önlenmesine yönelik olarak, Mayıs 2015'te imzalanan ve Kapitan Andreevo'da Üçlü Temas Merkezi kurulmasına dair anlaşmanın etkin bir şekilde uygulanması suretiyle Bulgar ve Yunan makamlarıyla işbirliğinin artırılması.

3. Uluslararası korumaya ihtiyacı bulunmayan ve mevcut ikili geri kabul hükümleri uyarınca Türk topraklarından gelişleri esnasında durdurulan düzensiz göçmenlerin, sorunsuz bir şekilde geri kabul edilebilmelerine yönelik işbirliğinin artırılması ve prosedürlerin hızlandırılması.

4. Başvurusu olumlu değerlendirilen sığınmacılara gecikmeksizin mülteci statüsü verilebilmesini teminen, başlatılan sığınma prosedürlerinin[1] tamamlanmasının sağlanması.

5. Özellikle Türkiye ve AB için yasadışı göç bakımından önemli kaynak konumundaki ülkeler karşısında, Türk vize politikasının, mevzuatının ve idari kapasitesinin, Vize Muafiyeti Yol Haritası'nın yükümlülükleriyle uyumlu olarak tedricen uyumlaştırılmasına devam edilmesi.

6. Türk kolluk kuvvetleri arasında ve ayrıca AB'li muhatapları ve AB kurumları ile özellikle operasyonel işbirliğinin artırılması suretiyle, göçmen kaçakçılığı faaliyetlerinde bulunan suç şebekeleriyle mücadelenin sürdürülmesi ve bu şebekelerin bertaraf edilmesi. Bu kapsamda, kişilere ilişkin bilgi paylaşımının kolaylaştırılması için gerekli kurallar da güçlendirilecektir.

Bu belgenin Türkçe'ye çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

Türkiye, bugüne kadar 2,2 milyonun üzerinde sığınma talebinde bulunan Suriyelilerin, benzeri görülmemiş ve sayısı giderek artan akını karşısında, büyük bir insani yardım ve destek sağlamak için takdire değer bir çaba sarf etmektedir. Türkiye, krizi ele alma sürecinde, şu ana kadar kendi kaynaklarından 7 milyar avrodan fazla harcama yapmıştır.

Eylem Planı'nın bu bölümünde, her iki taraf da, aşağıdaki eylemleri gerçekleştirmeyi taahhüt eder:

AB tarafından öngörülen adımlar:

1. Türkiye'nin, geçici koruma altındaki Suriyelilerin ülkede bulunmasının yol açtığı sınamalarla baş edebilmesi yönünde desteklenmesi amacıyla, Türkiye'ye tahsis edilen ya da edilmesi öngörülen IPA fonlarının dışında, ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda ve sürdürülebilir bir şekilde, büyük miktarda ve somut yeni fonların seferber edilmesi. Fonlar, özellikle Suriye krizine yönelik AB Güven Fonu aracılığıyla, mümkün olan en esnek ve hızlı şekilde seferber edilecektir. Fonların tahsis edileceği önceliklerin ve alanların belirlenmesine, Türk makamlarıyla müştereken karar verilecektir. Acil insani yardım; hukuki, idari ve psikolojik destek; toplum merkezlerine destek; Türkiye'de bulundukları süre boyunca sosyal içerilmelerinin, kendi kendine yeterliklerinin ve ekonomiye katılımlarının güçlendirilmesi ve tüm düzeylerde eğitime erişimin artırılmasını öngören eylemlere ve bunların yanı sıra altyapı ve hizmetler gibi alanlarda ev sahipliği yapan bölgeleri destekleyen eylemlere öncelik verilecektir.

2. 1. paragraf kapsamında seferber edilecek fonların yanı sıra, Türk makamlarıyla yakın işbirliği içerisinde, uzun süren mülteci krizi nedeniyle oluşan ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan ikili işbirliği programlarına paralel ve bunları tamamlayacak şekilde, korunmasızlık temelindeki en acil insani ihtiyaçların karşılanması konusunda Türkiye'deki ilgili insani yardım örgütleri aracılığıyla ivedi ve ilkeli insani yardım sağlamaya devam edilmesi.

3. Türkiye ve AB kurumları yola, 1 ve 2. paragraflarda belirtilen fonların etkili şekilde kullanılmasını sağlamak üzere programlamaya temel teşkil edecek kapsamlı bir ortak ihtiyaç analizi ile devam edecektir. Bu ihtiyaç analizi ile geçici koruma altındaki Suriyeliler ile Suriyelilere ev sahipliği yapan illerin ve bölgelerin, özellikle altyapı açısından, insan akını ile baş edebilmelerine yönelik temel ihtiyaçlarını karşılayacak uygun eylemlerin planlanması sağlanacaktır.

4. AB'nin, diğerlerinin yanı sıra, Suriyelileri Türkiye'ye yönelmeye zorlayan itici faktörlerin zayıflatılmasına da katkıda bulunmak maksadıyla, Suriye içerisinde yerlerinden edilmiş Suriyeliler ile Lübnan, Ürdün ve Irak'ın ev sahipliği yaptığı Suriyeli mültecilere şimdiye kadar sağlamış olduğu 4,2 milyar avroyu aşan desteğin üstünde ve ötesinde destek sağlamaya devam edilmesi.

Bu belgenin Türkçe'ye çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

5. Üye devletlerin ve AB'nin hâlihazırdaki yeniden yerleştirme plan ve programlarına destek verilmesi.

Türkiye tarafından öngörülen adımlar:

1. Yabancılar ve uluslararası koruma konusundaki ikincil mevzuatın kabul edilmesi ve mevzuatın içeriğine ilişkin olarak ilgili tüm taraflarda farkındalık yaratılması suretiyle, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun etkin şekilde uygulanmasının sürdürülmesi ve daha fazla geliştirilmesi.

2. Daha güçlü bir göç yönetimi stratejisinin ve sisteminin oluşturulması için, göçmenlerin zorunluluk esasında kayıt altına alınmasına ve uygun belgelerin düzenlenmesine devam edilmesi.

3. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin, Türkiye'de kaldıkları süre boyunca, ilkokul öğrencilerinin eğitimi de dâhil olmak üzere kamu hizmetlerine ve sağlık hizmetlerine erişimlerini ve ekonomiye katılımlarını kolaylaştıran politikaların, mevzuat ve programların kabul edilmesine ve uygulanmasına yönelik çabaların sürdürülmesi.

4. Korunmaya ihtiyaç duyan kişilerin tespit edilmesi ve bakımlarının sağlanmasına devam edilmesi.

II. Bölüm: Düzensiz göçün önlenmesi amacıyla işbirliğinin güçlendirilmesi

Eylem Planı'nın bu bölümündeki tedbirler, vize serbestisi diyalogu, vize yol haritası ve Türkiye-AB geri kabul anlaşmasının hükümleri esas alınarak oluşturulacaktır. Bu doğrultuda, her iki taraf da, aşağıdaki eylemleri gerçekleştirmeyi taahhüt eder:

AB tarafından öngörülen adımlar:

1. Türkiye'ye sığınmak isteyen kişilere, ülkeden düzensiz bir şekilde ayrılmaları halindeki riskler ile Avrupa Birliği veya başka ülkelere düzenli bir şekilde giriş yapabilmelerine yönelik mevcut imkânlar ve uygulanacak işlemler hakkında, karşılıklı mutabık kalınan bir biçimde, daha fazla bilgi sağlanması.

2. Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ilgili diğer Türk makamlarının devriye ve gözetleme kapasitelerinin güçlendirilmesi başta olmak üzere, göçmen kaçakçılığı ile mücadele kapasitesinin artırılması yönünde Türkiye'nin daha fazla desteklenmesi.

3. Yeniden bütünleşme tedbirleri de dâhil olmak üzere, düzensiz göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeleri için geri dönüşe yönelik ortak operasyonların düzenlenmesi konusunda Türkiye ve AB üye devletleri arasındaki işbirliğinin desteklenmesi.

4. "İpek Yolu Göç Ortaklığı"nın uygulanması çerçevesinde, düzensiz göçün önlenmesi, göçmen kaçakçılığıyla mücadele ve göç yönetiminin iyileştirilmesi

7. AB ve üye ülkeler ile bilgi paylaşımının ve işbirliğinin artırılması. Özellikle, göçmen kaçakçılığı şebekeleriyle mücadelenin güçlendirilmesi ve sahte seyahat belgeleriyle göçmenlerin gerçek kimliklerinin tespit edilmesinin hızlandırılması amacıyla, üye ülkelerin Türkiye'deki göç irtibat görevlileriyle yakından çalışılması.

8. Mutabakat zaptının uygulanması yoluyla, bilgi paylaşımı başta olmak üzere, FRONTEX'le işbirliğinin daha fazla güçlendirilmesi.

9. Europol nezdinde bir irtibat görevlisinin atanması.

[1] Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne, coğrafi sınırlama ile taraftır.

Bu belgenin Türkçe'ye çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yapılmıştır.

EK 2: UYUM STRATEJİ BELGESİ VE ULUSAL EYLEM PLANI

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 7
YÖNETİCİ SUNUŞU 9
GİRİŞ 11
MİSYON VİZYON
ORTAK İLKELER 17
STRATEJİK ÖNCELİKLER 21

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GEM	: Geçici Eğitim Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü - Birleşmiş Milletler Göç Kuruluşu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MIPEX	: Göçmen Entegrasyon Politika Endeksi
MYK	: Mesleki Yeterlilik Kurumu
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YİMER 157	: Yabancılar İletişim Merkezi
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı
YÖS	: Yabancı Öğrenci Sınavı
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

YÖNETİCİ **SUNUŞU**

Uluslararası göç hareketliliği son yıllarda İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yoğun dönemini yaşamaktadır. Türkiye, yakın coğrafyasında yaşanan insani krizler ve istikrarsızlık ortamı nedeniyle uluslararası göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülkelerden biri haline gelmiştir.

Ülkemiz, geçmişte uluslararası göç yollarında transit ülke konumundayken son yıllarda gerçekleştirdiği sosyo-ekonomik atılımlar neticesinde hedef ülke konumuna gelmiştir. Bu konumumuz neticesinde 2017 yıl sonu itibarıyla; öğrenim, yatırım, iş kurma ve turistik faaliyetler gibi çeşitli amaçlarla gelen yaklaşık 600.000 ikamet izni sahibi yabancı ülkemizde bulunmaktadır.

2011 yılında Suriye'de başlayan insani krizin sonucu olarak milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmıştır. Dünya büyük oranda bu göç dalgasını engelleme ya da kendi topraklarından uzak tutma çabası içinde olmasına rağmen Türkiye, krizin başından beri açık kapı politikası uygulamıştır. İnsani gerekçelerle yürütülen bu politikanın sonucu olarak 3.400.000'in üzerinde Suriyeli, geçici koruma altında ülkemizde yaşamaktadır. Suriyelilerin yanı sıra Irak, Afganistan, İran, Somali gibi ülkelerden Türkiye'ye uluslararası korumadan yararlanmak maksadı ile gelen 250.000'den fazla uluslararası koruma başvuru veya statüsü sahibi yabancıülkemizde bulunmaktadır.

Farklı hukuki statülerle ülkemizde yaşayan farklı uyruktan, kültürden, inançtan milyonlarca yabancının bu topraklar üstünde Türk toplumu ile bir arada yaşaması etkin bir göç yönetiminin ayrılmaz bir bileşeni olan uyum politikalarının önemini daha da artırmaktadır.

Etkin bir uyum politikasının temellerini oluşturmak için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili kamu kurumları ile birlikte belediyelerin, uluslararası kuruluşların, sivil toplum kuruluşlarının ve ülkemizde yaşayan yabancıların görüşleri alınarak katılımcı bir yöntemle "Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı" hazırlanmıştır. Söz konusu belgelerle yabancılara hizmet sağlayan kurumlar arasında koordinasyon kurularak yabancılara verilen hizmetlerin kalitesi arttırılacaktır. İhtiyaç odaklı hizmetlerin sunulması yabancıların ülkemizde toplum ile olan karşılıklı uyumlarına destek olacaktır. Ülkemize uyum sağlayan kişilerin marjinalleşme riskinin azalmasıyla kamu düzeni ve güvenliğine dolaylı olarak destek olunacaktır.

Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın hazırlanması sürecinde birlikte çalıştığımız ve uygulamasında önemli görevler üstlenen başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere belediyelere, uluslararası kuruluşlara, sivil toplum kuruluşlarına ve görüşleri ile Belgenin hazırlık sürecinde bize katkı sunan yabancılara teşekkürlerimi sunar, Belgenin tüm vatandaşlarımız, ülkemizde yaşayan farklı hukuki statüdeki yabancılar ve göç yönetimimiz için faydalı olmasını temenni ederim.

1.Giriş

Türkiye'nin sivil göç yönetimini oluşturan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) göç yönetiminin ayrılmaz bir bileşeni olan uyum konusunu düzenlemiştir. Söz konusu düzenleme ile uyum konusu ilk kez mevzuatımıza girmiş ve bu alanda politika oluşturulması için gerekli normatif çerçeve belirlenmiştir. Ayrıca, yabancıların toplumla karşılıklı uyumlarını sağlamak adına uyum faaliyetlerini planlama ve yürütme görevi verilen Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde uyum faaliyetlerini ilgili kurumlarla iş birliği içerisinde planlamak ve uygulamak amacıyla Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

Kanunda belirtildiği gibi uyumun temel amacı; yabancıların sosyal hayatın tüm alanlarına üçüncü kişilerin aracılığı olmadan dâhil olabilmesidir. Tanımından da anlaşılacağı üzere uyum süreci çok sayıda alanı içinde barından bir olgudur. Uyum sürecinin çok boyutlu özelliği; ilgili kurum ve kuruluşların uyuma yönelik faaliyetleri ve koordinasyonuna ilişkin yol haritasının çıkarılması ve önceliklerin belirlenmesi ihtiyaçlarını doğurmaktadır.Söz konusu ihtiyaçları karşılamak üzere İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde ilgili tüm kurumların katılımı ile Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın hazırlanmasına karar verilmiştir.

Belgenin geliştirilmesi çalışmaları kapsamında ilk olarak uyum çatısı altında toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve sosyal destek (sosyal hizmet ve yardımlar) konuları olmak üzere 6 tematik alan belirlenmiştir. Her tematik alan için ayrı ayrı olmak üzere Türkiye'nin mevcut durumu, uluslararası örnekler ile yasal ve kuramsal çerçeveye ilişkin araştırma yapılmıştır. On kişilik uzman bir araştırma ekibi tarafından yapılan bu araştırma, geliştirilen Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'na bir temel oluşturmuştur.

Çalışmalarda yönlendirme ve koordinasyon mekanizması olması açısından ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının üst düzey yetkililerinin yer aldığı Komisyon kurulmuş ve Komisyon belirli aralıklarla toplantılar gerçekleştirmiştir. Ayrıca Komisyona bağlı Ulusal Teknik Ekip kurulmuş ve istişare etme amacıyla çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiştir. İstişare toplantılarına ek olarak, ilgili bakanlık temsilcilerinin katılımıyla tematik çalışma toplantıları düzenlenmiş ve farklı tematik başlıklar altında uyuma dair stratejik öncelikler, amaçlar ve hedefler belirlenmiştir.

Merkezi düzeydeki toplantıları tamamlayıcı ve destekleyici nitelikte yerel düzeyde de Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın geliştirilmesine yönelik istişare toplantıları düzenlenmiştir. Kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilatları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlarve göçmen[1] topluluklarıyla beş farklı ilde gerçekleştirilen dokuz toplantıda bir

[1] Bu Belgede kullanılan göçmen tanımı İskân Kanununda kullanılan anlamından farklı olarak YUKK'da ve Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde bahsi geçen yasal kalış imkânına sahip yabancı, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi kişiler ile geçici korunan Suriyelileri kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

araya gelinerek görüşleri alınmıştır. Bu çalışmalara ek olarak, istişare toplantılarında ön plana çıkan farklı tematik alanlarda dört çalıştay düzenlenmiştir. Gerçekleştirilen tüm faaliyetler, katılımcı bir sürecin takip edilmesini, konuya dair farkındalığın arttırılmasını ve söz konusu belgenin farklı bakış açılarıyla zenginleşmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda, kamu kurum ve kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, akademisyenler ve göçmen topluluklar gibi tüm katılımcıların görüş ve önerileri Belgeye yansıtılmıştır.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın ilk bileşeni olan toplumsal uyum; göçmenlerin kültürel, sosyal ve ekonomik olarak yaşadıkları topluma dâhil edilerek ortak bir aidiyet hissi geliştirebilmesi, kültürlerarası etkileşim, istişare, toplumsal diyalog çerçevesinde farklılıkların karşılıklı tanınması, saygının devam ettirilmesi ve bir arada yaşamalarının sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal uyum genel olarak göçmenlerin toplumsal kabulü ve birlikte yaşam kültürünü hedeflemektedir. Göçmenin sağlıklı bir şekilde kimliğinin tanınması ve toplumsal hayata dışlanmadan katılabilmesi için dil, din ve kültür gibi farklılıklarının tanınması, kısaca çeşitliliğin toplumsal kabulü toplumsal uyum için önemlidir.Ayrıca, göçmenlerin toplumda kendi yetenek ve çalışmalarından dolayı takdir edilmesi ve faydalı bir birey olarak algılanması toplumsal uyum için önemli faktörlerdir.

Bin yılı aşkın merhamet toplumu olma özelliğini taşıyan ülkemiz, asırlar boyu farklı kültürden ve medeniyetten insana hoşgörüyle yaklaşmıştır. Son dönemlerde artan ekonomik ve siyasi istikrarı neticesinde artan göçmen sayısı karşısında göçmenlerin toplumsal uyumu için başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olmak üzere tüm kurum ve kuruluşlarıyla birlikte ülkemiz çeşitli çalışmalar yürütmektedir.

Türkiye'de artan göç hareketleriyle birlikte, farklı statüdeki göçmenlerin bilgi ihtiyaçları ve kaynaklarında artış ve çeşitlilik görülmektedir. Göçmenlerin, sahip oldukları hak ve hizmetler konusunda bilgilendirilmeleri ve bu bilgiye erişimleri için gerekli usul güvencelerinin, standartların ve kolaylaştırıcı uygulamaların oluşturulması, göçmenlerin uyumu için ilk adımlardan birisidir. Göçmenlerin, sahip olduğu hak ve hizmetler ve bunlara erişim süreçleri hakkında bilgi sahibi olmaları, hukuki çerçevede düzenlenmiş olan hak ve hizmetlerin doğrudan hayata geçirilmesi için önem arz etmektedir.

Göçmen bilgilendirmesinde temel teşkil eden husus, göçmenin göç ettiği ülkeye dair bilgiye ihtiyacı olduğunun bilincinde olmasıdır. Göçmenin bilgiye olan ihtiyacının farkında olmasının yanı sıra, göç edilen ülkenin hizmet sağlayıcılarının da göçmenlerin bilgi alma ihtiyacı olduğuna dair farkındalığa sahip olması önemlidir. Bu çerçevede, özellikle ülkeye yeni gelen göçmenlere yönelik bilgilendirmede; ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki yapısı hakkında bilgiler verilmesi gerekmektedir.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın bir diğer bileşeni ise eğitimdir. Göçmenlerin iyi bir eğitim alarak sosyo-ekonomik açıdan gelişimlerinin desteklenmesi, göç ettikleri ülkenin dilini öğrenmesi, nitelikli bireyler yetiştirilmesi yoluyla ülkenin insan kaynağının gelişmesi uyum açısından önemlidir.Ayrıca, çocukların erken yaşlardan itibaren birbirleriyle olumlu bir etkileşim içinde olması da diğer bir önemli konudur.

Türkiye'de bulunan göçmenlerin eğitimiyle ilgili çalışmalar Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve GİGM koordinasyonunda devam etmektedir. MEB; politika geliştirme, paydaşlarla iş birliği içerisinde olma, ulusal ve uluslararası eğitim projelerini planlama ve uygulama konusunda ana kurum olarak faaliyet gösterirken, YÖK; yükseköğretimden sorumlu tek

kuruluş olarak ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesindeki hususları düzenlemek üzere yetkili kılınmıştır. Göçmenlerin kayıt altına alınması ve kayıtlarının tutulması ile yetkili kurum olan GİGM veri paylaşımı yoluyla MEB ve YÖK gibi kurumların politika üretimine yardımcı olmaktadır.

Sağlık, Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın temel bileşenlerinden bir diğeridir. Göçmenlere yönelik sağlık politikaları ve hizmetleri ülkeden ülkeye değişebildiği gibi farklı göçmen grupları arasında da değişiklik gösterebilmektedir. Dünya genelinde göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminde yaşanan temel sorunlar arasında; göçmenin, ev sahibi ülkenin sağlık sistemine uyum sağlayamaması, sağlık hizmetlerine erişim hakkı konusunda bilgilendirilmemiş olması, sağlık çalışanlarının göçmenlerin özel gereksinimleri konusunda farkındalığının ve deneyiminin az olması, dil ve iletişim sorunları bulunmaktadır.

Türkiye'de bulunan tüm göçmenlerin sağlığa erişimleri Sağlık Bakanlığı'nca birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerinde sağlanmaktadır. Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyelilerin birinci basamak sağlık hizmetleri; toplum sağlığı merkezleri ve bağlı birimleri (sağlıklı hayat merkezleri, göçmen sağlığı merkezi vb.) ile aile sağlığı merkezlerinde verilmekte olup geçici koruma altındaki Suriyelilerin yoğun olduğu yerlerde göçmen sağlığı merkezlerinin sayılarını artırma çalışmaları devam etmektedir.

İşgücü piyasası bileşenine göz atıldığında; 2000'li yıllardan itibaren bölgesel, ekonomik farklılıkların ve Türkiye'nin küresel piyasalardaki rekabet gücünün artmasıyla birlikte, Türkiye'ye çalışma amacıyla gelen göçmenlerin sayısında önemli bir artış yaşandığı ve göçmenlerin işgücü piyasasına düzenli olarak katılmalarını sağlamak amacıyla; gerekli yasal, idari ve kurumsal çalışmaların hızlandırıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, bölgesel düzeyde yaşanan siyasal gelişmeler ve istikrarsızlıklarla birlikte, Türkiye'ye gelenlerin sayısında da önemli bir artış olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye; düzenli göçü teşvik etmek, uluslararası koruma sistemini güçlendirmek ve düzensiz göçmen işgücünü[2] engellemek amacıyla işgücü piyasası uyumuna yönelik daha kapsamlı bir vizyon geliştirmeye başlamıştır.

10'uncu Kalkınma Planı'nda (2014-2018) Türkiye'nin işgücü piyasası önceliklerine uygun olarak, göçmen işgücü ihtiyaçları ve düzenlemelerine yönelik bir vizyon ortaya konmuştur. Planda özellikle, eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı ile stratejik öneme haiz herhangi bir alanda öne çıkmış yüksek nitelikli göçmen işgücünün, Turkuaz Kart uygulamasıyla Türkiye'ye kazandırılması ve yabancı öğrenci sayısının arttırılması hedeflenmiştir.

15/01/2016 tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ve 26/04/2016 tarihli Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi ve Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kişilerin Çalışmasına Dair Yönetmelik çıkarılarak söz konusu kişilerin yasal olarak çalışmasına olanak tanınmıştır. Bu gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda Türkiye'ye yönelik işgücü göçünün ulusal işgücü piyasasının dinamiklerini gözeterek düzenli olarak gerçekleştirilmesi, Türkiye'nin nitelikli işgücü çeken ülkeler arasındaki küresel rekabete dâhil olabilmesi, uluslararası koruma ve geçici koruma altındakilerin işgücü piyasasına erişimlerinin sağlanması ve işgücü piyasasındaki göçmenlerin haklarının korunmasının düzenlenmesi amacıyla 13/08/2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu kabul edilmiştir. Bu gelişmelerle birlikte işgücü piyasası ve uyuma ilişkin temel idari ve yasal düzenlemeler oluşturulmuştur.

[2] *Düzensiz göçmen işgücü gerekli izin ve belgelere sahip olmadan çalışan kişilerdir.*

Sosyal hizmetler ve yardımlar Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın son bileşenidir. Sosyal hizmetler ve yardımlar, göçmenlerin ülkeye ilk geldiklerinde ihtiyaç duydukları ve ilerleyen dönemlerde farklılaşmasına rağmen devam eden ihtiyaçlarına yönelik verilen desteklerdir. Sosyal hizmetler, gereksinim içindeki bireyleri, aileleri ve toplulukları yetkin hale getirmeyi ve toplumsal değişim ve gelişmeyi hızlandıracak çalışmaları başlatıp yürütmeyi hedefleyen desteklerdir. Sosyal yardımlar ise yoksulluk ile ilgili uygulamalara dayanır. Sosyal yardımlardan yararlanmada, muhtaçlık durumu veya yeterli geçim kaynaklarına sahip olamama durumu, temel bir koşuldur.

Son dönemde artan göç hareketlilikleri göçmenlerin sosyal desteğe çok farklı açılardan ihtiyaç duyduklarını ve sosyal devletin sadece vatandaşlar için değil göçmenler için de önemini ve gerekliliğini ortaya koymuştur. Anayasada belirtildiği üzere Türkiye bir sosyal hukuk devleti olarak sosyal adaleti ve böylece toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlüdür. .Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sosyal politikaları belirlemek, geliştirmek ve optimal anlamda bu politikaları tek elden yürüten kurumdur. Sosyal hizmetler ve yardımlar alanında yerel yönetimler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının da doğrudan veya dolaylı yükümlülüklere sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, sivil toplum örgütlerinin de kendi çalışma alanları içinde sosyal hizmetler alanında işleve sahip oldukları görülmektedir. Türkiye'de göçmenlerin özellikle uluslararası koruma başvuru ya da statüsü sahiplerinin sosyal hizmetler ve yardımlardan faydalanabilmesi açısından ilgili yasal ve idari çerçeve YUKK ile birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Göçmenlere yönelik sosyal politikalar kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra ilgili BM, ulusal ve uluslararası STK'lar ile birlikte yürütülmekte ise de halen göçmen gruplara yönelik sosyal politika çerçevesi ve uygulamaları gelişime açıktır.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı çalışması kapsamında her bileşene ait mevcut durum ve ihtiyaçlar doğrultusunda Ulusal Eylem Planı hazırlanmış ve altı stratejik öncelik alanı temelinde faaliyet önerileri sunulmuştur. Her stratejik öncelik altında stratejik amaç ve hedef, bu amacı ve hedefi destekleyecek nitelikle faaliyetler, bu faaliyetler için öngörülen süre, faaliyetlerden sorumlu kurum ve ilgili diğer kurumlar ve sonuç / göstergeler belirlenmiştir. Ulusal Eylem Planıyla, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının rollerinin ve faaliyet alanlarının belirlenmesi ve buna yönelik kurumlar arası iş birliğinin sağlanması açısından faydalı olması amaçlanmıştır.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 5 yıllık bir süre için hazırlanmış olup yeni gelişmelere ve ihtiyaçlara karşılık verebilmek adına revize edilebilecek ve geliştirilebilecektir. İlgili tüm paydaşların katkısı ve derin araştırmaların sonucu hazırlanmış olan bu Belgenin, Türkiye'nin ulusal uyum politikalarının yürütülme sürecinde temel bir referans kaynağı olması hedeflenmiştir.

MİSYON

Ülkemizin tarihsel birikimi ile ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde göçmenlerin tüm iş ve işlemlerini bütüncül bir insan hakları yaklaşımı temelindetoplumsal uyumu tesis edecek şekilde düzenlemek ve kurumlararası koordinasyonu sağlamak

VİZYON

İnsan odaklı, şeffaf ve hak temelli göç yönetimi doğrultusunda toplumsal uyumun varlığını sürdürmek

ORTAK İLKELER

Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında göz önünde bulundurulan ilkeler aşağıda sıralanmıştır.

1. Bütüncül Yaklaşım
   Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, ülkemizde farklı hukuki statü ile kalan bütün göçmenler ve Türk vatandaşlarının ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmıştır.

2. Katılımcılık
   Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın hazırlanması sürecinde göçmenlerin toplumla olan uyumları konusunda görevler üstlenen ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve göçmenlerleçeşitli düzeylerde toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantılarda uyum konusunda rol üstlenen ilgili kurum ve kuruluşların yanı sıra göçmenlerin de görüşleri alınmış ve belgelere yansıtılmıştır.

3. Açıklık ve Şeffaflık
   Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı, ilgili tüm ulusal, bölgesel ve uluslararası mevzuat dikkate alınarak hazırlanmış olup söz konusu planın hukuki dayanakları ve bu planda kullanılan dil net ve açıktır. Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı ile Türkiye'nin uyuma ilişkin politika kararları ve hedefleri şeffaf bir şekilde ortaya konmuştur..

4. Etkililik ve Etkinlik
   Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı ile uyum faaliyetlerinde değerlendirilmek üzere uygun kapasite, uzmanlık ve iş bölümü; faaliyetlerin etkin bir şekilde uygulanması için ise gerekli tedbir ve mekanizmalar belirlenmiş olup faaliyetlerin etkili sonuçlar doğuracağı öngörülmüştür.

5. Ayrımcılık Yapmama
   Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı; cinsiyet, ırk, renk, uyruk, kalıtımsal özellik, dil, din, inanç, siyasi veya diğer görüşler, medeni hal, maddi durum, engelli olma, yaş veya benzeri unsurlara dayanılarak ayrımcılık yapmama ilkesini benimsemiştir.

STRATEJİK ÖNCELİKLER 2

Stratejik Öncelik 1: Toplumsal Uyum

Stratejik Amaç 1

Göçe ve göçmenlere ilişkin toplumsal algının ve yabancılara yönelik tutumun toplumsal uyuma katkı sağlayacak şekilde yönetilmesi.

Hedefler:
- Göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeyinin güçlendirilmesi.
- Göçmenlere yönelik olarak toplumsal kabulü arttırmak için gerekli tedbirlerin alınması.

Stratejik Amaç 2

Yerel düzeyde birlikte yaşamın ve karşılıklı diyaloğun geliştirilmesi

Hedefler:
- Belediyelerin toplumsal uyuma ilişkin rollerinin güçlendirilmesi için gerekli yasal, idari ve kurumsal düzenlemelerin yapılması.
- Yerel halk ile göçmenlerin bir arada yaşamalarını desteklenmesi.
- Yabancıların din hizmetlerinden etkin faydalanmaları için gerekli alt yapının güçlendirilmesi.

Stratejik Amaç 3

Göçmenlerin y yerel düzeyde danışma ve istişare mekanizmalarına aktif dahil olmalarının sağlanması.

Hedefler:
- Göçmenlerin danışma mekanizmalarına katılımının sağlanması
- Sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesi

Stratejik Öncelik 2: Bilgilendirme ve Uyum

Stratejik Amaç 1

Göçmen bilgilendirmesine ilişkin temel standartlar çerçevesinde göçmen bilgilendirme hizmetlerinin güçlendirilmesi.

Hedefler:

•Kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanmış göçmenlere yönelik standart bilgilendirme mekanizmalarının yeni araçlarla güçlendirilmesi ve bu mekanizmaların kamusal alanda temel bilgilendirme kaynağını oluşturması.

• GİGM ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde göçmenlere yüz yüze, standart danışmanlık sağlayacak merkezlerin / birimlerin kurulması.

• Göçmenlere özellikle ihtiyaç duydukları alanlarda aktif bilgilendirme yapılması ve göçmenlerin bilgilendirme mekanizmalarına dâhil edilmeleri.

Stratejik Amaç 2

Göçmenlerin Türkiye'ye gelmeden önce veya geldikten sonra yararlanabilecekleri bilgilendirme ve uyum kılavuzlarının hazırlanması.

Hedefler:

• Bilgilendirme ve uyum kılavuzu ile broşürlerinin tüm göçmen grupları kapsayacak şekilde hazırlanması ve yaygınlaştırılması.

Stratejik Öncelik 3: Eğitim ve Uyum

Stratejik Amaç 1

Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin ve katılımlarının artırılmasına yönelik çalışmaların güçlendirilmesi

Hedefler:

•Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin desteklenmesi için ilgili mevzuatın ve okulların fiziki, idari ve beşeri kapasitesinin geliştirilmesi.

•Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin desteklenmesi için bilgilendirme, farkındalık, tespit ve veri çalışmalarının yapılması.

•Göçmen çocukların okula gidememelerine ya da eğitime ara vermelerine neden olan (maddi yetersizlik, çocuk yaşta evlilik, okula uyum sağlayamama, ayrımcılığa maruz kalma vb.) etkenlerin araştırılması ve ortadan kaldırılması.

Stratejik Amaç 2

Göçmenlerin örgün eğitime devamlılığının sağlanması ve okul başarılarının desteklenmesine yönelik çalışmaların güçlendirilmesi

Hedefler:

• Göçmenlerin örgün eğitime devamlılığının sağlanmasına yönelik bilgilendirme yapılması ile öğrencilerin okula devamlılığının sağlanması için sistematik yöntemlerin geliştirilmesi

Stratejik Amaç 3

Göçmenlerin yükseköğrenime erişiminin desteklenmesi

Hedefler:

• yükseköğrenime erişimlerinin desteklenmesi için gerekli bilgilendirmenin yapılması ve erişimi destekleyici mekanizmaların geliştirilmesi.

• Üniversitelerin toplumsal uyumu ve göçün olumlu katkılarını destekleyici çalışmalar yürütmesi

Stratejik Amaç 4

Yaygın eğitim programlarının göçmenlerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ve katılımın artırılması.

Hedefler:

• Türkçe dil öğretiminin standart, sistematik ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması.

• Yaygın eğitim merkezlerinin kapasitelerinin göçmenlerin erişimlerine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirilmesi.

• Uyum eğitim müfredatının geliştirilmesi ve göçmenlerin uyum kurslarına katılımlarının teşvik edilmesi.

Stratejik Öncelik 4: Sağlık ve Uyum

Stratejik Amaç 1

Göçmenlere, ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerinin kolay ulaşılabilir, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde sunulması

Hedefler:

• Göçmenlerin ülkeye giriş yaptıkları noktalarda ya da ilk temasın sağlandığı mahallerde; sağlık değerlendirmelerinin yapılması, eksik aşıların uygulanması, acil ve bulaşıcı hastalıklar başta olmak üzere sağlık risklerine yönelik tedbirlerin alınması ve hizmet verilerinin kaydedilmesi.

• Göçmenlerin ihtiyaçları dikkate alınarak birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerine erişimlerinin etkin bir şekilde sağlanması için yasal düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin artırılması.

• Göçmenlerin ihtiyaçları dikkate alınarak ikinci ve üçüncü basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerine erişimlerinin etkin bir şekilde sağlanması için yasal düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin artırılması.

• Sağlık hizmetlerinin etkin, verimli, zamanında ve hakkaniyete uygun bir şekilde sunulabilmesi, hizmetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyon ve iş birliğini artıracak ortak çalışmalar yapılması.

Stratejik Amaç 2

Sağlık hizmetlerinin göçmenlerin ihtiyaçlarına ve kültürel farklılıklara duyarlı hale getirilmesi, farkındalık ve uyum faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi.

Hedefler:
• Göçmenlerin sağlık okuryazarlıklarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması.
• Göçmenlerin sağlığa ilişkin hakları ile bunlara ulaşım yolları hakkında etkin bilgilendirilmelerin yapılması.
• Göçmenlere hizmet sunulan sağlık tesislerinde, tercümanlık hizmetlerini de içerecek şekilde hasta rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi.
• Sağlık çalışanlarına, göç sağlığı hakkında eğitimler verilmesi.
• Sağlık çalışanı olan göçmenlerin sağlık hizmetlerinin sunumuna dâhil edilmesine yönelik çalışmalar yapılması.

Stratejik Amaç 3

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin etkin bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi

Hedefler:
•Göç ve göçmen sağlığına ilişkin verilerin kaydedilmesi, toplanması ve analiz edilmesi
•Göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına ve hizmetlere erişimlerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması.
•Göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinin etkinliği ile ilgili bilimsel araştırmaların desteklenmesi

Stratejik Öncelik 5:
İş Gücü Piyasası ve Uyum

Stratejik Amaç 1

Göçmenlerin istihdamına yönelik analiz ve planlamanın yapılması.

Hedefler:

- İlgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından, göçmenlerin işgücü piyasasına erişimi, işgücü piyasasındaki hak ve yükümlülükleri ile çalışma hayatına uyumlarına ilişkin standart, güvenilir ve güncel bilgi sağlanması.
- Göçmenlerin işgücü piyasasına hızlı ve etkili erişimlerinin sağlanması.

Stratejik Amaç 2

Göçmenlerin önceki öğrenmelerinin tespiti, sertifikasyonu ve işgücü piyasasına ilişkin verilerin toplanması

Hedefler:

- Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarına yönelik mesleki niteliklerinin tespit edilmesi
- Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarına ve işgücü piyasasındaki durumlarına ilişkin verilerin toplanması ve analiz edilmesi

Stratejik Amaç 3

Göçmenlerin çalışma haklarının korunması ve geliştirilmesi

Hedef:

- İşgücü piyasasındaki göçmenlerin sosyal güvenliğe ve diğer çalışma haklarına dair bilgilendirilmesi, haklara erişimlerinin sağlanması ve çalışma koşullarının denetlenmesi.

Stratejik Öncelik 6: Sosyal Destek (Sosyal Hizmetler ve Yardımlar) ve Uyum

Stratejik Amaç 1

Sosyaldestek programlarının göçmenleri içerecek şekilde geliştirilmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi.

Hedefler:

- Kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal destek programlarının tüm göçmenleri kapsayacak şekilde geliştirilmesi.
- Sosyal hizmet ve yardımların hedef gruba ulaşması ve etkin hizmet sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde yürütülmesi ve gerekli koordinasyonun artırılması.

İZLEME VE DEĞERLENDİRME 3

İZLEME VE DEĞERLENDİRME

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nda yer alan stratejik amaçlar, stratejik hedefler ve faaliyetlerin uygulamasının izlenmesi ve değerlendirilmesi, bahsi geçen çalışmaların başarı ile sonuçlandırılması açısından önem arz etmektedir.

İzleme ve değerlendirme, belirlenen stratejik amaçlara ulaşılma oranının tespiti, kaydedilen ilerlemenin ölçülmesi ve faaliyetlerin izlenmesi açısından ve ihtiyaç olması halinde belgede gerekli gözden geçirmelerin yapılması açısından önem arz etmektedir.

Uygulamanın İzlenmesi ve Değerlendirmesine Yönelik Kurumsal Yapı

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesiyle ilgili kurumsal yapı aşağıdaki şekildedir.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın uygulanmasının izlenmesinden sorumlu ana kurum İçişleri Bakanlığı GİGM'dir. GİGM Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın etkin bir şekilde uygulanması ve değerlendirmesine yönelik icracı bakanlık ya da bakanlıklara bağlı kuruluşlardaki ilgili merciler arasında gerekli koordinasyonu ve ilgili toplantıların düzenlenmesini sağlar.

Uygulamanın İzlenmesi ve Değerlendirmesine Yönelik Araçlar

GİGM Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, her altı ayda bir icracı bakanlık ya da bakanlıklara bağlı kuruluşların ilgili mercilerinden, kurumları ile ilişkili faaliyetlerin uygulanmasına dair bilgi ister. Sonuçlara, sorunlara ve atılması gereken adımlara dair bu bilgilerin, Uyum ve İleti-

şim Dairesi Başkanlığına belirlenmiş formatlar üzerinden raporlanması istenir. Ayrıca ihtiyaç olması halinde bir veya birkaç stratejik amaca yönelik sadece sorumlu mercilerin katılımları ile özel amaçlı toplantılar düzenlenebilir.

GİGM Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı her yıl kurumlar tarafından gönderilecek olan altı aylık raporları değerlendirip; raporlara ilişkin genel bir tahlil yapar ve sonuçlara, sorunlara ve uygulamaların kolaylaştırılmasına yönelik önerilerin yer aldığı yıllık raporlar hazırlar.

GİGM hazırlanan yıllık raporların Genel Müdürlüğün internet sitesinde ve/veya basılı olarak-yayımlanmasına karar verebilir. Raporda Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planında yapılması önerilen değişiklikler yer alabilir ve bu önerilerden onaylanan değişiklikler yürürlüğe girer.

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'nın başarı ile uygulanması için Belgenin kurumlarca sahiplenilmesi ve katılımcı olarak uygulanması önem arz etmektedir. Bu nedenle izleme ve değerlendirme sürecinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının geniş katılımı hedeflenir.

STRATEJİK ÖNCELİK 1: TOPLUMSAL KATILIM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçe ve göçmenlere ilişkin toplumsal algının ve tutumun toplumsal uyuma katkı sağlayacak şekilde yönetilmesi	1.1. Göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeyinin güçlendirilmesi	1.1.1. Göç alanında sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarının topluma ve göçmenlere yönelik iletişim stratejisi hazırlaması	Kamuoyunun düzenli olarak bilgilendirilmesi ve yanlış bilgilendirmeler aracılığı ile oluşabilecek toplumsal tepkinin önüne geçilmesi amacıyla oluşturulan yazılı ve görsel-işitsel materyal sayısı
		1.1.2 Kamu kurumlarının göçmenlere yönelik vermiş oldukları hizmetler çerçevesinde yanlış bilinen konular hakkında kamuoyunun düzenli olarak bilgilendirilmesi	Gerçekleştirilen bilgilendirme faaliyeti sayısı Ulaşılan kişi sayısı
		1.1.3. Toplumun göçmenlere ilişkin algısının araştırılması ve olumlu algının desteklenmesine yönelik farkındalık çalışmaları yapılması	Gerçekleştirilen algı araştırma sayısı Farkındalık faaliyeti kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler
		1.1.4. Etkin bir kültürlerarası iletişim stratejisi oluşturulması ve medya kuruluşlarının düzenli olarak bilgilendirilerek tüm görsel ve yazılı medya için yenilikçi programların hazırlanması	Kültürler arası iletişimin arttırılması ve karşılıklı uyumun desteklenmesine yönelik yürütülen faaliyetler, Medya bilgilendirme toplantısı sayısı
		1.1.5. Medyada göçmenlere yönelik kullanılan dilin toplumsal uyuma katkı sağlayacak şekilde olması, göçe ilişkin doğru terminolojinin kullanılması, olumlu hikâyelerin öne çıkarılması ve etkin haberciliğin yapılması için çalışmalar yapılması	Medyada göçmenler konusunda farkındalığı arttırıcı faaliyetler Medyada göçmenleri dışlayıcı/ırkçı haberlerin azalış oranı
		1.1.6. Göçmenlere ilişkin medyada doğru kavramların ve doğru bilginin kullanılmasının temin edilmesi için ilgili medya kuruluşları personelinin katılacağı çalıştaylar düzenlenmesi	Medya çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen çalıştay sayısı Katılımcı sayısı
		1.1.7. Medya, STK'lar, Belediyeler ve göçle ilgili çalışmalar yapan kamu kurum ve kuruluşları tarafından kültürel çeşitliliğin getirdiği zenginlikleri vurgulayan çalışmaların yapılması	Kamuoyunun göçmenler konusunda olumlu algısının artış oranı Uyum destekleyici nitelikte hazırlanan yazılı ve görsel-işitsel materyal sayısı
	1.2. Göçmenlere yönelik olarak toplumsal kabulü arttırmak için gerekli tedbirlerin alınması	1.2.1. Ayrımcılık yasağı ve eşit muamele ile ilgili temel yasal çerçevenin ve kurumsal yapının göçmenleri de içerecek şekilde güçlendirilmesi	Eşit muamele ile ilgili mevzuatın güçlenmesi
		1.2.2. Göç ve göçmenlik konularında ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar arasında farkındalığın arttırılması	Farkındalığın arttırılması konusunda yürütülen faaliyetler
		1.2.3. Göç bağlamında eşitlik, toplumsal uyum, toplumsal güven gibi konularda bilimsel araştırmaların desteklenmesi	Toplumsal uyumu destekleyecek bilimsel çalışmalar

STRATEJİK ÖNCELİK 1: TOPLUMSAL KATILIM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Yerel düzeyde birlikte yaşamın ve karşılıklı diyaloğun geliştirilmesi	2.1. Belediyelerin toplumsal uyuma ilişkin rollerinin güçlendirilmesi için gerekli yasal, idari ve kurumsal düzenlemelerin yapılması	2.1.1. Başta belediye mevzuatı olmak üzere ilgili mevzuatın taraması	Mevzuat taraması
		2.1.2. Belediyelerin de katılımlarıyla sorun alanlarının saptanması amacıyla yerel ve merkezi düzeyde çalıştayların düzenlenmesi ve raporlanması	Düzenlenen çalıştay sayısı
		2.1.3. Belediyelerin göçe ilişkin görev, yetki ve sorumluluklarına açıklık getirilmesi amacıyla gerekli mevzuat değişikliğinin yapılması	Mevzuat değişiklikleri
		2.1.4. Belediyelerin hizmetlerinin devamlılığının sağlanabilmesi için belediyelere Türk vatandaşlarının nüfusuyla orantılı olarak ayrılan bütçe paylarının göçmen sayısını da dikkate alacak şekilde düzenlenmesi	Yoğun göç alan belediyelerin mali yönden desteklenmesi
		2.1.5. Göçmenlerin yoğun olduğu belediyelerin projelerinin finansmanında kolaylıklar sağlanması	Yoğun göç alan belediyelerin hizmet kapasitelerinde artış oranı
		2.1.6. Belediyeler ile valilikler arasında göçe ilişkin bilgi ve veri paylaşımı, düzenli toplantılar yapılması, kurumlar arası eşgüdümün güçlendirilmesi	Gerçekleştirilen koordinasyon toplantı sayısı
		2.1.7. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği'nde göç ve uyum konusunun belediyelerin stratejik planlarında yer almasının sağlanması amacıyla yönlendirici düzenlemelerin yapılması	Stratejik planında göçmenlere ve bu kişilerin uyumuna yer veren belediye sayısı
		2.1.8. Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı il ve ilçe belediyelerinin bünyesinde Göç ve Uyuma ilişkin birimlerin kurulması	Göç ve uyum birimi kurulan belediye sayısı Belediyelerin göçmenlerin uyumuna yönelik çalışmalarının artış oranı
		2.1.9. Belediyelerin beşeri kapasitesinin çok kültürlülüğü yönetebilecek; göçmenler konusunda bilgi sahibi ve dil bilen personellerin istihdamıyla güçlendirilmesi	Belediyelerin hizmet kapasitelerinin artış oranı
		2.1.10. Göçmen nüfusun yoğun olduğu belediyeler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımı platformu oluşturulması	Belediye personeline yönelik düzenlenen eğitim sayısı Eğitimlere katılan personel sayısı
		2.1.11. Belediye üst yönetimi de dâhil olmak üzere, belediyelerin göç ve uyum konusundaki rolleri hakkında farkındalık arttırma çalışmalarının yapılması	Belediye personeline yönelik düzenlenen eğitim sayısı Eğitimlere katılan personel sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 1: TOPLUMSAL KATILIM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Yerel düzeyde birlikte yaşamın ve karşılıklı diyaloğun geliştirilmesi	2.2. Yerel halk ile göçmenlerin bir arada yaşamalarının desteklenmesi	2.2.1. Belediyelerin sosyal ve kültürel merkezlerinin göçmenlerin de kullanacağı şekilde düzenlenmesine dair yasal, idari ve kurumsal çalışmalar yapılması	Merkezlerden yararlanan göçmen sayısı
		2.2.2. Göçmenlerle yerel halkın katılacağı sosyal, kültürel etkinlikler ve programlar düzenlenmesi	Düzenlenen etkinlik ve program sayısı Programlara katılan kişi sayısı
		2.2.3. Göçle oluşan kültürel çeşitliliğe ilişkin yerel halka yönelik bilinçlendirme çalışmaları yapılması	Yerel düzeyde gerçekleştirilen bilgilendirme/farkındalık arttırma faaliyetleri
		2.2.4. Belediyelerin ve STK'ların toplumsal uyum konusundaki çalışmalarının incelenerek haritalandırılması ve iyi uygulamaların yaygınlaştırılması	İyi uygulama örneklerinin derlenmesi/ haritalanmasının tamamlanma oranı
		2.2.5. Göçmenlerin mekânsal olarak türk toplumu ile bir arada yaşamalarının desteklenmesi için kentsel planlama konusunda araştırmalar yapılarak başta kamusal alanlar olmak üzere birlikte yaşamın desteklenmesi	Araştırma raporları
		2.2.6. Toplumsal uyum ve dayanışmanın arttırılması amacıyla göçmenlere yönelik gönüllülük programlarının geliştirilmesi	Toplumsal uyumu destekleyen gönüllülük faaliyetlerinin sayısı
		2.2.7. Göçmenlerin kültürel uyumunu sağlamak amacıyla kültür ve sanata erişimlerinin kolaylaştırılması	Hizmetten yararlandırılanların sayısı Gerçekleştirilen proje ve etkinlik sayısı Finansal destek sağlanan veya sponsorluk yapılan faaliyet/ proje sayısı
	2.3. Yabancıların din hizmetlerinden etkin faydalanmaları için gerekli alt yapının güçlendirilmesi	2.3.1 Göçmenlerin din hizmetlerinden etkin yararlanabilmeleri için kurumsal kapasitenin arttırılması ve farklı dillerde hizmet sunulmasının sağlanması	Dini hizmetlerinin sunulduğu dil sayısı ve dini hizmetlerden yararlanan göçmen sayısı Tercüman sayısındaki artış oranı
		2.3.2 Göçmenlere etkili bir manevi danışmanlık hizmeti sunulabilmesi için beşeri kapasitenin güçlendirilmesi	Personele yönelik düzenlenen eğitim sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 1: TOPLUMSAL KATILIM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Yerel düzeyde birlikte yaşamın ve karşılıklı diyaloğun geliştirilmesi	2.3. Yabancıların din hizmetlerinden etkin faydalanmaları için gerekli alt yapının güçlendirilmesi	2.3.3 Göçmenlere yönelik manevi destek ve rehberlik hizmetlerine dair kurumsal kapasite analizi yapılması, kurumsal kapasitenin ihtiyaç oranında arttırılması ve iş birliği yapılacak kurum ve kuruluşların belirlenerek ilgili mevzuatla desteklenmesi	Personele yönelik düzenlenen eğitim sayısı Hizmet içi eğitim sayısı Hizmet içi eğitim alan personel sayısı Din hizmetlerinin yabancılara sunulmasıyla ilgili çıkan mevzuat
		2.3.4 Geçici barınma merkezlerinde ve göçmenlerin yoğunlaştığı yerleşim merkezlerindeki mescit ve Kur'an Kurslarının iyileştirilmesi	Mescit ve Kur'an kurslarından faydalanan göçmen sayısı Mescit ve Kur'an kurslarındaki hizmetler konusunda göçmenlere yönelik memnuniyet anketleri
		2.3.5 Geçici barınma merkezlerinde ve göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları illerde Dini Danışma ve Rehberlik Merkezleri açılması	Hizmete açılan Dini Danışma ve Rehberlik Merkezleri sayısı Merkezlerden yararlanan göçmen sayısı
		2.3.6 Göçmenlerin vaaz ve irşad programları ile dini konularda hazırlanan basılı ve görsel yayınlarından etkin şekilde faydalanmasının sağlanması	Dini konularda hazırlanan basılı ve görsel yayınlardan faydalanan göçmen sayısı
		2.3.7. Dini-kültürel mekânlara yapılacak geziler ve sosyal faaliyetler ile karşılıklı uyumun desteklenmesi	Dini-kültürel gezilere katılan kişi sayısı
		2.3.8. Dini konularda göçmenleri ve yerel halkı bilgilendirme/bilinçlendirme konferansları, kısa film ve kitap çalışmaları yapılması	Yapılan konferans sayısı Kısa film ve kitap çalışmaları
3. Göçmenlerin yerel düzeyde danışma ve istişare mekanizmalarına aktif dâhil olmalarının sağlanması	3.1. Göçmenlerin danışma mekanizmalarına katılımının	3.1.1. Kent konseylerinin daha aktif çalıştırılması, bu konseylerin içinde Göç ve Uyum Meclislerinin kurulması ve bu meclislere yerel halkın temsilcilerinin de katılımının sağlanması	Göçmenlerin yerel düzeyde karar alma mekanizmalarına dahiliyeti ve alınan kararları benimsenme oranının arttırılması
		3.1.2. Göçmen temsilcileri ile düzenli konferanslar gerçekleştirilmesi	Düzenlenen konferans sayısı
	3.2. STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi	3.2.1. Farklı göçmen gruplar tarafından oluşturulan STK'ların desteklenmesi amacıyla teşvik programları geliştirilmesi ve kapasitelerinin arttırılmasına yönelik eğitim programlarının desteklenmesi	Gerçekleştirilen eğitim sayısı Teşvik programından faydalanan STK sayısı
		3.2.2. Göçmenler için çalışan yerel STK'ların kapasitelerinin toplumsal uyuma katkıda bulunması için geliştirilmesi ve desteklenmesi	Göç alanında faaliyet gösteren STK sayısı STK'ların kapasite artış oranı
		3.2.3. Bakanlıklar, belediyeler ve STK'lar arasında düzenli koordinasyon toplantıları yapılması	Düzenlenen koordinasyon toplantısı sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 2: BİLGİLENDİRME VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmen bilgilendirmesine ilişkin temel standartlar çerçevesinde göçmen bilgilendirme hizmetlerinin güçlendirilmesi	1.1. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanmış göçmenlere yönelik standart bilgilendirme mekanizmalarının yeni araçlarla güçlendirilmesi ve bu mekanizmaların kamusal alanda temel bilgilendirme kaynağını oluşturması	1.1.1. Göçmenlerin Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışlarına ilişkin tüm bilgileri ve yönlendirmeleri sistematik ve güncel olarak içeren online bilgi platformu oluşturulması	Bilgilendirme Platformunun tamamlanma oranı Bilgilendirme platformundan yararlanan kişi sayısı
		1.1.2. Geliştirilecek platformun ilgili kurumların göçmen bilgilendirmesine yönelik mevcut online platformlarıyla bağlantılı olmasının sağlanması	Bağlantı iş birliği yapılan online platform
		1.1.3. Platformun teknolojik (internet sitesi, akıllı telefon uygulamaları vb.) ve sosyal medya araçlarıyla desteklenerek hizmet vermesinin sağlanması	Platformun farklı iletişim araçları ile de hizmet vermesi (İnternet sitesi, mobil uygulamalar, sosyal medya vb.)
		1.1.4. Geliştirilecek platformun güncel tutulması ve ihtiyaçlar geliştirilmesi için ilgili teknik altyapı desteği, insan kaynağı ve bütçenin oluşturulması	Platformun güncellenme/ geliştirilme tarihi
		1.1.5. Yabancılar İletişim Merkezi'nin (YİMER) teknik ve personel kapasitesinin geliştirilmesi için ihtiyaç tespitinin yapılması, bu ihtiyaç doğrultusunda kapasitenin geliştirilmesi	İhtiyaç tespit raporu Beşeri ve teknik kapasitenin artış oranı
		1.1.6. YİMER çağrı hattı ve internet sitesinin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı170, Sağlık Bakanlığı 184, ALO 183, 112 Acil Sağlık Hizmetleri vb.) koordinasyon ve eşgüdüm içerisinde hizmet vermesinin sağlanması	YİMER'in diğer kurumlar/çağrı merkezleri ile koordinasyon kurması Koordinasyon kurulan merkez sayısı
		1.1.7. YİMER çağrı hattı ve internet sitesinde verilen hizmetlere ilişkin farkındalığı arttırabilmek ve daha fazla göçmenin bu hizmetlerden faydalanabilmesini sağlamak amacıyla YİMER'in tanıtımının yapılması	YİMER 'in tanınırlığının arttırılması
		1.1.8. YİMER'in tanıtımının yapılması için tanıtım videosunun hazırlanması	Tanıtım videosunun oluşturulma ve tamamlanma oranı Videonun ulaştığı kişi sayısı
		1.1.9. Göçmen bilgilendirme ve istişare toplantılarının GİGM bünyesinde düzenli olarak gerçekleştirilmesi.	Düzenlenen göçmen bilgilendirme ve istişare toplantı sayısı Toplantılara katılan kişi sayısı
		1.1.10. Göçmen bilgilendirmesine yönelik geliştirilecek ihtiyaç analizlerinin yapılması	Gerçekleştirilen ihtiyaç analizleri

STRATEJİK ÖNCELİK 2: BİLGİLENDİRME VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmen bilgilendirmesine ilişkin temel standartlar çerçevesinde göçmen bilgilendirme hizmetlerinin güçlendirilmesi	1.2. GİGM ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde göçmenlere yüz yüze, standart danışmanlık sağlayacak merkezlerin/ birimlerin kurulması	1.2.1. İhtiyaç duyulan yerlerde (havalimanı, şehir merkezi, il göç idaresi müdürlükleri vb.) göçmen danışma ve iletişim merkezlerinin kurulması	Kurulan göçmen danışma ve iletişim merkez sayısı
		1.2.2. Danışma ve iletişim merkezlerinin/ birimlerinin işletme, fiziki standartlarının ve yerlerinin göçmenlerin ihtiyaçlarına ve yoğun yaşadıkları yerlere göre belirlenmesi	Verilen hizmetten yararlanan yabancı sayısı
		1.2.3. Danışma ve iletişim merkezlerinde/ birimlerinde verilecek bilgilerin farklı göçmen gruplarına ve ihtiyaçlarına göre hazırlanması ve bu doğrultuda bilgilendirme hizmetlerinin sağlanması	Hizmet verilen dil sayısı
		1.2.4. Danışma ve iletişim merkezlerinin/birimlerinin ilgili STK'lar, toplum merkezleri vb. birimlerle koordineli bir şekilde çalışmalarının sağlanması	
	1.3. Göçmenlere özellikle ihtiyaç duydukları alanlarda aktif bilgilendirme yapılması ve göçmenlerin bilgilendirme mekanizmalarına dâhil edilmeleri	1.3.1. Göçmenlerin çeşitli hak ve hizmetlere erişebilmeleri için izleyebilecekleri süreçler ve başvurmaları gereken merciler hakkında bilgilendirilmeleri	Bilgilendirme materyalleri
		1.3.2. Bilgilendirme mekanizmalarında göçmenlerin aktif olarak yer almasının desteklenmesi	Göçmenlerin katılımı ile oluşturulan bilgilendirme materyalleri sayısı
2. Göçmenlerin Türkiye'ye gelmeden önce veya geldikten sonra yararlanabilecekleri bilgilendirme- uyum kılavuzlarının ve eğitim programlarının hazırlanması	2.1. Bilgilendirme ve uyum kılavuzu ile broşürlerinin tüm göçmen grupları kapsayacak şekilde hazırlanması ve yaygınlaştırılması	2.1.1. Göçmenlere Türkiye'deki kişisel statülere bağlı hak ve yükümlülüklerini; Türkiye'nin kültürel, sosyal, ekonomik yapısı ve özellikle hukuk sistemini aktaran bir kılavuzun oluşturulması ve farklı dillere çevrilmesi	Kılavuzun çevrildiği dil sayısı ve erişim sayısı
		2.1.2. Bu kılavuzun online platformlar, basılı materyaller gibi çeşitli araçlarla yaygınlaştırılması ve göçmenlere ulaşmasının sağlanması	Kılavuzun online olarak erişilebilir olması
		2.1.3. Türkiye'ye gelecek yabancılara yönelik kaynak ülkelerde bilgilendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi	Türkiye'ye gelmeden önce bilgilendirilme yapılan göçmen

STRATEJİK ÖNCELİK 3: EĞİTİM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin ve katılımlarının arttırılmasına yönelik çalışmaların güçlendirilmesi	1.1. Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin desteklenmesi için ilgili mevzuatın ve okulların fiziki, idari ve beşeri kapasitesinin geliştirilmesi	1.1.1. Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi'nin kapsamının genişletilmesi ve uyum yönetmeliği çıkarmak üzere çalışmaların yapılması	Yönetmeliğin tamamlanma oranı
		1.1.2. Örgün eğitim kurumlarının kapasitesinin arttırılması.	Kapasite artış oranı Beşeri kapasite artış oranı (Personel sayısındaki artış sayısı Eğitim alan personel sayısı)
	1.2. Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin desteklenmesi için bilgilendirme, farkındalık, tespit ve veri çalışmalarının yapılması	1.2.1. Göçmen çocukların örgün eğitime erişimlerinin anayasal bir hak olduğuna ve eğitime erişimlerine ilişkin iş ve işlemlerile mevcut destek programları hakkında başta okullar olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına, belediyelere gerekli bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması	Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personele yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme toplantılarının sayısı
		1.2.2. Göçmen çocukların örgün eğitime erişimlerinin arttırılması için göçmenlere yönelik bilgilendirmenin ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yapılması (medya, toplum merkezleri, halk kütüphaneleri ve Sosyal Hizmet Merkezlerinde danışmanlık, online platformlar vb.)	Okullaşma oranı Örgün eğitime kazandırılan çocuk sayısı Göçmen çocukların eğitime ilişkin hak ve yükümlülükleri ile ilgili hazırlanan bilgilendirici doküman sayısı
		1.2.3. Başta psikolojik danışman ve rehber Öğretmenler olmak üzere öğretmenlere göçmen çocukların eğitimi ve okullara uyumu konusunda ilgili eğitimlerin sistematik olarak verilmesi ve yaygınlaştırılması (yaz seminerlerinde çatışma çözümü, göçmen çocukların eğitimi ve uyumu, travma sonrası stres bozukluğu yaşayan çocuklarla iletişim yöntemleri, vb. konularda)	Eğitim verilen öğretmen sayısı
		1.2.4. Geçici koruma altındaki Suriyeli çocukların Geçici Eğitim Merkezleri'nden (GEM) Türk çocukları ile bir arada eğitim görecekleri okullara kademeli geçişleri bağlamında ortaya çıkan ihtiyaçların saptanması, geçişleri kolaylaştıracak ve geçişlerden sonra uyumu destekleyecek faaliyetlerin yürütülmesi	Faaliyetlerden yararlanan öğrenci sayısı
		1.2.5. Göçmenlere yönelik olarak verilen eğitim verilerinin sistematik bir şekilde tutulması, analiz edilmesi, düzenli aralıklarla kamuoyuyla paylaşılması ve bu verilerin politika ve program geliştirilmesi sürecinde kullanılması	Farklı göçmen gruplarının istatistiki bilgilerinin tutulması

STRATEJİK ÖNCELİK 3: EĞİTİM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmenlerin örgün eğitime erişimlerinin ve katılımlarının arttırılmasına yönelik çalışmaların güçlendirilmesi	1.3.Halk Kütüphanelerinde göçmen çocuk ve ailelere bilgi okuryazarlığına ilişkin eğitim çalışmalarının yapılması	1.3.1.Halk kütüphanelerinde ve gezici kütüphanelerde çocuk ve ailelere ilişkin bilgi okuryazarlığı eğitimi verilmesi	Eğitim verilen göçmen sayısı
	1.4. Göçmen çocukların okula gidememelerine ya da eğitime ara vermelerine neden olan (maddi yetersizlik, çocuk yaşta evlilik, okula uyum sağlayamama, ayrımcılığa maruz kalma vb.) etkenlerin araştırılması ve ortadan kaldırılması	1.4.1. Maddi imkânların yetersizliği sebebiyle okula gidemeyen göçmen çocukların örgün eğitime erişimini sağlamak için çocukların ailelerine destek sağlanması, başarılı öğrencilerin burs imkânlarının arttırılması ve çocukların eğitime devamlılığının takibinin yapılması	Göçmenlerin eğitime erişim oranının artışı Burs alan göçmen öğrenci sayısı Sosyo-ekonomik destek (SED) sağlanan çocuk sayısı Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) sağlanan çocuk sayısı
		1.4.2. Örgün eğitime devamı zorlaştıran dil sorununun aşılması için göçmen çocuklara yaş gruplarına; bilgi ve beceri düzeylerine ve öğrenim seviyelerine göre hazırlanmış dil kurslarının verilmesi	Dil kursundan faydalanan yabancı sayısı (yaş gruplarına göre ayrı ayrı)
		1.4.3. Göçmen çocukların okula uyumlarının kolaylaştırılması için özelleştirilmiş programların geliştirilmesi, Türk çocuklarının da programa dâhil edilmesi (okul sonrası etüt, akran eğitimleri vb.)	Uyum Programlarının geliştirilme oranı Programdan faydalanan göçmen öğrenci sayısı
		1.4.4. Ailelerin bilinç düzeyini arttırarak göçmen çocukların eğitime erişiminin desteklenmesi için göçmen ailelerinin okul aile birliklerinin faaliyetlerine dâhil edilmesinin okul yönetimleri tarafından desteklenmesi	Okul aile birlikleri faaliyetine dâhil olan göçmen sayısı
		1.4.5. GEM'lerden Türk çocukları ile bir arada eğitim görecekleri okullara geçecek olan Suriyeli öğrencilere yönelik Türkçe dil derslerinin verilmesi	Türkçe öğrenimi gören öğrenci sayısı
		1.4.6. Göçmen çocukların okul öncesi eğitime erişimlerinin teşvik edilmesi	Okul öncesi eğitim gören göçmen çocuk sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 3: EĞİTİM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Göçmenlerin örgün eğitime devamlılığının sağlanması ve okul başarılarının desteklenmesine yönelik çalışmaların güçlendirilmesi	2.1. Göçmenlerin örgün eğitime devamlılığının sağlanmasına yönelik bilgilendirme yapılması ile öğrencilerin okula devamlılığının sağlanması için sistematik yöntemlerin geliştirilmesi	2.1.1. Örgün eğitime ara vermek zorunda kalmış göçmen çocukların örgün eğitime devam edebilmeleri için izlenecek yollara dair MEB'in okullara bilgilendirme ve yönlendirme yapması	Eğitime ara vermek zorunda kalan göçmenlerin okullaşma oranının artış oranı
		2.1.2. Örgün eğitime ara vermek zorunda kalmış göçmen çocukların eğitime devam etmeleri için alternatif eğitim (açık öğretim, uzaktan eğitim vb.) yollarına dair bilgilendirme ve yönlendirme yapılması	Eğitime ara vermek zorunda kalan göçmenlerin Ülkemizdeki eğitim fırsatları hakkındaki bilgilerinin arttırılması Bilgilendirme amaçlı yapılan materyal sayısı (afiş, broşür vb.)
		2.1.3. Göçmen çocukların okul devamlılığı ve başarılarının desteklenmesi için okullardaki psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kapasitesinin güçlendirilmesi	Kapasite artış oranı
		2.1.4. Göçmen çocukların okula uyumlarını ve eğitim başarılarını desteklemek amacıyla sanat ve spor faaliyetlerine katılımlarının teşvik edilmesi	Göçmen çocuklarının sanat/spor faaliyetlerine katılımındaki artış oranı
3. Göçmenlerin yükseköğrenime erişiminin desteklenmesi	3.1 Göçmenlerin yükseköğrenime erişimlerinin desteklenmesi için gerekli bilgilendirmenin yapılması ve erişimi destekleyici mekanizmaların geliştirilmesi	3.1.1. Yükseköğrenime erişmek isteyen göçmenlere Türkiye'deki yükseköğretim sistemiyle ilgili belge, sertifikasyon, sınav koşulları, burslar vb. konularda düzenli olarak güncel bilgi aktaran kamusal sistemin (web siteleri, üniversitelerin tanıtım ofisleri vb.) geliştirilmesi ve tanıtımının yapılması	Eğitime erişim konusunda bilgilendirme kanallarının çeşitlendirilmesi Bilgilendirme hizmetinden faydalanan kişi sayısı
		3.1.2. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın göçmenlerin yükseköğrenimlerine dair politikaları ve uygulamalarını sistematik olarak kamuoyu ile paylaşması	Göçmenlerin yükseköğrenime erişimleri konusunda kamuoyundaki yanlış bilgilendirilmelerin önüne geçilmesi amacı ile yürütülen faaliyetler. (Hazırlanan afiş, broşür sayısı, yayınlanan video sayısı vb.)
		3.1.3. Göçmenlere yönelik burs imkânlarının mevcut kaynaklar ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilmesi ve mevcut burs imkânları hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi ve üniversitelerin uluslararası öğrenci kontenjanlarının ihtiyaçlarla uyumlu olarak güncellenmesi	Burs imkânlarından faydalanan göçmen sayısı
		3.1.4. Yükseköğrenimini yarıda bırakarak Türkiye'ye gelen ve gerekli belgeleri olmayan göçmenlerin yükseköğrenimine devam edebilmesi için gerekli çalışmaların yapılması.	Yeniden yükseköğrenime kayıt yaptıran göçmen sayısı
	3.2. Üniversitelerin toplumsal uyumu ve göçün olumlu katkılarını destekleyici çalışmalar yürütmesi	3.2.1. Üniversiteler tarafından göçün olumlu katkılarına ve toplumsal uyuma yönelik kültürlerarası programlarının geliştirilmesinin teşvik edilmesi	Geliştirilen kültürlerarası programlara katılan öğrenci sayısı
		3.2.2. Yükseköğrenimde başarı göstermiş olan göçmenlerin Türkiye'ye sosyal ve ekonomik yönden katkı sağlamalarının teşvik edilmesi hakkında başta okullar olmak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına, belediyelere gerekli bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması	Uluslararası öğrencilerin sosyo-ekonomik gelişmeye katkılarına ilişkin raporlar

STRATEJİK ÖNCELİK 3: EĞİTİM VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
4. Yaygın eğitim programlarının göçmenlerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	4.1. Türkçe dil öğretiminin standart, sistematik ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması	4.1.1. Farklı yaş ve eğitim geçmişine sahip göçmenlere yönelik Türk dili müfredatı standartlarının ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından geliştirilmesi ve bu müfredatın yaygınlaştırılarak standart dil öğretimlerinin sağlanması	Müfredatın oluşturulma oranı
		4.1.2. Yabancılara Türkçe dil eğitimi verecek eğiticilere yönelik standart bir formasyonun geliştirilmesi ve düzenli eğitimler verilerek eğiticilerin uzmanlaşmasının sağlanması	Düzenlenen eğitici eğitimleri sayısı Eğitim alan eğitici sayısı
		4.1.3. Göçmenlerin kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen Türkçe dil eğitimlerine erişebilmelerine dair düzenli olarak duyuruların ve bilgilendirmenin yapılması	Türkçe dil kurslarına katılan göçmen sayısı
	4.2. Yaygın eğitim merkezlerinin kapasitelerinin, göçmenlerin erişimlerine ve ihtiyaçlarına yönelik olarak geliştirilmesi	4.2.1. Yaygın eğitim veren merkezlerin (Halk Eğitim Merkezleri, Kütüphaneler, Kültür Merkezleri, belediye merkezlerivb.) kapasitelerinin göçmenlerin ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi	Yaygın eğitim kurumlarının kapasitesindeki artış
		4.2.2. Türkçe dil kursları ve diğer yaygın eğitim kurslarının çalışma hayatı içerisinde bulunan göçmenlerin katılım sağlayabilecekleri şekilde düzenlenmesi (hızlandırılmış kurslar, akşam kursları, vb.)	Sisteme dâhil edilen yeni yaygın eğitim programlarının sayısı
	4.3. Yaygın eğitim kurslarının göçmenler dikkate alınarak geliştirilmesi ve göçmenlerin bu hizmetlerden yararlandırılması	4.3.1.Halk kütüphanelerinde sunulan hizmetlerin göçmenlerin uyum sürecine destek olacak şekilde düzenlenmesi	Uyum etkinliklerinin sayısı Etkinlik katılımcı sayısı Kullanıcı memnuniyeti anketleri
		4.3.2. Kütüphanecilere göçmen çocukların eğitimi ve topluma uyumu konusunda ilgili eğitimlerin sistematik olarak verilmesi ve yaygınlaştırılması	Eğitimlere katılan kütüphaneci sayısı
		4.3.3.Geçici barınma merkezlerinde ve göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerleşim merkezlerinde gezici kütüphaneler ile kütüphane hizmetlerinin sağlanması	Ödünç alınan kitap sayısı Kütüphane üyelik sayısı Gittiği yer sayısı Kullanıcı sayısı
		4.3.4. Mesleki eğitim kursları ile göçmenlerin çalışma hayatına katılmalarının sağlanması	Hizmetten faydalananların sayısı
	4.4. Uyum eğitim müfredatının geliştirilmesi Ve göçmenlerin uyum kurslarına katılımlarının teşvik edilmesi	4.4.1. Uyum eğitim müfredatının geliştirilmesi ve göçmenlerin MEB'in Hayat Boyu Öğrenme Programlarına katılımlarının sağlanması	Uyum Eğitim Programı taslağı Uyum kursundan faydalanan göçmen sayısı
		4.4.2. Uyum eğitim programlarının Halk Eğitim Merkezleri'nde verilmesi için gerekli insan kaynağı ve teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi	Kapasite artış oranı
		4.4.3. Uyum eğitim programlarının belediyeler, STK'lar, toplum merkezleriyle iş birliği içerisinde yaygınlaştırılması	Uyum eğitimi veren belediye-STK-toplum merkezi sayısı Uyum eğitimlerinden faydalanan göçmen sayısı
		5.3.4. Uyum eğitim programlarında eğitici olacak kişilere yönelik eğitici eğitimlerinin düzenlenmesi	Düzenlenen eğitici eğitimi sayısı Eğitim alan eğitici sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 4: SAĞLIK VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmenlere, ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerinin kolay ulaşılabilir, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde sunulması.	1.1. Göçmenlerin ülkeye giriş yaptıkları noktalarda ya da ilk temasın sağlandığı mahallerde; genel sağlık değerlendirmelerinin yapılması, acil ve bulaşıcı hastalıklar başta olmak üzere sağlık risklerine yönelik tedbirlerin alınması.	1.1.1. Göçmenlerin ülkeye giriş yaptıkları noktalarda, ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde, ihtiyaç durumuna göre, kalıcı ya da süreli sağlık ekipleri bulundurulması	Sınırda bulundurulan sağlık ekibi sayısı
		1.1.2. Ülkeye giriş yaptıkları noktalarda ya da ilk temasın sağlandığı mahallerde, göçmenlerin genel sağlık değerlendirmelerinin yapılması; acil hastalık hallerinin giderilmesi için gerekli sağlık hizmetlerinin sunulması	Sınırda, genel sağlık değerlendirmesi yapılan göçmen sayısı
		1.1.3. Ülkeye giriş yaptıkları noktalarda ya da ilk temasın sağlandığı mahallerde, risk gurubunda yer alan göçmenlere yönelik aşılama faaliyetleri yürütülmesi	Sınırda ya da ilk temas noktasında aşılanan 15-49 yaş arası göçmen kadın sayısı Sınırda ya da ilk temas noktasında aşılanan 15 yaş altı göçmen çocuk sayısı
	1.2. Göçmenlere, ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerinin, kolay ulaşılabilir ve etkin bir şekilde sunulabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin artırılması.	1.2.1. Göçmenlere, statüleri ve hizmetlerin sürdürülebilirliği de dikkate alınarak sunulması sağlık hizmetlerinin kapsamının ve sunum ilkelerinin belirlenmesi, hizmetlerin etkin bir şekilde koordinasyonunun sağlanması amacıyla mevzuat hazırlanması	Mevzuatın yayımlanması
		1.2.2. Geçici korunan sayısının ve yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde, ülkemizdeki aile hekimliği standartlarına uygun olarak teşekkül ettirilen göçmen sağlığı merkezleri yaygınlaştırılması	Geçici korunanlara hizmet veren Göçmen Sağlığı Merkezi/Göçmen Sağlığı Birimi sayısı Göçmen sağlığı merkezlerinden hizmet alan geçici korunan sayısı (%)
		1.2.3. Geri gönderme merkezlerindeki göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi	Süreli/devamlı sağlık hizmetleri sunulan Geri Gönderme Merkezi sayısı
		1.2.4. Suriye dışındaki uyruktan göçmenlere hizmet sunmak üzere, Toplum Sağlığı Merkezlerine/İlçe Sağlık Müdürlüklerine bağlı "Yabancı Uyruklular Polikliniği" açılması	Hizmet sunan Yabancı Uyruklular Poliklinik sayısı
		1.2.5. Dezavantajlı guruplar (yaşlı, engelli vb.) ve mevsimlik tarım işçileri başta olmak üzere hizmete erişimde güçlük yaşayan göçmenlere ulaşabilmek için mobil sağlık hizmetleri güçlendirilmesi	Göçmenlere hizmet sunan mobil sağlık birimi/ekibi sayısı Mobil sağlık hizmetlerinden faydalanan yaşlı/engelli sayısı
		1.2.6. Göçmenlerin üreme sağlığı ile çocuk ve ergen sağlığı hizmetlerine erişimlerinin arttırılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi; doğum öncesi/doğum/doğum sonrası bakım hizmetleri geliştirilmesi; yenidoğan taramaları artırılması	Yenidoğan taraması yapılan göçmen sayısı Göçmen anne/bebek ölüm oranı/yüzdesi Demir ve D vitamini dağıtılan göçmen statüsündeki kadın ve çocuk sayısı
		1.2.7. Aşı ile önlenebilir hastalıklar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve göçmen guruplarda sık görülen bulaşıcı hastalıklar hakkında gerekli tedbirler alınması; risk gruplarına yönelik rutin ve tamamlayıcı aşı uygulamaları gerçekleştirilmesi	Rutin aşı yapılan göçmen çocuk sayısı Tüberküloz tedavisi yapılan göçmen hasta/temaslı hasta sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 4: SAĞLIK VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmenlere, ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerinin kolay ulaşılabilir, etkin ve sürdürülebilir bir şekilde sunulması.	1.2. Göçmenlere, ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerinin, kolay ulaşılabilir ve etkin bir şekilde sunulabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin artırılması.	1.2.8. Göçmenlere, bulaşıcı olmayan hastalıkların risk faktörlerine ve erken tanıya yönelik olarak sunulan sağlık hizmetlerinin kapasitesinin geliştirilmesi	Yapılan Servis Kanseri/Meme Kanseri/Kolon Kanseri tarama sayısı Sağlıklı Hayat Merkezleri'nden hizmet alan göçmen oranı Farkındalık eğitimi seans sayısı
		1.2.9. Güçlendirilmiş Göçmen Sağlığı Merkezleri'nde göçmenlere yönelik ağız ve diş sağlığı hizmetleri sunulması	Ağız ve diş sağlığı hizmetleri sunulan güçlendirilmiş GSM sayısı
		1.2.10. Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerler, çevre sağlığı hizmetleri bakımından ilave değerlendirmelere tabi tutulması; ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte gerekli tedbirler alınması	Çevre sağlığı değerlendirme raporları
	1.3 Göçmenlere, ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda ikinci/üçüncü basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetleri ile acil sağlık hizmetlerinin kolay ulaşılabilir ve etkin bir şekilde sunulabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, kurumsal kapasitenin arttırılması	1.3.1. Göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde Sağlık Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren ikinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerinin hizmet kapasiteleri ve bu kapasitenin ihtiyaç doğrultusunda arttırılması	İkinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerindeki yatak/yoğun bakım yatak sayısı artış oranı
		1.3.2. Merkezi Hasta Randevu Sistemi (MHRS) ve ALO 182 randevu hattının farklı dillerde hizmet vermesinin sağlanması	MHRS ve ALO 182 randevu hatlarını kullanan göçmen sayısı
		1.3.3. Göçmen nüfusunun yoğun olduğu yerlerde, nüfus artışı göz önünde bulundurularak acil sağlık ekipleri/istasyon sayılarının arttırılması	Göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde açılan yeni acil sağlık hizmetleri istasyonu sayısı/ oluşturulan yeni ekip sayısı
		1.3.4. Göçmenlerin, Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri (TRSM)'ne erişimleri artırılması; göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerdeki TRSM kapasitesinin geliştirilmesi	TRSM'lerden faydalanan göçmen sayısı Göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde açılan TRSM sayısı
		1.3.5. Hizmetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için göçmenlere yönelik etkin bir sevk sistemi oluşturulması	Sevk sisteminin kurulması
	1.4. Sağlık hizmetlerinin etkin, verimli, zamanında ve hakkaniyete uygun bir şekilde sunulabilmesi; hizmetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için uluslararası kuruluşlar ve ilgili sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yapılması	1.4.1. Göçmenlere, Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenen alanlarda, sivil toplum kuruluşları tarafından, gönüllü ve ücretsiz bir şekilde hizmet sunmak üzere "Gönüllü Sağlık Tesisleri" açılması faaliyetleri desteklenmesi	Göçmenlere sağlık hizmeti sunan Gönüllü Sağlık Tesisi sayısı
		1.4.2. Göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi hususlarında, ilgili uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ortak çalışmalara devam edilmesi	Uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde yapılan anket, araştırma ve bilimsel toplantı sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 4: SAĞLIK VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Sağlık hizmetlerinin, kültürel özellikler göz önünde bulundurulması suretiyle, göçmenlerin ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi, farkındalık ve uyumu arttırıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi	2.1. Göçmenlerin sağlık okuryazarlıklarının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması.	2.1.1. Göçmenlere, sağlık hizmetlerinden etkin şekilde faydalanabilmeleri için sağlık okuryazarlıklarının arttırılmasına yönelik eğitimler verilmesi, bilgilendirme çalışmaları yapılması	Sağlık eğitimlerine katılan göçmen sayısı
		2.1.2. Göçmenlerin sağlığa ilişkin hakları ile sunulan sağlık hizmetlerine erişim yolları hakkında, farklı dillerde bilgilendirme araçları geliştirilmesi	Hazırlanan/dağıtılan materyal sayısı (afiş, broşür, kitapçık, kısa film vb.)
	2.2. Göçmenlere hizmet sunulan sağlık tesislerinde, tercümanlık hizmetlerini de içermesi şekilde hasta rehberlik hizmetleri güçlendirilmesi	2.2.1. Göçmen Sağlığı Merkezleri ile göçmenlerin yoğun olarak başvurdukları hastanelerde iki dil bilen hasta yönlendirme elemanları istihdam edilmesi	Sağlık Bakanlığı'na bağlı sağlık tesislerinde istihdam edilen hasta yönlendirme elemanı sayısı
		2.2.2. İstihdam edilmesi/edilen hasta yönlendirme elemanlarına, Türk Sağlık Sistemi ve uygulanan sağlık programlarının anlatıldığı, etkili iletişim tekniklerinin öğretildiği düzenli eğitimler gerçekleştirilmesi	Hizmet içi eğitim verilen hasta yönlendirme elemanlarının oranı
	2.3. Sağlık çalışanlarına, göç sağlığı hakkında eğitimler verilmesi ve farkındalık çalışmalarının yapılması	2.3.1. Göçmen nüfusunun yoğun olduğu yerlerde çalışan sağlık personeline; göç ve göçmen sağlığının yürütülmesi ve kapsamı hakkında eğitimler verilmesi, düzenli bilgilendirmeler yapılması	Göç ve göçmen sağlığı hakkında, sağlık çalışanlarına yönelik olarak düzenlenen eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin sayısı Göç ve göçmen sağlığı hakkında düzenlenen bilgilendirme çalışmalarına katılım sağlayan sağlık personelinin oranı
	2.4. Sağlık çalışanı olan göçmenlerin sağlık hizmetlerinin sunumuna dâhil edilmesine yönelik çalışmalar yapılması	2.4.1. Göçmen sağlığı merkezlerindeki hizmet sunumunda, geçici koruma statüsü ile ülkeye gelen sağlık çalışanlarından faydalanılması	Göçmen sağlığı merkezlerinde istihdam edilen geçici koruma statüsündeki sağlık çalışanı sayısı
		2.4.2. İstihdamı planlanan göçmen statüsündeki sağlık personeline ulusal sağlık sistemi ve sağlık programlarını da içeren teorik ve uygulamalı standart eğitimler verilmesi, hizmet içi eğitimlerle süreklilik sağlanması	Teorik ve uygulamalı eğitimlerini tamamlayan göçmen sağlık personellerinin istihdam oranı
3. Göçmenlerin, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kayıt altına alınması, etkin bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi	3.1. Göç ve göçmen sağlığına ilişkin verilerin kaydedilmesi, toplanması ve analiz edilmesi	3.1.1. Göçmenlere sunulan birinci basamak sağlık hizmet verilerinin, ülkenin sağlık veri standartlarına uygun olarak kaydedilmesi ve raporlanabilmesi için geliştirilen Muayene Bilgi Yönetim Sisteminin (MBYS)' kullanımının yaygınlaştırılması	MBYS'de kayıtlı göçmen sayısı
		3.1.2. Göçmenlere sunulan ikinci ve üçüncü basamak sağlık hizmet verilerinin, ülkenin sağlık veri standartlarına uygun olarak kaydedilmesi ve raporlanabilmesi için Hastane Bilgi Yönetim Sistemi (HBYS) geliştirilmesi	HBYS'de kayıtlı göçmen sayısı
		3.1.3. Göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerine dair verilerin tekilleştirilmesi ve raporlanabilmesine yönelik çalışmalar yapılması	Sağlık Bilgi Sistemleri aracılığıyla oluşturulabilen, göçmenler hakkındaki rapor sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 4: SAĞLIK VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
3. Göçmenlerin, sağlık hizmetlerine erişimlerinin kayıt altına alınması, etkin bir şekilde izlenmesi ve değerlendirilmesi	3.1. Göç ve göçmen sağlığına ilişkin verilerin kaydedilmesi, toplanması ve analiz edilmesi	3.1.4. Göç ve göçmen sağlığı hakkındaki genel veriler, veri güvenliği hakkındaki mevzuatın gözetilmesi kaydıyla, belli periyodlarla, ilgililerıyle paylaşılması	Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan göç sağlığı raporları
		3.1.5. Göçmenlere sağlık hizmeti sunumuna katkı sağlayan ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar ile ilgili sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği çalışmalara dair raporlar; düzenli aralıklarla toplanması; sağlık hizmetlerinin planlanması ve sunumunda göz önünde bulundurulması	İlgili kurum /kuruluşlar ve STK'lar tarafından hazırlanan dönemsel raporlar
	3.2. Göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına ve hizmetlere erişimlerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması	3.2.1. Göçmenlere sunulan sağlık hizmetleri, altı aylık periyotlarla, hazırlanan standart formlar kullanılarak yerinde izlenmesi ve değerlendirilmesi	Periyodik izleme-değerlendirme raporları Bilimsel araştırma çıktıları, anket çıktıları
		3.2.2. Sağlık hizmeti alan göçmenlere yönelik anket çalışmaları yapılması	Düzenlenen anket sayısı Anket raporları
	3.3. Göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinin etkinliği ile ilgili bilimsel araştırmaların desteklenmesi	3.3.1. Göç ve göçmen sağlığı konularında yayınlanmış ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalar derlenmesi; çözüm önerileri, sunulan sağlık hizmetlerine, bilimsel kurulların rehberliğinde yansıtılması	Uygulamaya dâhil edilen bilimsel çalışma sayısı
		3.3.2. Göç ve göçmen sağlığı konularında ülkemizde sunulan tüm sağlık hizmetleri, yapılması ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalarla tanıtılması ve örnek teşkil ettirilmesi sağlanması	Yapılan bilimsel araştırma sayısı
		3.3.3. Göç ve göçmen sağlığı konularında ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmaların desteklenmesi	Bilimsel araştırma sayısındaki artış yüzdesi

STRATEJİK ÖNCELİK 5: İŞGÜCÜ PİYASASI VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Göçmenlerin istihdamına yönelik bilgilendirme, analiz ve planlamanın yapılması	1.1. İlgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından, göçmenlerin işgücü piyasasına erişimi, işgücü piyasasındaki hak ve yükümlülükleri ile çalışma hayatına uyumlarına ilişkin standart, güvenilir ve güncel bilgi sağlanması	1.1.1. Farklı yasal statüdeki göçmenlerin işgücü piyasasına erişimine, işgücü piyasasındaki hak ve yükümlülüklerine ve çalışma hayatına uyumlarına dair doğrudan, kapsamlı ve güncel bilginin oluşturulacak internet sitesi üzerinden verilmesi ve bu sitenin gelişmeler doğrultusunda güncelliğinin sağlanması.	Online bilgi platformunun oluşturulma oranı
		1.1.2. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, göçmenlerin işgücü piyasasına erişimleriyle ilgili yasal düzenlemeleri ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına, ilgili meslek odalarına, sanayi ve ticaret odalarına, işçi ve işveren sendikalarına, özel sektör ve STK'lara düzenli toplantılarla ve diğer iletişim araçlarıyla aktarması ve ilgili kurum ve kuruluşları arasında iletişim ve koordinasyonun arttırılması	Düzenlenen koordinasyon toplantısı sayısı Toplantıya katılan kişi sayısı
		1.1.3. Göçmenlerin işgücü piyasasına erişimi, işgücü piyasasındaki hak ve yükümlülüklerine ve çalışma hayatına uyumlarına dair farklı dillerde güncel bilgilendirme materyallerinin hazırlanması ve ilgili danışmanlık hizmetlerinin sunulması.	Hazırlanan materyal sayısı (afiş, broşür, video vb.) danışmanlık hizmeti verilen yabancı sayısı
		1.1.4. İşgücü piyasasına katılacak potansiyel göçmenlere yönelik ülkeye giriş yapmadan önce bilgilendirme yapılması ve menşe ülkeler ile Türkiye arasında etkili ve sağlıklı iletişimi ve koordinasyonu kurmak amacıyla çalışmaların geliştirilmesi	Türkiye'ye giriş yapmadan önce bilgilendirme amaçlı ulaşılan kişi sayısı
		1.1.5. Göçmenlere ve işverenlere yönelik, göçmenlerin işgücü piyasasındaki hak ve yükümlülüklerine ve işverenlerin yükümlülüklerine dair bilgilendirme yapılması ve farkındalık arttırıcı kampanyalar geliştirilmesi	Farkındalık arttırmak için düzenlenen kampanyalar Bilgilendirme amaçlı düzenlenen materyal sayısı (afiş, broşür, video vb.)
	1.2. Göçmenlerin işgücü piyasasına hızlı ve etkili erişimlerinin sağlanması	1.2.1. Çalışma izni başvurularının ilgili kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm içerisinde hızlı bir şekilde değerlendirilmesi için teknik kapasitenin geliştirilmesi	Alınan çalışma izni sayısı Başvuruların değerlendirilme süresi
		1.2.2. Göçmenlerin işgücü piyasasına erişimlerini kolaylaştıracak ve hızlandıracak yetkili aracı kurumlar kurulması ve aracı kurumların kamusal standartlar doğrultusunda düzenli olarak denetlenmesi	
	1.3. Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarına yönelik mesleki yeterliliklerinin tespit edilmesi	1.3.1. YÖK ve MEB tarafından göçmenlerin önceki öğrenmelerinin doğrulanması ve yeterliliklerinin tanınmasına yönelik mekanizmaların güçlendirilmesi	Denklik başvurusunun sonuçlanma süresi Önceki öğrenmelerin doğrulanmasına yönelik sistemin kurulması
		1.3.2. Göçmenlerin mesleki yeterliliklerinin belgelendirilmesi ve tanınması sürecinin geliştirilmesi için Mesleki Yeterlilik Kurumu'nun (MYK) kurumsal kapasitesinin arttırılması ve uygulamanın güçlendirilmesi	Meslek standartlarının ve ulusal yeterliliklerin belirlenmesi Mesleki becerilerin ölçme-değerlendirme ve belgelendirilme sisteminin geliştirilmesi Mesleki yeterliliklerin tanınmasına yönelik yöntem geliştirilmesi Kurumsal kapasitedeki artış oranı
	1.4. Göçmenlerin işgücü piyasasına katılımlarına ve işgücü piyasasındaki durumlarına ilişkin verilerin toplanması ve analiz edilmesi	1.4.1. 6735 sayılı Kanun'un öngördüğü Yabancı İzleme ve Değerlendirme Sistemi'nin, göçmenlerin ülkeye giriş statüleri, nitelikleri, işgücü piyasalarına erişim süreleri ve işgücü piyasalarında kalış süreleri verilerinin takip edilmesine olanak sağlayacak şekilde geliştirilmesi	Yabancı İzleme ve Değerlendirme Sistemi'nin geliştirilme oranı

STRATEJİK ÖNCELİK 5: İŞGÜCÜ PİYASASI VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
2. Göçmenlerin çalışma haklarının korunması ve geliştirilmesi	2.1. İşgücü piyasasındaki göçmenlerin sosyal güvenliğe ve diğer çalışma haklarına dair bilgilendirilmesi, haklara erişimlerinin sağlanması ve çalışma koşullarının denetlenmesi	2.1.1. Göçmenlerin sosyal güvenlik ve diğer çalışma haklarına dair bilgi ve farkındalık düzeyini arttırıcı faaliyetlerin özel sektörün ve STK'ların desteğiyle yürütülmesi	Gerçekleştirilen bilgilendirme ve farkındalık faaliyetleri
		2.1.2. İşgücü piyasasındaki göçmenlerin karşılaşabileceği hak ihlalleri ve kayıt dışı çalıştırmaya ilişkin izleyebilecekleri yasal süreçler hakkında bilgilendirilmesi	Bilgilendirme faaliyetleri sonucu ulaşılan kişi sayısı
		2.1.3. Göçmenlerin çalışma koşullarının denetimine yönelik standart bir rehberin hazırlanması	Denetim rehberinin oluşturulma oranı
		2.1.4. Kayıt dışı göçmen istihdamının önüne geçmek için göçmen işgücünün yoğun olduğu sektörlerde denetim faaliyetlerinin yoğunlaştırılması, denetimde koordinasyon ve iş birliğine yönelik uygulamaların geliştirilmesi	Gerçekleştirilen denetim sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 6: SOSYAL DESTEK (SOSYAL HİZMET VE YARDIMLAR) VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Soruç/Gösterge
1. Sosyal destek programlarının göçmenleri içerecek şekilde geliştirilmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve koordinasyonun güçlendirilmesi	1.1. Kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal destek programlarının tüm göçmenleri kapsayacak şekilde geliştirilmesi	1.1.1. Göçmenlerin kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal hizmet ve yardım programlarından yararlanabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve hâlihazırdaki yasal düzenlemelerin bütünsellik içerisinde yeniden gözden geçirilmesi	Yasal düzenleme sayısı İhtiyaca yönelik olarak taranan mevzuat sayısı
		1.1.2. Göçmenlerin sosyal hizmetlerden faydalanabilmesi için kurumsal kapasitenin personel eğitimleri yoluyla arttırılması ve göçmenler için farklı dillerde hizmet sunulmasının sağlanması.	Hizmet içi eğitim sayısı Hizmet içi eğitim alan personel sayısı Tercüman sayısındaki artış oranı
		1.1.3. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Hizmet Merkezleri'nin ve Kızılay'a bağlı toplum merkezlerinin göçmenlere etkili bir danışma ve yönlendirme hizmeti sunması için fiziki ve beşeri kapasitesinin güçlendirilmesi	Sosyal Hizmet Merkezleri'nin beşeri ve fiziki kapasite artış oranı Kızılay toplum merkezlerinin beşeri ve fiziki kapasite artış oranı
		1.1.4. Göçmenlere yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerine dair kurumsal kapasite analizi yapılması, kurumsal kapasitenin ihtiyaç oranında arttırılması ve iş birliği yapılacak kurum ve kuruluşların belirlenerek ilgili mevzuatla desteklenmesi	Kurumsal kapasite analizine yönelik araştırma/ toplantı sayısı Kurumsal kapasite artış oranı (analiz sonucunda ihtiyaç duyulması halinde)
		1.1.5. Göçmenlere psiko-sosyal destek sağlayan kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, STK'lar personeline yönelik uzmanlıklarını arttıracak standart bir eğitim programının geliştirilmesi ve düzenli aralıklarla personel eğitimlerinin gerçekleştirilmesi	Personele yönelik oluşturulan eğitim modülü sayısı Personele yönelik düzenlenen hizmet içi eğitimlerin sayısı Eğitime katılan personel sayısı
		1.1.6. Korunmaya ihtiyacı olan tüm göçmen çocukların danışmanlık, rehabilitasyon ve sosyal bakım hizmetlerinden faydalanabilmeleri için, ilgili mevzuatla desteklenerek kurumsal kapasitenin arttırılması	Koruma mekanizmalarından faydalanan göçmen çocuk sayısı
		1.1.7. İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile iş birliğinde refakatsiz çocukların aile birleşiminin sağlanması	Aile birleşimi sağlanan çocuk sayısı

STRATEJİK ÖNCELİK 6: SOSYAL DESTEK (SOSYAL HİZMET VE YARDIMLAR) VE UYUM			
Stratejik Amaç	Stratejik Hedef	Faaliyet	Sonuç/Gösterge
1. Sosyal destek programlarının göçmenleri içerecek şekilde geliştirilmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve koordinasyonun güçlendirilmesi	1.1. Kamu kurum ve kuruluşlarının sosyal destek programlarının tüm göçmenleri kapsayacak şekilde geliştirilmesi	1.1.8. Risk altındaki göçmen ailelerin ve çocukların koruyucu ve önleyici hizmetlere erişimlerinin arttırılması	Koruyucu/önleyici hizmetlerden faydalanan çocuk ve aile sayısındaki artış oranı
		1.1.9. Göçmen çocuk ve gençlerin toplumsal destek hizmetlerinden etkin faydalanabilmeleri için kurumsal kapasitenin arttırılması.	Toplumsal destek programlarından faydalanan göçmen çocuk ve genç sayısı Geliştirilen toplumsal destek program sayısı
		1.1.10. Yaşlı ve engelli göçmenlerin sosyal hizmet ve yardımlardan etkin bir şekilde faydalanabilmeleri için kurumsal kapasitenin arttırılması.	Sosyal hizmet ve yardımlardan faydalanan yaşlı ve engelli göçmen sayısı artış oranı
		1.1.11. Ülkemizde şiddete uğramış göçmen kadınlar ve beraberindeki çocuklar için koruma mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması ve kurumsal kapasitenin arttırılması	6284 sayılı kanun kapsamında hakkında koruyucu ve önleyici tedbir kararı alınan göçmen sayısı Hizmet sunulan şiddet mağduru kadın ve çocuk sayısı
		1.1.12. Göçmen çocuklara yönelik şartlı eğitim ve şartlı sağlık programlarının yaygınlaştırılması	Şartlı eğitim ve şartlı sağlık programlarından faydalanan göçmen çocuk sayısı
		1.1.13. Belediyeler tarafından sağlanan sosyal hizmet programlarından ve sosyal hizmet faaliyeti yürüttüğü (Kadın Konukevi, Kreş, Huzurevi vb.) merkezlerinden göçmenlerin faydalanabilmeleri için gerekli yasal düzenlemenin yapılması ve bu merkezlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi.	Belediyeler tarafından sosyal hizmet faaliyeti yürütülen merkezlerinin beşeri ve fiziki kapasite artış oranı Belediyeler tarafından sosyal hizmet faaliyeti yürütülen merkezlerden faydalanan göçmen sayısı
		1.1.14. Özel ihtiyaç sahibi göçmenlere yönelik kabul ve barınma merkezlerinin özellikle göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları şehirlerde kurulması ve sayılarının arttırılması.	Kurulan kabul ve barınma merkezi sayısı
	1.2. Sosyal hizmet ve yardımların hedef gruba ulaşması ve etkin hizmet sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde yürütülmesi ve gerekli koordinasyonun arttırılması	1.2.1. Göçmenlerin faydalandıkları sosyal hizmet ve yardımların sistemli bir şekilde takibini yapmak ve eksiklikleri saptamak amacıyla bu programları yürüten kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, STK'lar ve uluslararası kuruluşlar arasında koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesi (düzenli bilgilendirme ve istişare toplantıları, düzenli iletişim sağlayacak platformlar vb.)	Gerçekleştirilen koordinasyon toplantı sayısı Koordinasyon kapsamında yapılan iş birliği ya da proje sayısı
1. Sosyal destek programlarının göçmenleri içerecek şekilde geliştirilmesi ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdüm ve koordinasyonun güçlendirilmesi	1.2. Sosyal hizmet ve yardımların hedef gruba ulaşması ve etkin hizmet sağlanması amacıyla kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde yürütülmesi ve gerekli koordinasyonun arttırılması	1.2.2. Sosyal hizmet ve yardım programlarından yararlanan göçmenlerin ilgili verilerinin tutulması amacıyla veri tabanlarının gözden geçirilmesi ve kurumlar arasında verilerin paylaşılmasına yönelik protokollerin yapılması	Var olan ya da oluşturulan sosyal yardım ve hizmet veri tabanı sayısı Veri paylaşımına ilişkin yapılan protokoller
		1.2.3. Göçmenlerin yararlanabilecekleri sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin gerekli yönlendirmenin ve bilgilendirmenin Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler, Kızılay ve konuyla ilgili çalışan STK'lar tarafından standart bir şekilde yapılması için güncel bilgilendirme materyallerinin geliştirilmesi ve bunların sunumuna yönelik ortak platformlar geliştirilmesi (web sitesi, danışma masası vb.)	Geliştirilen bilgilendirme materyal sayısı Ortak platformun oluşturulma oranı

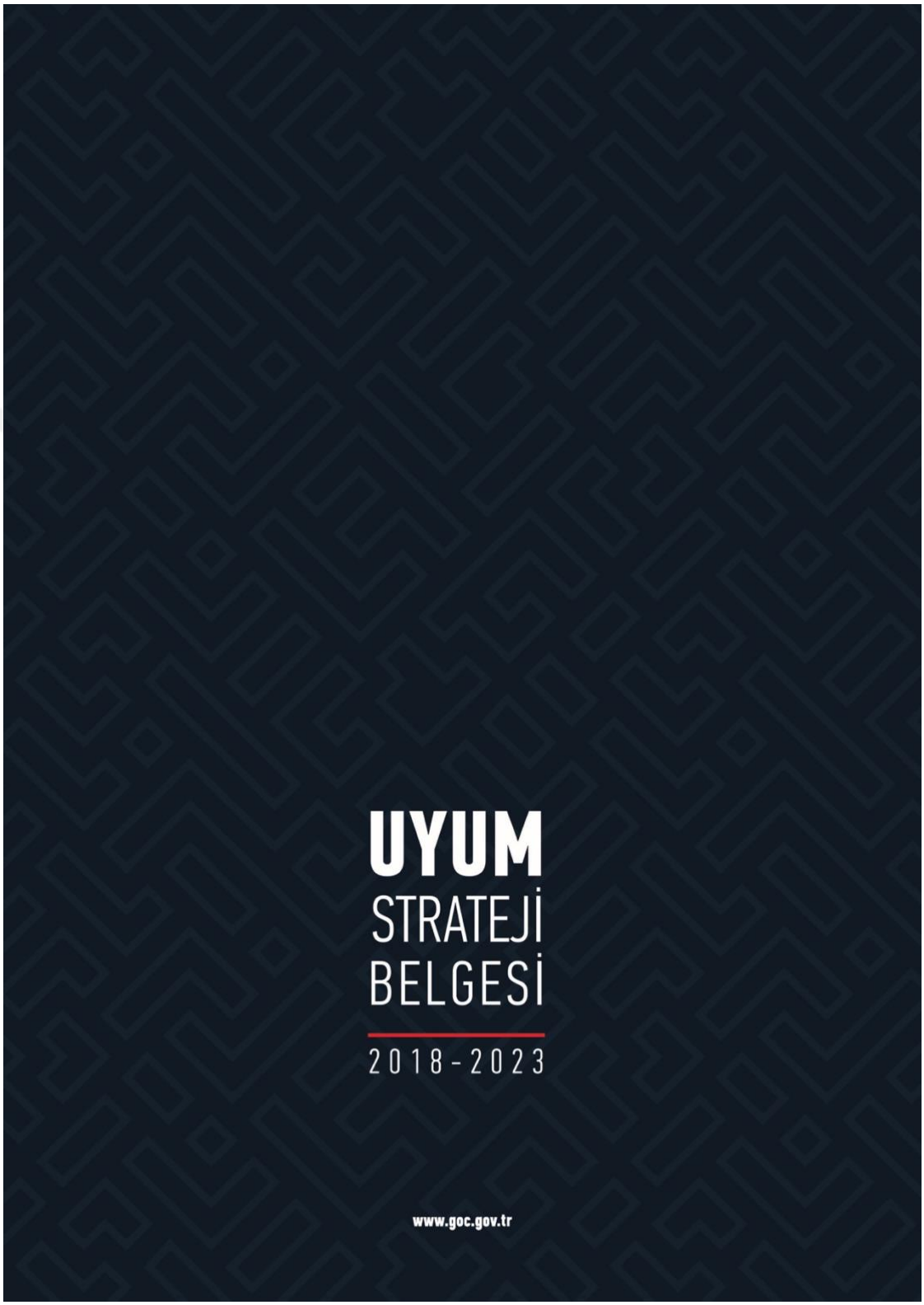
UYUM
STRATEJİ
BELGESİ
2018-2023
www.goc.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

1. Adı Soyadı **:** Ersin DANIŞ

3. Öğrenim Durumu **:** Doktora

Derece	**Alan**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Radyo Televizyon ve Sinema	Atatürk Üniversitesi	2011-2015
Yüksek Lisans	Radyo Televizyon ve Sinema	Atatürk Üniversitesi	2015-2018
Doktora	İletişim Bilimleri	Kocaeli Üniversitesi	2018-2025

4. Yüksek Lisans Tezi

Danış, E., (2018). "Yeni Medya ile Birlikte Televizyon Yayıncılığındaki Dönüşüm: Uzman TV Örneği", Atatürk Üniversitesi

5. Katılınan Kongreler

3rd International Communication Science and Media Studies Congress (ICSMSC 2024), Kocaeli, Türkiye, 2024.
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Göçmen Entegrasyonunda Kitle İletişim Araçlarını Kullanma Biçimi: YouTube Kanalına Yönelik Bir İnceleme başlıklı bildiri sözlü olarak sunuldu ve kongre özet kitabında yayımlandı.

6. Yayınlar

Danış, E. (2024). *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün göçmen entegrasyonunda kitle iletişim araçlarını kullanma biçimi: YouTube kanalına yönelik bir inceleme.* Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Çalışmaları Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı (s.66). Erişim adresi: https://www.icsmsc.org/ICSMSC_2024_Abstracts_TR.pdf

Danış, E. (2024). *Göçmen Entegrasyonunda Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı: Göç İdaresi Başkanlığı'na Yönelik Bir İnceleme.* Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi, 1(Özel Sayı), 17-33.